

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TDK'nin 75. Yılı

ALTAY

DESTANLARI

3

Dr. İbrahim DİLEK

Türk Dil Kurumu Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Dr. İbrahim DİLEK

ALTAY DESTANLARI III

Altay Destanları / Hızl.: İbrahim Dilek.— Ankara: Türk Dil Kurumu, 2007.

3. c.; (464 s.) 24 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 890)

ISBN 978-975-16-1937-2

1. Destanlar, Türk-Altay I. Dilek, İbrahim (hızl.)

398.5

Türk Dil Kurumu Yayınları

ALTAY DESTANLARI III

Hazırlayan
Dr. İbrahim DİLEK

Ankara, 2007

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 890

**Türk Dünyası Destanlarının Tespiti,
Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi: 10**

*

Altay Destanları III

*

Hazırlayanlar:

İbrahim DİLEK

*

İnceleyen:

Prof. Dr. Fatih KİRİŞÇİOĞLU

*

Kapak ve Sayfa Tasarımı:

Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri

*

İç Kapak Çizimi:

İ. İ. ORTONULOV

*

Baskı:

Öncü Basımevi, Ankara

Tel: (0312) 384 31 20

Belgegeçer: (0312) 384 31 19

*

Birinci Baskı: Ankara, Haziran 2007

Baskı Sayısı: 500 adet

ISBN: 978-975-16-1937-2

*

Türk Dil Kurumu Yayınları

Atatürk Bulvarı 217, 06680 Kavaklıdere/ Ankara

Telefon: (0312) 428 61 00

Belgegeçer: (0312) 428 52 88

Genel Ağ: <http://www.tdk.org.tr>

*

5846 sayılı yasaya göre

eserin tüm yayın, tercüme ve iktibas hakları

Türk Dil Kurumuna aittir.

*

*Bu eser Devlet Planlama Teşkilatının
katkılarıyla hazırlanmıştır.*

İçindekiler

Sunuş • 7

Ön Söz • 13

Giriş • 15

I. Eserde Yer Alan Destanlar ve Anlatıcıları • 15

II. Destanların Özetleri • 19

Erke-Koo Destanının Özeti • 19

Ölöstöy Destanının Özeti • 20

Katan-Kökşin le Katan-Mergen Destanının Özeti • 23

Şulmus-Şunı Destanının Özeti • 24

Ak-Biy Destanının Özeti • 25

Üç Kulaktu Ay Kara At Destanının Özeti • 27

DESTANLAR

Destanların Altay ve Türkiye Türkçesiyle Metinleri

Erke-Koo Destanı • 32

Ölöstöy Destanı • 68

Katan-Kökşin le Katan-Mergen Destanı • 260

Şulmus-Şunı Destanı • 322

Ak-Biy Destanı • 370

Üç Kulaktu Ay Kara At Destanı • 406

Yer ve Şahıs Adları Dizini • 459

Kaynakça • 462

SUNUŞ

Kültür bir toplumun hayat tarzı, kültürü oluşturan unsurlar da bu tarzın aynalarıdır. Türk kültürünün en berrak aynaları, hiç şüphesiz Türk boylarının tarihleri boyunca yarattıkları destanlardır. Çünkü; destanlar, tarihin derinliklerinden çağımıza kadar Türk boylarının yaşadığı önemli olayları, belli bir gelenek içinde bize anlatan kültür ve sanat eserleridir.

Destanlar, toplumların, özellikle de uzun süre sözlü geleneğe ağırlık vermiş toplumların hem "millî hafızası" hem de "millî şuuru"nu ihtiva eden mirasıdır. Bu mirasa sahip olan çağdaş Türk boyları, bu özgün mirası, kendi yönlerini belirlerken, önemli kararlar verirken, kendilerini yetiştirirken ve Atatürk'ün belirttiği "muasır medeniyetler seviyesine ulaşırken" kullanabilirler.

Destanlar, sadece birer öykü ve övünme anlatıları değil, bir toplumun sanat ve edebiyat hazinelerinin sergilendiği müzelerdir. Destani eserler, yalnızca tarihte yaşamış veya yaşadığına inanılan kahramanların yaptıkları işler, gösterdikleri başarılar, fethettikleri ülkeler ve kazandıkları zaferlerden bahsetmezler. Her ne kadar günümüz Türkiye Türkçesinde "destan yazmak" deyişi, başarılması güç bir işin başarılması anlamında kullanılmakta ise de, bu proje çerçevesinde yayımlanan destanlarımızda, göçler, yenilgiler, ihanetler, dostluk ve düşmanlıklar gibi Türk boylarının çeşitli dönemlerde yaşadığı acılar, sıkıntılar ve sevinçler de geniş ölçüde yer almıştır.

Destanlar sadece geçmişî yansıtan bir ayna değil, aynı zamanda geçmişle gelecek arasında kurulmuş ve her basamağı belli bir dönemin hatıralarıyla süslenmiş bir sanat merdiveni olarak da görülebilir. Bu merdivenlerden çağımıza doğru çıkıldığında, onun basamaklarının Türk coğrafyası kadar genişlediği, aşağıya doğru inildiğinde ise çağdaş Türk boylarından başlayıp, Türk kültür birliğinin yaşandığı dönemlere kadar derinleştiği görülür.

Destanlar; bireyden aileye, aileden topluma ve toplumdaki devlete uzanan bütünlüğün, bir halı motifinin işlendiği gibi motiflerle anıldığı eserlerdir. Bu motif yapılarının her bölümünde Türk boylarının insanlık değerleri vardır. Bu temel yapıların oluşturduğu çerçeve incelendiğinde, onlarda Türk insanının, eşyayı, doğayı, dünyayı ve evreni algılaması ve yorumlayış tarzı görülür. Bu algılama ve buna bağlı olarak oluşan yorumlamalar "destan sanatı" adını verdiğimiz çerçeveyi oluşturmuştur. Bu çerçeveyi oluşturan sanatçılar tarih boyunca farklı coğrafi alanlarda yetişmişler ve yetiştikleri devir ve coğrafi alana göre "bahşı", "akın", "ozan" "jırav", "âşık" gibi adlar almışlardır. Ancak onların hepsi "destancı" ortak adını alarak, bütün Türk boylarında yaşatılan ortak bir geleneğin temsilcileri olmuşlardır. Bu sanatçılar, kendilerinden önce yaratılmış olan sanat anlayışıyla, kendi dönemlerinde edindikleri deneyim ve duyguları birleştirerek destan sanatını "destan geleneği"ne dönüştürmüşlerdir.

Bu anlamda destanlar; edebiyat ve tarihi, estetik olguyu ve gerçeği bir bütün içinde birleştirmiş sanat eserleri ve canlı birer "kültür evleri" olarak görülebilir.

Dünyada destan araştırma ve çalışmaları oldukça eski bir tarihe dayanmakla birlikte, ilk ciddi araştırmalar 19. yüzyılda başlamıştır. Pek çok toplumun sözlü olarak anlatılan destanları, ilk çağlardan itibaren Homer başta olmak üzere, farklı şairler ve bilim adamları tarafından toplanıp yazıya geçirilerek günümüze kadar ulaştırılmıştır. Bu destanların derleniş ve özellikle Batı dünyasında yazıya geçiriliş sebeplerini sadece koruma amacına yönelik olarak düşünmemek gerekir. İlk çağlardan itibaren yazıya geçirilen destanlar daha sonraki dönemlerde ve özellikle de "Aydınlanma Dönemi"nde (Rönesans'ta) yapılan yenilikler için başlıca beslenme kaynakları olarak kullanılmışlardır. Aydınlanma Dönemi'nden sonra ve özellikle de 19. yüzyıla gelindiğinde, ister sözlü ister yazılı olsun, destanların millî kimlik oluşturmada ve bu kimliğin tanımlanmasında ciddi biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, İngilizlerin "Beowulf" destanı, Almanların "Nibelungenlied" destanı, İskandinavların "Sagaları", Fransızların "Roland" destanı ve daha pek çok destani eser 19. yüzyıl Batı dünyasındaki kimlik arayışına cevap vermede kullanılan temel kaynaklar olmuştur. Nasıl Rönesans döneminde Antik Roma ve Yunan destanları temel bir etkiye sahip olmuşsa, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında da "millî destanlar" millî kimlik oluşturmada aynı şekilde etkili olmuştur. Özellikle Finlilerin "Kalavela" destanı bu konudaki en tipik örnektir.

Kendi köklerini arayan Batılı ülkeler 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başlarında çok ciddi olarak, bir taraftan arkeolojik kazılar ve antropolojik

araştırmalar yaparak kendi tarih ve dil kaynaklarını keşfetmeye çalışırken, bir diğer taraftan da yazılı ve sözlü geleneklerinde yaratılmış olan bütün veya parçalar hâlindeki destanları kullanarak kendi kimliklerini ortaya çıkarmışlar, tarihlerini yeniden yazmışlardır. Hatta kurum ve kuruluşlarına yeni bir yön vererek bugün sahip oldukları endüstri toplumu olma yolunda ilk adımlarını atmışlardır.

Batı dünyasının okullarında tarih, kültür ve millî kimlik bilinci günümüzde de destanlar tarafından sağlanmaktadır. Özellikle görsel eserlerin çok yaygınlık kazandığı ve büyük kitleler tarafından izlendiği günümüz dünyasında Avrupa ve Amerika yapımı pek çok film ve dizi filimde destanî eserler işlenmekte ve bu tür yapımlar "Klâsik Eserler" olarak tanımlanmaktadır. Bütün bunlar Batı dünyasının destanlardan ne denli geniş ölçüde yararlandığını açık bir şekilde göstermektedir.

Biz de bu düşünceden hareketle, "Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayınlanması" adıyla bir proje başlatıp Türkiye'de daha adı bile duyulmamış diğer Türk boylarının destanî yaratmalarını önce Türkiye Türkçesine kazandırmayı düşündük ve bunun için yapılması gereken işleri tespit ettik.

Önce Türk boylarındaki bilinen destanların isimlerini ve tahmini uzunluklarını belirlemeye çalıştık. Bu ilk aşamalar sonucunda çok zengin, fakat belli bir bilimsel prensibe göre yayımlanmamış, uzunlu kısıtlı yüzlerce destanın bulunduğunu gördük. Hatta çeşitli Türk boylarının yaşadıkları bölgelere gidip araştırdıkça o bölgede bile henüz yayımlanmamış destanların yaşadığı ortaya çıktı. Ayrıca, başta destanla ilgili terminoloji olmak üzere pek çok teknik problemle karşılaştık. Sözgelimi, Türkiye Türkçesinde bizim "Halk Hikâyesi" dediğimiz "Kerem ile Aslı" "Âşık Garip" gibi anlatmalara diğer Türk boylarının pek çoğunda "Destan" adı veriliyordu. Buna bağlı olarak bizim "Destan" terimi Türk Dünyası'na derinlemesine girilince genişliyor ve halk hikâyelerini de içine alıyordu. Bu yüzden halk hikâyeciliği geleceğinin sözlü gelenekte son günlerini yaşadığı da dikkate alınarak hazırladığımız bu projenin, ağırlığı sözlü gelenekten derlenmek üzere, halk hikâyesi terimi içinde yer alan anlatmaları da kapsaması gelecek kuşaklar için önemliydi ve bu sebeple halk hikâyelerinin de hazırladığımız projede yer almasını ve ayrı bir seri hâlinde yayımlanmasını uygun bulduk.

Bir başka konu da hangi destan ve halk hikâyesinin bilim adamları tarafından daha önceden incelendiği sorunuuydu. Destan ve halk hikâyeleri hakkında başta Rusya olmak üzere Türkiye ve diğer Türk boyları dışında neler söylendiği ve neler yapıldığı sorunu ortaya çıktı. Bunların tespit edilmesi Türkiye'de destan metinlerinin yayımlanmasından sonra çalışmalarda hem aynı konunun tekrar araştırılarak boşuna enerji sarf

edilmesini önleyecek hem de destan araştırmalarının hangi noktasında bulunduğumuzu bize göstermede yararlı olacaktır. Böylece “Türk Destanları ve Halk Hikâyeleri Üzerinde Batı’da Yapılan Çalışmaların Çevirileri” adıyla yeni bir seri daha ortaya çıktı. Ancak, bu seride Dede Korkut, Köroğlu, Manas ve Alpamış Destanı gibi çok tanınmış ve üzerlerinde çok fazla araştırma yapılmış destanlar için bu serinin daha alt dallara ayrılmasına karar verdik.

Bütün bu çalışmaların yöntemine gelince; önce projenin ana hatlarını hazırlayıp Cumhurbaşkanlığı makamına arz ettik. 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel bize büyük bir destek verdiler ve bu projenin Türk Dil Kurumu aracılığıyla yürütülmesini emrettiler.

1997 yılının ikinci yarısında projemiz hükümetimiz tarafından kabul edildi ve Devlet Planlama Teşkilatının Destek Programı’na alındı.

Bu aşamada bütün dünyada Türk destanları üzerinde çalışan tanınmış bilim adamlarının katılacağı bir danışma toplantısı yapıp projelerinin yöntemini tespit etmeye karar verdik. Bu toplantı 20-22 Kasım 1997 tarihinde Ankara’da Türk Dil Kurumu konferans salonunda Ankara’da gerçekleştirildi. Adı geçen toplantıda Türk destanlarının tespiti, Türkiye Türkçesine aktarılma şekli (transkripsiyon, şekil özellikleri vb.) ile hangi destan ve hikâyelerin hangi yöntemlerle toplanacağı ve nasıl yayımlanacağı tartışıldı ve bu tartışmaların sonucunda alınan kararlar, projede çalışacak bütün bilim adamlarının uyacağı ilkeler hâline getirildi. Bu ilkeler açıklamalarıyla birlikte bir “Kılavuz Kitap” hâlinde yayımlanmıştır. Bu kılavuz kitapta “Metinlerin Tespiti Sorunu” “Metinlerin Versiyon ve Variantları Sorunu” “Türkiye Türkçesine Aktarılması Sorunu”, “Projede Görev Alacak Bilim Adamlarının Seçilmesi” ve “Hazırlanacak Destan ve Halk Hikâyeleriyle Bunlar Hakkındaki İncelemelerin Yayımları Sırasında Uyulacak İlkeler” gibi temel konular yer aldı.

Bu hazırlıkların tamamlanmasından sonra başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere bütün Türk boylarının her birinde akademi veya üniversitelerinden biri “merkez” seçilerek projede görev alacak bilim adamlarının tespitine başlandı. Türk Cumhuriyetlerine gidilerek seçilen merkezlere bir “koordinatör” atandı ve koordinatörlerin organizasyonunda toplantılar yapılarak bu cumhuriyetlerdeki çalışmaların tek elden ve tespit edilen ana ilkelere uygun bir şekilde yürütülmesi amaçlandı. Koordinatörlerden, öncelikle yayımlanacak metinlerin orijinal olanlarını ve arşivlerde bulunanları kullanmayı tercih etmeleri istendi. Böylelikle, özellikle Sovyetler Birliği döneminde yayımlanmış ancak, içeriklerinden millî ve dinî unsurlar çıkartılıp orijinali bozulmuş metinler yerine, çeşitli Türk boylarının yarattığı gerçek otantik metinlerin yayımlanması amaçlanmıştır.

Türk boylarında hangi destan metinlerini proje için hangi bilim adamlarının hazırlayacağı tespit edildikten sonra metin hazırlanması çalışmalarına başlandı. Her hangi bir Türk lehçesinde orijinal metni yukarıdaki ilkeler çerçevesinde hazırlanmış olan destan metinlerinin Türkiye Türkçesine aktarılmasında da, o Türk lehçesi üzerinde çalışan Türkiye'deki bilim adamlarından yararlanılmıştır.

Elinizdeki eser bu proje kapsamında hazırlanarak yayımlanmış bir eser olup önümüzdeki yıllarda aynı seriden veya yukarıda adı geçen serilerden daha başka eserler de yayımlanacak ve Türk destanlarının tam bir külliyyatı hazır olacaktır. Projemiz tamamlandığında yaklaşık 140 ciltlik bir kültür hazinesi kazanılmış olacak, diğer Türk boylarında da kendilerinde bulunmayan destanların, kendi lehçelerine aktararak yayımlanması için bir külliyyat oluşacaktır. Böylece yarınlara Türk gençleri aynı kaynaklardan beslenen, aynı kaynaklardan sanat eseri yaratanlar olarak ortak duygularla gelişeceklerdir.

Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi Yönetiminde görev alan bilim adamları şunlardır:

Proje Yürütme Kurulu Başkanı	Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Proje Yürütme Kurulu Üyeleri	Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN
	Prof. Dr. Recep TOPARLI
	Prof. Dr. Fatih KIRIŞÇIOĞLU
Proje Çalışma-İzleme Grubu	Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU
	Prof. Dr. Metin EKİCİ
	Doç. Dr. Alimcan İNAYET
	Yrd. Doç. Dr. Metin ARIKAN
	Yrd. Doç. Dr. Selami FEDAKAR
	Arş. Gör. Pınar FEDAKAR
	Arş. Gör. Ferah TÜRKER
	Nail TAN
	Ali ILGIN

Türk Cumhuriyetleri Proje Sorumluları :

Altay	Dr. İbrahim DİLEK
Azerbaycan	Prof. Dr. Ramazan GAFFARLI
Gagavuz	Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN
Hakas	Prof. Dr. Victor BUTANAYEV
Karaçay-Malkar-Nogay	Prof. Dr. Şihaliyev AŞİM
	İmam MAZEMOVIÇ

Karakalpakistan
Kazakistan

Kırgızistan
Kırım-Tatar
Özbekistan

Tataristan
Başkurtistan
Çuvaşistan
Türkmenistan

Uygur

Prof. Dr. Sarıgül BAHADİROVA
Prof. Dr. Seyit ASKARULI KASKABASOV
Doç. Dr. Elmira ADİLBEKOVA
Prof. Dr. Abdıldacan AKMATALİYEV
Yard. Doç. Erdoğan ALTINKAYNAK
Prof. Dr. Tura MIRZAYEV
Doç. Dr. Cabbar İŞANKUL
Prof. Dr. Mustafa ÖNER
Prof. Dr. Ahmet SÜLEYMANOV
Prof. Dr. Nikolay YEGÖROV
Prof. Dr. Annagurban AŞİROV
Dr. Feyzullah RAHMANKUL
Doç. Dr. Alimcan İNAYET

Bu sorumlulara bağlı olarak çalışan ve proje için eser hazırlayan bilim adamlarının isimleri hazırladıkları eserin başında yer alacaktır.

ÖN SÖZ

Altay Destanları I'de (2002) destan anlatıcısı N.U. Ulagaşev'in, Altay Destanları II'de (2006) ise A.G. Kalkın'ın anlattığı destanlardan seçilmiş metinlere yer verilmişti. Serinin üçüncü kitabı olan Altay Destanları III'de ise altı destacıya ait altı destan metni yer almıştır. Böyle bir seçki hazırlanmasının nedeni Türk okuyucu ve araştırmacısını Altay destancılık geleneğinin Ulagaşev ve Kalkın gibi iki önemli ustasının yanında başta N.K. Yalalov olmak üzere diğer destan anlatıcıları ve onların anlattıkları destanlarla tanıştırmak isteğidir.

Altay Destanları I'de yedi, Altay Destanları II'de dokuz, Altay Destanları III'de ise altı destan metni olmak üzere bu seride toplam yirmi iki Altay destanı Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Bu sayıya Metin Ergün'ün hazırladığı *Alıp-Manaş*, Emine Gürsoy Naskali'nin hazırladığı *Maaday-Kara* ve bu kitabın yazarının Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi'nin 24. cildinde yer verdiği *Boydon-Kökşin* (2003, 23-44) destanı da dahil edilirse toplam yirmi beş Altay destanı Türkiye Türkçesiyle yayımlanmış olmaktadır.

Çalışmamızın girişinde destan anlatıcıları ve destanlar hakkında kısa bilgiler verdikten sonra eserde yer alan destanların özetlerini verdim. Metin kısmında ise okuyucuya mukayese ve kolaylık sağlamak amacıyla destanların transkribe edilmiş metinleriyle Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerini aynı sayfada verdim.

Bazı kelimelerin anlamları nazım üslûbu içinde verilemediği için destanları aktarırken bunları olduğu gibi bırakarak bulunduğu sayfanın altına açıklamayı tercih ettim. Aktarmada zorlandığım mısraları her zaman olduğu gibi elektronik posta yoluyla Nadya Tıdikova'ya gönderdim. On-
dan aldığım cevaplar sayesinde aktarmam tamamlandı. Kendisine müteşekkirim. Ayrıca beni Altay folkloru üzerinde çalışmaya yönlendiren, teşvik ve yardımlarını gördüğüm hocalarım Prof. Dr. Sadık Tural, Ahmet Bican Ercilasun ve Prof. Dr. İsa Özkan beylerle birlikte kitabın yayımlanmasında emeklerini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Fikret Türkmen ile Nail Tan ve Ali İlgin'a da teşekkürü bir borç bilirim.

İbrahim DİLEK

GİRİŞ

1. Eserde Yer Alan Destanlar ve Anlatıcıları

Trke-Koo'destanı İ.B. Şincin Tuba boyuna mensup kadın kay-çılardan (destan anlatıcısı) Natalya Pavlovna Çernoyev'den 1974 yılında derlemiştir. Destan *Altay Baatırlar* serisinin XIII. cildinde yer almaktadır.¹ N.P. Çernoyeva (1925*-1975) yılın-da Mayma'ya bağlı Közöö köyünde doğmuştur. Babası Kom-doş söögüne (uruğuna) mensup Çernoyev Pavel Kabako-viç'tir. Dedesi Kabaka'nın ise çok büyük bir destan anlatıcısı olduğu bilinmektedir. N.P. Çernoyeva çocukluğunun büyük bir kısmını dedesinin yanında Sarazan** köyünde geçirmiştir. Dedesi destan anlatırken Natalya onu büyük bir dikkatle din-lemiş, destan metinleriyle birlikte dedesinin destan anlatma tarzını da öğrenmiştir. O, on üç yaşındayken dedesi ölmüştür.

Natalya Pavlovna Çernoyeva, 1941 yılından 1946 yılına kadar Kebezen'de orman idaresinde çalışmış, 1953 yılında gözlerinden rahatsızlanınca Paspaul köyünde yaşamaya başla-mıştır. Çernoyeva 1975 yılında Mayma'ya bağlı Nikolsko kö-yünde ölmüştür. Şincin, N.P. Çernoyeva'nın destan anlatıcılığı hakkında "Diğer destancılardan farklı şeyler anlatırdı. Me-

¹ Altay Baatırlar, CXIII, Gorno-Altaysk, 2004, s. 247-285.

* N.P. Çernoyeva'nın doğum tarihi konusunda kaynaklar çelişkili bilgiler vermektedir. Destan-cının doğum tarihi Altay Baatırlar, C.XII, s. 263'te 1919 olarak kayıtlıdır. Fakat Altay-Baatır-lar, C.X'da Toymon-Koo destanıyla ilgili bilgiler veriliken "bu çörcökti 51 çaştu çörcökçi Na-talya Pavlovna Çernoyeva'dan 1975 yılında T.Şincin biçip alğan" (*Bu destanı 51 yaşındaki destancı Natalya Pavlovna Çernoyeva'dan 1975 yılında T. Şincin derlemiştir*) şeklinde kullanı-lan cümlesi ise Çernoyeva'nın ölüm tarihinin 1975 olduğu dikkate alınırsa, doğum tarihinin de 1925 olduğunu işaret etmektedir.

** Sarazan köyü artık bir yerleşim yeri değildir.

sela, Erke-Koo destanında kahramanın yurduna dua etmesi gerekirken o kahramana yurdunu kargatırdı. O destanlarda diğer savaş sahnelerini Altay destanlarına göre kısa fakat etkileyici tasvirlerle anlatırdı. Destanlarındaki kahramanları halklarının mutluluğu için savaşırlardı” der.²

N.P. Çernoyeva’dan 1963 yılında G.D. Golubev ile T.S. Tyuhtenov *Kuskunak-Mergen*³ ve *Sarı-Salam*⁴ destanlarını derlemişlerdir. Çernoyeva’dan derlenen *Boodoy-Mergen* destanı Altay Baatırlar’ın VIII. cildinde, *Toymon-Koo* destanı X. ciltte, *Ak-Tayçı* destanı ise XII. ciltte yayımlanmıştır. Çernoyeva, ömrünün son yıllarına denk gelen 1973-75 yıllarında Beşerî Bilimler Enstitüsü’ne gelerek bildiği destanları anlatmış, oradaki bilim adamları da bunları derlemiştir.

‘**Ölöstöy**’ destanının anlatıcısı 1890 yılında doğmuş olan Markov Şalbaa’dır. Şalbaa, Oırdoy bölgesindeki sovhozda çalışmıştır. Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi mevcut değildir. Destancıdan derlenen bir diğer destan olan *Bar-Çookır Attu Bayıñ-Koo* destanını ise N.İ. Şatinova 1969 yılında derlemiştir⁵ Diğer Altay destanlarına göre daha uzun olan Ölöstöy destanı Altay Baatırlar serisinin V. cildinin 5-204. sayfaları arasında yer almaktadır.⁶ Destan bir kağanın hizmetinde çalışan çobanın ve oğlunun yer altı ve yer üstündeki düşmanlarına karşı verdikleri mücadeleleri anlatır. Destanda zaman zaman kahramanlıklar ön planda olmasına rağmen masal öğelerine de rastlanır.

‘**Katan-Kökşin**’ destanının anlatıcısı Nikolay Kokuroviç Yalatov’dur. Altay Baatırlar serisinin V. cildinde 205-269. sayfalar arasında yer alan destanı yazıya geçiren de Yalatov’un kendisi olmuştur. Yalatov, destanı Şebalin’e bağlı Korkobı köyünde yaşayan Yalatov Sıran adlı dedesinden dinlemiş ve bir destancı olarak onun yanında yetişmiştir. Destan girdikleri savaşta babaları ölen iki kardeşin mücadelesini anlatır.

Kendisiyle 1995 yılında Gorno-Altaysk’ta Beşerî Bilimler Enstitüsü’nde tanışma imkânı bulduğum Yalatov, 1927 yılında Şebalni’e bağlı Korkobı köyünde doğmuştur. Kara Mayman boyuna mensup olan Yalatov’un babasının adı Kokur, annesinin adı ise Semyon’dur. Yalatov, destan anlatmayı dedesi Sıran’dan öğrenmiştir. O, dedesi destan anlatırken direkte bağlı olan atın başını sallayıp, ayaklarını yere vurarak âdetâ dedesine eşlik ettiğini, onu dinlemeye gelenlerin içkiler ve türlü yemeklerin dışında; işlenmiş deriler ve çeşitli hayvanların kürklerini de hediye ola-

2 Altay Baatırlar, C.IV. Gorno-Altaysk, 1964, s. 238.3 a.g.e. , s. 108-135.

4 a.g.e., s. 135-157

5 Adı geçen destan için bk. Altay Baatırlar, C.VII., Gorno-Altaysk, 1975 s. 137-169.

6 Altay Baatırlar, C.V. Gorno-Altaysk, 1966.

rak getirdiklerini ifade etmiştir.⁷ Nikolay Yalatov dedesinden ‘Ay Soloñi’, ‘Çımalı-kaan’, ‘Katan-Mergen le Katan-Kökşin’, ‘Köstöy-Mergen’, ‘Altın-Tañdak...’ destanlarını dinleyip öğrenmiştir. Bu destanlar içinde ‘Çımalı-kaan’ destanı 1988 yılında müstakil bir kitap olarak yayımlanmıştır.⁸ Eseri derleyip yayıma hazırlayan A.A. Sabaşkin’dir. Giriş kısmını ise folklorist Stepan Kataşev yazmıştır. Dedesi, Nikolay’a destan anlatmayı öğretirken destanın belli bir bölümünü topşuur eşliğinde söyledikten sonra çocuğun hafızasında kalıcı olması için aynı bölümü topşuur çalmadan izah ederek anlatırmış. Böylelikle destan anlatmayı öğrenen Nikolay, sekiz-dokuz yaşlarında arkadaşlarına dedesinden öğrendiği destanları anlatmaya başlamıştır.⁹ Dedesi öldükten sonra Nikolay, annesiyle birlikte Entegeş köyünde yaşayan annesinin babası olan Korkin Keçek’in yanına taşınmıştır. Nikolay anne tarafından dedesi olan Korkin’den ise ‘Üç Oro’, ‘İyt Emes Bolzo’, ‘Ceti Börü le Sümeli Tülkü’... gibi masallar başta olmak üzere birçok masal öğrenmiştir.¹⁰ Böylece o, sözlü edebiyatın destanlar dışındaki türlerine de dedesi Korkin sayesinde vakıf olmaya başlamıştır.

1944 yılında Gorno-Altaysk’ta zooloji eğitimini tamamlayan Yalatov, bu yıldan gözlerinden rahatsız olduğu 1957 yılına kadar Beşbeltir köyünde veteriner olarak çalışmıştır. 1950 yılında evlenen Yalatov’un üç erkek ve bir kız çocuğu vardır. Daha sonra rahatsızlığı artan Yalatov çalışamaz hale gelmiştir.¹¹ Yalatov’un anlattığı sözlü edebiyat ürünleri “Altaydın Çolmonı” adlı gazete başta olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır. Destancıdan derlenen 17 masal, 36 ata sözü ve birçok halk inanışı bir kitapta toplanarak neşredilmiştir.¹² Ayrıca destancının doğumunun yetmişinci yılında Beşerî Bilimler Enstitüsü onun anlattığı en önemli destanlardan biri olan “Cañar” destanını yayımlamıştır.¹³ Eseri yayıma hazırlayarak kitaba Yalatov’un hayatı ve repertuarı hakkında kapsamlı bir giriş yazan İ.B. Şincin, destanı Yalatov’dan 1977 yılında derlemeye başlamış, 1980 yılının ortalarında ise derlemesini tamamlamıştır. Destan, Üç-kurbustan tarafından ölümsüz olarak yaratılan Cañar ile kız kardeşi Cañarçı’nın maceralarını anlatır.¹⁴ Destan 396 mısralık ‘Altayın Sayın Salam’ destanı ile büyük benzerlikler gösterir. Fakat Cañar 36096

7 Cañar, haz. İ.B. Şincin, C.I, Gorno-Altaysk, 1997, s. 5.

8 Nikolay Yalatov, Çımalı-Kaan, Gorno-Altaysk, 1988.

9 Cañar, haz. İ.B. Şincin C.I, Gorno-Altaysk, 1997, s. 6.

10 a.g.e, s. 10.

11 S.S. Surazakov, N.K. Yalatov i ego skazanie “Olengir”, Gorno-Altaysk, 1965.

12 N.K. Yalatov, Çaңkır Tuulardıñ Çörçöktöri, Gorno-Altaysk, 1993.

13 N.K. Yalatov, At-Nereli Altay Kay Çörçök Kayçı N.K. Yalatov, C.I, Gorno-Altaysk, 1997

14 İ.B. Şincin, Cañar, C.I, Gorno-Altaysk, 1997, s. 14.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://irantey.org>

mısralık hacmiyle en uzun Altay destanıdır. Yalatov bu destanı dedesi Sıran 1938 yılında ölmeden kısa bir süre önce dinlemiştir¹⁵

‘Şulmus Şunı’ destanının anlatıcısı ve yazıya geçireni Şırgaytı köyünde yaşayan İosif Ködüyevi’tir. Ködüyeviç’ten *Tektemey-Bökö* destanı da derlenip yayımlanmıştır.¹⁶ Şulmus-Şunı destanını yayımlanmadan önce T.S. Tyuhtenev metni gözden geçirmiştir. Destan metni “Altay Baatırlar” serisinin IV. cildinde yer almaktadır¹⁷ Şulmus-Şunı adı etrafında anlatılan birçok efsane metni de mevcuttur.¹⁸

‘Ak-Biy’ destanı iki kez derlenmiştir. İlk derlemeyi 1971 yılında K.E. Ukaçına yapmıştır. Bu metin Gorno-Altaysk Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü’nün FM 270 numaralı dosyasında kayıtlıdır. Destan ikinci ke, Ongüday’a bağlı Yel kasabasında T.A. Çaçıyakov’da müzisyen Yu.İ. Şeyki ve bilim adamı Z.S. Kazagaçeva tarafından 1985 yılının Şubat ayında derlenmiştir. Çaçıyakov, destanı ilk olarak destan anlatıcı babası Anışki Çaçıyakov’dan dinleyip öğrendiğini belirtmiştir. Metni yazıya geçiren de Z.S. Kazagaçeva’dır. Destan metni Gorno-Altaysk Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü’nün 25 numaralı dosyasında kayıtlıdır.¹⁹ Altay Baatırlar’n XII. cildinde yer alan ve tarafımızdan Türkiye Türkçesine aktarılan metin bu ikinci derleme sonucunda yazıya geçirilip yayımlanmış metindir.

‘Üç Kulaktu Ay kara At’ destanı Bayatlar arasından derlenmiş bir destandır. Destanı 1956 yılında Sazon Saymoviç Surazakov, Kemerovski bölgesinde Belovskiye’e bağlı Sas (Berhovskoe) köyünde yaşayan, Cuuti boyuna mensup, o zaman 56 yaşında olan N. F. Çoluhoyev’de derlemiştir.²⁰ Destan Altay Baatırlar adlı serinin VII. cildinde 134-186. sayfalar arasında yer almaktadır. Destan metni derlendiği diyalekt olan Bayat dialektiyle yazıya geçirilmiştir. Destanın kahramanı güçlü ve akıllı bir attır. O sahibinin ölümünü engelleyemese de, sahibi olan kağanın torununu büyüüp yetiştirerek düşmanlarından intikamını alır.

15 a.g.e, s. 6.

16 Altay Baatırlar, C. IV Gorno-Altaysk, 1964, s.51-65.

17 a.g.e., s. 5-51

18 Bu efsane metinleri için bk. Altay Kep-Kuuçındar, Gorno-Altaysk, 1994. (Adı geçen eserde 189, 190, 191 ve 192 numaralı metinler kahramanı Şunu olan efsanelerdir)

19 Altay Baatırlar, C.XII, Gorno-Altaysk, 1995, s. 260.

20 Altay Baatırlar, haz. S.S. Surazako, Gorno-Altaysk, 1974.

II. DESTANLARIN ÖZETLERİ

1. Erke-Koo Destanı

aşlı bir kağan olan Ar-Aspak çocuk sahibi olamamıştır. Bu durumuna üzülen Ar-Aspak bir gün ava çıkar. Avdayken kutsal kayın ağacının dibine yatıp yedi gün boyunca uyur. Uyandıktan sonra kaderine ve yurduna lânet okuyarak evine döner.

Evine döndüğünde her ikisinin de adı Ak-kaan olan kağanlar tarafından yurdunun dağıtılıp, yağmalandığını görür. Düşmanları geriye sadece Ar-Aspak'ın annesinden kalan demir bir yüksükle babasından kalan çakmak taşını bırakmıştır. Yüksükten kız çocuğu, çakmak taşından ise bir erkek çocuğu çıkar. Erkek çocuğuna Erke-Koo adı verilir. İki kardeş yola çıkarlar. Erke-Koo'nun atı ölür, kendisi baygın düşer. Kız kardeşi ise sığınabileceği bir ev bulmak için yoluna devam eder.

Baygın yatan Erke-Koo bir süre sonra kendine gelir. Yoldan geçen avcılardan et ister. Fakat hiçbiri ona yiyecek vermez. Nihayet Kögüdey-Mergen adlı bir bahadır Erke-Koo'yu doyurup, yanına alarak yurduna getirir. Erke-Koo kısa zamanda büyüyüp güçlü bir delikanlı olur. Erke-Koo tanrının oğlu Temir-Kize'yle savaşmak için yola çıkar. Durumu sezen Temir-Kize kalabalık ordusunu ona karşı gönderir. Erke-Koo orduyu kırıp geçirir, bütün askeri öldürür. Bu sefer ona karşı Temir-Kize'nin kendisi çıkar. Attığı okla Temir-Kize'yi öldüren Erke-Koo, Kögüdey-Mergen'in yanına döner. Bir süre sonra Erke-Koo tekrar yola çıkar. Yolculuğunda daha önce et istediği halde ona et vermeyen avcılarla karşılaşmış onları öldürür. Yolda giderken atı uyuz, kötü bir ata, kendisi de bir dilenci kılığına

girer. Yolu ablasının yaşadığı yurda düşer. Daha sonra babasının yurdu-
nu yağmalayan iki Ak-kaan'ın yurduna gelir. Burada kağanların babasını
çoban yaptığını görür. Dilenci kılığında babasının evine gelir. Onlara ken-
dini tanıtmaz. Gece gizlice kağanın at sürüsünün başı olan atı keserek kay-
natır. Sabah olunca Erke-Koo iki Ak-kaan'ın evinin önüne gidip onları kav-
gaya çağırır. Girdiği kavgada iki kağanı da öldürür. Babasına servetini verip
yurduna gönderir. Kendisi de eniştesi Kara-Mökö'nün yurduna gider. Eniş-
tesini de alıp yeni ve huzurlu bir yurt kurduktan sonra Erke-Koo Şiñci-Sa-
rı'nın yurduna gitmek için yola çıkar. Erke-Koo ile Şiñci-Sarı arasındaki sa-
vaş yedi yıl sürer. Yedinci yıl Erke-Koo'nun atı Erke-ceeren sahibine gelerek
Şiñci-Sarı'nın karısının bir erkek çocuk doğurduğunu, bu çocuğun hemen
öldürülmesi gerektiğini aksi halde yer üstünde hiçbir şey kalmayacağını
söyler. Erke-Koo bir vadiye bırakılan çocuğu kargıyla öldürür.

Yurduna dönen Erke-Koo yurdundaki her şeyin sürülüp yer altına
götürüldüğünü görür. Yer altına inip mücadele ederek anne ve babası-
yla birlikte halkını da yeryüzüne çıkarıp tekrar yurt kurarak evleneceği bir
eş aramak için yola çıkar. Yolculuğunda Tarlan-Koo'nun yurduna varır.
Erke-Koo, Tarlan-Koo'nun yurduna dilenci kılığında girer. Tarlan-Koo'nun
kızı Altan-Tana'yı evlendirmek için tertiplediği yarışmaları kazanan Erke-
Ko eşini de alıp babasının yurduna döner.

Evine dönen Erke-Koo bir kez daha yurduna düşman girdiğini görür.
Halkını kurtarmak için eşini yer üstünde bırakıp kendisi yer altına iner. Yer
altından çıkan Erke-Koo bu kez de eşinin kaçırıldığını görür. Altay'ın ta-
mamını arasa da eşini bulamaz. Rüyasında eşini Kara-Kökşin'in kaçırdığı-
nı görür. Erke-Koo eşini kurtarıp evine döner. Bu arada kız kardeşi sağ
elinde kara bir kazan, sol elinde ise taş tutan bir erkek çocuk doğurur.
Yeğeninin adını Erke-Möndür koyar. Erke-Koo ve eniştesi Kara-Mökö iç-
meye başlarlar. Yıllarca içerler. Erke-Möndür büyür ve yola çıkar. Çıktığı
yolculuktan dönmez. Erke-Koo yeğenini aramaya gider. Yolda Erke-Mön-
dür'ün Ereldey-kaan ile savaştığını görünce yeğenine yardım edip Erel-
dey-kaan'ı öldürürler. İkisi beraber kögüdey-Mergen'in yurduna gelirler.
Erke-Möndür, Kögüdey-Mergen'in kızını kaçıır. Erke-Koo ve Erke-Mön-
dür evlerine dönerken Kara-Mökö'nün Erlik'in üç oğluyla kavga ettiğini
görür. Erke-ceeren at yer altına inip Erlik'in oğullarının canı olan üç kurt
yavrusunu, Erke-Möndür'ün atı ise göğşe çıkıp Erlik'in oğullarının atlarının
canı olan üç yumurtayı alıp getirirler. Kavganın sonunda Erlik'in oğulları
ve atları ölür. Üç erkek yurtlarına dönüp huzur içinde yaşarlar.

2. Ölöştöy Destanı

Moñis-kaan kara dağın koltuğundaki sarayında eşi Kas-Mañday ile yaşa-
maktadır. Her ikisi de zalim ve kötü yaratılışlı olmalarına rağmen oğulları Er-
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bökö ve gelinleri Altın-Sırga iyi kalpli ve merhametlidirler. Bir gün Moñis-kaan tebaasından Ösküs-Uul'u yanına çağırır. Ona Ölöştöy adını vererek, kendisine çoban yapıp kara dağın koltuğuna bıraktırır. Moñis-kaan için yıllarca çobanlık yapan Ölöştöy yirmi beş yaşına geldiğinde gidip Moñis-kaan'dan kendisine bir eş ister. Ölöştöy'e eş verilmediği gibi üstelik hakaret edilip kovulur. Ölöştöy otuz yaşında tekrar eş istemek için gelse de, yine aynı hakaret ve aşağılamalara maruz kalır. Çaresiz hayvanlarının yanına geri döner. O hayvanlarıyla meşgulken orada avlanan Ak-Bökö ona misafir olur. Ölöştöy, piposunu kaybeden Ak-Bökö'ye kendi piposunu hediye eder.

Kağan Kara-Bökö'nün oğlu Temir-Bökö'yle kızı Altın-Topç'yı sözleyen Moñis-kaan yanına yardımcılarını da katıp kızını kaynatasının evine gönderir. Yolculukta babasının yurdunu gezen Altın-Topç Ölöştöy'ü de görmek ister. Ölöştöy'ün eşinin olmamasına üzülen Altın-Topç yanında ki on iki kızıdan birini Ölöştöy'e bırakmak istese de kızların hiçbiri buna razı olmaz. Altın-Topç adamlarıyla babasına bir mektup gönderip, kendisi Ölöştöy'le evlenir. İkisi birlikte yaşamaya başlar. Fakat Moñis-kaan'ın kendilerine zarar vermek isteyeceğini düşünerek sığınmak için Şibee-Kuyak adlı yere gitmeye karar verirler. Şibee-Kuyak'a geldiklerinde yaşlı bir çiftle karşılaşır. Yaşlı kadın bu gençleri Moñis-kaan'ın askerlerinden saklamak ister. Bastonuyla bir kayaya vurunca kaya açılır. İçerisi az sayıda av hayvanının yaşadığı büyükçe bir yerdir. Ölöştöy ile Altın-Topç atlarıyla birlikte dört kısağı da alarak içeri girerler. Bu arada Altın-Topç'ya refekat edenler Moñis-kaa'nın sarayına gelip, kızının yazdığı mektubu verirler. Moñis-kaan öfkelenir. Adamlarını Ölöştö ile Altın-Topç'nın peşinden gönderir. Oğlu Er-Bökö'yü de göndermek istese de, oğlu razı olmaz. Er-Bökö ile eşi Altın-Sırga Ölöştöy'ü haklı görürler. Moñis-kaan bir adamını kızını bulması için Kara-kaan'a gönderir. Kara-kaan kamı Kubakayçı ile Ölöştöy'ü ve karısını aramak için yola çıkar. Şibee-Kuyak'a geldiklerinde tabiatта bazı olağanüstülükler olur. Kubakayçı korkup aramaya devam etmez. Aradan zaman geçer. Ölöştöy ile Altın-Topç'nın sığındıkları yerde bir elinde yada taşı, diğer elinde kan tutan bir erkek çocukları doğar. Doğan çocuk iki günde anne, üç ünde baba der. Bir ay içinde konuşup, koşmaya başlar. Bu arada kısrakların biri de yavrular. Çocuk üç yaşına gelince sığınaktan çıkmak ister. İki ihtiyar çocuğun adını Erkin-Koo koyarlar. Ona atını ve savaş giysilerini verirler. Sıkıntıya girdiğinde kullanması için çinse bir ok verirler. Ölöştöy ailes ile birlikte sığınaktan gün yüzüne çıkar.

Ölöştöy ve Altın-Topç yolda gördükleri güzel bir yerde kayın ağacından sekiz köşeli bir yurt yapıp yerleşirler. Zaman geçer, Moñis-kaan'ın dört bahadırı gelip onları bulur. Onları alıp Moñis-kaan'a götürmek isterler. Fakat Erkin-Koo kırk gün sonra kağanlarının yanına geleceğini söyleyerek, dört bahadırı korkutup kaçar.

Ölöştöy ve ailesinin bulunduğu haberini alan Moñis-kaan askerlerini toplar. Bu duruma yalnızca oğluyla gelini karşı çıkar. Erkin-Koo kırk gün sonra dedesi Moñis-kaan'ın yurduna gelir. Önce dayısıyla yengesinin evine girip onlarla sohbet eder. Sonra dışarı çıkıp saklanan Moñis-kaan'ı bulur. Annesinin mirasını ister ve kızgınlıkla evine döner. Onlar mirastan pay alamazlar da, zaman içinde zengin olurlar. Artık Ölöştöy'e kağan denmeye başlanır.

Uzun zaman geçer. Ölöştöy ölüm vaktinin yaklaştığını anlar. Ölmeden önce oğlu için Ak-Bök'nün kızı Caraa-Çeçen'e dünür gitmeye karar verip yola çıkar. Zor da olsa Caara-Çeçen'e söz kesen Ölöştöy evine döner. Döndükten kısa bir sonra ise hastalanıp ölür.

Erkin-Koo babasını defnettikten sonra avlanmaya çıkar. O gittikten sonra kaynatası Ak-Bökö bir saksağanla mektup gönderir. Mektupta yer altındaki Erlik'in Caraa-Çeçen'i yanına, yer altına indirmek istediği, Erkin-Koo'nun hemen gelip Caraa-Çeçen'i götürmesi gerektiği yazılıdır. Aradan aylar geer. Erkin-Koo avdan döner. Annesi, Ak-kaan'dan aldığı haberi oğluna iletmek istemez. Anne oğul halkla birlikte eğlencedeyken Caraa-Çeçen'den bir mektup gelir. Gönderdiği mektupta Caraa-Çeçen Erkin-Koo'ya kendisini Erlik'ten kurtarmasını yazmıştır. Annesi göndermek istemese de, Erkin-Koo eşini kurtarmak için yer altına inmek üzere yola çıkar.

Erkin-Koo yoldayken annesi sırasıyla tilki ve tavşan kılığına girip oğlunun yoluna engeller koyar. Bu engelleri aşan Erkin-Koo Ak-Bökö'nün yurduna ulaşır. Burada Caraa-Çeçen'in annesi Ermen-Çeçen'den akıl alır. Ermen-Çeçen damadının karnını doyurup, içkisini içirir. Bir kabin içine de sinek doldurup kabı Erkin-Koo'ya vererek onu uğurlar.

Yola çıkan Erkin-Koo yolda Erlik'in engelleri olan kendisinden ip isteyen yedi kızı, kuşak isteyen beş delikanlıyı, göz isteyen kuzgunları atlatır. Erlik'in kedisini öldürmesi için gönderdiği iki yılanı ve Sokor-kara ile atını öldürerek Erlik'e ulaşır.

Erlik'in yer altındaki yurduna gelen Erkin-Koo Erlik'in bahadırı Şulmus-Kara ile kavgaya girer. Onlar kavga ederken Erlik'in yaptığı büyü Ermen-Çeçen'in kap içinde verdiği sinekler sayesinde Erkin-Koo'ya tesir etmez. Erkin-Koo Erlik'in yiğidi Şulmus-Kara'yı öldürdükten sonra Caraa-Çeçen'i kurtararak evine dönmek üzere yola çıkar. Yolda giderken kendilerinden ip isteyen yedi kız için Sokor-Kara'nın damarını, kuşak isteyen beş delikanlı için gök boğanın ve iki yılanın derisini, kuzgunlar içinse gözlerini alır. Bu aldıklarını onlara vererek yoluna devam eder.

Evine dönen Erkin-Koo Caraa-Çeçen ile evlenir. Fakat Caraa-Çeçen Erlik'in ona yaptığı büyüün tesiriyle Erkin-Koo'yu öldürmek için fırsat kollayıp öldürür. Bu arada Caraa-Çeçen bir erkek çocuk doğurur. Bu ço-

cuğa Kan-Mergen adı verilir. Kan-Mergen büyüüp bir yiğit olur. Babasının kemikleri dağılmış cesedini bulan Kan-Mergen Erlik'in yanına yer altına iner. Burada annesi Caraa-Çeçen'in keyif içinde yaşamakta olduğunu görür. Erlik, Kan-Mergen'i oğlu gibi benimser. Caraa-Çeçen ise eşini öldürmekle hata yaptığını oğluna itiraf eder. Kan-Mergen Erlik'in güvenini kazandığı için engelleri zorlanmadan aşarak yeryüzüne çıkıp babası Erkin-Koo'yu diriltir.

Moñıs-kaan'ın daveti üzerine Kan-Mergen ile Erkin-Koo kağanın sarayına giderler. Moñıs-kaan'ın amacı torunlarını öldürmektir. Fakat torunları onu öldürür. Erkin-Koo daha sonra Erlik'in yurduna gider. Yer altında Altın-kaan'ın Altın-Şuuru adlı kızını görür. Yer altından zaferle çıktktan sonra bu kızı kendisine yardım eden Erlik'in adamlarından Kodrañ bahadırla elendirir. Erkin-Koo tekrar Caraa-Çeçen ile yaşamaya başlar. Kan-Mergen ise kendine eş aramak için bir yolculuğa çıkar. Yolculukta Togus-Süme adlı dokuz erkek kardeşin tek kız kardeşi olan Ak-Koo ile tanışıp evlenmek ister. Ak-Koo ağabeylerini ikna eder. Ağabeyleri Ak-Koo'ya altın bir halı, bakır bir kazan, bir kamçı ve sadakla ok verip Kan-Mergen ile gönderirler.

Ak-Koo ile Kan-Mergen uçan haliya binerek yurtlarına dönerler. Ak-rabaları ve halklarıyla birlikte huzur içinde yaşarlar.

3. *Katan-Kökşin Destanı*

Bir kağan olan Katan-Kuuçin eşi Ak-Baş ile yurdunda huzur içinde yaşamaktadır. Katan-Kuuçin'in Katan-Mergen ve Katan-Kökşin adlı iki oğlu vardır. Katan-Kökşin kendisine eş bulmak için bir yolculuğa çıkmak ister. Babası oğlunu Ak-kaan'ın kızı Altın-Sırğa'yla evlendirmek için oğluyla yola çıkar. Ak-kaan'ın yurduna yaklaşınc Katan-Kökşin altı geyik avlar. Baba oğul geyikleri yer. Katan-Kuuçin rüyasında Karatı-kaan'ın oğlu Kara-Kıdat ile Ak-kaan'ın yurdunu yağmalayıp, halkını esir edip kızını almak için ordusuyla geldiğini görür. Katan-Kuuçin'in rüyası gerçekleşir. Karatı-kaa'nın alpları Ak-kaan'ın ordusunu kırıp geçirir ve sarayında eğlenirler. Katan-Kuuçin ile Katan-Kökşin onlara karşı saldırıya geçer. Dört atın ve dört bahadırın çarpışmasından yeryüzü sallanır. Onların sesi gökyüzündeki Ülge'e ve yer altındaki Erlik'e ulaşır. Yapılan savaştan Katan-Kökşin ile Katan-Mergen galip çıkar. Fakat babaları ölür. İki kardeş yurtlarına döner. Dokuz yıl sürecek olan bir toy başlar. Dokuz yılın sonunda bahadır Katan-Kökşin babasının kutsal kitabına bakınca Karatı-kaan'ın halkının başsız kaldığını görür. Gidip onları kendi halkına ve hayvanlarına katmaya karar verir. Kardeşi Katan-Mergen buna karşı çıkar.

Bir gün avlanmaya çıkan Katan-Kökşin kutsal kavak ağacının dibinde uyur. Rüyasında Altın-Tana adlı çok güzel bir kız görür. Uyanan Katan-

Kökşin hemen geri döner. Dönünce annesinin öldüğünü öğrenir. Aradan zaman geçer. Katan-Kökşin rüyasında gördüğü Altın-Tana'yı unutamaz. Eşi Altın-Sırğa'nın ve kardeşi Katan-Merge'in ısrarlarına rağmen Altın-Tana'yı aramaya gider. Katan-Kökşin, Altın-Tana'yı bulup yurduna getirir. Bu arada Katan-Mergen ağabeyiyle birlikte yaşayamayacağını söyleyip Küler-kaan'ın kızı Kümüjek-Aru ile evlenmek için yurttan ayrılır.

Katan-Mergen, Küler-kaan'ın yurduna gelir. Burada saygıyla karşılanır. Halkı da onun peşinden gelir. Kümüjek-Aru ile evlenen Katan-Mergen dokuz yıl düğün yapar. Katan-Kökşin, Altın-Tana ile yurduna geldiğinde Eki-Toş adlı kardeşlerin yurdunu yağmalayıp eşi Altın-Sırğa'yı kaçırdıklarını görür. Altın-Tana'yı yurttan bırakıp Eki-Toş'un yurduna yönelir. Eki-Toş ile girdiği mücadelede Katan-Kökşin neredeyse yenilmek üzereyken atı Kara-küreñ uçarak Katan-Mergen'in yanına gidip durumu anlatır. Katan-Mergen yardıma gitmek istemese de, Kara-küreñ onu ikna eder. Ağabeyine yardıma giden Katan-Mergen ağabeyinin öldüğünü görür. Eki-Toş'u öldüren Katan-Mergen yaptığı ilaçlar ve getirdiği kaynak suları ile ağabeyini diriltir.

24

Katan-Kökşin yer altına Koo-Şilti ile savaşmaya gider. Katan-Mergen yine kardeşine yardıma giderek Koo-Şilti'yi öldürür. Katan-Kökşin, Koo-Şilti'nin esir alıp yer altına indirdiği halkı yukarı çıkarır. Katan-Mergen yer altı ülkesini dağıtıp yeryüzüne çıkarır. Ağabeyinin yurduna gelir. Büyük şölen düzenlenir.

4. Şulmus-Şunı Destanı

Geçmişte Altın-Tana eşli, Ayana adlı kızlı, Şulmus-Şunı adlı oğullu Kaldan-kaa yaşamış. Bir gün Şulmus-Şunı anne ve babasına Cepten-kaan'ın kızı Temene-Koo ile evlenmek istediğini söyler. Babası Kaldan-kaan oraya gidenin geri dönmediğini söyleyerek oğulunu göndermek istemez. Fakat Şulmus-Şunı Temene-Koo ile evlenmek için yola çıkar.

Şulmus-Şunı Şulmus-Şunı'nın yurduna gelir. Cepten-kaan eğer altı zirvenin kavşağındaki altın direği getirirse na Temene-Koo'yu vereceğini söyler. Direğin olduğu yere gidince Şulmus-Şunı'nın atı direğin tamamıyla ateşten olduğunu söyler. Onu dağın içinde yaşayan yılanı öldürüp derisini zırh yaparlarsa ancak götürebileceklerini söyler. Atının dediklerini yapan Şulmus-Şunı direği alıp Cepten-kaan'a götürür. Bu durumdan çok korkan Cepten-kaan Şulmus-Şunı'dan direği hemen geri götürmesini ister. Şulmus-Şunı bu isteği yerine getirir

Cepten-kaan ikinci sınavı olarak Şulmus-Şun'dan tanrı Üç-Kurbustan'ın iki gözünün ortasında duran kadeh büyüklüğündeki beni getirmesini ister. Şulmus-Şunı gidip Üç-Kurbustan'ın benini kılıcıyla kesip alır. Üç-Kurbustan Şulmus-Şunı'nın ardından üç seytan gönderir. Şulmus-Şunı

şeytanların ikisini öldürür. Üçüncü şeytan ise gebe bir canlının içindedir. Yurduna dönen Şulmus-Şunu bütün gebe hayvanları öldürse de, şeytani bulamaz. Yalnızca hamile olan ablası kalır. Babası oğlunun hamile olan ablası Ayana'yı öldüreceğini anlayınca oğlunu içirip sarhoş eder. Adamlarına iki elini arkadan bağlatıp iki gözünün yerine köpek gözü, iki mzunun yerine köpek omzu yerleştirirler. Ayağına ise doksan pud demir bağlayıp kuyuya atarlar.

Aradan zaman geçtikten sonra Şulmus-Şunu Karan adlı ihtiyarın yardımıyla hayatta kalıp, ondan yeryüzünde neler olduğunu öğrenir. Bu arada Cepten-kaan, Kaldan-kaan'ı tehdit eder. Şulmus-Şunu ihtiyar Karan'a akıl verip gönderir. Karan'ın söylediği akıllar sayesinde Kaldan-kaan, Cepten-kaan'ın sınamalarından başarıyla çıkar. En son Cepten-kaan, Kaldan-kaan'a çekmesi için yüz çentikli bir yay gönderir. Yayı çekemeyen Kaldan-kaan kendisine yardım etmesi için Şulmus-Şunu'yı attığı kuyudan çıkartır.

Cepten-kaan'ın gönderdiği yayı çeken Şulmus-Şunu, Cepten-kaan ile savaşmaya gider. İkisi kavgaya tutuşur. Şulmus-Şunu, Cepten-kaan'ı öldürür. Cepten-kaan'ın sarayına giren Şulmus-Şunu'ya Cepten-kaan'ın karısı Temene-Koo'yu onun yurduna gönderdiğini söyler. Yurduna dönen Şulmus-Şunu annesinden Temene-Koo'nun savaşçı kılığında olduğunu öğrenir. Şulmus-Şunu'yı arayıp bulamayan Temene-Ko, Üç-Kurbustan'a gider. Tanrı Üç-Kurbustan onu halkı olan bir kağan yapar. Temene-Koo ile Şulmus-Şunu kavuşurlar. Fakat Temene-Koo'nun tanrıya verdiği söz yüzünden bir araya gelemezler.

Kaldan-kaan'ın kızı Ayan hastalanır. Kamlar onu iyileştiremez. Ayana ölür. Çok üzülen Kaldan-kaan kamlarına Erlik'i çağırır. Yeryüzüne çıkan Erlik öfkelenip Kaldan-kaan'ı da yer altına götürür. Babasının yerine geçip halkı yönetmeyen Şulmu-Şunu bir ihtiyar kılığında Temene-Ko'un sarayına gider. Beş gün boyunca şiddetli soğuk indirir. Şulmus-Şunu bütün yılanları öldürür. Temene-Koo'nun tanrıya verdiği söz bozulmuş olur. Her ikisi mutlu, huzurlu yaşarlar.

5. Ak-Biy Destanı

Eşi Altın-Targa'yla yaşayan kağan Ak-Biy'in çocuğu yoktur. Bu duruma üzülen Ak-Biy gidip tanrı Üç-Kurbustan'dan çocuk ister. Onun bu dileğini kabul eden Üç-Kurbustan Ak-Biy'in yakında bir çocuk sahibi olacağını fakat çocuğun er çağına gelene kadar ayağının toprağa basmaması gerektiğini söyler. Ak-Biy bir çocuk sahibi olur. Fakat çocuğun ayağı toprağa değeri ve çocuk ölür

Ak-Biy Üç-Kurbustan'a çıkıp durumu anlatır. Tekrar çocuk ister. Üç-Kurbustan ona bir evlat daha bağışlar. Fakat çocuğun sudan, ırmaktan

uzak durması gerektiğini söyler. Bu çocuk da içki için asılmış kazanın içindeki suya düşüp ölür.

Ak-Biy tekrar Üç-Kurbustan'a çıkarak üçüncü kez çocuk ister. Üç-Kurbustan ona bir evlat daha bağışlar. Fakat çocuğun çok zor durumda kalmadıkça kendi adını ağzına almamasını, ancak zor durumda adını anmasını ister. Aksi takdirde öleceğini söyler.

Üç-Kurbustan'ın Ak-Biy'e bağışladığı çocuğa bir ihtiyar Altın-Koo adını verir. Aradan yıllar geçtikten sonra Altın-Koo anne ve babasına evlenmek istediğini söyler. Annesi kutsal kitaba bakarak oğlunun kaderinde kağan Cüs-Kezer'in tek kız kardeşiyle evlenmek olduğunu yazıldığını görür. Bunu oğluna söyleyince Altın-Koo yola çıkar. Cüs-Kezer'in yurduna gelen Altın-Koo, Cüs-Kezer'in kız kardeşini evlendirmek için yarışlar tertiplelediğini görür. Altın-Koo bir dilenciye, atı ise kötü bir taya dönüşerek Cüs-Kezer'in yurduna gelirler.

Yapılan yarışmaları kazanan Altın-Koo Cüs-Kezer'in kız kardeşiyle evlenmeye hak kazanır. Cüs-Kezer, Altın-Koo'nun şerefine verdiği yemekte onu zehirler. Kız kardeşini Kalcu-Mize adlı bahadıyla evlendirir. Altın-Koo zehiri kusarak ölümden kurtulur.

Altın-Koo ile Kalcu-Mize arasında bir savaş başlar. Altın-Koo sıkışınca atı Ak-sur'un da hatırlatmasıyla tanrı Üç-Kurbustan'ın adını anar, ondan yardım ister. Tanrı Üç-Kurbustan onunla atına gökten ilaçla birlikte yay ve ok indirir. Atı Ak-sur ve Altın-Koo ilaçları içince eski hallerinden on kat daha iyi ve güçlü olurlar. Altın-Koo tanrının gönderdiği oku atarak Kalcu-Mize ve ordusunu tek okla öldürür. Kalcu-Mize'nin öldüğünü gören Cüs-Kezer korkar ve servetinin yarısını Altın-Koo'ya göndermeye karar verir. Yurduna dönen Altın-Koo annesinin Altın-Çeçek adı verilen bir kız çocuğu doğurduğunu görür. Altın-Koo babasının yurdunda yemek yiyip dinlenirken Cüs-Kezer yüz deveye yüklediği altın ve gümüşle birlikte hayvanının ve halkının yarısıyla birlikte kız kardeşini alıp getirir. Altın-Ko, Cüs-Kezer'in kendi yurduna girmesini istemez. Fakat anne babasının ve kız kardeşinin yalvarmalarına dayanamaz. Cüs-Kezer'e izin verir. On yıl süren bir şölenle Altın-Koo evlenir.

Bu arada Altın-Koo'nun Çımalan-Koo ile Temene-Koo adlı ölen iki ağabeyi Erlik'in yanındadır. Onlar Erlik'ten Altın-Koo'yu da yanlarına getirmesini isterler. Erlik yer altından Altın-Koo'ya savaşçı gönderir. Altın-Koo Erlik'in askerini kırar. Bunun üzerine Erlik, Üç-Kurbustan'a gidip Altın-Koo'nun canını istemeye karar verir. Altın-Koo'nun eşi bu durumu sezip kocasını uyarır. Altın-Koo hemen Üç-Kurbustan'a çıkar, eğilip dua ederek canını Erlik'e vermemesi için yalvarır.

Üç-Kurbustan kendisinden Altın-Koo'nun canını isteyen Erlik'ten kızıl saplı kamçıyı alır. Karşılığında ona at ve balta verir. Baltayla atın alını-

na vurursa atın daha da güçleneceğini söyler. Altın-Koo yer altına iner. Erlik baltayla vurunca atı ölür. O günden sonra Erlik ve Üç-Kurbustan görüşmez olurlar.

6. Üç Kulaktu Ay Kara At Destanı

Üç oğlu olan ihtiyar Altın-kaan yurdunu kontrol etmek için yola çıkar. Oğullarına 'üç yıl içinde dönmezsem bilin ki ölmüşüm' der. Altın-kaan yurdunu gezip herşeyin düzen içinde olduğunu gördükten sonra düşmanları olan Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka adlı kardeşlerle karşılaşır. İki kardeş, Altın-kaan'ı vurup öldürürler. Fakat kağanın Üç kulaktu Ay kara At adlı atı kurtulur. Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka kağanın atını arasalar da bulamazlar.

Üç yıl geçtikten sonra Altın-kaan'ın oğulları babalarının öldüğünü anlarlar. Bundan sonra üç kardeş kalan mirası paylaşır. Kara-Tas adlı küçük kardeş payını alıp uzak bir yere göçer. Küçük kardeş göçeceği yere giderken yolda gördüğü güzel bir yerde yurt tutmaya karar verir. Kara-Tas kurduğu yurttan yaşarken Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka onun yanına gelerek onun yerleştiği bu yerin kendi toprakları olduğunu söyleyip bir ay içinde topraklarından gitmezse kapılarına kul yapacaklarını söylerler.

27

Bir ay sonra Altın-Çarka ve Kümüş-Çarka gelirler. Kara-Tas onlarla kavgaya girer. Kara-Tas kavgada yenilirken eşi Altın-Sabar erkek elbiselelerini giyip düşmanlarla kavaya girer. Bu arada gök bir boğa gelerek onlara yardım eder. Böylece Kara-Tas kavgadan galip çıkar. Altın-Sabar ile Kara-Tas'ın evine gelen gök boğa onların yeni doğmuş çocuklarını kaçırmak için Ak Dağ'a çıkarır. Kaçırılan çocuk burada bir günde bir yaş, iki günde iki yaş büyür. Çocuk altı, yedi yaşına gelince gök boğa yerinde duramayan çocuğa zarar gelmemesi için dağın etrafını taşlarla çevirir.

Çocuk on bir yaşına geldiğinde gök boğa Üç Kulaktu Ay Kara At'a dönüşür. At çocuğun adını Kan-Toodiy koyar. Çocuğu silah ve zırhlarla donatır. İkisi birlikte çocuğun dedesi Altın-kaan'ın cesedine gitmek üzere yola çıkarlar. Cesedin yanına gelen Kan-Toodiy altın bir tabut yaparak dedesini ona koyar ve gömer. Kan-Toodiy dedesinin intikamını almak için Üç-Kulaktu Ay Kara At'ı Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın yurduna doğru sürer. Kan-Toodiy düşmanlarının yurduna varınca Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka Üç Kulaktu Ay Kara At'ı öldürmek için kovalarlar. Üç Kulaktu Ay Kara At yolda Kan-Biley'e rastlar. Kan Biley, Altın-Çarka ve Kümüş-Çarka'yla birlikte atlarını da öldürür. Üç Kulaktu Ay Kara At yoluna Kan-Biley'in attığı okun izinden devam eder. At bir sazlığa dalıp görünmez olur. O böylece giderken Kan-Biley'in yıllar önce kaybolmuş kızını bulur. Daha sonra geri dönen Üç Kulaktu Ay Kara At, Kan-Toodiy'a Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın mallarının hayır getirmeyeceğini söyleyerek almasına

müsaade etmez. İkisi birlikte Kan-Biley'in kızı Altın-Kıldığa'yı kurtarmak için yola çıkarlar. Altın-Kıldığa'nın canını elinde tutan Togus Toglok Baş'ın (Dokuz Yuvarlak Baş) yurduna gelip, Altın-Kıldığa'nın canı olan ay desenli örtüyü alıp Togus Toglok Baş'ı öldürürler. Altın-Kıldığa'yı kurtarıp Kan-Biley'in yurduna gelirler. Burada kutsal kitaba bakıp Kan-Toodiy ile Altın-Kıldığa'nın birbirlerine eş olarak yaratıldığını görürler. İki gence yedi yıl süren bir düşün yapılır.

Aradan yıllar geçtikten sonra Kan-Toodiy evlendiğine pişman olup kaçıp gitmeyi düşünür. Bunu sezen Altın-Kıldığa babasından atı Ak-Çaldar ve kılıcını isteyip alır. Kan-Toodiy bir gece kaçır. Altın-Kıldığa onu takip eder. Kan-Toodiy kendisi takip eden karısını götürüp Katan-Cuula'ya vermek ister. Katan-Cuula bu teklifi kabul etmeyince Kan-Toodiy onunla kavgaya girer. Yenileceğini anlayan Kan-Toodiy Altın Kıldığa'dan yardım ister. Altın-Kıldığa babasından aldığı kılıçla Katan-Cuula'yı öldürür. İkisi yurtlarına döndükten sonra Kan-Toodiy babası Kara-Tas'ın yurduna gelir.

Kan-Toodiy, Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın çocuklarının gelip babasının yurdunu dağıttığını görür. Kan-Toodiy tanrı katına çıkar. Tanrıdan kendisi savaşırken eşi Altın-Kıldığa'ya can şenliği olması için üç kız vermesini ister. Tanrı gökten üç yıldız koparıp üç kıza dönüştürüp verir. Kan-Toodiy gücüne güç, aklına akıl eklenmesi için tanrıdan ayran ister. Tanrının dokuz kâse ayranını içen Kan-Toodiy üç güzel kızı da alıp yurduna iner.

Düşmanlarıyla savaşmak için yola çıkan Kan-Toodiy yolda Kan-Şoñcılây adlı bir gence rastlar. Konuşmaları sırasında onun kendi oğlu olduğunu öğrenir. Kan-Şoñcılây, Kan-Ötkül'ün kızıyla evlenmek için yola çıkar. Kan-Şoñcılây giderken Kan-Ötkül tarafından bağlanıp ölüme terk edilmiş altı alpi, sonra da doksan alpi kurtarır.

Kan-Ötkül'ün yurduna gelen Kan-Şoñcılây babasının yiğit başlarının kaynatıldığı kazanda kendi başını aradığını görür. Kan-Şoñcılây, Kan-Ötkül'ün evine girer. Burada Celbegen'in destan söylediğini görür. Celbegen'in ayağına basarak ezen Kan-Şoñcılây Celbegen'i kaçıtır. Kan-Ötkül ile girdiği savaştan galip çıkan Kan-Şoñcılây onun kızıyla evlenip bir süre kayın babasının yurdunda yaşar. Sonra eşini de alıp ata yurduna döner. Döndüğünde bir kız kardeşi olduğunu öğrenir. Yedi yıl süren bir şölen tertiplenir. Destan Kan-Şoñcılây'ın dedesi Ak-kaan'ın alkışını almasıyla sona erer sonra geri dönen Üç Kulaktu Ay Kara At, Kan-Toodiy'a Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın mallarının hayır getirmeyeceğini söyleyerek almasına müsaade etmez. İkisi birlikte Kan-Biley'in kızı Altın-Kıldığa'yı kurtarmak için yola çıkarlar. Altın-Kıldığa'nın canını elinde tutan Togus Toglok Baş'ın (Dokuz Yuvarlak Baş) yurduna gelip, Altın-Kıldığa'nın canı olan ay desenli örtüyü alıp Togus Toglok Baş'ı öldürürler. Altın-Kıldığa'yı kurtarıp Kan-Biley'in yurduna gelirler. Burada kutsal kitaba bakıp Kan-

Toodiy ile Altın-Kıldiga'nın birbirlerine eş olarak yaratıldığını görürler. İki gence yedi yıl süren bir düğün yapılır.

Aradan yıllar geçtikten sonra Kan-Toodiy evlendiğine pişman olup kaçıp gitmeyi düşünür. Bunu sezen Altın-Kıldiga babasından atı Ak-Çaldar ve kılıcını isteyip alır. Kan-Toodiy bir gece kaçır. Altın-Kıldiga onu takip eder. Kan-Toodiy kendisi takip eden karısını götürüp Katan-Cuula'ya vermek ister. Katan-Cuula bu teklifi kabul etmeyince Kan-Toodiy onunla kavgaya girer. Yenileceğini anlayan Kan-Toodiy Altın Kıldiga'dan yardım ister. Altın-Kıldiga babasından aldığı kılıçla Katan-Cuula'yı öldürür. İkisi yurtlarına döndükten sonra Kan-Toodiy babası Kara-Tas'ın yurduna gelir.

Kan-Toodiy, Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın çocuklarının gelip babasının yurdunu dağıttığını görür. Kan-Toodiy tanrı katına çıkar. Tanrıdan kendisi savaşırken eşi Altın-Kıldiga'ya can şenliği olması için üç kız vermesini ister. Tanrı gökten üç yıldız koparıp üç kıza dönüştürüp verir. Kan-Toodiy gücüne güç, aklına akıl eklenmesi için tanrıdan ayrılan ister. Tanrının dokuz kâse ayrılanı için Kan-Toodiy üç güzel kızı da alıp yurduna iner.

Düşmanlarıyla savaşmak için yola çıkan Kan-Toodiy yolda Kan-Şoñcılây adlı bir gence rastlar. Konuşmaları sırasında onun kendi oğlu olduğunu öğrenir. Kan-Şoñcılây, Kan-Ötkül'ün kızıyla evlenmek için yola çıkar. Kan-Şoñcılây giderken Kan-Ötkül tarafından bağlanıp ölüme terk edilmiş altı alıp, sonra da doksan alıp kurtarır.

Kan-Ötkül'ün yurduna gelen Kan-Şoñcılây babasının yiğit başlarının kaynatıldığı kazanda kendi başını aradığını görür. Kan-Şoñcılây, Kan-Ötkül'ün evine girer. Burada Celbegen'in destan söylediğini görür. Celbegen'in ayağına basarak ezen Kan-Şoñcılây Celbegen'i kaçıtır. Kan-Ötkül ile girdiği savaştan galip çıkan Kan-Şoñcılây onun kızıyla evlenip bir süre kayın babasının yurdunda yaşar. Sonra eşini de alıp ata yurduna döner. Döndüğünde bir kız kardeşi olduğunu öğrenir. Yedi yıl süren bir şölen tertiplenir. Destan Kan-Şoñcılây'ın dedesi Ak-kaan'ın alkışını almasıyla sona erer sonra geri dönen Üç Kulaktu Ay Kara At, Kan-Toodiy'a Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın mallarının hayır getirmeyeceğini söyleyerek almasına müsaade etmez. İkisi birlikte Kan-Biley'in kızı Altın-Kıldiga'yı kurtarmak için yola çıkarlar. Altın-Kıldiga'nın canını elinde tutan Togus Toglok Baş'ın (Dokuz Yuvarlak Baş) yurduna gelip, Altın-Kıldiga'nın canı olan ay desenli örtüyü alıp Togus Toglok Baş'ı öldürürler. Altın-Kıldiga'yı kurtarıp Kan-Biley'in yurduna gelirler. Burada kutsal kitaba bakıp Kan-Toodiy ile Altın-Kıldiga'nın birbirlerine eş olarak yaratıldığını görürler. İki gence yedi yıl süren bir düğün yapılır.

Aradan yıllar geçtikten sonra Kan-Toodiy evlendiğine pişman olup kaçıp gitmeyi düşünür. Bunu sezen Altın-Kıldiga babasından atı Ak-Çaldar
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dar ve kılıcını isteyip alır. Kan-Toodiy bir gece kaçar. Altın-Kıldığa onu takip eder. Kan-Toodiy kendisi takip eden karısını götürüp Katan-Cuula'ya vermek ister. Katan-Cuula bu teklifi kabul etmeyince Kan-Toodiy onunla kavgaya girer. Yenileceğini anlayan Kan-Toodiy Altın Kıldığa'dan yardım ister. Altın-Kıldığa babasından aldığı kılıçla Katan-Cuula'yı öldürür. İkisi yurtlarına döndükten sonra Kan-Toodiy babası Kara-Tas'ın yurduna gelir.

Kan-Toodiy, Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın çocuklarının gelip babasının yurdunu dağıttığını görür. Kan-Toodiy tanrı katına çıkar. Tanrıdan kendisi savaştayken eşi Alın-Kıldığa'ya can şenliği olması için üç kız vermesini ister. Tanrı gökten üç yıldız koparıp üç kıza dönüştürüp verir. Kan-Toodiy gücüne güç, aklına akıl eklenmesi için tanrıdan ayran ister. Tanrının dokuz kâse ayranını içen Kan-Toodiy üç güzel kıızı da alıp yurduna iner.

Düşmanlarıyla savaşmak için yola çıkan Kan-Toodiy yolda Kan-Şoñcıl原因 adlı bir gence rastlar. Konuşmaları sırasında onun kendi oğlu olduğunu öğrenir. Kan-Şoñcıl原因, Kan-Ötkül'ün kıızıyla evlenmek için yola çıkar. Kan-Şoñcıl原因 giderken Kan-Ötkül tarafından bağlanıp ölüme terk edilmiş altı alpi, sonra da doksan alpi kurtarır.

Kan-Ötkül'ün yurduna gelen Kan-Şoñcıl原因 babasının yiğit başlarının kaynatıldığı kazanda kendi başını aradığını görür. Kan-Şoñcıl原因, Kan-Ötkül'ün evine girer. Burada Celbegen'in destan söylediğini görür. Celbegen'in ayağına basarak ezen Kan-Şoñcıl原因 Celbegen'i kaçırr. Kan-Ötkül ile girdiği savaştan galip çıkan Kan-Şoñcıl原因 onun kıızıyla evlenip bir süre kayın babasının yurdunda yaşar. Sonra eşini de alıp ata yurduna döner. Döndüğünde bir kız kardeşi olduğunu öğrenir. Yedi yıl süren bir şölen tertiplenir. Destan Kan-Şoñcıl原因'ın dedesi Ak-kaan'ın alkışını almasıyla sona erer

DESTANLAR

Erke-Koo Destanı

•

Ölöstöy Destanı

•

Katan-Kökşin le Katan-Mergen Destanı

•

Şulmus-Şunı Destanı

•

Ak-Biy Destanı

•

Üç Kulaktu Ay Kara At Destanı

Arıskan bolgon Altaylı,
 Ak çöl lö kara çöldü
 Ar-Aspak dep örökön curtap cattı.
 Ak malı Altay ötkön,
 Arka conı cer ötkön,
 Karıır caji cede bergen,
 Kalıñ edi apşıy bergen,
 Karızızı cedip kalgan,
 Katu söögi bojop kalgan,
 Bala-barka çok bolgon.
 Örökön bir künde sanandı:
 "Karı cajım cedip kaldı,
 Er бүдүмim ürelip kaldı.
 Bala-barka çok boldı.
 Karımla kar sogup,
 Ceñimle cer sogup
 Codom colgo batpay,
 Bajım elge batpay,
 Bazıp cürer cañdu turum" – dep,
 Ar-Aspak örökön sanandı,
 Altayı caar añdap bardı.
 Altayına çıgıp kelele,
 Örö-tomön bazıp kelele,
 Añ-kıyık te tudar küünü çok,
 "Karımla kar sogup,
 Ceñimle cer sogup cüreten cadım" –dep,
 Kargan örökön kunugup cürdi.
 Bay kayıñnıñ tözine
 Köñkörö cadıp uyuktadı.
 Cetti künniñ turkunına
 Uyuktañ turup, oygonıp keldi.
 Neme kara sespedi.
 Uykudañ turup kelele,
 Altayın kargay berdi:
 "Arıskan bolgon Altayımdı
 Ört kalap calap barzın.
 Eki caraş çölimdi
 Suu kalap talap barzın.
 Bala-barka çok boldı.
 Bar mal-ajımdı
 Kurt tiştenip cer aldı caar barar,
 Kuş tiştenip,
 Teñeri caar uçar" – dep aydala,
 Ayılı caar canıp iydi.

5

10

15

20

25

30

35

40

45

Sık ormanlık yurtlu
 Ak ve kara çöllü
 Ar-Aspak adlı ihtiyar yaşadı.
 Ak hayvanı Altay'ı aşmıştı,
 Halkı, tebaası yeryüzünü aşmıştı.
 Yaşlılık vakti gelmiş,
 Kalın eti pörsümüş,
 Yaşlılık izleri bedeninde belirmiş,
 Sert kemiği yumuşamıştı.
 Çoluğu çocuğu yoktu.
 İhtiyar bir gün şöyle düşündü.
 "Yaşlılık vaktim geldi,
 Gençliğim tükendi.
 Çoluğum çocuğum olmadı.
 Kol gücümle kar kazıp,
 Yenimle yer kazıp (sürünüyorum)
 Ayaklarım yola çıkamadan,
 Halk içine girmeden,
 Dolaşıp duruyorum.
 İhtiyar Ar-Aspak böyle düşündü,
 Altayına doğru avlanmaya çıktı.
 Altayına çıkarak,
 Aşağı yukarı yürüyerek
 Geyik avlayacak gücü olmadan,
 "Kol gücümle kar kazıp,
 Yenimle yer kazıp duruyorum" deyip,
 Zavallı ihtiyar üzüldü.
 Kutsal kayın ağacının köküne
 Yüz üstü yatıp uyudu.
 Yedi gün boyunca
 Uyuduktan sonra uyandı.
 Kötü bir şey sezmedi.
 Uykudan uyanarak,
 Altayına dikkatle baktı.
 "Sık ormanlık Altayımı
 Ateş yakıp yok etsin.
 İki güzel çölümü
 Su basıp dağıtsın.
 Çoluk çocuğum olmadı.
 Bütün malımı hayvanımı
 Kurt dişleyip yer altına götürür,
 Kuş dişleyip
 Göğe doğru uçar" diyerek,
 Dönüp evine yöneldi.

Ar-Aspak örökön
Ayılına canıp kelele,
Altan buttı altın şireeniñ üstine
Köñkörö cadıp uyuktay berdi.
Baza tıñdap ugup catsa, 50
Malı-kuji şur-mar tüşken,
Bala-barkazı ıñ-şır bolgon.
Eki közin körüp iyze,
Eki tüñey Ak-kaan
Aktu boyın aparıp catkan emtir. 55
Ak malın ayduga sukkan,
Albatı-conın ıylatkan,
Aydap aparıp turgan boltır.
Ara-Aspak Örökön kıygırdı:
"Ak çöl lö kara çölüm kaytıgar!?" -dep, 60
Kıygı salgan turdı.
Ak çöl lö kara çölin
Suu kalap talap turgan boltır.
Boyınıñ Altayın ört kalap,
Talap catkan em boltır. 65
Arıskan bolgon Altayı
Ört kalapka küyüp cadat.
Boyınıñ şoğı cedip kaltır.
Eki tüñey Ak-kaan,
lyne, şıbeeydiñ sınığı çok, 70
Kazan carıktıñ eskizi çok,
Kabırıp, aparıp turgandar boltır.
Ar-Aspak örökön
Ama-tomo sığıra berdi,
Açuun tartıp kıygıra berdi. 75
Arıskan bolgon Altayında
lyne-şıbeeyiniñ sınığı çok,
Kazan-kaqpırınıñ carığı çok,
Kabırıp ködüre apararda,
Eneziniñ temir oymogı artıp kaldı. 80
Adazınıñ temir otığı artıp kaldı,
Baza neme artpadı,
Eneziniñ temir oymok
Terlep-sızıp ağıp cadar boldı.
Adazınıñ katu otık 85
Terlep, sızıp ağıp cadar boldı.
Eneziniñ temir oymoktoñ
Bir kışçak bala çıktı.
Adazınıñ katu otıktañ
Taakı boro cabaga bütti, 90

İhtiyar Ar-Aspak
Dönüp evine gelerek,
Altmış ayaklı altın tahtın üstüne,
Yüzüstü yatıp uyudu.
Tekrar dinledi ki,
Hayvanına kıran girmiş,
Yurdu yuvası dağılmış.
İki gözülle baksa,
Birbirine benzer Ak-kaan
Servetini alıp götürmüş.
Ak hayvanını sürüp götürmüş,
Halkını, tebaasını ağlatmış,
Sürüp götürmüş.
İhtiyar Ar-Aspak bağırıldı:
"Ak çöl ile kara çölüm ne yaptınız?!"
Böylece bağırıldı.
Ak çöl ile kara çölünü
Su basmış.
Altayını yangın kaplamış,
Yakıp kül etmiş. 33
Sık ormanlık Altay'ını
Yangın tamamen yakmış.
Kendi bedduası kendine dönmüş.
Birbirine benzer Ak-kaan,
İğne, biz parçası bile bırakmadan,
Bir kazan eskisi bile bırakmadan,
Toplayıp götürmüşler.
İhtiyar Ar-Aspak
Türlü ısıklar çaldı,
Öfkesinden naralar attı.
Sık ormanlık Altayında
İğne, biz parçası bile bırakmadan,
Kazan parçası bile bırakmadan,
Toplayıp götürürlerken,
Annesinin demir yüksüğü kalmış,
Babasının çakmak taşı kalmış,
Başka bir şey kalmamış,
Annesinin demir yüksüğünden
Su sızıp duruyormuş.
Babasının çakmak taşından
Su sızıp duruyormuş.
Annesinin demir yüksüğünden
Bir kız çocuğu çıktı.
Babasının çakmak taşından
Zayıf, kötü bir tay çıktı,

Bir uulçak bala çıktı.
 Erke-Koo dep adaldı.
 Keregi cogı caanı boldı,
 Kerektüzi kiçüü boldı.
 Bir koçkordı soyıp aldı,
 Taakı-boronı cedinip aldı.
 Caan tuunı edektep barza,
 Caan suunı caraçap barza,
 Kalık ejigine kaytıp kirbes dep,
 Ekü kuuçındaııp cürüp iydiler.
 Taakı-boronı cedinip aldılar.
 Talaydı cakalap cürüp iydiler.
 Kança öygö bargan kiredе,
 Taakı-boro cabaga
 Cal castanıp cıgıla berdi.
 Erke-Koo uulçak
 Ceñ castanıp cadıp koydı:
 "Adım bolzo andı,
 Aktu boyım artadım," –
 Kıs balazı eki-üç ebire bazıp,
 Örö turar olordıñ
 Kirezi çok bolordo,
 Cakşı baylardıñ ejigin bedirep,
 Bilek çokko bilek bolorgo,
 Karızı çokko karı bolorgo,
 Cüre berbey kanayttı.
 Uulçak bala cadıp catsa,
 Cüzün-bazın añ atkan,
 Cüzündü kuştıñ edin koptürgen
 Baatır kelip catkan.
 Uulçak catkıza kıygırgan:
 "İçkeri salza, turunıñ bolorım.
 Tukurza, seniñ iydıñ bolorım.
 Bir bolçok et berzeñ kaydar" – dep,
 Ol baatırdañ suradı:
 "Azırantı ulus köp bolor" – dep,
 Bay-baatır köndüre ötti.
 Onıñ kiyninde baza körüp catsa,
 Onoñ do bay, onoñ do köp añ öltürgen
 Aduçı-baatır kelip catkan.
 "Caagiña seniñ castık salarım,
 Canıña seniñ töjok salarım.
 Bir bolçok et berzeñ,
 Aştabas ta bolzom,
 Boyım aştadım.

95

100

105

110

115

120

125

130

135

Bir erkek çocuk çıktı.
 Erke-Koo diye adlandı,
 Gereksizi (Kız çocuğu) büyüğüdü,
 Gerekli (Erkek çocuğu) küçüğüdü.
 Bir koçu kesti,
 Kötü atı çekti,
 Heybetli dağın eteğinden giderken,
 Büyük ırmağın kıyısından giderken
 Halkın kapısına girmeyelim diye,
 İkisi konuştu.
 Kötü atı çektiler,
 Büyük ırmağın kenarından yol aldılar.
 Bir süre gittikten sonra,
 Kötü, zayıf at
 Yelesine yaslanıp yıkıldı.
 Delikanlı Erke-Koo
 Yenine yaslanıp yattı.
 "Atım hâlsiz düştü,
 Ben yorgun düştüm"
 Kız çocuğu birkaç kez dolaşıp,
 Onların ileri gidecek
 Hâli kalmadığını anlayınca,
 Anlayışlı zenginlerin evini arayıp,
 Bileği olmayana bilek olmak için,
 Gücü olmayana güç olmak için,
 Yola çıktı.
 Delikanlı öylece yatıp dururken,
 Türlü av avlamış,
 Her çeşit kuşu avlayıp yığmış
 Bir bahadır çıkageldi.
 Delikanlı yalvararak bağırды:
 "Ateşe atsan odunun olurum.
 Tükürsen itin olurum.
 Bir parça et ver ne olur" diye,
 Bahadırdan (et) istedi.
 "Besleyecek insanlar çoktur" deyip,
 Bahadır geçip gitti.
 Sonra baktı ki,
 Ondand zengin, ondan da çok avlanmış
 Avcı bir bahadır geliyor.
 "Başına yastık koyarım,
 Altına yatak sererim.
 Ne olur bir parça et versen,
 Acıkmas da olsam,
 Acıktım işte.

Aribagan da bolzo,
Adım arıdı"
Barıp catkan Bay-baatır aydat:
"Tenip cürgep tenigerler köp,
Ködürezin azıraar et çok"- dep aydala, 140
Arı bolup corto berdi.
Anañ körüp, baza cadıp catsa,
Koli-budı salbañdaşkan,
Müüsteri şabayışkan,
Cüzün-bazın añ öltürgen 145
Kezer külük kelip catkan.
Catırğıza kıygırğan:
"Adım aribagan da bolzo, arıdı.
Aştabagan da bolzo,
Boyım aştadım. 150
İçkeri salza, turunıñ bolorım.
Tukurzañ, iydiñ bolorım.
Caagıña castık salıp bererim.
Calmajıña töjök salıp bererim.
Bir bolçok et berzeñ", 155
Bay-baatır kıygırat:
"Seni azıraytan aş çok.
Künneñ-tañnañ añnap cürgem,
Azık-tülük çok edi"
"Azırabas bolzogor 160
Öltürüp salıp barıgar!" – dep,
Erke-Koo kıygırdı.
Bay-baatır katkırdı:
"Tirü caştu kijini
Neniñ uçun öltüreten?" – dep aydala, 165
Arı bolup cortorgo
At bajın tartıp iyerde,
Erke-Koo at tiskinineñ ala koydı.
At tiskinin uşta tarttı.
Uulçak-bala çarçalğan boyınça, 170
Üç özökkö barıp tüştı.
Körüp catsa, Kögüdey-Mergen
Kelip catkan,
Köp kıyiktiñ edin koştogon.
Erke-Koo kıygırdı: 175
"Bir bolçok et beriger,
Bir bolujım ceder" – dedi.
Kögüdey-Mergen cedip keldi:
"Slerdi aparıp azıraar edim.
Men ölzö, meniñ ordıma 180

Yorulmaz da olsa,
Atım yoruldu."
Yolda giden bahadır şöyle dedi:
"Dolaşıp gezen ahmaklar çok,
Hepsini doyuracak et yok" diyerek,
İllerleyip gitti.
Sonra yine yatıp dururken,
Ön ve arka ayakları sallanan
Boynuzları uzayan
Türlü hayvan öldürmüş
Pehlivan çıkageldi.
Yattığı yerden bağırdı:
"Atım yorulmazdı yoruldu,
Acıkmaz da olsam,
Acıktım.
Ateşe atsan odunun olurum.
Tükürsen itin olurum.
Başına yastık koyarım.
Altına yatak sererim.
Ne olur bir parça et versen" 35
Bahadır bağırdı:
"Seni doyuracak yiyeceğim yok.
Gece gündüz avlandım,
Azığım da yoktu.
"Beni doyurmayacaksınız
Öldürüp bırakın!" diye,
Erke-Koo bağırdı.
Bahadır kahkahalarla güldü:
"Canlı birini
Niçin öldüreyim?" diyerek,
Atını koşturup gitmek için,
Atının başını çevirdiğinde,
Erke-Koo dizginden tutuverdi.
Atın dizginini çekti.
Delikanlı ürkünce,
Üç vadi öteye düştü.
Baktı ki, Kögüdey-Mergen
Geliyor,
Çok fazla geyik etini yüklenmiş.
Erke-Koo bağırdı:
"Bir parça et verin,
Bir yardımım dokunur" dedi.
Kögüdey-Mergen yetip geldi:
"Sizi götürüp doyururdum.
Ben ölsem, benim yerime

Kaan bolorgo turgan ulus köp.
 Seni de öltürer,
 Meni de bazar"
 Uulçak bala turbay la
 Altın edekteñ ala koydı.
 Aytkan sözi açulu boldı.
 "Özögim meniñ soolıp baraat,
 Ölor çağım cedip keldi.
 Ölböy, tirü cürzem,
 Ölöñ üzüp bererim.
 Barbay, bazıp cürer bolzom,
 Bargaa culup bererim" – dedi,
 Kögüdey-Mergen baatır bolzo,
 Uulçak balanı ala koydı,
 Caan karmanına salıp aldı,
 Ayılı-curtına cetirdi.
 Algınıñ aldına sugup koydı.
 Azırap turbay em kayttı. ^
 Eki konordo, ene dep çıktı,
 Altı konordo, ada dep bağırdı.
 Bu kandy neme boloton dep,
 Kolı-budına kijen sugup,
 Altı kulaş çeş karma
 Salıp iybey kanayttı.
 Altı-ceti künniñ bajında
 Temir kijendi uşta tepti,
 Çeş karmandı çıgara kalıdı,
 Katu cerdi kayışka bastı.
 Cıdu cerdi baltırğa bastı.
 Kögüdey-Mergen uulınıñ küçi
 Kire bererde,
 Edi-kanı tıñ boldı.
 "Emdi öştülerdeñ korkpozım" – dep,
 İç boyında sanandı.
 Aydıp turgan kaji boydo,
 Erke-Koo ayılga kirerge as boldı.
 Tışkarı çıkırı köp boldı.
 Kögüdey-Mergen surap uktı:
 "Ösküs kiji öönzök.
 Caman ermek uktıñ ba?"
 "Cok, ozogı öştü-öliyim
 Sağıjıma kirip cat" –dep
 Erke-Koo aydıp cat.
 "Öştüñ-öliñ bar bolzo,
 Mege aydıp beriger" –dep,

185

190

195

200

205

210

215

220

225

Kağan olacak insan çok.
 Seni de öldürürler,
 Beni de yıkarlar."
 Delikanlı yerinde duramayıp,
 Altın etekten tuttu.
 Sözleri acıklıydı.
 "Benim yurdum mahvoldu,
 Ecel vaktim geldi.
 Ölmez sağ kalırsam,
 Ot toplayıp veririm.
 Ölmez ayakta kalırsam,
 Ayrık otu yolup veririm" dedi.
 Kögüdey-Mergen bahadır ise,
 Delikanlıyı alıp,
 Büyük cebine koydu,
 Evine, yurduna getirdi:
 Evin altına sakladı.
 Karnını doyurdu.
 İki gün sonra anne dedi,
 Altı gün sonra baba diye bağırdı.
 Bu nasıl iş diye,
 Elini, ağayını bağlayıp,
 Altı kulaş bakır bağla
 Bağladı.
 Altı, yedi günün başında
 Demir bukağıyı tepip kırdı,
 Bakır bağı çıkarıp attı,
 Sert yeri kayışa dek bastı.
 Yumuşak yeri baldıra dek bastı.
 Oğlu Kögüdey-Mergen'in gücü
 Yerine gelince,
 Bedeni güçlendi.
 "Şimdi düşmanlardan korkmam" diye,
 Kendi kendine düşündü.
 Böyle diyerek,
 Erke-Koo eve az girer oldu.
 Dışarı çok çıkması oldu.
 Kögüdey-Mergen sordu:
 "Öksüz insan hırçındır.
 Kötü söz duydun mu?"
 "Hayır eski düşmanım, hısmım
 Aklıma geliyor" diye,
 Erke-Koo konuştu.
 "Düşmanın, hısmın varsa,
 Bana söyle" diye,

Kögüdey-Mergen suradı.
 "Öştüüm-ölim bar edi" – dep,
 Erke-Koo uulçağaş
 Köküp çıkpay kanayttı.
 "Teñeriniñ uulı Temir-Kizele 230
 Cuulaacaşı bolup öştü bolgonıs.
 Emdi de bolzo, cetken bolor"
 Erke-Koo altan ataktı
 Üygenin alıp,
 At çakızına sogup iydi. 235
 Erke-Koonıñ adı
 Calbas edip cedip keldi.
 Miner adın çümdep iydi.
 Attu boyı çümdene berdi.
 Arı bolup eles etti. 240
 Eki tayganı aja berdi.
 Toozın-tomırak çöyile berdi,
 Togus tayganı bektey berdi.
 Karañuy tün bolo bergendiy,
 Tuudıñ bajına toozın turdı. 245
 Özök-içine tuman tüştı.
 Erke-Koonıñ enzezinçe
 Salkın kirip barıp cattı.
 Teñeriniñ uulı Temir-Kize
 Teñeri tözinde curtap catkan. 250
 Cer-teñeri seles etken.
 "Bu ne boldı?" – dep, ol
 Ürgüp-çoçup turbay kayttı.
 "Kandıy kezer kelip cat?" – dep,
 Ayañ çerüdi iye berdi: 255
 "Udura utkup barıgar!"
 Erke-Koo kelip catsa,
 Kara tuunıñ aldında
 Kandıy da çerü kelip catkan.
 Üldü bajınañ ezen-mendi surap uktı: 260
 "Kandıy kaannıñ çerüneñ boldıgar?
 Kaji cerdi köstöp cadıgar?" – dep.
 Ayañ çerü aydıp turdı:
 "Teñeriniñ uulı Temir-Kize,
 Slerdiñ coldorıñ tossın dep 265
 Bisti iye bergilegen edi"
 Üldi-cıda bajınañ
 Ezen-mendi suradı.
 Ayañ çerü ortozi caarı
 Şurgup iybey kanayttı. 270

Kögüdey-Mergen sordu.
 "Düşmanım, hısmım vardır" diye,
 Delikanlı Erke-Koo
 Hışımla kalktı.
 "Tanrının oğlu Temir-Kize'yle
 Savaşıp düşman olduk.
 Bu şimdiye kadar sürdü.
 Erke-Koo altmış kancalı
 Dizginini alıp,
 At direğine bağladı.
 Erke-Koo'nun atı
 Hızla yetip geldi.
 Bineceği atını süsledi.
 Atıyla birlikte kendisini süsledi.
 Uzaklaşıp gözden kayboldu.
 İki dağı aşiverdi.
 Toz toprak savruldu,
 Dokuz dağı sağlamlaştırdı.
 Karanlık gece oldu,
 Dağ başını toz kapladı. 37
 Vadinin içine sis indi.
 Erke-Koo'nun ensesine
 Rüzgâr vurdu.
 Tanrının oğlu Temir-Kize
 Gökte yaşıyordu.
 Yer gök sallandı.
 "Ne oldu böyle" diyerek o,
 Ürktü.
 "Hangi pehlivan geliyor?" deyip,
 Kalabalık orduyu gönderdi:
 "Karşı gidip bakın!"
 Erke-Koo gelirken,
 Kara dağın önünde
 Bir ordu geldi.
 Kılıç başından hâl hatır sordu:
 "Hangi kağanın ordusundansınız"
 Nereye gidiyorsunuz?" dedi.
 Kalabalık ordu şöyle dedi:
 Tanrının oğlu Temir-Kize
 Sizin yolunuzu korusun diye,
 Bizi gönderdi.
 Kılıç, kargı başından
 Hâl hatır sordu.
 Kalabalık ordunun ortasına doğru
 Saldırdı.

Kal çerüdi üzüp cürdi.
 Kalba çılup kertip cürdi,
 Kızıl kanı çaçılıp turdi.
 Alıp külüktiñ adışkan ok-sadağı, 275
 Abaa-cıştı arıskan caan taygadiy,
 Albatınıñ ölgön söogi
 Altay üstinde korum oşkoş.
 Ayañ çerü türüle berdi.
 Temir çümdü ak-borozi,
 Cal castanıp cıgılıp kalgan. 280
 Temir tondı bu kezerler
 Ceñ castanın cıgılıp kalgan.
 Kara cañıs Erke-Koo
 Onoñ arı eles edip cüre berdi.
 Teptirgen cerineñ 285
 Tereñ oro büde berdi.
 Kalitkan onıñ cerineñ
 Kara balkaş çaçıla berdi.
 Kança tuudı aja berdi.
 Kança suudı keçe berdi. 290
 Teñeriniñ uulı Temir-Kize,
 Erke-Koonı sesken cerde,
 Udura utkup cürüp iydi.
 Erke-Koo körüp turza,
 Eki bolzo, eki eñzezi 295
 Eki boro tayga oşkoş.
 Eñçeyip udura uşkıgılayt.
 Eki tayga üstinde
 Eki baatır körüşti.
 Teñeriniñ uulı Temir-Kize 300
 Mindiy söslö kıygırdı:
 "Adanıñ adaanın alıp keldiñ be?
 Er adaanın alıp cüriñ be?"
 Erke-Koo kıyğı salat:
 "Er adaanın algan bolzom, 305
 Keçe keler edim!
 Adanıñ adaanın alıp cürüm!"
 Aydıp aytkan kiyninde
 Teñeriniñ uulı Temir-Kize
 Algırıp, saadak uşta tarttı: 310
 "Adanıñ adaanın alıp cürgen bolzoñ,
 Adış bolzın bu cerge!" –dep,
 Erten tartkan oğı
 Eñir keşte bo codo saldı.
 Erke-Koonıñ kara börügin 315

Kahraman askeri kırıp geçirdi.
 Ot gibi kesip geçti,
 Kızıl kanı saçıldı.
 Alp yiğitlerin attığı oklar
 Ormanı sık ormanlık dağ gibi,
 Halkın ölen bedeni
 Altay üstünde yığın oldu.
 Kalabalık ordu dürüldü.
 Demir süslü ak boz atlar
 Yelesine yaslanıp yıkıldı.
 Demir paltolu bu yiğitler
 Yenlerine yaslanıp yıkılıp kaldılar.
 Yalnızca Erke-Koo
 Oradan ileri gidebildi.
 Atının teptiği yerlerden
 Derin çukurlar oluştu.
 Atının toprağa vurduğu yerlerden
 Kara balçık saçılıverdi.
 Sayısız dağı aşiverdi.
 Sayısız ırmağı geçiverdi. 290
 Tanrının oğlu Temir-Kize
 Erke-Koo'yu sezer sezmez
 Hızla karşı koymaya gitti.
 Erke-Koo baktı ki,
 İki ensesi birden 295
 İki boz dağ gibiydi.
 Eğilip karşılıklı vuruştular.
 İki ormanlık dağın üstünde
 İki bahadır karşılaştı.
 Tanrının oğlu Temir-Kize
 Şöyle bağırdı:
 "Babanı savunmaya mı geldin?
 Er adını korumaya mı geldin?"
 Erke-Koo bağırdı:
 "Er adımı koruyacak olsam, 305
 Dün gelirdim!
 Babamı savunmaya geldim!"
 Böyle konuştuktan sonra
 Tanrının oğlu Temir-Kize
 Saldırıp okunu çekti:
 "Babanı savunmaya geldiyse,
 Atışma olsun bu yerde!" deyip,
 Sabah çektiği oku
 Akşamın karanlığında saldı.
 Erke-Koo'nun kara borkünü

Kabortodoñ üze attı.
 Erke-Koo erin tijin tištenip iydi,
 Er sanaazın bek sanandı.
 Ay karagay bu saadagin
 Carın boydoñ uşta tarttı. 320
 Teñeriniñ uulı Temir-Kize caarı
 Uulap bojudıp iybey kayttı.
 Ok bajınañ ot oylodi.
 At bajınañ iş cayıldı.
 Temir tayganı üze attı. 325
 Temir-Kizeni öltüre attı.
 At bajın bura tarttı.
 Kögüdey-Mergen adazı caarı
 Köndügüp cüre berbey kayttı.
 Kögüdey-Mergen adazı 330
 Tışkarı körüp turar bolzo,
 Boyınıñ uulı canıp catkan.
 Teñeriniñ uulı Temir-Kizeni
 Cuulap bojudıp salgan emtir.
 Ayılı-curtına kiydire cügürdi, 335
 Algan katına kuuçındap turdı:
 "Azırap algan bistiñ balabıs
 Tegin kiji emes emtir.
 Küçtü-aktı bolot boltır"
 Aydıp-tıydıp turgan bajında, 340
 At takızına caba soktı.
 Ayılı-curtına kirip keldi,
 Aydıp turganı mindıy boldı:
 "Cabinarga bolzo, ton eledi,
 Castanarga bolzo, ceñ eledi. 345
 Tüştük-tuugay baradım.
 Amir-ençü cürzem,
 Altan altı cılda canarım.
 Ezen-mendü bolzom,
 Ceten cılda cederim" 350
 Ança-mınça bolgon bajında
 Atanıp alıp cüre berdi.
 Barıp catsa,
 Kañça tümen ań öltürgen,
 Kañça tümen kuş tutkay 355
 Bay baatır kelip catkan.
 "Arıbas ta bolzo, adım aradı,
 Aştabas ta bolzo, boyım aştadım.
 Bir bolçok et berzeñ.
 Bay-baatır mınayda aydat: 360

Tam ortasından vurdu.
 Erke-Koo dişlerini ısırdı,
 Er akıyla düşündü.
 Çam ağacından yayını
 Omuz hizasından çekti.
 Tanrının oğlu Temir-Kize'ye doğru
 Yönelip bıraktı.
 Okun başından ateş çıktı.
 Atın başından duman yayıldı.
 Demir dağı yıkmak için attı.
 Temir-Kize'yi öldürmek için attı.
 Atının başını çevirdi.
 Babası Kögüdey-Mergen'e doğru
 Koşturup hızla gitti.
 Babası Kögüdey-Mergen 330
 Dışarı çıkıp baktı ki,
 Oğlu dönüp gelmiş.
 Tanrının oğlu Temir-Kize'yle
 Savaşmış.
 Hızla evine soktu, 335
 Eşine şöyle dedi:
 "Büyüttüğümüz yavrumuz
 Boş kişi değilmiş.
 Çelik gibi güçlü bahadırılmış.
 Böyle konuştuktan sonra,
 Atını dört nala sürdü.
 Evine girdi,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Örtünmek için palto yıprandı,
 Yaslanmak için yen yıprandı.
 Kendime eş aramaya gidiyorum.
 Rahat, huzurlu olsam,
 Altmış altı yılda dönerim.
 Esen olsam, 350
 Yetmiş yılda dönerim."
 Bir süre geçtikten sonra
 Atlanıp yola çıktı.
 Yolda giderken,
 Sayısız hayvan öldüren,
 Sayısız kuş tutan 355
 Bir bahadır geliyordu.
 "Yorulmaz da olsa, atım yoruldu,
 Acıkmaz da olsam, ben acıktım.
 Bir parça et versen.
 Bahadır şöyle cevap verdi:

"Tok-toy do cürze suranıp,
 Aştap ta cürze suranıp
 Cürgen ulus boltır" – dep,
 Arbana-arbana et kezip cat.
 "Aştap cürer tujında berbeen ajiñ 365
 Avak cürerde bererge turuñ ba?
 Torolop cürerde berbegen ajiñ
 Tok cürerde bererge turuñ ba?"
 Tuyuk kara közin ortogo
 Tükürüp turup cüre berdi. 370
 Anañ arı barıp catsa,
 Ekinçi baatır tuştadı,
 Et-cilikti koştogon,
 Eki iydin eeçitken.
 Bir bolçok et suradı. 375
 Arbana-arbana et kesti.
 Erke-Koo mınayda ayttı:
 "Erigi çok cadar tuştı
 Berbegen ediñ,
 Emdi bererge turuñ ba? 380
 Buurım sıstap turar tuştı,
 Berbegen ajiñ
 Emdi bererge turuñ ba?"
 Altı üyelü kara kamçıla
 Kara terezin sıyra soydı. 385
 Kara kanı çaçılıp,
 Kalaktap, sıktap cana berdi.
 Erke-Koo anañ arı
 Barıp cadat.
 Erke-ceeren adı ayttı: 390
 "Ton aldınañ er çıkar,
 Togum aldınañ at çıkar,
 Kirelü kiji bololı"
 Erke-ceereni añdanıp iydi.
 Taakpı-boro bolo berdi. 395
 Erke-Koo silkinip iydi.
 Tastarakay bolo berdi.
 Erke-ceeren adı
 Taakpı-boro bolo berdi.
 Tal kamçızı tazart etken, 400

"Tok da olsa isteyip,
 Aç da olsa isteyip
 Dolaşıp duran insanmış" deyip,
 Söylene söylene et kesti.
 "Açken vermediğin yiyeyeği
 Varlığımda mı veriyorsun?
 Hâlsiz kaldığımda vermediğin yiyeyeği
 Tokken mi veriyorsun?"
 Kara gözlerinin ortasına
 Tükürüp yoluna devam etti.
 Oradan ileri giderken,
 İkinci bahadır rastladı,
 Eti, iliği yüklenmiş,
 İki köpeğini peşine takmış.
 Bir parça et istedi. 375
 Söylene söylene et kesti.
 Erke-Koo şöyle dedi:
 "Çaresizken
 Vermediğin etini,
 Şimdi mi veriyorsun? 380
 Ciğerim sızlarken,
 Vermediğin yiyeyeğini
 Şimdi mi veriyorsun"
 Altı parçalı kara kamçıyla
 Kara derisini sıyırdı. 385
 Kara kanı saçılıp,
 Âhlayıp, inleyerek gitti.
 Ondan sonra Erke-Koo
 Yola devam etti.
 Atı Erke-ceeren şöyle dedi: 390
 "Paltonun altından er çıkar,
 Eyer keçesinin altından at çıkar,
 Birbirimize uyumlu olalım."
 Erke-ceeren yatıp yuvarlandı.
 Taakpı-boro* oluverdi. 395
 Erke-Koo silkindi.
 Tastarakay** oluverdi.
 Erke-ceeren atı
 Taakpı-boro oluverdi.
 Dal kamçısı çıkırdadı, 400

Erke-Koo Temir-Kize'yi yendikten sonra onun Taakpı-boro atı büyüyüp, güçlenerek Erke-ceeren ata dönüşür. Fakat daha sonra atı ve Erke-koo kılık değiştirir. At tekrar Taakpı-boro hâline döner.

Tastarakay: Altay destanlarında karamakçı Arık dedikleri kütüğü, dilenci kılığına girdikleri tipin adı.

Meniñ curtıma kelerziñ.
 Meniñ curtıma curtaarziñ
 Attıñ bolzo, cakşızın mineriñ"
 Erke-Koo-tastarakay
 "Sege cürer cüregim cok" -dep aydala,
 Arı bolup cortup iydi.
 Barıp cadala, körüp turza,
 Sürekey caraş Altaylu emtir.
 Şorkırap akkan kara suulu,
 Kara börük taygalu
 Curtap catkan kiji emtir.
 Kañça tümen oniñ malı
 Bir cüzneş bolgon boltır.
 Kañça tümen kalığı
 Bir cüzün tildü boltır.
 Ejik boygo cedip keldi,
 Kamçızın kadap koydı.
 Adın ogo buulap koydı.
 Ayılı-curtına kirip keldi.
 Boyınıñ ecezi
 Altın oturguş tartıp keldi,
 Tastarakay oturbas boldı.
 Ot ayakka otura tüşti,
 Onıñ küli buzurt etti.
 Altın birkan kañzazında
 Altın tüze tañkızın
 Azıp tuda berbey kayttı.
 Tastarakay tañkılup,
 Kuuçın-ermek köndüge berdi,
 Onçozın bastıra aydıp turdı.
 Kañzazın kayra tuda saldı,
 Kapşay meñdep tişkarı çıktı.
 Kayra burulıp aydıp turdı:
 "Sıymap azıraarı meniñ bolzın,
 Sınırıp aydarı seniñ bolzın"
 Ecezi surap uktı:
 "Neni kuuçındap turuñ sen?"
 Erke-Koo-tastarakay aydat:
 "At kamçını sındırıp koytır!"
 At üstine çıgıp mindi,
 Arı bolup calbas etti.
 Temir şıbee tayganıñ üstine
 Kaldıp çıgıp kelbey kayttı.
 Arı bolup körüp turza,
 Adazınıñ curtına eklegen

445 Benim yurduma gelirsın.
 Benim yurdumda yaşarsın
 Atın iyisine binersın."
 Tastarakay olan Erke-Koo
 "Seninle gelemem" diyerek,
 450 Atını sürüp ilerledi.
 Giderken baktı ki,
 Çok güzel Altay'mış.
 Şırıldayıp akan kara ırmaklı,
 Kara börük gibi dağlı
 455 Yaşayan kişiymiş.
 Onun sayısız malı
 Hep birbirine benzermiş.
 Sayısız halkı
 Tek bir dili konuşurmuş.
 460 Kapının önüne geldi,
 Kamçısını yere sapladı.
 Atını ona bağladı.
 Gelip evine girdi.
 Kendi ablası
 465 Altın oturak çekip geldi.
 Tastarakay oturmadı.
 Ateşin kenarına oturdu,
 Onun külü kırt etti,
 Kutsal altın tütününü
 470 Altay tarzı tütününü
 Yakıp içti.
 Tastarakay pipo içerken,
 Sohbet koyulaştı,
 Her şeyi anlattı.
 475 Piposunu söndürdü,
 Hemen dışarı çıktı.
 Geri dönüp şöyle dedi:
 "Şefkatle yediren ben olayım,
 Savunan sen ol."
 480 Ablası şöyle sordu:
 "Sen ne söylüyorsun?"
 Tastarakay olan Erke-Koo şöyle dedi:
 "At kamçısını kırıp koymuş!"
 Atına bindi,
 485 Uzaklaşıp görünmez oldu.
 Demir taht gibi dağın üstüne
 Atını koşturup çıktı.
 İlerleyip baksa ki,
 Babasının yurduna gelen

Eki tñey Ak-kaan
Mında catkan ol emtir.
Ar-Aspak boyınıñ adazı
Eski, caman tondı
Boyınıñ bajına keptep alğan
Mal ürgüdüp aydap cürü,
Tastarakay boyınça
Adazınıñ ayılına cedip keldi.
Çadır ayıldıñ ejiginde
Ar-Aspak adazı turup catti.
Alañ kaykap körüp turdı.
"Kaydañ kelgen tas boloton" – dep,
Tas boyına cuuktap corttı.
Amır-ençü surap turdı.
Attañ cerge tñüp keldi:
"Meni bogo kondırlar"
Kargan emegen enezi ayttı:
"Kongor-kongor, tas – dedi.
Kaji cerde cadıgar?
Kandıy kaannıñ tazı boldıgar?"
Tastarakay töğüne le
Kuuçındap turbay kayttı:
"Teñeriniñ uulı Temir-Kizeniñ
Tazı bolgom.
Temir-Kizeyi cuulap apararda,
Tolo ayakka mün içerge,
Tomuk-tolursık ciir dep,
Cakşı ayıldar bedirep cürüm"
Kara eñir kirip keldi,
Tastarakay aydat:
"Kaanda mal köp boltır,
Bir-eküni öltürüp te cize kaydar.
Onı toolop salğan emes",
Ar-Aspak örökön ayttı:
"Kalak-kokıy dezeñ – dedi, –
Tegin de
Kıñıraktıñ bajına,
Kılıştıñ bizine
Konup cadırıs.
Kanayıp slerge mal öltüreten,
Kaan deze, kazır kaan.
Kalak dezeñ baza!" – dedi.
Ança-mınça~bolgondo,
Örökön-emegen uyuktap bardılar.
Erke-Koo ilmi-tarmala

490 Birbirine benzer iki Ak-kaan
Burada yaşıyormuş.
Babası Ar-Aspak
Eski, kötü paltoyu
Başından geçirmiş
495 Hayvan otlatıyordu,
Tastarakay hâliyle
Babasının evine yetip geldi.
Çadır evin kapısında
Babası Ar-Aspak duruyordu.
500 Çok fazla şaşırdı.
"Nereden gelen tasdır." diye,
Tasa yaklaştı.
Hâl hatır sordu.
Attan inip geldi:
505 "Beni burada konaklatın.
İhtiyar annesi şöyle söyledi:
"Konakla, konakla, tas – dedi.
Nerede yaşıyorsun?
Hangi kağanın tasisın?
510 Tastarakay yalandan
Konuştu:
"Tanrının oğlu Temir-Kize'nin
Tasıydım.
Temir-Kize'yle savaşıp götürdüler,
515 Dolu kâseden çorba içmek için,
Yemek artığı yerim diye,
İyi evler arıyorum.
Akşam karanlığı çöktü,
Tastarakay şöyle dedi:
520 "Kağanın hayvanı çokmuş,
Bir ikisini kesip yesek ne olur?
Onu sayacak değil ya"
İhtiyar Ar-Aspak şöyle dedi:
Âh, âh ne diyorsun, dedi,
525 Boş yere
Kamanın başına,
Kılıcın ucuna
Geliriz biz.
Sizin için nasıl hayvan kesebilirim,
530 Kağan öfkeli kağandır.
Kötü olur!" dedi.
Bir süre geçtikten sonra,
İhtiyar karı koca uykuya daldılar.
Erke-Koo sihir, büyüyle

Tükürüp iydi.
 Mal soyıp cigençe,
 Uykudañ örö turbagar.
 Eki tüney Ak-kaanniñ
 Mal baştağan ak-buurıl adın
 Ekelip tobözün oyo soktı.
 Kara kazanga kaynadıp koydı.
 Köbük ajıp kaynap kelerde,
 Etti çıkarıp cip turdı.
 Bir kazan etti ciyle,
 İçege-kardın kaynadıp
 Ağaş tepşiğe toltıra salıp,
 Ar-Aspak ögöñniñ
 Bajına salıp koydı.
 Ak-Boronın terezin
 Cañıs cerge çoğup koydı.
 Çılgan, uyuktap cadıp iydi.
 Ar-Aspak tünde oygonıp kelze,
 Tepşiğe tolo karın catkan.
 Kandıy semis karın dep,
 Katın oygozıp albay kayttı.
 Kaanniñ katı ekelip saltır.
 Tastarakayga aytpas – dep,
 Teskeri baştanıp cip,
 Ekü araydañ kuuçındajıp,
 Tas ugup köybözün dep,
 Ürin-teriyin cip saltırlar.
 Tastarakay cadıp catkan
 Kaji öydö
 Ar-Aspak örökön aydıp cat:
 "Bu uuldıñ uuçazında
 Kara caan meñdü boltır.
 Kazannañ çıkkın kiji oşkoş"
 Tastarakay mınayda aydat:
 "Kanayıp kalgan nemeler boloton.
 Tünile uyku uyuktabas.
 Eki közineñ tirzek çıkkın,
 Kanayıp kalgan nemeler?" –dep aydala,
 Bağırıp berdi.
 Ar-Aspak örökön
 Aydarı çok karıktı.
 "Mindiy tenek neme
 Kiji öltürüp köybözün.
 Şımırnıbay cadaktar"
 Megenile ekü

535 Tükürdü.
 Hayvan kesip yiyene kadar,
 Uykudan kalkmayın.
 Birbirine benzer Ak-kaan'ın
 Sürü başı ak kırçıl atını
 540 Getirip kafasını kesti.
 Kara kazana koyup kaynattı.
 Köpüklenip kaynamaya başlayınca,
 Eti çıkarıp yedi.
 Bir kazan eti yiyerek,
 545 Sakadatını kaynatıp,
 Ağaş tepsiye doldurup,
 İhtiyar Ar-Aspak'ın
 Baş ucuna bıraktı.
 Ak-Boro'nun derisini
 550 Çıkarıp yere serdi.
 Yorgunluktan yatıp uyudu.
 Ar-Aspak gece uyandı ki,
 Tepsi dolusu işkembe duruyor.
 Ne kadar semiz işkembe deyip,
 555 Karısını uyandırdı.
 Kağanın eşi getirip bırakmıştır:
 Tastarakay'a söylemeyelim, deyip,
 Arkalarını dönüp yiyerek,
 İkisi yavaşça konuşup,
 560 Tas duymasın deyip,
 Gizlice yemişler.
 Tastarakay yatıp dururken
 Bir vakit
 Ar-Aspak şöyle dedi:
 565 "Bu delikanlının kuyruk sokumunda
 Kara büyük bir ben varmış.
 Kazandan çıkmış kişi gibi."
 Tastarakay şöyle dedi:
 "Bu nasıl insanlar böyle.
 570 Gece uyku uyumazlar.
 İki gözünden arpacık çıkmış,
 Nasıl duruyorlar böyle?" diyerek,
 Bağırverdi.
 İhtiyar Ar-Aspak
 575 Anlatılamayacak kadar üzüldü.
 "Böyle ahmak şey
 İnsan öldürmesin.
 "Konuşmadan yatalım.
 Karısıyla ikisi

Catkan boyıkça, uyuktap bardılar.
 Uykudañ örö turup kelzeler,
 Taakı-boro atka mingen
 Tastarakay çok boltır.
 Mal baştağan bayım attı
 Öltürüp cıp salgan boltır.
 Catkan izi bar boltır.
 Bargan izi çok boltır.
 Eki calmañın sogunıp,
 Eki kaçarın tırmanıp
 Ekü ıylap artıp kaldılar.
 Tastarakay
 Eki tüñey Ak-kaannıñ
 Ejigine cedip kelbey kayttı.
 Eki tüñey Ak-kaandar
 Toy-cırgalga barar dep,
 Cazanıp turgan ol boltır.
 Kan-Külerniñ kızını
 Möröy-baraan etkilep,
 Cüzündü ulus cuulıjıp,
 Erke-Koo sanandı.
 "Eki tüñey Ak-kaandı
 Ergek boyınañ tudar" – dedi.
 Taakpı-boro silkinip saldı,
 Bütkül boyı bolo berdi.
 Tastarakay silkine saldı,
 Büdümdü boyı bolo berdi.
 Ama-tomo sıgırıp çıktı.
 Açuun tartınıp kıygırıp çıktı:
 "Ediñ-kanıñ izü boltır,
 Ergegin tözi tiñ boltır.
 Amır catkan ulustı
 Ayılı-curtın sananıp,
 Ak-malı maaradıp,
 Aktu boylorın ıyladıp,
 Aydap ekelgen kiji boltırıñ.
 Meni baa bazıp koy"
 Anı ukkan
 Eki tüñey Ak-kaan
 Edi-kanı izip çıktı.
 Eki boylorı örö turdı.
 Kandıy külük kelgen dep,
 Udura cuulap bardılar.
 Tünniñ-tüştiñ adıjıp,
 Tüp karañuy tüje berdi.

580 Yatar yatmaz uyudular.
 Uykudan uyandıklarında,
 Taakı-boro ata binen
 Tastarakay yoktu.
 Sürü başı semiz atı
 Kesip yemiş.
 Durduğu izi varmış.
 Gittiği izi yokmuş.
 Dizlerini dövüp,
 Yanaklarını tırmalayıp
 590 İki ağlayıp durdular.
 Tastarakay
 Birbirine benzer Ak-kaan'ın
 Kapısına yetip geldi.
 Birbirine benzer iki Ak-kaan
 595 Toya, şölene gitmek için
 Giyinip, süsleniyorlarmış.
 Kan-Küler'in kızıyla
 Yarışları kazanıp evlenmek için
 Çeşit çeşit insan toplanmış,
 600 Erke-Koo düşündü.
 "Birbirine benzer Ak-kaan'ı
 Parmaklardan tutmalı" dedi.
 Taakpı-boro silkindi,
 Asıl hâline döndü.
 605 Tastarakay silkindi,
 Asıl hâline döndü.
 Türölü ısıklar çaldı.
 Öfkeyle bağırıldı:
 "Etin, kanın sıcakmış,
 610 Parmağın kuvvetliymiş.
 Huzurlu yaşayan insanları
 Kendi evin sayıp,
 Ak hayvanı böğürtüp,
 Masumları ağlatıp,
 615 Sürüp getiren insanmışsın.
 Beni de bas bakalım."
 Onu işiten
 Birbirine benzer Ak-kaan
 Öfkeden kızardı.
 620 İki birden ayağa kalktı.
 Nasıl pehlivan gelmiş deyip,
 Karşı çıktılar.
 Gece gündüz atışırken,
 Kapkaranlık oluverdi.

Aydıñ-tünniñ aldına
 Tuman kaynay berbey kayttı.
 Caan özök içine
 Toozın borloy berbey kayttı.
 Caan tuuniñ bajına
 Kar bororıp caap keldi.
 Caan özök içine
 Sook salkın sogup keldi.
 Eki koldorın ködürip,
 Eki ergekle tuduştılar.
 Tünniñ-tüştiñ tudujıp,
 Tün karañuy bolo berdi.
 Aydıp turgan kaji öydö
 Eki-tüñey Ak-kaandı
 Üç temdenip ködürdi.
 Ekelip turup sala koydı.
 Aç belin üze tepti.
 Ar-Aspak adazına cedip keldi.
 "Ada, ada! – dep ayttı.
 Ayılı-curtiña can! – dedi. –
 Caazı cerdeñ caynalıp,
 Mingen adım bütken – dedi. –
 Calbak taştan sızılıp,
 Aktu boyım bütken" – dedi,
 Ar-Aspak onıñ adazı aayı-bajı çok ıyladı:
 "Arıskan dep Altayıma,
 Eki caraş çölime
 Cedip söögim salatan turum"
 Ar-Aspak degen örökön
 Boyınıñ malın,
 Boyınıñ conın
 Kabırıp alıp cüre berdi.
 Erke-ceeren attu Erke-Koo
 Kara-kaltar attu
 Kara-Mököniñ curtın köstöp
 Uçup iybey kanayttı.
 Temir-Şibe tayganıñ
 Ustine çıgıp körör bolzo,
 Bay-baatırdı cuulap algan,
 Ozolop tujurıp turgan boltır.
 Soñdop kelgeni
 Cer tübine ol boltır.
 Ama-tomo sığırıp,
 Açuun tartıp kıygırdı:
 "Törögön-kögin körüp,

625 Ayın, gecenin altında
 Bir sis kaynakadı.
 Büyük vadinin içinde
 Toz kaynaşıverdi.
 Heybetli dağın başına
 630 Boz kar yağdı.
 Büyük vadinin içinde
 Soğuk rüzgâr esti.
 İki ellerini kaldırıp,
 Parmaklarından tutuştular.
 635 Gece gündüz tutuşurken,
 Kapkaranlık oluverdi.
 Tam o vakitte
 Birbirine benzer iki Ak-kaan'ı
 Üç defa kaldırdı.
 640 Getirip bıraktı.
 İnce bellerini tepti.
 Babası Ar-Aspak'a yetip geldi.
 "Baba, baba! diye bağırdı.
 Evine, yurduna dön! dedi.
 645 Ağaçlı yerde doğup,
 Bindiğim atım yaratılmış, dedi.
 Yassı ve geniş taştan sızıp,
 Kendim yaratılmışım" dedi.
 Babası Ar-Aspak çok fazla ağladı:
 650 "Arıskan adlı Altayıma
 İki güzel çölüme
 Yetip cesedimi bırakayım.
 Ar-Aspak adlı ihtiyar
 Kendi hayvanını,
 655 Kendi halkını
 Önüne katıp gitti.
 Erke-ceeren atlı Erke-Koo
 Kara-kaltar atlı
 Kara-Mökö'nün yurduna yönelip,
 660 Uçar gibi gitti.
 Temir-Şibe dağının
 Üstüne çıkıp baktı ki,
 Zengin bahadırla savaşmış,
 Önceden yenmiş.
 665 Sonradan geleni
 Yerin dibine gitmiş.
 Türlü ısıklar çalıp,
 Öfkeyle bağırdı:
 "Hısım, akrabanı görmek için,

Köçörziñ be?
 Baatır-kögin körüp,
 Cuulajarziñ ba?"
 Kara-Mökö cestezi
 "A! - degen boyınça,
 Topçızı üzülip, çaçıla berdi.
 Tışkarı çıgıp körör bolzo,
 Ak caazıda artıp kalgan
 Kara cañıs jurçızı
 Kıygırıp turgan ol emtir.
 "Körgön cañıs curçım! - dedi.
 Onıñ ordına köçöyin" - dedi.
 Erke-Koo tüjüp keldi.
 Ozolop kelgen koştı
 Oyto lo kayra koştottı.
 Soñdop kelgen koştı
 Oyto kayra aydadı.
 Ar-Aspaktıñ ceri caarı
 Aydap alıp keldiler.
 Arıskan bolgon Altayga,
 Keen caraş çölüne
 Cedip kelbey kayttılar.
 Ceten ceti buluñdu
 Möñün curt ettiler.
 Toguzan togus buluñdu
 Altın örgöö turgustı.
 Arıskan bolgon Altayına,
 Eki caraş çölüne
 Curtap, sayrap cattılar.
 Erke-ceeren attu
 Erke-Koo adına mindi.
 Teñeri caar köstölö
 Uça berbey kanayttı.
 Şıñci-Sarı curtına
 Meñdep-şindep barar dep,
 Kök bulutka köbülip,
 Ak bulutka añdanıp,
 Cürüp iybey kanayttı.
 Şıñci-Sarı curtına cetti.
 Şıñci-Sarı kıygı saldı:
 "Er adaarıñ alıp keldiñ be?!"
 Epşiniñ adaarıñ alıp keldiñ be?"
 "Epşi adaarı algan bolzom,
 Keçe keler edim.

670 Göçtün mü?
 Bahadır, yiğidi görüp,
 Savaşacak mısın?
 Eniştesi Kara-Mökö
 "A!" deyince
 675 Düğmesi kopup saçılıverdi.
 Dışarı çıkıp baktı ki,
 Ak ovada duran
 Tek kaynı
 680 Bağırıp duruyormuş.
 "Sahip olduğum tek kaynım! dedi.
 Onun yerine göçeceğim" dedi.
 Erke-Koo inip geldi.
 İlk gelen yükü
 685 Tekrar yükletti.
 Sonra gelen yükü
 Tekrar geri sürdü.
 Ar-Aspak'ın yurduna doğru
 Sürüp geldiler.
 690 Sık ormanlık Altay'a
 Görklü güzel çölüne
 Yetip geldiler.
 Yetmiş yedi taraflı
 Gümüş yurt yaptılar.
 695 Doksan dokuz taraflı
 Altın saray kurdular.
 Sık ormanlık Altay'ında
 İki güzel çölünde
 Neşeli, huzurlu yaşadılar.
 700 Erke-ceeren atlı
 Erke-Koo atına bindi.
 Göğe doğru yönelerek
 Uçarak gitti.
 Şıncı-Sarı'nın yurduna
 705 Hızla gitmeli deyip,
 Gök buluta karışıp,
 Ak bulutta yuvarlanıp,
 Hızla gitti.
 Şıncı-Sarı'nın yurduna geldi.
 710 Şıncı-Sarı bağırdı:
 "Erin desteğini alıp mı geldin?!"
 Kadının desteğini alıp mı geldin?"
 "Kadın desteğini almış olsaydım,
 Dün gelirdim.

Adanın adanın alıp cürüm.”
 “Adar uul bolzoñ, at!” - dedi.
 Şiñci-Sarı calañ bolgon köksin
 Caya tudup açıp berdi.
 Erke-Koo
 Erten tartkan oğın
 Eñirde bojudıp iydi.
 Kaya-taşka tabargan cılap
 Kayra sıñırıp canıp keldi.
 Şiñci-Sarı adarga turu.
 Erke-ceeren körüp turza,
 Salza la Erke-Koo cıgılar.
 İlme-tarmala Erke- Koonı
 Kıynı caar çaçıp iydi.
 Erke-Koo bolup,
 Aktu boyı turup keldi.
 Şiñc-Sarı adarda,
 Kabırğa edin cara attı.
 Erke-ceeren calap iyerde,
 Boro tük büde berdi.
 Erke-Koo adılıp çıktı.
 “At tanıbas, kiji bilbes,
 Eki köziñ sokor boltır.”
 Eki tuunıñ aldına
 Eki katap kalıyla,
 Şiñci-Sarınıñ caagına
 Alakanla suga berdi.
 Küzür-emes küzürt boldı,
 Küzürep taştar cemirilip cadat.
 Katu cerdi kayışka bazıp,
 Kara taştı oodo bazıp,
 Eki kezer tudujıp cadat.
 Kak mañdayın teri bolzo,
 Kara suu bolup agıp cadat.
 Ceti cılga cuu boldı.
 Cerde neme körünbes boldı.
 Eki alıptıñ küzürti
 Albatı, uluska küç boldı.
 Aydıp turgan kajı öydö
 Erke-Koo Şiñci-Sarını
 Bazıp iybey kanayttı.
 Erke-ceeren mañtap keldi.
 “Künet cerde Şiñci-Sarşın katı
 Uul bala tapkan - dedi, -
 Bugün konzo, onıñ tınına

715 Babamın desteğini alırım ancak.”
 “Atacak delikanlıysan, at!” dedi.
 Şiñci-Sarı geniş göğsünü
 Gerip açiverdi.
 Erke-Koo
 720 Sabah çektiği okunu
 Akşam bıraktı.
 Kayaya, taş a çarpmış gibi
 Kırılıp geri döndü.
 Şinci-Sarı atmaya hazırlandı.
 725 Erke-ceeren baktı ki,
 Salsa Erke-Koo yıkılır.
 Sihir ve büyüyle Erke-Koo’yu
 Arkasına doğru fırlattı.
 Erke-Koo’ya dönüşüp,
 730 Kendisi çıkıp geldi.
 Şinci-Sarı attığında,
 Kaburgasını yaraladı.
 Erke-ceeren (yarasını) yalayınca,
 (Yaradan) Boz tüy çıkıverdi.
 735 Erke-Koo atılıp öne çıktı.
 “Atı tanımaz, insan bilmez,
 İki gözün de körmüş.
 İki dağın önüne
 İki defa sıçrayarak,
 740 Şinci-Sarı’nın yanağına
 Avucunun içiyle vurdu.
 Bir gürültü koptu,
 Çatırdayıp taşlar yıkıldı.
 Sert yere kıvrakça basıp,
 745 Kara taşı ufalayıp,
 İki pehlivan tutuştu.
 Açık alınların teri,
 Kara ırmak gibi aktı.
 Savaş yedi yıl sürdü.
 750 Yerde hiçbir şey görünmez oldu.
 İki alpin gürültüsüne
 Halk dayanamaz oldu.
 Tam o vakitte
 Erke-Koo Şiñci Sarı’yı
 755 Basıp yıktı.
 Erke-ceeren koşarak geldi.
 “Güneyde Şiñci-Sarı’nın eşi
 Erkek çocuk doğurdu, dedi,
 Bugün geçerse, onun canı

Cedip bolbos,
 Cer üstine neme artpas,
 Kapşay baçımdap baraktar"
 Arka cerle barıp catsa,
 Künet cerde bala ıylap cat:
 "Bügün men konıp alzam,
 Erke-Koonıñ edin
 Ergekke kemcıp kezer edim."
 Enezi bir tayganıñ kobızına salgan,
 Kabaylap turgan ol emtir.
 Tındu kalgan ogın aldı.
 Erke-ceeren aydıp turdı:
 "Nezine adarga cürüñ?" - dep.
 Erke-Koo mınayda ayttı:
 "Körünip turgan koksine
 Adarga turum" - dep.
 Erke-ceeren adı aydat:
 "Köksine onıñ adar bolzoñ,
 Neme kara bolbos - dedi.
 Eki köziniñ ortozına
 Teñerideñ tüşken kızıl tını
 Tuduş boltır.
 Anı keze atsañ,
 Bistiñ möroy bolor.
 Anı keze atpazañ,
 Anıñ möroyı bolor" - dedi.
 Erke-Koo körüp turza,
 Bir körünip kelet,
 Bir körünbey barat.
 Baza körünip kelerde,
 Tındu kalap ogı
 Bojodıp iybey kanayttı.
 Kızıl cibekti keze attı.
 Kobıda catkan uulçak bala
 Çoltık kara cıdala
 Erke-Koonıñ edegin
 Türe sogup, köñkorö cıgıldı.
 Şiñci-Sarınıñ algan katı
 Caas bolup carıla berdi.
 Ülgen bolup üzük turdı.
 "Baltırı kejik çaş balanı
 Neniñ uçup öltürdiñ?" - dep,
 Ökpö cüregi tastayıp keldi.
 Erke-Koo tutkan cerde
 Oñ karızın, oñ tizezin

760 Alınmaz olur,
 Yer üstünde hiçbir şey kalmaz,
 Hızla gidelim."
 Ormandan gidip dururken,
 Güneyde çocuk ağlıyordu:
 765 "Ben bugünü geçirsem,
 Erke-Koo'nun etini
 Parmak kadar parçalara ayırıp keserdim."
 Annesi bir dağın vadisine bırakmış,
 Beşik içinde duruyormuş.
 770 Canlı okunu aldı.
 Erke-ceeren şöyle dedi:
 "Neresine atacaksın?" dedi.
 Erke-Koo şöyle dedi:
 "Görünen göğsüne
 775 Atacağım" dedi.
 Atı Erke-ceeren şöyle dedi:
 Onun göğsüne atarsan,
 Hiçbir şey olmaz, dedi.
 İki gözünün arasında
 780 Gökten inen kızıl canı
 Duruyordur.
 Orayı nişanlayıp atsan,
 Zafer bizim olur.
 Orayı nişanlayıp atmasan,
 785 Onun zaferi olur" dedi.
 Erke-Koo baktı ki,
 Bir görünüyor,
 Bir görünmüyor.
 Bir kez görüldüğünde,
 790 Canlı okunu
 Salıp gönderdi.
 Kızıl ipeği nişanlayıp attı.
 Vadideki erkek çocuk
 Eğri kara kargıyla
 795 Erke-Koo'nun eteğini
 Dürerek yüz üstü yıkıldı.
 Şiñci-Sarı'nın evlendiği eşi
 Yağış gibi gürüldedi..
 Ülgen gibi gazaplandı.
 800 "Bağışlanmış küçük çocuğu
 Niçin öldürdün?" deyip,
 Yüreği sızladı.
 Erke-Koo tuttuğu gibi
 Sağ omzuyla sağ dirseğini

Sındıra tutpay kanayttı.
 Erke-ceeren adına minip,
 Arıskan bolgon Altayına,
 Eki caraş çöline
 Canıp iybey kanayttı.
 Ceri-curtına cedip kelze,
 Eş kara neme çok emtir.
 Kandu cerde ayday bergen,
 Cer aldına tüje bergen.
 Erke-Koo kiynineñ arı
 Caba cederge cürüp iddi.
 Altığı oroongo tüjerge kelze,
 Albatı, ulus çubalıp çıgıp cat.
 At bajın bura tartıp körüp turdı.
 Eli-conı ködüre çıktı.
 Ada-enezi kojo çıktı.
 Arıskan degen Altayga,
 Eki caraş çöline
 Cetirip kelgen turbay kayttı.
 Baza katap curtadıp,
 Erke-Koo sanandı:
 "Er cajına men
 Cañıskan cortup cürbezim" - dep,
 Tüşük-tügay tabar dep,
 Cürüp iybey kanayttı.
 Tarlañ-Koonıñ cerin köstöp,
 Cürüp iybey kanayttı.
 Barıp cadar bolzo,
 Keen caraş mal cüri,
 Köndüre ödüp barıp cattı.
 Körörgö caraş mal boltır.
 Köndüre ödüp cüre berdi.
 Tarlañ-Koonıñ curtına
 Tastarakay bolup cedip keldi.
 Tarlañ-Koonıñ kızı
 Altın-Tana dep attı,
 Keç kirip kelerde,
 Altın-Tana kıska
 Kirip kelbey kanayttı.
 Altın-Tana kıska
 Kuuçın-ermek büde berdi.
 Altın-Tana kıs aydat:
 "Cerdıñ tübinde Ceñis-biy
 Meni kudalap
 Kañça tümen ulus keler,

805 Kırıp bıraktı.
 Atı Erke-ceeren'e binip,
 Sık ormanlık Altay'ına
 İki güzel çölüne
 Dönüp gitti.
 810 Yurduna yetip geldiğinde,
 Hiçbir şey yokmuş.
 Kanlı yerde sürülmüş,
 Yer altına inmiş.
 Erke-Koo onun arkasından
 815 Yetişmek için koştu.
 Yer altına indiğinde,
 Halk peş peşe çıktı.
 Atın başını çevirip baktı.
 Halkın tamamı çıktı.
 820 Anne babası birlikte çıktı.
 Sık ormanlık Altay'a
 İki güzel çölüne
 Getirdi.
 Tekrar yurt kurdurup,
 825 Erke-Koo düşündü:
 "Bu yaşıma kadar ben
 Yalnız yaşadım" deyip,
 Bir eş bulmalı deyip,
 Çıkıp gitti.
 830 Tarlan-Koo'nun yurduna yönelip,
 Varıp gitti.
 Yolda giderken,
 Çok güzel hayvanlar gördü,
 Yanlarından geçip gitti.
 835 Çok güzel hayvanlarmış.
 Yanlarından geçip gitti.
 Tarlan-Koo'nun yurduna
 Tastarakay'a dönüşüp vardı.
 Tarlan-Koo'nun kızı
 840 Altın-Tana adlı,
 Akşam vakti gelince,
 Altın-Tana kıza
 Yaklaştı.
 Altın-Tana kızla
 845 Sohbet koyulaştı.
 Altın-Tana genç kız şöyle dedi:
 "Yer altındaki Ceñis-biy
 Bana dünür oluyor,
 Sayısız insan geliyor,

Möröy ederim.
Ceti tayga kiyninde
Ker-Calañnıñ tübinde
Ayakşa da ak cımirtka bar.
Anı cedip algan kiji
Meni alar.
Andıy cargı bererim.
Togus tayga kiyninde,
Ker-Calañnıñ tübinde
Ergekçe altın süüri taş bar,
Onı üze atkan kiji alar.
Kajı kijige baratan
Kazılı kabırgala sogorım" - dep ayttı.
Şur kuşkaştar ödüjip kelerde,
Erke-Koo cüre berdi.
Ceñis-biy baydıñ uulı
Altın-Otik,
Küniñ uulı Kümüş-Otik,
Kök-boro atka mingen
Köögöön-Ergey keldider.
Tarlan-Koo aydıp turdı:
"Kara Cañıs kızımdı
Kañça kijige bererim?
Möröy-margaan ederim.
Kajı kiji alıp çıgar,
Ol kijiniñ bolzın - dedi.
Ceti tayga kiyninde
Ker-Calañnıñ tübinde
Ayakşa da ak cımirtkanı
Kemniñ adı cedip alar,
Ol kiji alar - dedi.
Togus tayga kiyninde
Ker-Calañnıñ tübinde
Ergekçe de altın süüri taş bar.
Onı keze atkan kiji
Onıñ möröyü bolor - dedi.
Kara cañıs kızımdı
Altın paratkanıñ (stol) üstine oturguzarım.
Kajı kijige küünü ceder,
Ol kijini soksın" -dedi.
Ker-Calañnıñ tübi caarı,
Ayakşa da ak cımirtka alarga
At cakşızı taldalıp,
Cüre berbey kayttılar.
Erke-ceeren ayakşa da

850 Yarışma yapacağım.
Yedi dağın arkasında
Ker-Calañ'ın dibinde
Kâse kadar ak yumurta var.
Gidip onu alan kişi
855 Beni de alır.
Böyle karar verdim.
Dokuz dağın arkasında,
Ker-Calañ'ın dibinde
Parmak kadar altın sivri taş var,
860 Atıp onu vuran kişi alır.
Evleneceğim kişiye
Etli kaburgayla vururum" dedi.
Güzel sesli kuşlar ötünce,
Erke-Koo çıkıp gitti.
865 Ceñis-biy'in oğlu
Altın-Otik,
Güneşin oğlu Kümüş-Otik
Kök-boro ata binen
Köögön-Ergey geldiler.
870 Tarlan-Koo şöyle dedi:
"Ben tek kızımı
Kaç kişiye vereceğim?
Yarışma düzenleyeceğim.
Kim kazanırsa,
875 Onun olsun, dedi.
Yedi dağın arkasında
Ker-Calañ'ın dibinde
Kâse kadar ak yumurtayı
Kimin atı yetip alırsa,
880 (Kızımı da) O alır, dedi.
Dokuz dağın arkasında
Ker-Calañ'ın dibinde
Parmak kadar altın sivri taş var.
Onu vurup atan kişi
885 Yarışmayı kazanır, dedi.
Tek kızımı
Altın masanın üstüne oturturum.
Gönlü kimi isterse,
Ona vursun" dedi.
890 Ker-Calañ'ın dibine doğru,
Kâse kadar ak yumurtayı almak için
Atların iyisi seçilip,
Varıp gittiler.
Erke-ceeren kâse kadar

Cımırtkanı alıp,
 Oyto lo kayra burulıp candı.
 Ceñis-biy sananıp cat:
 "Bir möröy seniñ boldı,
 Ekinçizi kayttı, meniñ bolbos" - dep.
 Er cakşızı taldalıp,
 Togus tayga kiyninde
 Ergekke de altın süüri taştı
 Atkılap turbay kayttılar.
 Erke-Koonıñ tındı oğı
 Keze adıp tujürıp iydi.
 Ceñis-biy sanap cat:
 "Eki möröydi sen aldıñ.
 Kazılı kabırgala
 Altın-Tana, bayla,
 Meni sogor bolboyı"
 Altın paratkapiñ üstine
 Kazılı kabırganı tuturguzıp koydı.
 Cüzün-bazın ulstar ödüp cat,
 Ceñis-biy ödüp cadat.
 "Meni sok, meni sok" - dep,
 Tabıstanıp ödüp.
 Anı sokpoy saldı.
 Kañça tümen uuldar
 Araydañ bazıp ötkülep cattı.
 Bir de kijini sokpodı.
 Kaydın-kadık kaan
 Tas kiji ödüdö,
 Kazılı kabırgala
 Sın arkazına tars ettirdi.
 Kañça tümen uuldardıñ
 İçteri soop tuura bardılar.
 Kandı caman taska
 Mınıñ küüni cetken dep,
 Tarlan-Koo açındı.
 Ceñis-biydiñ aytkan sözi
 Mindiy boldı:
 "Ceri-Curtıña cedip kelzeñ,
 Oyun-kokır anda bolzın.
 Oyun-soot anda bolzın"
 Onoñ arı cüre berdi.
 Kañça tümen uuldar
 Toygo koygo cıgabas dejip
 Cüre berbey kayttılar.
 Tarlan-Koo Altın-Tana

895 Yumurtayı alıp,
 Tekrar geri döndü.
 Ceñis-biy şöyle düşündü:
 "Bu yarışmayı sen kazandın,
 İkincisi benim olmaz" deyip,
 Erin iyisi seçilip,
 Dokuz dağın arkasındaki
 Parmak kadar altın sivri taşı
 Atıp vurmaya çalıştılar.
 Erke-Koo'nun canlı oku
 905 Vurup (taşı) düşürdü.
 Ceñis-biy şöyle düşündü:
 "İki yarışmayı da sen kazandın.
 Etlı kabırgayla
 Altın-Tana herhalde,
 Bana vurur."
 910 Altın masanın üstüne
 Etlı kabırgayı koydurdu.
 Türlü türlü insanlar geçip gitti,
 Ceñis-biy de geçti.
 915 "Bana vur, bana vur" diye
 Konuşarak geçti.
 Ona vurmadı.
 Sayısız delikanlılar
 Yavaşça yürüyerek geçtiler.
 920 Hiçbirine vurmadı.
 Kaydın-kadık kağan
 Kel kişi geçerken,
 Etlı kabırgayla
 Arkasına vurdu.
 925 Sayısız delikanlıların
 Yüreklerine keder düştü.
 Ne kadar da kötü bir keleş
 Bunun gönlü düştü diye,
 Tarlan-Koo öfkeleni.
 930 Ceñis-biy'in sözleri
 Şöyle oldu:
 "Yerine, yurduna yetip gelsen,
 Oyun, eğlence orada olsun.
 Oyun, şölen orada olsun."
 935 Ondan sonra çıkıp gitti.
 Sayısız delikanlılar
 Taya, şölene katılıp eğlenmeyiz deyip
 Çekip gittiler.
 Tarlan-Koo, Altın-Tana

Kızına kirze,
Algan eri mında boltır.
Körörgö caraş kiji boltır.
Kızıl-maral cıraylu
Kıs kijineñ artık boltır.
Caya tudıp ezendejip,
Cakşı kuuçın kuuçındajıp,
Cakşı kuuçın büde berdi.
Cakşı ermek bolo berdi.
Erke-Koo aydıp turdı:
"Kapşay meñdep canadım.
Karıp kalgan adam bar.
Kargan tijeñ enem bar.
Kaborto do bolzo conım bar"
Altın-Tana kızına
Ak-boro at berdi.
Erke-Koo katın alıp
Ayılı-curtına canıp keldi.
Arıskan bolgon Altayına cetti.
Eki caraş çöline cetti.
Iyt çabar neme cok,
Baza la cuu-çak kirgen emtir.
Cer alıs caarı cüre berdiler.
Algan eji Altın-Tanaga
Ak kemirçek kiyisteñ
Ayıl-curttı edip berdi.
Cer alıska tüjer dep
Atanıp alıp cürüp iydi.
Cer alıska cedip keldi.
Kalık çubalıp çıgıp cattı.
Ködürezi amır boltır.
Kara-kaltar attu,
Kara-Mökö cestezi ayttı:
"Cer aldına tüşüp,
Cuuga-çakka cüredim" - dedi.
Arıskan bolgon Altayına,
Eki caraş çöline
Curtap, sayrap cadar dep
Altın örgöö turguzıp,
Amırap cadar dep kelzeler
Erke-Koonıñ algan katı cok boltır.
Kandıy da kiji apargan.
Malı-kujın toknadıp koydı.
Kara cerdi bedireer dep,
Sananıp turbay kanayttı.

940 Kızının yanına geldiğinde,
Evlendiği eşi de buradaymış.
Çok yakışıklı görünümlü biriymiş.
Kızıl yaban güzlü gibi yüzlü,
Kızdan daha güzelmış.
945 Elini uzatıp selâmlaşıp,
Hoş sohbet ettiler,
Hoş sohbet geçti,
Hoş muhabbet oldu.
Erke-Koo şöyle dedi:
950 "Hemen geri dönmeliyim.
Yaşlanmış babam var.
Yaşlı anam var.
Az da olsa halkım var."
Genç kız Altın-Tana'ya
955 Ak-boro at verdi.
Erke-Koo eşini alıp,
Dönüp yurduna geldi.
Sık ormanlık Altay'ına yetti.
İki güzel çölüne yetti.
960 İtin bile yiyeceği bir şey kalmamış,
Tekrar yurda düşman girmiş.
Yer altına doğru gittiler.
Evlendiği eşi Altın-Tana'ya
Ak kıkırdak gibi keçeden
965 Yurt yapıp verdi.
Yer altına inmeli deyip,
Atına binip gitti.
Varıp yer altına geldi.
Halk yüklenip çıktı.
970 Hepsisi iyiydi.
Kara-kaltar atlı,
Eniştesi Kara-Mökö şöyle dedi:
Yer altına inip,
Savaşım" dedi.
975 Sık ormanlık Altay'ında,
İki güzel çölünde
Mutlu, huzurlu yaşamalı deyip,
Altın saray kurup,
Huzurla yaşamaya geldiklerinde
980 Erke-Koo'nun evlendiği eşi yoktu.
Birisi alıp götürmüş.
Her şeyi düzene koydu.
Yeryüzünü aramalı deyip,
Düşünüp durdu.

Altay üstinde cer artırıspay
 Ködürezin körüp, şiñdep cürdi.
 Altay üstün altı aylanıp,
 Altan cüzün albatığa colugıp,
 Surap, şiñdep cürbey kayttı.
 Kan-Altayınañ bedirep,
 Çat la taap bolboy salala,
 Ayılı-curtına canıp keldi.
 At çakınıñ tözine
 Köñkörö cadıp uyuktay berdi.
 Közime neme iliner be dep,
 Kozıraktap-tozıraktap
 Uyuktap iydi.
 Tüş cerinde körüp turza,
 Kara taygıl iyt aydat:
 "Algan seniñ katıñdı
 Kara-Kökşin apargan.
 Ejikke buulap kul etken,
 Irgege buulap iyt etken.
 Töbözinde tomonok-toskoktı
 Ezip turgay.
 Eki çaçı cayılıp kalgan,
 Eki kozin çaş algan,
 Anda kıyınğa turgan ol emtir"
 Tüş cerinde körölö,
 Tura cügürgeñin bilbey kaldı.
 Onoñ teri çok
 Adın eertep turbay kayttı.
 At üstine çığıp mindi.
 Arı bolup eles etti.
 Kalıtkan cerineñ
 Kara balkaş çaçıla berdi.
 Teptirgen cerineñ
 Tereñ oro büde berdi.
 Kuskun uçpas kubraktu cerge
 Kuyun uşkuş salıp cürdi.
 Sarbanaktıñ sarı çölgö
 Salkın keptü uçup cürdi.
 Caan-caan taştardı
 Ajıra kalıdıp barıp cadat.
 Caan-caan suulardı
 Keçire kalıdıp cadat.
 Cer toozını çöyilip,
 Teñerige çığıp cayılıp cadat,
 Teñeridiñ buludı çöyilip,
 Cerge tüşüp cayılıp cadat.

985 Altay üzerinde bakmadık yer bırakmayıp,
 Hepsine bakıp, araştırdı.
 Altay üstünü altı kez dolaşıp,
 Altmış çeşit halkla karşılaşp,
 Sorup araştırdı.
 990 Kan-Altay'ında arayıp
 Bir türlü bulamadı,
 Dönüp evine, yurduna geldi.
 At direğinin dibine
 Sırt üstü yatıp uyudu.
 995 Gözüme bir şey görünür mü deyip,
 Horlayıp
 Uyudu.
 Düşünde gördü ki,
 Kara cins köpek şöyle dedi:
 1000 "Senin evlendiğin eşini
 Kara-Kökşin alıp götürdü.
 Kapısına bağlayıp kul etti,
 Kapı önüne bağlayıp köpeği yaptı.
 Tepesinde sivrisinekler
 1005 Uçuşup duruyor.
 İki saç örgüsü dağılıp kaldı,
 İki gözüne yaş doldu,
 Orada eziyet altında.
 Düşünde gördüklerinden
 1010 Nasıl uyandığını bilemedi.
 Sonra terlemeden
 Atını eyerledi.
 Atına bindi.
 İllerleyip görünmez oldu.
 1015 Atının teptiği yerden
 Kara balçık saçıldı.
 Teptiği yerlerden
 Derin çukurlar oluştu.
 Kuzgun uçmaz tozlu yere
 1020 Fırtına gibi yetip geldi.
 Sarı Sarbanak çölüne
 Rüzgâr gibi uçup geldi.
 Büyük büyük taşları
 Sıçrayıp aştı.
 1025 Büyük büyük ırmakları
 Sıçrayıp geçti.
 Toprağın tozunu savurup,
 Göğe çıktı,
 Göğün bulutu savrulup,
 1030 Yere düştü.

Erke-Koo meñdep,
Tünde bolzo, uyku çok,
Tüşte bolzo, amır çok,
At boyında soodu çoktoñ,
Aktu boyında amır çoktoñ
Kara-Kökşin curtına
Kapşay-şimdey ceder dep,
Tünniñ-tüştiñ uyku çoktoñ
At boyında amır çoktoñ
Barıp cadat Erke-Koo.
Kara-Kökşin curtına
Kañça kirelü cetken çok,
Erke-ceeren adı ayttı:
"Kara-Kökşin curtına
Karañuy tünde baralı.
Tünde bolzo, tuuda konoton
Kiji emtir.
Tüşte bolzo, üde oturatan
Kiji boltır" -dep ayttı.
Erke-Koo keş-eñirde
Kara-Kökşin curtına cedip,
Tıñdap ugup turar bolzo,
Boyınıñ katı ıylap catkan:
"Erke-Koonın ölgöni
Çın turu dep,
Ezen-amır cürgen bolzo,
Bu kıyaltadañ ayrılar edi" - dep,
Kara-Kökşinniñ katı
İyt ayakka aş berip turat.
Erke-Koo aylıga kirbey
Kara-Kökşiniñ kiynineñ arı,
Kara-colın kezip,
Cüre berbey kanayttı.
Kara-Kökşin
Sespes cerdeñ sezip koyttır.
Ukpas cerdeñ ugup koyttır.
Anañ arı uçurtıp iydi,
Erke-Koo kiynineñ uçtı.
At bajınañ calbak köksine
Ay karagay saadagıla
Adıp turbay kanayttı.
Atkan cerde kür köksin
Oyo atkan.
At üstineñ köñkörö
Cerge kelip tüşpey kayttı.
Erke-Koo Kara-Kökşinniñ

1035

1040

1045

1050

1055

1060

1065

1070

1075

Erke-Koo acele edip,
Gece olsa uyumadan,
Gündüz olsa dinlenmeden,
Atını soğutmadan,
Kendisini dinlendirmeden
Kara-Kökşin'in yurduna
Aceleyle varmalı deyip,
Gece gündüz uyumadan
Atını da dinlendirmeden
Gitti Erke-Koo.
Kara-Kökşin'in yurduna
Yeten insan yoktu.
Atı Erke-ceeren şöyle dedi.
"Kara-Kökşin'in yurduna
Karanlık gecede varalım.
Gündüz dağda konaklayan
İnsanmış.
Gece ise evde oturan
İnsanmış" dedi.
Erke-Koo karanlık akşamda
Kara-Kökşin'in yurduna yetip,
Dinledi ki,
Kendi eşi ağlıyor:
"Erke-Koo'nun öldüğü
Doğruymuş,
Sağ salım olsaydı
Beni bu eziyetten kurtarırdı" derken,
Kara-Kökşin'in eşi
Köpek kabından yemek verdi.
Erke-Koo eve girmeden
Kara-Kökşin'in arkasından,
Yolunda pusu kurup,
Bekledi.
Kara-Kökşin
Sezilmez yerden sezmiş.
Duyulmaz yerden duymuş.
Sonra atını uçurtup gitti,
Erke-Koo arkasından uçtu.
At başından büyük göğsüne
Çam ağacından okuyla
Atıp durdu.
Vurduğu yerde geniş göğsünü
Atıp oydu.
At üstünden sırt üstü
Yere düştü.
Erke-Koo, Kara-Kökşin'in

Altayına cetti.
 Kara-Kökşinniñ katın
 Temir çakığa teskeri ildi.
 "Ceriniñ ceti kuskunu
 Eki közin çokup cizin,
 Altayınıñ altı börüzi
 Tirüğe kelip cizin, carıp cizin," -
 Altap-şindep kargadı,
 Ceriniñ ceti kuskunu
 Eki kozin çokıy berdiler.
 Altayınıñ altı börüzi
 Tirüğe kelip için cardılar,
 Erke-Koo Altın-Tana
 Ejini alıp,
 Ayılı-curtı caar canıp iydi.
 Altay cerine cedip kelze,
 Arıskan dep cerinde,
 Keen caraş çölünde
 Ay kalık cuulıjıp kaltır,
 Curt cakadañ ulustañ
 Surap ugup turbay kayttı:
 "Bu nege cuulışkan ulus boloton?" - dep.
 "Kara-kaltar attu
 Kara-Mököniñ algān katı
 Bir kerektü bala tapkan,
 Ogo cuulgan ulus" -- dedi.
 Erke-Koo kamçızınıñ sabıla
 Ejikti kayra açıp, kördi.
 Uul bala çıkkān boltır.
 Altı çardıñ terezin
 Kabay edip turgan emtir.
 Oñ canınıñ kolında
 Kara kazan tudungan.
 Sol canınıñ kolında
 Kara bolçok taş tudungan.
 Erke-Koo katkırdı:
 "Er bütken emtir!
 Altay üstinde alıptıñ
 Kür köksin oodor turu.
 Cer üstinde baatırlarınıñ
 Kıl moynın tolgoor turu."
 Ejikti oyto caap iydi.
 Arıskan dep Altayına
 Ceten ceti buluñdu
 Möñün örgöö turguzıp turdı.

Altay'ına yetti.
 Kara-Kökşin'in eşini
 Demir at direğine sırtından bağladı.
 Yurdunun yedi kuzgunu
 Gözünü oyup yesin,
 Altay'ının altı kurdu
 Gelip seni diri diri yesin"
 Böylece kargadı,
 Yurdunun yedi kuzgunu
 İki gözünü oyduklar.
 Altay'ının altı kurdu
 Gelip diri diri içini yardılar,
 Erke-Koo, Altın-Tana
 Eşini alıp,
 Evine, yurduna doğru yola çıktı.
 Altay'ına yetip geldiğinde,
 Sık ormanlık yurdunda,
 Görklü, güzel çölünde
 Halkı toplanmış,
 Yurdun uzağından insanlar
 Şöyle sordular:
 "Bu insanlar niçin toplanmış" dediler.
 Kara-kaltar atlı
 Kara-Mökö'nün evlendiği eşi
 Bir erkek çocuk doğurmuş,
 İnsanlar onun için toplanmış" dedi.
 Erke-Koo kamçısının sapıyla
 Kapıyı açıp baktı.
 Erkek çocuk doğmuş.
 Altı öküzün derisinden
 Beşik yapmışlar.
 Sağ elinde
 Kara kazan tutmuş.
 Sol elinde
 Kara yuvarlak bir taş tutmuş,
 Erke-Koo kahkahalarla güldü:
 "Er yaratılışlıymış!
 Altay'daki alpların
 Göğüslerini parçalar.
 Yeryüzündeki bahadırların
 İnce boyunlarını boğar.
 Kapıyı tekrar kapattı.
 Sık ormanlık Altay'ına
 Yetmiş yedi cepheli
 Gümüş saray yaptırdı.

<i>Toguzon togus buluñdu</i>		Doksan dokuz cepheli	
<i>Mönün örgöö turgustı.</i>		Gümüş saray yaptırdı.	
<i>Algan-tapkan ejile</i>		Evlendiği eşiyle	
<i>Curtap sayrap cadar dep</i>		Huzurlu yaşamak için	
<i>Altan altı buttı</i>	1125	Altmış altı ayaklı	
<i>Altın şiree turgustı.</i>		Altın taht yaptırdı.	
<i>Aydıp-biydip turgan bajında</i>		Halkı yönetirken	
<i>Kara-Mökö cestezi</i>		Eniştesi Kara-Mökö	
<i>Togus tajuur arakılı,</i>		Dokuz matara içkiyle,	
<i>Togus bayrım, kiliñdü</i>	1130	Dokuz bayrım* kadifeyle	
<i>"Törögön bolgonınañ beri</i>		"Akraba olduktan beri	
<i>Ayıldeşkanıs çok edi" - dep,</i>		Birbirimize misafir olmadık" deyip,	
<i>Kara-Mökö ayıldap keldi.</i>		Kara-Mökö misafirliğe geldi.	
<i>Arakı-çegendi içe berdiler.</i>		İçki, çegen'i* içtiler.	
<i>Eki çööçöydi içerde,</i>	1135	İki kadeh içince,	
<i>Eptü-cakşı kalap keldi.</i>		Sarmaş dolaş oldular.	
<i>Aştı-tustı ciirde, amtandu cakşı boldı.</i>		Lezzetli yiyecekten yediler.	
<i>Arakını içip, ezirip keldiler.</i>		Rakıyı içip sarhoş oldular.	
<i>Bir bilinip içip cadadılar.</i>		Kendilerine gelip içtiler.	
<i>Bir bilinbey içip cadadılar.</i>	1140	Kendilerinden geçip içtiler.	
<i>Aydıp turgan kaji öydö</i>		Konuşup dururlarken	
<i>Bir uulçak cügürüp keldi.</i>		Bir oğlan koşup geldi.	
<i>Erke-Koodoñ surap turdı:</i>		Erke-Koo'ya şöyle sordu:	
<i>"Taay-taay! - dep ayttı.</i>		"Dayı – dayı! dedi.	
<i>Kiyik bolzo tüktü bolor,</i>	1145	Geyik olsa tüylü olur,	
<i>Kiji bolzo, attu bolor.</i>		İnsan olsa adlı olur.	
<i>Meniñ adım adap ber"</i>		Bana ad ada.	
<i>Erke-Koo, bir bilinip</i>		Erke-Koo kendine geldiği	
<i>Turar tuşta,</i>		Vakit,	
<i>Adın adap turbay kayttı.</i>	1150	Ad adadı.	
<i>"Adıñ seniñ bolzo,</i>		"Senin adın,	
<i>Erke-Möndür bolzın" - dedi.</i>		Erke-Möndür olsun" dedi.	
<i>Erke-Koonıñ enezi</i>		Erke-Koo'nun annesi	
<i>Baza bilinbey artıp kaldı.</i>		Ne olduğunu anlayamadı.	
<i>Kaça cıldıñ turkunına,</i>	1155	Kaç yıl boyunca,	
<i>Kaça cıldıñ bajında</i>		Kaç yılın başında	
<i>Arakı-çegen içkilep,</i>		Rakı, çegen içip,	
<i>Aydıñ, küniñ ötköniñ</i>		Ayın, günün geçtiğini	
<i>Bir de bilbey turdılar.</i>		Anlamadılar.	
<i>Kara-Mököniñ algan katı</i>	1160	Kara-Mökö'nün evlendiği eşi	
<i>Erke-Koonıñ ecezi</i>		Erke-Koo'nun ablası	
<i>Caas bolup carıldı,</i>		Yağış gibi gürüldedi,	
<i>Ülgen bolup üsti,</i>		Ülgen gibi gazaplandı,	
<i>Teñeri bolup kögördi:</i>		Gökyüzü gibi göğördi:	

"Erke-Koo tañma - dedi,
 Sen kemge ijenip turuñ?
 Kara-Mökö saa ijen cat.
 Kuyrugın suy salıp,
 Börü caman kirip kelze,
 Cıdazın tudunıp,
 Çerü caman cedip kelze,
 Ezirik caan boloriñ,
 Neni etkedi bolırzaar?
 Erke-Möndür bargannañ beri
 Eki cılđañ aja berdi.
 Ölgöy bolzo, söögi çok,
 Tirü bolzo, surağı çok.
 Kajaı Altayga bargan boloton?"- dep,
 Ecezi ogo çuguldandı.
 Erke-Koo ezirik caan,
 Erke-ceeren adına
 Minip albay kanayttı.
 Cuuga, çakka kirgen
 Cuu cepselin alıp,
 At bajına mañtadıp,
 Taştan taşka kalıdıp,
 Bir kündük cerdi ödüp barıp catsa,
 Sürekey caan cuu-çak bolgon emtir.
 Körö-körö cortup oturdı,
 Eki közi çağılıp turdı,
 Ezirik caan boyınça,
 At bajıla uçup,
 Altay tözin ödü berdi.
 Atkan oğı cerge tüşpes,
 Aytkan tili biydeñ canbas
 Erke-Koo salıp cadat.
 Kaya-taşka kalıtkanda,
 Kança taştar cemirilet.
 Talay suuga teptirgende,
 Suu soolıp arıp kalat.
 Ösko collo ağıp cadat.
 Talaydıñ akkan colında
 Tal agaştar özüp cadat.
 Kara tayga aldında
 Kandıy da caan tabış ıgıat.
 Oo cedip keler bolzo,
 Ok-saadaktıñ adıjıp turganı
 Odişka cüzündeş ol emtir.
 Albatınıñ ağıp turgan kanı

1165 "Erke-Koo mel'un, dedi,
 Sen kime güveniyorsun?
 Kara-Mökö sana güveniyor.
 Kuyruğunu sürüyüp,
 Kötü kurt girip gelse,
 1170 Kargısını tutunup,
 Düşman ordusu yetip gelse,
 Çok sarhoş oldun,
 Ne yapıyorsunuz böyle?
 Erke-Möndür gittiğinden beri
 1175 İki yılı geçti.
 Ölmüş olsa, cesedi yok,
 Diriyse ondan haber yok.
 Hangi Altay'a gitmiş olabilir?" deyip,
 Ablası ona kötü konuştu.
 1180 Aşırı sarhoş olan Erke-Koo
 Atı Erke-ceeren'e
 Hemen bindi.
 Savaşa girdiğinde (giydiği)
 Zırhını silâhını alıp,
 1185 Atını dört nala koşturup,
 Taştan taş sıcırtıp,
 Bir gün boyunca giderken,
 Sürekli savaş oluyormuş.
 Bunlara bakıp bakıp at sürdü,
 1190 İki gözü alevlendi,
 Aşırı sarhoş haliyle,
 Atıyla uçup,
 Altay dibini geçti.
 Attığı ok yere düşmez,
 1195 Beyden bile sözünü sakınmaz
 Erke-Koo saldı.
 Kayadan, taştan sıçrarken,,
 Sayısız taşlar parçalandı.
 Büyük ırmaklardan atını teptirirken,
 1200 Sular çekilip kaldı.
 Başka yataklardan aktılar.
 Irmağın akan yatağında
 Genç fidanlar çıktı.
 Kara dağın önünde
 1205 Yüksek bir ses çıktı.
 Ona varıp geldiğinde,
 Okların atışması
 Ateşe benziyormuş.
 Halkın akan kanı

Eer kaptalga cedip turat.
Albatının ölgön söogi
Tayga keptü cadıp cadat.
Bu ne boldı dep,
Eki üzeñizin bektep tepti.
Emdi cazap körüp turza,
Erke-Möndür cuulap turgan emtir.
Ereldey-Kaan curtın
Erlik uktu tañma - dep,
Ereldey-kaannıñ kızıl kanı
Taş ortozına korolop-torolop
Agıp cattı.
Artkan kalgan onıñ tının
Erke-Koo bazıp koydı.
Erke-Möndür çok boltır,
Onoñ arı barıp catsa,
Bay terektiñ tözinde
Baatır uyuktap catkan emtir.
Körüp turza, Erke-Möndür
Uyuktap turgan emtir.
Erke-Koo kıygırdı:
"Erke-Möndür kana bar catırın?"
Erke-Möndür, "aa" dep turgan mınça,
Adar-tudarga cügürip keldi.
Almas bolgon üldüzin
Calbak taşka cañıp keldi.
Cazap-cazap körör bolzo,
Erke-Koo taayı boltır.
"Bataazın taayı - dedi.-
Araylap kijini oygosso kaydar.
Kıl moyınıñdı kezer edim.
Kızıl kaniñ çaçar edim"
Erke-Koo mınayda ayttı:
"Er kiji andıy boloton, cürektü.
Kapkan koliñ kakıp oşkoş,
Baskan budiñ kazık oşkoş.
Andıy bolor çok po edi.
Kayda barıp turadıñ?"
"Kögüdey-Mergenniñ izin alarga
Közim salıp barıp catkam."
Erke-Koo mınayda ayttı:
"Ekü kojo baralı" - dedi.
Onoñ arı bararda,
Eki tas bolo berdiler.
Tal kamçızu kış kaynagan,

1210 Eyer seviyesine ulaşmış.
Halkın cesedi
Dağ gibi yığılmış.
Ne oldu böyle diye,
İki üzengisini iyice tepti.
1215 Şimdi iyice gördü ki,
Erke-Möndür savaşıyormuş.
Ereldey-Kaan'ın yurdunu
Erlik soylu mel'un diye,
Ereldey-Kaan'ın kızıl kanı
1220 Taşların arasına sızarak azalıp
Akıp durdu.
Onun son canını da
Erke-Koo aldı.
Erke-Möndür yok oldu,
1225 Oradan ileri gitse,
Kutsal kavağın dibinde
Bahadır yatıp uyuyormuş.
Baktı ki Erke-Möndür
Uyuyup duruyormuş.
1230 Erke-Koo bağırdı:
"Erke-Möndür nereye gidiyorsun?"
Erke-Möndür "aa" der demez,
Atışıp tutuşmak için koşturup geldi.
Elmas gibi keskin kılıcını
1235 Geniş, yassı taşta biletti..
İyice bakıp gördü ki,
Erke-Koo dayısıymış.
"Dayıma bak, dedi.
Yavaşça uyandırsam ne olur.
1240 İnce boynunu keserdim.
Kızıl kanını saçardım."
Erke-Koo şöyle dedi:
"Er kişi böyle olmalı, yürekli.
Kavradığın kolun kerpeten gibi,
1245 Bastığın ayağın kazık gibi.
Böyle olmaz mıydı?
Nereye gittin?"
"Kögüdey-Mergen'in izini bulmak için
Yola çıktım arıyorum.
1250 Erke-Koo şöyle dedi:
"İkimiz beraber gidelim" dedi.
Oradan ileri giderken,
İki tasa dönüşüverdiler.
Dal kamçısını ata vurdu,

*Tal üzeñi şalırt tüşken,
 Eerdiñ kaajı kıjirt etken.
 Eki közin iriñ tartkan,
 Kiyis börükti ötküre
 Çaçı özüp çıga bergen.
 Ekü cürüp oturdılar.
 Cüzün-bazın çarlayık
 Eeçip olordi uçuştı.
 Çalkanaş keptü baştular
 Kılçır-malçır köstüler,
 Kıya-teye celdirip,
 Kıyın-teyin tüşkülep,
 Tünniñ-tüştiñ celdirip,
 Kögüdey-Mergenniñ curtına
 Ceder dejiy meñdeşti.
 Kögüdey-Mergenniñ kızına
 Kuskun kuda tüşüptir.
 Tas ulus cetkiledi.
 Taldama ulus anda cürgüledi.
 Kögüdey-Mergenniñ sudurçı uluzı
 Eki kezer keldi dep
 Kögüdey-Mergenge ayttılar:
 "Tas ulus emes olur.
 Baatır ulus bolgon emtir.
 Koomoy ulus ol emes,
 Korkuştu kezer bütüp turular."
 Kögüdey-Mergen aydat:
 "Korkuştu caman ulus boltır,
 Kandıy kuş bılarga kelten?
 Andıy ermekke bütpey turum.
 Arkıtañ ogo süt berler,
 Ayaktıñ tübin cazap korgileger"
 Albatızına cakarıp ayttı,
 Arkıtañ sütti ekeliy bererde,
 Ayaktıñ kırı kodüre
 Çimirik em boldı.
 Onı körgön baatır ulus
 Aay-bajı çok açındı.
 "Mindiy caman ulustı
 Baatır ulus boltır dep,
 Kandu kuuçın aydadar.
 Baatırdıñ bütken bütümi de çok,
 Eki kostöri kılçır tañmalar,
 Emdi neni eder dep,
 Bodop turgan boltonıgar?"*

1255 Ağaç üzengi çatırdadı,
 Eyerin başı gıcırdadı.
 İki gözüne irin toplandı,
 Keçe börkün üstüne
 Saçı çıkıverdi.
 1260 İkisi beraber yol aldılar.
 Türlü türlü kuşlar
 Onları takip edip uçtular.
 Şalgam gibi başlılar
 Şaşı gözlüler
 1265 Yal yapıldak gidip,
 Orada burada durup,
 Gece gündüz at koşturup,
 Kögüdey-Mergen'in yurduna
 Yetmek için acele ettiler.
 1270 Kögüdey-Mergen'in kızına
 Dünürçüler gelmiş.
 Taslar yetip vardılar.
 Seçkin insanlar ordaydı.
 Kögüdey-Mergen'in bilici adamları
 1275 İki pehlivan geldi diye
 Kögüdey-Mergen'e söylediler:
 "Onlar tas insanlar değil.
 Bahadır insanlarmış.
 Sıradan insanlar değil,
 1280 Korkunç pehlivanlarmış.
 Kögüdey-Mergen şöyle dedi:
 "Çok kötü insanlarmış,
 Hangi kuş bunlarla gelmiş?
 Böyle söze inanmıyorum.
 1285 Onlara fıçıdan süt verin,
 Kâsenin dibine iyice bakın.
 Halkına böyle emretti,
 Fıçıdan sütü getirip verdiklerinde,
 Kâsenin kenarı tamamen
 1290 Sümük oldu.
 Bunu gören bahadırlar
 Çok fazla öfkelenildiler.
 "Böyle kötü insanları
 Bahadırlarmış diye,
 1295 Nasıl söylersiniz.
 Bahadır görünüşleri de yok,
 İki gözleri şaşı mel'unlar,
 Şimdi ne yapalım diye,
 Oturup düşüneceksiniz?"

Cılkı maldı soygılap,
 Kañça kazan astılar.
 Tastarakaylar anda cürdiler.
 Körbös-barbas tujunda,
 Çimirip, kazanga çaçıp turdılar.
 Kazan köbük alıjıp,
 Kaynap borlop kelerde,
 Közöñi alıp bulgap turdılar.
 Kara kazandagı mün
 Kaça köö bolo berdi.
 Kögüdey-Mergenniñ kızına
 Erke-Koo kire berdi.
 Bir-eki kün söstödi.
 Söskö kire berbey kayttı.
 Orto tünde Erke-Möndür
 Kıstı alıp cüre berdi.
 Ak ayaska tabıja berdiler.
 Ak bulutka cajına berdiler.
 Erke-Koo artıp kaldı.
 Ne bolorın körör dep
 Altın-Çur kuşkaş bolup,
 At çakızınıñ üstine
 Oturıp çatpay kanayttı.
 Körüp oturza,
 Teñeri tözineñ
 Kızıl calbış calbır etti.
 Kızıl-maral çıraylu
 Ak-Mökö kelip tüşti.
 Altın çakınıñ üstine oturgan
 Erke-Koonı caspay kördi.
 Ayıl-curtka kire kondı.
 Tar-tur tabış çıktı.
 Tazart-mazurt alakan boldı.
 Kögüdey-Mergen körmös dedi.
 "Azıragan seniñ kızıñ kayda?" - dep,
 Ak-Mökö taajıp turdı.
 Kögüdey-Mergen altın şireeniñ üstineñ
 Tışkarı çigara cügüre berdi.
 Kızınıñ catkan altın bayzıñ
 Curtın körzö,
 Een artıp kalğan boltır.
 Kalak de, kokıy de,
 Kandıy kiji apargan boloton dep,
 Bir de kijiye carlabay
 Boyınıñ içinde sanandı.

1300 Atı kesip,
 Sayısız kazan astılar.
 Tastarakaylar orada dolaştılar.
 Kimsenin görmediği bir vakit,
 Sümüklerini kazana attılar.
 1305 Kazan köpüklenip,
 Kaynayıp fokurdayınca,
 Sopayı alıp karıştırdılar.
 Kara kazandaki yemek
 Kara kömür oluverdi.
 1310 Kögüdey-Mergen'in kızının yanına
 Erke-Koo giriverdi.
 Bir iki gün konuştu.
 Kız bir türlü anlaşılmaya varmadı.
 Gece yarısı Erke-Möndür
 1315 Kızı alıp gitti.
 Ak göğşe çıktılar.
 Ak buluta gizlendiler.
 Erke-Koo geride kaldı.
 Ne olacak görmeli deyip,
 1320 Altın-Çur kuşa dönüşüp,
 At direğinin üstüne
 Konup oturdu.
 Gördü ki,
 Göğün dibinden
 1325 Kızıl alev parladı.
 Kızıl yaban gülü yüzlü
 Ak-Mökö gelip indi.
 Altın at direğinin üstüne oturan
 Erke-Koo'yu yanılmadan gördü.
 1330 Eve, yurda girdi.
 Patır kütür gürültü çıktı.
 Şak şuk tokat sesi duyuldu.
 Şeytan Kögüdey-Mergen dedi
 "Büyüttüğün kızın nerede?" diye,
 1335 Ak-Mökö tokatladı.
 Kögüdey-Mergen altın tahtın üstünden
 Dışarı çıkıp koştu.
 Kızının yaşadığı altın
 Yurduna baktı ki,
 1340 Bomboş kalmış.
 Âh vah deyip,
 Kim götürmüş deyip,
 Kimseye duyurmadan
 Kendi kendine düşündü.

Ak-Mökö mınayda aydat:
*"Erke-Koo küçtü tañma
 Uurdap onı apargan bolor"*
 Kögüdey-Mergen mınayda ayttı:
*"Erke-Koo Tarlañ-Koonıñ kızın alğan
 Eki kadıttı kaytsın" -dedi.*
 Ak-Mökö mınayda ayttı:
"Erke-Möndürge alıp bergen bolor"
 Kögüdey-Mergen mında körüp turza,
 Altın çakınıñ üstinde
 Erke-Koo oturıp catkan.
*"Erke-Koo, Erke-Koo!" -dep,
 Eki katap kıygırdı.*
 Erke-Koo altın çakınıñ
 Üstineñ tüşüp,
 Altı ayırzına kirerge cetpedi,
 Teñeriniñ tözi küzürt etti.
 Kara-bulut kaynap keldi,
 Kara cer silkinip iydi.
 Kögüdey-Mergen kalaktap iydi:
*"Kalak-kokıy dezeń! - dedi -
 Ceñis-biy silkingen turu!
 Cer kıymıktap arıp kalğan.
 Kalak kokıy dezeń - dedi,
 Kalğançı cürüm boloton turu!
 Kara caman sağıştı
 Cer-Ceñis bolgon edi.
 Men kızım bereeçi bolup
 Tının alıp kalğan edim"*
 Erke-Koo ukkan cerde
 Ayılına canar dep
 Meñdep iybey turbay kayttı.
 Ayılı caar şunup iydi,
 Taştan taşka teptirip,
 Talaydañ keçire kalıdı
 Taygalar alıp cürüp iydi.
 Altay cerin ödüdü,
 Añ-kıyıkke köp tuştadı.
 Keen caraş Altayına
 Canıp ceder dep meñdedi.
 Ol kelip cadar bolzo,
 Baybaraktıñ tözinde
 Erke-Möndür alğan katıla
 Koyndajıp uyuktap cattır.
 Arı adazına bargan çok,

1345 Ak-Mökö şöyle dedi:
*"Erke-Koo güçlü mel'un
 Onu çalıp götürmüştür."*
 Kögüdey-Mergen şöyle dedi:
"Erke-Koo, Tarlan-Koo'nun kızını aldı"
 1350 İki eşi ne yapsın" dedi.
 Ak-Mökö şöyle dedi:
"Alıp Erke-Möndür'e vermiştir."
 Kögüdey-Mergen bakıp gördü ki,
 At direğinin üstünde
 1355 Erke-Koo oturmuş duruyor.
*"Erke-Koo, Erke-Koo" diye,
 İki defa bağırdı.*
 Erke-Koo altın at direğinin
 Üstünden inip,
 1360 Altı dalına giremedi,
 Gök gürlüdedi.
 Kara bulut kaynaştı,
 Kara yer sallandı.
 Kögüdey-Mergen âh çekti:
 1365 "Âh, âh dedi,
 Ceñis-biy yeri sallıyor!
 Yer sallanıyor.
 Âh âh dedi,
 Hayatın sonu geliyor!"
 1370 Kara kötü düşünceli
 Cer-Ceñis'tir.
 Ben kızımı verip
 Canını almıştım.
 Bunları duyan Erke-Koo
 1375 Eve dönmeli deyip
 Acele etti.
 Evine doğru süzüldü.
 Atını taştan taş teptirip,
 Irmaklardan sıçratarak geçirip
 1380 Dağlar aşmıştı.
 Altay'ı geçerken
 Çok geyiğe rastladı.
 Görklü güzel Altayına
 Varmak için acele etti.
 1385 O gelirken,
 Kutsal ağacın dibinde
 Erke-Möndür aldığı eşiyile
 Koyun koyuna uyuyormuş.
 Babasına doğru gittiği yok,

Beri taayızına da körgön çok. 1390
 Erke-Koo çuguldandı:
 "Arı adam kanay turu dep sananbas,
 Beri taayım kanay cürün dep sananbas!
 Uyku bıjırıp turgan turuñ!"
 Anañ arı katajıp 1395
 Altayın körüp canıp cattılar.
 Körör bolzo, Kara-kaltar attu
 Kara-Mökö cestezi
 Cuu-çaktıñ ortozında cürü.
 Arı mañtatkanda, 1400
 Ajar kün sooro çaljat.
 Beri mañtatkanda,
 Çıgar kün sooro çaljat.
 Ayılı-curtına kelip kirdiler.
 Ayañ çerüdiñ ortozı carı 1405
 Cuuga-çakka kirer dep,
 Köndügip iybey kayttılar.
 Ceti künniñ turkunına
 Cer üstine neme artıspay
 Üze cuulap çıktılar. 1410
 Erlik curtınañ çıkkan
 Üç kara uul boltır.
 Üç attarınıñ tını
 Ülgen kудayda boltır.
 Erlik tömön Erke-Koonıñ 1415
 Erke-ceeren adı barat.
 Erliktiñ uulı üç karanıñ
 Culazı üç börüniñ balazı,
 Uurdap ekeler dep,
 Kök teñeride Ülgen kудayda 1420
 Üç attarınıñ tını
 Üç cımirtka bolor dep,
 Erke-Koo iyip turdı.
 Üç cımirtkanı alarga
 Erke-Möndürdiñ adı bardı. 1425
 Erke-ceeren eki kanat kıbay tutkan.
 Eki kulak calbaytkan,
 Tört tuygagın kayra tepken,
 Uçup catpay kanayttı.
 Ceş karınıñ oozına 1430
 Cedip kelbey kanayttı.
 Calı-kuyrugın caya salıp,
 Ak carıkka mürgüp aldı.
 Alıs cer caarı şuñay berdi.

Dayısını gelip gördüğü yok.
 Erke-Koo öfkelen-di:
 "Babasının durumunu düşünmez,
 Dayım nasıl diye aklına getirmez!
 Uykuya dalmış duruyorsun!"
 Ondan sonra peş peşe
 Altaylarına döndüler.
 Baktılar ki, Kara-kaltar atlı
 Eniştesi Kara-Mökö
 Savaşın ortasında kalmış.
 Atı ileri koşturduğunda,
 Batan güneş ışık saçtı.
 Atı beri koşturduğunda,
 Doğan güneş ışık saçtı.
 Evine, yurduna gelip girdiler.
 Sayısız askerin ortasına
 Savaşa girmeli deyip,
 Hızlandılar.
 Yedi gün boyunca
 Yeryüzünde hiçbir şey bırakmamacasına 63
 Sürekli savaştılar.
 Erlik'in yurdundan çıkan
 Üç kara delikanlıymış.
 Üç atlarının canı
 Tanrı Ülgen'deymiş.
 Aşağıda Erlik'e doğru Erke-Koo'nun
 Atı Erke-ceeren gitti.
 Erlik'in üç kara oğlunun
 Ruhu üç kurdun yavrusunu
 Çalıp getirmeli diye,
 Gökyüzünde tanrı Ülgen'de
 Üç atın canı
 Üç yumurtadır deyip,
 Erke-Koo'yu gönderdi.
 Üç yumurtayı almak için
 Erke-Möndür'ün atı gitti.
 Erke-ceeren iki kanadını yaydı.
 İki kulağını açtı,
 Dört toynağı yeri tep-ti,
 Uçup gitti.
 Yer altının ağzına
 Yetip geldi.
 Yelesini, kuyruğunu salıp,
 Dünyaya dua etti.
 Yer altına doğru süzüldü.

Erlik biyge tñjüp kelze,
Erliktiñ üç kızı
Oyin edip turgan emtir.
Erke-ceereñ ilme-tarmala
Şımıranıp ayttı:
"Amadap cürgenim albaança,
Aylga kayra kirbeger"
Üç katap tükürdi.
Erliktiñ üç kızınıñ
Al sanaaları çıga berdi.
Añdanıp, toolonıp catkıláp cattı.
Aydar söstorin tappay turdı.
Caan salkındı kiydirip iydi.
Erlik-biydiñ ceeze curtı
Caykana berbey kanayttı.
Kaaza cabıncızı çaçılıp,
Kara cerge toolonıp berdi.
Erlik-biy cemire kördi.
Kandıy neme salkın bolot,
Ceeze curtı cemiriler bolor,
Tışkarı çıgara cügürıp çıktı,
Ceeze curtınıñ kaazaları
Kara cerge çaçılıp catkan,
Kara cerdeñ kakırıp turza,
Salkınga çıdajıp bolboy,
Koldoğı kaaza uştılıp,
Kojo toolonıp turbay kayttı.
Erke-ceeren Erliktiñ curtına
Ilme tarmala kirip keldi.
Üç börüniñ balazın bedirep,
Anań da caman salkın kiydirdi.
Anań da caan salkın kirdi.
Erlik-biy kaazazıla kojo
Toolonıp barıp cadar boldı.
Örö turayın deze,
Turup bolbos.
Salkın çıga sogup turdı.
Erke-ceeren üç börüniñ
Tınıñ bedirep,
Kara ceeze curtınıñ
Kara cerdeñ kaza berdi,
Kara caan kayırçak taptı.
Tal ortozınañ oyo tepti.
Üç börüniñ balazın alıp,
Ilbe tarmala em bolzo,

1435 İnip Erlik-biy'in yanına geldiğinde
 Erlik'in üç kızı
 Oynayıp duruyorlarmış.
 Erke-ceeren sihir ve büyüyle
 Fısıldayıp konuştu:
 1440 "Maksadıma ermeyince,
 Eve tekrar girmez olun.
 Üç defa tükürdü.
 Erlik'in üç kızının
 Akılları başlarından çıktı.
 1445 Yerde yuvarlanıp durdular.
 Söz söyleyemediler.
 Kuvvetli bir rüzgâr estirdi.
 Erlik-biy'in yosundan yurdu
 Sallanıp durdu.
 1450 Ağaç kabuğundan çatısı saçılıp,
 Kara yerde yuvarlandı.
 Erlik-biy öfkeyle baktı.
 Bu nasıl rüzgârı,
 Yosun yurdu yıktı,
 1455 Koşarak dışarı çıktı,
 Yosun yurdunun ağaç kabuğu çatısı
 Kara yere saçılıp kalmış,
 Kara yerden çekip dursa,
 Rüzgâra dayanamayıp,
 1460 Elindeki ağaç kabukları savrulup,
 Onlarla birlikte yuvarlandı.
 Erke-ceeren Erlik'in yurduna
 Sihir ve büyüyle girdi.
 Üç kurdun yavrusunu arayıp,
 1465 Daha kötü rüzgâr estirdi.
 Daha kuvvetli rüzgâr esti.
 Erlik-biy ağaç kabuklarıyla birlikte
 Yuvarlanıp durdu.
 Kalkayım dese,
 1470 Kalkamaz oldu.
 Rüzgâr vurup yıktı.
 Erke-ceeren üç kurdun
 Canını arayıp,
 Kara yosundan yurdu
 1475 Kara topraktan çıkardı,
 Büyük kara bir sandık buldu.
 Tam ortasından tepip kırdı.
 Üç kurdun yavrusunu alıp,
 Sihir ve büyüyle

*Eki tumçuguna sugup aldı.
Tışkarı çıgıp barayın deze,
Erliktiñ üç kızı
Ejik boygo tuštaştı.
Erke-ceerendi
Erliktiñ üç kızı
Castıra-mustırâ tanıp turdılar.
Erlik adazın kıygırar bolzo,
Bu canında çok boltır.
Caan salkına toolonıp,
Kayda bargan boloton?
Erke-ceeren at
Üç borüniñ tının
Tumçuk boygo sukkan
Ak ayaska çigar dep,
Ceş karanıñ oozın köstöp
Uça berbey kanayttı.
Salkın eş toktoy bererde,
Erlik caan adazın baldarı
Bedirep taap aldılar.
Caan cadık aldında
Kıstalıp catkan ol emtir.
Arkazı onıñ sıyrılğan
Büdüji onıñ uymalğan.
Adazına aydıp turdılar!
Erlik-biy açınğan boyınça,
Üç katap kargap tükürdi.
"Kaçan birde slerdi
Tört kulaktu çirik kazan
Tartar ok boldı ba?"
Erke-ceeren onı ugala,
Şarkırada kiştep ayttı:
"Üç seniñ uulıñ keler,
Onı kanaydıp ciyzin,
Eski ödüktiñ takazın,
Ölgön attıñ bışkağın
Kanaydıp ciyzin!" - ·
Ekü kargajıp,
Erke-ceeren ceş karınıñ oozına
Kalıp çıgıp kelbey kayttı.
Anañ kelip catkajın,
Teñerideñ Erke-Möndürdiñ
Adı tüştı.
Üç cımırtkanı alıp altır.
Erliktiñ üç uulı*

1480 İki burun deliğine soktu.
Gitmek için dışarı çıktığında,
Erlik'in üç kızıyla
Kapıda karşılaştı.
Erke-ceeren'i
1485 Erlik'in üç kızı
Şöyle böyle tanıdılar.
Babaları Erlik'i çağırırsalar da,
Ondan ses çıkmadı.
Kuvvetli rüzgârdan yuvarlanıp,
1490 Kimbilir nereye gitmişti?
Erke-ceeren at
Üç kurdun canını
Burun deliklerine soktuğu gibi
Ak göğse çıkmalı deyip,
1495 Dünyaya açılan deliğe doğru
Uçtu.
Rüzgâr durunca,
Erlik'in çocukları babalarını
Arayıp buldular.
1500 Büyük ağaç yığınlarının altında
Kısılıp kalmış.
Sırtı sıyrılmış
Şekli bozulmuş.
Babalarına söylendiler!
1505 Erlik öfkelenerek,
Üç defa kargayıp tükürdü.
"Sizi hiçbir zaman
Dört kulplu çürük kazan
Taşıyabilir mi?"
1510 Bunu duyan Erke-ceeren
Kışneyerek şöyle dedi:
"Senin üç oğlun gelir,
Onu kaynatıp yesin,
Eski ayakkabının tabanını,
1515 Ölmüş atın derisini
Kaynatıp yesin!"
İkisi karşılıklı kargayıp,
Erke-ceeren deliğin ağzına
Sıçrayıp geldi.
1520 Oradan gelince,
Gökten Erke-Möndür'ün
Atı indi.
Üç yumurtayı almış.
Erlik'in üç oğlu

Üç attarının tını -
 Üç cımırtka alıp algan
 Ekü canıp cadadılar.
 Aylık tüştük cerdeñ
 Erke-ceeren kiştedi.
 Erke-Koo kulagina
 Küük oşkoş uguldu.
 Erke-Möndürdiñ adı
 Şırkırada kiştedi.
 Caskı köök bolup
 Cañırada uguldu.
 Üç börüniñ balazın,
 Üç cımırtkanı alıp keldiler.
 Erke-Koo alıp aldı.
 "Emdi cürüm başka bolor" - dep,
 Boyında bek sanandı.
 Erliktiñ kara uuldarı
 Emdı kıygırıp turbay kayttı:
 "Öştü sürüjip turgan bolzogor,
 Cıdu kara sastiñ cakazına,
 Cık etken agaş ortözına
 Barıp tudujıp köröli!"
 Erke-Möndür ceenezi
 Erlik-biydiñ uuldarla
 Ölüş, tuğuş bolzın - dep,
 Ölüm bedirep cügüre berdiler.
 Caan sastiñ cakazına keldiler.
 Çak tujurıp tura berdiler.
 Kara cıstıñ ortozına kirdiler.
 Kara kandarın çaçijip turdılar.
 Aydıp cürgen kajı öydö
 Erke-Koo Erliktiñ ooçı uulı caarı
 Uulanıp, utkup adıp iydi.
 Ok bajınañ ot oylodı,
 Ot bajınañ ış cayıldı.
 Taşka, buska tiygen çilep,
 Onoñ arı oyloy berdi.
 Erliktiñ ooçı uulı deze
 Erke-Koonı adar dep,
 Uulanıp tudup iyerde,
 Üç cımırtkanı
 Koştıy tudup iybey kayttı,
 Erke-Koonı atkan boyınça,
 Uç cımırtkanı oodo attı.
 Üç attarı köñkörö cıgıldı.

1525 Üç atlarının canı
 Üç yumurtayı almış
 İki döndüler.
 Güneydeki bir aylık yerden
 Erke-ceeren kişnedi.
 1530 Erke-Koo'nun kulağına
 Guguk kuşunun sesi gibi geldi.
 Erke-Möndür'ün atı
 Hoş sesle kişnedi.
 Bahardaki guguk kuşu olup,
 1535 Yankılanıp duyuldu.
 Üç kurdun yavrusunu,
 Üç yumurtayı alıp geldiler.
 Erke-Koo (onları) aldı.
 Şimdi hayat daha başka olacak" deyip,
 1540 İçinden düşündü.
 Erlik'in kara oğulları
 Şimdi bağırıp durdular:
 "Düşmanın izini sürüyorsanız,
 Pis kokulu kara bataklığın kıyısına,
 1545 Sık ağaçlığın ortasına
 Gidip savaşalım!"
 Yeğeni Erke-Möndür
 Erlik-biy'in oğullarıyla
 Kapaşalım, deyip,
 1550 Ölüme koştular.
 Büyük bataklığın kıyısına geldiler.
 felaket düşürdüler
 Kara ormanın içine girdiler.
 Kara kanlarını döküp durdular.
 1555 Tam bu vakitte
 Erke-Koo, Erlik'in küçük oğluna doğru
 Yönelip, (okunu) attı.
 Ok başından ateş çıktı,
 Ateş başından duman yayıldı.
 1560 Taşa, buza değmiş gibi,
 Oradan ileri fırladı.
 Erlik'in küçük oğluya
 Erke-Koo'yu vurmak için,
 Yönelirken,
 1565 Üç yumurtayı
 Ona doğru tuttu,
 Erke-Koo'yu vurmak için atmışken,
 Atıp üç yumurtayı vurdu.
 Üç atları yüz üstü yıkıldı.

Erliktiñ kara uulı aydat:
"Üç attıñ tını bolordo,
Üç boyıstıñ tınıs
Olorgo kirgen turu!" -dep,
Erlik uktu tañmalar
Estep, sıktap turdılar.
Erke-Möndür atkan boyınça,
Atkan oğı cazılıp,
Calañ tömön sıñırıp
Cüre berbey kanayttı.
Erliktiñ uulı adarga turarda,
Üç börüniñ balazın
Koştıy tudup albay kayttı,
Olordı attım degen boyınça,
Köñkörö cıgıla berbey kayttı.
Erke-Koo lo Erke-Möndür
Ayılı-curtına cangılap keldi.
Ak malın, arka condorın
Caan tayga üstine aydadı,
Caan suunı keçire appardı.
Kün aldına cada tuttı.
Saak-buzakka cetire
Kar caadırıp iybey kayttı.
Cer üstine talay ıçgarıp,
Ayañ çerüdeñ kanı-cini
Tünniñ-tüştiñ agıp cattı.
Ölgön ulustiñ söögi çok,
Adışkan ulustiñ oğı çok,
Aru sürlü bolo berdi.
Arıskan bolgon Altayına,
Eki caraş çölüne
Caraş ölöñ özö berdi.
Ak-malın, albatı-conın
Anda oyto aydap ekeldi.
Curtap, sayrap cadar dep,
Curtını edip turbay kayttı.
Altan altı buluñdu
Agaş ayıl turguzıp turdı.
Ceten ceti toluktu
Mönün örgöö turguzıp aldı.
At buulaar çakı etti.
Anda curtap cada berdi.
Ezen bolzın!

1570 Erlik'in kara oğlu şöyle dedi:
Üç atın canı,
Üçümüzün canıdır
Onlar vuruldu!" deyip,
Erlik soylu mel'unlar
1575 Âhlayıp, inlediler.
Erke-Möndür atar atmaz,
Attığı oku yanılıp,
Ovadan aşağı
Gitti.
1580 Erlik'in oğlu atacakken,
Üç kurdun yavrusunu
Ona doğru tuttu,
Onları vurdum derken,
Yüz üstü yıkıldı.
1585 Erke-Koo ile Erke-Möndür
Dönüp yurtlarına geldiler.
Ak hayvanlarını, halklarını
Heybetli dağın üstüne toplattılar,
Büyük nehri geçirip götürdüler.
1590 Güneşin önüne yada taşı tuttu.
Böğürlere kadar
Kar yağdırdı.
Yeryüzünde sel çıkıp,
Sayısız askerin kanı, irini
1595 Gece gündüz aktı.
Ölen insanların cesedi kalmadı,
Atışan insanların oku kalmadı,
Tertemiz oluverdi.
Sık ormanlık Altay'ında
1600 İki güzel çölünde
Güzel otlar çıktı.
Ak hayvanını, halkını tebaasını
Oraya tekrar alıp getirdi.
Rahat, huzurlu yaşayın deyip,
1605 Yurdunu kurdu.
Altmış altı cepheli
Ağaç ev yaptırdı.
Yetmiş yedi köşeli
Gümüş saray yaptırdı.
1610 At bağlanacak direk yaptı.
Orada yaşadı.
Esen kalın!

Kara tayga koltığınıñ
 Kanattıy tüşken edeginde
 Moñıs-kaannıñ taş örgözi
 Teñkeyp kalgan turbay kayttı.
 5
 Altay ayrı bay terektiñ
 Altın bürlerinde kün çağılat,
 Ceten kırlu taş örgözinde
 Moñıs-kaan curtap cadat.
 10
 Aru altınnañ öñdöp etken,
 Kümüş mañıcıkla keelep salgan,
 Kün tañdagı oynogon
 Kaykaldu caraş şireede
 Kara kumduş cabingan
 15
 Kaan abakayı Kas-Mañday
 Kalıñ cuuga bastırgan,
 Ködürinip bolboy oturat.
 Kelinder carajına koltuktatkan,
 Kojoñ carajın tıñdagan,
 20
 Kaan abakayı Kas-Mañday
 Ceti ceektiñ ecezi dejet,
 Kara boro sanaalu dejet.
 Olcogo kelgen ulustı
 Katu tudup kıynaarda,
 25
 Köp sabazı ölgön emtir.
 Tını üzülbes artkandarı
 Kuldıñ kıyındı cürümin cürüp,
 Kugara katkan ulus emtir.
 Togus kaannıñ curtın cuulap,
 30
 Til bilişpes con olcolop,
 Tük tanışpas mal cööp,
 Moñıs-kaan sayrap curtayt.
 Azıragan uulı Er-Bökö
 Açık-carık baatır dejet.
 35
 Cöögön keldi Altın-Sırğa
 Ay-kaannıñ kızı dejet,
 Ejikte cürgen kuldarına
 Bıyandu, calakay kelin dejet...
 Tört cakşınak baatırları bar,
 40
 Elçige cüreten cañdu boltır.
 Ceten ulu baatırları bar,
 Cuuga cürer cuuçıldarı boltır.
 Altan cayzañ condu emtir,
 Altay ötkön albatı emtir.

Kara dağın koltuğunun
 Kanat gibi yayılan eteğinde
 Moñıs-kaan'ın taş sarayı
 Yükselip duruyordu.
 Altmış dallı kutsal kavağın
 Altın yapraklarına güneş vuruyordu,
 Yetmiş cepheli taş sarayında
 Moñıs-kaan yaşıyordu.
 10
 Saf altınla bezenmiş,
 Gümüş kumaşlarla süslenmiş,
 Güneş ışığının oynadığı
 Şaşırtıcı güzellikteki tahtta
 Kara kunduz kürkü örtünmüş
 15
 Kağan eşi Kas-Mañday
 Kalın örtünün altından
 Kalkamıyordu.
 Gelinlerin en güzelleri hizmetteydi,
 Türkünün güzelini dinleyen
 20
 Kağan eşi Kas-Mañday'a
 Yedi şeytanın ablası derlerdi,
 Kötü düşünceli derlerdi.
 Esir gelen insanlara
 İşkence ettiğinden
 25
 Birçoğu ölmüştü.
 Ölmeyip sağ kalanlar ise
 Kulluğun zor hayatında
 Kuruyup kalan insanlar olmuştu.
 Dokuz kağanın yurdunda savaşıp,
 30
 Birbirinin dilini anlamayan halkları esir alıp,
 Tüyleri birbirine değmez hayvanları sürüp,
 Moñıs-kaan keyif içinde yaşadı.
 Büyüttüğü oğlu Er-Bökö için
 Mert bahadır derlerdi.
 35
 Aldığı gelini Altın-Sırğa için
 Ay-kaan'ın kızı derlerdi
 Kapıdaki kullarına
 Merhametli, şefkatli gelin derlerdi...
 Dört iyi bahadırı var,
 40
 Elçi olarak giderlermiş.
 Yetmiş ulu bahadırı var,
 Savaşa giden savaşçılarımış.
 Altmış cayzanlı* halkı imiş,
 Altay'a sığmayan halklıymış.

* Cayzañ: Geleneksel yönetimde boy başkanı

Moñis-kaannıñ uktu-töstü
Kara aygırlı malı bar.
Onoñ bütken at-ercine
Büdümi cakşı mal boloton,
Tegin kiji tudup miner cañı cok,
Baatırlar cakşızın köstöp alıp,
Boyı barıp aydıp berer
Cañdu bolgon kaan emtir.
Kara aygırlı ol malınañ
Bir malı börü cize,
Bir mal boyı ölzö,
Malçızın öltürüp salatan
Kazır kılıktu kaan emtir.
"Malçı kiji mal canında
Ölördiñ ölgönçö cürer cañdu.
Mal amırda, malçı bıyandu,
Konogın sakıp işteer cañdu"-
Kaan mınayda aydıp salgan,
Katu sözineñ kıya baspagan...
Caştañ ala ösküs artkan,
Cañmır aldına kaltırıp çıdagan,
Köp konuñ tışkarı ötkön
Ösküs-Uuldı Moñis-kaan
Örgöözine aldirtıp keldi:
"Eki köziñ çoktu seniñ,
Edi-kanıñ tolu seniñ.
Baltır ediñ çındıy emtir.
Baytal beeniñ balazı
Kök-ölö at bereyin,
Minip cürer adıñ bolzın.
Ölöştöy dep adap salayın,
Albatı-connıñ ortozıda
Anayıp cürer adıñ bolzın.
Kara aygırlı maldı kabır,
Öltürbey onı kiçeezeñ,
Örö tartıp, kiji ederim.
Caman olordı kabırzañ,
Temir talkuga sıy bazarım"
Ölöştöydi tört baatır
Baştap alıp, içkeri bazat.
Kök eçki terezineñ etken
Katu-kabır cakı beret,
Kök şeecimek taştap beret.
Ces kazan, bir ayak
Ceder dejip, aydılıp turat.

45 Moñis-kaan'ın soylu, asil
Kara aygırlı malı varmış.
Ondan yetişen kutsal at
Asil hayvanmış,
Sıradan biri tutamaz,
Bahadırların iyisini gözüne kestirip,
50 Gidip kendisi söyler
Böyle bir kağanmış.
Kara aygırlı hayvanından
Bir malı kurt yese,
55 Bir mal kendisi ölse,
Çobanını öldüren
Öfkeli, zâlim kağanmış.
"Çoban kişi hayvanının yanında
Ölene kadar kalmalı.
60 Hayvan rahatta, çoban huzurlu,
Ecel vaktine kadar çalışmalı"-
Kağan böyle dermiş,
Sert sözünden dönmezmiş...
Çocukken öksüz kalan,
65 Yağmur altında titreyerek büyüyen,
Hayatı dışarıda geçen
Ösküs-Uul'u Moñis-kaan
Sarayına çağırmış:
"Senin iki gözün ateşli,
70 Etin, kanın dolu.
Baldırın güçlüymüş.
Kısağın yavrusu
Gök alaca at vereyim,
Bineceğın atın olsun.
75 Ölöştöy diye ad vereyim,
Halkın içinde
Böyle söylenir adın olsun.
Kara aygırlı malı otlat,
Dikkat edip öldürmezsen,
80 Adam yerine koyup, yüceltirim.
Onları kötü otlatırsan,
Demir sopayla döverim.
Dört bahadır Ölöştöy'ü
Önlerine katıp, gittiler.
85 Boz keçinin derisinden yapılmış
İyi kötü palto verdiler,
Eski gömleği önüne attılar.
Bakır kazan, bir tabak
Yeter deyip, söylendiler.

Aç börü kelgejin,
 Malga cuuktatpay adatan
 Ok-saadak baza beret.
 Moñis-kaan bolgojin
 Ölöştöygö cakıp turat:
 "Caman kabırzañ, buru boyıñda,
 Cakşı kabırzañ, tınıñ amırda.
 Azık surap ayılımdı aylanba,
 Arsal tayga –azıgıñ anda..."
 Kara tayga koltıgına
 Tört baatır ekeliپ saldı.
 Cabaa, kulun, coonın başka
 Cazap, toolop tabıštırdı.
 "Ayıl ejigine kulga cürgençe,
 Altay sınına cürze kaydar?
 Aygırlı maldı kiçeze kaydar?" –
 Ölöştöy ceñil tınıp, sananat,
 Örö-tömön cortıp turat,
 Aygırlı maldı ebirip kelet,
 Añ, cuñmanı adıp alat.
 Baybak çibi tözine
 Cılı çadır tudup iydi.
 Kök-ölö adı bolzo
 Antıgarlı nacızı boldı.
 Körüp cürgen malı bolzo
 Közine eptü iji boldı.
 Köndügip emdi cada berdi.
 Castıñ küni kelgende,
 Ködürtip mal emdi ölböyt,
 Açu kıstıñ soogında
 Aç börüğe cidirtpeyt.
 Añ edin sananza,
 Añ semizin adıp cüret.
 Tamızıktanıp ajanarga
 Teke-cuñma adıp kelet.
 Çañkır talay kıyıkaganda,
 Çabak balık tudup alat...
 Kış ebirip, cay kelet,
 Cay ebirip, kış kelet.
 Cıl bajında dört baatır
 Cılı toolop kelgileyt.
 Añ edineñ artınıp,
 Ayıl-curtına cangılayt.
 Ölöştöy köörkiy emdi bolzo,
 Al sanaazı carıp ta cürze,

90 Aç kurt gelince
 Hayvana yaklaştırmamak için atacak
 Ok, yay verdiler.
 Moñis-kaan ise
 Ölöştöy'e şöyle emretti:
 95 "Kötü güdersen, suç senindir,
 İyi güdersen, canın güvendedir.
 Azık istemek için evimin etrafında dönme
 Arsal Dağı, azıgıñ işte orada...
 Kara dağın koltuğuna
 100 Dört bahadır getirip bıraktı.
 Tay, kulun, atın hepsini
 Sayıp, teslim ettiler.
 "Evin önünde kul olmaktansa,
 Altay'da yaşasam ne olur?
 105 Aygırlı hayvana baksam ne olur?
 Ölöştöy iç çekip, düşündü,
 Aşağı yukarı koştı,
 Aygırlı malı dolaşıp geldi,
 Geyik, dağ keçisi avladı.
 110 Büyük ak çamın dibine
 İllik çadırı kurdu.
 Gök alaca atıysa
 Ant içmiş dostu oldu.
 Baktığı hayvanıysa
 115 İçine sinen işi oldu.
 Şimdi huzur içinde yaşadı.
 Bahar günü geldiğinde,
 Çoğalttığı mal ölmedi,
 Kışın sert soğuşunda
 120 Aç kurda yedirmedi.
 Canı geyik eti istediğinde,
 Geyiğin semizini avladı.
 Lezzetle yemek için,
 Teke, dağ keçisi avladı.
 125 Çakır ırmak gürlediğinde,
 Çabak* balığı tuttu.
 Kış dolanıp yaz geldi,
 Yaz dolanıp kış geldi.
 Yıl başında dört bahadır
 130 Yılkı saymaya geldiler.
 Geyik etini yüklenip,
 Evlerine döndüler.
 Zavallı Ölöştöy şimdiyse,
 Gönüllü huzurlu olsa da,

* Çabak Daha çok tatlı suda bulunan bir tür balık

Altın sın sergek te bolzo,
Cirme beş caji tolgondo,
Ciit boyı erigip cüret.
Tün kirgende,
Tañ adarı uur boldı.
Kün çıkkanda,
Eñir kireri uzun boldı...
"Moñis-kaanniñ curtına
Tañla emdi baradım" – deyle,
Açu tañda adın eertep,
Ençikpey köörkiy cortıp iydi,
Moñis-kaanniñ aylına cetti,
Cüs üyelü temir çakıga
Kök-borozın buulay suktı,
Katu-kabır börügin
Kabıra tudup, koltukka suktı.
Taş kaalgaga bazıp kelze,
Eki karuul bojoťpodı.
Ekilezi kıyırıştı:
"Ölöştöy kelgen, kıydırer be?!"
Öltüre çabala, mergedeer be?!"
Kimir-mañır tabış çıktı,
"Kirzin" dep cöp uguldı.
Taş kaalganı aray açıp,
Talır edip kirip keldi.
Bozogo aldına bir mürğüdi,
Ot ayagına bir mürğüdi.
Kas-Mañday abakay,
Kalın cuuzı cilciñdejip,
Karkıruuş ünile surap oturdı.
"Kabırğañ seniñ malıñnañ
Ölüm çıgıp, tüymeşti be?
Azıragan seniñ bıyanıñ
Altay ödüp, cılıydı ba?
Kıygen kıyimiñ üzüldi be?
Içken ajiñ tügendı be?"
Kös kırıla körüp oturat,
Ködürinip bolboy, ontop turat.
"Kıygen kıyımım бүдүн edi,
Içken kursagım cetkil edi.
Ada kaan aytkanıla
Altayımda ańdap turadım,
Azık-tülükki taap aladım.
Ce tün kirgende,
Tün ötküreri uzak boldı.

135 Bedeni diñç olsa da,
Yirmi beş yaşı dolduğunda,
Yiğidin kendisi kedere düştü.
Gece olduğunda,
Tanın atması zor oldu.
140 Güneş doğduğunda,
Akşamın olması uzun sürdü...
Moñis-kaan'ın yurduna
Tan vakti gideyim" diyerek,
Tan vakti atını eyerleyip,
145 Zavallı alıştırı üzere at sürdü.
Moñis-kaan'ın evine vardı,
Yüz boğumlu demir direğe
Kök-boro atını bağladı.
Sert börkünü
150 Sıkıca tutup, koltuğuna soktu.
Varıp taş kapıya geldiğinde,
İki nöbetçi bırakmadı.
İkisi bir ağızdan bağırđı:
"Ölöştöy geldi, içeri alalım mı?!"
155 Yoksa öldürüp atalım mı?!"
Mırıltılı ses çıktı,
"Girsin" diye ses duyuldu.
Taş kapıyı yavaşça açıp,
İçeri girdi.
160 Eşiğin önünde baş eğip dua etti,
Ateşin başında baş eğip dua etti.
Sultan Kas-Mañday
Kalın örtüsünü hışırdatıp,
Kötü sesiyle sordu.
165 "Senin otlattığın malından
Ölüm olup, karışıklık mı çıktı?
Beslediğin sürün
Altay'ı geçip kayıp mı oldu?
Giydiğin giysin mi eskidi?
170 Yediğin yemeğin mi tükendi?"
Gözünün kenarıyla bakıp oturdu.
Kalkamayıp inledi.
"Giydiğim giysim tamdır,
Yiyeceğim yeterlidir.
175 Ata kağanın söylediği gibi
Altayımda avlandım,
Azığımı temin ettim.
Fakat gece olunca,
Geceler uzamaya başladı.

Tüş kirgende,
Kün uzağı sıra boldı.
Kazan azar eş-baraan

Surap cürgen kiji edim
Altan cayzañdu conoordo
Alık-tolık bar bolboy?
Ejiktegi kul kelinderde
Kıyık-bıçığı bar bolboy?
Kas-Mañday neni de aytpay
Kaya körüp cada berdi.
Kaan kiji abakayınañ
Katap ermek ugar emes.
Örö turup, örgöödön çıktı.
Ölö adına mine soktı.
Baybak çibi tözinde
Çadır ayılına canıp keldi.
Kaan kiji ayılına
Katandap kirer can cokto,
Cırgalı cok cürümün sananıp,
Cıldar ötkürüp, maldap cüret.
Ce beş cıl ötköndö,
Odus caji tolgondu,
Kaan curtın köstöp iydi,
Kara taygadañ celip tüşti.
Katu-kabır börügin
Kabıra tudup, koltukka kıstayt.
Ejikte eki karuul
Ölöştöydi iyde salat.
"Ölöştöy kelgen, kanaydar? –dejet, -
Ökpözi ötküre sayar ba?" – dejet.
Kimir-mañır tabış çıktı,
"Kiydireer" degen cöp uguldi.
Ejik açıp kirip barza,
Eezi kiji cok boldı.
Kas-Mañday abakay
Egü tıgınbas katı çaçın
Eki keling taratkan,
Eki keling koltuktatkan,
Eelip бүктelbey oturdi.
Ot ayagına mürgüp cürüp,
Ezen-mendi surap keldi.
Kas-Mañday abakay bolzo
Kılças edip em körbödi,
Kıñıruuş ünile şılay berdi:
"Azıragan malın öldi be?"

180 Gündüz olunca,
Gündüzü geçirmek eziyet oldu.
Kazan asacak (yemek pişirecek)
bir eş
İstemeye gelen kişiyim.
185 Altmış cayzanlı halkınızın içinde
Ahmak da olsa biri vardır herhalde?
Kapınızdaki kul gelinlerin içinde
Kötü de olsa biri vardır herhalde?
Kas-Mañday hiçbir şey demeden
Geriye dönüp yattı.
190 Kağan kişinin eşinden
Cevap beklenmezdi.
Kalkıp saraydan çıktı.
Alaca atına binip vurdu.
Heybetli köknar ağacının dibindeki
195 Çadır evine dönüp geldi.
Kağanın evine
Tekrar giremeyeceği için,
Mutsuz hayatını düşünüp,
Hayvan güderekle yıllarını geçirdi.
200 Fakat beş yıl geçtikten sonra,
Otuz yaşı dolunca,
Kağanın yurduna doğru yola çıktı,
Kara dağdan hızla indi.
Sert borkünü
205 Sıkıca tutup, koltuğuna kıstırdı.
Kapıda iki nöbetçi
Ölöştöy'ü ittiler.
"Ölöştöy geldi, ne yapalım? dediler,
Ciğerine doğru saplayalım mı?" dediler.
210 Mırıltılı ses çıktı,
"İçeri alın" diye ses duyuldu.
Kapıyı açıp girse ki,
Sahibi (kağanı) yoktu.
Sultan Kas-Mañday
215 Ege bile girmez sert saçını
İki geline taratıyor,
İki gelin koltuğunun altında,
Eğilip bükülmeden oturuyordu.
Ateş ucunda baş eğip dua edip,
220 Hâl hatır sordu.
Sultan Kas-Mañday ise
Gözünün ucuyla bile bakmadı,
Tiz sesiyle sorguya çekti.
"Baktığın malın öldü mü?"

Azık-tülüğün tüğendi be?
 Ne kerektü keldiñ bogo?" –
 "Altan cayzañdu conoordo
 Askın-toskın bar emeş pe?
 Tün kirgejin, ay ırgarı küç,
 Tüş kirgejin, kün ajarı küç"
 Kas-Mañday katu cürektü,
 Bir ermek aytpadı,
 Bir süme berbedi.
 Kaan kiji abkayınañ
 Katap ermek ugar cañ çok,
 Arga çokto köörkiy emdi
 Aylana sogup canıp iydi.
 "Moñıs-kaanga coluksam,
 Bir argazın berer bolboy.
 Örö tartıp kiji ederim degen"-
 Ölöştöy mınayda sananat,
 Örö körböy cortıp braadat.
 Beş cıl maldadı,
 Bejen cılga bodoldı.
 "Baza katap kaan kijige
 Barıp coluksa kaytkay ne?
 Bir alkiji catkay ne?"
 Kök-ölözine Ölöştöy mindi.
 Agın suuların keçip iydi,
 Al taygazın ajıp keldi.
 Kara tayga bajına çıksa,
 Kara at çakıda turdı.
 Kaan kiji ayılında boldı.
 Eki közi çolmon çılap
 Emdi curtı acıktay berdi.
 Kalık-con kıymıraşkan,
 Kara külerler kaynagan.
 Tışkarızı tışkarı içken,
 Üydegizi üyde içken,
 Üzülbes kojoñ cañıragan,
 Caan cırgal ödüp cadat.
 Altın tondı alıptar,
 Kümüş keptü külükter,
 Mañcık tondı caan baylar
 Cırgal-oyınga cuulıp kaltır.
 Komus oyıñnın süüyteni
 Komus oynogonın tıñdap cadat,
 İkili oyıñnın süüyteni
 İkili ünin ugup oturat.

225 Azığın tükendi mi?
 Niçin geldin buraya?"
 Altmış cayzanlı halkınızın içinde
 Avare biri vardır değil mi?
 Gece olunca, ayın çıkması güç,
 230 Gündüz olunca, güneşin aşması güç."
 Katı yürekli Kas-Mañday
 Tek bir söz bile söylemedi,
 Bir akıl bile vermedi.
 Kağan kişinin eşinden
 235 Cevap beklemek olmazdı.
 Çaresiz garip şimdi
 Dönüp gitti,
 "Moñıs-kaan'a rastlasam,
 Bir yardımı olur belki.
 240 İtibar edip adam ederim der"
 Ölöştöy böyle düşündü,
 Başını kaldırmadan at sürüp gitti.
 Beş yıl hayvan otlattı,
 Bu elli yıla bedel oldu.
 245 "Tekrar kağana
 Gitsem ne olur?
 Bir alkış sözü yetmez mi?"
 Kök-ölö atına Ölöştöy bindi.
 Akarsuları geçti,
 250 Al ormanlık dağını aşıp geldi.
 Kara dağın başına çıktığında,
 Kara at direkte duruyordu.
 Kağan evinde idi.
 İki gözü yıldız gibi
 255 Şimdi yurdu inceledi.
 Halk, ahali hareketliydi,
 Kara bronz kazanlar kaynıyordu.
 Dışarıdaki yemeğini dışarıda yiyordu,
 Evdeki yemeğini evde yiyordu,
 260 Dinmez türküler yankılanıyordu,
 Büyük eğlence düzenlenmişti.
 Altın giyimli alplar,
 Gümüş giyimli pehlivanlar,
 İpek giyimli itibarlı zenginler
 265 Şölende toplanmıştı.
 Kopuz sesini sevenler
 Kopuz çalanı dinliyor,
 İkili* sesini sevenler
 İkili sesini dinliyordu.

Cardı calbak bökölör,
 Küçin çenejip, küreşkileyt.
 Sös aldırbas çeçender
 Sös blaajip çeçerkejet.
 Ölöştöy minı körüp, sanandı:
 "Ölördiñ bu ırızı ba?
 Özördiñ bu cırgalı ba?
 Caman kerek etken emezim,
 Caan kijige colugıp iyedim"
 Kara tayga bajınanñ
 Kazaladıp tujüp keldi.
 Taş kaalganı emdi açıp,
 Bozogo aldına bir mürgüdi,
 Ot ayagına bir mürgüdi.
 Mañcık kiygen Moñıs-kaan
 Altın şireede sayragan,
 Altın tajuur tudungan,
 Altın çööçöydöñ uurtagan,
 On eki kojoñçılı otırdı.
 Bin urganın altı bala
 Kojoñdop beret,
 Bir urganın altı uul
 Kojoñdop beret.
 Ölöştöy köörkiy öñdöñdöp keldi.
 Ot ayagına otura tüşti.
 Ezen-mendi surap keldi.
 "Ezen, ezen, Ölöştöy, -dedi.-
 Ezen-cakşını ugarga
 Eki kulagım sakıyt" – dedi.
 "Azıragan malım semis edi,
 Bajına minıñ baş kojulgan,
 Toozına minıñ too kojulgan,
 Toozına çıkpas mal boldı.
 Kiygen kiyimim бүдүн edi,
 Içken ajım toyu edi.
 Kara-cañıs eş-baraandı
 Karır öyim cuuktagança,
 Tilim elegençe surap cürdim,
 Tizem elegençe çögödöp keldim"
 Moñıs-kaan kızirt etti,
 Temir örgöö şırıray berdi.
 Kazırlanıp, şireezineñ
 Kalıp tüşken turbay kayttı.
 "Togus çar terezineñ etken
 Tomdu kamçımla

270 Geniş omuzlu yiğitler,
 Güçlerini sınavıp güreşiyorlardı.
 Söz altında kalmaz söz ustaları
 Söz dalaşı yapıyorlardı.
 Bunu gören Ölöştöy şöyle düşündü:
 275 "Bu ölümün yası mı?
 Bu doğumun eğlencesi mi?
 Kötü bir şey yapmam,
 İtibarlı biriyle görüşeceğim.
 Kara dağın başından
 280 Atını koşturarak inip geldi.
 Şimdi taş kapıyı açıp,
 Eşiğin önünde baş eğip dua etti,
 Ateşin ucunda baş eğip dua etti.
 İpek giyimli Moñıs-kaan
 285 Altın tahtta kendinden geçmiş,
 Altın matarayı tutmuş,
 Altın kadehten yudumlamış,
 On iki türkücü etrafında oturuyordu.
 Bir içişte altı çocuk
 290 Türkü söylüyordu,
 Bir içişte altı delikanlı
 Türkü söylüyordu.
 Zavallı Ölöştöy çekinerek geldi.
 Ateşin kenarına oturdu.
 295 Hâl hatır sordu.
 "Selam, selam Ölöştöy, dedi.
 Hâlini, keyfini duymak için
 İki kulağım (sabırsızlıkla) bekliyordu." dedi.
 "Baktığım hayvanım semizdir,
 300 Onların başına baş eklendi,
 Onların sayısına sayı eklendi,
 Sayılamayacak kadar hayvan oldu.
 Giysim tamamdır,
 Yediğim aşım doyurucudur.
 305 Yalnızca kendime bir eşi
 Yaşlılık vaktim yaklaşırken,
 Dilim çürüyene kadar istedim,
 Dizim çürüyene kadar eğilip geldim."
 Moñıs-kaan hınçla bağırdı,
 310 Demir saray şingırdadı.
 Öfkelenip, tahtından
 Hızla indi.
 "Dokuz öküzün derisinden yapılmış
 Derde deva kamçımla

Beliñe sokkoy edim,
Beliñ üzülip bargay,
Moyniña sokkoy edim,
Bajiñ üzülip bargay.
Sege kadit cazagam ba?
Sege cööjö cöögöm bö?
Sok cañis aydar sözim:
Sogumtik malımdı semirtkeñ uçun
Kızıl tınıña kilep cadım.
Kadit-bala kerek dep,
Katandap ejigime baspay cür.
Kara bajiñ üzüler,
Kara kanıñ töğüler.
Kara aygırlu azıragan malıñ -
Karıgançañ, eş-baranıñ,
Ak bıyan uktu malım -
Aymagançañ, seniñ soodıñ"

Aydarı çok açınan Ölöştöy
Er-Bökö örgöözine keliptir.
Altın-Sırğa abakay
Aylandıra surap turat:
"Ada-kaynım ne açınat?
Ölöştöy cakşı malçım dep
Albatığa maktap cüreten çok po?
Aysa bolzo, mal öldi be?
Aysa bolzo, mal cılıydı ba? -
"Azıragan malımnañ mal ölbögön,
Aza-tozo, cer ötpögön.
Eş-baraan surarımda,
Ejigime baspa degen,
Elekteyle, çıgara sürgen"
"Bügün çıkkın balazın
Altın-Topçı dep adagan,
Aydarı çok cırgagan.
Altan cayzañdu conınañ
Alıp bereri çıkpasta,
Altın-Topçı kızın
Sege, bayla, bererge turgan" – dep,
Altın-Sırğa ayda saldı.
Aayı çok katkırdı.
Kayran köörkiy Ölöştöydi
Kaarıp aytkan ermek
Kara taştıp öyköp iydi.
Ökpö-cüregi onıñ bolzo
Toş keptü toño berdi.

315 Beline vururdum,
Belin kırılınca,
Boynuna vururdum,
Başın kopardı.
Sana kadın süsleyeyim mi?
320 Sana servet yığayım mı?
Söyleyecek tam sözüm:
Kesimlik malımı semirttiğin için
Kızıl canına acıyorum.
Eş, çocuk lazım diye,
325 Tekrar kapıma gelme.
Kara başın kopar,
Kara kanın dökülür.
Baktığın kara aygırlı malın
Yaşlanana kadar ailemdir,
330 Ak soylu hayvanım,
Bunayana kadar senin meşgalendir."

Çok fazla öfkelenen Ölöştöy
Er-Bökö'nün sarayına gelmiş.
Sultan Altın-Sırğa
335 Her şeyi sordu:
"Kaynatam niçin öfkelen-di?
Ölöştöy iyi çobanım diye
Halkın içinde övmüyor muydu?
Yoksa hayvanı mı öldü
340 Yoksa hayvanı kayıp mı oldu?
"Baktığım hayvanın içinden ölen olmadı,
Sağa sola gidip dağılmadı.
Eş istediğimde
Kapıma gelme dedi,
345 Alay edip kovdu.
"Bugün doğan çocuğuna
Altın-Topçı adını verdi,
Anlatılamayacak kadar çok eğlendi.
Altmış cayzanlı halkının içinden
350 Alanı çıkmazsa,
Kızı Altın-Topçı'yı
Belki sana verir" diye
Altın-Sırğa konuştu.
Müthiş bir kahkaha attı.
355 Zavallı gariban Ölöştöy'ü
Yakan bu sözler
Kara taş gibi vurup yaraladı.
Onun yüreğiye
Buz gibi dondu.

Öçöşpöskö öltüre öçötti,
 Çeneşpeske çeldep çenetti.
 "Aştap cürgen Ölöştöygö
 Altın stol turguzıgar,
 Arakı urup, amzadıgar" –dep,
 Altın-Sırğa aytkap turat.
 "Toyu-tok emeyim" –dep,
 Tonı kılırap, Ölöştöy çıgat.
 Albatı çındı cajırbayt,
 Ak sanaaluzı aydıjat:
 "İşteñkey, cakşı köörkiydi
 İyt çilep bazinganda,
 Bisti kıynaarı coldu" –dejet.
 Ömölü omok baylar deze
 Ölöştöydi elektet,
 Öçöp közine katkırgılayt...
 Ölöştöy köörkiy bolzo
 Turluda malına oyto keldi.
 "Caşañ ala ösküs boyıma
 Kileer kiji cok – dedi. –
 Calakay eş-baraandı
 Cajına men tappazım ba?
 Capaş aldında karırım ba?"
 Ot çedirgeni kamızat,
 Otırıp emdi sananat.
 Künniñ bajı ebirilip, ay boldı,
 Aydın bajı ebirilip, cıl keldi.
 Añ, cuñmadañ adıp alala,
 Algıyga tolo tülüp oturat.
 Kobi-cikteñ komırgay sındırıp
 Koolodo şorlop oturat.
 Minayıp curtap catkança,
 Tidir-madır tabış uguldi.
 Kaya körüp iygejin,
 Ak-sur atka mingen
 Solun baatır keletpey kayttı.
 Onı körgön Ölöştöyim
 Bir kolıla şeecimegin alıp,
 Bir kolıla cakızın tudup,
 Arı bolorın kiji canında:
 "Aaay-aay, uul! – dedi. –
 Emdi oñdonıp körüp turza,
 Eki başka tonınıñ
 Eki ceñin sıñarlay kiyiptir,
 Ebi cok neme emtir.

360 Boş yere kendisiyle eğlendirdi,
 Boş yere kendisini horlattı.
 "Aç Ölöştöy'e
 Altın masa hazırlayın,
 İçki doldurup içirin" diye
 365 Altın-Sırğa emretti.
 "Fazlasıyla tokum" diye,
 Paltosu hışırdayıp, Ölöştöy çıktı.
 Halk gerçeği gizlemez,
 İyi düşüncelisi şöyle dedi:
 370 "Çalışkan, iyi garibi
 İt yerine koyan
 Bize daha neler yapar" dediler.
 Hâli vakti yerinde zenginlerse
 Ölöştöy'le dalga geçtiler,
 375 Horlayıp yüzüne karşı güldüler...
 Zavallı Ölöştöy ise
 Tekrar yayladaki hayvanına geldi.
 "Çocukluktan beri öksüz hâlime
 Acıyan kimse yok, dedi.
 380 Şefkatli bir eşi
 Hiç bulamayacak mıyım?
 Bu alaçık altında yaşanacak ıyım?"
 Ateşi harladı,
 Oturup şimdi düşündü.
 385 Gün geçip ay oldu,
 Ay dolanıp yıl geldi.
 Geyik, dağ keçisi avlayıp,
 Kesip, temizleyip kazana doldurdu.
 Sazdan kaval yapıp
 390 Kederli çalıp oturdu.
 Böyle yaşayıp dururken,
 Patır-kütür ses duyuldu.
 Bakıp gördü ki,
 Ak-sur ata binen
 395 Yabancı bir bahadır geliyor.
 Onu gören Ölöştöy'üm
 Bir eliyle ceketini alıp,
 Bir eliyle yakasını tutup,
 İlerleyen insanın yanında:
 400 "Heey, heey, delikanlı, dedi.
 Şimdi aklı başına gelip baktı ki,
 İki değişik paltosunun
 İki ayrı kolunu tek tek giymiş,
 Olacak iş mi bu.

Otura tñjñp, tonın kıyđı,
Elem-salamdı surap ıyđı.
Araayın ekñ ermekteñip,
Amırap mında oturgılayt.
Kaynagan etti cigilep,
Katap tıſke tıſteğileyt.
"Üç cılga añdadım,
Cıkkın añım çok boldı.
Üç ıyık taygada
Kañzam cılıyıp kaldı" - dep,
Solun kiji kuuçındap oturat.
Ölöſtöyđiñ temir kañzazına
Tañkı azıp, tañkılays.
Et cüzünile tamzıktanıza,
Camajayına üs toñot.
Çalkoyto cadıp amıraganda,
Çarbak kardı küñge iziyt.
On küñge amıradı,
Onoñ atanarga ſıydındı.
Kümüş üygendi ſññıradıp iyet,
Ak-surı mañtap kelet.
Kümüş üygen adıña sugat,
Kübe calañ tokum salat,
Togus koloñ tolgop tartat.
Ölöſtöy köörkiy bolgojın
Aylıç kijiñi ebire cügüret,
Añ semizineñ artıp beret.
Beleñir kañzazın sıylap tura,
Adı-colın surap iyet.
"Küntüſtük Altayda
Kümüş tayga koltugında
Amır-eñçü curtagan
Ak-Bökö baatır edim" - dep,
Aylıç kiji karuu beret.
"Kalak-kokıy, örökön,
Kojo meni aparzaar.
Kalık conoor ortodon
Kelin taap berzeger" - dep,
Ölöſtöy köörkiy caynap turat,
Üzeñi kırınañ ala koyot.
"Kelin-keçkinde ne bolzın.
Ot ayagınañ tabılбай kaytsın.
Ce aldı-kiyiniimdi sananbay,
Moñıs-kaannıñ calçızın
Aparar uçurım çok turu - dep,

405 Oturup paltosunu giydi,
Selamını verdi.
İkisi yavaſça sohbet edip,
Burada oturup dinlendiler.
Kaynayan eti yiyip,
410 ſiſ kebapları yediler.
"Üç yıl boyunca avlandım,
Yıktığım avım yok oldu.
Üç kutsal dağda
Pipom kayboldu" diye,
415 Yabancı kiſi konuſtu.
Ölöſtöy'ün demir piposuna
Tütün doldurup içti.
Türlü etleri yerken,
Yanaklarında yağ dondu.
420 Sırt üstü yatıp dinlenirken,
ſiſkin karnı güneſte ısındı.
On gün boyunca dinlendi,
Sonra yola çıkmak için hazırlandı.
Gümüş dizgini ſaklattı,
Atı Ak-sur koſarak geldi.
425 Gümüş dizgini atına taktı,
Geniſ eyer keçesini yaydı,
Dokuz kolanı doladı.
Zavallı Ölöſtöy ise
430 Misafirin etrafında koſturdu,
Avin semizini yükleyip verdi.
Alimunyum piposunu hediye ederek,
Soyunu sopunu sordu.
"Güneydoğu Altay'da
Gümüş dağın koltuğunda
435 Rahat, huzurlu yaſayan
Ak-Bökö bahadırım" diye
Misafir cevap verdi.
"Âh, âh efendim,
440 Beni de birlikte götürseniz.
Halkınızın içinden
Eſ bulup verseniz" diye,
Zavallı Ölöſtöy yalvardı,
Üzenginin kenarından tuttu.
445 Gelin bulmak önemli değıl.
Her yerden bulunur.
Fakat önünü ardını düşünmeden,
Moñıs-kaan'ın ırgatını
Götüremem, diye,

Ak-Bökö aydıp turat, -
 Kañzañdı mege sıylap berele,
 Boyıñ ne bolgoy ediñ?" - dep,
 Ölöştöydön baatır surayt.
 O-o, mende ne bolzın!
 Calçı kijide bay bar ba,
 Carık-bıçık kañzanı
 Caş agaşañ oyıp albay" - dep,
 Ölöştöy köörkiy karuu candırat,
 Öro turbay, sanaarkap turat.
 Ak-Bökö amırap, sayrap,
 Kamık et koştóp aldı.
 Karuuzıp malçıga sös aytpadı,
 Kayra körböy, corto berdi.

Bir kün Ölöştöy tüjenip catsa,
 Aldınañ boyı örgöölü emtir.
 Arı körzö, ay keberlü,
 Beri körzö, kün keberlü
 Altın-Topçı ejı emtir.
 Aayı çok süüngen cüret.
 Oygonıp kelele, körör bolzo,
 Baybak çibi tozinde cattı.
 Eçki tere elbek tonın
 Cıbınıp alğan uyuktap cattı.
 "Aştap sanaarkagan kijige
 Altaydıñ aji tüjeleten dep,
 Caan ulus aydıp cüreten.
 Kaan balazın bererge turu dep,
 Kadıt kiji meni şoodor,
 Kaannıñ kızıla curtagan dep,
 Iıstu tüşken tüşter şoodor",
 Iylap, ıylap alala,
 Toñmok kara suuzıla
 Ölöştöy cüzin cunup aldı...
 Ölöştöy köörkiy bir ukkajın,
 Altın-Topçı kıs bala
 Ak şańkılı bolup kaltır.
 Ceti ceektiñ kaynı bolgon
 Kara-Bökö kaan
 Temir-Bökö uulına
 Altın-Topçıyı kudalap keltir,
 Altan toögö arakı koştogon.
 Altı töögö altın koştogon,
 Mañcık torkozın caya salgan.
 Moñıs-kaanga cetken emtir.

450 Ak-Bökö konuştı,
 Piponu bana hediye edersen,
 Kendin ne yapacaksın?" diye,
 Bahadır Ölöştöy'e sordu.
 Oof, benim için ne olursa olsun!
 455 Irgat zengin mi ki,
 İyi kötü bir pipoyu
 Ağacı oyup da yaparım" diye,
 Zavallı Ölöştöy cevap verdi,
 Ayağa kalkamadan, üzüntülü durdu.
 460 Ak-Bökö dinlenip, rahatlayıp,
 Epey eti alıp yüklendi.
 Acıyıp çobana söz söylemedi,
 Ardına bakmadan atını koşturdu.

Bir gün Ölöştöy düşünde gördü ki,
 465 Önceden sarayı varmış.
 İleri baktığında ay yüzlü,
 Beri baktığında güneş yüzlü
 Altın-Topçı adlı eşliymiş.
 Anlatılamayacak kadar mutluymuş.
 470 Uyandığında baktı ki,
 Ulu köknar ağacının dibinde yatıyor.
 Keçi derisinden paltosuna
 Sarınmış uyuyor.
 Açlık düşünen insan
 475 Altay'ın yiyeceğini düşlermiş diye,
 Büyükler söylediler.
 Kağan kızını verecek diye,
 Kadın benimle eğlendi,
 Kağanın kızıyla yaşayacağım diye,
 480 Güzel düşümde de eğlendi"
 Ağlayıp durarak,
 Durgun kara suyla
 Ölöştöy yüzünü yıkadı...
 Bir gün zavallı Ölöştöy duydu ki,
 485 Genç kız Altın-Topçı
 Ak örgülüymüş.
 Yedi şeytanın kaynı olan
 Kağan Kara-Bökö
 Oğlu Temir-Bökö için
 490 Altın-Topçı'ya dünür gelmiş,
 Altmış deveye içki yüklemiş.
 Altı deveye altın yüklemiş,
 İpek elbisesini sürümüş.
 Moñıs-kaan'a varıp gelmiş.

Moñis-kaan aydıp turat:
 "Kaandar caanı Kara-Bököni
 Karu kudam etpegemde,
 Kandiy kaandı kuda edetem?
 Kalaptu baatır Temir-Bököni
 Kayran küyüüm etpegemde,
 Kandiy uuldı küyü edetem?
 Altan toö arakı tuttim,
 Altı toö altın aldım.
 İydelü cuuçıl kaandı
 Cuuk toröngö tartıp aldı.
 Kaandığım meniñ tiñidi,
 Kañça kaandı cuulap alarım"
 Altın-Topçı balazın
 Moñis-kaan aldırıp keldi:
 "Altın-Topçı karu balam,
 Kaandar caanı
 Kara-Bököniñ Temir-Bökö uulına
 Seni men cöptöp cadım.
 Çajın-çakka curtazın dep,
 Altan toö arakı tuttim.
 Altı töö altın aldım..."
 Mını ukkan Altın-Topçı
 Alañzıbay aytpay kayttı:
 «Ene emçegineñ cañı ayrılgam,
 Tar kabaydañ cañı turgam.
 Cayzañdu connıñ cırgalın körböğöm.
 Keen talaylar keçüzin keçpegem.
 Ajıttu taygalar ajuzın aşpagam
 Adamnıñ atkan oğı
 Uulagan nemege keze tiyeten,
 Adamnıñ aytkan sözi
 Aylanıp oyto boyına kelbeyten.
 Taş taştagan cerine
 Tüjüp barala, cadar cañdu,
 Bala bergen cerine
 Barıp, kaçan da curtaar cañdu.
 Aktu boyımnıñ sanaam bolzo,
 Albatı-conım ortozına
 Erikkenim cılıygança
 Bir cılga cüreyin» - dedi.
 «E-e, balam, men cöpsineyin,
 Küüniñdi seniñ büdüreyin» - dep..
 Moñis-kaan süñip ayttı.
 Kudalarıla cöptöjip iydi.

495 Moñis-kaan şöyle demiş:
 "Kağanların büyüğü Kara-Bökö'yü
 Dünürüm yapmayım da,
 Kimi dünürüm yapayım?
 Heybetli bahadır Temir-Bökö'yü
 Sevgili damadım yapmayım da,
 Hangi delikanlıyı damadım yapayım?
 Altmış deve yükü içki tuttum
 Altı deve yükü altın aldım.
 Güçlü savaşıçı kağanı
 Kendine hısımlı yaptım.
 Benim kağanlığım güçlendi,
 Birçok kağanı yenerim."
 Kızı Altın-Topçı'yı
 Moñis-kaan çağırttı:
 "Sevgili kızım Altın-Topçı,
 Kağanların büyüğü
 Kara-Bökö'nün oğlu Temir-Bökö'ye
 Ben seni sözledim.
 Ömrünüz boyunca birlikte yaşayın diye,
 Altmış deve yükü içki tuttum.
 Altı deve yükü altın aldım...
 Bunu duyan Altın-Topçı
 Şaşırmadan şöyle dedi:
 "Anne memesinden yeni ayrıldım,
 Dar beşikten yeni kalktım.
 Cayzanlı halkın eğlencesini görmedim.
 Geniş ırmaklar geçmedim.
 Aşıtlı dağların geçidini aşmadım.
 Babamın attığı oku
 Hedefine mutlaka değer,
 Babamın söylediği sözü
 Dönüp kendisine gelmez.
 Taş atıldığı yere
 Düşüp orada kalmalı,
 Kız verildiği yere
 Gidip orada yaşamalı.
 Kendi düşüncemse,
 Halkın içinde
 Üzüntüm geçene kadar
 Bir yıl yaşayayım" dedi.
 "Eh, yavrum, kabul,
 Senin gönlünü hoş edeyim" deyip,
 Moñis-kaan sevindi.
 Dünürleriyle anlaştı.

Tört baatırın aldirtıp keldi,
 On eki kıstı taldap ekeldi.
 Tört baatırına cakıp turat:
 "Altın-Topçı balamdı
 Al talaydañ çeber keçirle,
 Arsal taygadañ kiçeeep ajırla,
 Aytkan sözineñ çıkpay cürgüle"
 On eki kıstı kezedip turat:
 «Altın-Topçı meniñ kızım
 Kojoñdo degen cerine
 Kojoñ salıp cürgüle,
 Komusta degen cerine
 Komus oylop turgula.
 Cakıltamnañ kıya baskannın
 Cardın cara soydurtarım,
 Cañıs tınınañ ayırılarım».
 Oyun-cırgaldu bu corukka
 On ceti kiji atanıp iydi.
 Ağın suulardı keçkilep cüret,
 Al taygalardı aşkılay beret.
 Altın-Topçı cakıltazı
 Ajıra baspay, büdürgilep turat.
 Cayzañdu connıñ cırgalın körgileyt.
 Toyly cerde toylop cürgüleyt.
 Altan cayzañdı aylanıp keldiler,
 Albatı cürümin körüp keldiler.
 Aylar başı aylanıp keldi,
 Cıldar uçı cılıp cetti.
 "Albatı cürümin körgöndö,
 Artık neni koröton?» - dep,
 Tört baatır aydıjıp turat.
 "Akır, akır, baatırlarım
 Attu-çuulu malçıını,
 Argazı çok Ölöştöydi,
 Barıp körzö, kaytkay ne?» - dep.
 Altın-Topçı ayda salat.
 Amır oturganda, neni edet,
 Ayırı kolına neni tudat,
 Onı barıp körölik" - dep,
 On eki kıstı söstöp iyet.
 Kara tayganı emdi ajıp,
 Kalıñ möştöñ çıgıp kelze,
 Kan Altaydıñ üstüne
 Karıkşıl kojoñ cayılıp turat.
 Attar oozın teñ tartıp,

540 Dört bahadırını çağırdı,
 On iki kızı seçti.
 Dört bahadırına emretti:
 "Yavrum Altın-Topçı'yı
 Al ırmaktan dikkatli geçirin,
 545 Tehlikeli dağdan özenle aşırın,
 Sözünden dışarı çıkmayın."
 On iki kıza sert konuştu:
 "Kızım Altın-Topçı'nın
 Şarkı söyleyin dediği zaman
 550 Şarkı söyleyin,
 Kopuz çalın dediği zaman
 Kopuz çalın.
 Emrimi yerine getirmeyenin
 Sırtını soydururum,
 555 Canını alırım."
 Bu eğlenceli yolculuğa
 On yedi kişi katıldı.
 Akarsuları geçip gittiler,
 Al dağları aştilar.
 560 Altın-Topçı'nın emirlerini
 Tereddütsüz yerine getirdiler.
 Cayzanlı halkın eğlencesini gördüler.
 Toy olan yerde toya katıldılar.
 Altmış cayzanı dolaştılar.
 565 Halkın yaşantısını gördüler.
 Ayların başı dönüp geldi,
 Yılların sonu kıvrılıp yetti.
 "Halkın yaşantısını gördün,
 Artık neyi göreceksin?" deyip,
 570 Dört bahadır söyledi.
 "Durun, durun bahadırlarım
 Anlı şanlı çobanı,
 Çaresiz Ölöştöy'ü de,
 Gidip görsek ne olur?" diye,
 575 Altın-Topçı söyledi.
 Dinlenirken ne yapıyor,
 Elinde ne işliyor,
 Onu gidip görelim" diye,
 On iki kıza buyurdu.
 580 Şimdi kara dağı aşıp,
 Sık çam ormanından çıktığında,
 Han Altay'ın üstüne
 Hüzünlü bir türkü yayılmıştı.
 Atların gemini sıkıca çekip,

Alıs kojoñdı tıñday berdiler.
"Karañuy tün kirerde,
Karıqçıldı uyku bolot.
Kün tañdaktap çıkanda,
Kunukçıldı cürüm bolot.
Cilik-böörök ekelzem,
Kojo ciiger balam cok,
Arkar-koçkor edineñ
Amzap ciiger ejim cok».
Caynalgandu bu kojoñdı
Altın-Topçı tıñdap turdı,
Eji cokko erikken
Ölöstöygo kilep, içi açıldı.
Erkeleder balazı cok,
Eptü curtaar eji cok,
Karığıp catkan köörkiy emtir,
Kara cañıskan kiji emtir.
«On eki kıstıñ birüzin
Ölöstöygö berip, toylop salalı» -
Altın-Topçı aytpay kayttı.
On eki kıstıñ tabiji
Soguşkan iytter tabijındıy boldı:
"Ölöstöygö, i tatay, men barbazım"
"Ölümtikke, i tatay, men barbazım"
"Altan cayzañ conınañ
Taldadıp kelgen bis edibis».
Anayda olor kışkırijip turdı.
"Sekke tüşken kuskundardıy
Ne çurkurajıp turugar?" - dep,
Altın-Topçı adılıp turdı.
Kem slerdi Ölöstöygö,
Külüy tudala, aparıp berdi?"
Ölöstöydıñ turluzına
Ökürek mañla cedip keldiler.
Baybak çibi tözinde
Çobra çadır em köründi,
Ayrı çakı bajında
Añnıñ edi bu köründi.
Kömö cortıp cuuktagılap kelze,
Ölöstöy çoçıp, örö turat,
Kök şeecimeginiñ em bolgojin
Keltey ceñin kiye tartat,
Kök eçki tonınıñ
Keltey ceñin kiye tartat,
Kara aygırlı malı caar,

585

590

595

600

605

610

615

620

625

Bu türküyü dinlediler.
 "Karanlık gece olunca,
 Uyku keder veriyor.
 Güneş doğup çıkınca,
 Kederli hayat başlıyor.
 İlik-böbrek getirsem,
 Birlikte yiyeceğim yavrum yok,
 Dağ keçisi etinden
 Yiyecek eşim yok."
 Yalvarmaklı bu türküyü
 Altın-Topçı dinledi,
 Eşinin olmadığına üzülen
 Ölöstöy'e acıyıp, üzüldü.
 Nazlayacak çocuğu yok,
 Huzurlu yaşayacak eşi yok,
 Kederli yaşayan garipmiş,
 Yalnız insanmış.
 "On iki kızın birisini
 Ölöstöy'e verip, toy yapmalı."
 Altın-Topçı böyle dedi.
 On iki kızın gürültüsü
 Kavga eden itlerin gürültüsü gibi oldu:
 "İğrenç Ölöstöy'le ben varmam.
 "Ölümü yaklaşırsa, iğrenç, ben varmam."
 "Altmış cayzanın halkından
 Seçilip getirildik biz."
 Onlar böylece homurdanıp durdu..
 "Leşe konmuş kuzgunlar gibi
 Ne gakiyorsunuz?" diye
 Altın-Topçı kızdı.
 Kim sizi Ölöstöy'e
 Elinizi bağlayıp da verdi?"
 Ölöstöy'ün yaylasına
 Dört nala yetip geldiler.
 Heybetli köknar ağacının dibinde
 Kabuktan çadır göründü,
 Direğin başında
 Geyik eti göründü.
 Atlarını hızlandırıp yaklaştıklarında,
 Ölöstöy ürküp, ayağa kalktı,
 Boz ceketini şimdiyse
 Kıyısından giyindi,
 Gök keçi derisinden paltosunu
 Çekip giyindi,
 Kara aygırlı sürüsüne doğru,

Kayra da körböy, cügürüp kaçat.
 Tört baatır tap ettiler:
 "Korkıba, korkıba, Ölöştöy,
 Ayılıña ayılçılar tüştü,
 Ayıldaarga olor keldi"
 Cañı la sanaa alındı,
 Cazap laptap kiyindi,
 Suuda taldıy tırkırap,
 Salkında ağaştıy caykanıp,
 Köörkiy oduzına burıldı.
 Ezen-amırdı uguşkanda,
 Emdi tokunap oturganda,
 Altın-Topçı aydıp turat:
 "Agaş ortozında cañıskan
 Cerligip kaldıñ ba, Ölöştöy?
 On eki kıs ekeldim,
 Kajızın alatañ, Ölöştöy?" -
 "I tatay, i tatay,
 Men barbazım, men barbazım.
 Taldadıp kelgen boyıbis
 Taştançı bolup artpazıs" -
 On eki kıs kalaktayt,
 Ogo-bogo sogulğılayt.
 "Ceskinip mında kıygırarga
 Ceek cutpa köründi be?
 Alban-küçle Ölöştöyğö
 Slerdi külüp berdim be?
 Andıy bolzo, optular,
 Attar armakçıláp barıgar,
 Tört baatır odındazın,
 Tış ederge bir kerek,
 Kazan kaynadarga bir kerek" - dep,
 Altın-Topçı cakarar.
 Kaan kızı sözineñ
 Kıya bazar cañ çokto,
 Aytkan kerekke bargılayt,
 Arı-beri cügürgıleyt.
 Altın-Topçı em bolgojın
 Araayınañ unçukpay kayttı:
 "Berı uksañ, Ölöştöy, - dedi.
 Birigip curtazaas kaydar?" - dedi.
 Ölöştöy köörkiy atpas etti.
 "Tüjengen tüjüm körö boloton bo?
 Kaan balazı çenep oturı ba?" - dep,
 Ölöştöy kaykap sananza,

630 Arkasına bakmadan koşup kaçtı.
 Dört bahadır bağırıldılar:
 "Korkma, korkma Ölöştöy,
 Evine misafirler geldi,
 Onlar misafirliğe geldi."
 635 Aklı başına yeni geldi,
 Süslenip giyindi,
 Sudaki dal gibi titreyip,
 Rüzgârdaki ağaç gibi sallanıp,
 Zavallı, kampına yöneldi.
 640 Hâl hatır soruştuktan sonra,
 Oturup dinlenirken,
 Altın-Topçı şöyle dedi:
 "Ormanın içinde yalnız başına
 Yabanileştin mi, Ölöştöy?
 645 On iki kız getirdim,
 Hangisini alırsın, Ölöştöy?"
 "İğrenç, iğrenç
 Ben evlenmem, ben evlenmem.
 Seçilip gelen bizler
 650 Buraya atılıp kalmayız"
 On iki kız böyle âhladı,
 Oraya buraya vurdular.
 "İğrenip burada bağırarak için
 Size şeytan mı göründü?
 655 Ölöştöy'e zorla
 Sizi bağlayıp mı verdim?
 Öyleyse sahtekârlar
 Gidip atları bağlayın,
 Dört bahadır kamp kursun,
 660 Şiş kebab yapmak lazım,
 Kazan kaynatmak lazım" deyip,
 Altın-Topçı böyle buyurdu.
 Kağan kızının sözünü
 Yerine getirmemek olmadığı için,
 665 Söylediğini yapmak için,
 İleri geri koştular.
 Şimdi Altın-Topçı
 Fısıltıyla konuştu:
 "Dinle beni, Ölöştöy, dedi.
 670 İkimiz evlensek ne olur?" dedi.
 Ölöştöy bir şey diyemedi.
 "Gördüğüm düşüm doğru mu?
 Yoksa kağanın kızı beni mi
 deniyor" deyip,
 Ölöştöy şaşırıp düşünürken,

Ökpöörüp emdi unçuğat: 675
"Caş kiji sen emtiriñ,
Camandap, öçöp aytkan bolzoñ,
Çamanı boyıña tüjeten turu.
Çın sananıp aytkan bolzoñ,
Mende ne bolzın" - dedi. 680
"Mende baza ne bolzın, köörkiy", - dep,
Altın-Topçı aydıp turat.
Oñ koldoñ ezendeşkileyt,
Oñ caaktañ okşoşkılait.
"Ölör konoktorıs cetkençe, 685
Ömölü-cömölü curtaylı" - dep,
Erkelejipt eptü oturgılait.
On eki kıs cedip keldi,
Oñdu neme seskilebedi,
Tört baatır cedip keldi, 690
Seremcilü neme körgilebedi.
«Etti türgen tiliger,
Eptep-cazap tişteger" - dep,
Altın-Topçı cakarıp turat.
Calbak taştıñ üstüne oturıp, 695
Samara biçikti biçip baştayt
Tište et tište bıştı,
Kazanda et kaynap bıştı.
Kök ölönñön culup keldiler,
Ölön üstüne et saldılar, 700
Ak kataktı cayıp iydiler,
Et cakşızın ogo saldılar,
"Uzun col alatan ulus,
Bu etteñ toyo ciger» - dep,
Altın-Topçı emdi aydat, 705
Ak katakta çokkon etti
Alıptar aldına cıldırıp salat.
Kaan kiji balazın
"Boyiñ ci" dep kanayıp aydar?
Katu onıñ sözineñ 710
Kaçajıp mında kem kıyıjar?
Üstü-cuulu et cigileyt,
Toyo bergenderi tura turat.
Ölöstöydiñ ölön çayınañ
Şölirede içkilep alat. 715
Altın-Topçı em bolgojin
Tört baatırğa cakıp turdı:
"Talduga kelgen on eki balanı
Taştabay, korkıtpay, cetirip salıgar,

Acınaklı konuştı:
"Sen genç kişiymişsin
Kötü niyetle, kinle söylüyorsan,
Bil ki, kötülük sana döner.
Gerçekleri söylüyorsan,
Benim için uygun" dedi.
"Benim için de uygun, zavallı" diye,
Altın-Topçı konuştı.
Sağ elle tokalaştılar,
Sağ yanaktan öpüştüler.
"Ecel vaktimiz gelene kadar,
Birlikte yaşayalım" deyip,
Birbirlerine kur yapıp oturdular.
On iki kız yetip geldi,
Hiçbir şey sezmediler,
Dört bahadır yetip geldi,
Şüphelenecek bir şey görmediler.
"Eti çabuk kesin,
Şişe güzel takın" deyip,
Altın-Topçı emretti. 83
Yassı taşın üstüne oturup,
Mektup yazmaya başladı.
Şişteki et pişti,
Kazandaki et kaynayıp pişti.
Yeşil otu yolup geldiler,
Otun üstüne eti koydular,
Ak örtüyü yaydılar,
Etin iyisini ona koydular,
"Uzun yol gidecek insanlar,
Bu etten doyana kadar yiysin" diye,
Altın-Topçu söyledi,
Ak örtüye yığılmış eti
Alpların önüne koydurdu.
Kağanın çocuğuna
"Kendin ye" nasıl denir?
Onun sert sözünün
Dışına kim çıkar?
Yağlı eti yediler,
Doyanlar kalktı.
Ölöstöy'ün ot çayından
Höpürdetip içtiler.
Altın-Topçı ise
Dört bahadıra emretti:
"Seçilip gelmiş on iki kıızı
Bırakmadan, korkutmadan götürün,

Adama bu samara biçikti
Aktu kolına tutturıp beriger,
Men Ölöştöy lö kojo curtaarım,
Ölzöm, onıla kojo ölörüm.
Öössöm, onıla kojo özörüm”
Ködöçilerdiñ ırayları
Körörgö bolbos kugara berdi.
Eptep ermek aydıp bolboy,
Erinderi toñup kaldı.
“Altın-Topçı sözineñ
Cana baspagar” - dep, kaan cakıgan.
Kazır kaannıñ cakıltızın
Kanayıp mını buzatan?
Araayınañ turup, tarkadılar,
Attarın eertep baştadılar.
Altın-Topçınıñ Ak-borozi
Armakçada amır turat.
“Kokurlap aytkan bolor bo?
Eerete deer emeş pe?” - dep,
Ereñistelip artkılayt,
Ebiri cortpoy turgulayt.
“Kapşay arı atanbay,
Kaya körüp, ne sakıdaar?” - dep,

Altın-Topçı aydıp turat.
Kaan kiji balazın
Kanayıp mını adılar?
Adaña kapşay canalı dep
Albanla kanayıp aparar?
Arga cokto atangılayt,
Kaya körüp braatkılayt.
Kaan kiji balazı
Ölöştöy lö koştöy artat.
Altın-Topçı sözineñ
Kiya bazar cañ cokto,
Coruk mañga kirdiler,
Col blaajıp meñdediler...
“Ölöştöyim neni sananadıñ?” - dep,
Altın-Topçı surap turat,
Ayıldıñ için cuunadıp bazat.
“O-o cayla, köörkiyim,
Neni baza sananayın?
Ekü kojo kongonıstañ,
Ertelep kazan askanıñnañ
Eş-baraanım bolgonıñdı
Bilip aldım, erkeyim” - dep,

720 Bu mektubu babamın
Ak eline verin,
Ben Ölöştöy’le yaşayacağım,
Ölsem, onunla ölürüm.
Yaşasam, onunla yaşarım.
725 Hizmetkârların yüzleri
Bakılamayacak kadar soldu.
Söz söyleyemediler,
Dudakları donup kaldı.
“Altın-Topçı’nın sözünden
Dönmeyin” diye, kağan emretmişti.
Öfkeli kağanın buyruğunu
Nasıl bozarlardı?
Yavaşça kalkıp dağıldılar,
Atlarını eyerlemeye başladılar.
735 Altın-Topçı’nın Ak-boro’su
Bağda sakin duruyordu.
“Şaka söylemiş olmasın?
Eyerleyin demiş olmasın?” diye,
Şüphelenip kalakaldılar,
740 Dönüp gidemediler.
“Hızla gitmeyip,
Arkanıza bakıp, niçin bekliyorsunuz”
diye,
Altın-Topçı söyledi.
Kağanın kızı
745 Nasıl böyle kızar?
Babana hızla dönelim deyip,
Zorla nasıl götürürüz?
Çaresiz atlarına bindiler,
Arkalarına bakarak gittiler.
750 Kağanın kızı
Ölöştöy ile birlikte kaldı.
Altın-Topçı’nın sözünü
Yerine getirmemek olmadığı için
Dört nala gittiler.
755 Yolda tartışarak gittiler.
“Ölöştöy’üm ne düşünüyorsun?” diye,
Altın-Topçı sordu,
Evin içini temizledi,
Ooh zavallı, sevgilim,
760 Daha ne düşüneyim?
Birlikte yaşamaya başladığımızdan,
Sabah yemek piştiğinden beri
Eşim olduğunu
Anladım, nazlım” diye

Ölöştöy süünip unçugat.
 "E-e, karu Ölöştöyim,
 Konuş kayda barzın ol!
 Kojo tereñ şüüjeli.
 Bis eküni bedrep,
 Attañ at ölgödiy.
 Erdeñ er ölgödiy...
 Kara agaştı toolop keler,
 Kara taştı kıykap keler.
 Ertengizin tarta şüü - dep,
 Altın-Topçı sananıp aydat.
 Kara aygırlı uktu maldañ
 Tört bee tudup ekel,
 Artkandarı tebeede artsın"
 Orı ukkan Ölöştöyim
 Kök-ölözin eerterey sogup,
 Kök şeecimegin kiye sogup,
 Kara aygırlı malına
 Türgen-tükey mañtatıp iydi.
 Altın-Topçı cana bergey dep,
 At tıñıla kapşaylap cüret.
 Borbuy emçektü boro beeni,
 Betegelü kaltar beeni,
 Çarbak eki koñur baytaldı
 At üstüneñ çalmadap alat.
 Altın-Topçı cangan bolor dep,
 Biliner-bilinbes kelip cadat.
 Altın-Topçıñın Ak-boroızı
 Armakçı bajında çok emtir.
 Ölöştöydiñ özök-buuru
 Sooy tüşpey emdi kayttı.
 "Altın-Topçı köörkiyimdi
 Tört baatırğa cetirbey,
 Kayra burırım kandıy bolboy?" - dep,
 Ölöştöy köörkiy şüüy soktı.
 Odu canına cortıp kelze,
 Ak-boro eerlü turat,
 Añ edineñ kaynadıp alıp,
 Altın-Topçı sakıp oturat.
 "Ezirigi caan kiji çilep,
 Ereen-tereen ne mantadadıñ?" - dep,
 Ölöştöydöñ ol surayt.
 "Ösküs-cabıstı mekeleyle,
 Öçöp-çenep aydala,

765 Ölöştöy sevinçle konuştu.
 "Eh, sevgili Ölöştöy'üm
 Nerede yaşayacağız?
 İyice düşünelim.
 İkimizi aramaya başlayınca,
 770 Attan at ölecek.
 Erden er ölecek...
 Kara ağacı sayıp gelirler,
 Kara taşı ufalayıp gelirler.
 Yarın ne olacağını düşün, deyip,
 775 Altın-Topçı düşünceye daldı.
 Kara aygırlı soylu attan
 Dört kısarak tutup getir,
 Artanlar otlakta kalsın."
 Onu işiten Ölöştöy'üm
 780 Kök-ölö atını eyerleyip,
 Boz ceketini giyip,
 Kara aygırlı at sürüsüne doğru
 Hızla koşup gitti.
 Altın-Topçı döner diye,
 785 Attan hızlı koştu.
 Kova gibi memeli boz kısrağı,
 Damgalı koyu donlu kısrağı,
 Etli iki yağız kısrağı
 At üstünden kementle yakaladı.
 790 Altın-Topçı dönmüş olabilir diye,
 Düşünerek geldi.
 Altın-Topçı'nın Ak-boro'su
 Bağlı değildi.
 Ölöştöy'ün içi, bağı
 795 Soğuyup kaldı.
 "Nazlı Altın-Topçı'mı
 Dört bahadıra vardırımdan
 Nasıl geri dönderirim?" diye,
 800 Zavallı Ölöştöy düşündü.
 Atını sürüp kampın yanına geldiğinde,
 Ak-boro eyerli duruyordu,
 Geyik etini kaynatmış,
 Altın-Topçı bekliyordu.
 805 "Çok fazla sarhoş biri gibi,
 Niçin deli gibi at koşturdun?" diye,
 Ölöştöy'e sordu.
 Gariban öksüzü kandırıp,
 Eğlenip, dalga geçip,

Cana bergen turu" - dep,
 Caltanıp men mañtatkam.
 Ekilezi katırınjat,
 Et semizinen ajangılayt...
 Eski-kaskı coöjöni
 Eki atka koştoton soñdo,
 Altın-Topçı surap turdı:
 "Kandıy da bolzo, sen er kiji,
 Cajiñ seniñ caan kiji,
 Kaji Altaydı köstöyli?
 Kandıy şıbee tabalı?" -
 "Cer Altayga cortkon emezim,
 Cer tübin ötkön emezim,
 Mını kaydañ men bileyin,
 Ce bu taygayanın küntüştüğinde
 Şıbee-Kuyak üç ıyık
 Tayga bar dep ukkan edim.
 Üç ıyık şıbeege çıksaas,
 Üyelik cürümdi körör edis dep,
 Kıynadıp ölgön caandarım
 Kızalañda aydıjatan edi».
 "Andıy bolzo, men cöp.
 Anaar emdi atanalı" - dep,
 Altın-Topçı unçuktı.
 Tün kirerde, konuş cokoñ,
 Tüş kirerde, üde cokoñ
 Amırabay bargılap cattı,
 Col ortodo odu salıp,
 Cobogon attardı otkoror deze,
 Borbuy emçektü boro bee,
 Betegelü kaltar bee
 Okuranıp kişteje beret.
 "Ölöristi bılar bildi be?
 Özöristi malıs sestı be?"
 Ce emdi körüp turar bolzo,
 Eki beeniñ kulundarı
 Tebeede malda artıp kaltır.
 Emçekteri saamçıp,
 Kiştejip turgan boluptır.
 Ölöştöy mını körgön boyınça
 Ağaş ortozına kire kondı.
 Kayın tozın sıyra tartıp,
 Tos könöktör edip iydi.
 Sır cügürükle oyto keldi,
 Eki beeni saap iydi.

810 Dönmüşsündür" diye,
 Korkumdan böyle koşturdum.
 Ikisi kahkahalarla güldüler,
 Etin semizinden yediler...
 Eski püskü neleri varsa
 815 İki ata yükledikten sonra,
 Altın-Topçı şöyle sordu:
 "Ne de olsa sen erkeksin,
 Senin yaşıñ da büyük,
 Hangi Altay'a gidelim?
 820 Nasıl bir sığınak bulalım?"
 "Altay'da at sürmüş değilim,
 Yerin dibinden geçmiş değilim,
 Ben nereden bileyim,
 Bu dağın güneydoğusunda
 825 Şıbee-Kuyak adlı üç zirve
 Dağın varlığını duymuştum.
 Üç kutsal zirveye çıksak,
 Huzurlu hayata kavuşuruz.
 Eziyet altında ölen büyüklerim
 830 Zor zamanlarda söylemişti.
 "Öyleyse ben razıyım.
 Oraya doğru şimdi gidelim" diye,
 Altın-Topçı konuştu.
 Gece olduğunda, konmadan,
 835 Gündüz olduğunda, ara vermeden
 Durup dinlenmeden gittiler,
 Yolun ortasında kamp kurup,
 Yorulan atları otlatılacak deseler,
 Kova gibi memeli boz kısarak
 840 Damgalı koyu donlu kısarak,
 Böğürüp kişnediler.
 "Bunlar öleceğimizi mi bildi?
 Yaşayacağımızı atlarımız mı sezdi?"
 Şimdi bakıp gördüler ki,
 845 İki kısrağın kulunları
 Otlakta kalmış.
 Memeleri sağimlik olup,
 Kişnemeleri ondanmış.
 Bunu farkedene Ölöştöy hemen
 850 Ağaçların arasına girdi.
 Kayın ağacının kabuğunu soyup,
 Kabuktan kovalar yaptı.
 Hızla koşarak geri geldi,
 İki kısrağı sağdı.

Mal südineñ içip alıp,
Tos könöktörgö urup alıp,
Bortooları boyıldajıp,
Boy-boyına karuzıjıp,
Sır celişle cürüp iydiler.
Bortoodo süt açıp turat,
Başka çıgar kımıs bolot.
İzü künde suuzın kanar
İçip ayrılbas aş bolot.
Kün çıgıp kelgende,
Altın-Topçıdañ Ölöştöy surayt
"Añ edi kerek pe?
Artıktu kursak ekeleyin be?"
"Coruk cürgen bu boyıska
Caan añ uur bolor emes pe?
Elikti de adıp ekelzeñ,
Ekilebiske cedar le" - dep,
Altın-Topçı erke unçugat.

Üç ıyıkka cetkilep keldi,
Üç tüñey sümerler turat.
Cayılıp tüşken edegi
Cajıl keen odorlu bolot,
Con curtaganı bildirbeyt,
Cılkı turganı tanılбайt,
Onoñ laptap şiñdep turza,
Cantık möş tözineñ
Cayılıp çıkkın ış körünet.
"Añçı kijiniñ oduzı bolzo,
Aayı çok ne ıştalar?
Akır, minı içkeri cortıp,
Acıktap körüp iyze kaydar?"
Anayda olor sanangılap,
Oduga meñdep cetkilep kelze,
Eş kargan mında oturat:
Tışteri bıladıñ arsayışkan,
Altın çılap sargargan,
Erinderi bıladıñ kalpıyışkan.
Ezin, totko carılğan,
Baştarı koyondı kajaygan,
Caaktarı soolıp, kapşıygan.
Ces kazandı askışka askan,
Bargaa-ölöñ bajın kaynatkan,
Aar-küçi tujüp kalğan,
Sanaaları aymap kalğan.
Ölöştöy lö Altın-Topçı

855 Atların sütünden içip,
Kabuktan kovalara doldurup,
Tulumları şırıldajıp,
Birbirlerine sevgiyle bakıp,
Hızla at sürdüler.
860 Tulumdaki süt mayalandı,
Akı baştan çıkarır kımız oldu.
Sıcak günde susuzluğu gideren
Vazgeçilmez içecek oldu.
Güneş doğduğunda,
865 Ölöştöy Altın-Topçı'ya sordu.
"Geyik eti lazım mı?
Daha iyi yiyecek getireyim mi?"
"Yol giden bizlere
Büyük hayvan yük olmaz mı?
870 Bir karaca avlayıp getirsen,
İkimize de yeter" deyip,
Altın-Topçı hoş sesle konuştu.
Kutsal üç zirveye yetip geldiler.
Birbirine benzer zirveler duruyordu.
875 Yayılmış eteği
Görklü yeşil otlaklıydı,
Halkın yaşadığını bildirmiyordu.
Yılık durduğu belli etmiyordu,
Sonra dikkatlice bakınca,
880 Eğik çam ağacının dibinden
Bir duman yükseldiğini gördüler.
"Bir avcı kampı olsa,
Böyle duman çıkar mı?
Dur bakalım, ona doğru at sürüp,
885 İyice baksak ne olur?"
Onlar böylece düşünüp,
Kampa doğru yaklaştıklarında,
Burada yaşlı bir çift yaşıyormuş:
Bunların dişleri seyrekleşmiş,
890 Altın gibi sararmış,
Bunların dudakları sarkmış.
Rüzgârdan çatlamış.
Başları tavşan gibi ağarmış,
Yanakları solup, pörsümüş.
895 Bakır kazanı ateşe asmışlar,
Ot kaynatıyorlarmış,
Güçten düşmüşler,
Akılları bunamış.
Ölöştöy ile Altın-Topçı

Attarınañ ceñil tüştiler,
 Ağaş tözineñ buulap iydiler.
 Tos bortoونی çeeşe tartıp,
 Kımıs ajın tudunıp keldiler.
 Bışkan edin ıgıara tartıp,
 Ölöñ üstüne cayıp iydiler.
 Ezen-caķşını suraganla,
 Eeler-eelbes caķşılajāt.
 "Kaǵı cerde bütken edeer,
 Kaǵı conniñ uluzı edeer?" - dep,
 Altın-Topçı surap oturat.
 Kargandar cük araydañ
 Kapıldaǵıp unçuǵıjat:
 "Caştañ ala bis ekü
 Caan baydıñ ejigine
 Cabınıp iyer cabınçı cok,
 Castanıp iyer castık cok,
 Caynulu şırada öskön edis.
 Tüni-tüji bayǵa iştegenis,
 Ar küçisti ogo cidirgenis.
 Kariy bereriste, kıya körgön,
 Kargan sogumtık nemeler degen.
 Açap baydañ kursak sakıǵança,

 Altaydıñ kolin körör deşkenis.
 Arıy-çılay beri kelgenis.
 Üç ıyık taygaga tokunap,
 Añ, elikti adıp cigenis.
 Aña küçis cetpeste,
 Ak koyongo tuzak salǵanı.
 Ce çabak ta balık şüündep alarga
 Çagıs bistiñ cetpey bardı.
 Ölörgö bolbostiñ sanaazı omok,
 Ölöñ-bargaanıñ bajına cettis,
 Ölümge öçöşköndiy bis cüredis..."
 Kargandar kuuçını bojoordo,
 Altın-Topçı örö turdı:
 "Odulap tüjelik, Ölöştöy, - dedi.
 Attar eerin alzañ,
 Arka-sının sergitseñ" - dedi.
 Türgen-tükey ottoñ salıp,
 Etteñ, cuudañ tülüp iydi,
 Emegen-öböğöngö salıp berdi.
 Eki beeni saayla,
 Eki kargandı kündülep turdı.
 "Kargan ulustı azırayla,

900 Yavaşça atlarından indiler,
 Ağacın dibine bağladılar.
 Ağaç kabuğundan tulumu çözüp,
 Kımızlarını alıp geldiler.
 Pişirdikleri eti çıkarıp,
 905 Otun üstüne yaydılar.
 Hâl hatır soruşup,
 Eğilip selamlaştılar.
 "Siz nerelisiniz,
 Hangi boydansınız?" diye,
 910 Altın-Topçı sordu.
 İhtiyarlar yavaşça
 Birbirine sokuşup:
 "Biz gençliğimizden itibaren
 Bir zenginin kapısında
 915 Örtünecek örtümüz olmadan,
 Yaslanacak yastığımız olmadan,
 Zulüm altında yaşadık.
 Zengin için gece gündüz çalıştık,
 Bütün emeğimizi onun için harcadık.
 920 Yaşlanınca yüzümüze bakmadılar,
 Ölümlük yaşlılar dediler.
 Aç gözlü zenginden yemek
 beklemektense,
 Altay'a bakalım dedik.
 Yorgun argın buraya geldik.
 925 Üç kutsal zirvede huzur bulup,
 Geyik, karaca avlayıp yedik.
 Ona gücümüz yetmez olunca,
 Ak tavşana tuzak kurduk.
 Fakat çabak balığı bile avlamaya
 930 Gücümüz yetmez oldu.
 Ölmeyenin akli yerinde olur,
 Ot topladık,
 Ölümüne karşı direnip yaşadık...
 İhtiyarların sözü bitince,
 935 Altın-Topçı ayağa kalktı:
 "Kamp kuralım, Ölöştöy, dedi.
 Atların eyerini alsan,
 Sırtlarını rahatlatırsan" dedi.
 Hemen ateş yakıp,
 940 Eti, yağı haşladı.
 İhtiyar karı kocaya verdi.
 İki kısrağı sağarak,
 İki ihtiyara sunup saygısını gösterdi.
 "İhtiyarları doyurup,

*Karu alkıjın ugatam" - dedi.
Ce aldına salgan aştı
Aştagan ulus cibeyt.
"Toyu-tok edibis,
Arı al" - dep baza aydıspayt,
Ajanar-ajanbas oturgılayt.
Altın-Topçı la Ölöştöy
Adı-coldorın aydıp beret.
Amadagan sanaazın kuuçındap beret.
Kargandar ugat, ta çok,
Kalpıyışkan oturgılayt.
Eki künge azıradılar,
Aldı-kiynin aylandılar,
Aytkan ermek çok boldı.
Üç künge azıradılar,
Üsteñ, cuudañ cidirdiler,
Ce ugulgan ermek çok boldı.
Tört künge aylanıştı,
İöbö-baştañ sanaa tüşpedi.
"Aydarı çok aymagan ulustañ
Arga-sümeni kanayıp ugar? -dep,
Altın-Topçı boyında sanandı.
Ce öyineñ ötküre aymagan deze,
Ötkön cürümin aydışkan edi...
Kanaydar, eki örökönniñ
Alın coldorı kiskara bergen,
Kiyin coldorı uzay bergen"
Altın-Topçı la Ölöştöy
Attarın emdi eertegiledi,
Beelerin cedingiledi:
"Aytpagan ulustı albanda
Ayttırar arga çok - deşti.
Cakşı bolzın, kargandarıs,
Cakşı cürzebis, tuştajarıs!
Kargandarıs suuzaza, içsin,
Kımıstu könök artıp kalzın.
Kargandarıs aştaza, cizin,
Kazanda et artıp kalzın"
Arı bolup atanarga cadarda,
Apşıyak la emegen aydıştı:
"Kalak, baldar, bu aştı
Corukta ulus boyıgar alıgar"
"Kilep bereriste, albaganda,
Calañga kursak taştabaylı" - dep,
Azıktı alıp, atanıp iydiler,*

945 Dualarını alayım" dedi.
Fakat önlerine konan yemeği
Acıkmış ihtiyarlar yemedi.
"Biz tokuz,
Geri al" dediler.
950 Yer gibi yapıp durdular.
Altın-Topçı ile Ölöştöy
Soylarını soplarını söylediler.
Amaçlarını anlattılar.
İhtiyarlar duydu ya da duymadılar,
Çöküp oturdular.
955 İki gün boyunca doyurdular,
Önlerinde, arkalarında dolandılar,
Hiçbir şey konuşmadılar.
Üç gün boyunca doyurdular,
Yağdan, etten yedirdiler.
960 Fakat ağızlarından bir söz bile duymadılar.
Dört gün etraflarında döndüler,
Akıllarından geçeni söylemediler.
"Bu bunamış insanlardan
965 Nasıl çare duyacağız? diye,
Altın-Topçı içinden düşündü.
Fakat bunamış olamazlar,
Eski hayatlarını anlatmışlardı...
Ne olsun, bu iki ihtiyarın
970 Kalan günleri azalmış,
Geçen günleri artmış."
Altın-Topçı ile Ölöştöy
Şimdi atlarını eyerlediler.
Kısraklarını yedeklerine aldılar:
975 "Konuşmayan insanı zorla
Konuşturamayız ya, dediler.
Hoşçakalın ihtiyarlarımız,
Her şey yolunda giderse, karşılaşırsız!
İhtiyarlarımız susarsa, su içsin,
980 Kımız dolu kova kalsın.
İhtiyarlarımız acıkırsa, yesin,
Kazandaki et kalsın."
Yola çıkmak üzerelerken,
İhtiyar karı koca konuştu:
985 "Âh, çocuklar, bu yiyeceği
Yolda yanınıza alın."
"Acıyıp veriyoruz, almayıp da,
Otlığa yiyeceği atmayalım" diye,
Azığı alıp, yola çıktılar,

Arı bolup corto berdiler.
 Ança-mınça ıraganda,
 Eki kargan tayakpıla
 Cañıgılap kıcırgılayt.
 Cortkıláp kelerde, aydışkılayt:-
 «Kalak-kokıy, baldarı,
 Moñıs-kaannıñ cuuçıldarı
 Kara ağaştı toolop kleediri,
 Kara taştı kıykap kleediri.
 Slerdiñ barıp cajanatan
 Ceriger mında çok emtir,
 Ce slerdiy cakşı baldardı
 Argadabagança bolbos emtir...
 Ölöştöy lö Altın-Topçı
 Aydarı çok süüngiledi,
 Alkış-bıyanın cetirgiledi.
 Kargandarga col baştıdıp,
 Altı Moñzo döön cortkıladı,
 Kuş konbos cılım kayaga
 Emegen tayagıla cañıp iyerde,
 Bu kayadañ ejik açıldı.
 Ölöştöy lö Altın-Topçı
 Attarın mingençe,
 Tört beezin cedingençe,
 Kaya içine kiydire corttılar.
 Tayakpıla tartarda,
 Taş ejik cabıldı,
 Tanılar cık artpadı.
 Tördö taşka cañıırda,
 Ekinçi ejik açıldı.
 "Boyı tutkalı ejik bu,
 Kirip-çıgıp cürereer.
 Odus kiji curtagadıy
 Örgöö-taş edı" - dep,
 Kargan emegen aydıp turdı.
 Ölöştöygö açar-cabarı çok
 Ötküş cer körgüzip berdi.
 Aygırlı mal turgadıy
 Caraş keen cer emtir,
 Kargan öböğön karbas edip,
 Kastak oktı alıp beret.
 "Men tıñ kerektü bolzom,
 Taş ejikti kılradıp iy.
 Ala-kono sootop,
 Açar canıñ çok" - dedi.

990 Atlarını koşturup ilerlediler.
 Biraz uzaklaşmışlardı ki,
 İki ihtiyar bastonlarını
 Sallayıp çağırdılar.
 Atlarını sürüp geldiklerinde, konuştular:
 995 "Âh, âh, yavrularımız,
 Moñıs-kaan'ın savaşçıları
 Kara ağacı sayıp geliyor,
 Kara taşı öğütüp geliyor.
 Gidip sizlerin gizleneceği
 1000 Yer burada yok,
 Fakat sizin gibi iyi gençleri
 Korumazsak olmaz..."
 Ölöştöy ile Altın-Topçı
 Anlatılamayacak kadar çok sevindiler,
 1005 Dua edip, şükrettiler.
 İhtiyarlar yol gösterip,
 Alttaki Moñzo'ya doğru at sürdüler.
 Kuş konmaz yalçın kayaya
 İhtiyar kadın bastonunu sürünce,
 1010 Bu kayadan bir kapı açıldı.
 Ölöştöy ile Altın-Topçı
 Atlarına binerek,
 Dört kısraklarını yedeklerine alarak,
 Kayanın içine doğru koşturdular.
 1015 Bastonla çekince,
 Taş kapı kapandı,
 En küçük bir iz bile kalmadı.
 Köşedeki taşla sürünce,
 İkinci kapı açıldı.
 1020 "Kendisinden kollu kapı bu,
 Girip çıkabilirsiniz.
 Otuz kişinin yaşayabileceği
 Taş saraydır" diye
 Yaşlı kadın konuştu.
 1025 Ölöştöy'e açılır kapanırı olmayan
 Bir geçit gösterdi.
 Aygırlı hayvanın duracağı kadar
 Güzel, geniş bir yerdi,
 İhtiyar elini uzatıp
 1030 Sivri bir ok verdi.
 "Ben çok gerekli olsam,
 Taş kapıyı gıcırdat.
 Yok yere eğlenip,
 Açamazsın" dedi.

Ölöstöy mında şüüp körzö,
Özökkö salar kursak çok emtir.
"Kalak kokiy, kargandarım,
Karu ejim Altın-Topçı
Tamzıktap azıraar kursaktı
Taş içineñ kanayt tabarım?" - dep,
Ölöstöy köörkiy kalaktay berdi.
"Beeler cürgen cerinde
As-kezek añar cürer,
As-kezek elikter cürer,
Artıktap köp atpa,
Azıranarga adıp cür" - dep,
Kargan apşıyak cartap berdi.

On eki balanı eeçitken
Tört baatır cedip kelgen,
Cüs üyeli temir çakığa
Arıgan attarın buulagan turat.
Bazar-baspas baskılayt,
Altın kaalganı açkılajt,
Alkı boylorı tırkırayt.
Ermek aydıp iyerge
Erinderi çek kabışpayt.
Caan kaanına cabıs bajırıp,
Samara biçisti alıp bergileyt.
Biçikti kıcırgan Moñıs-kaan
Şırkalı ayudıy ogurıp idyi,
Şiree üstüneñ kalıp keldi:
"Baatırlar bolgon cüstereer kayda?
Ölöstöy lö Altın-Topçıga
Küçteriñ slerdiñ cetpedi be?!
Külüürge kayış tabılbadı ba?»
Tört baatır ün alıjat:
"Kalak-kokiy, kaanıbıs, - dejet.
Altın-Topçı sözineñ çıksa,
Aktu boyıbıs bis burulu,
Altın-Topçı sözün büdürze,
Ada kaanıska baza burulu.
Cakı aytkanaardañ cana baspadıs,
Kaan kızına kaçaspadıs!"
"Kızımñın sözineñ kıybadıgar,
Meneñ kilemci surabagar!" - dep,
Moñıs-kaan kıygırıp çıktı.
On eki kısa çurap bardı.
Katu söskö kıstar aydıjat,
Kaan aldına tırkırap turat:

1035 Ölöstöy baktı ki burada,
Yiycek bir şey yok.
"Âh, âh ihtiyarlarım,
Sevgili eşim Altın-Topçı'yı
Tatlandırıp yedireceğim yiyeceği
1040 Taş içinde nasıl bulacağım?" deyip,
Zavallı Ölöstöy sızlandı.
"Kısrakların olduğu yerde
Az biraz geyik yaşar,
Az biraz karaca yaşar,
1045 Çok fazla vurma,
Doyacak kadar vur" deyip,
İhtiyar kaygısını giderdi.

On iki genç kıızı getiren
Dört bahadır yetip geldi,
1050 Yüz boğumlu demir at direğine
Yorulmuş atlarını bağladılar,
Hızla yürüyüp,
Altın kapıyı açtılar,
Bedenleri titriyordu.
1055 Söz söylemeye
Dudakları kırıdamıyordu.
Yüce kağanlarına baş eğip,
Mektubu verdiler.
Mektubu okuyan Moñıs-kaan
1060 Yaralı ayı gibi böğürdü,
Tahttan sıçrayıp indi:
"Sizin bahadrlılığınız nerede?
Ölöstöy ile Altın-Topçı'ya
Sizin gücünüz yetmedi mi?!
1065 Bağlamak için kayış da mı bulamadınız?"
Dört bahadır karşılık verdi:
"Ah, âh kağanımız, dediler.
Altın-Topçı'nın sözünü tutmazsak,
Suçlu biz olurduk,
1070 Altın-Topçı'nın sözünü yerine getirsek,
Ata kağanımız için yine suçluyuz.
Emrinden dışarı çıkmadık.
Kağan kızının dediklerini yaptık!"
"Kızımın sözünden çıkmadınız,
1075 Benden merhamet dilenmeyin!" diye,
Moñıs-kaan bağırdı.
On iki kıza yöneldi.
Sert sözler söylenen kızlar,
Kağanın önünde titrediler:

"Kalak-kokıy, ulu kaanıbıs,
 Slerdiñ cakıltagardı büdürgen edis.
 Altın-Topçınıñ sözineñ çıkpay,
 Arga çokto cangan edis.
 Slerdiñ buzulbas sözigerdi
 Altın-Sırga keldiger ukkan.
 Altın-Sırga kereçi bolzın,
 Aldırıp keliger, kaanıbıs!" - deşti.
 Ak sanaalu keldi köörkiy
 Kaynı aldına çögödöp oturdı:
 "Men azyıda aytkan cogım ba,
 Karı da bolzo kayın eneme,
 Ada kaynım aktu slerge
 Ölöştöygö kazan azıp berer,
 Cırtık-sartığın köktöp berer,
 Kol bilgediy eş taap beriger dep
 Üç katap aytkan edim.
 Ölöştöy curtınañ bala çıksa,
 Tebeede turgan ak malıska,
 Tergeede catkan kalık-conıska
 Şogı ceder dep aytkan ediger.
 Emdi sadulu kızıgar
 Erge küññile boyı bararda,
 Kandıy emtir, kayın ada?
 Tört baatır la on eki kıstı
 Altın-Topçı sözineñ
 Kıya baskanı meneñ burulu dep
 Aytkanıgar çın edi"
 Keldiniñ keze-bıça aytkanına
 Kaan azuların kaday tıştendi,
 Kara közine kan çağıldı,
 Sarı koronlo tükürüp oturdı.
 Tört baatırdı oyto süret,
 "Tünge-tüşke bedregile. - diyť.
 Tirü be, ölgön bö - tünēy le - diyť.
 Altın-Topçı kızım kaytkan
 Alın colım kezerge?
 Altın-Sırga keldim kaytkan
 Al sanaamdı üzerge?
 Ölöştöy iytñ közin oyorım,
 Ceti kongon soñında
 Keltey budın sıdırarım,
 Cer-ceñiske kıstaarım.
 Ança kire kün ötköndö,
 Keltey karızın sıdırarım,

1080 "Âh, âh ulu kağanımız,
 Sizin emrinizi yerine getirdik.
 Altın-Topçı'nın sözünden çıkmadık,
 Çaresiz dönüp geldik.
 Sizin bozulmaz sözünüzü
 1085 Gelininiz Altın-Sırga'da duydu.
 Altın-Sırga şahit olsun,
 Çağırtın, kağanımız!" dediler.
 İyi düşünceli zavallı gelin
 Kaynatasının önünde diz çöküp oturdu:
 1090 "Önceden size söylememiş miydim,
 Yaşlı da olsa kaynanama,
 Siz saygıdeğer kaynatama
 Ölöştöy'e yemek hazırlayacak,
 Yırtığını, söküğünü dikecek,
 1095 Eli becerikli bir eş bulup verin diye
 Üç defa söylemiştim.
 Ölöştöy'ün yurdunda çocuk doğsa,
 Otlaktaki ak malımıza
 Ülke'deki halkımıza
 1100 Zararı olur demiştiniz.
 Şimdi satılık kızlar
 Kendi istedikleri kocaya gidince,
 Nasılmış, kaynata?
 Dört bahadıyla on iki kızın
 1105 Altın-Topçı'nın sözünden
 Dönmeleri benim için suçtur
 Demeniz doğrudur."
 Gelinin keskin sözlerinden
 Kağan dişlerini ısırđı,
 1110 Kara gözüne kan toplandı,
 Sarı zehir gibi tükürdü.
 Tekrar dört bahadırı kovdu,
 "Gece gündüz arayın, dedi.
 Dirı mı, ölü mü, bakın, dedi.
 1115 Altın-Topçı kızım ne yaptı
 Bana ölüm mü getirdi?
 Gelinim Altın-Sırga ne yaptı?
 Aklımı başımdan mı çıkardı?
 Ölöştöy köpeğinin gözünü oyarım,
 1120 Yedi gün sonunda
 Çarpık ayağını kırdırırım,
 Cer-ceñis'e sıkıştırırım.
 Bir zaman sonra,
 Çarpık kolunu kırdırırım,

Ölotöni cuuktap kelze,
 Altın-Topçı kızımı
 Temir-Bökö albaza,
 Aar cajına kulga bererim,
 Aday Erlik cerine iyerim.
 Onoñ do artıgı batkan edi,
 Onoñ do cakşızı ölgön edi
 Altın-Sırğa keldimniñ
 Alın edegin oyo kezerim,
 Tüp edegin cara kezerim.
 Edekterin caba tañala,
 Erge barbas edele,
 Elge cürbes edele,
 Adazı ayılına sürerim”
 Ogo-bogo cetkelekte,
 Tört baatır oyto kelip,
 Ada kaanniñ aldına cıgılat:
 “Kara aygırlı malıgardañ
 Tört bee cogıla;
 Borbuy emçektü boro bee,
 Betegelü kaltar bee,
 Çarbak içtü eki baytal
 Köskö temdektü beeler edi.
 Başka bütken maldar edi.”
 Moñıs-kaan mını ugala
 Kara kanla tüküre berdi,
 Kalık-conın tüymedip iydi
 Iraakta conına biçik iyet,
 Cuukta conına elçi iyet.
 Korum taştı taygalarla
 Eles edip mañtatıláp turat.
 Tas bağır attarına mingen,
 Köö kuyaktarın baza kıyingen,
 Temir kara börükter kıygen,
 Ok-saadaktar cüktenip iygen,
 At koltuğınañ köbük çıkkan,
 Arka cerdi eñdep kelgileyt,
 Aral cerdi sıymap kelgileyt.
 Bu öydö kaan curtında
 Keriş-çabış tırıp turdı.
 Altın-Sırğa kelin,
 Kayın enezi Kas –Mañday
 Ayıldarına kirişley bardı.
 Körüngen cerde kerişkileyt,
 Cüzün-cüürlep talaşkılایt.

1125 Ölümü yaklaştığında,
 Altın-Topçı kızımı
 Temir-Bökö almasa,
 Ölene kadar kul yaparım,
 Ata Erlik'in yurduna gönderirim.
 1130 Ondan daha iyisi oraya batmıştı,
 Ondan iyisi ölmüştü,
 Gelinim Altın-Sırğa'nın
 Eteğinin önünü oyup keserim,
 Eteğinin arkasını yarıp keserim.
 1135 Eteklerini birleştirip,
 Kocaya varamaz ederek,
 Halk içine çıkamaz ederek,
 Babasının evine sürerim.
 Bir zaman geçtikten sonra,
 1140 Dört bahadır tekrar gelip,
 Ata kağanın önüne yıkıldılar:
 “Kara aygırlı at sürünüzden
 Dört kısarak yok olmuş;
 Kova gibi memeli boz kısarak,
 1145 Damgalı koyu donlu kısarak,
 Şiş karınlı iki kısarak.
 Göz alıcı kısaraklar idi.
 Cins yaratılışlı atlardı.
 Moñıs-kaan bunu işitince
 1150 Kara kan tükürdü,
 Halkını harekete geçirdi,
 Uzaktaki halkına mektup yazdı,
 Yakındaki halkına elçi gönderdi.
 Sarp kayalı dağlara
 1155 Atlarını koşturup gönderdi.
 Heybetli atlarına binen,
 Sağlam zırhlarını giyinen,
 Demir kara börükler giyinen,
 Oklarını sadaklarını yüklenen,
 1160 At koltuğundan köpük çıkaran,
 Ormanlık dağdan süzülüp geldiler,
 Ormandan rahatça geldiler.
 O zaman kağanın yurdunda
 Tartışma iyice alevlenmişti.
 1165 Gelin Altın-Sırğa,
 Kaynanası Kas-Mañday'ın
 Evine girdi.
 Görür görmez tartışmaya girdiler,
 Türlü şekilde dalaştılar.

"Ölöstöy karıırdıñ karıgança
Eş surap bazarda,
Karamdangan cogıñ ba?!" -
Altın-Sırğa Kas-Mañdaydı,
Aay çok aytkıláp turat.
"Tüp edegiñdi cara kestiririm,
Alın edegiñdi oyo kestiririm,
Altayınñ ejiginde
Edegiñdi tayanıp,
Askanıñdı körörüm" - dep,
Kas-Mañday bağırıp turat.
"Ee, edek tayanganımdı körböş turun-.

Ölöstöydöñ kudıñ çıgıp,
Orın aldına kirer turuñ.
Caaktabay, sananıp al,
Aldı-kiyiniñdi şüüp al" - dep,
Altın-Sırğa udura aydat.
Bu ekü kerijip turgança,
Cer altay seles etti,
Caan talay çaybala berdi,
Aayı çok tal-tabış,
At tibirti uguldu.
Eki köskö kan çağılğan,
Eki kollo ter arlagan
Moñıs-kaan cetpey kayttı.
Er-Bököniñ ejigine toktop,
At üstüneñ kıygırıp turat:
"Ezen-tirü boyıñ bolzoñ,
Altın-Sırğañdı acıktabay,
Ayılınan kapşay çık!
Altan cayzañdı aybıláp,
Amır albatımdı örö ködürip,
Atka mingediyn cuuga alıp,
Tayga aşkadyın taldap alıp,
Altın-Topçı la Ölöstöydi
Aydap, kolıma tuttur!" - dedi.
«Kara cañıs sıyınımdı,
Körgön cañıs küyüümdı
Uyalbay kajı бүдүjimle
Cuulap men baragam?
Sanaazıla birikken ulus curtın
Sandıradıp men çaçpazım.
Uyattu bu kerekke,
Uulıgar da bolzom, turuşpazım"- dep,
Er-Bökö adazına aydat,

1170 "Ölöstöy yaşlanıp, bu yaşına kadar
Eş isteyip durduğunda,
Vermeyen sen değil miydin?"
Altın-Sırğa, Kas-Mañday'a
Sayısız laf söyledi.

1175 "Eteğinin dibini yırtıp kestiririm,
Ön eteğini oyup kestiririm,
Altay'ının kapısında
Eteğine dayanıp,
Yolunu şaşırdığını görürüm" diye,
Kas-Mañday bağırdı.
"Ee, eteğime dayandığımı
görmek istiyorsun da
Ölöstöy'den ödün patlayıp,
Yatağın altına giriyorsun.
İyice düşün,

1185 Önünü, arkasını iyice düşün" diye,
Altın-Sırğa karşılık verdi.
Bu ikisi tartışırken,
Yeryüzü sallandı,
Büyük nehir dalgalandı,
1190 Çok büyük bir gürültü koptu,
At sesi duyuldu.
İki gözüne kan toplanmış,
İki eliyle ter silmiş
Moñıs-kaan yetip geldi.
1195 Er-Bökö'nün kapısında durup,
At üstünden bağırdı:
"Esen ve sağsan,
Altın-Sırğa'ya bakmadan,
Evinden hemen dışarı çık!
1200 Altmış cayzanı çağırıp,
Huzurlu halkımı teyakkuza geçirip,
Ata binebilecek olanları toplayıp,
Dağ aşabilecek olanları seçip,
Altın-Topçı ile Ölöstöy'ü
1205 Sürüp, bana teslim et!" dedi.
"Bir tanecik kız kardeşimi,
Tek eniştemle
Utanmadan hangi yüzümle
Gidip savaşıyım?
1210 Kendi istekleriyle evlenenlerin yurdunu
Yıkıp dağıtmam.
Utanç verici bu işi,
Oğlunuz da olsam, yapmam" diye,
Er-Bökö babasına söyledi,

İki mıkının tayangan turat.
Minı ukkan Moñis-kaannıñ
İki közi aray uştılbadı.
İek-caagin cara çaynandı.
Altın saptu kamçızın ködürüp,
Adazı uulına kekenip, aydat:
«Akır, ülüñdi sakıp al,
Amır öygo cedip al!
Sıyınıñdı bedrep barbas bolzoñ,
Albatı-condı başkarıp cür,
Ak maldı körüp cür!»
Moñis-kaan bura sogot,
Temir çakızına cortıp kelet.
Ceñ tudaaçılar cügürükle
Ceñineñ kelip ala koyot,
Altan kiji adın alıp,
At çakızına buulap iyet.
Altın kaalgazın kayra açıp,
Moñis-kaan kirip keldi,
Kàs-Mañday emegeniniñ
Kabaktarı tüülip kaltır,
Karış erdi kalbayıp kaltır.
Tumçuk-murdı tartılıp,
Tukturılıp, koptonıp turat:
“Sen taygaga bargalı,
Keldiñ meni talaar boldı.
Ölöstöydöñ korkolo,
Orın aldına kireriñ dedi,
Öçöp-çenep aydıp cürü”
“Ölöstöy öçin alar ba?
Öştöp mege keler be? - dep,
Moñis-kaan katkırat.
Ce tañmanı bazarga
Men de arganı tabarım la».
Cügürük kara atka mingen
Torcın-kara baatırın aldirtat.
Tañza biçikteñ biçip berle,
Takıp-takıp cakıp turat:
“Cer tübinde tını çok
Kara-kaanga aparıp ber.
Tün bolgojin, uyku çoktoñ,
Tüş bolgojin, üde çoktoñ
Türgeñ-tükey cetirip ber,
Bir temdek alıp kel”
Torcın-kara baatır

1215 Beline dayanıp durdu.
Bunu işiten Moñis-kaan'ın
İki gözü yerinden çıkacak gibi oldu.
Yanak içlerini ısırdı.
Altın saplı kamçısını kaldırıp,
1220 Babası, oğlunu tehdit ederek konuştu:
“Dur bakalım, payını bekle,
Rahata ulaş!
Kız kardeşini aramaya gitmeyeceksen,
Halkı yönet,
1225 Ak hayvana bak!”
Moñis-kaan atını geri çevirdi.
Koşturup demir at direğine geldi.
Yen tutucular koşarak
Gelip yenini tuttular,
1230 Altmış kişi atını alıp,
At direğine bağladılar.
Altın kapısını çekerek açıp,
Moñis-kaan içeri girdi,
Eşi Kas-Mañday'ın
1235 Kaşları çatılmış,
Bir karış dudağı şişmiş,
Burnunu çekerek,
Kekeleyerek, dedikodu yaptı:
“Sen dağa gittiğinden beri,
1240 Gelinin bana dalaşıp durdu.
Ölöstöy'den korkup,
Yatağın altına giriyorsun dedi,
İçi kinli konuştu.
“Ölöstöy öcünü alır mı?
1245 Gelip bana düşmanlık eder mi? diye,
Moñis-kaan kahkaha attı.
Fakat mel'unu öldürmek için
Ben bir çaresini bulurum.”
Hızlı, kara ata binen
1250 Torcın-kara adlı bahadırını çağırttı.
Kağıda yazarak,
Defalarca emretti:
“Yer altında ölecek canı olmayan
Kara-kaan'a götürüp ver.
1255 Gece olunca, uyumaksızın,
Gündüz olunca, durmaksızın
Hızla götürüp ver,
Bir nişan alıp gel.
Torcın-kara bahadır

Ukkança da bolbodi,
 Cer tübine kanattu kuştıy,
 Cedip bargan turbay kayttı.
 Temir kara çakığa tüjet,
 Temir kaalgazın açıp
 Temir kara бүдүштү,
 Temir şınırt ündü,
 Tegerik köldiy köstü
 Temir kara kaan oturat.
 Ezen-mendi uguşkan soñdo,
 Torcın-kara baatır
 Tañza biçikti alıp beret,
 Tını çok Kara-kaan
 Tañza biçikti kıcırip bojoylo,
 Kara örgöözineñ çıga kondı.
 Aşu-koronın kıyğı saldı.
 «Kara-kula töögö mingen
 Kubakayçı kamım
 Meniñ ejigimde bolzın» - dedi.
 Töö mingen Kubakayçı
 Ukkança da bolbodi,
 Kaan ejigin aç tarttı,
 Ak-kuu çıraylu,
 Sööğinde et çok, kuru tere,
 Kara-kula töözi baza andıy.
 Kuu ağaşka capkan teredi.
 "Kubakayçım, biske ırıs keldi - dep,
 Kara-kaan aydıp oturat.-
 Moñıs-kaannañ biçik aldım,
 Altın-Topçı kızım cılıyan,
 Belgeçiler taap berzin diyt.
 Taap bergen soñında
 Tını çok Kara-kaanga
 Bererim dep cetirü edet.
 Tını çok Kara-kaan
 Tañza biçikti kıcırip beret.
 Moñıs-kaanniñ suragin,
 Kubakayçı, бүдүрер turuñ,
 Altın-Topçını tabar turuñ"
 "Ee, men bargan cerdeñ
 Eki kolım kuru kelbes,
 Ança-mınça sakıp alıgar,
 Aş-kursaktı azıp cadıgar"
 Birüzi tabar bolup,
 Birüzi sakır bolup,

1260 Bu emri duyar duymaz,
 Yer altına kanatlı kuş gibi,
 Varıp yetti.
 Demir, kara at direğinde indi,
 Demir kapıyı açıp
 1265 Demir gibi kara yüzlü,
 Demir gibi şingirtılı sesli,
 Yuvarlak göl gibi gözlü
 Demir kara kağan oturuyordu.
 Hâl hatır soruştuktan sonra,
 1270 Torcın-kara bahadır
 Elindeki mektubu verdi,
 Ölecek canı olmayan Kara-kaan
 Mektubu okuyup bitirdikten sonra,
 Kara sarayından çıktı.
 1275 Acı acı nara attı.
 "Kara-kula deveye binen
 Kamım Kubakayçı
 Benim kapıma gelsin" dedi.
 Deveye binen Kubakayçı
 1280 Bu emri duyar duymaz,
 Kağanın kapısını açtı,
 Ak, solgun yüzlü,
 Kemiği etsiz, kuru deri,
 Kara-kula devesi de öyleydi.
 1285 Kuru ağaca sarılmış deri gibi.
 "Kubakayçım bize gün doğdu, diye,
 Kara-kaan konuştu.
 Moñıs-kaan'dan mektup aldım,
 Kızım Altın-Topçı kayboldu,
 1290 Falcılar bulsun diyor.
 Bulduktan sonra
 Ölecek canı olmayan Kara-kaan'a
 Veririm diyor.
 Ölecek canı olmayan Kara-kaan
 1295 Mektubu okudu.
 Moñıs-kaan'ın isteğini
 Kubakayçı, yerine getireceksin,
 Altın-Topçı'yı bulacaksın."
 "Ee, ben gittiğim yerden
 1300 İki elim boş gelmem,
 Biraz bekleyin,
 Yemeği hazırlayın."
 Birisi bulucu,
 Birisi bekleyici,

Ezendejip, eptü ayrılıştı.
Cügürük kara attu
Torcın-kara baatır
Atanıp canarga ençikpey oturat.
Kara-kula töölü Kubakayçı kam
Arik töözine mine sogot.
Arı bolup eles edet.
Turgan izi artıp kalat,
Bargan izi çok bolot.
Cügürük kara attu
Torcın baatır cer aldınañ
Toozın-tobrakla kojo
Çıqıp kelgen turbay kayttı.
"Kerekti cakşı büdürdiñ" - dep,
Moñıs-kaan maktap oturat.
Kara-kula töölü
Kubakayçı kara tayga edeginde -
Ölöstöy tüşken oduda
Cedip kelgen celdirip turat.
Aıtın-Topçı la Ölöstöy izin
Kara-kula tööniñ
Kamçı cardınañ körüp braadat.
Mında olor kazan askan.
Odu salıp üdelep tüşken,
Kayıñniñ tozın sıyrıyla,
Könök edip, bee saagan.
Fiteñ-cuudañ ciyle,
Emegen-öbögön ırıp barıptır.
Onoñ arı izin istep,
Üç iyık taygaga çıktı..
Canlık möştiñ tözinde;
Oduniñ ordı artıp kaltır,
Ölöstöy lö Altın-Topçınıñ
Bargan izin acıktap turgança,
Kara bulut aylanıp keldi,
Kazır kükürt cızıray berdi,
"Kara ağaştı örtöy sogot,
Katu taştı oodo sogot.
Kubakayçıniñ kiyinineñ
Kükürt-calkın cızıray kelet.
Kubakayçı kam ilbi-tarmala
Cer aldına kalıp iydi,
Cetker mında kelgen dedi.
Tını çok Kara-kaanga,
Tınıjı buulıp, aydıp turdı:

1305 Selamlaşıp, dostça ayrıldılar.
Hızlı kara atlı
Torcın-kara bahadır
Dönmek için sabırsızlanmadı.
Kara-kula develi Kubakayçı kam
1310 Zayıf devesine binip vurdu.
Uzaklaşıp gözden kayboldu.
Durduğu yerdeki izi artıp kaldı,
Gidiş izi görünmez oldu.
Hızlı kara atlı
1315 Torcın bahadır yer altından.
Toz toprakla birlikte
Çıkıp geldi.
"İşi iyi yerine getirdin" diye,
Moñıs-kaan onu övdü.
1320 Kara-kula develi
Kubakayçı kara dağın eteğinde
Ölöstöy'ün kurduğu kampa
Hızla yetip geldi.
Altın-Topçı ile Ölöstöy'ün izini
1325 Kara-kula devenin
Kamçı gibi omzundan gördüler.
Burada onlar yemek pişirmiş.
Kamp kurup gün geçirmişler,
Kayın ağacının kabuğunu sıyıyıp,
1330 Kova yapıp, kısarak sağmışlar.
Et, yağ yiyerek,
Karı koca buradan uzaklaşmışlar.
Oradan ileri izlerini sürüp,
Üç kutsal dağa çıktı.
1335 Eğri çam ağacının dibinde;
Kampın yeri duruyormuş,
Ölöstöy ile Altın-Topçı'nın
Gittikleri ize dikkatle bakınca,
Kara bulut dolanıp geldi,
1340 Şiddetli gök gürüldedi,
"Kara ağacı yaktı,
Sert taşı un ufak etti.
Kubakayçı'nın arkasından
Gök gürüldeyip şimşek çaktı.
1345 Kam Kubakayçı sihir ve büyüyle
Sıçrayıp yer altına indi,
Felâket burada geldi dedi.
Ölecek canı olmayan Kara-kaan'a
Nefesi boğularak konuştu:

"İris bedrep ıyık taygaga
Kaçannıñ kaçan da men çıkpazım.
Altın-Topçı la Ölöştöydi
Bedrep emdi men barbazım"

Ölöştöy köörkiy abakayla
Orgoö-taştı curtap catkança,
Altın-Topçı ooribay kayttı.
Et berze, cibes boldı,
Erkeledip turza, katkırbas boldı.
Uzak tünge uyuktap bolbos,
Uzun tüške ontoboy oturbas.
"Neeñ oorıyt, Altın-Topçım?
Kaydañ oorıyt, Altın-Topçım?»
Tüngen-tüşke amırı çoktoñ
Ölöştöy köörkiy surap oturat.
"İçimde tındı katı tabıldı.
İlbis-celbis kirdi be?
Adamnıñ kargıjı cetti be?
Aaylap bolboy oturım» - dep,
Altın-Topçı unçugat.
Baza toolu künderge
Albadanıp oturar deşti,
Tındı katı ooruzı
Tam la tıñıp, caanadı.
Oturıp ta albay,
Cadıp ta albay,
Ontop-kalaktap turar boldı.
Ölöştöy köörkiy añkazı ajıp,
Arga-sümezin tappay turala,
Karganıñ bergen kastagın alıp,
Kaalğanı kalırada berdi.
Eki kargan ejikti açat.
"Amır berbes kandıy baldar?" -
Adılışkan mında turat.
"Altın-Topçı karu ejim
Aydarı çok oorıdı,
Moñıs-kaan adazı, bayla,
Kara şilemirin iydi" - dep,
Ölöştöy emdi karuu beret.
"Şilemir kanayıp kirer bogo?
Baldarım cakşı cürgediy edi" - dep,
Kargan öböğön kaykap aydat,
"Meniñ sanaama neme kirbeyt,
Boyınıñ ooruzıla oorıgan bolboy"
Kargan emegen sananıp unçugat.

1350 "Rahata kavuşmak için kutsal dağa
Hiçbir zaman çıkmam.
Altın-Topçı ile Ölöştöy'ü
Artık gidiş aramam."

1355 Zavallı Ölöştöy eşiyle
Taş sarayda yaşayıp dururken,
Altın-Topçı hastalandı.
Et verse, yemez oldu,
Nazlayıp dursa, gülmez oldu.
Geceler boyu uyumaz,
1360 Gündüz ise inlemekten oturamaz oldu.
"Neren ağrıyor, Altın-Topçı'm?
Nasıl bir ağrı, Altın-Topçı'm?"
Gece gündüz dinlenmeden
Zavallı Ölöştöy sorup durdu.
1365 "İçimde canlı, sert bir şey var.
Şeytan mı girdi?
Babamın bedduası mı tuttu?
Anlayamıyorum" diye,
Altın-Topçı konuştu.
1370 Birkaç sayılı gün daha
Katlanıp bekleyelim dediler,
(İçindeki) canlı hastalığı
İyice arttı.
Ne oturabildi,
1375 Ne yatabildi,
İnleyip, âhlayıp durur oldu.
Ölöştöy'ün akıllı başından çıkıp,
Bir çare bulamayıp,
İhtiyarın verdiği oku alıp,
1380 Kapıyı gürüldetti.
İki ihtiyar kapıyı açtı.
"İnsana rahat vermez bu nasıl gençler?"
Burada söylenip durdular.
Sevgili eşim Altın-Topçı
1385 Çok hastalandı,
Herhalde babası Moñıs-kaan
Kara şeytanını gönderdi" diye,
Ölöştöy şimdi cevabını verdi.
"Şeytan buraya nasıl girer?
1390 Çocuklarım iyi yaşıyordu" diye,
İhtiyar adam şaşkın konuştu,
"Benim aklıma hiçbir şey gelmiyor,
Bu kendi hastalığıdır"
İhtiyar kadın düşünerek konuştu.

Eki kargan eñçeñdejip,
 Taş örgöögö kirip bardılar,
 Altın-Topçını kolınañ tudup,
 Aylandıra bazıp turgança,
 Kelin ceñile berbey kayttı.
 Caş bala bagırıp iydi,
 Kabagı minıñ tuyuk emtir,
 Kabırgazı minıñ tuduş emtir.
 Keltey kolında segis kırılı
 Cada taş tudungan,
 Keltey kolında terstü
 Kara kan tudungan
 Temdektü çıgıp kelbey kayttı.
 Cañı çıkkın uul balanı
 Koyon terezile orop iydiler.
 Koy terezile kuçup iydiler,
 Mıygak terezile caap saldılar.
 "Bistiñ curtıbıska cadala,
 Uul bala ekeldiñ,
 Cajına biske karuul berdiñ" - dep
 Caan örököndör süüngileyt.
 Ekilezi eñçeñdejip,
 Ejikten araay çıkkılay beret.
 "Neni ciydiñ, Altın-Topçı,
 Neni içediñ, karu ejim?" - dep,
 Ölöştöy köörkiy surap turat.
 Tündü-tüştü amır bilbey,
 Altın-Topçını aylana bazat.
 "Amırap emeş uyuktazañ,
 Karu ejim Ölöştöy, - dep,
 Altın-Topçı unuçugat. -
 Ajanıp koştıy oturzañ,
 Ak sanaañdı çarıtısañ"
 Cañı çıkkın caş bala
 Eki konolo, "enem" dedi,
 Altı konolo, "adam" dedi.
 Ay tolgon kiyininde
 Tere çuuların cara tepti,
 Ada-enezi caş balazın
 Tudup-kaap toktodıp bolboyt.
 Tıbirada kuuçındayt,
 Tızırada cügüret.
 Bir kün Ölöştöy
 Borbuy emçektü boro beeni
 Saap alarga bargajın,

1395 İki ihtiyar eğilip,
 Taş saraya girdiler,
 Altın-Topçı'yı elinden tutup,
 Yürütüp dolaştırırken,
 Gelin hafifledi.
 1400 Küçük çocuk bağırdı,
 Sık kaşlıymış,
 Kaburgası bütün parçaymış,
 Bir elinde sekiz köşeli
 Yada taşını tutunmuş,
 1405 Eğik elinde ise
 Kara kan tutunmuş
 Alametlerle doğdu.
 Yeni doğan oğlan çocuğunu
 Tavşan derisine doladılar.
 1410 Geyik derisine sardılar.
 Dişi maral derisiyle üstünü örttüler.
 "Bizim yurdumuzda yaşarken,
 Erkek çocuk doğurdun,
 Bize sonsuz mutluluk verdin" diye,
 1415 İhtiyarlar sevindi.
 İkisi eğilip,
 Kapıdan yavaşça çıktılar.
 "Ne yersin, Altın-Topçı,
 Ne içersin, sevgili eşim?" diye,
 1420 Zavallı Ölöştöy sordu.
 Gece gündüz durup dinlenmeden,
 Altın-Topçı'nın etrafında döndü.
 "Biraz yatıp uyusan,
 Sevgili eşim, Ölöştöy, diye,
 1425 Altın-Topçı söyledi.
 Birlikte oturup biraz bir şeyler yesen,
 Kendine gelsen.
 Yeni doğan küçük çocuk
 İki gün içinde "anam" dedi,
 1430 Altı gün içinde "babam" dedi.
 Bir ay geçtikten sonra
 Deri kundaklarını tepti,
 Anam, babası küçük çocuklarını
 Tutup, durduramadılar.
 1435 Bıcır bıcır konuştu,
 Paytak paytak koştı.
 Bir gün Ölöştöy
 Kova gibi memeli boz kısrağı
 Sağmaya gittiğinde,

Betegelü kaltar bee
 Töröp koygon mında turat.
 Kara-küreñ kulunu bolzo
 Beeler ortodo oynop mañtayt.
 Mını kör.gön Ölöştöy köörkiy
 Aydarı çok süünip keldi.
 "Uulıma at tabıldı" - dedi.
 Tuyuk cerdeezin bilgilebeyt,
 Tuyuksınıp kunukkilabayt,
 Amır-ençü curtap catkılayt...
 Ce üç çaşka cetken uulı
 Taş örgöödö erigip cüret.
 "Bozom-karañuy tuyuk taşka
 Ne kirgen ulus? - diyt.
 Aylu-kündü Altayıska
 Aylanıp mınañ çıkarıs pa?" - diyt.
 "Enedeş bütken tujunda
 Ençilü ceris bu edi,
 Cajıbıs cedip kelgençe,
 Catkan curtis bu edi.
 Aylu-kündü Altay dep
 Aytkan ermek ukpadıs.
 Andıy cer kayda bar -
 Aydıp bis bolbozıs" - dep,
 Adalu-enelü aydıjat,
 Añkazı ajıp turgulayt.
 "Körbögön bolzoor Altaydı,
 Körgüzip men bereyin.
 Barbagan bolzoor Altayga,
 Aparıp men salayın» - dep,
 Çaş bala aydıp turat.
 Cada taştı alğan boyınça
 Cılım kaya örgööni
 Cırsıldada sogo beret,
 Örgöö-kaya seles edet.
 Ada-enezi çaş balazın
 Aydıp-tudup toktodıp bolboyt.
 Art-uçında Ölöştöy
 Kargannıñ bergen kastagın alıp,
 Kalıñ ejikti kalıradıp iyet.
 "Kijige amır oturarga berbes
 Kandıy çaktı ulus edi" - dep,
 Kargandar arbanıjıp,
 Ekilezi eñçeñdeji,
 Ejikteñ araay kirgilep kelet.

1440 Damgalı koyu donlu kısırağı,
 Burada yavrulamıştı.
 Kara-küreñ kulunu ise
 Kısırakların arasında koşturup oynuyordu.
 Bunu gören Ölöştöy
 1445 Çok fazla sevindi.
 "Oğluma at bulundu" dedi.
 Kapalı yerde olduğunu bilmeden,
 Bunalıp üzülmeyen,
 Rahat, huzurlu yaşadı...
 1450 Fakat üç yaşına ulaşan oğlu
 Taş saraydan sıkıldı.
 "Bu karanlık kapalı taş
 Niçin giren insanlarsınız? dedi.
 Aylı, güneşli Altay'ımıza
 1455 Buradan dönüp çıkarız mı?" dedi.
 "Anasından doğduğunda
 Yurdumuz burasıydı,
 Bu yaşa gelene kadar,
 Yaşadığımız yurdumuzdu.
 1460 Aylı, güneşli Altay diye,
 Söylenen söz duymadık.
 Böyle bir yerin olduğunu
 Biz söylemedik" diye,
 Anası, babası konuştu,
 1465 Akli başından çıktı.
 "Siz Altay'ı görmediyseniz,
 Ben size göstereyim.
 Altay'a gitmediyseniz,
 Ben götürüyüm" diye,
 1470 Küçük çocuk konuştu.
 Yada taşını alıp
 Sarp kayadan saraya
 Vurup kütürdetti,
 Kayadan saray sallandı.
 1475 Anası, babası küçük çocuklarını
 Ne söyleseler de, durduramadılar.
 En sonunda Ölöştöy
 İhtiyarın verdiği oku alıp,
 Kalın kapıyı gürüldetti.
 1480 "İnsana rahat vermez
 Bu nasıl insanlardır" diye,
 İhtiyarlar söylenip,
 İkisi eğilip,
 Kapıdan yavaşça girdiler.

"Kalak-kokiy, kargandarım,
Karu uulım baştaktandı,
Kaya örgöni oodorgo cetti,
Emdi minı toktodıp bolbodım.
Ep-arga suraarga sanandım" - dep.

Ölöstöy emdi aydıp turat.
"Tüymeendü ulus emtireer,
Tüymespey mınañ barıgar.
Karıy bergen boyıska
Kaçajıp çaptık etpeger"
Karganaktar aydıjat.
Altın-Topçı canına kelip,
Caş balazın alkap turgulayt:

Caaktuga ayttırbazın,
Carınduga cıktırbazın,
Cakaluga bastırbazın,
Frlü boyınıñ adı bolzo,
Erkin-Koo dep baatır bolzın
Miner adı Erke-küreñ
Kaltar beeniñ kuldı bolor.
Köö kuyagı, üldü-cıdazı
Mında onçozi belen bolor.
Erke-küreñ çakı aylanza,
Altın üygendi bajına sugup,
Kümüş eerti eertep izzin,
Onoñ beri at eertebezın,
Köö kuyak kiyim kiybezın.
Kanayıp-kanayıp katuga kirze
Kargan boyıstı undıbazın"

Erkin-Koogo ces cebeni
İki kargan alıp beret.
Erkin-Koo süüngeñ boyınça
Çaçınañ çarak kıl culup,
Kargandarga bergen turat.
"Emdi curtaar cereirge cediger,
İne Altayga canıp barıgar",
Ezendejip kargandar aydıjat,
Eñ taştı artkılöp kalat.

Canlık möştögi oduzı caar
Caş balalu emdi bardılar.
Canlık möştöñ arı
Erkin-Koo col baştayt.
Yık tayga edegine uulanıp,
Ozolodo cügürüp braadat.
Yık tayganıñ şorkırak suuları:

1485 "Âh, âh ihtiyarlarım,
Sevgili oğlum mızımızlandı,
Kayadan sarayı az kalsın yıkacaktı,
Bunu durduramıyorum.
Sizden bir çare umdum" diye,
1490 Ölöstöy konuştı.

"Ne telaşlı insanlarmışsınız,
Telaşlanmadan buradan gidin.
Biz yaşlılara
Zarar vermeyin.

1495 İhtiyarlar böyle dedi.
Altın-Topçı yanına gelip,
Küçük çocuğa dua etti:
"Kötü dilliyi söyletmesin,

Güçlüye yıkılmasın,
1500 Yakalıya eğilmesin,
Erin adıysa,
Erkin-Koo adlı bahadır olsun
Bindiği atı Erke-küreñ
Demir kırı donlu kırsağın kulunudur.

1505 Zırhı, kılıcı kargısı
Burada hepsi hazırdır.
Erke-küreñ at direğinde dönse,
Altın dizgini başına takıp,
Gümüş eyeri eyerlesin,
1510 Başka at eyerlemesin,
Başka savaş giysisi giymesin.
Bir sıkıntıya girdiğinde
Biz ihtiyarları unutmasın.

Erkin-Koo'ya bakır oku
1515 İki ihtiyar alıp verdi.
Sevinen Erkin-Koo
Saçından bir kıl yolup,
İhtiyarlara verdi.

"Şimdi yaşadığınız yere gidin,
1520 Ana Altay'a dönün",
İhtiyarlar böyle dedi,
Boş taştı kaldılar.

Eğik çam ağacındaki kamplarına doğru
Şimdi küçük çocuklarıyla gittiler.
1525 Eğik çam ağacından ileri
Erkin-Koo yol gösterdi.
Kutsal dağın eteğine yönelip,
Önden at koşturdu.
Kutsal dağın çağıldayan suları

*Aldınañ caan suuga biriktir,
Örö-tömön albatı çubaşkannıñ*

*Caya baskan colga keligileptir.
Bogo kelip, Erkin uul
Otura tujüp: "Ada", - dedi,
Adazı: "Ugayın, balam", - dedi.
"Bu la cerge segis üyelü
Agaş ayıldı tudup iyiger.
Üstüneñ caydıñ cañmırı ötpözın,
Kıştıñ karı kayılıp akpazın,
Agaş ta bolzo, bek bolzın,
Aylandıra cik tabılbazın" - dep,
Erkin-Koo aydıp turat,
Ölöstöy adazı tıñdap ugat.
Uulının aytkan sözile
Segis üyelü agaş ayıldı
Çürçede le tudup iyet,
Kayıñ tozıla caap turat,
Cılu, cakşı ayıl bolot.
Ayrı çakını kadayla,
Ölöstöy añdap atanat,
Ança-mınça udaan cok
Añ semizieñ artınıp iygen,
Ayılına meñdep canıp kelet.
Borbuy emçektü boro beezı töröptir,
Boro kulun tekşilep cürdi.
Eki çadak koñur beeleri
Koñur kulundar emisken turdı.
Tos arkıt cazap iyet,
Tos könöktörge beeler saayt,*

*Tos arkıttı emdi bolzo
Toltırılıp oturgılayt.
Añ, cuñmanıñ semizineñ
Amtandu cakşı kursak etkileyt.
Bu mınayıp sayrap ta catsa,
Buskalañ sanaa bazırar boldı,
Ölöstöy lö Altın-Topçınıñ
Komudaldarı köptöy berdi.
"Bu bargan kara col
Ozodoñ catkan col emtir,
Bu beltirdegi say keçü
Ozodoñ keçken keçü emtir.*

- 1530 Büyük bir nehirle birleşiyormuş,
Aşağı yukarı doğru birbirini takip
eden halkın
Yürüdüğü yola geliyormuş.
Buraya gelip, delikanlı Erkin
Oturup "baba" dedi,
1535 Babası: "Dinliyorum, yavrum" dedi.
"Bu yere sekiz parçalı
Ağaç evi yap.
Üstünden yaz yağmuru geçmesin,
Kışın karı eriyip akmasın,
1540 Ağaç da olsa, sağlam olsun,
Hiçbir ek yeri belli olmasın" diye,
Erkin-Koo söyledi,
Babası Ölöstöy dinledi.
Oğlunun söylediği gibi
1545 Sekiz parçalı ağaç evi
Hemen yaptı,
Kayın ağacı kabuğuyla kapattı,
Sıcak, güzel bir ev oldu.
At direğini de saplayarak,
1550 Ölöstöy avlanmaya çıktı,
Çok zaman geçmeden
Avin semizini yüklenip,
Hızla evine döndü.
Kova gibi memeli boz kısağı yavrulamış,
Boz kulun yürüdü.
1555 İki uyusuk konur kısağı
Koyu donlu kulunları emzirdi.
Ağaç kabuğundan tulum yaptı,
Ağaç kabuğundan kovalara
kısakları sağdı,
Ağaç kabuğundan tulumları şimdi
1560 Doldurdu.
Geyiğin, dağ keçisinin semizinden
Güzel yemekler yaptı.
Böyle keyif içinde yaşarlarken,
Huzur bozucu düşünce bastırdı,
1565 Ölöstöy ile Altın-Topçı'nın
Şikâyetleri arttı.
"Bu uzayıp giden kara yol
Önceden olan yolmuş.
Bu kıyıdaki taş geçit
1570 Önceden geçilen geçitmiş.

Kara coldı kaza baskalı
Moñıs-kaanniñ albatızı boluptır,
Bis eküni bedrep,
Attarı olordıñ arıgan emtir,
Aktu boyları aştagan emtir.
Aylanıp oyto çıkkajın,
Keler colı bu emtir.
Keçüzi başka talayga,
Ajuzı başka taygaga
Ayıl-curttı tözöböy,
Olor colına ne turdı?
Azıragan cañıs uulıstıñ
Kabırgazı katkalakta,
Baltır edi öörgölöktö
Baza katap kelgileyten emtir”, -
Altın-Topçı komudap,
Añ, elik terelerin
Tolgoy tudup, uujaı oturat.
Kiyip cürer kiyimderi
Artıktaarga cedip bartır.
Töjönör, cabınar cöjözı
Tör bajına tolo bertir.

Moñıs-kaanımdı bolgojin
Arga-sümezi çıkkın,
Alañ-teleñ kaykagan
Ayladı, şüüp oturat:
“Kara cañıs uulım Er-bökö,
Cöögön keldim Altın-Sırğa
Meni teskeri baştaarga çenejet.
Alın-kıyın colım kezet.
Ce Ölöştöy dep edüni
Ölördiñ ölgönçö artırıbazım.
Iraaktağı nacı kaandarga
Irımdı bıçıkter men iyerim.
Ölöştöydi tapkan kijige
Ölölöp men mal bererim,
Cayzañdarlu conımañ
Cakşılardıñ taldap bererim.
Buuralı töölörımdı,
Bukalu uylarımdı
Karamı çok sıylap bererim.
Bu alğan cöjözile
Buuraygança curtaar ederim”
Mını ukkan tört baatır

1575

1580

1585

1590

1595

1600

1605

1610

Kara yolu yol yapanlar
Moñıs-kaan’ın halkıymış,
Biz ikimizi aramaktan,
Onların atları yorulmuş,
Kendileri acıkmış.
Dönüp tekrar çıkacakları
Gelecekleri yol buymuş.
Geçidi başka olan ırmağa,
Aşdı başka olan dağa
Evi, yurdu kurmayıp,
Onların yoluna niçin kurduk?
Büyüttüğümüz tek oğlumuzun
Kaburgası sertleşecekken,
Baldır eti güçlenecekken
Tekrar gelirler”
Altın-Topçı (böyle) şikâyetlenip
Geyik, keçi derilerini
Dolayıp, ezdi.
Giyecekleri giysileri
Tulumlara doldurdu.
Yatak ve yorganlarıysa
Baş köşede doluymuş.

Moñıs-kaan’ım ise
Aklı başından çıkmış,
Şaşırp kalmış
Dolaşıp, düşünüp duruyormuş:
“Tek oğlum Er-Bökö
Alıp getirdiğim gelinim Altın-Sırğa
Beni reddettiler.
Yollarımı kapattılar.
Fakat Ölöştöy adlı şeytanı
Sağ bırakmam.
Uzaktaki kağan dostlarıma
Hislerimi anlatan mektuplar gönderirim.
Ölöştöy’ü bulana
Hayvanımın iyisini veririm,
Cayzanlı halkımdan
İyisini seçip veririm.
Buğralı develerimi,
Boğalı ineklerimi
Sakınmadan bağışlarım.
Bu aldığı servetiyle
Yaşlanana kadar yaşatırım.”
Bunu işiten dört bahadır

*lyık tayganı köstöp bardılar.
Boy-boyın ozolojip,
Booçılardı ajıp turdılar.
Kara talaydı örölöp,
Kara colgo kire berdiler.
Bir booçıga çıgala,
Bildirbes canın karagılayt.
Segis üyelü ayıl köründi,
Tos bürküzi künge surkurayt.*

*Ölöştöy adı Kök-ölö
Öñjüp carangan, çakıda turat.
Car bajında cañıs titta
Kulundarlu tört bee tebeeleyt.
"Kayrakan kudayıs ırıs berdi,
Kanayıp mını ülejeris? - dejet.
Ada Moñıstıñ aygırlı malın
Aydap alıp, kaçalık" - dejet.
Caanı caanırkap aydat:
"Cadard cerdi men tabayın"
Kişinegi em unçugat:
"Kırer cerdi men tabayın"
Ortonı ortozına kirijet:
"Ölöştöy turluzına curtaylık,
Öştöşpöy, eptü cadalık.
Tört beeni maldanarıs,
Tört baatır dep kaan boloris"
Caanı caratpay turat;
"Emdi le kirgen boyınça
Ekilezin külüp iyelik,
Ada kaanıska aparıp berelik"
"Ölöştöy añkı kiji emey,
Añ semizineñ attırıp alak,
Artınıp alala, canıp barak" - dep.
Eñ kişinegi ençikpey turat.
"Altın-Topçı sözineñ çıkpay,
Korkıp-ürküp cürgen edis.
Emdi bis körmöstiñ
Korkıdijın bereris» - dep,
Ortonı omok unçugat.
Onçoızın cöptöjip alala,
Olcolor dep cazanala,
Cer booçıdañ celip tüştiler,
Ereen-tereen uçurıp iydiler...
Tizir-mazır tabış ugulat,
Tuygaktar kırınañ ottor çöyilet.*

1615 Kutsal dağa yöneldiler.
Birbirlerinin önüne geçmeye çalışıp,
Geçitleri aştılar.
Kara ırmağı geçip,
Kara yola vardılar.

1620 Bir geçide çıkarak,
Etrafı iyice incelediler..
Sekiz parçalı ev göründü,
Ağaç kabuğundan çatısı güneşte
parlıyordu.

Ölöştöy'ün atı Kök-ölö

1625 Dinçleşip güzelleşmiş, direkte duruyordu.
Yar başındaki tek melez ağacında
Kulunlu dört kısarak otliyordu.
"Tanrımız Kayrakan bize şans verdi,
Bunu nasıl paylaşacağız? dediler.

1630 Ata Moñıs'ın aygırlı atını
Sürüp kaçalım" dediler.
Büyüğü büyüklenip konuştu:
"Yaşanacak yeri ben bulayım.
Küçüğü şöyle dedi:

1635 "Girecek yeri ben bulayım."
Ortancası ortaya girdi:
"Ölöştöy'ün yurdunda yaşayalım,
Düşman olmadan, huzurlu yaşayalım.
Dört kısrağı at yaparız,

1640 Dört bahadır adlı kağan oluruz.
Büyüğü bunu beğenmedi:
"Hemen girer girmez
İkisini bağlayalım,
Ata kağanımıza götürüp verelim.

1645 "Ölöştöy avcı biri değil mi,
Geyiğin semizinden avlattırılalım,
Yüklenip dönelim" dedi.
En küçüğü ses çıkarmadı.
"Altın-Topçı'nın sözünden çıkmayıp,

1650 Korkup ürkmüştük.
Şimdi biz bu şeytanı
Korkutmayı biliriz" diye,
Ortancası kendinden emin konuştu.
Hepsini birden,

1655 Esir almalı diyerek,
Geçitten indiler.
Atlarını koşturdular...
Patır putur ses duyuldu,
Toynakların kenarından ateşler sıçradı.

Ölöştöy çoçıp, örö turat,
 Tört baatır kelgenin körüp,
 Töbö çaçı atrayıp çıgat,
 Bogono söögi sırt etti,
 Bolçok cüregi bort etti.
 At alarga tap ederde:
 "Arı kederi tur - deştiler.
 Ayudıy küçtü bu boyıbıs
 At buulap bolboyton turubıs?.-
 At cobotkon sen, tañma,
 Amir mında catpaziñ,
 Er cobotkon iyt, tañma,
 Emdi bisteñ kaçpaziñ.
 Atkan añ semizineñ kaynat,
 Askan arakı açuzınañ ur
 Baatırlar üyge kirip kelerde,
 Ölöştöy olorlo koştıy cügüret.
 Iere-sara töjök salat,
 Arkıtta çegenneñ çara ayakka
 Arıgan ulus dep urup turat.
 Altın-Topçı ezen surayt,
 "Sege neniñ ezen kerek?
 Ezen uçun kelbey baza!
 Sedeñ uçun cürbey baza" - dep,
 Tört baatır katu aydijat.
 «Amadagan colıgar ıraak pa?» - dep,
 Altın-Topçı surap oturat.
 "Slerdi cerdiñ üstüneñ bedrep,
 Semis attañ tere artkan,
 Er cakızınıñ ereeni kalgan.
 Sler eküni tapsın dep,
 Moñıs-kaan katu cakıgan,
 Emdi slerdi aydap alıp,
 Kaan ejigine cetirer turubıs.
 Elektep cakşı katkırıp alarıs...
 Ölöştöy çıga cügürele,
 Bir bala cedinip kirdi.
 Eki közi çolmondıy,
 Eki kabagı araldıy,
 Koo kırılañ tumçuktı,
 Koş arkadıy kirbiktü
 Baatır bütken uul emtir.
 Altın-Topçı araay aydat:
 "Balam, cazap kursaktan,
 Baştaktanıp cügürbe.

1660 Ölöştöy ürküp, ayağa kalktı,
 Dört bahadırın geldiğini görünce,
 Saçları dikleştı,
 Kısa kemikleri çıtırdadı,
 Yuvarlak yüreği sızladı.
 1665 Atları tutmak üzereyken:
 "Geri çekil, dediler.
 Ayı gibi güçlü bizler
 Atlarımızı bağlayamıyor muyuz?
 At bunaltan, mel'un,
 1670 Burada rahat yaşayamayacaksınız,
 Er yoran it, mel'un,
 Şimdi bizden kaçamazsın.
 Vurduğın geyiğin semizinden kaynat,
 Hazırladığın içkinin sertinden doldur
 1675 Bahadırlar eve girerken,
 Ölöştöy onlarla koştı.
 Deri yatak serdi,
 Tulumdaki çegenden deri kâseye
 Yorulan insanlar için doldurdu.
 1680 Altın-Topçı hâl hatır sordu,
 "Sana ne selamı?
 Selam için gelmedik!
 Böyle dolanma" diye,
 Dört bahadır sert konuştu.
 1685 "Gideceğiniz yolunuz uzak mı?" diye,
 Altın-Topçı sordu.
 "Yeryüzünde sizi aramaktan,
 Semiz attan geriye deri kaldı,
 Erin iyisi mecalsiz kaldı.
 1690 İkinci bulmak çin
 Moñıs-kaan sert emir verdi,
 Şimdi sizi önümüze katıp,
 Kağanın kapısına götüreceğiz.
 Zevkten eğleneceğiz...
 1695 Ölöştöy koşarak çıkıp,
 Bir çocuk alıp geldi.
 İki gözü yıldız gibi,
 İki kaşı orman gibi,
 Dağ yamacı gibi burunlu,
 1700 Sık orman gibi kirpikli
 Bahadır yaratılışlıymış.
 Altın-Topçı yavaşça konuştu:
 "Yavrum, karnını iyice doyur,
 Yaramazlık yapma.

Bu kelgen baatırlar
 Bisti aydaarga kelgen emtir"
 Mını ukkan baatır balanıñ
 Tıngan tınıjı cotkondıy,
 Aytkan sözi kükürttiy:
 "Kemdi olcolop aydaytan?
 Kandıy cerge ırbaytan?
 Kapşay arı cangıla,
 Kaanıña aydıp bargıla.
 Cayzañdu conı ortozınañ
 Ulu cakşızın cuup alzın,
 Aygırlı malı ortozınañ
 Kalıñ caldulardı tudup alzın.
 Altın örgöö belen bolzın,
 Alıptar böközi karuulda turzın».
 Ulu baatırlar tırkırajat,
 Kölötkölördiy turgulayt.
 Altın-Topçı aydıp turat:
 "Akır, balam, ulus ajanzın,
 Añ edineñ ıçarıp berzeñ"
 Çıylü-bışkandu et cigilep,
 Tört baatır sanaa cok ogurat.
 "Törtön konup kelerim" - dep,
 Erkin-Koo cakıp aydat.
 Edekeri tırkırayıp,
 Erlü baatırlar üydeñ ıçgat.
 Eeler-eelbes attarısta minip,
 Eñçedejip ırıp kalat.
 Ce öksüür booçı bajına ıçgala,
 Tört baatır toktoy tüşti.
 "Oyto burılza kaydar - deşti.
 Baatır da bolzo, çaş balanı
 Barıp öltürip salalı - deşti.
 Çaş baladañ korkıdız dep,
 Caan kaanga kanayıp aydar?
 Ölöştöy ugın üzüp salzaas,
 Örökön biske alkış aydar"
 Eki kiçüzi saadakçılar boldı,
 Caanı üldüle çabar boldı.
 Attıñ oozın bura sogup,
 Adatandarı saadagın tartıp,
 Çabatanı üldüzin cañıp,
 Sayatanı cıdazın uulap,
 Üküstep, içkeri mañtadıp iydiler.
 Ayılда oturgan Ölöştöygö
 At tibirti oyto uguldı,

1705 Bu gelen bahadırlar
 Bizi götürmeye gelmişler."
 Bunu işiten bahadır çocuğun
 Nefesi fırtına gibi,
 Sözləri gök gürültüsü gibi oldu:
 1710 "Kimi esir alıp götürecekler?
 Nereye götürecekler?
 Hemen geri dönerek,
 Kağanlarına gidip desinler.
 Cayzanlı halkın içinden
 1715 İnsanların iyisini toplasın,
 Aygırlı atın içinden
 Kalın yelelileri tutsun.
 Altın saray hazır olsun,
 Alpların iyisi nöbette dursun."
 1720 Ulu bahadırlar titreşti,
 Gölge gibi kalakaldılar.
 Altın-Topçı şöyle dedi:
 "Dur, yavrum, insanlar yemek yesin,
 Geyik etinden çıkarıp versene."
 1725 Etin çiğini, pişmişini yiyip,
 Dört bahadır akılsız oturdu.
 "Kırk gün sonra geleceğim" diye,
 Erkin-Koo emretti.
 Etekleri titreşip,
 1730 Er bahadırlar evden çıktılar.
 Eğilip atlarına binip,
 Baş eğerek uzaklaştılar.
 Yüksek geçide çıkınca,
 Dört bahadır durdu.
 1735 "Tekrar geri dönsek ne olur, dediler.
 Bahadır da olsa küçük çocuğu
 Gidip öldürelim, dediler.
 Küçük bir çocuktan korktuk diye,
 Yüce kağana nasıl söyleriz?
 Ölöştöy'ün soyunu kurutsak,
 1740 Efendimiz bizi över."
 İki küçüğü okçu oldu,
 Büyüğü kılıçla vuruşacak oldu,
 Atın ağzını geri çevirip,
 Atıcılar yaylarını çekip,
 1745 Vuracaklar kılıçlarını bileyip,
 Saplayacakları kargılarını yöneltip,
 Saldırıp hücum ettiler.
 Evde oturan Ölöştöy
 Tekrar at sesi duydu,

Tört baatır cuulap kleetkenin
 Ölöştöy köörkiy sezip yidi.
 "Ölgönis bu turu" - dedi.
 Erkin-Koo çaş bala
 Ene koynınañ tura cügürdi.
 Açu-koron kıygırdı,
 Ama-tomo sığırdı.
 "Cakıltamdı бүдүр deerimde,
 Carışkılap neni istediñ?
 Kaanga aytkan sözimdi cetirbey,
 Kalçıp nege kelgilediñ?"
 Saadak tutkanı saadagin ıçıındı.
 Cıda tutkanı cıdazın saldı.
 Arı bolup kaçarga sanangıladı.
 Mını körgön baatır uul
 Baza katap kıygırbay kayttı.
 "Cerge түшкен bir-botkolorıñdı
 Terip albay, ne түymeştiñ?
 Soksoo boylorıñ sokoriy berdiñ!"
 Baatır uuldıñ kıygızına
 Sodon sümerler seleñdeşti,
 Korum taştar köçkölonıdı.
 Turgan ağaştar cazırayıp,
 Tuular edegine şaala berdi.
 "At cobodıp arı-beyin
 Ne keytikken tañmalar edi?
 Arı kederi canıgar!" - dedi.
 Bu tabıştañ sanaaları çıgıp,
 Eki boocını aşkılay bertir,
 Uldü, saadagin emdi bolzo
 Oñori-teskeri kıygen emtir.
 Moñıs-kaannıñ ejigine
 Ayrı-teyri keldiler.
 At üstüneñ baş caygılap,
 «Ada kaanı! - dep kıygırdılar.
 Ölöştöydi taap aldıbıs,
 Öştü iytñıñ curtında boldıbıs"
 Temir kaalgazı şınırt edip,
 Monıs-kaan türgen çıktı.
 "Kargıştı tañma kayda?!" - dedi.
 "Iyık tayga aldında,
 Kara col içinde,
 Eki suu beltirinde,
 Segis üyelü ayılда
 Altın-Topçı la Ölöştöy

1750 Dört bahadırın savaşımaya geldiğini
 Zavallı Ölöştöy hissetti.
 "İşte bu öldüğümüzdür" dedi.
 Küçük çocuk Erkin-Koo
 Anasının koynundan ayrılıp koştu.
 1755 Acı acı bağırdı,
 Türlü şekilde ısıklık çaldı.
 "Emrimi yerine getirmeyip,
 Yarış mı yapıyorsunuz?
 Sözümü kağana ulaştırmayıp,
 1760 Niçin geri geldiniz?"
 Yay tutan yayını bıraktı.
 Kargı tutan kargısını attı.
 Kaçacak sandılar.
 Bunu gören bahadır oğul
 1765 Tekrar nara attı.
 "Yere düşen paçavralarınızı
 Toplamayıp, niçin telaşlandınız?
 Aptallar ahmaklaştınız!"
 Bahadır oğlanın narasından
 1770 Sivri zirveler sallandı,
 Taş yığınları yerinden göçtü.
 Ağaçlar çatırdayıp,
 Dağların eteğine saplandı.
 "Öte beri atları sürüp yoran
 1775 Ne biçim mel'unlar bunlar?
 Defolun buradan!" dedi.
 Bu sestten akılları çıkıp,
 İki geçidi birden aştılar,
 Şimdi kılıçlarını, sadaklarını
 1780 (Korkudan)Ters giyindiler.
 Moñıs-kaan'ın kapısına
 Ayrı ayrı geldiler.
 At üstünden baş uzatıp,
 "Ata kağanımız! diye bağırdılar,
 1785 Ölöştöy'ü bulduk,
 Düşman itin yurdunda bulunduk."
 Demir kapısı şingırdayıp,
 Moñıs-kaan hemen çıktı.
 "Lânetli mel'un nerede!" dedi.
 1790 "Kutsal dağın önünde,
 Kara yolun içinde,
 İki nehrin kavşağında,
 Sekiz parçalı evde
 Altın-Topçı ile Ölöştöy

*Amırınça curtap cat.
Tört bee töröp saltır
Törtülezi kulundu boltır.
Ayılına bis kirip bardıs.
Üç caji tolton
Üye-söögı kezerdiy,
Eki közi çolmondıy,
Eki kabagı araldıy,
Tıngan tınıjı calkındıy,
Tıñ unçukkanda, kükürttiy,*

*Baatır uul ogurdı.
Ölöstöydi aydaar deeriste,
Öçin alıp ol kıygırğan.
Sanaabıstı anda ıçkınpı,
Sandırıp emdi canıp keldis;-
Kezer uul cakıp turgan,
Törtön konup canarım degen.
Ölöstöygö berer örgöözin
Öñdöp, sürlep cazazın,
Cayzañdu connıñ cakşızın cuuzın,
Aygırlu maldıñ artığın tutsın,
Bukalu uylar,
Kuçalu koylor,
Buuralu töölör belen bolzın.
Bu cöojöni onçozın alarga
Boyım men bararım degen"
Moñıs-kaan açındı,
Eki kabagın cemire kördi,
Eki közi kandala berdi.
Sarı koronlo tükürip turat,
Samara bıçık bıçıp iyet.
"Ceten ceti kezerlerim,
Altan altı baatırlarım,
Cuuga belen turugar.
Saadak tutkadiy albatını
Sarı tañla cuugar.
Uldü-cıda biler condı
Üç küñneñ ötkürbey,
Tört küñge cetirbey,
Ejigime ekeliter! - dep,
Moñıs-kaan moñdolıp kıygırat.
Er-Bökö cañıs uulım,
Ölöp kaldın ba?!
Öyineñ ötküre uyuktap,
Karanga bastırdıñ ba?" -*

1795 Rahat yaşıyorlar.
Dört kısarak yavrulamış
Dördü de kulunlu olmuş.
Biz evine girdik.
Üç yaşı dolmuş
1800 Kemikleri pehlivan kemiği gibi,
İki gözü yıldız gibi,
İki kaşı orman gibi,
Nefesi şimşek gibi,
Yüksek sesle konuşması gök
gürültüsü gibi,
1805 Bahadır oğul bağırdı,
Ölöstöy'ü anlatmak gerekirse,
Bağırpı öcünü aldı.
Aklımız başımızdan çıkıp,
Bu şekilde dönüp geldik;
1810 Pehlivan oğul emretti,
Kırk gün içinde geleceğim dedi.
Ölöstöy'e vereceği sarayını
Güzelve süslesin,
Cayzanlı halkının iyisini toplasın,
1820 Aygırlı atın iyisini tutsun,
Boğalı inekler,
Koçlu koyunlar,
Buğralı develer hazır olsun.
Bu servetin hepsini almak için
1825 Ben kendim geleceğim dedi.
Moñıs-kaan öfkelen-di,
İki kaşını çattı,
İki gözü kanlandı.
Sarı zehirle tükürdü,
1830 Bir mektup yazdı.
"Yetmiş yedi pehlivanım,
Altmış altı bahadırım,
Savaşa hazır olun.
Tebaamdan sadak tutacak olanı
1835 Sarı tan vakti toplayın.
Halkımdan kılıç kargı tutanı
Üç günü geçirmeden,
Dört güne vardiirmeden
Kapıma getirin! diye,
1840 Moñıs-kaan kinle bağırdı.
Er-Bökö tek oğlum,
Ölöp kaldın mı?!
Çok fazla uyuyup,
Karanlığa mı düştün?"

Er-Bökö örgöözineñ- çıktı.
 "Ne boldı, ada? - dedi, -
 Cuulap öştü keldi be?
 Cuulajıp bararga turaar ba?
 Ne caman çoçıdigar?
 Nege çaksırıp turugar?"
 "Adıñdı kapşay eertep al,
 Köö kuyagıñdı kiyip al.
 Ölöştöydiñ tenek uulı
 Ölüm bedrep kelerge cat,
 Ayıl ejigine cuuktatpay,
 Añga bodop adıp sal,
 Üldübile üyelep kes,
 Üye-söögın kerte kes!" - dep,
 Moñıs-kaan cakıp turat.
 "Cuulap keletken öştü emes,
 Cuuk ceenim keletken emtir.
 Üldü cañıp, colına çıgar
 Cañım çok.
 Sıynımñıñ cañıs uulın,
 Sıymatkadıy bolzo, sıymaarım,
 Okşotkodıy bolzo, okşoorım,
 Aar mañcık kiyeyin deze,
 Açurkanbay kiydirer kerek.
 Keendü kiyim kiyeyin deze,
 Karamdabay berer kerek",
 Er-Bökö minayda aydala,
 Ejigin açıp kire berdi,
 Altın şireezine cadıp iydi.
 Moñıs-kaan açinganına
 Fdi-kanı kaynap çıktı,
 Ökpö-cüregi örtölö berdi.
 Altın üygenin ala koyıp,
 Temir çakıga cañıy sogot,
 Taspa-kara mañtap kelet.
 Altın üygendi adına sugat,
 Kübe calañ tokum salat,
 Küler artaş eer salat,
 Sırlu kuyuşkan sıymay tudat,
 Toğus koloñ toolop tartat.
 Örö çıksa, çupçılbas,
 Tömon tüşse, cılbas
 Katay koloñ karçıy tartat,
 Örgöözine kire konot.
 Kas-Mañday emegeni

1840 Er-Bökö sarayından çıktı.
 "Ne oldu, baba? dedi,
 Savaşmaya düşman mı geldi?
 Savaşa mı gidiyorsunuz?
 Niçin böyle kötü ürkütünüz?
 1845 Niçin telaşlanıyorsunuz?"
 "Hemen atını eyerle,
 Zırhını giyin.
 Ölöştöy'ün ahmak oğlu
 Ölümünü aramaya geliyor,
 1850 Evin kapısına yaklaştırmadan,
 Av gibi vur,
 Kılıçla parçalara ayır,
 Eklemelerinden kesip parçala!" diye,
 Moñıs-kaan emretti.
 1855 "Savaşmaya gelen düşman değil,
 Gerçek yeğenim geliyormuş.
 Kılıç bileyip, yoluna çıkacak
 Hâlim yok.
 Kız kardeşimin tek oğlunu
 1860 Sıvazlatırsa sıvazlarım,
 Öptürürse öperim,
 İpek giyeyim derse,
 Öfkelenmeden giydirmek gerek.
 Şık giyim giyeyim dese,
 1865 Kiskanmadan vermek gerek"
 Er-Bökö böyle diyerek,
 Kapisını açıp girdi,
 Altın tahtına yattı.
 Moñıs-kaan öfkesinden
 1870 Vücudunu ateş bastı,
 Ciğerini, yüreğini alev sardı.
 Altın dizginini alıp,
 Demir at direğine vurdu,
 Taspa-kara koşarak geldi.
 1875 Altın dizgini atına taktı,
 Büyük eyer keçesini taktı,
 Bronz eyeri yerleştirdi,
 Sırlı kuskunu geçirdi,
 Dokuz kolanı sayarak çekti.
 1880 Yukarı çıksa, yerinden oynamaz,
 Aşağı inse, kaymaz
 Kolanları karşılıklı çekti,
 Sarayına girdi.
 Eşi Kas-Mañday

Kalaktap mında turbay kaydttı;
 "Eş-nökör er Moñızım,
 Elen çakka curtagan edis,
 Er-Bökö uulıstı
 Ekü ayıldı etken edis.
 Altın-Topçı cañıs kızıs
 Añkazı azıp cüüldi,
 Altın-Sırga keldibis
 Aytkan söziske kirbedi.
 Er-Bököni con başkartıp,
 Emdi mınañ ıradıp sal.
 Altın-Sırganıñ edegin kezip,
 Ay-kaan adazına sür!"
 "Tün kirerde, kojo kongon,
 Tüş kirerde, agın aytkan,
 Kas-Mañday köörkiyim,
 Aytkanıñdı ugup aldım,
 Aldı-kiyinin şüüp turum" - dep,
 Moñıs-kaan aydıp turat,
 Ejikteñ çıgıp, kıygı salat:
 "Er-Bökö, üydeñ çık!
 Ak mal odorlu turu ba,
 Albatı-con amır cadı ba?
 Albatı-condı aralap kel,
 Ak maldı aylanıp kel"
 Er-Bökö udura kıygırat:
 "Cañıs ceenime colukpay,
 Calañ caar barbazım.
 Caman-cakşızın ukpaança,
 Cañıs ta altam etpezim.
 Ada kaan cakşı bolzo,
 Albatı-con ne çaksıraar?
 Altay ötkön aygırlı malı
 Altayın taştap kayda barar?"
 Er-Bökö moynop iyet,
 Ejigin açıp kire beret...
 Moñıs-kaan üyge kirdi.
 Ay karagay saadagın cüktendi,
 Almas bolot üldüzin tagındı.
 Köö kuyak tonın kiydi.
 "Ölöstöy kuldıñ curtınıñ
 Özümi çın ba, körötöm" - dedi,
 Tas-karaga mine sogup,
 Taygazı caar mañtattı.
 Kara tayganıñ kazılğan

1885 Burada inleyip duruyordu;
 "Kocam er Moñıs'ım,
 Bu yaşa kadar birlikte yaşadık,
 Er-Bökö oğlumuzu
 İki evli yaptık.
 1890 Tek kızımız Altın-Topçı
 Aklını yitirdi,
 Gelinimiz Altın-Sırga
 Sözümüzü tutmadı.
 Er-Bökö'ye halk yönetip,
 1895 Şimdi buradan uzaklaştı.
 Altın-Sırga'nın eteğini kesip,
 Babası Ay-kaan'ın evine kov!"
 "Gece olunca, birlikte yattığım
 Gündüz olunca, doğruyu söyleyen,
 1900 Nazlı Kas-Mañday'ım,
 Söylediklerini duydum,
 İyice düşüneceğim" diye,
 Moñıs-kaan konuştu,
 Kapıdan çıkıp, nara attı:
 1905 "Er-Bökö evden çık"
 Ak mal otlakta duruyor mu,
 Halk rahat, huzurlu mu?
 Halka bakıp gel,
 Ak hayvanı dolaşıp gel.
 1910 Er-Bökö bağırarak karşılık verdi:
 "Tek yeğenimle karşılaşmadan
 Ovaya gitmem.
 Hâlini hatırını sormadan,
 Tek bir adım atmam.
 1915 Ata kağan iyi olursa,
 Halk niçin kötü olsun?
 Altay'a sığmayan aygırlı atı
 Altay'ını bırakıp nereye gider?"
 Er-Bökö direndi,
 1920 Kapısını açıp girdi...
 Moñıs-kaan eve girdi.
 Çam ağacından sadağını yükledi,
 Elmas gibi keskin çelik kılıcını takındı.
 Savaş zırhını giyindi.
 1925 "Kul Ölöstöy'ün yurdunun
 Varlığı gerçek mi, göreceğim" dedi.
 Tas-kara'ya binip,
 Dağına doğru koşturdu.
 Kara dağdaki kazılmış

Kara colga kirip bardı.
 Kara boomgo çıgıp kelze,
 Segis üyelü ağaş ayl
 Sederkep mında körünbey kayttı.
 Eki kulundu tört bee
 Tebeelep turbay emdi kayttı.
 Altın-Topçınıñ Ak-borozi
 Aygır bolgon mında turat,
 Ölöştöydin Kök-ölözi
 At çakızında eerlü turat.
 Moñıs-kaan bar-cok ünile
 Açu-koron kıygırdı:
 "Baratan bolzoñ, kapşay bar
 Alatan bolzoñ, kapşay al"
 Tındu neme çıkpadı,
 Şımırt tabış ugulbadı,
 Ölöştöy kulu utkıbağı.
 Ada kaan em bolgojin
 Adınıñ oozın bura tartıp,
 Ayılı caar uça berdi.
 Ceten baatır cergelejip,
 Ceñ tudarga belen turat.
 Altan baatır kurçay bazıp,
 At alarga meñdep kelet.
 Moñıs-kaan adınañ tüşpey
 Açu-koron kıygırat:
 "Kul camanı Ölöştöydiñ
 Aldamı uulı kelip cat.
 Ayıl ejigine cuuktatpagar,
 Arı kederi cogoltıgar"
 Moñıs-kaanniñ altan baatırı
 Bir ünle kıygırjat:
 "Altan kaanniñ curtın ootkonıs,
 Aldamı uul tükürükteñ ödör bö?
 Ceten kezeri kıygırjat:
 "Ceten kaanniñ curtın çaçkanıs,
 Kuldıñ uulı ünisteñ ölbös pö?"
 Moñıs-kaan tokunay tüşti.
 Ökpö-cüregi cımjay berdi.
 "Kabırğa sınar kazılulardı
 Taldap mında soyıgar,

1930 Kara yola girdi.
 Kara zirveye çıktığında,
 Sekiz parçalı ağaç evin
 Burada yükseldiğini gördü.
 İki kulunlu dört kısarak
 1935 Otlayıp duruyordu.
 Altın-Topçınıñ Ak-boro'su
 Aygır olmuş buradaydı,
 Ölöştöy'ün Kök-ölö'sü
 At direğinde eyerli duruyordu.
 1940 Moñıs-kaan bütün sesiyle
 Acı acı bağırdı:
 Gideceksen, hemen git
 Alacaksan, hemen al."
 Canlı hiçbir şey çıkmadı,
 1945 Bir fısıltı bile duyulmadı,
 Kulu Ölöştöy onu karşılamadı.
 Ata kağan şimdi
 Atının ağzını çevirip,
 Evine doğru uçurdu.
 1950 Yetmiş bahadır dizilip,
 Yen tutmak için hazırды.
 Altmış bahadır çarpraz yürüyüp,
 Atını almak için acele ediyordu.
 Moñıs-kaan atından inmeden
 1955 Acı acı bağırdı:
 "Kul kötüsü Ölöştöy'ün
 Aklını kaçırmış oğlu geliyor.
 Evin kapısına yaklaştırmayın,
 Kovalayıp yok edin.
 1960 Moñıs-kaan'ın altmış bahadırı
 Bir ağızdan bağırdı:
 "Altmış kağanın yurdunu dağıttık,
 Akılsız oğul tükürüğümüzden
 geçebilir mi?
 Yetmiş pehlivanı bağırdı:
 1965 "Yetmiş kağanın yurdunu saçtık,
 Kulun oğlu sesimizden ölmez mi?"
 Moñıs-kaan rahatladı.
 Yüreği ferahladı.
 "Kaburgası, eti lezzetlileri
 1970 Seçip burada kesin,

Segis kulaktu külerlerdi
 Cergeley mında azıgar,
 Arakını arkıttap,
 Albatıdān cuugar,
 Ceten ceti kezerlerimniñ
 Kün ötküleri arakı bolgoy,
 Altan altı baatırlarımniñ
 Ay ötküleri arakı bolgoy.
 Et semizineñ cigilezin,
 Emdi cırgap cürgülezin" - dep,
 Moñıs-kaan cakarıp aydat,
 Çıray-başı carıgan turat.
 Arakı koştogon cayzañdar
 Albatızınıñ çıyragın ekelet,
 Maldarınıñ semizin öltüret.
 Baştap kelgen caan cayzañ
 Bajırıp kaanına kirip barat:
 "Caman ulustı ekelledim,
 Cakşıların cuup keldim.
 Ölöştöydiñ tenek uulın
 Öltürbeske bodu bedim?
 Kiji onoñ korkorgo
 Kiyik bolup bütken be?
 Arka-tuudañ çaş bala
 Arslañ çılap keler be?"
 Törton konok cuuktap keldi.
 Cayzañdardıñ birüzi aydat;
 "Men ozoloytom,
 Meniñ conım cuuçıl edi"
 Ekinçizi blaajat:
 "Cok, men ozoloytom,
 Meniñ uluzım atkır edi"
 Moñıs-kaan mında aydat:
 "Ölöştöydiñ aldama uulın
 Öltürüp iygen cayzañga
 Camızı biyik cañ bererim,
 Calı kalıñ mal bererim,
 Onço cerge carlap turum,
 Onço conım uksın deydım.
 Ölöştöy uulın öltürele,
 Tört baatırdı töbölöp salarım,
 Aamay nemelerdi adıp salarım"
 Törtöniñçi kün keldi,
 Cayzañdarı cazanıp iydi,
 Cuuçıldarı cuula tüşti.

Sekiz kulplu bronz (kazanları)
 Sıralayıp dizin,
 İçkiyi tulumlara doldurup,
 Halktan toplayın,
 1975 Yetmiş yedi pehlivanım
 Günü içkiyle geçirsın,
 Altmış altı bahadırım
 Ayı içkiyle geçirsın.
 1980 Etin semizinden yesinler,
 Şimdi eğlenin" diye,
 Moñıs-kaan emretti,
 Yüzüne renk gelip, aydınlandı.
 İçki yüklenmiş cayzanlar
 Halklarının çeviklerini getirdiler,
 1985 Hayvanlarının semizini öldürdüler.
 Baş çeken büyük cayzan
 Baş eğip kağan huzuruna girdi:
 "Kötü insanları getirmedi,
 İyilerini toplayıp geldim.
 1990 Ölöştöy'ün ahmak oğlunu
 Öldürmez miyim?
 İnsan ondan niçin korksın
 Vahşî yaratılışlı mı?
 Ormandan, dağdan küçük çocuk
 1995 Arslan gibi mi gelecek?"
 Kırk gün yaklaştı.
 Cayzanların biri şöyle dedi:
 Önce ben karşı çıkayım,
 Benim halkım savaşçıdır."
 2000 İkincisi araya girdi:
 "Hayır, önce ben karşı çıkayım,
 Benim adamlarım saldırgandır."
 Moñıs-kaan şöyle dedi:
 "Ölöştöy'ün akılsız oğlunu
 2005 Öldüren cayzana
 Yüksek rütbe, itibar vereceğim,
 Yelesi kalın at vereceğim,
 Her yere ilân ediyorum,
 Bütün halkım duysun diyorum.
 2010 Ölöştöy'ün oğlunu öldürerek,
 Dört bahadırın başını ezerim,
 "Ahmakları atıp vururum.
 Kırkinci gün geldi,
 Cayzanlar süslendi,
 2015 Savaşçılar toplandı.

<i>Albatının kiyinindeñ</i>		Halkın arkasında	
<i>Altan altı baatır turdı.</i>		Altmış altı bahadır durdu.	
<i>Altan altı baatır kiyinineñ</i>		Altmış altı bahadırın arkasında	
<i>Ceten ceti kezer turdı“</i>		Yetmiş yedi pehlivan durdu.”	
<i>Kezerlerdiñ kiyinineñ</i>	2020	Pehlivanların arkasında	
<i>Moñıs-kaan boyı turdı.</i>		Moñıs-kaan kendisi durdu.	
<i>Çalıp tiygen künle koje</i>		Işıyan güneşle birlikte	
<i>Artaş tayga artınañ</i>		Artaş dağının ardından	
<i>Ölöştöy uulı çaş bala</i>		Genç delikanlı Ölöştöy	
<i>Öro turup, çıgıp keldi,</i>	2025	Yükselip, çıkıp geldi,	
<i>Açu-koron kıygırdı,</i>		Acı acı naralar attı,	
<i>Ama-tomo sıgırdı.</i>		Türlü şekilde ısıklık çaldı.	
<i>Kara tayga baştarı</i>		Kara dağların başları	
<i>Añtarılıp çaçıldı,</i>		Yıkılıp saçıldı,	
<i>Çaş ağaştar budaktarı</i>	2030	Yaş ağaçların dalları	
<i>Cızırājıp singıladı.</i>		Çatırdayıp kırıldı.	
<i>Suu cakalay tındulardı</i>		Su kıyısındaki canlıları	
<i>Suu ağıspay emdi kayttı,</i>		Su akıtıp götürdü,	
<i>Tuu kögüstey ulustı</i>		Dağ göğsündeki insanlar	
<i>Köçkö alğan turbay kayttı.</i>	2035	(Dağla birlikte) Göçtüler.	
<i>Turgan albatı</i>		Ayakta duranlar	
<i>Turgan cerine cıgıldı.</i>		Durdukları yere yıkıldılar.	
<i>Ceten ceti kezerleri,</i>		Yetmiş yedi pehlivani	
<i>Altan altı baatırları</i>		Altmış altı bahadırı	
<i>Ulay tutkan cıdaların,</i>	2040	Üst üste tuttukları kargılarını	
<i>Ušta tartkan kılıştarın</i>		Çektikleri kılıçlarını	
<i>İçkınıp iygen turbay kayttı.</i>		Sallayıp durdular.	
<i>Bökörgön bökölöri</i>		Saldıran yiğitleri	
<i>Bödünedi talgan emtir,</i>		Bıldırıcın gibi dalıyormuş,	
<i>Caanırkagan cayzañdarı</i>	2045	Kibirli cayzanları	
<i>Çaş baldardıy korkıgan emtir.</i>		Küçük çocuk gibi korkuyormuş.	
<i>“Cuu-cepseldi bijulap tudugar,</i>		“Silahlarınızı sağlam tutun,	
<i>Bek sanaalu, katu turugar!” - dep,</i>		Sağlam düşünceli, sert durun!” diye,	
<i>Moñıs-kaan kıygırala,</i>		Moñıs-kaan bağırarak,	
<i>Taş örgöözine kire konot.</i>	2050	Taş sarayına girdi.	
<i>“Ettü-kandu uur kiji,</i>		“Etli, kanlı ağır kişi,	
<i>İmdi barar ceriñ çok.</i>		Gidecek başka yerin yok.	
<i>Altı buttı orın aldına</i>		Altı ayaklı yatağın altına	
<i>Ajındıra kir” - dep,</i>		Hemen gir” diye,	
<i>Kas-Mañday üyine</i>	2055	Eşi Kas-Mañday’a	
<i>Moñıs-kaan emdi aydat.</i>		Şimdi Moñıs-kaan söyledi.	
<i>Ceti kıp taş örgöödöñ</i>		Yedi odalı taş sarayda	
<i>Çajınar içeen bedrep,</i>		Gizlenecek yer arayıp,	
<i>Örgöö içile telçip bazat.</i>		Sarayın içinde koşturup durdu.	
<i>Kıygı ugulbas cer tabarga,</i>	2060	Nara duyulmayacak yer bulmak için,	

Koyon çılap sekirip turat,
 Koñdiy cer çek tabılbayt.
 Katap kıygı ugularda,
 Taş örgöö tazıray berdi,
 Ook taştar oodılıp tüşti.
 Kas-Mañday orın aldında
 Talıp kalgan catpay kayttı.
 Ceten ceti kezerleri
 Katay-tetey cıgıldı,
 Altan altı baatırları
 Arı-beri seleñdeşti.
 "O-o kalak, ölümis keldi!" - dep,
 Onçolorı ıylajāt,
 Sanaazı çıgıp cüülgileyt,
 Er-Bökö üyine aydat:
 "Eki kulagıñ böktöp al,
 Ermek aytpay, tım otur"
 Eki sabarın kulagına sugup,
 Altın-Sırğa oturat,
 Al sanaazı karañıulayt.
 Ereen-tereen oturgança,
 Ejik kayra açıla berdi,
 Caş bala kirip keldi.
 Arı-beri serbeedep,
 Altın-Sırğa örö turat.
 Anda-mında tayanıp,
 Er-Bökö udura bazat.
 Uulçaqtı kuçaktap, erkelegileyt,
 Caagı boydoñ oşkoşkılayt.
 Altın stol cıldırıp,
 Alama-şikir salgılayt.
 "Bu mındağı albatı-con
 Tuu köksine ne çıkkın?
 Alıp-külük baatırlar
 Uldü-cıda ne tayanğan?
 Neni mında sakıgan,
 Añkazı azıp ne turgan?" - dep,
 Caş bala surap oturat.
 Altın-Sırğa ceñezi aydat:
 "Ada kaanıs katu kiji,
 Baatır ceen bütken bolzo,
 Bastıra buudaktı ceñdezin degen.
 Baatır bolut bütpegen bolzo,
 Bala mında ölin degen.
 Törtön künge seni sakıp,

Tavşan gibi sıçrayıp durdu,
 Saklanacak yer bulamadı.
 Tekrar nara duyulunca,
 Taş saray çıtırdadı,
 Küçük taşlar ufalanıp durdu.
 Yatağın altındaki Kas-Mañday'ın
 Aklı başından çıktı.
 Yetmiş yedi pehlivanı
 Sırasıyla hemen yıkıldı,
 Altmış altı bahadırı
 Oraya buraya savruldu.
 "Oo, ah, ölümümüz geldi" diye,
 Hepsı ağlaştı.
 Akılları başlarından çıktı,
 Er-Bökö karısına şöyle dedi:
 "İki kulağını kapa,
 Ses çıkarmadan, sessizce dur."
 İki parmağını kulağına sokup,
 Altın-Sırğa oturdu,
 Aklına kötü düşünceler geldi.
 Kendinden geçmiş otururken,
 Kapı açılıverdi,
 Küçük çocuk içeri girdi.
 Oraya buraya çarpıp,
 Altın-Sırğa ayağa kalktı.
 Bir şeylere dayanıp,
 Er-Bökö çıkıp geldi.
 Oğlanı kucaklayıp, sevdi.
 Yanak yanağa öpüştüler.
 Altın masayı donatıp,
 Türlü yiyecekler koydular.
 "Buradaki halk
 Dağın göğsüne niçin çıktı?
 Alp bahadırlar
 Niçin kılıç, kargı tutuyorlar?
 Burada neyi bekliyorlar,
 Niçin akılları başlarından çıkmış?" diye,
 Küçük çocuk böyle sorup durdu.
 Yengesi Altın-Sırğa şöyle dedi:
 "Ata kağanımız sert insan
 Bahadır torunum doğmuşsa,
 Bütün engelleri yensin demiş.
 Bahadır yaratılmamışsa,
 Çocuk burada ölsün demiş.
 Kırk gün seni bekleyip,

Arı-beri çıkpadı,
 Albatı tüymeenine kirişpedis"
 "Cımjak büdümdü taay emtir,
 Cılu söstü ceñe emtir" - dep,
 Caş uul içinde sananat.
 2110 Askar ajın teecilep içet,
 Aytkan ermekti tırıdap ugat...
 Adazına ceenin cetirerge
 Er-Bökö üydeñ çıktı,
 2115 Kayın eneniñ kurçın körörgö
 Altın-Sırğa kojo çıktı
 Baştapkı temir kaalganı
 Baçımdabay açtılar.
 Ekinçi möñün kaaalganı
 2120 Eptey tudup açtılar.
 Üçinçi altın kaalganı açsa,
 Amıraar möñkü orın aldında,
 Aar mancık ortozında
 Kalın cuuzına şıykinagan
 2125 Kas-Mañday catpay kayttı.
 Törtinçi ejikti açta tartsa
 Añkaya oozı açılğan,
 Al sanaazı tumantıgan
 Bir cerdi sıymap körüp,
 2130 Bir koñdıydı şıkalap körüp,
 Moñıs-kaan bazıp cürdi.
 Cakşı suraza, "cakşı" deer,
 Camandap aytsa, "eye" deer.
 Kas-Mañday kayda deze,
 2135 Kaykap kalgan körüp turar,
 "Ölgön-tirüzin bilbezim" -deer.
 Er-Bökö eneziniñ
 Keltey budınañ ala koyıp,
 Orın aldınañ çıgara tarttı.
 2140 Ködürip iyer iydelü de bolzo,
 "Ködürip bolbozım - dep
 Carbınıp turdı.
 Ozogı aayınça küçtü kiji
 Sler, ada, ködüriger" - dedi.
 2145 Adalu-uuldu ömölöjip,
 Kas-Mañdaydı öñdöytip iydiler.
 Kulagına ürüp turup,
 Tumçugınañ çöyip turup,
 Sanaazın ordına kiydirdiler.

Oraya buraya çıkmadık,
 Halkın telaşına kapılmadık."
 "Yumuşak yaratılışlı dayıymış,
 Tatlı sözlü yengeymiş." diye,
 2110 Genç oğlan içinden düşündü.
 Hazırlanan yemeği dibine kadar yedi,
 Söylenen sözü dikkatle dinledi...
 Babasına yeğenini götürmek için
 Er-Bökö evden çıktı,
 2115 Kaynananın kuşağını görmek için
 Altın-Sırğa onunla çıktı.
 İlk demir kapıyı
 Hızla açtılar.
 İkinci gümüş kapıyı
 2120 Rahatlıkla açtılar.
 Üçüncü altın kapıyı açtıklarında,
 Yatılan yatağın altında,
 İpeklerin arasında
 Kalın örtüye sarınmış
 2125 Kas-Mañday yatıyordu.
 Dördüncü kapıyı açsa
 Ağız açık kalmış,
 Akı karışmış
 Bir yeri sıvazlayıp baktı,
 2130 Bir oyuğa içinden baktı,
 Moñıs-kaan yürüdü.
 İyilikle sorsa "iyi" der,
 Kötülükle sorsa "evet" der.
 Kas-Mañday "nerede" dese,
 2135 Şaşırarak bakıp,
 "Ölü mü diri mi olduğunu
 bilmiyorum" der.
 Er-Bökö anasının
 Bir ayağından çekip,
 Yatağın altından çıkardı.
 2140 Kaldıracak gücü de olsa,
 "Kaldıramıyorum diye,
 Şikâyetlendi.
 Ne de olsa güçlü insan
 Siz, baba, kalkınız" dedi.
 2145 Babalı, oğullu birlikte.
 Kas-Mañday'ı kaldırdılar.
 Kulağından üfleyip,
 Burnundan çekip,
 Akınlı başına getirdiler

*Calañ cuuga bastırgan,
Kalañ cüzi kalpıygan,
Katu kulağı talbaygan,
Kara sanaazi çaypalgan,
Kanadı sınık kuştıy
Kas-Mañday oturat.
"Ceñil, cakşı oturaar ba?
Ceeniger keldi, tanıdaar ba?" - dep,
Altın-Sırğa surap turat.
"I-ı, bu ba?" - dep,
Kas-Mañdayı ıkçap unçugat.
Erkin-Koo baatır bolzo
Uzak neme sananbadı,
Cartın bilerge surap turdı:
"Öloştöydiñ örgöozin
Örö ködürgeniger kayda?
Özöktöñ çıkkın ceenigerge
Beletep koygon utkuul kayda?
Caba cadar cöp suragam,
Maldanarga mal suragam.*

*Ce caman çaktı kem açkan?
Cıda bajı cıstıy turgan!
Törtön konup kelerim dep
Tört baatırğa aytkan edim.
Amır sanaalu kelerim dep
Ajındıra cetirgen edim.
Üldü-cıdalı ne ulustar?
Üstügişken ne kalıktar?"
"Kalak-kokıy, ceenim,
Tört baatırdañ kaçan da
Andıy ermek ukpadım" - dep,
Moñıs-kaan tırlajıp ayttı.
"Uzun boomgo çıgala,
Uzada kıygı sler saldıgar:
Baratan bolzoñ, kapşay bar,
Alatan bolzoñ, kapşay al dep.
Ceeneerge bereten coöjögör
Cer tübine çöñdi be?
Tos ayılga ne kirbedeer?
Togus ayrı ne ündendeer?"
"Tos ayıl turgan edi,
Seniñ ayılıñ dep sananbadım.
Toolu beeler turgan edi,
Seniñ malıñ dep bodobodım" - dep,
Moñıs-kaan aktanat,*

2150 *Sert savaşa girmiş,
Kalın yüzü pörsümüş,
Sert kulağı sarkmış,
Akı başından çıkmış,
Kanadı kırık kuş gibi*

2155 *Kas-Mañday oturdu.
"Nasıl, rahat mısınız?"
Torununuz geldi tanıdınız mı? diye,
Altın-Sırğa sordu.
"Iıı, bu mu?" diye,*

2160 *Kas-Mañday sızlandı.
Bahadır Erkin-Koo ise
Uzun süre düşünmedi,
Doğruyu öğrenmek için sordu:
"Ölöstöy'ün sarayını*

2165 *Nerede yükselttiniz?
Vadiden çıkan (doğan) torunuza
Hazırlanan karşılama nerede?
Beraber yaşamak için izin istedim,
Hayvan sahibi olmak için hayvan
istedim.*

2170 *Fakat bu kötü çağı kim açtı?
Kargı başı orman gibi duruyor!
Kırk gün sonra gelirim diye,
Dört bahadıra söylemişim.
İyilik düşünerek gelirim diye*

2175 *Haber göndermişim.
İnsanlar niçin kılıçlı, kargılı?
Birbirine saldıran ne biçim halk?
"Âh, âh torunum
Hiçbir zaman dört bahadırdan*

2180 *Böyle bir söz duymadım" diye,
Moñıs-kaan titreyerek konuştu.
"Yüksek kayaya çıkarak,
Uzun uzun nara attınız:
Gideceksen hemen git,
Alacaksın hemen al diye.*

2185 *Torunuza vereceğiniz servetiniz
Yerin dibine mi battı?
Kabuktan eve niçin girmediniz?
Niçin dokuz ayrı seslendiniz?"*

2190 *"Kabuk ev duruyordu,
Senin evin olduğunu akıl edemedim.
Sayılı kısraklar duruyordu,
Senin atların diye düşünmedim" diye,
Moñıs-kaan kendini akladı,*

Bajın ködürbey oturat.
 "Tos ayıl bolgojin
 Meniñ ayılım dep sler bilereer,
 Tonı cırtık Ölöştöy
 Meniñ adam dep sler bilereer.
 Kañça cılga mal kabırgan,
 Katu cargak ton kiygen,
 Kojo curtaar eş surap,
 Slerge çögödöp mürğügen
 Ölöştöy odın öçürerge
 Sarı koronlo ne tükürdeer?
 Sarı tañdı tün ettiger!
 Ölöştöy uğı üzülzin dep,
 Öştöp bisti ne istedeer?
 Tört baatırdıñ azıp çapkan
 Attar tınıjın körgön bolboyoor?
 Algas boylorı korodop tükürgen
 Açu terine baskan bolboyoor?
 Meñiñ aytkan cakıltam
 Kağan büder, kaanım?" - dep,
 Erkin-Koo surap turat,
 Ebirede şılap kelet.
 Moñıs-kaan tırlajat,
 "Büdürerim" - dep çertenet.
 Erkin-Koo em bolgojin
 Tört baatırdı aldırıp keldi:
 "Töbözi iriñdü tañmalar,
 Cakıltamdı ne cajırdaar?
 Ölöştöy curtın cogoltorgo
 Ökpö-cüregeer kaynaarda,
 İçke tüülgen sös bajın
 İçke kanayıp toñurdıgar?"
 "Kalak, kalak, uul, - deşti,
 Kaan kijige tökpöy-çaçpay,
 Kanattu kuştıy cetirgen edis.
 Kaanıbis kalcuurıp arbangan,
 Kargap, tükürip oturgan"
 Turgan cerine Moñıs-kaan
 Suuda taldıy tırlaştı,
 Salkında agaştıy caykandı,
 Mını körüp, Erkin-Koo
 Moñıs-kaanga aydıp turat:
 "Tört baatırdı mege ber,
 Adamnıñ cerine curtazın.
 Enem slerdeñ cöjö albagan.
 Ençi edip mal albagan.

2195 Başını kaldırmadan oturdu.
"Kabuktan evin
Benim evim olduğunu biliyordunuz,
Paltosu yırtık Ölöştöy'ün
Babam olduğunu biliyordunuz.

2200 Yıllar boyunca hayvan otlatan,
Sert, yırtık palto giyen,
Birlikte yaşayacak eş isteyip,
Eğilip size dua eden,
Ölöştöy'ün ateşini söndürmek için

2205 Sarı zehirle niçin tükürdünüz?
Sarı şafağı geceye çevirdiniz!
Ölöştöy'ün soyu kurusun diye,
Niçin düşmanlık edip bizi izlediniz?
Dört bahadırın sürdüğü

2210 Atların soluğunu görmemiş miydiniz?
Kör halleriyle zehirli tüküren
Acı terine basmış mıydınız?
Verdiğim emrim
Kağanım ne zaman yerine getirilir?" diye,

2215 Erkin-Koo sordu,
İyice sorguladı.
Moñıs-kaan titredi,
"Yapacağım" diye yemin etti.
Şimdiyse Erkin-Koo

2220 Dört bahadırı çağırdı:
"Başları irinli mel'unlar
Buyruğumu niçin gizlediniz?
Ölöştöy'ün yurdunu yok etmek için
Heyecanlanırken,

2225 Asıl söyleyeceğiniz sözü
Niçin içinizde sakladınız?"
"Âh, âh, delikanlı, dediler,
Kağana hiçbir şeyi döküp saçmadan,
Kanatlı kuş gibi ulaştırdık.

2230 Kağanımız kızıp öfkелendi,
Kargayıp, tükürdü.
Moñıs-kaan durduğu yerde
Sudaki dal gibi titredi,
Rüzgardaki ağaç gibi sallandı,

2235 Bunu gören Erkin-Koo
Moñıs-kaan'a şöyle dedi:
"Dört bahadırı bana ver,
Babamın yerinde yaşasınlar.
Anam sizden servet almadı.

2240 Mirası olarak at almadı.

Tört bee Ölöştöy malı,
 Cajına iştegen teriñ calı"
 Moñıs-kaannıñ arga-sümezi
 Taşka tiygen oktıy taykılát,
 Törtön küñge maktangan cayzañdarı 2245
 Töbö-başañ tudungan turat.
 "Törtön konoktoñ ötkürbey
 Tört baatır cööjoni cetirer.
 Cuulgan connoñ,
 Cuulu maldañ, 2250
 Er-Bökö taayıñ kolınañ
 Eñi edip alarıñ" - dep,
 Art-uçında kaan kiji
 Ceen uulına cöbin aydat.
 Erkin-Koo em körgojin, 2255
 Altan altı baatırı,
 Ceten ceti kezeri,
 Et blaajıp, kazan aylantır.

Tuu kögüsteñ cuulgan kalık
 Törtön küñge aştap kaltır. 2260
 "Cajı cetpes meneñ korkıgan
 Caltanbas baatırları bu ba?
 Ceten kaannıñ curtın buskan
 Ceek kezerleri mindiy ba?" - dep,
 Erkin-Koo içinde şüündi, 2265
 Ayılın köstop bazıp iydi...
 Ölöştöy köörkiy emdi bolzo
 Örö turup baspas boldı,
 Tömön eñçeyip körör boldı.
 Eki köstön çaş togület. 2270
 Et-cüregi sıstap turat.
 "Kemi cedip öspögön,
 Kemirçek soğı katpagan
 Kiçü erke uulımdı
 Moñıs-kaan cigen turu, 2275
 Kekengenine cedingen turu" - dep
 Komudap, kalaktap oturgança,
 Erkin-Koo kirip keldi.
 Erkelejip, cakşıla jat,
 Ezen-amırın ugujat. 2280
 "Enem le meniñ eñimdi
 Ekelip berer boldılar - dep,
 Erkin-Koo uul aydat.
 Ölöştöy al sanaazı carıp,

Dört kısrak Ölöştöy'ün atı,
 Bu yaşına kadar çalışmasının karşılığı.
 Moñıs-kaan'ın aklı, fikri
 Taşa değmiş ok gibi kaydı,
 Kırk gün boyunca övünen cayzanları
 Başlarını tuttular.
 "Kırk günü geçirmeden
 Dört bahadır
 Toplanan halktan
 Yağlı maldan,
 Dayın Er-Bökö'nün elinden
 Mirasını alacaksın. diye,
 Sonunda kağan
 Torununa söz verdi.
 Erkin-Koo şimdi baktı ki,
 Altmış altı bahadırı,
 Yetmiş yedi pehlivani,
 Eti paylaşamayıp, kazan etrafında
 dönüyor.
 Dağın göğsünden toplanan halk
 Kırk gün boyunca aç kalmış. 2260
 "Yaşı yetmez benden korkan
 Cesur bahadırları bu mu?
 Yetmiş bahadırın yurdunu bozan
 Zâlim pehlivanları böyle mi?" diye,
 Erkin-Koo içinden düşündü, 2265
 Dönüp evine gitti...
 Şimdi zavallı Ölöştöy ise,
 Kalkıp yürüyemez oldu,
 Eğilip aşağı bakar oldu.
 İki gözünden yaş döküldü.. 2270
 Yüreği sızladı.
 "Yaşı henüz yetmemiş,
 Kıkırdak kemiği sertleşmemiş
 Küçük nazlı oğlum
 Moñıs-kaan'a yem olacak, 2275
 Tehdidi kendine dönecek" diye,
 Kederlenip, inleyip dururken,
 Erkin-Koo girip geldi.
 Sarılıp, selâmlaştılar,
 Hâl hatır soruştular. 2280
 "Anamla benim mirasımı
 Getirip verecekler, diye,
 Delikanlı Erkin-Koo konuştu.
 Ölöştöy'ün morali düzeliş,

Kök-ölözine türgen minip,
Añdap-kuştap cüre berdi.
"Añ semizin adatam - dedi,
Cuñma semizin öltüretem" - dedi.
Erkin-Koo uulçak bolzo,
Ənezin aylanıp, oynop cürdi.
Ce toolu künder ötkön sooñdo,
Mal-aştı aydagan,
Albatı condı başkargan,
Ar cööjoni koştogon
Tört baatır kelbey kayttı.
Ölöstöydiñ curtında,
Öşküs-cabıstıñ cerinde,
Üç ıyıktañ edeginde
Ak kemirçek ak bayzıñdı
Ar albatı tudup iyet.
Kara talaydı cakalay,
Iyık tayganı edektey
Kalık-con curtay beret.
Altın bayzıñ ejiginde
On eki üyelü altın çakı
Kiñ çogına küyüp turat.
Ölöstöy koörkiy emdi bolzo
Cargak tonın kiygençe,
Çaman ölözın mingençe,
Kaan dep adadar boldı,
Kankpay, ırıstu curtaar boldı.
Segis üyelü ayıl için
Tört baatır eeleptir.
"Ölöstöy kaanıñ neni aydar,
Kandıy corukka atkarar?" - dejiip.
Şayrap cadatan ulus boluptır...

Aylanıjıp aylar ötti,
Cılıjıp cıldar ötti.
Bir kün erten tura
On eki üyelü altın çakıga
Erke-küren mañtap keldi.
Karaylap mında kiştıp turdı,
Kara cerdi çapçıp turdı:
"Ürgülcige nökörim bar bolzo,
Üygenin kolına alızın - diyti.
Üyelikke nökör çok bolzo,
Ürküp mınañ baradım" - diyti.
Kümüş üygendi karızına ilip,
Küler eerdi kuçaktanıp,

2285 Hemen Kök-ölö'süne binip,
Avlanmaya çıktı.
"Geyiğin semizini vurayım, dedi,
Dağ keçisinin semizini öldüreyim" dedi.
Erkin-Koo oğulcuk ise,
2290 Anasının etrafında dolanıp oynadı.
Fakat sayılı günler geçtikten sonra,
Hayvanları süren,
Halkı yöneten,
Bütün serveti yüklenen
2295 Dört bahadır geldi.
Ölöstöy'ün yurdunda,
Zavallı öksüzün yerinde,
Üç kutsal dağın eteğinde
Ak kıkırdak gibi ak sarayı
2300 Halk yaptı.
Kara ırmağın kıyısında,
Kutsal dağın eteğinde
Halk yaşadı.
Altın sarayın kapısında
2305 On iki boğumlu altın direk
Gün ışığında parladı.
Zavallı Ölöstöy'e ise şimdi,
Kötü paltosunu giyerek,
Kötü alacasına (atına) binerek,
2310 Kağan denir oldu.
Huzurlu, mutlu yaşar oldu.
Sekiz parçalı evin içini
Dört bahadır tutmuş.
"Ölöstöy kağanımız ne der,
2315 Bizi nereye gönderir?" dediler.
Neşeli yaşayan insanlar oldular...

Dönüp aylar geçti,
Kayıp yıllar geçti.
Bir gün sabah erken
2320 On iki boğumlu altın direğe
Erke-küren dört nala geldi.
Şahlanıp kişnedi,
Kara toprağı eşeledi:
"Sonsuza kadar dostum varsa,
2325 Dizgini eline alsın, dedi.
Neslinde arkadaş yoksa,
Ürküp buradan gidiyorum." dedi.
Gümüş dizgini omzuna asıp,
Bronz eyeri kucaklayıp,

Erkin-Koo çığa kondı.
 At çakızına cügürüp keldi.
 "Men mineten at bolzo,
 Bajına öy üygen edi,
 Tarıktırarı çok edi" - dep,
 Erkin-Koo süünip aydat.
 At bajına üygen suktı,
 Emeş-emeş keñ boldı.
 Erkii-Koo ciit baatır
 Erke-küreñ sırtına
 Kübe calañ tokum salat,
 Küler artaş eer salat,
 Togus koloñ toolop tartat.
 Öro çıksa, çupçılbas,
 Tömön tüşse, cıbas
 Katamal koloñ katay tartat.
 Kün çololu kümüş köndürgeni
 Eer kajına tağıp turat.
 Kün çololu kümüş tegelik
 Kün ebirip aylanar
 Cañdu emtir.
 Ay çololu altın tegelik
 Ay ebirip aylanar
 Cañdu emtir.
 At cazalı bütkende,
 Ayılına oyto kirip keldi.
 Köö kuyagın kiyinet,
 Togus tñey şuru topçızın
 Tooloy tudup topçılanat.
 Iraak cerge kiyineten
 Aar mañcık öñcük tonın
 Katay emdi kiyinet.
 Altan eki teñze topçı
 Aylandıra topçılanat,
 Eki tñey keen ödügin
 Eptey tutup kiyip alat.
 Eki tñey temir meeley -
 Eki koldıñ kuyagın -
 Eptey tudup kiyip alat.
 Kara kumduş börügin
 Kulak tözine keptey tartat.
 İlcirmelü baş kuyagın
 Bajına kiyip topçılanat.
 Ceten teektü kayış kurın
 Aç beline kurçanat.

2330 Erkin-Koo çıktı.
 Koşarak at direğine geldi.
 "Bineceğim atımınşa
 Başına takılacak dizgindir,
 Hiçbir kusuru yoktur" diye,
 2335 Erkin-Koo sevindi.
 Dizgini atın başına taktı
 Biraz geniş oldu.
 Yiğit bahadır Erkin-Koo
 Erke-küreñ'in sırtına
 2340 Büyük eyer keçesini yerleştirdi,
 Bronz eyeri yerleştirdi,
 Dokuz kolanı sayıp çekti.
 Yukarı çıksa, yerinden oynamaz,
 Aşağı inse, kaymaz
 2345 Kat kat kolanı üst üste çekti.
 Güneş desenli gümüş göğüslüğü
 Eyerin kaşına taktı.
 Güneş desenli gümüş tekerlek
 Güneşi dolaşıp döner
 2350 Yapımlıymış.
 Ay desenli altın tekerlek
 Ayı dolaşıp döner
 Yapımlıymış.
 Atı donatması bittikten sonra
 2355 Tekrar gelip evine girdi.
 Savaş zırhını giyindi,
 Birbirine benzer dokuz düğmesini
 Sayıp düğmeledi.
 Uzak yere giderken giyindiği
 2360 İpekli şık elbisesini
 Şimdi üstüne giyindi.
 Altmış iki delikli düğmeyi
 Takıp düğmeledi,
 Birbirine eş güzel ayakkabısını
 2365 Alıp güzelce giyindi.
 Birbirine eş iki demir eldiveni
 İki elin zırhı olarak
 Alıp güzelce taktı.
 Kara kunduz kürkü borkünü
 2370 Kulağının dibini kapatacak şekilde taktı.
 Zincirli tolgasını
 Başına takıp düğmeledi.
 Yetmiş çentikli kayış kuşağını
 İnce beline kuşandı.

Ak üldüzün bu bolgojin
 Sol calmaşka tağınat,
 Adar saadak cebe ogın
 Carın boygo salınat,
 Alıp-kezerdeñ caltanbas
 Ay karagayın cüktenet.
 "Attıñ küçin körödim - dep,
 Adazıla cakşılajat,-
 Ğercine küçin körödim - dep,
 Ğenezile ezendejet.
 Altın kaalga açıp çıgat,
 Altın bozogo altay bazat.
 On eki üyelü altın çakıdañ
 Altın çılıbirdı çeçe tartat.
 Keltey kolıla kaştan tuttı
 Keltey kolıla caaktañ tuttı,
 Bir temdenip atka mindi,
 Ğki tiskindi teñdey tuttı,
 Ğki kösti kaday kördi.
 "Çu la çu, çu la çu!"-
 Ğrke-küreñ kıymık etpeyt,
 Turgan ceriñe kadalğan degejin
 Tört sanı cer üstünde,
 Kadalbagan ol degejin,
 Karaylap çıkpay kaji cerde.
 "Er kiji sen bolzoñ,
 Meniñ calımnıñ aldında
 Altın saptu kamçı bar,
 Ol kamçıını alala,
 At calmajına cañıp iy"
 Erkin-Koo ciit baatır
 Altın saptu kamçıını
 Ala koyıp, cañıp iydi,
 Ğrke-küreñ eles etti.
 Katu taşka teep barganda,
 Kayılgandıy burkurap cadat.
 Kalıñ agaşka kire kongondo,
 Tazıldı ağaştar tazırıp kalat.
 Tayga ajıra tuylaganda,
 Tayga taştar seleñdep turat.
 Suuga kiydire tuylaganda,
 Suu caradınañ ajınıp kalat.
 Ğrke-küreñ ercine at
 Moñıs-kaannıñ cerine
 Tuylagança kirip bardı.

2375 Ak kılıcınıysa
 Sol yanına takındı,
 Atacağı okunu
 Omzuna saldı,
 Alplardan, yiğitlerden korkmaz
 2380 Çam ağacından (yayını, okunu) yüklendi.
 "Atın gücünü göreyim , diye,
 Babasıyla vedalaştı,
 Kıymetlinin gücünü göreyim" diye
 Annesiyle vedalaştı.
 2385 Altın kapıyı açıp çıktı,
 Altın eşiği adımladı.
 On iki boğumlu altın direkten
 Altın yuları çözüp çekti.
 Bir eliyle eyer kaşından tuttu
 2390 Bir eliyle atın yanağından tuttu,
 Bir sıçrayışta ata bindi,
 İki dizgini denk tuttu,
 İki gözü sert baktı.
 "Deh deh, deh de deh"
 2395 Erke-küreñ kıılmıdamadı,
 Durduğu yere saplanmış gibi
 Dört ayağı yerin üstünde,
 Sanki saplanmış gibiydi,
 Şahlanıp hiçbir yere gitmedi.
 2400 "Sen er kişiyisen
 Benim yelemin altında
 Altın saplı kamçı var,
 O kamçıyı alarak,
 Atın kışına vur."
 2405 Genç bahadır Erkin-Koo
 Altın saplı kamçıyı
 Alıp vurdu,
 Erke-küreñ görünmez oldu.
 Sert taşta teptiğinde,
 2410 Erimiş gibi dağıldı.
 Sık ağaçlığa girdiğinde,
 Köklü gür ağaçlar çatırdayıp kaldı.
 Dağ aşıra sıçradığında,
 Dağlar taşlar silkindi.
 2415 Suya girip sıçradığında
 Sular kıyılarından aştı.
 Kıymetli at Erke-küreñ
 Moñıs-kaan'ın yerine
 Sıçrayarak gitti.

Tündü-tüştü törtön künge
 Tuylap kelgen boluptır.
 Kaya körüp turar bolzo,
 Kara cerdi kaza teep,
 Katu coldı buza teep,
 Cedip kelgen boluptır.
 Tuygak tiygen cımjak cerde
 Kulaş orolor artıp kalğan.
 Cer toozını teñerige çıgıp,
 Kara bulut bolup kalğan.
 Küntüştügi şık tuman,
 Ol tuman - boro toozın.
 Erke-küren at la boluptır,
 Erkin-Koo er le boluptır.
 Eki kolı sır bice
 Erke-küreñ kelip cattı,
 Erkin-Koo baatır bolzo
 Koolodo kojoñdop keletti.
 Moñıs-kaan ejigin açıp,
 Taş örgöözineñ çıgıp kelet.
 Kandıy da baatır keletkenin
 Kaykap mında körüp turat.
 Carın boydo capşarı cok,
 Omırtkada üye cok,
 Koo kırılñ tumçuktu,
 Koş arkadıy kabaktı.
 Altan eki teñze topçı
 Aylandıra carıdıp kleetet.
 Körgön köziniñ calbıjna
 Kaan cüzi küyüp turat.
 Caan kaanniñ ayılı dep,
 Coboıp, araay kelbeyt.
 Caan ulus curtı dep,
 Calakaylanıp cuuktabayt.
 At alar kapşuundardı
 At çakızına sakıttı.
 Ceñ tudar bökölördi
 Cergeleştire sakıttı.
 Moñıs-kaanniñ çakızına cedip;
 At üstüneñ kıygırat:
 "Moñıs-kaan üyde be?"
 Kaan kiji çıgıp kelet,
 Ezen-mendi surap turat.
 "At çakıga ne tüşpediñ?" - dep,
 Kudı çıgıp, kaan aydat,

2420 Geceli gündüzlü kırk gün boyunca
 Sıçrayarak gelmiş.
 Geriye dönüp baktı ki,
 Kara toprağı tepip kazarak,
 Katı yolu tepip bozarak,
 Yetip gelmiş.
 2425 Toynak degen yumuşak yerde
 Kulaç derinliğinde çukurlar oluşmuş.
 Yerin tozu göğe çıkıp,
 Kara bulut olup kalmış.
 2430 Güneydoğudaki yoğun sis
 O sis, boz tozmuş.
 Erke-küreñ güçlü atmış,
 Erkin-Koo er gibi ermiş.
 İki ön ayağı rakseder gibi
 2435 Erke-küreñ geldi,
 Bahadır Erkin-Koo ise
 Türkü söyleyip geldi.
 Moñıs-kaan kapısını açıp,
 Taş sarayından çıktı.
 2440 Nasıl bir bahadırın geldiğini
 Görüp şaşırdı.
 Kürek kemikleri bükülmez,
 Omurgasında eklemi yok,
 Dağ yamacı gibi burunlu,
 2445 Sık orman gibi kaşlı.
 Altmış iki delikli düğmesi
 Etrafı ısıtarak geldi.
 Baktığı gözünün ışığından
 Kağanın yüzü yandı.
 2450 Büyük kağanın evi diye,
 Yavaşlayıp, usulca gelmedi.
 İtibarlı insanların yurdu deyip,
 Uysal şekilde yaklaşmadı.
 At alacak çevikleri
 2455 At direğinde bekletti.
 Yen tutacak yiğitleri
 Dizip bekletti.
 Moñıs-kaan'ın at direğine yetip:
 At üstünden bağırdı:
 2460 "Moñıs-kaan evde mi?"
 Kağan çıkıp geldi,
 Hâl hatır sordu.
 "At direğinde niçin inmedin?" diye,
 Kağan ödü kopup konuştu,

Bökönö söögi tırkırıp turat.
"Ceten ceti kezerleriñneñ,
Altan altı baatırlarıñnañ
Korkolo, tüşpedim" - dep,
Erkin-Koo öçöp katkırat,
Adınıñ oozın bura tartat.
Erkin-Koo emdi bolgojin
Er-Bökö taayınıñ
Çakızına barıp tüşti,
Altın ejigin açıp kirdi,
Amır-ezendi surap turdı...

Bu öydö Kas-Mañday
Moñıs erine aydıp turat:
"Ak:r, akır, Moñızım,
Sen neni sanandıñ?
Erkin-Koo tenekti
Altın-Sırğa tektirip aldı.
Uçı-tübin şüür kerek,
Üydeñ çıkpıy oturar kerek"
"Cajına curtagan karu ejim,

Çakşı şüülteñdi içte tudayın.
Caan tübekteñ ayrılar
Bir arganı men tabayın" - dep,
Moñıs-kaan unçuğat,
Cerdıy karargan oturat.
Er-Bökö lö Altın-Sırğa
Erkin-Koonı atandırdı,
Olor ortodo ermek-kuuçın
Cajıt bolup artıp kaldı.
Alın kolu sır biye,
Kiyin budı suu corgo,
Ayakta suunu çaypaltpaadıy,
Frke-küreñ barıp cadat.
"Caman cuudık Ölöştöydön
Çakşı er kanayıp bütken?
Üyezi çok bu baatır
Kandıy üye bajınañ kelgen? dep,
Moñıs-kaan sananat.
Çala kıyın cadıp alala,
Çat la aaylap bolboy turat.
Er le bolzo, er бүдүптir,

2465 Sert kemikleri titredi.
"Yetmiş yedi pehlivanından,
Altmış altı bahadırından
Korkarak, inmedim" diye,
Erkin-Koo alayla kahkaha attı.
2470 Atının ağzını geri çevirdi.
Şimdiyse Erkin-Koo
Dayısı Er-Bökö'nün
At direğine gidip indi,
Altın kapısını açıp içeri girdi,
2475 Hâl hatır sordu...

O vakit Kas-Mañday
Kocası Moñıs'a şöyle diyordu:
"Dur, dur Moñıs'ım
Sen ne düşünüyorsun?
2480 Ahmak Erkin-Koo'yu
Altın-Sırğa kandırdı.
Başını sonunu düşünmek gerek,
Evden çıkmadan oturmak gerek."
"Bugüne kadar birlikte yaşadığım
sevgili eşim,
2485 İyi fikrini aklımda tutayım.
Bu büyük felaketten kurtulacak
Bir çare bulayım" diye,
Moñıs-kaan konuştu,
Toprak gibi kararıp oturdu.
2490 Er-Bökö ile Altın-Sırğa
Erkin-Koo'yı uğurladı,
Onların arasındaki konuşma
Sır olup kaldı.
Ön ayağı dansedip,
2495 Arka ayağı rahvan gidip,
Kâsedeki suyu taşırmıyor gibi,
Erke-küreñ gitti.
"Kötü, pasaklı Ölöştöy'den
Nasıl iyi er doğmuş?
2500 Eklemsiz bu bahadır
Hangi neslin başına gelmiş? diye,
Moñıs-kaan düşündü.
Biraz yatıp uzandı,
Fazla bir şey anlayamadı.
2550 Er de er yaratılışlıymış,

At la bolzo, at bdptir,
Betegelü kaltar beede
At caksı bderin
Ajındıra körgön edim.
Eki tüney kour beede
Ercine suzi bderin
Ertelede bilgen edim...
Erkin-Koo emdi bolzo
Kanattu kutıy uçup kelet,
Aylı-curtına canıp kelet.
lty adazı bolgojin
A semizin artıngan
Aylına canıp kelgen emtir.
Adap cürgenin uulına
Araayına kuuçındap beret:
"Bulan adap crgemde,
Boroondu caa kelgende,
Cut tps kalı brl
Cara aga bar bolgon,
Ol agatı tözine
Odu salıp oturatam,
A, bulan buurın tıtep,
Caman kardım toydıratam.
Bajıma cimjak castıktıy
Başka bütken tazıl bar,
Castanıp alıp uyuktaytam.
Bu adap cürele,
Baybak aga tözine kondım.
Czime cılu, cılu
Camır tamızı kelip ttı,
r körüp acıktazam,
tk-cirtık krnbedi.
Oyto cadala, uyku saldım,
Odu neme tjenbedim.
Alın meni colımnı
Kıskarganıı belgezi be?
Kiyin meni colımnı
Uzaganıı temdegi be?
Azıragan caıs uulım,
Adap crze, oduu ol.
Camırlu künde cajınatan
Cajıl brl aga ol"
Erkin-Koo emdi bolzo
Adazına aydıp turat:
"Kaan kiji neni bedrep,

At da at yaratılılıymı,
 Damgalı koyu donlu kırsadı,
 Atın iyisinin doğduğunu
 İte imdi gördüm.
 2510 Birbirine benzer iki koyu kısraktan
 Kıymetli atın doğduğunu
 Önceden de bilirdim...
 Erkin-Koo imdiyse
 Kanatlı ku gibi uçup geldi,
 2515 Evine, yurduna dönüp geldi.
 Babası lty ise
 Geyiğin semizini yüklenmiş
 Evine dönüp gelmiş.
 Avda olanları oğluna
 2520 Yavaa anlattı:
 "Geyik avlamak için dolaşırken,
 Şiddetli yağış yağınca,
 Yağmur geçirmez kalın yapraklı
 Güzel bir ağaç vardı,
 2525 O ağacın dibine
 Kamp kurup oturdum,
 Geyik ciğerini ısırp,
 Karnımı şöyle böyle doyurdum.
 Baıma yumuşak yastık gibi
 2530 Orada çıkmış bir ağaç kökünü,
 Yaslanıp uyudum.
 Böyle avlanırken,
 Ulu ağacın dibine kondum.
 Yüzüme ılık ılık
 2535 Yağmur damlası gelip dtı,
 Yukarı dikkatlice baksam da,
 Bir yırtık, açıklık da görünmedi.
 Tekrar yatarak uyudum,
 Dmde hayırlı bir şey görmedim.
 2540 Yaacağım hayatımın
 Kıaldığının işareti mi?
 Yaşadığım hayatımın
 Uzadığının işareti mi?
 Büyüttüğüm tek oğlum,
 2545 Ava ıksan, kampın olsun.
 Yağmurlu günde sığınacağın
 Yeşil yapraklı o ağaç.
 Erkin-Koo imdiyse
 Babasına şöyle dedi:
 2550 "Kağan kişi siz neyi arayıp da,

Kara agaşka kirgeneer?
Kursak slerge cetpedi be?
Kurlu semister bu turu.
Altayaarda ee bolzoor,
Alkı boyoor uuldu boldoor. 2555
Amırap emdi cadıgar,
Arı-beri barbagar"
"Közim meniñ kurç edi,
Atkan ogım bolgojin
Añnañ kaçan da caspaytan edi - dep, 2560
Ölöstöy uulına aydıp turat,
Uuldu men boldım deyle,
Ulu kaan bolbozım.
Curttu men boldım deyle,
Cutpa bay bolbozım" 2565
"Çın añdaar añçı
Men bolor turum" - dep,
Erkin-Koo aytkan turat,
Adına minip, añday beret.
Ölöstöy meñdebey ayılınan çıgat, 2570
Kök-ölöziniñ eerin alat,
Kök taygazına agıdıp iyet.
Altın-Topçı abakayı bolzo
Altın stol cıldırıp turat,
Alama-şikir ajın salat. 2575
Ölöstöy köörkiy amırap oturat,
Aş bajınañ teecilep ajanat.
Toolu künder ötkön kiyininde
Ölöstöy şüünip kuuçındadı:
"Alın colım kıskardı, 2580
Kiyin colım uzadı.
Mal saap, kımıs açıtkar,
Kımıstañ açu arakı askar...
Uzun kuyruk suy salıp,
Ak malıña börü kirbeen, 2585
Uzun cıda tudunıp,
Albatızına çak tüşpeen,
Küntüştük Altayda
Ak-sur atka mingen
Ak-Bökö dep baatır bar. 2590
Erke-sur atka mingen
Ermen-Çeçen abakaylu,
Caraa-Çeçen kıstu.
Caraa-Çeçen çaş ta bolzo,
Ölgölögimde, kudalap salatam. 2595

Kara ormana girdiniz?
 Yiyecek size yetmedi mi?
 Semiz etler işte duruyor.
 Altayınıza sahip olunuz,
 Erkek oğul sahibi oldunuz.
 Şimdi yatıp dinlenin,
 Öteye beriye gitmeyin."
 "Benim gözüm keskindir,
 Attığım okum ise
 Avdan şaşmaz hiçbir zaman, diye,
 Ölöstöy oğluna söyledi,
 Ben oğul sahibi oldum diye,
 Ulu kağan olmadım.
 Ben yurt sahibi oldum diye,
 Aç gözlü zengin olmadım."
 "Gerçek av avlayan avcı
 Benim işte" diye,
 Erkin-Koo konuştu,
 Atına binip, ava çıktı.
 Ölöstöy telaşla evinden çıktı,
 Kök-ölö'sünün eyerini aldı,
 Gök dağına doğru sürdü.
 Altın-Topçı eşiyse
 Altın masayı donattı,
 Lezzetli yemekler koydu.
 Zavallı Ölöstöy oturup dinlendi,
 Yemeği dibine kadar yedi.
 Sayılı günler geçtikten sonra
 Ölöstöy düşünüp konuştu:
 "Yaşayacak ömrüm azaldı,
 Yaşadığım ömrüm çoğaldı.
 Kısarak sağıp, kıımız mayalayın,
 Kıımızdan sert içki hazırlayın...
 Uzun kuyruğunu sürüyüp,
 Hayvanına kurt girmeyen,
 Uzun kargı tutunup,
 Halkına felaket getirmeyen,
 Altay'ın güneydoğusunda
 Ak-sur ata binen
 Ak-Bökö adlı bahadır var.
 Erke-sur ata binen
 Ermen-Çeçen eşli,
 Caraa-Çeçen kızlıdır.
 Caraa-Çeçen genç de olsa,
 Ölmek üzereyken, dünür gideyim.

Ölöstöy boyım ölüp kalzam,
Örö özör çaş üyem
Öksüz adazın undıbay cürzin"
"Ay, ay, Ölöstöy, - dep,
Altın-Topçı aydıp oturat.
Alın colıñ kıkarganı bu ba?

Al sanañ aymaganı bu ba?
Moñıs-kaannıñ cargak tondı
Caman kulu
Öçöp-çenep keldi deer.
Köm ödügiñ mayçıñdap,
Köbüskek tonıñ şılırap,
Uyalbay kanayıp baratañ?
Ulu kaannıñ öörgözine
Neni alıp kireteñ?
Törtön üyelü altın çakıdañ
Adıñdı kanayıp buulaarıñ?
Ay camılı albatı bolor,
Cüzin kanay körötoñ?
Eski et ürelgen dezeñ,
Etti cañıdañ sogumdaarıs,
Bu arakı cımjak dezeñ,
Arakı açuzın azarıs.
Konok kelze, kondırbas,
Salım kelze, sakıtpas.
Ölgönçö curtıñda
Menile kojo artsañ kaydar?"
Ölöstöy mında aayı çok
Öksöp, kalaktap çıkpıy kayttı,
Altın-Topçı sözün
Aylandıra şüüp ukpadı.
Tört baattırğa cakıp turat:
"Beeler süttüzin tudup saagar,
Açu kmıstañ arakı askar"
Maltazın adıp, beline kıstandı...
Köm ödügi mayçıñdap,
Cargak tonı şılırap,
Arka-tuunı köstöp bastı,
Kayıñ tozın cüktenip keldi,
On eki tos könök etti.
Ekelgen arakını olorgo urat,
Ogo-bogo cetpey tolot.
Altın-Topçı aytkanin
Ay kulagina salbadı.

Ben Ölöstöy, ölüp kalsam,
Nesillerim yaşar
Öksüz babalarını unutmazlar."
"Ay, ay, Ölöstöy diye,
Altın-Topçı konuştı.
Yaşayacağın ömrünün azalması
bu mu?
Aklının bunaması bu mu?
Moñıs-kaan'ın kötü paltolu
Kötü kulu
2605 Düşmanlığa geldi derler.
Deri ayakkabın yan basıp,
Deri palton hışırdayıp,
Utanmadan nasıl gideceksin?
Ulu kağanın sarayına
2610 Neyi alıp gideceksin?
Kırk boğumlu altın at direğine
Atını nasıl bağlayacaksın?
İtibarlı insanlar olur,
Yüzlerine nasıl bakacaksın?
2615 Eski et bozuldu diyorsan,
Eti yeniden keseriz,
Bu içki yumuşak diyorsan,
İçkinin sertini hazırlarız.
Zaman geldiğinde durdurmaz,
2620 Kader bekletmez.
Ölene kadar yurdunda
Benimle yaşasan ne olur?"
Ölöstöy'ün burada akli başından çıkıp
İç çekip, inleyerek çıktı,
2625 Altın-Topçı'nın sözünü
Etraflıca düşünmedi.
Dört bahadıra emretti:
"Kısrakların sütlüsünü tutup sağın,
Sert kımızdan içki yapın.
Baltasını beline sıkıştırdı...
2630 Deri ayakkabısına yan basıp,
Sert paltosu hışırdayıp,
Ormana, dağa doğru yürüdü,
Kayın ağacı kabuğunu yüklenip geldi,
2635 On iki adet kova yaptı.
Getirdiği içkileri onlara doldurdu,
Hepsi iyice doldu.
Altın-Topçı'nın söylediklerini
Dikkate almadı.

Kök-ölöni eertep iydi,
Sırlı kuyuşkan caya tuttı,
Tört koloñdı töşkö tarttı,
Örö çıksa, cılbaytan
Örmölü koloñdı koştıoy tarttı.
İlgin tulupka könöktörin salıp,
Böktörp iygen turbay kayttı.
Aylına Ölöştöy kirip kelet,
Altın torloy kañzazın alat,
Mayçık ödük konçına sugat.
Altın-Topçı abakayın
Aylana bazıp, oşkop salat,
Altın-Topçı okşoboyt,
Araayınañ ıylap oturat.
"Alın colım kısa bolup,
Ölüp kalar salımdı bolzom,
Ak-Bökö Altayında
Söögim artkay ol - dedi, -
Arakımdı içip salza,
Aylıma kojoñlo kelgeyim - dedi.
Ezen bolzın, ejim", - dedi.
"Erke cañıs uulıñdı
Emeş ne sakıbadıñ?" - dep,
Altın-Topçı suradı,
Arga-süme tappadı.
"Sakırğa öy uzaar,
Sananarga col kıskarar" -dep,
Ölöştöy üyine karuu berdi.
Köm ödügi mayçıñdap,
Köbüşek tonı şılırap,
Calmajına tagıngan üldüzi cok,
Cardına cüktengen caazı cok,
Kök-ölözine minip iyet,
Kökpöñdödö cele beret.
Kança tayganı aja berdi,
Kaynagan talaylardı keçe berdi.
Tün kirerde, uyuktabay,
Tuş kelerde, üdelebey,
Ak-Bököniñ tergeezine
Çıdip kelgen cürbey kayttı.
"Bu ne kijiniñ malı?" - deerde,
"Ak-Bököniñ malı" - deşti.
"Bu ne kaaniñ conı?" - deerde,
"Ak-Bököniñ conı" - deşti.
"Kandıy Altaydı köstögön

2640 Kök-ölö atını eyerledi,
 Sırlı kuskunu tuttu,
 Dört kolanı (atın) döşüne çekti,
 Yukarı çıksa kaymaz
 Örölmüş kolanı birlikte çekti.
 2645 Güderi tuluma kovalarını koyup,
 Ağızlarını iyice kapattı.
 Ölöştöy gelip evine girdi,
 Alacalı altın piposunu aldı,
 Eğri ayakkabısının konçuna soktu.
 2650 Eşi Altın-Topçı'nın
 Etrafında dolaşıp, öptü.
 Altın-Topçı onu öpmeydi,
 Yavaşça ağlayarak oturdu.
 "Yaşayacak ömrüm kısaldı,
 2655 Ölüp kalacak kaderliysem,
 Ak-Bökö'nün Altay'ında
 Cesedim kalır, dedi,
 İçkimi içerek,
 Evime türkü söyleyerek geleyim, dedi.
 2660 Hoşça kal eşim", dedi.
 "Tek sevgili oğlunu
 Niçin biraz beklemiyorsun?" diye,
 Altın-Topçı sordu,
 Bir çare bulamadı.
 2665 "Beklemekle zaman uzar,
 Düşünmek yolu kısaltır" diye,
 Ölöştöy karısına cevap verdi.
 Deri ayakkabısına yan basıp,
 Deri paltosu hışırdayıp,
 2670 Beline taktığı kılıcı yok,
 Omzuna aldığı yayı yok,
 Kök-ölö atına bindi,
 Coşturup koşturdu.
 Sayısız dağ aştı,
 2675 Kaynayan ırmaklar geçti.
 Gece girdiğinde, uyumadı.
 Gündüz olunca, zaman kaybetmedi,
 Ak-Bökö'nün ülkesine
 Yetip geldi.
 2680 "Bu kimin hayvanı?" dediğinde,
 "Ak-Bökö'nün hayvanı" dediler.
 "Bu hangi kağanın halkı?" dediğinde,
 "Ak-Bökö'nün halkı" dediler.
 "Hangi Altay'a yönelmiş

Kayda catkan kiji?" - dejet.
 "Üç ılık taygalu
 Ölöştöy dep kiji edim,
 Ak-Bökönin kızın kudalap,
 Ak sañaalu kelgen edim" - dep
 Ölöştöy olorgo karuu beret.
 Kök-ölözin tepçilep iyet,
 Kökpöndödö celip braadat,
 Köbüskek tonı şılırap braadat.
 Ak-Bökö örgöözine keldi.
 Ayga-künge çağılğan
 Altın bayzın aldında turdı.
 On eki üyelü
 Olbuktı çakı mında turdı.
 Adın alzin degen bolboy,
 Altı kiji adın aldı.
 Ceñin tutsın degen bolboy,
 Ceti kiji ceñin tuttı.
 Ölöştöy köörkiy emdi bolzo
 Kancaada tulubın çeçe tartat,
 Tos bortoolorın çıkarıp kelet.
 Köm ödügi mayçınap,
 Köbüskek tonı şılırap,
 Kaaspak bolgon börügin
 Karızına kıstanıp,
 Altın kaalga açıp kirdi,
 Altın bozogo altay bastı.
 Ölöştöydi koltuktap,
 Tör bajına oturguslayt.
 Ezen-mendi suraşkanda,
 Ermen-Çeçen emegen
 Adı-colın coldop surayt,
 Altayı kaydazın tındap ugat.
 "Adım meniñ Ölöştöy edi,
 Mingen adım Kök-ölö,
 Abakayım bolzo, Altın-Topçı,
 Kayınım bolzo Moñıs-kaan" - dep,
 Ölöştöy mında aydıp oturat,
 Tos bortoolor oozın bolzo
 Toolodo açıp iyet.
 Çögödöp oturbaska baydastandı,
 Çööçöyğö arakızınañ urup oturdı.
 Ermen-Çeçen öböğönine aydat:
 "Ertede seniñ konup kelgen
 Ölöştöy dep kiji

2685 Nerede yaşayansın?" dediler.
 "Üç kutsal dağlı
 Ölöştöy adlı kişiyim,
 Ak-Bökö'nün kızına dünür olup,
 İyi düşünceyle geldim" diye,
 2690 Ölöştöy onlara cevap verdi.
 Kök-ölö atını tepip,
 Coşturup koşturdu.
 Deri paltosu hışırdadı.
 Ak-Bökö'nün sarayına geldi.
 2695 Aya, güneşe uzanan
 Altın sarayın önünde durdu.
 On iki boğumlu
 Çatallı at direği burada duruyordu.
 Atını alın deyince,
 2700 Altı kişi atını aldı.
 Yenini tutun deyince,
 Yedi kişi yenini tuttu.
 Zavallı Ölöştöy şimdi
 Kancadaki tulumunu çözdü,
 2705 Kayın ağacı kabuğu mataraları çıkardı.
 Deri ayakkabısına yan basıp,
 Deri paltosu hışırdayıp,
 Buruşuk borkünü
 Omzunun altına kıştırıp,
 2710 Altın kapıyı açıp girdi,
 Altın eşiği adımladı.
 Ölöştöy'ü koltuklayıp,
 Baş köşeye oturtular.
 Hâl hatır soruşırken,
 2715 Ermen-Çeçen kadın
 Soyunu, sopunu sordu,
 Altayının nasıl olduğunu dinledi.
 "Benim adım Ölöştöy'dür,
 Bindiğim atım Kök-ölö,
 2720 Eşim ise, Altın-Topçı'dır,
 Kaynatam ise Moñıs-kaan'dır" diye,
 Ölöştöy burada söyledi.
 Ağaç kabuğu mataraların ağzını ise
 Sayarak açtı.
 2725 Çöküp oturmayıp bağdaş kurdu,
 Kadehe içkisinden doldurdu.
 Ermen-Çeçen kocasına şöyle dedi:
 "Önceden yanına gidip geldiğin
 Ölöştöy adlı kişi

Bu turu ine"

Ölöstöy boyı ağaş kañzalu,

Ak-Bökö beleñir kañzalu,

Taňkı azıp oturgılayt.

***Kañi** altayga uulandıñ?" - dep,

Ak-Bökö surap oturat,

Arakıdañ amzap içet,

Altın çööçöy aylanıp cüret.

***Körgön** cañıs uulıma

Köörkiy Caraa-Çeçendi

Kudalap kelgen kiji edim,

Kuuçın colı cañıs edi,

Kuda colı köp edi - dep,

Ölöstöy emdi karuu beret.

Caraa-Çeçen kızıgar deze

Caras kemine cediptir" - diyt,

Minı ukkan Ak-Bökö

Teñeridiy küzürt etti,

Temir keptü şıñırt etti.

Tışkarı baatır ların kıyğırdı,

Baatırları cetkilep keldi.

***Uzun** kuyruk suy salıp,

Malıma börü kirbegen.

Uzun cıda tudunıp,

Altayıma çak kelbegen.

Ölöstöy meni öçöp keldi,

Ökpözin oyo sayıgar,

Kök-ölözine artala,

Aru Altayıstañ iradıgar"

Ermen-Çeçen mında ayttı:

***Aylıga** kiji öltürbeger,

At çakızına aparıp öltüreer"

Ölöstöydi kılrada sürtegelep,

Çıñkı tözine ekelerde,

Ermen-Çeçen emegen

Eñik açıp çıgıp keldi.

***Ak** maldı odordo başkargan

Albatı-conniñ kaanı bolorında,

Aylıga kelgen kijiini öltürerge

Sen tudagan iyt pe?

Sen süzegen buka ba?

Kara albatı körzin minı!

Kapşay cuulıp, cöptözin minı!

Seni korulagan iyde albatı,

Seni ködürgen oygor albatı,

2730 Bu herhalde."

Ölöstöy ağaş pipolu,

Ak-Bökö alimunyum pipolu,

Oturup pipo içtiler.

"Nereye gidyorsun?" diye,

2735 Ak-Bökö sordu,

İçkinin tadına baktı,

Altın kadeh elden ele dolaştı.

"Sahip olduğum tek oğluma

Sevgili Caraa-Çeçen'i

2740 İstemeye geldim,

İstemek bir türlüdür,

Dünürün yolu çoktur, diye,

Ölöstöy şimdi cevap vedi.

Kızınız Caraa-Çeçen ise

2745 Evlilik çağına yetip güzelleşmiş" dedi,

Bunu işiten Ak-Bökö

Gök gibi gürlledi,

Demir gibi şingirdadı.

Dışarıdaki bahadırlarına bağırdı,

2750 Bahadırları yetip geldi.

"Uzun kuyruğunu sürüyüp,

Hayvanıma kurt girmede.

Uzun kargısını tutunup,

Altay'ıma felaket gelmedi.

2755 Ölöstöy bana düşmanlığa geldi,

Ciğerine saplayın,

Kök-ölö atına yükleyip,

Arı Altay'ımızdan uzaklaştırın."

Burada Ermen-Çeçen şöyle dedi:

2760 "Evde insan öldürmeyin,

Götürüp at direğinde öldürün."

Ölöstöy'ü sürükleyip,

At direğinin dibine getirdiklerinde,

Ermen-Çeçen kadın

2765 Kapıyı açıp çıkıp geldi.

"Otlakta ak malı otlatan

Halkın kağanı olansın,

Evine gelen insanı öldürüp

Sen saldırgan it misin?

2770 Sen süsücü boğa mısın?

Kara halk bunu görsün!

Hemen toplanıp bunu onaylasın!

Seni koruyan güçlü halk,

Seni yücelten bilge halk,

Olor arakızın içe deze,
 Arakızın içip, kuda bolorıs",
 Ermen-Çeçenniñ bu ermegi
 Emdi çinga cuuk boldı.
 Ak-Bökö kaan bolzo
 Albatızına elçi iyet,
 Mal semizin taldap soyot.
 Kümüş çümdü külükteri,
 Altın çümdü alıptarı,
 Mañcık tondı cayzañdarı
 Kürküjeñip cedip kelet.
 Ölöştöy arakı urganda,
 Öçöşkündiy içkilebeyt,
 Ölöştöy tos bortoozin
 Öçöşkündiy salbay oturat.
 Albatı-condı cuuy tartıp,
 Ak-Bökö aydıp turdı:
 "Altayıstı öçöp-çenep,
 Moñıs-kaannıñ tas kulı
 Mokonorgo kelgen emtir.
 Uzun kuyruktı börüni
 Malga cuutpaan albatım,
 Uzun cıdalı öştüge
 Curtın cuulatpaan albatım,
 Öçöp kelgen Ölöştöygö
 Kuda-kubuy bolorıs pa?
 Caraa-Çeçendi bereli be?"
 Kümüş çümdü külükteri,
 Altın tondı alıptarı,
 Albatı başkargan cayzañdarı
 Albatıdañ cöp surabadı,
 Aytkan küünin tıñdabadı.
 "Ölöştöydi öltürer - deşti,
 Kök-ölözine artar - deşti,
 Albatı cöbi andıy" - deşti.
 Ölöştöydi kılrada
 Örgöödön çıgara süürtediler.
 Çakı tözine aparıp,
 Öltürerge beletediler.
 Ermen-Çeçen emegen
 Emeş şüünip, üydeñ çıktı:
 "Caştañ curtagan Ak-Bökö,
 Caba catkan bu conım,
 Meniñ şüültemdi uksagar.
 On ayga men karındap,

2775 Onlar içkisini içerse,
 İçkisini içip, dünür oluruз"
 Ermen-Çeçen'in bu sözleri
 Gerçek sözlerdi.
 Kağan Ak-Bökö ise
 2780 Halkına elçi gönderdi.
 Hayvanın semizini seçip kesti.
 Gümüş giysili pehlivanları,
 Altın giysili alpları,
 İpek paltolu cayzanları
 2785 Gürültüyle geldiler.
 Ölöştöy içki doldurunca,
 Kinlenmiş gibi içmediler,
 Ölöştöy ağaç kabuğu matarasını
 Kinlenmiş gibi bıraktı.
 2790 Halkı toplayıp,
 Ak-Bökö şöyle dedi:
 "Altay'ımıza göz dikip,
 Moñıs-kaan'ın tas kulu
 Kötülük yapmaya gelmiş.
 2795 Uzun kuyruklu kurdu
 Hayvana yaklaştırmayan halkım,
 Uzun kargılı düşmanı
 Yurdunda savaştırmayan halkım,
 Düşmanlığa gelen Ölöştöy'le
 2800 Dünür oluruз mu?
 Caraa-Çeçen'i verelim mi?"
 Gümüş giysili pehlivanları,
 Altın giyimli alpları,
 Halk yöneten cayzanları
 2805 Halka söz sormadı,
 Gönüllerinden geçeni dinlemediler.
 Ölöştöy'ü öldürelim, dediler,
 Kök-ölö atına yükleyelim, dediler,
 Halkın isteği böyle" dediler.
 2810 Ölöştöy'ü yıkarak
 Saraydan sürükleyerek çıktılar.
 At direğinin dibine götürüp,
 Öldürmeye hazırlandılar.
 Ermen-Çeçen kadın
 2815 Biraz düşünüp, evden çıktı:
 "Gençlikten beri birlikte yaşadığım
 Ak-Bökö
 Burada yaşayan halkım,
 Benim düşüncemi dinleyin.
 Yaklaşık on ay karnımda taşıyıp,

Ontop, kalaktap men ıgargam
Tar kabayga men caykap,
Tatu emegim men emiskem.
Aktu ejim Ak-Bökö dö bolzo,
Albatı-con sler de bolzoor,
Enezi kiji meneñ
Bir cöpti ne surabas?
İçte şüüp, ne körböş?

Ölöstöydi oyto kiydiriger,
Tör bajına oturguskar.
Ak-Bökö kaanigar
Bir tuşta Ölöstöydön
Katu şaaltazın alıp kelgen.
Beleñir kañzazıla tañkıláp cürü,
Sıydañ artık ne kerek?
Tokum aldınañ at ıgar,
Ton aldınañ er ıgar.
Men arakızın tudadım,
C'araa-Çeçendi beredim.
Carlu bay cöjözine emes,
Calçı kiji küünine emey.
Caan kaanniñ magına emes,
Cakşı kiji ugına emey.
Ölöstöydi koltuktap,
Örö aparıp oturguskar.
Aş cakşızın salıgar,
Arakı açuzın urugar"
Köm ödügi mayçıñdap,
Ölöstöy emdi ıga cügüret.
Kök-ölödö artkan tuluptı
İör bajına ekeliş salat,
İos bortoolorın tooloy açat.

İogus bortoodogı arakı
İurgan kalıkka tuurap urdı,
Bir tuuramnan kelişti.
Bir tuuramdı bolgojın
İrmen-Çeçenge tutturdı.
Artkan cañıs cööçöydi
Ak-Bökögö amzap berdi.
Altın torloy kañzazın
Kıdazına alıp beret.

2820 Acılar içinde ben doğurdum
Dar beşikte ben sallayıp,
Tatlı mememi emzirdim.
Dürüst eşim Ak-Bökö de olsa,
Halk, millet siz de olsanız,
2825 Anası olan benden
Niçin bir şey sormuyorsunuz?
Samimi düşünüp, gerçeği
görmüyorsunuz?
Ölöstöy'ü tekrar içeri alın,
Baş köşeye oturtun.
2830 Kağanınız Ak-Bökö
Bir zaman Ölöstöy'den
Sert kesesini? alıp gelmişti.
Alimunyum piposunu içiyor,
Hediyeinin iyisi daha nasıl olacak?
2835 Keçe altından er çıkar,
Palto altından er çıkar.
Ben içkisini tuttum,
C'araa-Çeçen'i verdim.
Ünlü zenginin serveti varsa,
2840 İrgatın da gönlü zengindir.
Büyük kağanın övgüsü varsa,
İyi insanın da soyu asildir.
Ölöstöy'ü koltuklayıp,
Yukarıya oturtun.
2845 Yemeğin iyisini önüne koyun,
İçkinin sertini doldurun."
Deri ayakkabısına yan basıp,
Ölöstöy şimdi yukarı çıktı.
Atı Kök-ölö'ye yüklediği tulumu
2850 Getirip baş köşeye koydu,
Ağaç kabuğundan mataralarını
sayarak açtı.
Dokuz mataradaki içkiyi
Oradaki halka elden ele dolaştırdı,
Bir dolaşma kâfi geldi.
2855 Diğer elden elden dolaştırmayı ise
Ermen-Çeçen'e yaptırdı.
Kalan tek kadehi
İçmesi için Ak-Bökö'ye verdi.
Alaca altın piposunu
2860 Alıp dünürüne verdi.

"Beleñir kañzamdı oyto
 Beriger" - dep aydıp turat.
 Kuday-kubuy köndüğe berdi,
 Tos bortoolor toolono berdi.
 Altın çööçöy koldo oynoyt,
 Aş baji tilde oynoyt.
 Ermen-Çeçen abakay kiji
 Caraa-Çeçen kızına ayttı:
 "Bu tabakta aştı
 Ol kijiğe aparıp sal,
 Sözin ugatan, söögin tudatan
 Kayın adañ ol.
 Altın çaraga arakı urat,
 Caraa-Çeçenge berip turat.
 Ol kijiğe çögödöp ber,
 Buurzap cüreten, kilep cüreten
 Ada kayınıñ ol."
 Ezendejip cakşılajat,
 Ermektejip töröönzijet.
 Ölöştöy köörkiy emdi bolzo,
 Kök-ölözin eertep iyet.
 Kuru tulubın böktörıp alat.
 Adına ceñil mine sogup,
 Arı bolup celdire beret.
 Ak-Bökö kudazı
 Ança-mınça üydejip saldı.
 Ezen-cakşını aydıjıp,
 Elençikke undıspas boldı.
 Ölöştöy ayılı-curtın kostöp,
 Erinbile kaylap kleetet,
 Koñırada kojoñdop kleetet.
 Taygalardı ajıp tüşti,
 Talaylardı keçe berdi.
 Ayılı-curtına cedip keldi.
 Altı kiji adın alat,
 Ceti kiji ceñin tudat.
 Tört baatır eki candap
 Ölöştöydi utkıp bazat.
 Ölöştöy albatı-coñıla
 Ezendejip cakşılajat.
 Altın-Topçı abakayıla
 Alakay caynap ezendejet.
 Ay tandagındıy kaçırınañ
 Erkeledip okşop iyet.
 "Cortkon colıñ kandıy boldı,

Alimunyum pipomu tekrar
 Verin" dedi.
 Dünürlük pekişti,
 Ağaç kabuğu mataralar dolaştı.
 2865 Altın kadeh elde gezdi,
 Yemeklerin iyisi yenildi.
 Ermen-Çeçen hatun
 Kızı Caraa-Çeçen'e şöyle dedi:
 "Bu tabaktaki yemeği
 2870 Götürüp o insana ikrâm et,
 Sözüñü tutacağın, soyunu sürdüreceğın
 Kayın baban odur.
 Altın kâseye içki doldurdu,
 Caraa-Çeçen'e verdi.
 2875 Diz çöküp ona ver,
 Merhamet, şefkat göreceğın
 Kayın baban odur."
 Selamlaşıp, vedalaştı,
 Konuşup, yakınlık gösterdi.
 2880 Zavallı Ölöştöy şimdıye,
 Kök-ölö'sünü eyerledi.
 Boş tulumunu kapayıp aldı.
 Atına rahatça binip,
 Koşturup uzaklaştı.
 2885 Dünürü Ak-Bökö
 Şöyle böyle uğurladı.
 Uğurlama sözleri söyleyip,
 Sonsuza dek unutmaz oldu.
 Ölöştöy evine, yurduna yönelip,
 2890 Destan söyleyip geldi,
 Nağmeli türküler söyleyip geldi.
 Dağları aşıp indi,
 Irmakları geçip gitti.
 Evine, yurduna yetip geldi.
 2895 Altı kişi atını aldı,
 Yedi kişi yenini tuttu.
 Dört bahadır iki yandan
 Gelip Ölöştöy'ü karşıladılar.
 Ölöştöy halkıyla
 2900 Merhabalaşıp selâmlaştı.
 Altın-Topçı eşiyle
 El uzatıp tokalaştı.
 Ay ışığı gibi yanağından
 Şefkatle öptü.
 2905 "Yolculuğun nasıl geçti,

Cürgep keregiñ kandy boldı?" - dep,
Altın-Topçı surap turat.
"Cürgen keregiñ bütken - dedi, -
Arakımdı con içken,
Caan cırgal baştalğan. 2910
Caan kündüde sayrap cürdim.
Caraa-Çeçenniñ bergen arakızınan
Emdige men ezirik oşkojım.
Caraa-Çeçenniñ salğan ajınañ
Emdige men toyu oşkojım. 2915
Erkin-Koo uulis çıdaza,
Erketen keldis belen" - dedi.
Ettiñ bolzo semizin cıyt,
Arakınıñ bolzo açuzın içet.
"Saraama men cedindim" - dep,
Sayrap, cırgap, Ölöştöy oturat... 2920
Erkin-Koo canıp keldi.
Kıştiñ bolzo karazın atkan,
Añniñ bolzo semizin atkan,
Börü, tülküni artıp alğan. 2925
"Enem, börü terezineñ
Adama cılu cakı köktogör,
Kargan boyı kiyip cürzin,
Katan söögi cılu cürzin.
Tülkü, kamdu terezi deze 2930
Eneme kep bolgoy,
Kelin-keçkinge sıy bolgoy" - dep,
Erkin-Koo aydıp turat.
Adazındıy atkır emtir,
Atkan oğı caspas emtir. 2935
Uulin körgön Ölöştöy
Ulaazına cılıp, arakıdayt.
Cürgen keregi bütkenin
Uulina cazap kuuçındayt.
Ölöştöydñ aytkan sözine 2940
Altın-Topçı bütpey cüret.
"Sös aaylap aytpas Ölöştöy
Arakını ajıra içele,
Ajınıp kuçındagan bolboy - dep,
Altın-Topçı serenet. 2945
Kokur söskö bütken bolboy,
Öçögönin bilbegen bolboy.
Andıy tejik kiyimdü.
Andıy cüdek бүдүмдү
Kul kiji körbögon bö?" 2950

Amacına ulaştın mı?" diye,
Altın-Topçı sordu.
"Gidiş amacım gerçekleşti, dedi,
İçkimi halk içti,
Büyük şölen başladı.
Gösterilen itibardan kendimden geçtim.
Caraa-Çeçen'in verdiği içkiden
Hâlâ sarhoşum.
Caraa-Çeçen'in verdiği yemekten
Hâlâ tok gibiyim.
Erkin-Koo oğlumuz büyüse
Hoş gelinimiz hazır" dedi.
Etin semizini yedi,
İçkinin sertini içti.
"Düşüncemi gerçekleştirdim" diye,
Keyif içinde, neşeyle Ölöştöy oturdu...
Erkin-Koo dönüp geldi.
Samurun karasını avlamış,
Geyiğin semizini avlamış,
Kurdu, tilkiyi yüklenip almış. 133
"Anam kurt derisinden
Babama sıcak yaka diksın,
İhtiyar giysin,
Sert kemiği ısınsın.
Tilki, samur derisindense
Anama giysi olur,
Genç kızlara, gelinlere hediye olur" diye,
Erkin-Koo söyledi.
Babası gibi becerikliymiş.
Attığı oku şaşmazmış.
Oğlunu gören Ölöştöy
Kapı önüne sürünüp, içkisini içti.
İsteğini gerçekleştirdiğini
Oğluna açıkça anlattı.
Ölöştöy'ün anlattıklarına
Altın-Topçı inanmadı.
"Sözü anlayıp söyleyemez Ölöştöy
İçkiyi fazla içip,
Abartıyor galiba, diyerek,
Altın-Topçı şüphelendi.
Şaka söze inanmış gibi,
Kinlendiklerini anlamamış gibi.
Böyle kötü giyimli,
Böyle ahmak görünümlü
Kul kişi görmemiş mi?"

*Bu la cırgap turala,
Ölöstöy köörkiy oorıdı,
Toolu kün cadala,
Tabıstabay bojodı.
Altın-Topçı komudayt:
"Altayın taştap ne bardıñ?"
Açu-korongo bastırat:
"Ölöstöyim, ne taştadıñ?"
Erkin-Koo tört baatırda,
Emeş te bolzo conıla
Ölöstöydıñ söögin
Ilyk tayga koltugında,
Aldınañ çık ötpös,
Üstüneñ suu kirbes
Cabık agaş tözine
Mañcık torkolo oroylo,
Möñkülikke cuup saldı.
"Katudañ bolzo korkınçañ,
Kaannañ bolzo caltañçañ,
Kañça cılga şıralagan
Kayran adam cürümi
Kal üyege undılбай,
Kağan birde kuuçın bolgoy" - dep,
Erkin-Koo sananıp artat.*

*Erkin-Koo erigip cüret,
Eder nemezin tappay turat.
Bir kün erten tura
Tört baatırın aldırıp keldi.
Olorgo minayda cakıp turdı:
"Albatı-condı artırıp cadım,
Alban cöktoñ başkarıp cürüger.
Ösküs-cabıstı kıya körböy,
Örö tartıp bolujıp cürüger.
Altay sınına añdap braadım,
Ança-minça udap kalarım"
Erke-küreñniñ üygenin
Altın çakıga cañgıy sogot,
Altın tuuga sınbagan,
Ayga-künge mızıldagan
Erke-Küreñ
Kıytıldada celip kelet,
Çürmeş calın caya salat.
Erkin-Koo emdi bolzo
Ercine adın erkeledip turat,*

Böylece eğlenip dururken,
Zavallı Ölöstöy hastalandı,
Sayılı gün yatarak,
Ses çıkarmadan öldü.
2955 Altın-Topçı kederlendi:
"Altay'ını bırakıp nereye gittin?"
Hüzün çöktü üstüne:
"Ölöstöy'üm bizi niçin bıraktın?"
Erkin-Koo dört bahadırda
2960 Sayısı az olsa da halkıyla
Ölöstöy'ün cesedini
Ilyk dağının koltuğuna
Altından nem çıkpas,
Üstünden su girmez (şekilde)
2965 Sık ağacın dibine
İpek kumaşla sararak,
Defnedip mezara koydu.
"Sert insandan korkan,
Kağandan ürken,
2970 Yıllarca zulüm gören
Sevgili babamın hayatı
Nesiller boyunca unutulmadan,
Anlatılan hikâye olsun" diye,
Erkin-Koo düşünüp kaldı.
2975 Erkin-Koo üzüntüyle dolaşıp durdu,
Ne yapacağını bilemedi.
Bir gün sabah erken
Dört bahadırını çağırtdı.
Onlara şöyle emretti:
2980 "Halkı size bırakıyorum,
Zulmetmeden yönetin.
Öksüzü, garibi horlamadan,
Hoş görüp yardım edin.
Altay'a avlanmaya gidiyorum,
2985 Biraz uzun kalacağım."
Erke-küreñ'in dizginini
Altın at direğine vurdu,
Altın dağı örtmeyen,
Aya, güneşe karşı parıldayan
2990 Erke-küreñ
Kopup koşarak geldi,
Perçem gibi yelesini yaymıştı.
Şimdiyse Erkin-Koo
Kıymetli atını sevdi,

Cımjak tumçugınañ okşop iyet,
 Kümüş üygen bajına' sugat,
 Kübe calañ tokum salat,
 Küler artaş eerin eerteyt,
 Sırlu kuyuşkan caya tudat,
 Togus koloñ tolgop tartat,
 Tömön tüşse, cılbazın dep,
 Örö çıksa, uşılbazın dep,
 Ay bildürlü köndürgeni
 At töjile keçire tartat,
 Eer kajına ilip iyet.
 Kün bildürlü kümüş tegelik
 Kün ebirip aylanıp cüret.
 Ay bildürlü altın tegelik
 Aydı eeçiy aylanıp cüret.
 Erkin-Koo baatır
 Köö kuyagın kiyip iydi,
 Ulu cepselin tagınıp aldı.
 "Tereñ talay bar bolzo,
 Tebinip bis keçeris.
 Biyik tayga bar bolzo,
 Biyelep bis ajarıs" - dep.
 Erke-küreñ erjine adına
 Erkin-Koo aydıp turat.
 El-conıla ezendejele,
 Enezile okşojolo,
 "Cıl bajında kelerim" - dedi,
 Arı bolup eles etti.
 El-conı odın-suuda,
 Elbek malı odorluda
 Cayımdap, cakşı cada berdi.
 Altın-Topçı oturgajın,
 Tünükte sañıskan şulurat,
 Samara biçik tujürıp iyet.
 Altın-Topçı üydeñ çıktı,
 Alakanın caya sunarda,
 Sañıskan iynine kelip oturdı;
 Bu kanayıp turu deze,
 Biçikke karuu sakıgan emtir.
 Örgöözine oyto kirdi,
 Samara biçikti açta tarttı.
 Ölöştöy kudalaganı çın emtir,
 Balanı bergeni cart emtir.
 "Altıgı oroondo curtagan
 Ada-biydeñ kuda kelgen.

2995 Yumuşak burnundan öptü,
 Gümüş dizgini başına taktı,
 Geniş eğer keçesini yerleştirdi,
 Bronz eyerini eyerledi,
 Sırlı kuskunu yaydı,
 3000 Dokuz kolanı dolayıp çekti,
 Aşağı inerken kaymasın diye,
 Yukarı çıkarken kopmasın diye,
 Ay desenli göğüslüğü
 Atın döşüne geçirip çekti,
 3005 Eyer kaşına bağladı.
 Güneş desenli gümüş tekerlek
 Güneşi dolanıp yol aldı.
 Ay desenli altın tekerlek
 Ayı takip edip yol aldı.
 3010 Bahadır Erkin-Koo
 Sağlam zırhını giydi,
 Savaş silahlarını takındı.
 "Derin ırmak varsa,
 Ayak vurup biz geçeriz,
 3015 Yüksek dağ varsa,
 Kolaylıkla biz aşarız" diye,
 Kıymetli atı Erke-küreñ'e
 Erkin-Koo söyledi.
 Halkıyla vedalaşarak,
 3020 Anasıyla öpüşerek,
 "Yıl başında gelirim" dedi,
 Uzaklaşıp gitti.
 Halkı odun toplayıp, su taşıyıp,
 Sayısız hayvanı otlakta
 3025 Hür, iyi yaşadı.
 Altın-Topçı otururken,
 Baca deliğinde saksağan öttü,
 Mektubu aşağı düşürdü.
 Altın-Topçı evden çıktı,
 3030 Avucunu açıp uzatınca,
 Saksağan gelip omzuna oturdu;
 Bu ne yapıyor dese,
 Mektubuna cevap bekliyormuş.
 Tekrar sarayına girdi,
 3035 Mektubu çekip açtı.
 Ölöştöy'ün dünür olduğu gerçekmiş,
 Çocuğunu verdiği açkımış.
 "Yer altı ülkesinde yaşayan
 Ada-biy'den dünür gelmiş.

*Slerge bergen balabıstı
 Cer aldına berbedibis.
 "İyde-küçimle alarım" - dep,
 Ejigiske tükürüp, candı.
 Erkin-Koo tirü bolzo,
 Ejın kapşay kelip alzin,
 Kelip albas bolzo,
 Biçik ajıra cartın aytsın"
 Altın-Topçı örö turat,
 Taş kayırcaqtı aça. tartat,
 Emeş-umaş şüünip turala,
 Ene kiji minayda biçiyt:
 "Erkin-Koo uulımdı
 Ertelep aydıp cürgen edim.
 Caraa-Çeçen ejiiñdi
 Ekel dep cakıgan edim.
 Erkin-Koo bolbodi,
 Eş-köörkiydi boyım
 Tabatan kiji men dedi.
 Ada-biyge berer bolzoor,
 Açındırbay beriger,
 Altayısca cetker etpeger"
 Samara biçikti
 Sañısın moynına ilip berdi,
 Ak örgöözine oyto kirdi,
 Aldı-kiyinin sananıp kördi.
 Moñıs-kaan adazıla
 Öön-bökön baza tñ,
 Kızalañdu öy kelze,
 Bolujıp iyer kiji çok.
 Erlik-biy cerine
 Er cakşılardı kiyilgan,
 Ebirilip oyto çıkpagan.
 Attañ artık at bargan,
 Aylana oyto canbagan.
 Al tümen karındaştarlu,
 Al tümen baatırlarlu
 Kaandar onıla cuulaşkan.
 Kaya körzö, kölötközi,
 Karmay alza, saadağı -
 Kara cañıs Erkin-Koo
 Kanayıp oto çıdaytan?
 Öskö kaandar baldarı
 Özök-buurga carabas pa?
 Aydarı çok caraştar*

3040 Size verdiğimiz çocuğumuzu
 Yer altına vermedik.
 "Kendi gücümle alırım" diye,
 Kapımıza tükürüp, döndü.
 Erkin-Koo diriyse,
 3045 Hemen gelip eşini alsın,
 Gelip almazsa,
 Mektupla durumu açıklasın."
 Altın-Topçı ayağa kalktı,
 Taş sandığı açtı,
 3050 Biraz düşünüp durduktan sonra,
 Annesi şöyle yazdı:
 "Erkin-Koo oğluma
 Önceden söylemiştim.
 Caraa-Çeçen eşini
 3055 Getir diye buyurmuştum.
 Erkin-Koo istemedi,
 Eşini-canını
 Bulan kişi kendim dedi.
 Ada-biy'e verecekseniz,
 3060 Öfkelenirmeden verin,
 Altayımıza kötülük etmesin.
 Yazdığı mektubu
 Saksaganın boynuna astı,
 Tekrar ak sarayına girdi,
 3065 Önünü, arkasını düşündü.
 Moñıs-kaan babasıyla
 Kavga, dalaş iyice artıp,
 Buhranlı zaman geldiğinde,
 Yardım edecek kişi yoktu.
 3070 Erlik-biy'in yerinde
 Erin iyilerine kiyilmiş,
 Dönüp tekrar çıkamamış.
 Attan iyi attan gitmiş,
 Tekrar geri dönememiş.
 3075 Sayısız kardeşli,
 Sayısız bahadırlı
 Kağanlar onunla savaşmış.
 Geri baksa, gölgesi,
 Tutup alsa, sadağı.
 3080 Yalnız başına Erkin-Koo
 Buna nasıl dayansın?
 Başka kağanların çocukları
 Merhamet etmezler mi?
 Anlatılamayacak kadar güzeller

Altayistañ çıkpas pa? 3085
 Anayıp-mınayıp catkança,
 Altayga oyto cas keldi,
 Küük degen kuş etti.
 Küskide cangan tümen kuş
 Kündü Altayga tol keldi. 3090
 Azıragan malga süt tüşti,
 Albatı-con cırgay berdi.
 Altınn-Topçı körüp turza,
 Erkin-Koonıñ kelerineñ
 Emeş-umaş öy artıptır. 3095
 El-condo arakı, çegen
 Elbede emdi çıgıp saltır.
 "Albatıdañ arakı cuugar,
 Azıragan maldıñ semizineñ soyıgar" -dep
 Tört baatırına Altın-Topçı 3100
 Cakaru berip turbay kayttı.
 "Kojonçı kıstar bar ba?" - dep
 Kojon tıñdap otura berdi.
 "Komusçı kıstar bar ba?" - dep,
 Komus tıñdap, cımjay berdi. 3105
 Erkin-Koo canıp kelze,
 Onıñ aldına çögödop,
 "Kün-kaannıñ balazı
 Kün-Kereldiñ carajın
 Maktap ködürer kojonçı 3110
 Çümdep iyger, kıstar, - dedi.
 Kün-Kerel kıstı
 Bis caradıp küünzedis,
 Barıp colugıp körödis deger"
 Onoñ arı Altın-Topçı 3115
 Uuldarga cakarıp turat:
 "Erkin-Koo canıp kelze,
 Çööçöy berip caramızıgar,
 Çögödöy tujüp komudagar:
 "Kara bajaar slerdin 3120
 Katu taş castanat,
 Kamdu, mañdık tonıgar
 Kara tobrakka cayılat.
 Albatı-con ezende,
 Ak mal semiste, 3125
 Kün-kaannıñ balazın
 Kün-Kerel köörkiydi
 Ekelzeger ol kaydar?" -
 Mınayda sler aydıgar,

Altayımızdan çıkmaz mı?
 Böylece yaşayıp dururken,
 Altaya tekrar bahar geldi,
 Guguk kuşu adlı kuş öttü.
 Sonbaharda dönen sayısız kuş
 Gelip kutsal Altay'ı doldurdu.
 Beslenen hayvana süt doldu,
 Halk şölen yaptı.
 Altın-Topçı baktı ki,
 Erkin-Koo'nun gelmesine
 Çok az zaman kalmış.
 Halktaki içkiyi, çegeni
 Şimdi fazlasıyla çıkartmış.
 "Halktan içki toplayın
 Beslediğiniz hayvanın semizini
 kesin" diye
 Dört bahadırına Altın-Topçı
 Emir verdi.
 "Türkücü kızlar var mı? diye,
 Oturup türkü dinledi.
 "Kopuzcu kızlar var mı?" deyip,
 Kopuz dinleyip, rahatladı.
 Erkin-Koo dönüp gelse,
 Onun önünde diz çöküp,
 "Kün-kaan'ın kızı
 Kün-Kerel'in güzelliğini
 Öven türküyü
 Söyleyin, kızlar, dedi.
 Kün-Kerel kızı
 Biz beğenip istedik,
 Gidip gördük dediler."
 Ondan sonra Altın-Topçı
 Delikanlılara emretti:
 "Erkin-Koo dönüp geldiğinde,
 Kadeh verip hürmet gösterin,
 Diz çöküp derdinizi söyleyin:
 "Sizin kara başınız
 Katı taş a yaslandı,
 Samur kürkü, ipek paltonuz
 Kara toprağa yayıldı.
 Halk, millet esen,
 Ak hayvan semiz,
 Kün-kaan'ın çocuğunu
 Güzel Kün-Kerel'i
 Getirseniz ne olur?"
 Siz böyle seyleyin,

Kıs carajın maktatar.
Erkin-Koo uulım
Keler künineñ ozo keler.
Arı-beri çaçılbagar,
Arlık-berlik sananbagar...
Enezi aytkanı çın boldı,
Oo-boo cetpedi,
Erkin-Koo cedip keldi.
Tört baatır udura bazat,
Attıñ kojın alıp turat,
"Ak malıska börü kirbedi,
Albatıbıska cuu kirbedi" - dep,
Ün alıjıp aydıjat.
Erkin-Koo emdi bolzo
Altın bayzıñ örgözi caar
At çakızınañ bazıp iydi.
Kıstar sol kolın blaajät-,
Uuldar oñ kolın blaajät.
«Ey-ey, toktogor,
Ejikteñ batpas cayzañ emezim,
Eñçey karıgan kaan emezim" - dep,
Erkin-Koo katkırat,
Koltukçılardı cayladat.
Ak örgözine kirip keldi,
Altın-Topçı enezile
Alakan cayıp ezendejet.
Albatı-conıla cakşılajät,
Ezen-amırın ugujat.
Caanay bergen uluska
Ayu terezin berip turat:
"Cılu töjök slerge" - dep,
Malçı bolgon uluska
Börü terezin berip aydat:
"Cılu cakı ediniger" - dep.
Kelinderge, kıstarga
Kamdu, tülkü sıylap beret,
"Keen caka ediniger" - dep.
Carattıy cuukalar kaskılayt,
Caan külerler askılayt,
Semis etteñ kaynadıp,
Şakpırıp turgulayt.
Ak maldı ne soyor?
Añnıñ edi cetpes pe?
Albatı-conıs toybos po?" - dep,
Erkin-Koo ençikpey surayt,

3130 Kızın güzelliğini övün.
 Oğlum Erke-Koo
 Geleceği günden erken gelir.
 Oraya buraya saçılmayın,
 Başka şeyler düşünmeyin..."

3135 Anasının söyledikleri gerçekleşti,
 Çok zaman geçmedi,
 Erkin-Koo yetip geldi.
 Dört bahadır karşıladı,
 Atın yükünü aldılar,

3140 "Ak hayvanımıza kurt girmedi,
 Halkımıza düşman girmedi" diye,
 Bir ağızdan söylediler.
 Şimdiyse Erkin-Koo
 Altın sarayına doğru

3145 At direğinden uzaklaşıp yürüdü.
 Kızlar sol elinden kaptılar,
 Delikanlılar sağ elinden kaptılar.
 "Hey, hey durun,
 Kapıdan giremez cayzañ değilim,
 Beli eğilmiş ihtiyar değilim" diye,

3150 Erkin-Koo kahkahalarla güldü,
 Hizmetkârları dağıttı.
 Gelip ak sarayına girdi,
 Anası Altın-Topç'yla

3155 Ayucunu uzatıp selamlaştı.
 Halkıyla, tebaasıyla selamlaştı.
 Hâl hatır soruştu.
 İtibarlı insanlara
 Ayı derisini verdi:

3160 "Sıcak yatak size" diye,
 Çobanlara
 Kurt derisini verip şöyle dedi:
 "Sıcak yaka yapın" diye.
 Gelinlere, kızlara

3165 Samur, tilki kürkü hediye verdi,
 "Görklü yaka yapın" diye.
 Yarlar gibi yerler kazdırdı,
 Büyük bronz kazanlar astırdı,
 Semiz etlerden kaynatıp,

3170 Fokurdadıp durdu.
 Ak atı niçin kesiyorsunuz?
 Avın eti yetmiyor mu?
 Halk doymaz mı?" diye,
 Erkin-Koo sakince sordu,

Eneziniñ kılıgın kaykayt.
 "Albatı baştağan kaan boyıñ,
 Altı cılğa taş castandıñ,
 Ayıldı bolorın sananbadıñ.
 Albatıñ senile cıgabas pa?
 Ayıldı bolzın dep sananbas pa?" -
 Altın-Topçı surap turat.
 "Albatı küüni bu" - dep aydat.
 Erkin-Koo unçukpadı,
 Ereendü sanaazın aytpadı.
 Altın-Topçı bolgojin
 Altın stol cıldırat,
 Aş bajın teecilep salat.
 "Arakı içer küünim bar" - dep,
 Açu arakı içip oturat.
 "Bargan ejim ölüp kaldı,
 Azıragan cañıs uulım
 Añ-kuş istep,
 Arka-tuudañ ayrılbas boldı - dep,
 Altın-Topçı açınıp aydat.
 Kañazın ayl sakıytam,
 Kalaktap mında oturatam?"
 Emdi- minayıp turgança,
 Erke-küreñ çakıdañ aydat:
 "Añ sürüp cobogonço,
 Altay üsti ebirzeñ kaydar?
 Kün-kaannıñ kızın
 Barıp boyıña alzañ kaydar?
 Kün-Kerel kısıñ carajı
 Kündü Altay üstünde carlu.
 Sanaa-küünin cetpeze,
 Adıñ arıp kalar emes.
 Baza öskö albatıdañ
 Barıp sen körörin"
 "Eneñ sözün ugar bolzoñ,
 Eki çööçöydi tut, balam", -dep,
 Enezi uulına aydıp turat,
 "Enemniñ cöbineñ kanayıp çıgayın?
 Erin izide curtagayım" - dep,
 Erkin-Koo karuuzın candırat.
 Mekege kirgen kojoñçılar,
 Mekelep kelbey emdi kayttı,
 Kün-Kereldiñ carajın maktap,
 Kojoñ-komuttı çöyböy kayttı.
 Kañça uul çööçöylü kelet,

3175 Anasının huyuna şaşırđı.
 "Halk yöneten kağan halinle,
 Altı yıl boyunca taşa yaslandın,
 Evlenmeyi hiç düşünmedin.
 Halk senin için eğlenmesin mi?
 Evleneceğini düşünmesin mi?"
 Altın-Topçı böyle sordu.
 "Halkın gönlünden geçen bu" dedi.
 Erkin-Koo sesini çıkarmadı,
 Karışık düşüncesini söylemedi.
 3185 Altın-Topçı ise
 Altın masayı donattı,
 Yemeği dibine indiririm.
 "İçki içmek istiyorum" deyip,
 Oturup sert içki içti.
 3190 "Evlendiğim eşim ölüp kaldı,
 Büyüttüğüm tek oğlum
 Hayvan, kuş izi sürüp,
 Ormandan, dağdan ayrılmaz oldu, diye,
 Altın-Topçı öfkelen-di.
 3195 Daha ne kadar evi bekleyeceğim,
 Âh çekip burada duracağım?"
 Şimdi böylece dururken,
 At direğinden Erke-küreñ konuştu:
 "Hayvan kovalayıp yorulmaktansa,
 Altay üstünü dolaşsan ne olur?
 3200 Kün-kaan'ın kızını
 Gidip kendine alsan ne olur?
 Kün-Kerel kızın güzelliği
 Kutsal Altay'da nam salmış.
 3205 Eğer aklına, gönlüne uymazsa,
 Atın yorulup kalacak değil.
 Başka halktan
 Gidip bakarsın."
 "Ananın sözünü dinleyeceksen,
 3210 İki kadehi tut, yavrum" deyip,
 Anası oğluna böyle konuştu,
 "Anamın sözünden nasıl çıkayım?
 Er evinde yaşayacağım" diye,
 Erkin-Koo cevabını verdi.
 3215 Tembihlenmiş türkücüler,
 Şimdi tembihlendikleri gibi,
 Kün-Kerel'in güzelliğini övüp,
 Türküyü söylediler.
 Sayısız delikanlı kadehle geldi,

Kaannıñ kızın maktap turat:
*"Erkin-Koo ciit kaanıs
 Erkeleyten küündü bolzo,
 Ertelep cırgal baştaar edis"*
 Kelinder mında komustayt,
 Komus üni cürek cımjadat:
*"Kün-Kereldi suügen bolzo,
 Künün sayın oynoor edis"*
 Çööçöyçiler bir tüñey
 Çögödöy tujüp oturat:
*"Erkin-Koo ciit kaanıs
 Taş castanıp ne uyuktaar?
 Kün bildürlü mañcık ton
 Külge uymalıp ne cadar?
 Kün-Kerel kıstıñ bolzo
 Küünün barıp körböş pö?
 Sanaazı ogo cetpeze,
 Salım odı öçör emes.
 Ay carkındı Altın-Topçı
 Ay karıkkandıy eriget,
 Kün carkındı Altın-Topçı
 Kün karıkkandıy kunugat."*
*Erkin-Koo baatır
 Ereen-tereen eziregende,
 Emeş taptu kalaganda:
 "Erke-küreñ cetpeske
 Emdi arıp kalgan ba? - diyt,
 Erkin-Koo kiji albaska
 Emdi karıp kalgan ba?" - diyt.
 Kojon-cırgal tam tıñdı,
 Erkin-Koo köküp çıktı:
 "Kün-kaannıñ kızı
 Kün-Kerelge colugadıp,
 Küünim ogo cetkejin,
 Kudalap alıp keledim"*
*Tañdaktalıp tañ carıdı,
 Tamırlanıp kün çıktı,
 Cırgal tam la tıñıp turdı.
 Mınayıp sayrap oturgança,
 Açu, açu sañıskan etti,
 Bir bala kire cügürüp,
 Altın-Topçı kulagına
 Neñi de şımıranıp iydi,
 Altın-Topçı çıga cügürdi.
 Erkin-Koo emdi bolzo*

3220 Kağanın kızını övüp durdular:
*"Yiğit kağanımız Erkin-Koo
 İstemiş olsaydı,
 Şölene daha önceden başlardık."*
 Burada gelinler kopuz çaldı,
 3225 Kopuzun sesi yürek sızlattı:
*"Kün-Kerel'i sevmiş olsaydı,
 Her gün oynayıp, eğlenirdik.
 Birbirine eş kadehçiler
 Diz çöküp durdular:*
 3230 *"Genç kağanımız Erkin-Koo
 Niçin taşa yaslanıp uyur?
 Güneş desenli ipek palto
 Niçin küle bulanır?
 Kün-Kerel kızı ise*
 3235 *İstekle gidip görmez mi?
 Akli onda kalmazsa,
 Kaderin ateşi söner değil.
 Ay ışıklı Altın-Topçı
 Ay batmış gibi üzüldü.*
 3240 *Güneş ışıklı Altın-Topçı
 Güneş batmış gibi hüzünlendi.
 Bahadır Erkin-Koo
 Biraz sarhoş olunca,
 Çakırkeyf olunca:*
 3245 *"Erke-küreñ yetemeyip
 Şimdi yorulup kaldı mı? dedi,
 Erkin-Koo evlenmeyip
 Şimdi yaşlanıp kaldı mı?" dedi.
 Türkü, eğlence iyice arttı,*
 3250 *Erkin-Koo coştı:
 "Kün-kaan'ın kızı
 Kün-Kerel'e gidip,
 Gönlümü ona kaptırınca,
 İsteyip alıp gelirim."*
 3255 *Tan atıp gök ısıdı,
 Güneş damarlanıp çıktı,
 Eğlence iyice arttı.
 Böyle keyif içinde otururken,
 Bir saksağan acı acı öttü,*
 3260 *Bir çocuk koşarak girip,
 Altın-Topçı'nın kulağına
 Bir şeyler fısıldadı,
 Altın-Topçı çıkarak koştı.
 Erkin-Koo şimdise*

Ençigip oturip bolbodi.
 "Kadı-bala tüymeşken,
 Kandıy kuş keldi bogo?
 Men de barıp körböy" - deyle,
 Meñdegendü üyden çıktı.
 Sañskannıñ samarazın
 Altın-Topçı ceñine sugat.
 Erkin-Koo kös kırıla
 Ekçe çaazındı körüp salat.
 "Kandıy kuş uçup keldi?
 Kandıy biçik ekeldi?" - dep,
 Erkin-Koo surap turat,
 Eneziniñ kolin tudup,
 Samara biçikti ayıp alat.
 Ebire tudup kıcırar bolzo,
 Caraa-Çeçenneñ kelgen
 Caynalgandu biçik emtir.
 Ak-Bokö adalu emtir,
 Ermen-Çeçen enelü emtir.
 Ölöştöy adazı tirü tušta
 Kıstı kudalap salgan boluptır,
 Cuulu kudanı cıp salıptır.
 "Ada kayınım bu dep,
 Arakı amzap bergen edim.
 Erkin-Koo ejim dep,
 Aş salıp amzatkan edim.
 Eki koo ceek cılan
 Ejigiske cılıp keldi.
 Kündü-aylu Altayımnañ
 Iraar küünim cuuktap keldi.
 Erke-küreñ ol adın
 Sıymabazam, sedeñ cürzin,
 Erkin-Koo sen, köörkiy,
 Men körbözöm, ezen cür.
 Kün-Kerel kısa
 Küüniñ cetkeni bu turu.
 Küünzep eptü sler curtap,
 Kün çoğıña sünereer.
 Küüniñ cetpeen bu boyım
 Küniñ közin körbözim,
 Küni cokto cürerim...
 Anayda kıs biçigen emtir.
 Erkin-Koo biçikti kıcırap,
 Eki közine kan çağıldı,
 Eki kabagın cemire kördi,

3265 Sabırsızlandı.
 "Kadınlar, çocuklar telaşlandı,
 Hangi kuş geldi buraya?
 Ben de çıkıp göreyim" diyerek,
 Aceleyle evden çıktı.
 3270 Saksaganın mektubunu
 Altın-Topçı yenine soktu.
 Erkin-Koo gözünün ucuyla
 Kare şeklindeki kağıda baktı.
 "Hangi kuş uçup geldi?
 3275 Nasıl bir mektup getirdi?" diye,
 Erkin-Koo sordu,
 Anasının elini tutup,
 Mektubu çekip aldı.
 Karşı tutup okudu ki,
 3280 Caraa-Çeçen'den gelmiş
 Yalvarmaklı mektupmuş.
 Babası Ak-Bökö'ymüş,
 Annesi Ermen-Çeçen'miş.
 Babası Ölöştöy sağken
 3285 Bu kıza dünür olmuş,
 Dünür yemeği yenmiş,
 "Kaynatam bu deyip,
 İçki vermiştim.
 Erkin-Koo eşim deyip,
 3290 Yemek gönderip yedirmiştim.
 İki ak şeytan yılan
 Sürünüp kapımıza geldi.
 Güneşli, aylı Altay'ımdan
 Uzaklaşacak günüm yaklaştı.
 3295 Atın Erke-küreñ'i
 Sıvazlamasam da, şık olsun,
 Yakışıklı Erkin-Koo seni,
 Ben görmesem de, esen yaşa.
 Kün-Kerel kıza
 3300 Gönlün düştü demek.
 Sizler huzurlu yaşayıp,
 Güneşin altında mutlu olun.
 Gönlünün düşmediği bense
 Güneşi görmeyeyim,
 3305 Mutsuz da olsa, yaşarım...
 Kız böylece yazmış.
 Erkin-Koo mektubu okuyunca,
 İki gözüne kan toplandı,
 İki kaşını çattı,

Ay keberlü çırayı
 Ay karıkkandıy oño berdi.
 "Ejim dep aytpazam da,
 Erlik abıdan ekelerim,
 Curt tudup curtabazam da,
 Cer aldınañ çıkarırım.
 Eki cılañdı öltürbezem,
 Eneñ men ne çıkkam?
 Erlik abını ceñbezem,
 Er kindiktü ne бүtkem?" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat.
 Kümüş üygen ala koyot,
 Küler çakıga cañıy sogot.
 Ayılına kire cügüret,
 Almar-şalmar tartınat,
 Köö kuyagin kiyinet.
 Togus şuru topçılarnı
 Tooloy tudup topçılanat.
 Altın-Topçı edegin tolgop.
 Aylana bazıp, ıylap turat:
 "Alar kızıñdı albadıñ,
 At cobolın sananbadıñ-
 Erlik abı cerine
 Erdeñ baalu er bargan,
 Ebirip oyto çıkpagan.
 Attañ artık at bargan.
 Aylanıp oyto kelbegen.
 Kañça tümen karındaştarlu,
 Kanı çıkpas baatırlarlu,
 Tını çok bökölörlü
 Adı carlu cuuçıldar
 Cuulap barala, canbagan,
 Altayına çıkpagan.
 Karmay alzañ, kulagiñ,
 Kaya körzöñ, kölötköñ.
 Kadıt-balaga kilep cürüp,
 Kara bajiñdı cılıytarıñ.
 Kıs balaga capsıp cürüp,
 Kızıl tınıñdı kıyiltarıñ.
 Aydıy-kündiy caraş kıs
 Altayistañ tabılbas pa?
 Sanaa cetken tujunda
 Onıla ırıstu catpas pa?
 Uksañ, balam, sözimdi.
 Kilezeñ, balam, eneñdi"

3310 Ay şekilli yüzü
 Ay batmış gibi soldu.
 Eşim demesem de,
 Erlik abı'dan getiririm,
 Yurt tutup yaşamasam da,
 3315 Yer altından çıkarırım.
 İki yılını öldürmesem,
 Ben anamden niçin doğdum?
 Erlik abı'yı yenmezsem,
 Niçin er yaratıldım?" diye,
 3320 Erkin-Koo konuştu.
 Gümüş dizgini aldı,
 Bronz at direğine vurdu.
 Koşarak evine girdi,
 Üstünü başını giyindi,
 3325 Sağlam zırhını giyindi.
 Dokuz sedef düğmesini
 Dolayıp düğmeledi.
 Altın-Topçı eteğini dolayıp,
 Etrafında dönüp, ağladı:
 3330 "Alacağın kızını almadın,
 Atının yorulacağını düşünmedin
 Erlik abı'nın yerine
 Erden kıymetli er gitti,
 Dolanıp geri çıkmadı.
 3335 Attan iyi at gitti.
 Dönüp geri gelmedi.
 Sayısız kardeşli,
 Kanı dökülmez bahadırlı,
 Canı alınamaz yiğitli
 3340 Adı şanlı savaşçılar
 Savaşmaya gidip de, dönmediler,
 Yurtlarına çıkamadılar
 Tutsan, kulağın,
 Gerine baksan, gölgen.
 3345 Kadınlara, çocuklara acı,
 Kara başını öldürteceksin.
 Bir genç kıza kapılıp,
 Kızıl canına kıydıracaksın.
 Ay gibi, güneş gibi güzel kız
 3350 Altay'ımızdan bulunmaz mı?
 Yeter ki gönlün birine düşsün
 Onunla mutlu yaşanmaz mı?
 Yavrum sözümü dinlesene.
 Anana acısana, yavrum.

Altın-Topçının caynuzına
 Kınıs edip unçukpayt,
 Kılas edip körböyt.
 Altın çakığa bazıp barat,
 Adın bolzo kıçırıp turat.
 Erke-küreñ ercine
 Kıytıldada celip keldi,
 Çürmeş calı cayılıp keldi.
 Erkin-Koo bolgojin
 Adın sıymap, aydıp turat:
 "Karañuy tün kirgende,
 Karu nacım bolgon ediñ,
 Iraak corukka bargamda,
 Çılabas kanadım bolgon ediñ.
 Erlik abı cerine tüşüp,
 Ezen oyto çıkarıs pa?
 Küni çok ol cerde
 Kümüş söögis salarıs pa?"
 Erke-küreñ adına
 Kübe calañ tokum salat,
 Küler artaş eer salat,
 Sırlu kuyuşkan sıymap sugat,
 Togus koloñ tolgoj tartat,
 Kat koloñdı katay tartat,
 Kümüş çümdü köndürgeni
 At töjile keçire tartat.
 "Kün eeçiğen kümüş tegelik -
 Küni çokko tüşsebis,
 Kün aşkanın onoñ bileris.
 Kuyuşkanın beltirinde
 Ay bildürlü altın tegelik -
 Ayı çokko tüşsebis,
 Ay ötkönin mınañ bileris" - dep,
 Erkin-Koo adına aydat.
 Ay karagay saadagin alat,
 Arkazına cüktenip iyet.
 Uşma kara cıdanı
 But aldına takımdap iyet.
 "Albatı-condı körüp cürüger,
 Ak maldı kıçeep cürüger" - dep,
 Erkin-Koo tört baatırına
 Emdi mında cakıp turat.
 Altın-Topçı enezi
 At çılбірin bojojtoy,
 Iylap-sıktaş mında turat.

3355 Altın-Topçı'nın yalvarmasına
 Hiç ses çıkarmadı,
 Gözünün ucuyla bile bakmadı.
 Altın at direğine doğru yürüdü,
 Atını çağırdı.
 3360 Kıymetli at Erke-küreñ
 Koşturup uğultuyla geldi,
 Perçemini yayıp geldi.
 Erkin-Koo ise
 Atını sıvazlayıp, şöyle dedi:
 3365 "Karanlık gece girince,
 Can dostum oldun,
 Uzak yola çıktığımda,
 Güçlü kanadım oldun.
 Erlik abı'nın yerine inip de,
 3370 Geriye sağ çıkar mıyız??
 (Yoksa) Güneşsiz o yerde
 Gümüş cesedimizi bırakırız mı?"
 Erke-küreñ atına
 3375 Geniş eyer keçesini yerleştirdi,
 Bronz eyeri yerleştirdi,
 Sırlı kuskunu sıvazladı,
 Dokuz kolanı dolayıp çekti,
 Kat kat kolanı katlayıp çekti,
 Gümüş işlemeli göğüslüğü
 3380 Çekip atının düşüne geçirdi.
 "Güneşi takip eden gümüş tekerlek;
 Güneşsiz yere insek,
 Güneşin battığını ondan anlarız
 Kuskunun kenarında
 3385 Ay desenli altın tekerlek;
 Aysız yere insek
 Ayın geçtiğini bundan anlarız" diye,
 Erkin-Koo atına söyledi.
 Ay gibi çam ağacından sadağını aldı,
 3390 Sırtına asıp yüklendi.
 Kara kargısını
 Ayağının altına doğru saldı.
 "Halkı koruyup kollayın,
 Ak hayvana iyi bakın" diye,
 3395 Dört bahadırına Erkin-Koo
 Hemen böyle emretti.
 Anası Altın-Topçı
 Atın yularını bırakmadı,
 Burada ağlayıp durdu.

Erkin-Koo enezi kolınañ
 Altın çılıbırdı uşta tarttı,
 Eles edip uça berdi.
 Toozi çok taygalardı
 Bir bilinip, bir bilinbey
 Aja berdi.
 Kaynap catkan talaylardı
 Tuyuksınbay keçe berdi.
 Akka-kökkö çağılğan,
 Ak buluttı carıp ötkön
 Taş tayga turar boldı.
 "Aylanıp barar degejin"
 Alın col uzun emtir.
 "Çike ödüyin degejin",
 Kök cılımdar teñeri ödüptir.
 Taş tayga bajınañ
 Uzun kuyruk suy salğan
 Kızıl tülkü celip tüşti.
 "Taş tayga eezi
 Kızıl tülkü men edim.
 Üstünde ajuzı çok,
 Ebirip ödür uçı çok
 Erlik abı curtınañ
 Oyto çıkpas emtiriñ.
 Bargan iziñ bar bolor,
 Kelgen iziñ çok bolor.
 Altay eezi men tülkü
 Çındı aydıp turum - dep,
 Kızıl tülkü şańkıldayt.
 Küñ-kaannıñ kızı
 Küñ-Kerel köörkiyle
 Odıñ seniñ kojo küygen,
 Orınıñ seniñ birge töjölğön.
 Ölüm bedrep cortpo,
 Özüm bedrep can oyto"
 Kızıl tülkü irabayt,
 Kızañdap mında celip turat.
 Erkin-Koo baatırdıñ
 Eki köskö kan çağıldı,
 Cer kabagı cemirile tüşti.
 Ay karagay saadagın
 Arkazınañ ala koydı,
 Cüs tekpege çıgara tarttı.
 "Albis-cilbis tındı ok
 Ağaş-taştan caltanbas.

3400 Erkin-Koo anasının elinden
 Altın yuları çekti,
 Uçup gözden kayboldu.
 Sayısız dağları
 Bazen anlayıp, bazen anlamadan
 3405 Aşıp geçti.
 Kaynayıp duran ırmakları
 Zorlanmadan geçti.
 Gökyüzüne saplanan,
 Ak bulutu geçen
 3410 Taş dağ duruyordu.
 "Dolanıp geçeyim dese"
 Önündeki yol uzunmuş.
 "Doğruca geçeyim dese",
 Boz yalçın kayalar göğe ulaşmış.
 3415 Taş dağın başından
 Uzun kuyruğunu sürüyerek
 Kızıl tilki koşarak indi.
 "Taş dağın iyesi
 Kızıl tilki benim.
 3420 Üstünde aşdı yok,
 Dolanıp geçilecek ucu yok
 Erlik abı'nın yurdundan
 Tekrar geri çıkamazmışsın.
 Gidiş izin durur,
 3425 Geliş izin olmaz.
 Ben Altay'ın iyesi tilki
 Gerçeği söylüyorum, diye,
 Kızıl tilki mırıldandı.
 Küñ-kaan'ın kızı
 3430 Güzel Küñ-Kerel ile
 Senin ateşin birlikte yanmış,
 Senin yatağın birlikte serilmiş.
 At koşturup ölümünü arama,
 Dönüp hayatını yaşa."
 3435 Kızıl tilki uzaklaşmadı,
 Koşarak kızarıp gelip burada durdu.
 Erkin-Koo bahadırın
 İki gözüne kan toplandı,
 Kaşlarını indirip, çattı.
 3440 Ay gibi çam ağacından sadağını
 Sırtından aldı,
 Yüzüncü çentiğe kadar çekti.
 "Sihirli, canlı okumla
 Ağaçtan, taştan geri dönmez.

Tılbıragan bu tülküni
 Taş taygazıla kojo
 Cara adıp iyeyin be?" - dep,
 Erkin-Koo boyında sanandı.
 "Aylanayın, ardak balam,
 Tolgoloyın, totoo balam,
 Kanayıp turuñ, tokto" - dep,
 Kızıl tülkü aytpay kayttı,
 Arı-beri silkinip iydi,
 Altın-Topçı bolo berdi.
 "Buudagiñdı alayın" - dedi.
 Buudagı onıñ kayçı emtir
 Tarmabıla tayga boluptır,
 Köstiñ aldın böktöp salıptır.
 "Alın colıma cüzündelip,
 Alar colımdı ne uzattaar?" - dep,
 Erkin-Koo açınıp aydat,
 Eles edip uça beret.
 Erke-küreñniñ kuyruğı
 Eles etkeni körünip kalat.
 Kuyundalıp barıp catkajın,
 Koyu kara aral cadat.
 lyne çilep atrayıp,
 Attıñ colın tuy alat.
 Aral cakazında boro koyon
 Arı-beri mañtap cüret.
 Keçip barar keçü çok,
 Ajıra kalır uçı çok.
 Ebirip mıñı barayın deze,
 Uu col uday berer.
 Boro koyon aydıp turat:
 "Altay eyezi men edim,
 Aldıña buudak salgan edim.
 Bargan iziñ bar bolor,
 Kelgen iziñ çok bolor.
 Ölümniñ colına meñdebe,
 Özümniñ colın bedre.
 Öskö kaannıñ balazıla
 Odiñ seniñ birge küygen,
 Orınıñ seniñ birge töjölğön.
 Seni ol sakıp cat,
 Ejim dep adap cat"
 Erkin-Koo açındı,
 Ay karagay saadagın aldı,
 Tıñdu calkın ogın aldı.

3445 Huzursuzluk çıkaran bu tilkiyi
 Taş dağıyla birlikte
 Atıp dağıtayım mı?" diye
 Erkin-Koo düşündü.
 3450 Kurban olayım, can yavrum,
 Can kurban, sevimli yavrum,
 Ne yapıyorsun, dur" diye,
 Kızıl tilki konuştu,
 İleri geri silkindi,
 Altın-Topçı oluverdi.
 3455 "Önündeki engeli alayım" dedi.
 Onun engeli makasmış
 Büyüyle dağ yapmış,
 Gözünün önünü kapatmış.
 "Önündeki yolumu karıştırıp,
 3460 Kalan yolumu niçin uzattın?" diye,
 Erkin-Koo öfkeleni,
 Uçup gözden kayboldu.
 Erke-küreñ'in kuyruğunun
 Gözden uzaklaştığı göründü.
 3465 Rüzgâr gidince,
 (Önüne) sık kara orman çıktı.
 İğne geçemeyecek kadar sıklaşıp,
 Atın yolunu kapattı.
 Ormanın kıyısında boz tavşan
 3470 İleri, geri koşuyordu.
 Geçecek geçit yoktu,
 Sıçranacak ucu yoktu.
 Bunun etrafından dolaşayım dese,
 Yol çok uzardı.
 3475 Boz tavşan şöyle dedi:
 "Altay'ın iyesi benim,
 Önüne engel koyan benim.
 Gidiş izin durur,
 Geliş izin olmaz.
 3480 Ölümün yolunda acele etme,
 Yaşayacağın hayatı ara.
 Başka kağanın çocuğuyla
 Ateşin onunla birlikte yanmış,
 Yatağın onunla birlikte serilmiş.
 3485 O seni bekliyor,
 Eşim diye onu söyle."
 Erkin-Koo öfkeleni,
 Ay gibi çam ağacından sadağını aldı,
 Şimşek gibi canlı okunu aldı.

"Boro koyondı, kara araldı
 Örtöy adar" - dep
 Şüünip iydi,
 "Akır, balam", - dep silkinerde,
 Altın-Topçı enezi boldı.
 At ötpös aral edip
 Bajınıñ çaçın şıpşagan emtir.
 Altın-Topçı ıylap turat:
 "Caraa-Çeçendi istejiş,
 Caman ölümge ölgöyiñ" - deyle,
 Turgan cerinde kayılıp kalat.
 Kögö calañ katu Altay
 Kös aldında cayılğan cattı.
 Erkin-Koo mınañ arı
 Eles edip curüp kaldı...
 Ak-Bököniñ conı cakazına
 Art-uçında cedip keldi.
 Con-albatızı cayım emtir,
 Coktu catkanı çok emtir.
 Ak-Bököniñ örgözi
 Aydıy-kündiy mızıldagan.
 Altın çakızı caltırğan,
 Kös kılbigar mında turat.
 At alatan uluzı
 At çakızında sakıptır,
 Ceñ tudatan uluzı
 Cergeleje turuptır.
 "Altay tuunı ebirip,
 Añdap cüreten kiji edim,
 At öltürüp temikpegem.
 Cerde odulanıp cüregem,
 Ceñ tutturarga ürenbegem.
 Adı çıkkın kaan emezim,
 Adımdı kijiye buulatpazım.
 Attu-çuulu bay emezim,
 Ceñime ulus sıraltpazım" dep,
 Erkin-Koo aydıp turat,
 Adın boyı buulap iyet.
 Altın kaalga aç tartıp,
 Altın bozogo ajra altap,
 Ak örgöögö kirip barat.
 Ak-Bökö lö Ermen-Çeçen
 Al sanaaga tüşken oturat,
 Erik çokto ezen surayt:
 "Köziñ seniñ ottu bala,
 Köksiñ seniñ kandu bala,

3490 "Boz tavşanı, kara ormanı
 Atıp yakmalı" diye
 Düşündü,
 "Dur, yavrum" diye silkinince,
 Altın-Topçı anası oldu.
 3495 At geçmez ormana çevirip
 Başının saçını saçmış.
 Altın-Topçı ağıladı:
 "Caraa-Çeçen'in izini sürüp,
 Kötü ölümle öleceksin" diyerek,
 Durduğu yerde eridi.
 3500 Ovalık yeşil Altay
 Göz önüne serildi.
 Bundan sonra Erkin-Koo
 Gözden kaybolup uzaklaştı...
 Ak-Bökö'nün halkının toprağına
 3505 En sonunda yetip geldi.
 Halkın durumu iyiymiş,
 Yoksul yaşayanı yokmuş.
 Ak-Bökö'nün sarayı
 Ay gibi, güneş gibi ışıldıyordu.
 3510 Altın at direği parlıyordu,
 Göz kamaştırıyordu.
 At alan insanlar
 At direğinde bekliyormuş,
 Yen tutan insanlar
 3515 Sıralaşıp duruyorlarmış.
 "Altay dağını dolaşıp,
 Avlanıp gezen insanım,
 At öldürüp yemem.
 Bir yere kamp kurarım,
 3520 Yen tutturmaya alışkın değilim.
 Adı duyulmuş kağan değilim,
 Atımı kimseye bağlatmam.
 Anlı şanlı bay değilim,
 Yenime insan değıdirmem" diye,
 3525 Erkin-Koo konuştu,
 Atını kendisi bağladı.
 Kanatlı altın kapıyı açıp,
 Altın eşiği adımlayıp,
 Ak saraya girdi.
 3530 Ak-Bökö ile Ermen-Çeçen
 Düşünceye dalmış oturuyorlardı,
 Çaresiz hâl hatır sordu:
 "Çocuk, senin gözün ateşli,
 Çocuk, senin gözün kanlı,

Altay ceriñ kayda edi?
Ada-eneñ ne ulus?
Kajı altayga uulangañ?
Kandıy kerekke umzangañ?"
"Üç ıyık taygalu,
Ölöstöy dep adalu,
Altın-Topçı enelü,
Erke-küreñ atka mingen
Erkin-Koo dep kiji edim.
Caraa-Çeçen kıs bar,
Odis bistiñ birge küygen,
Orınıs bistiñ birge töjölğön,
Ölöstöy adam kudalap salgan" - dep,
Erkin-Koo aydıp oturat.
Ermen-Çeçen minı ugup,
Eki köstiñ cajın arlayt:
"Aylanayın, ardak balam,
Tolgoloyın, totoo balam,
Altın stolgo oturzañ,
Aş bajınañ amzañañ,
Balabıs bistiñ cok to bolzo,
Balabıska tüñey köründiñ,
Uulıbıs bistiñ cok to bolzo,
Uulıbıska tüñey köründiñ", -
Alama-şikir ajın salat,
Altın stolin cıldırıp turat.
Ak-Bökö ulu tınat,
Kara cerdeñ közin albayt:
"Erkin-Koo, ceek cılan
Ejigiske cılıp kelgen,
Adañ kudalagan ejiñdi
Alban-küçle alıp bargan,
Baatırlarım, külükterim
Argadap onı bolbogon.
Bir kaçça mal cutkan,
Bir kaçça kiji cutkan.
Kelgeniñ cakşı, balam,
Kelin-bala cañıs emes,
Öskö kaandar cerinde
Çaşöskürüm cok emes.
Erlik abı cerine
Erdeñ artık er bargan,
Ebirip oyto canbagan,
Attañ artık at bargan,
Aylanıp oyto canbagan.
Kalak, balam, oyto can.

3535 Senin yurdun nerede?
Anan, baban kimler?
Hangi Altay'a gidiyorsun?
Hangi amaca yöneldin?"
"Üç kutsal dağlı,
3540 Ölöstöy adlı babalı,
Altın-Topçı analı,
Erke-küreñ ata binen
Erkin-Koo adlı insanım.
Caraa-Çeçen adlı kız var,
3545 Ateşimiz birlikte yanmış,
Yatağımız birlikte serilmiş,
Babam Ölöstöy dünür olmuştı" deyip,
Erkin-Koo böyle dedi.
Ermen-Çeçen bunları duyup,
3550 İki gözünün yaşını sildi:
"Kurban olayım, can yavrum,
Can kurban, sevgili yavrum,
Altın masaya otursan,
Yemeğin iyisinden yesen,
3555 Bizim çocuğumuz olmasa da,
Bize çocuğumuz gibi göründün,
Bizim oğlumuz olmasa da,
Bize oğlumuz gibi göründün"
Meyve, yemiş koydu,
3560 Altın masayı donattı.
Ak-Bökö derin bir nefes aldı,
Gözünü kara topraktan alamadı:
"Erkin-Koo, şeytan yılan
Sürünüp kapımıza geldi,
3565 Babanın dünür olduğu eşini
Zorla alıp götürdü,
Bahadırlarım, pehlivanlarım
Onu durduramadı.
Bazı hayvanları yuttu,
3570 Bazı insanları yuttu.
Geldiğin iyi oldu, yavrum,
Çoluk çocuk yalnız değil,
Başka kağanların yerinde
Genç nesil yok değil.
3575 Erlik abı'nın yerine
Erden güçlü er gitti,
Dönüp geri gelemedi,
Attan güçlü at gitti,
Dolanıp geri gelemedi.
3580 Âh, yavrum, geri dön.

Köziñ seniñ ottu emtir,
 Köksiñ seniñ oylu emtir"
 "Uzun kuyruk suy salıp,
 Börü kirbegen maldu,
 Uzun cıda tudunıp,
 Cuu kirbegen condu
 Attu-çuulu kaan
 Mañtap barar budı çok,
 Terezinde tügi çok
 Eki kurtka kanayıp
 Küçi mınıñ cetpegen?
 Kurt öltürüp bolbos kaan
 Kalıktı kanayıp başkargan?"- dep,
 Erkin-Koo katu aydat,
 Eki közin sook köröt.
 Ta aydarı çok tenek uul?

Aayın bilbey oturgılayt,
 Ta aydarı çok iydelü uul?

lydezi mınıñ körünbeyt.
 "Eki kurt uyazına
 Erkin-Koo cetpes pe?
 Caraa-Çeçen ol ejin
 Camannañ ayırıp albas pa?
 Kezer-külük bar bolzo,
 Keze tutpas men kaytkam?
 Alıp-külük bar bolzo,
 Adıjıp bolbos men kaytkam?
 Adıjatan meniñ ogım
 Altay üstaniñ tındı oğı" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat,
 Erdi izip, kalap oturat.
 Ermen-Çeçen abakay ayttı:
 "Meniñ bir sümemdi
 Er iydeñe kojup al.
 Erke-küreñdi agıdıp iy.
 Arjan kutuk suu içsin,
 Öloñ, bargaa bajın cizin.
 Bu aştan ajanıp al,
 Caraa-Çeçen orınına
 Cadıp emdi amırap al"
 Erkin-Koo moynoşpodı,
 Emegen sözün caradıp uktı,
 Erke-kürenin agıdıp iydi.
 Aar mañcık oringa

Senin gözün ateşliymiş,
 Sen akıllı biriymişsin.
 "Uzun kuyruğunu sürüyüp,
 Kurt girmeyen hayvanlı,
 3585 Uzun kargı tutunup,
 Düşman girmemiş halkı
 Anlı şanlı kağan
 Koşup gidecek ayağı yok,
 Derisinde tüyü yok
 3590 İki kurda nasıl olur da,
 Bunun gücü yetmez?
 Nasıl kağan ki kurt öldüremez
 Halkı nasıl yönetir bu?" diye,
 Erkin-Koo sert konuştu,
 3595 İki gözüyle sert sert baktı.
 Anlatılamayacak kadar ahmak
 delikanlı mı?
 Ne yapacağını bilemeyip oturuyor,
 Anlatılamayacak kadar güçlü
 delikanlı mı?
 Bunun gücü belli olmuyor.
 3600 "İki kurdun yuvasına
 Erkin-Koo yetmez mi?
 Caraa-Çeçen eşini
 Zulümden ayırıp kurtarmaz mı?
 Yiğit, pehlivan varsa,
 3605 Ben tutmaz da ne yaparım?
 Alp, pehlivan varsa,
 Ben atışmaz da ne yaparım?
 Benim atışacak okum
 Altay üstünün canlı oku" diye,
 3610 Erkin-Koo konuştu,
 Dudakları ısınıp, sarhoş oldu.
 Ermen-Çeçen hatun şöyle dedi:
 "Benim aklımı
 Er gücüne kat.
 3615 Erke-küreñ'i serbest bırak.
 Kutsal pınar suyundan içsin,
 Otun başından yesin.
 Sen de bu yemekten ye,
 Caraa-Çeçen'in yatağına
 3620 Şimdi yatıp dinlen.
 Erkin-Koo direnmedi,
 İhtiyar kadının sözünü tuttu,
 Erke-küreñ'ini serbest bıraktı.
 Bütününüyle ipek yatağa

Amırap emdi cada berdi,
 Kara kış cuurkan cabınıp,
 Kalın uykula uyuktap saldı.
 Ermen-Çeçen emegen
 Cüs ilbizin ilbilenet,
 Cüs sümeezin sümedenet.
 Tektiy kaptıñ oozın açıp,
 Ilbilü kojoñ kojoñdop,
 Altayla cortıp cüret.
 Ölöñ-çöp bajında
 Bırkıragan çımıldardı
 Toolop, toozına çıkpas,
 Körüp uçına cetpes.
 Ol çımıldarla kabın toltırat,
 Ayılına oyto canıp kelet,
 Alama-şikir aş cazadı,
 Erkin-Koonı oygozıp iydi.
 Erkin-Koo turup kelet,
 Aruu suula cununıp alat,
 Aş bajınañ teecilep ajanat,
 Et izigençe, arakı içet.
 Ajanıp bojoylo, örgöödöñ çıgat.
 Kümüş üygendi ekçep iydi,
 Erke-küreni celip keldi.
 "Neni kördiñ, Erke-küreñ?
 Kayda cürdiñ, ercinem?" -
 Erkin-Koo suray berdi.
 "Cederin cedar emtiris,
 Ceñerin ceñer emtiris,
 Cañıs la Caraa-Çeçen
 Kiyiniñneñ señi isteyten emtir,
 Öltürerge keteyten emtir" - dep,
 Erke-küreñ aydıp turat.
 "Camandı men tüjenbedim,
 Cakşını men körbödim" - dep,
 Erkin-Koo unçuğat,
 Ermen-Çeçeniñ bergen kabın
 Ermek çoktoñ böktörıp alat.
 Kargandarla ezendejet,
 Arı bolup eles edet.
 "Üç ılık taygalarım,
 Üyelik möñküdiy sümerlerim,
 Kün çalırın sakıgar,
 Agıp catcan talaylarım,
 Adım keçerin sakıgar,

3625 Yatıp dinlendi,
 Kara samur kürkünden yorganı örtünüp,
 Derin uykuya daldı.
 İhtiyar Ermen-Çeçen
 Yüz türlü büyü yaptı,
 3630 Yüz akıl düşündü.
 Kapalı kabın ağzını açıp,
 Sihirli türkü söyleyip,
 Altayına at koşturdu.
 Otun, çöpün başında
 3635 Uçuşan sinekleri
 Saysan, saymakla bitiremezsin,
 Bakmakla sonu görünmez,
 O sineklerle kabını doldurdu,
 Dönüp tekrar evine geldi,
 3640 Lezzetli yemekler yaptı,
 Erkin-Koo'yu uyandırdı.
 Erkin-Koo kalktı,
 Temiz suyla yıkandı,
 Yemeği dibine kadar yedi,
 3645 Bedeni ısınana kadar içki içti.
 Karnını doyurup, saraydan çıktı.
 Gümüş dizgini salladı,
 Erke-küreñ koşup geldi.
 "Neyi gördün, Erke-küreñ?
 3650 Nerede gezdin, kıymetlim?"
 Erkin-Koo sordu.
 "Yeteceğimiz yere yetecekmişiz,
 Yeneceğimizi yenecekmişiz,
 Yalnızca Caraa-Çeçen
 3655 Arkandan seni takip ediyormuş,
 Öldürmek için iz sürüyormuş" diye,
 Erke-küreñ konuştu.
 "Düşümde kötü bir şey görmedim,
 İyi bir şey görmedim" diye,
 3660 Erkin-Koo konuştu.
 Ermen-Çeçen'in verdiği kabını
 Söz söylemeden kapattı.
 İhtiyarlarla vedalaştı,
 Uzaklaşıp, gözden kayboldu.
 3665 "Üç kutsal dağlarım,
 Sonsuza uzanan zirvelerim,
 Güneşin doğuşunu bekleyin,
 Akıp duran ırmaklarım,
 Atımın geçmesini bekleyin,

Ajıp cüreten booçılarım,
 Oyto ajarımdı sakıgar" - dep,
 Erkin-Koo aydala,
 Cer oozına kalıdıp iydi.
 Eki cılan izin istep,
 Erlik abı cerin köstöp,
 Uçkan kuştan türgen,
 Atkan oktoñ mergen
 Şuurgandıy barıp cadat.
 Cer ortogo cederde,
 Ceti kelin col kesken
 Cergeley mında turdılar.
 "Kündü cerdiñ balazı,
 Uçuk bar bolzo, ber,
 Berer uçugıñ çok bolzo,
 Adı-boyıñdı uçuktap,
 Alatan ulus bis - dejet,
 En uçuk alzin dep,
 Erlik bisti cayagan.
 Cer tübinde cürzin dep,
 Üç Kurbustan bıçıgan"
 "Kalak-kokıy, kelinder,
 Abı aldırızına braadım.
 Erlik-biy candırza,
 En uçuktı ekelerim" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat.
 "Uçugı çok keleriñde,
 Ugı-toziñ kem?" - dejet.
 "Adam meniñ Ölöstöy,
 Mingen adım Erke-küreñ,
 Boyımnıñ adım Erkin-Koo.
 Adı çıkkın kaan emezim,
 Cuu cuulajar cuuçıl emezim,
 Coktu-coyudañ öskön,
 Colım bedregen kiji edim.
 Erlik-biy kelzin degen.
 Barbas argam çokto,
 Barıp cadım" - dep,
 Erkin-Koo karuu beret.
 "Oyto canzañ, uçuk edip
 Sen neni ekeleteñ?" - dejet.
 "Aldırıp catkan abı
 Argazın tabar bolboy" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat,
 Eles edip curıp kalat.

3670 Aşacağım geçitlerim,
 Tekrar aşacağımı bekleyin" diye,
 Erkin-Koo konuşup,
 Yer altına açılan ağza yöneldi.
 İki yılının izini izleyip,
 3675 Erlik abı'nın yerine yönelip,
 Uçan kuştan hızlı,
 Atılan oktan süratli
 Fırtına gibi gitti.
 Yerin orasına yettiğinde,
 3680 Yedi gelin yol kesmiş
 Dizilmiş duruyorlardı.
 "Güneşli yerin çocuğu,
 İp varsa, ver,
 Vereceğın ipin yoksa,
 3685 Atını, kendini ip yapıp,
 Alan insanlar biziz, dediler,
 Bütün ipleri alsın diye,
 Erlik bizi yarattı.
 Yer altında yaşasın diye,
 3690 Üç-Kurbustan yarattı"
 "Âh, âh gelinler,
 Abı'nın davetine gidiyorum.
 Erlik-biy gönderirse,
 İpi getiririm" diye,
 3695 Erkin-Koo söyledi.
 "İpsiz geliyorsun da,
 Soyun sopun kim?" dediler.
 "Benim babam Ölöstöy,
 Bindığım atım Erke-küreñ
 3700 Kendi adım Erkin-Koo
 Adı duyulmuş kağan değilim,
 Düşmanlık isteyen savaşçı değilim,
 Yoksul, garipten büyümüş,
 Yolunu arayan biriyim.
 3705 Erlik-biy çağırdı dedi.
 Nasıl gitmezim,
 Gidiyorum" diye,
 Erkin-Koo cevap verdi.
 "Geri dönersen, ip yapıp
 3710 Sen ne getireceksin?" dediler.
 "Çağırın abı
 Çaresini de bulur herhalde" diye,
 Erkin-Koo böyle konuştu,
 Uzaklaşıp gözden kayboldu.

Ança-mınça ıraganda,
 Beş tñey er kiji
 Beltir coldı toskon turdı.
 "Kündü cerdiñ külügi,
 Beyin biske cort - deşti,
 Kur biske ekeldiñ be?
 Kur berzeñ, ödüriñ,
 Kur berbezeñ, öläriñ"
 "Erlik abı kelzin degen
 Aldıruga barıp cadım.
 Adı çıkkın kaan emezim,
 Attu-çuulu cuuçıl emezim.
 Cer aldınañ tirü burılızım,
 Kur carajın ekelerim" - dep,
 Erkin-Koo ençikpey aydat:
 "Coktu-coyu balanı
 Col ortodo ne tudar?
 Oyto kelze, alar" - deşti.
 Erkin-Koo baatır
 Ança-mınça ıraganda,
 Eki tñey şulmus kuskun
 Koñkıldajıp şuñup tüşti,
 Adı-boyınıñ közin oyorgo
 Aç kuskundar aylanıp keldi.
 Kanattu kuştañ türgen
 Karañuy cerime tüşsin degen.
 Oyto canar tujusta
 Bistiñ köstön caraş kösti,
 Surgulcındıy kurç kösti,
 Orozi cuulu tatu kösti
 Kiyaltazı coktoñ ekelerim.
 Andıy köstördi ekelerim,
 Adı-boyımniñ közisti oygor,
 Aç boyıgar cakşı toygor" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat.
 "Argazı cokto, kanaydar" deji,
 Aytkan söstön çıkpay,
 Aç kuskundar koñkıldajıp,
 Aylana sogup uça berdiler.
 Erkin-Koo eles etti,
 Ezin-kuyun artıp kaldı.
 Ança-mınça barıp cadala,
 Erke-küreñ tura tüşti.
 Tört sanı cerge kirgendiy,
 Eki kulagı bulutka kömülgendiy,

3715 Bir süre uzaklaştıktan sonra,
 Birbirine benzer beş erkek
 Yolun kenarında nöbetteydi.
 "Güneşli yerin pehlivanı
 Atını bize doğru koştur, dediler,
 3720 Bize kuşak getirdin mi?
 Kuşak verirken, geçersen,
 Kuşak vermezsen, ölürsün.
 "Erlik abı çağırdı dedi
 Davetine gidiyorum.
 3725 Adı duyulmuş kağan değilim,
 Anlı şanlı savaşçı değilim.
 Yer altından canlı dönersem,
 Kuşağın iyisini getiririm" dedi.
 Erkin-Koo beklemeden konuştu:
 3730 "Yoksul, garip çocuğu
 Yol ortasında niçin tutuyorsunuz?
 Tekrar gelse, alırsınız" dedi.
 Bahadır Erkin-Koo
 Biraz uzaklaştıktan sonra,
 3735 Birbirine eş iki mel'un kuzgun
 Ötüşüp süzülüp indi,
 Atının ve kendisinin gözünü oymak için
 Aç kuzgunlar dolanıp geldi.
 Kanatlı kuştan hızlı
 3740 Karanlık yerime insin demiş.
 Tekrar döneceğimiz zaman
 Bizim gözümüzden güzel gözü
 Parlak keskin gözü
 Yuvası yağlı tatlı gözü
 3745 Mutlaka getiririm.
 Öyle gözleri getirmedim,
 Atımla benim gözümüzü oyun,
 Aç bedeninizi iyice doyurun" diye,
 Erkin-Koo söyledi.
 3750 "Çaresiz ne yapalım" deyip,
 Söylenen söze uyup,
 Aç kuzgunlar ötüşüp,
 Dönüp uçuverdiler.
 Erkin-Koo uzaklaştı,
 3755 Rüzgârı artıp kaldı.
 Bir süre gittikten sonra,
 Erke-küreñ durdu.
 Dört yanından yere batmış gibi,
 İki kulağı buluta gömülmüş gibi,

Kıymıktanbay tura berdi.
 "Tün kirgende, nökörim,
 Tüş kirgende, kanadım!
 Ölöribisti bildiñ be?
 Özöristi sestñ be?" - dep,
 Erkin-Koo surap turat.
 "Ölöristi bilbedim,
 Özöristi sespedim.
 Eki tüñey ceek cutpa
 Şibeezinde türülgen cadı,
 Ol cutpalar kiyininde
 Sokor-kara baatır
 Şibee tübinde şirgep cadı.
 Kan-şulmus uulı
 Eki ceekle böktönip alıptır,
 Onı beyin kıymıtadarga
 Bir sümeni tabar kerek" - dep,
 Erke-küreñ karuu beret.
 Erkin-Koo sananıp turala:
 "Bu aytkanıñ çın" - dedi.
 Açu-koron kıygırdı,
 Ama-tomo sıgırdı:
 "Eki koo cılandar
 Meniñ közime körünzin,
 Ceek boyları kelzin...
 Açu-koron kıygıga
 Taş örgözi bıcırayt,
 Kurttu talayı çaybalat.
 Kañkayışkan taygaları
 Kañkas edip cızırajat.
 Kara taji oodılat,
 Kara toozını burkurayt.
 Korkuştu torğu serigelekte,
 Kalcu cılandar surt ettiler.
 "Üç katap cudala,
 Üç katap çıçala,
 Törtiñçizinde ekeliger dep,
 Aday Erlik cakıgan.
 Kandıy açu kıygıçı,
 Kandıy açu sıgırçı
 Karu ceristi silkitti,
 Kayran boyıstı tüymetti?" - dep,
 Kalcu ceekter aydıjat.
 Biruzi: "men cudadım",
 Birüzi: "men ozo cudadım" - dep,

3760 Hareketsiz kaldı.
 "Gece olunca, arkadaşım,
 Gündüz olunca, kanadım!
 Öleceğimizi mi bildin?
 Yaşayacağımızı mı sezdin?" diye,
 3765 Erkin-Koo sordu.
 "Öleceğimizi bilmedim,
 Yaşayacağımızı sezmedim.
 Birbirine eş iki şeytan mel'un
 Kalelerinde dürülüyor,
 3770 O mel'unların arkasında
 Bahadır Sokor-kara
 Kalenin dibine oturdu.
 Oğlu Kan-şulmus
 İki şeytanı örtünmüş,
 3775 Onu bu tarafa sevk etmek için
 Bir çare bulmak gerek" diye,
 Erke-küreñ cevap verdi.
 Erkin-Koo düşündükten sonra:
 "Bu söylediğin doğru" dedi.
 3780 Acı acı bağırđı,
 Türlü şekilde ısıklık çaldı:
 "İki ak yılan
 Benim gözüme görünsün,
 Şeytanlar buraya gelsin..."
 3785 Acı naradan
 Taş saray gıcıradı,
 Kurtlu ırmak dalgalandı.
 Yüksek dağları
 Sallanıp gürüldedi.
 3790 Kara taşı parçalandı,
 Kara tozu kaynaştı.
 Korkunç yankı yayılırken,
 Korkunç yılanlar kımıldadılar.
 "Üç defa yutarak,
 3795 Üç defa dışkılayarak,
 Dördüncüsünde getirin diye,
 Aday Erlik buyurdu.
 Bu nasıl acı naracı,
 Bu nasıl acı ısıklıkçı
 3800 Bizim yurdumuzu sarstı,
 Bizleri telaşlandırdı?" diye,
 Korkunç yılanlar konuştu.
 Birisi: "ben yutacağım"
 Birisi: "ben önce yutacağım" diye,

Ekilezi blaajip kleedet.
 Erkin-Koo otura tüşti,
 Cüs tekpelü küler caazin
 Cüs tekpege cıgara tarttı.
 Albin-cilbin tınu oktı
 Eki ceekke uulay tuttı:
 "Ağaş-taştan caltanbas,
 Albin-cilbin tınu ogım,
 Eki cutpa bu kurtardı
 Erep ötsön, tınu ogım!" - dep,
 Erkin-Koo alkap turat,
 Erke-küreñ tındap turat.
 Erke-küreñ silkindi,
 Ay küler tegelikteñ
 Ay carığı cayıldı,
 Kümüş küler tegelikteñ
 Kün carkını cayıldı.
 Eñirde tartaan caazin
 Erten turaga sakıp aldı,
 Eki koo cılandar
 Erelip kelip cattı.
 Et-cürekti erey köstöp,
 Albin-cilbin tınu oktı
 Agıdıp iybey emdi kayttı.
 Ok bajınañ
 Ot-calbış çöyile uçtı,
 Ergək töstön
 Tüdüskek ıç cayılıp kaldı.
 Ablın-cilbin tınu ok
 Ceek cılandardı erey ötti,
 Tını çıkpay oynop bardı,
 Erke-küreñ ercine
 Tınu oktı sürüjip uçtı.
 Cutpa ceekter bojodı.
 Cuulap emdi kandıyı keleten?
 Erkin-Koo emdi bolzo
 Açu-koron kıygırdı,
 Ama-tomo sıgırdı.
 Erlik-biy mını ugup,
 Eki alakan tajındı,
 Eki tize sogundı,
 Eki közi kandaldı:
 "Cutpalarım ölzö dö,
 Sokor-karam bar emey,
 Ces müüstü

3805 İkisi dalaştı.
 Erkin-Koo oturdu,
 Yüz çentikli bronz yayını
 Yüzüncü çentiğe kadar çekti.
 Sihirli, büyülü canlı oku
 3810 İki şeytana yöneltti:
 "Ağaştan, taştan dönmez,
 Sihirli, büyülü canlı okum,
 Bu iki mel'un kurtları
 Eritip geçsin, canlı okum!" deyip,
 3815 Erkin-Koo alkadı,
 Erke-küreñ dinledi.
 Erke-küreñ silkindi,
 Ay gibi bronz tekerlekten
 Ayın ışığı yayıldı,
 3820 Gümüş bronz tekerlekten
 Güneşin ışığı yayıldı.
 Yayını akşam çekip
 Sabaha kadar bekledi,
 İki ak yılan
 3825 Sarılıp geldi.
 Etini, yüreğini nişanlayıp,
 Sihirli, büyülü canlı oku
 Salıp bıraktı.
 Ok başından
 3830 Ateş yayılarak uçtu,
 Parmağının dibinden
 Duman yayılıp kaldı.
 Sihirli, büyülü, canlı ok
 Şeytan yılanları yakıp geçti,
 3835 Canları çıktı,
 Kıymetli at Erke-küreñ
 Canlı okun peşinden gitti.
 Aç gözlü şeytanlar öldü.
 Şimdi savaşmaya hangisi gelecek?
 3840 Şimdiyse Erkin-Koo
 Acı acı bağırdı,
 Türülü şekilde ıslık çaldı.
 Erlik-biy bunu işitip,
 İki avcunu dövdü,
 3845 İki dizine vurdu,
 İki gözü kanlandı:
 "Aç gözlü canavarlarım ölse de,
 Sokor-kara'm var ya,
 Bakır boynuzlu

Kök bukañdı minip al,
 Çoltuk kara üldün al,
 Çoçtkan tañmanı öltür sal!"
 Erke-küreñ cedip keldi,
 "Kunan küçim çıktı" - dedi. -
 Sokor-karanı ozoloorgo
 Soodu çok cürdim" - dedi.
 Kümüş küler tegelikteñ
 Kün carkını calbırap çıktı,
 Ay altın tegelikteñ
 Ay carkını, cayılıp eldi.
 Sokor-kara baatır
 Ces müüstü bukazına mingen,
 Cedip kelgen turbay kayttı.
 At bajınañ kerilet,
 Aç moyındarına çabıjat,
 Taşka tiygendiy kaydıgat.
 Uşma kara cıdala
 Cürek tozine sayıjat,
 Toşko tiygendiy tıyrıp kalat,
 Köndürgede tegelik carığına
 Sokor-karañ meelü bajı
 Soksoorıp emdi cürbey kayttı.
 At bajınañ koldomdoştı.
 Carın boydoñ kabıştı,
 Caka boydoñ tartıştı.
 Bir biliñip, bir bilinbey
 Soguja berbey emdi kayttı.
 Erke-küreñ ercine at
 Ces müüstü kök bukala
 Tartıja bergen turbay kayttı.
 Künniñ künge kürejet,
 Kül toozını burkurayt.
 Cer aldında taygalar
 Cemirilip, oodilat.
 Bir katap açıktap körzö,
 Ces müüstü kök buka
 Cañıs müüzi artkan emtir.
 Sokor-kara baatırdıñ
 Cer tayanarı köptöy beriptir,
 Tıñ tudarı astay bertir.
 Erkin-Koo baatır bolzo
 Karmak tege sala beret,
 Kaşpuun kollo keze tudat.
 Meke tege salıp cüret,

3850 Gök boğana bin,
 Eğri kara palanı al,
 (Bizleri) Ürküten mel'unu öldür!"!
 Erke-küreñ yetip geldi,
 "Aygır gücüm çıktı" dedi.
 3855 Sokor-kara'nın önüne geçmek için
 Durup dinlenmeden koştum" dedi.
 Gümüş, bronz tekerlekten
 Güneş ışığı parladı,
 Ay gibi altın tekerlekten
 3860 Ayın ışığı yayıldı.
 Bahadır Sokor-kara
 Bakır boynuzlu boğasına bindi,
 Yetip geldi.
 At başından gerildi,
 3865 İnce boyunlarına vurdu,
 Taşa değmiş gibi kaykıldı.
 Uzun kara kargısını
 Yüreğinin köküne sapladı,
 Buza değmiş gibi kaydı,
 3870 Doğruca tekerleğin yarığına
 Sokor-kara'nın beyinli başı
 Sıkılıp kaldı.
 At üstünden el uzattılar,
 Omuzdan kapıştılar,
 3875 Yakalardan çekiştiler.
 Akılları bir gelip, bir gidip
 Kavga ettiler.
 Kıymetli at Erke-küreñ
 Bakır boynuzlu gök boğayla
 3880 Kavgaya tutuştu.
 Günlerce güreştiler,
 Tozlar savruldu.
 Yer altındaki dağlar
 Yıkılıp, dağıldı.
 3885 Bir defasında dikkatle baktı ki,
 Bakır boynuzlu gök boğanın
 Tek boynuzu kalmış.
 Sokor-kara bahadırın
 Yere dayanması artmış,
 3890 Güçlü tutması azalmış.
 Erkin-Koo bahadırsa
 Koşumun bir yanını
 Çevik elle kavradı.
 Koşumun öbür yanını,

Mergen tudup kürejiþ cüret.
 Örö ködürip alıp çıgat,
 Kara kumak cer tübine
 Kaday taştagan emdi turat.
 Oozı onıñ kalpıñdap cadat,
 "Bara tübinde iziñdi
 İsteerim" - dep,
 Tını üzülbey, şıpşanıp turat.
 Kök bukanı bılça tepsep,
 Körgön kozin çupça teep,
 Erke-küreñ celip keldi.
 "Üyezın mıñnıñ omırba - dep
 Uredip mında aydıp turdı.
 Anañ-mınañ omırıp salzañ,
 Uçugın kanayıp uçuktaarıs?
 Kurdın kaydañ alarıs?
 Kelinderge, uuldarga
 Neni berip, ayrılarıs?
 Onıñ ordına
 But tamanın cara kes,
 Ergek tözin oyo kes"
 Erkin-Koo baatır
 Budınıñ tamanın cara kesti,
 Tıñdu sarı cılan çıktı.
 Onı öltüre sayıp iyerde,
 Sokor-karañnı tını üzülde.
 Ergek tözin oyo kesti,
 Tıñdu kara baka çıktı,
 Bu bakarı balbara bastı,
 Kök buka ölä berdi.
 Erkin-Koo emdi bolzo
 Erke-küreñine mine soktı,
 Onoñ arı eles etti.
 Batpak kara ülcü sastı,
 Erke-küreñ bıskırıla,
 Eki temdenip ajıra kalıdı,
 Kurttu kara talaydı
 Kuyruk tiybey keçip bardı.
 Erkin-Koo baatır
 Erlik-biydiñ taş çakızına
 Ercine adın buulbadı,
 Kara çoy kaalgazın
 Karmay tudup açpadı.
 "Sokor-karañdı bazıp saldım,
 Baza baatırdıñ çok bolzo,

3895 Nişancı gibi tutup güreşti.
 Alıp yukarı çıkardı,
 Kara kumlu yerin dibine
 Saplarçasına fırlattı.
 Dudakları titredi,
 3900 "Varıp dipte izini
 Sürerim" diye,
 Canı çıkmayıp, fısıldandı.
 Gök boğayı ezip teperek,
 Gören gözünü tepip çıkararak,
 3905 Erke-küreñ koşarak geldi.
 "Bunun organlarını parçalama, diye
 Söyleyip tembihledi.
 Orasını, burasını parçalarsan,
 İpi nasıl tedarik ederiz?
 3910 Kuşağı nereden alırsız?
 Gelinlere, delikanlılara
 Neyi verip kurtuluruz?
 Onun yerine
 Ayağının tabanını kes,
 3915 Parmaklarının dibini kes."
 Bahadır Erkin-Koo
 Ayağının tabanını kesip yardı,
 Canlı sarı bir yılan çıktı.
 Vurup onu öldürürnce,
 3920 Sokor-kara'nın canı tamamen çıktı.
 Parmağının dibini kesip oydu,
 Canlı kara bir kurbağa çıktı,
 Üzerine basıp iyice ezdi,
 Gök boğa ölüverdi.
 3925 Şimdiyse Erkin-Koo
 Binip Erke-küreñ'ine vurdu,
 Sonra oradan uzaklaştı.
 Geniş kara bataklığı
 Erke-küreñ pışkıracak,
 3930 İki sıçrayışta aştı,
 Kurtlu kara ırmağı
 Kuyruğunu değdirmeden geçti.
 Bahadır Erkin-Koo
 Erlik-biy'in at bağlanan taş direğine
 3935 Kıymetli atını bağlamadı,
 Dökme demirden kara kapısını
 Sıkıca tutsa da, açmadı.
 "Sokor-kara'nı öldürdüm,
 (Saldırtacak) Başka bahadırın yoksa,

*Ejimdi kapşay ber" - dep,
 Erkin-Koo kıygırdı.
 Şulmus-kara baatır
 Sekirgençe üstüne keldi.
 Caka baştañ kabiştılar,
 Carın boydoñ tuduştılar.
 Katu cerge baskanda,
 Kajikka cetire baday baskılayt,
 Cımjak cerge başkanda,
 Tizege cetire badalıp cürgüleyt.
 Emdi körüp cürgejin,
 Şulmus-karanıñ iydezi
 Erkin-Koogo cetpezi bildiret.
 Kara tarmazın tartınala,
 Tınjıla kojo barzın dep,
 Et-cürekke cedele,
 Ediredip cüültsin dep,
 Şulmus-kara tükürüp iydi.
 Erke-küreñ korüp saldı,
 Ep-argazın tappay turdı.
 Ermen-Çeçen abakay
 Ep-sümeni aytpagan,
 Tekpiy kaptı ne bergen?
 Cartap baza salbagan.
 Erke-Küreñ erik çokto
 Tektiy kaptı cara tıştedi,
 Toozi çok boro çımıl
 Tektiy kaptı küülep çıgat,
 Erkin-Koogo şıbala beret.
 Kıydire tınza, kojo kiret,
 Çigara tınza, kürkürep çıgat.
 Erlik-biydiñ kara tarmazı
 Çımıldarga cuuktap bolboy,
 Aydanıjıp cürüp kalat.
 Şulmus-kara baatırdı
 Erkin-Koo keze tudat,
 Karmak tege salıp iyet,
 Kolı-budı cımjak emtir.
 Meke tege salıp cüret,
 Mergen küçke cetpes emtir.
 "Kündü cerdiñ balazıla
 Küünzep men curtabadım,
 Aylı Altay balazın
 Albanla bererde, men aldım.
 Bu onçozi bolgojin,*

3940 Eşimi hemen ver" diye,
 Erkin-Koo bağırđı.
 Bahadır Şulmus-kara
 Sıçrayıp üstüne geldi.
 Yakadan karşılıklı kabiştılar,
 3945 Omuzlardan tutuştılar.
 Sert yere bastıklarında,
 Aşık kemiklerine kadar battılar,
 Yumuşak yere bastıklarında,
 Dizlerine kadar battılar.
 3950 Şimdi bakınca,
 Şulmus-kara'nın gücünün
 Erkin-Koo'ya yetmeyeceğı anlaşıldı.
 Kara büyüsunü çekerek,
 Nefesiyle birlikte gitsin diye,
 3955 Etine, yüreğıne yetişerek,
 Aklını başından çıkartsın diye,
 Şulmus-kara tükürdü.
 Erke-küreñ görse de,
 Bir çaresini bulamadı.
 3960 Hatun Ermen-Çeçen
 Çaresini söylemedi,
 Düz kabı niçin verdi?
 İyice açıklamadı.
 Erke-küreñ çaresiz
 3965 Düz kabı ısırp açtı,
 Sayısız boz sinek
 Düz kaptan uğultuyla çıktı,
 Erkin-Koo'ya atıldılar.
 Nefes çekse, nefesle içeri girdiler,
 3970 Nefesi verse, gürlütle çıktılar.
 Erlik-biy'in kara büyüsu
 Sineklere yaklaşamadı bile,
 Peşlerinden koştu.
 Şulmus-kara bahadırı
 3975 Erkin-Koo sıkıca tuttu,
 Koşumun bir yanına vurdu,
 Eli, ayağı yumuşakmış.
 Koşumun öbür yanına vurdu,
 Yiğidin gücüne yetmezmiş.
 3980 "Güneşli yerin çocuğıyla
 Ben isteyerek yaşamadım,
 Aylı Altay'ın çocuğunu
 Zorla verdiler de, ondan aldım.
 Bunların hepsi,

Ada biydiñ kılığı" - dep,
Şulmus-kara aydıdı.
"Kıyılar tınım çok deyle,
Kıstap bisti çenegeñ,
Ölör tınım çok deyle,
Örögi bisti bazingañ"- dep,
Erkin-Koo aytkan boyunça
Kök örögö ködürüp çıktı,
Erlik-biydiñ taş taktazına
Sogo çaçkan turbay kayttı.
"Erlik-biydiñ tınıñ sura" - dep,
Erke-küren aydıp turdı.
Erkin-Koo baatır
Ces kaalganı aç a tartıp,
Ces bozogonı ajra altap,
Batpak kara örgögö
Kirip barala, aydıp turdı:
"Şoktop ceriñe kelbedim,
Şak kılık seneñ çıkkan.
Alatan meniñ kızımdı
Albanla olcolop apardıñ,
Adım küçin çıgardıñ,
Aktu boyımdı cobottıñ"
"E-e, e-e, çın edi - dep,
Erlik-biy estep ayttı.
Kündü cerdiñ balazın
Küünzep kelin ederge algam.
Karıy bergen boyım
Kazan astırarga sanangam.
Kudaluzın bilbedim.
Kündü carık ol uluzı
Küünge kelişpes tögünçi boloton,
Küüni cıktıñ sanaazı cıko
Mege berbeske Ak-Bökö
Mekelegen turu dep sanangam.
Ceekterimdi ceñip keldiñ,
Ejiñdi sege berer turum"
"Üyimdi alıp canar bolzom,
Artık ermek çok bolzo,
Şulmus-karañın tınıñ ber" - dep,
Erkin-Koo nekep turat.
"Aytkan söstön bulgalarga bolbos,
Amadulu sanaañdı
Üzerge bolbos" - dep,
Erlik-biy mında aydat,

3985 Ada biy'in marifeti" diye,
 Şulmus-kara konuştu.
 "Kıyılacak canım yok diyerek,
 Bizi kıstırıp denedi,
 Ölecek canım yok diyerek,
 3990 Bizi bastırdı" diye,
 Erkin-Koo kunuşunca,
 Gök avluya sıçrayıp çıktı,
 Erlik-biy'in taş masasına
 Vurup dağıttı.
 3995 "Erlik-biy'in canını iste" diye,
 Erke-küreñ konuştu.
 Bahadır Erkin-Koo
 Bakır kapıyı çekerek açıp,
 Bakır eşiği adımlayıp,
 4000 Geniş kara saraya
 Girerek, şöyle dedi:
 "Yerine zarar vermek için gelmedim,
 Bu kötülüğü sen başlattın.
 Benim evleneceğim kızı
 4005 Zorla esir alıp götürdün,
 Atımın gücünü tükettin,
 Beni boş yere hâlsiz düşürdün.
 "Eeee, bunlar gerçek, diye,
 Erlik-biy esneyerek konuştu.
 4010 Güneşli yerin çocuğunu
 İsteyerek gelin etmek için aldım.
 İhtiyarlığımda
 Kazan astırmayı düşündüm.
 Dünürü olduğunu bilemedim.
 4015 Güneşli dünyanın insanı
 Gönül rahatlatmaz yalancıdır,
 Gönülü olmayanın aklı da yoktur
 Ak-Bökö bana vermemek için
 Kurnazlık ediyor diye düşündüm.
 4020 Şeytanlarımı yenip geldin,
 Eşini sana vereceğim.
 "Eşimi alıp döneceksem,
 Artık söz söylemeden,
 Şulmus-kara'nın canını ver" diye,
 4025 Erkin-Koo tehdit etti.
 "Söylenen sözden dönmek olmaz,
 Aklındaki amacını
 Bozmak olmaz" diye,
 Erlik-biy konuştu,

Toguzon eki cülkürlü
 Çoy kayırçak içineñ
 Eki baştu kamdu balazın
 Erkin-Koogo alıp beret.
 "Akır, ekır, aday Erlik,
 Adınıñ tının berele,
 Aralanıp turgan boldıñ,
 Kara-boro sanaalu tañma,
 Kalak, kijini tögündep saldıñ" -dep,
 Erkin-Koo bütpey unçugat.
 "Körzöñ, körzöñ, uul,
 Bir bağı at sürlü,
 Bir bağı kiji sürlü - dep,
 Erlik-biy kerelep turat.
 Karmanıña suk" - diyt.
 "Kara kinçektü nemeni
 Karmanıma suk pazım" - dep,
 Erkin-Koo aydala,
 Kamdu balazın öltürüp iydi,
 Üze sogup, çaçıp iydi.
 "Caraa-Çeçen, sen balam,
 Camandap seni öçöbötom.
 Kelingeni seni cööyin dep,
 Kazan astırıp içeyin dep,
 Kargan boyım ekelgem.
 Küünimle mında cürgüzerge
 Küçim meniñ cetpey kaldı.
 Kündü, aylı Altayda
 Küünüñ cetken Erkin-Koogo
 Kündü carıkka berip cadım.
 Alın edegiñe
 Bala bazıp oynogoy,
 Kiyin edegiñe
 Mal bazıp telçigey.
 Meni camandap aytpay cür,
 Cakşı bolzın!
 Koliñdı ber" -dep,
 Aday Erlik aydıp turdı,
 Alakanın caya tuttı.
 Caraa-Çeçen neme sespedi.
 Caman bolorıñ bilbedi.
 Erlik-biydiñ kolınañ
 Caman ilbi
 Caraa-Çeçenniñ ergek tözine
 Kire berdi.

4030 Doksan iki anahtarlı
 Dökme demirden sandığın içinden
 İki başlı samur yavrusunu
 Alıp Erkin-Koo'ya verdi.
 "Dur, dur, ata Erlik,
 4035 Atının canını vererek,
 Aklandın,
 Kötü düşünceli mel'un
 Âh, beni kandırdın" diye,
 Erkin-Koo inanmadığını söyledi.
 4040 "Baksana, baksana, delikanlı
 Bir başı at şekilli,
 Bir başı insan şekilli, diye,
 Erlik-biy kendini haklı çıkarmaya çalıştı.
 Cebine sok" dedi.
 4045 "Kara lanetli şeyi
 Cebime sokmam" diye,
 Erkin-Koo söyleyerek,
 Samurun yavrusunu öldürdü,
 Tamamen parçalayıp, saçtı.
 4050 "Sen yavrum, Caraa-Çeçen
 Seni kötüleyip, sana kinlenmedim.
 Seni gelinim edeyim diye,
 Yemek pişirtip yiyeyim diye,
 İhtiyarlığımda getirdim.
 4055 Seni isteğimle burada tutmaya
 Artık benim gücüm yetmiyor.
 Güneşli, aylı Altay'da
 Gönlünün düştüğü Erkin-Koo'ya
 Güneşli dünyaya veriyorum.
 4060 Eteğinin önüne
 Çocuk basıp oynasın,
 Eteğinin arkasına
 Hayvanlar bassınlar.
 Beni kötülemeden yaşa,
 4065 Hoşça kal!
 Elini uzat" diye,
 Ata Erlik konuştu,
 Elini uzattı.
 Caraa-Çeçen bir şey sezmedi.
 4070 Kötülük olacağını anlamadı.
 Erlik-biy'in elinden
 Kötü büyü
 Caraa-Çeçen'in parmağının dibine
 Giriverdi.

Şilemirin agıdıp:
"Erkin-Kooniñ tınına cet" - dep,
Erlik-biy şıpşap saldı.
Eki ciit okşojot,
Erke-kürenge uçkajat.
Ança-mınça bolboy turup,
Sokor-karaniñ soögine keldiler.
Sokor-karaniñ en uçugin
Soyo tartıp ol aldılar.
Kök bukaniñ közin çupçıp
Terezin soyıp, kur ettiler.
Onoñ arı cortıp iydiler,
Eki cılan söögine keldiler.
Eki cılanıñ terezin sıyrıp,
"Uuldarga kurlar tabıldı" -deşti,
Eki cılanıñ köstörin çupçıp,
"Kuskundarga kursak bolor" deşti.
Onoñ arı barıp catsa,
Aç kuskundar koñkıdajıp,
Şunup tüşpey mında kayttı.
Erkin-Koo közine
Eki kös kojulıptır,
Erlik abı cerineñ
Büdün kös çıkpaytan edi,
Mınızı kandıy neme? - dejet,
Ce bugün bis toyoris" - dejet.
"Surgulcındıy kurç köstiñ
Sudazını kalıñ cuu,
Kazandıy kara köstiñ
Aldı mıñıñ kalıñ cuu.
Üç tındunıñ köstörin bereyin,
Üleşkilep alıgar" - dep,
Erkin-Koo aydıp turdı,
Tostok köstördi toolop berdi.
Aç kuskundar emdi bolzo
Ala koyıp çokıyın deze,
Eki cutpanıñ köstörü emtir.
Caan degen kara kös
Kök bukaniñ közi emtir.
"Kalak-kokıy, cibezis.
Karu köstör bu edi,
Ciir cañıs çok edi" - dep,
Eki kuskun arbanıjat.
Erkin-Koo kizirt etti,
Açu-koron kıygı çöydi.

4075 Kötülüğünü akıtıp:
"Erkin-Koo'nun canına yet" diye,
Erlik-biy fısıldadı.
İki genç öpüştü,
Erke-küreñ'in terkisine bindi.
4080 Çok zaman geçmeden,
Sokor-kara'nın cesedine geldiler.
Sokor-kara'nın damarını
Çekip aldılar.
4085 Gök boğanın gözünü çıkarıp
Derisini soyup, kuşak yaptılar.
Oradan ileri at koşturdular,
İki yılanın cesedine geldiler.
İki yılanın derisini sıyrıp,
"Delikanlılara kuşak bulundu" dediler,
4090 İki yılanın gözlerini çıkarıp,
"Kuzgunlara yemek olur" dediler.
Oradan ileri gittiklerinde,
Aç kuzgunlar ötüşüp,
Süzülüp buraya indiler.
4095 Erkin-Koo'nun gözüne
İki göz eklenmiş,
Erlik abı'nın yerinden
Sağlam göz çıkmazdı,
Bu nasıl bir şey? dediler,
4100 Eh bugün biz doyarız" dediler.
Parıltılı keskin gözün
Canı onun kalın yağ,
Kazan gibi kara gözün
Önü bunun kalın yağ.
4105 Üç canlının gözünü vereyim,
Paylaşıp alın" diye,
Erkin-Koo konuştu,
Yuvarlak gözleri sayıp verdi.
4110 Aç kuzgunlar şimdiyse
Alıp gagalayalım deseler,
İki canavarın gözleriymiş.
Büyük kara göz
Gök boğanın gözüyümüş.
"Âh, âh, yemeyiz.
4115 Bunlar iyi gözlerdi,
Yememiz uygun değildir" diye,
İki kuzgun kızgınlıkla söylendiler
Erkin-Koo kızdı,
Acı acı nara saldı,

"Kalcu buudak boloriñda,
Kandiy kös kursak? - dedi,-
Kemniñ közin ciyten? - dedi, -
Bu köstördi cibes bolzoñ,
Bu kamçıdañ üzülerin,
Kayra bolup uçkulazañ,
Kanattarın sıy adarım"
Eki kuskun çoçdı,
Ermegi çok oturdı.
Erkin-Koo açınıp ayttı:
Ölöstöydiñ curtınañ
Erkin-Kooniñ adın adap,
Kiji kelze,
Kös surap aylanbas bolzın,
Erkin-Koonı biler
Kündü cerdiñ tınduları kelze,
Kündü cerdiñ uluzı kelze,
Olordiñ közin oybos bolzın,
Olordiñ colın kespes bolzın,
Kuş tındarıñdı ol tuşta
Artırarım" - dep ayttı.
Eki kuskun cöpsinişti,
Erkin-Kooniñ tañza biçigine
Tamaştarın salıp berdi.
Kañça üyege Ölöstöy curtınañ,
Kañça üyege kündü cerdeñ
Kös albas bolup çertenele,
Kanattarın talbıp,
Kalcuların undıp,
Kayıp uça berdiler.
Ança-mınça barganda,
Beş col tostır
"Kalak, caan buudaktar,
Kañça kirezi sakıdığar?
Slerdyiñ suragaardı бүдүрдим,
Onıñ uçun udadım - dep,
Erkin-Koo aydıp turat,
Kumduş börügin bajınañ suurat.

Kajızınañ la ekideñ:
Eki cılannañ eregen kur,
Kök bukadañ soygon kur,
Bejiñci kurdı bolgojin
Sokor-karadañ sıyırıdım.
Cajın-çakka elebes
Çakşı kurlar men taptım.

4120 "Zalim engeller oluyorsunuz da,
Nasıl göz yiyecekseniz? dedi,
Kimin gözünü yiyeceksiniz? dedi,
Bu gözleri yemezseniz,
Ölümünüz bu kamçıdan olur,
4125 Geri dönüp uçarsanız,
Kanatlarınızı koparırım."
İki kuzgun ürktü,
Söz söylemeden oturdular.
Erkin-Koo kızgınlıkla konuştu:
4130 Ölöstöy'ün yurdundan
Erkin-Koo'nun adını söyleyip,
İnsan gelse,
Ondan göz istenmesin,
Erkin-Koo'yu tanıyan
4135 Güneşli yerin canlıları gelse,
Güneşli yerin insanları gelse,
Onların gözü oyulmaz olsun,
Onların yolu kesilmez olsun,
Kuş canlarınızı o zaman
4140 Bağışlarım" dedi.
İki kuzgun söz verdi,
Erkin-Koo'nun yazılmış yazısına
Pençelerini bastılar.
Nesiller boyunca Ölöstöy'ün yurdundan
4145 Nesiller boyunca güneşli yerden
Göz almamaya yemin ederek,
Kanatlarını çırpıp,
Zâlimliklerini unutup,
Kayıp uçuverdiler.
4150 Bir süre gittikten sonra,
Beş yolu bekleyen
"Âh, büyük engeller,
Ne kadar uzun beklediniz?
Sizin isteğinizi yerine getirdim,
4155 Onun için geciktim, diye,
Erkin-Koo konuştu,
Kunduz kürkü borkünü başından
çıkardı.
Her birine ikiye:
İki yıldan soyulmuş kuşak,
4160 Gök boğadan soyulmuş kuşak,
Beşinci kuşağı ise
Sokor-kara'dan sıyırdım.
Sonsuza kadar eskimez
İyi kuşakları ben buldum.

*Andıy kurlardı tabarga
 Ança-mınça saatadım.
 Beş kijiniñ caanı kem?
 Sakor-karanıñ bek terezin
 Caanıgar slerdiñ kırçanzın.
 Artkandarın dört kiji
 Açıñıspay üleşsin" - deyle,
 Erkin-Koo baatır
 Kurlardı çaçıp iybey kayttı.
 Beş er cügürjet,
 Ayır-teyri kalaktajat,
 Būdūrilip cıgılgılayt.
 "Kök tenek uul - dejet,-
 Kur edip kırçanardañ
 Tıdar da cañıs çok - dejet.
 Erlik ceekterin öltürele,
 Er boyıstı sen öçödiñ,
 Elektep bisti sen çenediñ"
 Erkin-Koo baatır
 Aydarı çok açındı.
 Altın saptu kamçızın
 Kol bajınañ talaydı:
 "Meñiñ sözimdi ugugar,
 Men döön cuuktap keliger.
 Kündü cerdiñ albatızı
 Kıynadıp cürer cañdu ba?
 Arka terezin soyorgo
 Amtajıp sler kaldaar ba?
 Ceekterdiñ terezineñ
 Ceskinip turaar emeş pe?
 Kookoylordiñ terezineñ
 Korkıp cüreer emeş pe?
 Kaji tındu kurga cakşı,
 Kaji tındu kurga caman?
 Kaji kijiñiñ ölümü açu,
 Kajızınıñ ölümü karu?
 Bu kurlardañ ceskiner bolzoñ,
 Bu kurlardı albas bolzoñ,
 Kamçı bajınañ ölgileeriñ,
 Katu kıyına kirgileeriñ.
 Erkin-Koo kurlar bergen,
 Albazısta, kıynagan dep,
 Erlik-biydiñ tergeezine
 Komudap emdi bargar!"
 Beş erler tırkırajat,*

4165 Böyle kuşakları bulmak için
 Çok zaman bekledim.
 Beş kişinin büyüğü kim?
 Sokor-kara'nın sağlam derisini
 Sizin büyüğünüz kuşansın.
 4170 Arta kalan dört kişi
 Kızmadan paylaşsın" diyerek,
 Bahadır Erkin-Koo
 Kuşakları (önlerine) saçtı.
 Beş er koşturdu,
 4175 Türlü şekilde bağrıştılar,
 Ayakları sürçüp yıkıldılar.
 "Tam ahmak delikanlı, dediler,
 Kuşak edip kuşanmak bir yana
 Tutamayız da, dediler.
 4180 Erlik'in şeytanlarını öldürerek,
 Biz erleri düşman ettin,
 Bizimle alay edip sınıadin."
 Bahadır Erkin-Koo
 Anlatılamayacak kadar çok öfkeleni. 161
 4185 Altın saplı kamçısını
 Eline alıp salladı:
 "Benim sözümü dinleyin,
 Gelip bana doğru yaklaşın.
 Güneşli yerin halkına
 4190 Zulmetmek şart mı?
 Sırt derilerini soymaya
 Sizler alıştınız mı?
 Şeytanların derisinden
 Şimdi tiksindir mi oldunuz?
 4195 Mel'unların derisinden
 Şimdi korkar mı oldunuz?
 Hangi canlı kuşak etmeye iyidir,
 Hangi canlıdan kötü kuşak olur?
 Hangi insanın ölümü acıdır,
 4200 Hangisinin ölümü iyidir?...
 Bu kuşaklardan tiksiniyorsanız,
 Bu kuşakları almayacaksınız,
 Ölümünüz kamçımdan olacak,
 Zulme uğrayacaksınız.
 4205 Erkin-Koo kuşakları verdi,
 Almayınca, zulmetti diye,
 Erlik-biy'in ülkesine
 Gidip şikâyetlenin!"
 Beş er titredi,

Edekteri kalırajat,
 Oostori ańkańdajat.
 "Kortuk nemeler aldına
 Börügimdi tegin uştıdım - dep,
 Erkin-Koo arbanat,
 Kumdus börügin kiyinet.
 Erlik-biydiń- cerine
 Komudal cetirip baradaar ba?
 Emeze Erkin-Koonıń sözín
 Tıńdap mında ugadaar ba?"
 "Kalak-kokıy Erkin-Koo
 Aytkanıńdı ugalık,
 Erlik ejigine barbaylık" - dep,
 Beş er kalaktaştı.
 "Ölöştöydiń uğınań,
 Erkin-Koonıń curtınan
 Ercinelü at kelze,
 Kerekke cürgen er kelze,
 Buudaktabas bolıgar.
 Bu samara bıçıkke
 Tańma salıp beriger" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat.
 Sokor-kara terezín,
 Eki ceektiń terelerin
 Kur edinbes argazında,
 Erkin-Koogo kıynatpaska,
 Erik cokto çertengileyt,
 Ergekterin bazıp beret.
 Erkin-Koo baatır
 Caraa-Çeçen ejile
 Col alıp cortılar.
 Ança-mınça barganda,
 Ceti kelin cergelejip,
 Coldı tozup turdılar.
 "Erkin-Koo köörkiy
 Ebirip kelgen turbay - dejet, -
 Eştü kelgen emtir - dejet,
 Emdi uçuk ceder" - dejet.
 "Meniń ekelgen uçuktı alıp,
 Kündü cerdiń uluzınań
 Uçuktı sler nekebes bolboyoor?
 Cer ortozınıń ceti buudagı,
 Altıgı abı-biy cerine
 Uçuk surap barbas bolboyoor?
 Uçuk deze köp uçuk,
 Köktönörgö bek uçuk" - dep,

4210 Etekleri sallandı,
 Ağızları açık kaldı.
 "Alçak şeylerin önünde
 Borkümü boşuna çıkardım, diye,
 Erkin-Koo kızgınlıkla söylendi,
 4215 Kunduz kürkü borkünü giyindi.
 Erlik-biy'in yerine
 Gidip şikâyetlenecek misiniz?
 Ya da Erkin-Koo'nun sözünü
 Burada dinleyecek misiniz?"
 4220 "Âh, âh Erkin-Koo
 Söylediğini dinleyelim,
 Erlik'in kapısına gitmeyelim" diye,
 Beş er inledi.
 "Ölöştöy'ün soyundan
 4225 Erkin-Koo'nun yurdundan
 Kıymetli at gelse,
 Bir amaçla er gelse,
 Engel olmayacaksınız.
 Bu yazdığım yazıya
 4230 Mührünüzü basın" diye,
 Erkin-Koo konuştu.
 Sokor-kara'nın derisini
 İki şeytanın derilerini
 Kuşak yapmamak için,
 4235 Erkin-Koo'nun hışmına uğramamak için,
 Çaresiz and içtiler.
 Parmaklarını bastılar.
 Bahadır Erkin-Koo
 Caraa-Çeçen eşiyile
 4240 At sürüp yol aldı.
 Bir süre gittikten sonra
 Yedi gelin dizilmiş
 Yolu bekleyip duruyorlardı.
 "Zavallı Erkin-Koo
 4245 Dolaşıp gelmiş, dediler,
 Eşli gelmiş, dediler,
 Şimdi ip yeter" dediler.
 "Benim getirdiğim ipi alıp,
 Güneşli yerin insanından
 4250 Siz ip istemeyecek misiniz?
 Yer ortasının yedi engeli
 Yer altı ülkesindeki abı-biy'in yerine
 İp isteyip gidemeyecek mi?
 İp derseniz ip çok,
 4255 Dikmek için sağlam ip" diye,

Erkin-Koo aydala,
Kelinderdiñ edeklerine
Uçuktardı çaçıp berdi.
Mını körgön ceti kelin
Boy-boyına sogulıştı,
Cetülezi kıygırıştı,
Ceti başka cügürışti:
"Kündü cerdiñ uulı sen,
Kandıy tenek tañma sen,
Ada-biydiñ ceekteriniñ
Uçuktarın uçuktayla,
Ulu buudaktardı cogoltolo,
Bisti kelip öçödiñ,
Bisti bazınıp çenediñ"
"Küni çok cerde
Kezedü bolup büdereerde,
Kündü cerdiñ uluzın
Tenek dep bododoor bo?
En uçugın erep tolgop,
Kezerine süünedeer be?
Andıy bolzo, kadıttar,
Küni çokto kezerlerdiñ
Uçugınañ ne korkıdaar?
Ustügi üç Kurbustannıñ
Cayap salgan buudagı bolzoñ,
Altıgı Erlik-biydiñ
Tükürüp salgıp karazı bolzoñ,
Onçozın tüñey uçukta,
Optonıp mında kalıba" - dep,
Erkin-Koo aydıp turat.
"Cer ortozınıñ sler ulu
Buudaktarı dep sanangam.
Ce kiji colın tuyuktagan,
Kiji edin uçuktagan,
Kara kinçeği kaynagan,
Kalcuurgan kadıttar,
Kamçı açuzın amzagar!" -
Erkin-Koo içkeri boldı,
Altın saptu kamçızın canıdı.
"Ölüm ketegen tañmalardı
Öltüre sogup çaçatam - dedi,
Sokor-kara la kök bukanıñ,
Eki cutpa ceek cılarınñ
Uçuktarın albazısta,
Kıynap bisti sabadı dep,

4260

4265

4270

4275

4280

4285

4290

4295

4300

Erkin-Koo söyleyerek,
Gelinlerin eteklerine
İpleri saçtı.
Bunu gören yedi gelin
Birbirine çarptı,
Yedisi birden bağrıştı,
Yedi yöne koşuştular:
"Güneşli yerin delikanlısı sen,
Ne kadar ahmaksın sen,
Ada-biy'in şeytanlarının
Damarlarını ip yaparak,
Büyük engellerini yok ederek,
Gelip bize kinlendin,
Bizi öldürmeyi denedin.
"Güneşli yerde
Uyardın
Güneşli yerin insanlarını
Ahmak yerine mi koyuyorsunuz?
Damarlarının dolanıp,
Kesilmesine seviniyor musunuz?
Ne de olsa, kadınlar,
Güneşsiz yerin yiğitlerinin
İpinden ne diye korkuyorsunuz?
Üstteki Üç-Kurbustan'ın
Yerleştirdiği engeli olan,
Alttaki Erlik-biy'in
Tükürüp bıraktığı karası olan,
Hepsi iptedir,
Burada hile yapma" diye,
Erkin-Koo şöyle konuştu.
"Sizleri yer ortasının ulu
Engelleri diye düşünmüştüm.
Fakat insanın yolunu kapatan,
İnsan etini ip yapan,
Sefihlik içinde yaşayan,
Rezil kadınlar mışsınız,
Kamçımın tadına bakın!"
Erkin-Koo saldırdı,
Altın saplı kamçısını salladı.
"Ölüm bekleyen mel'unları
Öldürüp parçalayacağım, dedi,
Sokor-kara'yla gök boğanın
İki aç gözlü şeytan yılanın
İplerini almayınca,
Bize kızıp dövdü diye,

Aday erlikke aydıp barıgar”
 Ceti kelin ıyлаştı,
 Edek-ceñderi tırlаştı,
 “Kündü cerimneñ albatı kelze,
 Ölöştöy curtınañ kiji kelze,
 Erke köstü ercine kelze,
 Uçuk ber dep,
 Buudaktabas bolzogor,
 At kamçızı bajın calagar,
 Tañza biçikke kol salıgar” - dep,
 Erkin-Koo nekep turdı,
 Ceti kelin sözın berdi,
 Kamçı bajın calap çertendi.
 Erkin-Koo emdi bolzo
 Eles edip cürüp kaldı.
 Aylu-kündü Altayına
 Çıgıp kelgen cürbey kayttı.
 Erke-küren ercine at
 Arjan kutuk suu içet.
 Erkin-Koo üyile kojo
 Aru suula cununıp alat.
 Ak-Bökö curtına kelze,
 Albatı-can tüymep kaltır.
 Uzun cuukada küler kazandar
 Tuku kaçan kaynap kaltır.
 Kelin bazar cerlerge
 Keen torko cayıptır,
 Kıstar bazar cerlerge
 Kızıl kiliñ cayıptır.
 Altan kiji
 At alarga sananıptır,
 Ceten kiji
 Ceñ tudarga sañanıptır.
 At alarga çılбір cedişpeyt,
 Koltuktay tudarga ceñ cedişpeyt.
 Erkin-Koo küyüzin
 Kebis üstüle bastırılایt,
 Erke-küreñniñ eerin alıp,
 Cum odorgo agıtkılایt.
 Caan cırgal baştala berdi,
 Ne bolgonın cajit cокtoñ
 Kuuçındaşkan turbay kayttı,
 Neni körgönin cajit cокtoñ
 Aydıjıp turbay emdi kayttı.
 Tün kirgenin emdi bolzo

Gidip ata Erlik’e söyleyin.”
 Yedi gelin ağıлаştı,
 Etekleri, yenleri titredi,
 “Güneşli yerimden halk gelse,
 Ölöştöy’ün yurdundan insan gelse,
 Hoş gözlü kıymetli at gelse,
 Ip ver diye,
 Engel olmayın,
 At kamçısının başını yalayın,
 Yazılı kağıda el basın” diye,
 Erkin-Koo tehdit etti,
 Yedi gelin söz verdi,
 Kamçı başını yalatıp yemin ettirdi.
 Erkin-Koo şimdiyse
 Uzaklaşıp gözden kayboldu.
 Aylı, güneşli Altayına
 Çıkıp geldi.
 Kıymetli at Erke-küreñ
 Kıymetli kaynak suyundan içti.
 Erkin-Koo eşile birlikte
 Temiz suyla yıkandı.
 Ak-Bökö’nün yurduna geldiğinde,
 Halkı telaş içindeymiş.
 Bronz kazanlar ocaklarında
 Uzun zamandır kaynıyormuş.
 Gelinlerin yürüyeceği yerlere
 Görklü ipekler yayılmış,
 Kızların yürüyeceği yerlere
 Kızıl kadife yayılmış.
 Altmış kişi
 Atını almayı düşünmüş,
 Yetmiş kişi
 Yenini tutmayı düşünmüş.
 At almaya yular yetişmedi,
 Koltuklayıp tutmaya yen yetişmedi.
 Erkin-Koo damadını
 Keçe üstünde yürüttü,
 Erke-küreñ eyerini alıp,
 Otlatmak için serbest bıraktı.
 Büyük şölen başladı,
 Ne olduğunu gizlemeden
 Her şeyi anlattı,
 Neyi gördüğünü gizlemeden
 Her şeyi anlattı.
 Gecenin girdiğini şimdiyse

Karañuydañ bir körgileyt,
 Tüş kirgenin emdi bolzo,
 Kün ıgarda, tanıgilayt,
 Caan ırgal kaynap cadat.
 ayzañdap cuugan uluzı
 Caan oyun baştap turat.
 Erkin-Koo bir körgöjin,
 Aygırlı cakşı maldarın,
 Bukalu uktu uyların,
 Kualu uktu koylorın,
 Baştap cüreten baatırların
 Baldarına berer edip
 Beletep salgan boluptır.
 Erkin-Koo aydıp turdı:
 "Ayılı-curtım sanaama kirdi,
 Aylanıp men canadım.
 Emeş te bolzo, malım bar-
 Emeş te bolzo, conım bar"
 Azıragan cañıs kızına
 Ada-enezi eni beret,
 Ayıl içinde tudunar coöjöni
 Altan töögö koştıp iyet.
 Cazal-bütel bütkende,
 Erkin-Koo ejine aydat:
 "Albatını baştap alıp,
 Ak maldı aydap alıp,
 Üç ıyk tayga caar,
 Konor cerge konup alıp,
 Üdeleer cerge üdelep alıp,
 Araayınañ barıp cat"
 Erkin-Koo emdi bolzo
 Erke-küreñine mine sogot.
 Ene-adazıla ezendejele,
 Eles edip cürüp kalat.
 Bir körgöjin,
 Üç ıyk taygazına,
 Ölöştöy adazı curtına
 Cedip kelgen turbay kayttı.
 Tört baatırğa adın berbey,
 Boyı akıga buulap iyet,
 Ceñ tudaacılarğa ceñin berbey,
 Cerge ceñil tüje sekiret.
 Enezi örgöödön udura ıktı
 "Ezen, ezen, balam, - dedi.
 Kağı altaydı aylanıp keldiñ,

4350

4355

4360

4365

4370

4375

4380

4385

4390

Karanlıktan anladı,
 Gündüzün girdiğini şimdiyse,
 Güneş doğunca bildi,
 Büyük şölen iyice coştı.
 Yönettiği tebaası
 Büyük eğlenceye başladı.
 Erkin-Koo bir de baktı ki,
 Aygırlı iyi atlarını,
 Cins boğalı ineklerini,
 Kolu cins koyunlarını,
 Bakan bahadırların
 Çocuklarına vermek için
 Hazırlamış.
 Erkin-Koo şöyle dedi:
 "Evim, yurdum aklıma girdi,
 Ben dolanıp dönüp geldim.
 Az da olsa, atım var,
 Az da olsa, halkım var."
 Büyüttüğü tek kızına
 Ana babası miras verdi,
 Ev içinde tutulan servetini
 Altmış deveye yükledi.
 Her şey bittikten sonra,
 Erkin-Koo eşine şöyle dedi:
 "Halkını arkasına alıp,
 Ak hayvanını sürüp,
 Üç kutsal dağa doğru,
 Durulacak yerde durup,
 Yavaşlayacak yerde yavaşlayıp,
 Yavaşça gitti."
 Şimdiyse Erkin-Koo
 Erke-küreñ'ine binip vurdu.
 Ana, babasıyla vedalaşarak,
 Uzaklaşıp gözden kayboldu.
 Bir de gördü ki,
 Üç kutsal dağına,
 Babası Ölöştöy'ün yurduna
 Yetip geldi.
 Dört bahadıra atını vermeyip,
 Atını at direğine kendi bağladı,
 Yen tutuculara yenini vermeyip,
 Yere hafifçe indi.
 Anası saraydan karşılamaya ıktı.
 "Merhaba, merhaba, yavrum, dedi.
 Hangi yurdu dolanıp geldin,

Kaji cerde cürüp keldiñ?
 Cürgen keregiñ bütti be?"
 Erkin-Koo emdi bolzo:
 'Ezen, ezen, enem, - dedi,-
 Altay ödüp ne cürem,
 Cer ödüp ne barayın?
 Erlik-biydin cerine tüştim,
 Sokor-kara la Şulmus-karanı,
 Eki ceek cılandardı
 Onçolorın öltürüp saldım.
 Caraa-Çeçendi ayırıp aldım,
 Kaynıım ayılına tüşüp keldim.
 Ençi cööjözün koştogon
 Emdi beri kelip cat.
 Cer aldına bararda,
 Buudaktardı öltürbedim.
 Kuş-kurttı kaydar onı?
 Bala-kadıttı kaydar onı?
 Olordoñ ne tuza bolor,
 Olordoñ ne tübek bolor?"
 "Aylanayın, ardak balam,
 Tolgoloyın, totoo balam, - dep-
 Altın-Topçı uulınıñ
 Eki caaginañ okşop turat.
 Erlik-biydiñ cerin
 Keze-bıça caman aytpa,
 Kezim tımu tabarar.
 Öçöp onı caman aytpa,
 Ölü konok uçuraar"
 "Erlik cerin cemirbezimde,
 Erlik colın coldobozımda,
 Albatı-condı şilemirlep,
 Altıgı oroongo ne aydadı?
 Alar meniñ ejimdi
 Albanbıla ne apardı?" - dep,
 Erkin-Koo açınıp oturat,
 Enezineñ surap turat.
 Erkin-Koonıñ kelgenine süünip,
 Albatızı olut bilbeyt,
 Uyku cöktoñ iştengileyt.
 Boy-boyın caman aydıspayt,
 Boy-boyına bolujıp cürgüleyt.
 Ak maldıñ semizini ekelet,
 Ayıl tözögözün cazap iyet.
 Komus oynoor komuşçılar,

Nerleri gezip geldin?
 Maksadına ulaştın mı?
 Şimdiyse Erkin-Koo
 "Merhaba, merhaba, anacığım, dedi,
 Altay'ı gezip nereye gideyim,
 Yeri gezip nereye gideyim?
 Erlik-biy'in yerine indim,
 Sokor-kara'yla Şulmus-kara'yı
 İki şeytan yılanı
 Hepsini öldürdüm.
 Caraa-Çeçen'i kurtarıp aldım,
 Kaynatamın evine indim.
 Çeyizini, servetini yükleyip
 Şimdi buraya geliyor.
 Yer altına gidince,
 Engelleri öldürmedim.
 Kuş kurt ne yapsın onu?
 Çoluk çocuk ne yapsın onu?
 Onların ne faydası olur,
 Onlar hangi felaketi getirir?"
 "Kurban olduğum, can yavum,
 Can kurban, sevimli yavrum, deyip,
 Altın-Topçı oğlunun
 İki yanağından öptü.
 Erlik-biy'in yeri hakkında
 Kötü sözler söyleme,
 Kötü ruhlar saldırır.
 Onun hakkında kötü sözler söyleme,
 Ecel vakti gelir."
 "Erlik'in yerini yıkmadığım halde,
 Erlik'in yolunu kesmediğim halde,
 Halkı, milleti lânetleyip,
 Niçin yer altı ülkesine götürdü?
 Benim evleneceğim eşi mi
 Niçin zorla götürdü?" diye,
 Erkin-Koo öfkeyle
 Anasına sordu.
 Erkin-Koo'nun gelmesine sevinen
 Halkı oturmak bilmedi,
 Uyumadan çalıştı.
 Birbirlerine kötü söz söylemediler,
 Birbirlerine yardım ettiler.
 Ak hayvanın semizini getirdiler,
 Evlerin tabanlarını yaptılar.
 Kopuz çalan kopuzcular

4395

4400

4405

4410

4415

4420

4425

4430

4435

*Kojoñ çöyör kojoñçılar
Tört baatırğa baştadıp,
Caraa-Çeçendi utkıp barat.
Üç ıyktı tömön
Albatı kürkürep tüşpey kayttı.
Albatı-conniñ turar cerin
Alıptarı başkara berdi.
Ak maldıñ turar cerin
Cayzañdarı cartap turdı.
Odus töögö koştóp kelgeni
Altın bayzıñ örgöö boluptır,
Odus töögö koştógonı
Örgöö çümdeer cööjö boluptır.
Caan toy açıldı,
Caka curtarga carladı.
Moñıs-kaan curtına
Elçiler baza atangan,
Ce Moñıs-kaan kelbegen.
Er-Bökö taayı,
Altın-Sırğa ceñezi,
Koştoy catkan baatırları
Toydo kelgen turdılar.
Altan kiji at alıp,
Çılбір baji cedişpeyt.
Ceten kiji kol tudup,
Ceñ tudarga cedişpeyt.
Ak bayzıñğa kirgilep kelet,
Altın stolgo oturgılayt,
Aş bajınañ teecilep ajanat,
Arakıdañ içkilep oturat.
Ereen-tereen ezirgiledi,
Ermek-kuuçın köptödi.
Kandıy cürgenin, ne bolgonın
Karamı cöktoñ açık-carık
Katkırıp kuuçında jat.
Tün kirgenin emdi bolzo
Cıldistardañ tanıgılayt.
Tüş kelgenin emdi bolzo
Kün çıkkanañ tanıgılayt...*

*Caan cırgal bojodı,
Erkin-Koo lo Caraa-Çeçen
Eptü-cöptü curtay berdi.
Emdi tokunap catkanda,
Caraa-Çeçen abakayı*

4440

4445

4450

4455

4460

4465

4470

4475

Türkü söyleyen türkücüler
Dört bahadırın arkasından gidip,
Caraa-Çeçen'i karşıladılar.
Üç kutsal dağdan aşığı
Halk gürüytüyle indi.
Halkın duracağı yeri
Alplar belirledi.
Ak hayvanın duracağı yeri
Cayzanlar tespit etti.
Otuz deveye yükletip getirilen
Altın saraymış,
Otuz deveye yükleneni
Saray donatılacak servetmiş.
Büyük toy açıldı,
Uzak yurtlara duyuruldu.
Moñıs-kaan'ın yurduna da
Elçiler gönderildi,
Fakat Moñıs-kaan gelmedi.
Dayısı Er-Bökö,
Yengesi Altın-Sırğa
Birlikte yaşayan bahadırları
Düğüne geldiler.
Altmış kişi at alsa da,
Yuların ucu yetişmedi.
Yetmiş kişi kol tutsa da,
Yen tutmaya yetişmedi.
Ak saraya girdiler,
Altın saraya oturdular,
Yemeği dibine kadar yediler,
Oturup rakıdan içtiler.
İyice sarhoş oldular,
Söz, sohbet arttı.
Nasıl gittiğini, ne olduğunu
Gizlemeden açık seçik
Kahkahalarla anlattı.
Şimdi gecenin girdiğini
Yıldızlardan tanıdı.
Şimdi gündüzün geldiğini
Güneşin doğmasından tanıdı...

Büyük şölen bitti,
Erkin-Koo ile Caraa-Çeçen
Huzurlu, mutlu yaşadı.
Böyle huzurlu yaşarken,
Eşi Caraa-Çeçen

*Erkin-Koo tının bedrep,
Ejin öltürerge ençikpey cürdi.
Kün baji ebirip, ay ötti,
Ay baji ebirip, cıl keldi.
Caraa-Çeçen barlu boldı.
Caraa-Çeçen abakay kelin
Capsıgandu aydıp cüret:
"Uul bala tabatan emtirim,
Uzun colı buudaktı.*

*Kezer bala büdeten emtir,
Özör cürümi özümdü emtir"
Beeler saap, kımıs açıdala,
Kımıstañ açu arakı azala,
As sabazın arakı edele,
Köp sabazın korocon edele,
Caraa-Çeçen aydıp oturat:
"Albatı-conıstı cuup, cırgaylık.
Bu balanın kış tonın
Taap ekelzeñ,
Buuraygan cürümdü bolor emtir,
Kış tonın büdüre ekelbezeñ,*

*Kiyin-aldı buudaktı emtir"
"Aytkan söziñdi ukkayım baza,
Añdap men körgöyim baza" - diye,
Erkin-Koo aytpay kayttı.
Kara conın cuup keldi.
Arakıdañ askan korocon belen,
Kımıstañ askan arakı belen.
"Erkin-Koo kaanıgar
Bütkül tonnıñ kışın adarga
Añdap barıp catkan edi - dep,
Caraa-Çeçen carlap turat.-
Albatı-con oynogor,
Arılık-berilik sananbagar.
Caan caştı ulustar,
Añdaar Altaydı maktagar.
Erkin-Koo ejibile
Ekü teñ içip oturat.
Caraa-Çeçen arakı kelze,
Araayınañ uurtap iyet.
Korocon arakı kelgende,*

4480 *Erkin-Koo'nun canını arayıp,
Eşini öldürmek istedi.
Gün dolanıp, ay geçti,
Ay dolanıp, yıl geldi.
Caraa-Çeçen hamile kaldı.*

4485 *Genç sultan Caraa-Çeçen
Kibirle konuşup dolaştı:
"Erkek çocuk doğuracakmışım,
Uzun yolu engelli.
Pehlivan çocuk olacakmış,
Yaşayacağı hayat uzunmuş.
Kısraklar sağıp, kırmızı mayalayarak,
Kırmızdan sert içki kaynatarak,
Az bir kısmını içki yaparak,
Çoğunu korocon* yaparak,
Caraa-Çeçen şöyle dedi:
"Halkımızı toplayıp, eğlenelim.
Bu çocuğun samur kürkü paltosunu
Bulup getirirsen,
Saçı ağarana kadar yaşarmış,
Samur kürkü paltosunu bulup
getiremezsen,
Hayatı zorluklarla geçecekmiş."
"Söylediğin sözü yerine getireyim,
Avlanıp bakayım" diye,
Erkin-Koo konuştu.*

4505 *Kara halkını topladı.
İçkiden hazırlanan korocon hazır,
Kırmızdan hazırlanan içki hazır.
"Erkin-Koo kağanımız
Palto yapacak samuru avlamak için
Ava gidecek, diye,
Caraa-Çeçen duyurdu.
Halk eğlendi,
Kötülük düşünmedi.
Yaşı büyük insanlar,
Avlanacak Altay'ı övün.
Erkin-Koo eşimle
İkimiz içip oturalım"
İçki geldiğinde Caraa-Çeçen,
Yavaşça yudumladı.*

4520 *Korocon geldiğinde,*

* Korocon: Sütten yapılan sarhoşluk verici içki.

Kolında borbuyga urup iyet.
 Erkin-Koo ezirigi caaňap,
 Emdî mında cıgılbay kayttı.
 "Başçı kiji cıgıldı,
 Koyut-cırgal bojudı - dep,
 Caraa-Çeçen aydıp turat.
 Canıgar dep ulustı süret,
 Altın kaalgazına topçı salat.
 Erlik-biydiň şilemiri
 Caraa-Çeçenge amır berbeyt,
 Türgendedip onı turat.
 Caraa-Çeçen caňıskan arıp,
 Erkin-Koo ejiniň
 Bajın sıymap erkeledet.
 "Çıgar caňıs balabıstıñ
 Tının kayda sugarı?
 Eldeñ tapkan ejiiñniň
 Ermegin kaçan ugarıñ?
 Öltürerge sege emdi
 Aň celip kelbes pe?
 Öştöörgö seni
 Öştüler cuulap kirbes pe?
 Caňıs uulıñniň tınına
 Tınıñdı caba salzañ kaydar?"
 Caraa-Çeçen caynap surayt,
 Capsıp, erine cajırkap turat.
 Erkin-Koo erik cökto
 Ezirigi caan tušta
 Aydıp berbey emdi kayttı:
 "Sümelü küçiñ bar bolzo,
 Saadaktıñ kirijinde
 Altın toñırak bar edi.
 Sümelü küçiñ cök bolzo,
 Cajına bedrep tappazıñ"
 Caraa-Çeçen üyi
 Cüs ilbile ilbilendi,
 Cüs tarmala tarmadadı,
 Kirişti sıymap bedredi.
 Altın toñıraktı taap aldı,
 İlbi-tarmazıla ayırıp aldı,
 Key kolıla sıymap saldı.
 Erkin-Koo baatır
 Ertezinde turup kelgejin,
 Arakı-kursak belen emtir,
 Altın stoldı turguzıp koytır,

4525

4530

4535

4540

4545

4550

4555

4560

4565

Elindeki kırbaya doldurdu.
 Erkin-Koo iyice sarhoş olup,
 Hemen buraya yıkıldı.
 "Başçı yıkıldı,
 Şölen, ğlence bitti" diye,
 Caraa-Çeçen konuştu.
 Dönün diye insanları kovdu,
 Altın kapısını sürgüledi.
 Erlik-biy'in şeytanı
 Caraa-Çeçen'e rahat vermedi,
 Onu hızlandırdı.
 Caraa-Çeçen yalnız kalıp,
 Eşi Erkin-Koo'nun
 Başını şefkatle sıvazladı.
 "Doğacak tek çocuğumuzun
 Canını nerede saklarız?
 Halk içinden aldığın eşinin
 Sözünü ne zaman duyarsın?
 Seni öldürmek için
 Hayvan koşup gelmez mi?
 Sana düşmanlık edip
 Düşmanlar savaşmaya girmez mi?
 Tek oğlunun canını
 Kendi canının yanına koysan ne olur?
 Caraa-Çeçen yalvarmaklı istedi,
 Yalakalıkla kocasına sokuldu.
 Çaresiz Erkin-Koo
 Çok sarhoş olduğu için
 Şöyle dedi:
 "Aklın varsa,
 Sadağın kirijinde
 Altın bıçak var.
 Aklın yoksa,
 Ömrünce arasan da bulamazsın.
 Eşi Caraa-Çeçen
 Yüz çeşit sihir yaptı,
 Yüz çeşit büyü yaptı,
 Kirişi sıvazladı.
 Altın bıçağı bulup aldı,
 Sihirle, büyüyle çekip aldı,
 Elinin rüzgarıyla sıvazladı.
 Bahadır Erkin-Koo
 Ertesi gün kalktığında,
 İçki yemek hazırmış,
 Altın masa donatılmış,

Alama-şikir aş ajanat,
 Et izigençe arakı içet.
 "Künbajı ebirip, ay ötkön,
 Ay baji ebirip, cıl ötkön.
 Añdaar öydi uzatpay,
 Altay sınına çıgadım" - dep,
 Erkin-Koo aydıp turat.
 "Iraak sen baratañ ba?
 Iltam sen keleteñ be?" - dep,
 Caraa-Çeçen eji surayt.
 "Ayga şıdar añaarım,
 Iraak cerlerge bararım.
 Kış karazın adala,
 Aylanıp men canarım" - dep,
 Erkin-Koo cartap aydat.
 Kümüş sürlü üygenin
 Altın çakıga cañıp iyet,
 Altın tügi mızıldagan
 Erke-küreñ celip keldi,
 Kübe calañ tonum saldı,
 Küler artaş eerin saldı,
 Sırlu kuyuşkan sıymadı,
 Togus koloñdı tooloy tarttı-
 Arı-beri cılbas
 Katay koloñ baza tarttı,
 Kümüş çümdü ködürgeni
 Eer kajınañ bulup iydi.
 Aydıñ colın körgüzeten
 Ay bildürlü tegelik
 Araayın mında aylanat.
 Künniñ colın körgüzeten
 Kün bildürlü tegelik
 Kün aayıla aylanat.
 Erkin-Koo baatır
 Koo kuyak tonın kiyet,
 Kara kumduş börkin kiyet,
 Ay karagay saadağın
 Arka boygo cüktenet,
 Ay bolot üldüzin
 Calmaş boygo tağınat.
 Altın-Topçı enezile,
 Caraa-Çeçen ejile
 Ezendejip ol turat.
 Tört baatırın aldırıp,
 Neni ederin cakarar.

Meyva yemişlerden yedi,
 Bedeni ısınana kadar içti.
 "Gün dolanıp, ay geçmiş,
 Ay dolanıp, yıl geçmiş.
 4570 Avlanacak vakti geçirmeden,
 Altay'ın gövdesine çıkayım" diye,
 Erkin-Koo konuştu.
 "Sen uzak mı gideceksin?
 4575 Sen çabuk mu döneceksin?" diye,
 Eşi Caraa-Çeçen sordu.
 "Bir ay kadar avlanırım,
 Uzak yerlere giderim.
 Samurun karasını avlayıp,
 Dönüp gelirim" diye,
 4580 Erkin-Koo böyle açıkladı.
 Gümüş desenli dizginini
 Altın at direğine bağladı,
 Altın tüyü ıldayan
 Erke-küreñ koşup geldi,
 4585 Geniş eyer keçesini yerleştirdi,
 Bronz eyerini yerleştirdi,
 Sırlı kuskunu sıvazladı,
 Dokuz kolanı dolayıp çekti,
 İleri geri kaymaz
 4590 Kat kat kolanı da çekti,
 Gümüş işlemeli göğüslüğü
 Eyerin kaşından bağladı.
 Ayın yolunu gösteren
 Ay desenli tekerlek
 4595 Yavaşça döndü.
 Güneşin yolunu gösteren
 Güneş desenli tekerlek
 Güneş yönünde döndü.
 Bahadır Erkin-Koo
 4600 Sağlam paltosunu giydi,
 Kara kunduz borkünü taktı,
 Ay gibi çam ağacından sadağını
 Sırtına yüklendi,
 Ay gibi çelik kılıcını
 4605 Beline takındı.
 Altın-Topçı anasıyla
 Caraa-Çeçen eşiyile
 Vedalaştı.
 Dört bahadırını çağırıp,
 4610 Ne yapacaklarını emretti.

Caraa-Çeçen emeeni
 Ceñineñ tudup üydejet.
 Erke-küreñle atangança,
 Çaçın sıymap erkeledet.
 "Altayña ırıstu añda" - dep,
 Alkagandu unçugat.
 Erkin-Koo baatır
 Ezendeşken soñında
 Eles edip cürüp kaldı.
 "Aydıñ baji ebirip keldi,
 Añdaar cerine cetken" - deyle,
 Caraa-Çeçen abakay
 Altın toñıraktı sıy tuttı,
 Ak torkogo oroylo,
 Ödük akpudına kötöp aldı.
 Emdi sananıp oturgajın,
 Erke-küreñniñ tının undıptır.
 "Altın toñırak sınıgın
 Calañ da cerge taştazam,
 Caan da teñiske çaçsam,
 Erke-küreñ taap alar.
 Onıñ uçun altın toñırak
 Boyımda cürzin - dedi.
 Erke-küreñ ercine at
 lydezi tiñ mal edi,
 Sümezi caan at" - dep,
 Caraa-Çeçen sananat,
 Samara biçikti biçiy sogot,
 Sañskanga tabıstırıp beret.
 "Erkin-Koonı bastım – dep,
 Moñıs-kaanga biçip turat. –
 Bu biçikti Moñıs-kaan
 Bos-Kara kaanga iyzin,
 Bos-Kara kaan onı
 Bos-Erlikke iyzin" – diyt.
 Kelinniñ oturar küni
 Cuuktap kelgen cürbey kayttı.
 Caraa-Çeçen kelinniñ
 Ira-corozi kuulıp cürdi.
 Altın-Topçı ene köörkiy
 Erkin-Koo uulı ölgönin
 Bilbes cerdeñ bilip aldı,
 Ne bolgonın sezip koydı.
 Ak-boro adın tudup,
 Uzak colgo cortorgo

4615

4620

4625

4630

4635

4640

4645

4650

4655

Caraa-Çeçen eşinin
 Yeninden tutup vedalaştı.
 Erke-küreñ'e binene kadar,
 Saçını sıvazlayıp sevdi.
 "Altay'ında huzurlu avlan" diye,
 Hayır dua etti.
 Bahadır Erkin-Koo
 Vedalaştıktan sonra
 Hızla uzaklaşıp gözden kayboldu.
 "Aydın başı dolanıp geldi,
 Avlanacağı yere yetti" diyerek,
 Caraa-Çeçen hatun
 Altın bıçağı tuttu,
 Ak ipeğe sararak,
 Ayakkabısının kenarına dikti.
 Şimdi düşündü ki,
 Erke-küreñ'in canını unutmuş.
 "Altın bıçağın kırığını
 Ovaya da atsam,
 Büyük denize de saçsam,
 Erke-küreñ bulup alır.
 Onun için altın bıçak
 Bende kalsın, dedi.
 Kıymetli at Erke-küreñ
 Çok güçlü attır,
 Çok akıllı attır" diye,
 Caraa-Çeçen düşündü,
 Bir mektup yazdı,
 Saksığana verdi.
 "Erkin-Koo'yu yendim, diye,
 Moñıs-kaan'a yazdı.
 Moñıs-kaan bu mektubu
 Kağan Bos-Kara'ya göndersin
 Bos-Kara kağan onu
 Bos-Erlik'e göndersin" dedi.
 Gelinin oturacak günü
 Gelip yaklaştı.
 Caraa-Çeçen gelinin
 Aklı karışıp gitti.
 Zavallı anne Altın-Topçı
 Oğlu Erkin-Koo'nun öldüğünü
 Bilmez yerden bildi,
 Ne olduğunu sezdi.
 Atı Ak-boro'yu tutup,
 Uzak yolda sürmek için

Koloñ-kuyuşkan bek tartıp,
 Tört baatırın eeçidip,
 Ak-Bököniñ cerin köstöp,
 Tün kirgende, uyku cokoñ,
 Tüş kirgende, üde cokoñ
 Meñdegendü cortıp iydi.
 Kañça künniñ bajında
 Ak-Bököniñ curtında
 Cedip bargan turbay kayttı.
 Altan kijige adın aldırбай,
 At çakızına boyı buuladı.
 Ceten kijige ceñ tutturbay,
 Örgöö caar boyı bastı,
 Ak örgöögö kirip bardı.
 Altın-Topçı çırayı
 Aydarı çok oñgon emtir.
 Ak carıgı öşkön emtir.
 Cakşı-ezen surajat,
 Caak boydoñ cıtajat.
 Öskö kuuçın cokoñ
 Altın-Topçı aydıdı:
 "Erkin-Koo ölgön emtir.
 Caraa-Çeçen keldimniñ
 Ira-corozi kuulıp kaltır.
 Erke-küreñniñ tınına cetpey,
 Açınıp, korodop cürgen boluptır.
 Bos Erlik cerine
 Samara biçik iygen emtir,
 İçinde tabılğan balazınıñ
 Ayı-küni cuuktap keltir.
 At-carıkka bala çıkса,
 Emçek emispey öltürerge
 Ep-argazın tappay oturı"
 Mını ukkan Ermen-Çeçen
 Ak-Bökögö aydıp turat:
 "Sen barıp, neme bilbeziñ,
 Sen onıla oturıp bolboziñ.
 Boyım barıp körötöm,
 Balanı ayırıp alatam"
 Ak-sur adın eertedi,
 Oo-boo tartılbadı,
 Atanıp emdi cortıp iydi.
 Ceri-curtka kelgiledi,
 Erkin-Koo örgöözine
 Ermen-Çeçen kirip keldi

Kolanı, dizgini sıkıca çekip,
 Dört bahadırını peşine takıp,
 Ak-Bökö'nün yerine yönelip,
 Gece girince uyumaksızın,
 Gündüz olunca durmaksızın
 Atını hızla koşturdu.
 Epey zaman sonra
 Ak-Bökö'nün yurduna
 Yetip vardı.
 Altmış kişiye atını aldırмайıp,
 Atını direğe kendi bağladı.
 Yetmiş kişiye yenini tutturmayıp,
 Saraya doğru kendisi yürdü,
 Ak saraya girdi.
 Altın-Topçı'nın yüzü
 Anlatılamayacak kadar solmuş.
 Dünyası kararmış.
 Hâl hatır soruştu.
 Yanaktan koklaştılar.
 Başka söz konuşmadan
 Altın-Topçı söze girdi:
 "Erkin-Koo ölmüş.
 Caraa-Çeçen gelinimin
 Akklı karışmış.
 Erke-küreñ'in ruhuna ulaşamayıp,
 Öfkelenip, üzölmüş.
 Bos-Erlik'in yerine
 Mektup göndermiş,
 Karnındaki çocuğunun
 Ayı, günü yaklaşmış.
 Çocuk dünyaya gelirse,
 Emzirmeden öldürmek için
 Çare arayıp duruyor."
 Bunu işiten Ermen-Çeçen
 Ak-Bökö'ye şöyle dedi:
 "Sen gidip bir şey yapamazsın,
 Sen onunla oturamazsın.
 Kendim gidip bakayım,
 Çocuğu ayırıp alayım.
 Atı Ak-sur'u eyerledi,
 Orada burada kalmadı,
 Atlanıp yola çıktı.
 Varacağı yurda ulaştı,
 Erkin-Koo'nun sarayına
 Ermen-Çeçen girip geldi

Ayılđañ ıkpaızım dep sananıp,
Ayrılbay mında otura berdi.
"Arı-beri baskar eneyim,
Ayıldap sootop cürüger, eneyim" – dep,

Caraa-Çeçen aydar boldı. 4705
"Erkin-Koo küyüüm
Ebirip canıp kelbegençe,
Men kaydaar da barbazım.
Atkan-tapkanın körböğönçöm,
Ayılđañ men ıkpaızım" 4710
Celbis, şulmus kirip kelze,
Bilip salar enezi,
Almı-şokçıl kirip kelze,
Körüp salar enezi.
Onıñ uçun Caraa-Çeçen 4715
Ebin tappay oturat,
Enezine aydıp turat:
"Adam meniñ cañıskan,
Ayıl sakıırğa calçı ba?
Arı mınañ canıgar. 4720
Erkin-Koo canıp kelze,
Slerge tüñey le ayıldap barar" –
"Cañıs balamdı ıdadala,
Cajım tögüp cürgen edim.
Küyügerdi mında sakıbay,
Küçeerdi tegin ıgarbay,
Ayılaarga enem canıgar.
Amırınça oturıgar" – dep,
Caraa-Çeçen caynap aydat,
Enezin candırar ep tappayt. 4730
"Uul balazı cok kiji
Uul balanı körölö,
Ayrılar küünim cok,
Azıraşpas cañım cok" – dep,
Ermen-çeçen enezi aydat. 4735
Ceek cutpalar kelgejin,
Enezi mını sezip salar.
Balanı cajırıp,
Cılıyp kalar.
Ceek cutpalar açınala, 4740
Caraa-Çeçendi boyun cudar.
Enezin candıradıñ argazında
Balazın kojo berip iydi,
"Boyıñ aparıp azıra" – dedi.

Evden çıkmam diye düşünüp,
Ayrılmayıp burada oturdu.
"Sağı solu gezin anacığım,
Misafirliğe gidip rahatlayın,
annacığım" diye,
Caraa-Çeçen söyledi.
"Damadım Erkin-Koo
Dönüp gelmeden,
Ben hiçbir yere gitmem.
Avladıklarını görmeden,
Ben evden çıkmam."
Cin, kötü ruh girip gelse,
Anası anladı,
Zararlı ruhlar girip gelse,
Anası görüp anladı.
Onun için Caraa-Çeçen
Çaresiz kalıp oturdu,
Anasına şöyle dedi:
"Benim babam yalnız,
O ev bekleyecek ırğat mı?
Hemen buradan gidin.
Erkin-Koo dönüp geldiğinde,
Size konuk gelir."
"Tek ocuğumu büyötmek için,
Çok yaş döktüm.
Damadınızı burada beklemeyip,
Gücünüzü boş yere tüketmeyip,
Anacığım evinize dönün.
Keyfinize bakın" diye,
Caraa-Çeçen yalvarmaklı konuştu,
Anasını gönderecek yol bulamadı.
"Erkek evladı olmayan biri(ydim)
Erkek evladı görünce,
Ondan ayrılmak istemiyorum.
Onu büyötmek istiyorum" diye,
Anası Ermen-Çeçen böyle dedi.
Aç gözlü kötü ruhlar gelince,
Anası bunu sezerdi.
Çocuğu gizleyip.
Kaybolur.
Aç gözlü kötü ruhlar kızarak,
Caraa-Çeçen'i yerler.
Anasını gönderebilmek için
Çocuğunu beraber verip gönderdi,
"Kendin götürüp büyötmek" dedi.

*Tört baatırğa baştağıp,
 Caş balanı öñörıp,
 Ak-Bökö tergeezin köstöp,
 Ermen-Çeçen cortup iydi,
 Ceri-curtına cedip kelele,
 Caş balanı kiçeeş cüret,
 Sırtın sıymap ol telçidet.
 Minayıp amır curtap catkança
 Erke-küreñniñ közin oyorgo
 Cer aldında Bos-Kara kaannañ
 Togus kuskun uçup çıktı.
 Erke-küreñ attıñ
 Torsuk edin tomırıp ciirge
 Kabırğa edin kaptap ciirge
 Ceti sarı ceekteñ
 Ceti aç börü keldi.
 Moñıs-kaannañ curtınañ
 Erke-küreñ attı tudarga
 Ceti baatır çıkpay kayttı.
 "Tını tabılbaan at edi – dep,
 Moñıs-kaan aydıp turat. –
 Üye-söğin üley kesker,
 Kubar edin örtöp iyger"*

*Togus kuskun ceti börü
 Erke-küreñdi isteşip keldi,
 Cerdeñ ölöñ cidirbeyt,
 Suudañ suu içirbeyt.
 Erke-küreñ ercine
 Torsuktap kelgen börünü
 Kuyrugıla korkıdıp cüret.
 Köskö umzangan kuskundı
 Çürmeşile ürküdiş cüret.
 Tün bolzo, börü amıratpas,
 Tüş bolzo, kuskun amıratpas.
 Arıbagan Erke-küreñ arıdı,
 Ağaşka capkan terediy boldı.
 Arga cokto Erke-küreñ
 Ak-Bököniñ cerin köstödi.
 Albatızı omok kaan
 Argadap meni alar ba?
 Baatırları köp kaan
 Bajımdı korıp alar ba?*

- 4745 Dört bahadırı önüne katıp,
 Küçük çocuğu attı yanına alıp,
 Ak-Bökö'nün yurduna yönelip,
 Ermen-Çeçen atını koştırdı,
 Yerine, yurduna geldiğinde,
 4750 Küçük çocuğa özen gösterip,
 Sırtını sıvazlayıp salladı.
 Onlar böyle huzurlu yaşarken
 Erke-küreñ'in gözünü oymak için
 Yer altındaki Bos-Kara kağandan
 4755 Dokuz kuzgun uçup çıktı.
 Erke-küreñ atın
 Bacağının etini yemek için
 Kaburga etini yemek için
 Yedi sarı kötü ruhtan
 4760 Yedi aç kurt geldi.
 Moñıs-kaan'ın yurdundan
 Erke-küreñ atı tutmak için
 Yedi bahadır çıktı.
 "Ruhu bulunmayan attır, diye
 4765 Moñıs-kaan söyledi.
 Kemiklerini eklemlerinden
 parçalayıp kesin,
 Etini yakıp kül edin."
- Dokuz kuzgun ile yedi kurt
 Erke-küreñ'in izini sürüp gelidiler,
 Yerden ot yedirmeyip,
 4770 İrmaktan su içirmediler.
 Kıymetli Erke-küreñ
 Bacağını yemeye gelen kurdu
 Kuyruğıyla korkuttu.
 Gözüne saldıran kuzgunları
 4775 Perçemiyle ürküttü.
 Gece olduğunda kurt rahat vermez,
 Gündüz olunca kuzgun rahat vermez.
 Yorulmayan Erke-küreñ yoruldu,
 Ağaca sarılmış deri gibi oldu.
 4780 Çaresiz Erke-küreñ
 Ak-Bökö'nün yurduna yöneldi.
 Halkı dinç kağan
 Beni korur mu?
 Bahadırları çok kağan
 4885 Başımı korur mu?

*Ce kuskun olor öltürerdeñ,
 Kuskunnañ boylorı cajanıjat,
 Börü olor öltürerdeñ,
 Börkin uştıp, cügürıjet.
 As carımı adıjat,
 Börüge oktorı tıgınbayt.
 Ceti kezer sürüşken,
 Ceti börü kuyruktagan,
 Töbö-kösin oyorgo
 Togus kuskun aylangan
 Erke-küreñ ercine
 Kelip catpay kanayttı.
 Ermen-Çeçen oturgajın,
 Alıs cerdeñ kıygı çıktı,
 At tibirti kulakka uguldı.
 "Bu ne kıygı bolgon,
 Bu ne tibirt bolgon?" – dep,
 Ejik açıp körgöjin,
 Erke-küreñ kelip cattı.
 Ağaşka capkan terediy,
 Aydarı çok arıgan emtir,
 Togus kuskun aylanıp keltir,
 Közin oyorgo cede bertir.
 Ceti börü aradap keltir,
 Cedip tudarga cuuktay bertir.
 Ceti baatır kıygırıjat,
 Cedip tudarga çırmayıjat.
 Ermen-Çeçen minı körüp,
 Açu-koron ıyladı,
 Eki alakan çabındı,
 Eki tize sogundı.
 "Ne boldı, eneyim,
 Neni kördöör, eneyim?" – dep,
 Caş bala surap turdı.
 "Aktu adañnıñ Erke-küreñniñ
 Aç tañmalar ciirge cetti,
 Kazır iytter öltürerge keldi" –dep,
 Ermen-Çeçen karuuzın ayttı.
 Caş bala üydeñ çıktı,
 Caş üñile kıygı saldı:
 "Erke-küreñge tiybeger!
 Adamnıñ ercine adı edi!
 Ozolop meni öltüriger,
 Ol tuşta alaraar" – dedi.
 Ceti kezer emdi bolzo*

4790

4795

4800

4805

4810

4815

4820

4825

4830

Fakat onlar kuzgunu öldürmektense,
 Kendileri kuzgundan saklandılar,
 Onlar kurdu öldürmektense,
 Börklerini eğip kaçıştılar.
 Yarıdan azı atıştı,
 Okları kurda değmedi.
 Yedi yiğidin kovaladıgı,
 Yedi kurdun kuyrukladıgı,
 Başını, gözünü oymak için
 Dokuz kuzgunun etrafında döndüğü
 Kıymetli Erke-küreñ
 Yetip geldi.
 Ermen-Çeçen otururken
 Yer altından nara atıldı,
 At sesi duyuldu.
 "Bu ne narası böyle,
 Bu ne at sesi böyle?" diye,
 Kapıyı açıp baktığında,
 Erke-küreñ geliyordu.
 Ağaca sarılmış deri gibiydi,
 Anlatılamayacak kadar çok zayıflamış,
 Dokuz kuzgun etrafında dönmüş,
 Gözünü oymaya az kalmış.
 Yedi kurt sıkıştırıp gelmiş,
 Yetip tutmaya az kalmış.
 Yedi bahadır bağırıştı,
 Yetip tutmaya zorladılar.
 Ermen-Çeçen bunu görünce,
 Acı acı ağladı,
 Ellerini birbirine vurdu,
 İki dizini dövdü.
 "Ne oldu anacığım,
 Neyi gördünüz, anacığım?" diye,
 Küçük çocuk sordu.
 "Suçsuz babanın Erke-küreñ'ini
 Aç mel'unlar neredeyse yiyecek,
 Öfkeli itler öldürmeye geldi" diye,
 Ermen-Çeçen cevap verdi.
 Küçük çocuk evden çıktı,
 Çocuk sesiyle nara attı:
 "Erke-küreñ'e dokunmayın!
 O babamın kıymetli atıdır!
 Önce beni öldürün,
 O zaman onu alırsınız" dedi.
 Şimdi yedi pehlivan

Kalcuurıp cedip kelbey kayttı.
 Eki baatır bolgojin
 Eki buttañ ala koyot,
 Eki başka cara tartarga
 Ekilezi çırmaygan turat.
 Eki budı üzülerdeñ bolgoy,
 Ekilezi uzap çıgat.
 Eki baatır emdi bolzo
 Eki koldıñ üzeris dejet.
 Eki kol üzülerdeñ bolgoy,
 Eñ ötküre uzap çıgat.
 Süüri taşka balçarar dejip,
 Sümer cılımga arta soktılar,
 Süüreye çöyilip caanap kelet.
 Calbak kayaga capşırar dejip,
 Caan boomgo cañıy soktılar,
 Calbaya talalanıp caanap kelet.
 Üldübile çaap turza,
 Küzürt etken tabış ugulat.
 Cıdabıla kadap turza,
 Cızırt etken tabış ugulat.
 Caş bala tıñıp kelet,
 Caanap kelgen mında turat.
 Bir kezerdi tudala,
 Birüzine sogot,
 Bir kezerdi tudala,
 Baza birüzine sogot.
 "Boy-boylorına soguştırıp,
 Baçım öltürip boolboziñ, balam,
 Üldü-bıçağın ala koy,
 Üze-keze çap, balam", dep,
 Ermen-Çeçen caanazı kıygırat,
 Ejik canında kalaktap turat.
 Caş bala emdi bolzo
 Öştüleriniñ üldüzin alat,
 Özök-buurın tile çabat,
 Kara baştarın tomırıp turat,
 Kara kandarın tögüp salat.
 Ermen-Çeçen emdi bolzo
 Ejik canınañ kıygı salat:
 "Ak-Bökö tayıñnıñ
 Tındu nemege uulabagan
 Ay karagay saadagin
 Alıp körzöñ, balam", - diyt.
 Uulçak üyge kire cügüret,

Hiddetlenip geldiler.
 İki bahadır ise
 İki buttan tuttular,
 İki ayrı yöne çekmek için
 4835 İkisi zorladılar.
 İki but kopmaktansa,
 İki (yiğit) uzadı.
 İki bahadır şimdi
 İki kolunu koparırsız dediler.
 4840 İki kol kopmaktansa,
 İyice uzadılar.
 Sivri taşa vuralım deyip,
 Yalçın kayaya vurdular,
 Sivri taştan sekip daha da büyüdü.
 4845 Yassı taşa yapıştırılın deyip,
 Büyük kayaya attılar,
 Yassı taşa çarpıp daha büyüdü.
 Kılıçla vurulduğunda,
 Gök gürültüsü gibi ses duyuldu.
 4850 Kargı saplansa,
 Gıcırta gibi ses duyuldu.
 Küçük çocuk iyice güçlendi,
 İyice büyüyüp geldi.
 Pehlivanlardan birini tuturak,
 4855 Diğerine vurdu,
 Pehlivanlardan birini turarak,
 Yine bir başkasına vurdu.
 "Birbirlerine vurdurup,
 Öldüremezsin, yavrum,
 4860 Kılıcını, bıçağını al,
 Vurup hepsini kes yavrum" diye,
 Ninesi Ermen-Çeçen bağırды,
 Kapı yanında inledi.
 Şimdi küçük çocuk
 4865 Düşmanlarının kılıcını aldı,
 Ciğerlerini, böğürlerini vurup parçaladı,
 Kara başlarını kesti,
 Kara kanlarını döktü.
 Şimdiyse Ermen-Çeçen
 4870 Kapının yanından bağırды:
 "Ak-Bökö dayının
 Canlıya yönelmemiş
 Çam ağacından sadağını
 Alıp bak, yavrum" dedi.
 4975 Delikanlı eve doğru koştu,

Ak-Bököniñ saadagin alat,
 Albın-cilbin kaybır ogın
 Caba salgan mında turat.
 Ceten tekpege çigara tartıp,
 Togus kuskunga bojudıp iyet.
 Togus kuskun öreği keydeñ
 Toñup kalgandıy kelip tüjet.
 Taayınıñ ay caazın
 Ceten tekpege çigara tartıp,
 Kandu cebe keske salıp,
 Ceti börüni keze adat,
 Cetülezi ölüp kalat.
 Caş uul emdi bolzo
 Caanazına aydıp turat:
 "Adam mingen Erke-küreñ
 Altayında otop toyzın,
 Kalcu kezerler ceri-curtın
 Kaşan birde cedip körgöyim,
 Kanıgıp iygen biylerineñ
 Karuunı men nekep körgöyim"
 Moñıs-kaan la Bos-kaan
 Temir-Bökö kaandı eeçidip,
 Kara-Bostoñ iyde alınıp,
 Ceti ceekteñ cetker alınıp,
 Altan kezerin aldına turguzıp,
 Ceten kezerin kiyinine turguzıp,
 At tınıjın tumandıy cayılıp,
 Attıñ terin suudıy tögüp,
 Alıptar cıdazı caltırışkan,
 Baatırlar üldüzi mızıldışkan.
 Eki köskö kan çağılğan,
 Azu tişterin keze çaynagan,
 Sarı köbük çilekey tükürgen,
 Altın-Topçı ejigine
 Ayrı-teyri cetken turat:
 "Kargan erıñ ölgön diyt,
 Caş erdi taap keldim.
 Cañıs uulım küçtü degeñ,
 Cuulajarga men keldim.
 Külük uulıñ seniñ kayda?
 Küreñip körör küünim bar!
 Alıp uulıñ seniñ kayda?
 Adıjar degen amaduım bar!"
 Mını ukkan Altın-Topçı
 Adazına udura aydat:

4980

4985

4990

4995

5000

5005

5010

5015

5020

Ak-Bökö'nün sadağını aldı,
 Sihirli oklarından birini
 Yayına takıp çekiverdi.
 Yetmişinci çentiğe kadar çekip,
 Dokuz kuzguna attı.
 Dokuz kuzgun yukardaki havadan
 Donmuşlar gibi düştüler.
 Dayısının ay gibi yayını
 Yetmişinci çentiğe kadar çekip,
 Kanlı okunu salıp,
 Yedi kurdu vurdu,
 Yedisi de öldü.
 Küçük çocuk şimdiyse
 Ninesine şöyle dedi:
 "Babamın bindiği Erke-küreñ
 Altayında otlasın,
 Zâlim kağanların yerine, yurduna
 Gidip bakayım,
 Kana susamış gönderdikleri beylerinden
 Gidip cevaplarını alayım."
 Moñıs-kaan ile Bos-kaan
 Temir-Bökö kağanı arkalarını alıp,
 Kara-Bos'dan güç alıp,
 Yedi şeytandan zâlimlik alıp,
 Altmış yiğidin önüne salıp,
 Yetmiş yiğidin arkasına koyup,
 At nefesini sis gibi yayıp,
 Atın terini su gibi döküp,
 Alpların kargısı parıldadı,
 Bahadırların kılıcı ışıldadı.
 İki göze kan toplandı,
 Azı dişlerini ısırdı,
 Sarı köpüklü balgam tükürdü,
 Eşi Altın-Topçı'ya
 Sallanarak geldi:
 "İhtiyar kocan ölmüş dedi,
 Genç koca bulup geldim.
 Tek oğlum güçlü dedi,
 Savaşmaya ben geldim.
 Senin pehlivan oğlun nerede?
 Güreşip sınamak istiyorum!
 Senin alp oğlun nerede?
 Atışmaya niyetim var!"
 Bunu işiten Altın-Topçı
 Babasına karşı şöyle dedi:

"Uzun kuyruk uyda bütken,
 Uyalbas mañday adada bütken.
 Altın-Sırğa edegin
 Oyo kezer bıçağın çok,
 Ölöştöydün tos ayılın
 Örtöp iyer çağın çok.
 Erke-küreñniñ tınına cetpeziñde,
 Erkin-Koo curtın
 Kanayıp bazarıñ?
 Ömölü iydeni cuup ta alzañ,
 Ölöştöy curtın
 Kanayıp üzeriñ?"
 Bu söstördi tıñdap ugup,
 Moñıs-kaan alañ kaykadı,
 Artık ermek tappadı.
 Arı bolup ödö corttı.
 Erkin-Koonıñ örgöözine kelip,
 At çakızına tabılı tüştiler.
 Caraa-Çeçenle ezendejip,
 Cakşı kuuçındı baştap iydiler.
 Moñıs-kaan altın bayzıñda
 Alama-şikirdeñ cıp oturat.
 Arakı-açuzın içip cırgayt.
 "E-e, köörkiy Caraa-Çeçen,
 Bugün meni Altın-Topçı
 Eñtere-tüntere aydıp saldı.
 Kadıt bala colım kesti,
 Kadıt tili özögim örtödi.
 Cakşı at öltürip,
 Carının beri beriger.
 Erke-küreñ ölgön bö?
 Emdı mında körölikter" – dep,
 Moñıs-kaan aydıp turdı.
 Cakşı at öltürelle,
 Carının ekilip berdiler.
 Carındı odırıp körgöjin,
 Ceti baatır baı tuyuk,
 Ceti börüniñ izi tuyuk,
 Ceti kuskunniñ uçuı çok,
 Koomoy ırım tüşken turdı,
 "Kıyılıp öler tını çok,
 Kızarıp agar kanı çok
 Kızalañ cetker tabılıptır – dep,
 Moñıs-kaan kılayıp ayttı.
 Alın erdi kalbaya berdi,

"Uzun kuyruk inekte yaratılmış,
 Utanmaz alın babada yaratılmış.
 Altın-Sırğa'nın eteğini
 Oyup keseceğin bıçağın yok,
 5025 Ölöştöy'ün ağaç kabuğundan evini
 Yakacak gücün yok.
 Erke-küreñ'in ruhunu bulamayıp da,
 Erkin-Koo'nun yurdunu
 Nasıl dağıtacaksın?
 5030 Güçlerini toplasan da,
 Ölöştöy'ün yurdunu
 Nasıl dağıtacaksın?"
 Bu sözleri iyice dinleyip,
 Moñıs-kaan çok şaşırđı,
 5035 Artık söyleyecek söz bulamadı.
 Atını ileri sürdü.
 Erkin-Koo'nun sarayına gelip,
 At direğine indiler.
 Caraa-Çeçen ile selâmlaşıp,
 5040 Hoş sohbete başladılar.
 Moñıs-kaan altın sarayda
 Güzel yemeklerden yiyip oturdu.
 İçkinin sertini içip eğlendi.
 "Ee, sevimli Caraa-Çeçen
 5045 Bugün beni Altın-Topçı
 Yıkıp sürdü.
 Kötü kadının çocuğu yolumu kesti,
 Kötü kadının dili içimi yaktı.
 İyi atı kesip,
 5050 Omzunu beri verin.
 Erke-küreñ öldü mü?
 Şimdi bakıp görelim" diye,
 Moñıs-kaan konuştu.
 İyi atı keserek,
 5055 Omzunu getirip verdiler.
 Omuzu ateşte yakıp baktılar ki,
 Yedi bahadırın başı belli değil,
 Yedi kurdun izi beli değil,
 Yedi kuzgunun uçuşu yok,
 5060 Kötü fal çıktı,
 "Öldürülecek canı yok,
 Kızarıp akacak kanı yok
 Bir felaket hasıl olmuş, diye,
 Moñıs-kaan suratını astı.
 5065 Alt dudağı sarktı,

Kömürlü carındı çaçıp iydi.-
 Biletender bar bolzo,
 Bir şüülteni beriger" – dedi.
 "Kara buka cardı bolzo,
 Kandıy bolgonı körüner" – dep,
 Temir-Bökö aydıp oturat.
 Kara bukanı öltürele,
 Katap carın örtödiler,
 Kara kömür küyükti
 Temir-Bökö şindey berdi.
 Ceti baatır, ceti börü
 Ceñdirtkilep ölgön emtir.
 Togus kuskun cerge sayılır,
 Erke-küreñ semirip kaltır.
 Ercine küçi tırıp kaltır,
 Eki cetker tabılıptır:
 Kıyılıp ölör tını çok,
 Kızarıp agar kanı çok.
 Ceti ceekteñ kelgen kiji:
 "Cetkerdi taap köröyin" –dedi.
 Kula tööniñ cardın suradı.
 Kula tööni töbölöylö,
 Kuu cardın alıp keldiler.
 Otko salıp örtöylö,
 Onçozi şindep körö berdiler.
 Ceti baatırdı baskan külük
 Baltırı kejik bala boluptır.
 Ceti baatırdı onçolorın
 Cetkerlü kılıştarıla kertip saltır.
 Sol kolına bolgojin
 Terstü kara kan tudungança,
 Oñ kolına bolgojin
 Almas bıçak tudungança,
 Eñeden çıkkın bala boltır.
 Kañça cıldıñ bajında
 Baza kirer colı cadı,
 Ceti kırılı Kara-Bökö curtına
 Cetkerlü col baza cadı,
 Ceti ceek curtın
 Cemirip kirer col cadı,
 Bos-Kara kaan curtın
 Eñtere bazar col cadı.
 Erke-küreñdi tudup alıp,
 Beri uulanıp cortkon boltır.
 Emdi bogo cedip kelze,

5070

5075

5080

5085

5090

5095

5100

5105

5110

İsli omzu fırlatıp attı.
 Bilenleriniz varsa,
 Bir akıl verin" dedi.
 "Kara boğa omzu olsa,
 Ne olduğı görünür" diye,
 Temir-Bökö konuştu.
 Kara boğayı öldürerek
 Tekrar omzunu yaktilar,
 (Omuzdaki) Kara ise
 Temir-Bökö dikkatle baktı.
 Yedi bahadır, yedi kurt
 Yenilip ölmüşler.
 Dokuz kuzgun yere saplanmış,
 Erke-küreñ semirip kalmış.
 Kıymetli gücü artmış,
 İki felaket hasıl olmuş:
 Öldürülecek canı yok,
 Kızarıp akacak kanı yok.
 Yedi şeytandan gelen kişi:
 "Felaketi bulup bakayım" dedi.
 Kula donlu devenin omzunu istedi.
 Kula donlu deveyi keserek,
 Ak omzunu alıp geldiler.
 Ateşe koyup yakarak,
 Hepsı dikkatle baktılar.
 Yedi bahadırı yenen pehlivan
 Bağışlanmış çocukmuş.
 Yedi bahadırın hepsini
 Güçlü kılıçlarıyla parçalamış.
 Sol elinde
 Kara kan tutunarak,
 Sağ elinde
 Keskin bıçak tutunarak,
 Anadan doğan çocukmuş.
 Kaç yılın başında
 Girecek bir yol daha var,
 Kara-Bökö'nün yedi köşeli yurduna
 Tehlikeli yol da var,
 Yedi şeytanın yurduna
 Dağıtacak yol da var,
 Bos-Kara kağanın yurdunu
 Yıkacak yol da var.
 Erke-küreñ'i tutup,
 Buraya yönelip koşturuyormuş.
 Şimdi buraya yetip gelse,

Onçozin mında kıratan emtir.
 Kursaktarın çala içip,
 Kudı çok kaçtılar.
 Caan cetker kleedi deyle,
 Caraa-Çeçen kojo atandı.
 Attıñ oozın kayra tartıp,
 Kürkürejip cürgülep kaldı...
 Caraa-Çeçen emdi bolzo
 Moñıs-kaan cerine bardı,
 Moñıs-kaan cerineñ
 Bos-Karaniñ cerine tüşti,
 Bos-Karaniñ cerineñ
 Erlik-biy cerine bardı.
 Ança-mınça öy ötköndö,
 Caş uul la Ermen-Çeçen
 Altın-Topçı ayılına keldi.
 "On eki baytal südin saap,
 Teecilep aş cazap alıp,
 Iyık tayga koltığınañ
 İs barıp körödım" – dep,
 Altın-Topçı aydıp oturat.
 Eder keregin бүdürip,
 Iyık tayga koltığına çıktı.
 Tün bolordo, uyku çok,
 Tüş bolordo, üde çok
 Iyık tayganı ebire bazat,
 Tündü-tüştü ıylap turat.
 Iyık tayga koltugında
 Taş kaalga ejikti
 Erik çokto tokuldadat.
 Eki kargan eñçeñdejip,
 Ejik açıp çıgıp kelet.
 "Erkin-Koo uulıñ
 Erik çokto ölgön- dejet, -
 Erlik-biydiñ şilemiri
 Kara bajına cetken" – dejet.
 Altın-Topçı caynap turat,
 Cañıs uulınıñ tının surayt.
 "Caş uuldiñ adı Kan-Mergen,
 Ercine adı Kan-ceeren – dep,
 Eki kargan aydijat,
 Bir cebe alıp beret,
 Mınızı küler cebe emtir. –
 Bu cebeni ciit baatır
 Cüreк tözine koştıoy tudup,

Burada hepsini kırarmış.
 Yemeklerini şöyle böyle yiyip,
 Ödleri kopup kaçtılar.
 Büyük felaket geliyor diyerek,
 5115 Caraa-Çeçen birlikte atlandı.
 Atın ağzını geri çevirip,
 Gürültüyle kaçtı...
 Şimdi Caraa-Çeçen
 5120 Moñıs-kaan'ın yerine vardı,
 Moñıs-kaan'ın yerinden
 Bos-kara'nın yerine indi,
 Bos-Kara'nın yerinden
 Erlik-biy'in yerine vardı.
 5125 Biraz zaman geçtikten sonra,
 Küçük oğlanla Ermen-Çeçen
 Altın-Topçı'nın evine geldi.
 "On iki kısağın sütünü sağıp,
 Yemeği dibine kadar yiyip,
 Kutsal dağın koltuğunda
 5130 Gidip iz bakayım" diye,
 Altın-Topçı söyledi.
 Yapacak işlerini bitirip,
 Kutsal dağın koltuğuna çıktı.
 Gece olunca, uyumaksızın
 5135 Gündüz olunca, durmaksızın
 Kutsal dağı dolaştı,
 Gece gündüz ağladı.
 Kutsal dağın koltuğunda
 Taş kapıyı
 5140 Çaresiz tıkırdattı.
 İki ihtiyar eğilip,
 Kapıyı açıp çıktılar.
 "Oğlun Erkin-Koo
 Ne yazık ki öldü, dediler,
 5145 Erlik-biy'in şeytanı
 Amacına ulaştı" dediler.
 Altın-Topçı yalvardı,
 Tek oğlunun ruhunu sordu.
 "Küçük oğlanın adı Kan-Mergen,
 5150 Kıymetli atı Kan-ceeren, diye,
 İki ihtiyar konuştu,
 Bir ok alıp verdiler,
 Bu bronz okmuş.
 Bu oku genç bahadır
 5155 Yüreğinin üstünde tutup,

Bos Erlik cerine tüşsin.
 Cebede baza tekpe bar,
 Tekpege bassa ot çıgar.
 Onoň arıgızın boyı bilzin.
 Erkin-Koo'nıñ söögine bar,
 5160 Kün bildürlü küler tegelik,
 Ay bildürlü altın tegelik
 Çarkındalıp aylanışsa,
 Erkin-Koo tının bedrep,
 5165 Tırgızıp alar argaň bar.
 Ol tegelikter oňgon bolzo,
 Ol kiji örö turbas"
 Altın-Topçı minı ugup,
 Ayılına meňdep canıp keldi,
 Kan-Mergen çaş uulına
 5170 Kan-ceerendi tudup berdi,
 Türgen-tükey tergenele,
 Erke-küreňge baştadıp,
 Kan-Mergen uulıla,
 5175 Ermen-Çeçen kudagayıla,
 Erin-Koo söögin bedrep,
 Emdi mında cortıp iydi.
 Erkin-koo söögine kelgejin
 Kün bildürlü küler tegelik
 5180 Kün ebirip aylanat,
 Ay bildürlü altın tegelik
 Ay ebirip aylanat.
 Erkin-Koo köörkiydiň
 Ook sööktöri cılıyıptır,
 5185 Kurt-kuş tajıptır.
 Eneler mında ıylajat,
 Erik çokto sööktördi
 Cuup mında cajırat.
 Ermen-Çeçen caanazı
 5190 Kan-Mergenge cakıp turat:
 "Erke-küreňdi minele,
 Cer-Oozına bar balam,
 Cer oozına cedele,
 Erke-küreňdi agıt, balam.
 5195 Erlik budaktarın çertegem dep,

Erkin-Koo daň aytkan,
 Ölöştöy uulına tiybezın dep,
 Olordoň taňza bıçık algan.
 Erkin-Koonıñ uulı men dep,

Bos Erlik'in yerine insin.
 Yayda yine çentik var,
 Çentiğe bassa ateş çıkar.
 Sonrasını kendisi bilsin.
 5160 Erkin-Koo'nun cesedine git,
 Güneş desenli bronz tekerlek,
 Ay desenli altın tekerlek
 Işıldayıp dönerse,
 Erkin-Koo'nun ruhunu arayıp,
 5165 Diriltecek gücün var demektir.
 O tekerleklerin ışığı sönerse,
 O kişi dirilemez."
 Bunu işiten Altın-Topçı
 Dönüp hızla evine geldi,
 5170 Küçük oğlu Kan-Mergen'e
 Kan-ceeren'i tutup verdi,
 Hızla hazırlanarak,
 Erke-küreň'e yol göstertip,
 Oğlu Kan-Mergen'le
 5175 Dünürü Ermen-Çeçen'le
 Erkin-Koo'nun cesedini aramak için
 Şimdi atını koşturdu.
 Erkin-Koo'nun cesedine gelince
 Güneş desenli bronz tekerlek
 5180 Güneşi dolanıp döndü,
 Ay desenli altın tekerlek
 Ayı dolanıp döndü.
 Erkin-Koo garibin
 Küçük kemikleri erimiş,
 5185 Kurt, kuş kemirmiş.
 Analar burada ağlıyordu,
 Çaresiz kemikleri
 Toplayıp burada gizlediler.
 Ninesi Ermen-Çeçen
 5190 Kan-Mergen'e emretti:
 "Erke-küreň'e binerek,
 Yer ağzına git yavrum,
 Yer ağzına gidince,
 Erke-küreň'i sal, yavrum.
 5195 Erlik'in engellerine yemin ettirmiştim
 diye,

Baban Erkin-Koo söylemişti,
 Ölöştöy'ün oğluna dokunmasınlar diye,
 Onlardan yazı almıştı.
 Ben Erkin-Koo'nun oğluyum deyip,

*Kan-Mergen baatır men dep,
 Ceekterge cartap ber,
 Colin alıp cüre ber..."*
*Kan-Mergen ciit baatır
 Erke-küreñge minip iydi,
 Eles edip cürüp kaldı.
 Caan taygalar aja beret,
 Caan talaylar keçip cüret,
 Ança-minça öy ötköndö,
 Cer tamı oozına keldi,
 Erke-küreñdi agıdıp iydi,
 Altın tügin sıymap saldı.
 Erlik-biydiñ bozom cerine
 Baatır uulçak cügürüp tüşti.
 Bürünküy calañla cügürüp braatsa,
 Beş kelin colin tozot.
 "Beri uk, uul", dejet.
 "Ne boldı, kelinder?" – dedi.
 "Biler bala sen bolzoñ,
 Boyıñ uçuk bolorıñ" – dep,
 Beş kelin aydıjat.
 "Erkin-Koonıñ uulı edim,
 Kan-mergen dep baatır edim.
 Çerttü söziger buspagar,
 Colıma buudak salbagar" dep,
 Kan-Mergen karuuzına aydat.
 "Kalak-kokıy, Kan-Mergen,
 Erkin-Koonıñ uulı bolzoñ,
 Colin alıp kapşay öt,
 Amaduuña kapşay cet" – dep,
 Beş kelin kıygırıjat.
 Onoñ barıp catsa,
 Beş er col tozuptır.
 "Ey, uul, cügürüjñ toktot,
 Biler uul bolzoñ,
 Boyıñ kur bolorıñ" dep,
 Beş er aydıjat.
 "Erkin-Koonıñ uulı edim,
 Kan-Mergen dep kiji edim.
 Ölbös boylorıñ ölörgö bö?
 Ölümdi meniñ udadarga ba?" – dep,*

*Kan-mergen açınıp surayt.
 "Erkin-Koonıñ uulı bolzoñ,
 Erlü bütken baatır emtiriñ.
 Ölöştöy ugıñañ dep bilbedibis,*

5200 Kan-Mergen bahadır benim deyip,
 Şeytanlara kendini tanıt,
 Yolunu aç...
 Yiğit bahadır Kan-Mergen
 Erke-küreñ'e bindi,
 5205 Koşturup uzaklaştı.
 Yüce dağlar aştı,
 Büyük ırmaklar geçti,
 Bir süre geçtikten sonra,
 Yer altına açılan ağza geldi,
 5210 Erke-küreñ'i saldı,
 Altın tüyünü sıvazladı.
 Erlik-biy'in alaca karanlık yerine
 Bahadır delikanlı koşup indi.
 Loş otlakta koşup giderken,
 5215 Beş gelin yol bekliyordu.
 "Burayı dinle, delikanlı" dediler.
 "Ne oldu, gelinler?" dedi.
 "Sen bilici gençsen,
 Kendin ipe dönüşürsün" diye,
 5220 Beş gelin söyledi.
 "Erkin-Koo'nun oğluyum,
 Kan-Mergen adlı bahadırım.
 Andınızı bozmayın,
 Yoluma engel olmayın" diye,
 5225 Kan-Mergen cevabını böyle verdi.
 "Âh, âh Kan-Mergen,
 Erkin-Koo'nun oğluyun,
 Hemen yoluna devam et,
 Amacına çabuk ulaş" diye,
 5230 Beş gelin bağrıştı.
 Oradan ileri giderken,
 Beş er yol bekliyormuş.
 "Ey, delikanlı koşmanı durdur,
 Bilici delikanlıysan,
 5235 Kendin kuşak olursun" diye,
 Beş er konuştu.
 "Erkin-Koo'nun oğluyum,
 Kan-Mergen adlı kişiyim.
 Ölmezler ölecek misiniz?
 5240 Ölümü benden uzaklaştıracak
 mısınız?" diye,
 Kan-Mergen öfkeyle sordu.
 "Erkin-Koo'nun oğluyun,
 Er yaratılışlı bahadır olmalısın.
 Ölöştöy'ün soyundan olduğunu
 bilemedik,

Öyiñ tutaarın sespedibis" dep,
 Beş er calıngan turat.
 Kan-Mergen eles edip,
 Karaçkı collo uçurtıp braatsa,
 Eki kuskun koñkıldajıp keldi.
 "Eki köziñdi oyoris" deşti.
 "Erkin-Koonıñ uulı edim,
 Ergekçe cañıs er edim – dep,
 Kan-mergen kıygırat. –
 Öçöp meni kelele,
 Ölümde bugün aların,
 Çışkanga cemit bolorın"
 "Kalak-kokıy, Kan-Mergen
 Seni bis tanıbadıs.
 Erkin-Koonıñ uulı dep,
 Edireñi boyıs sananbadıs",
 Eki kuskun koñkıldajıp,
 Colın alıp uça beret.
 Kan-Mergen baatır uul
 Şuurgandıy uçup braadat,
 Şuurmak suular keçip turat.
 Emdi mınayıp barıp catkança,
 Kara balkaş ülcü cadat,
 Kan-Mergen baatır uul
 Çaçınañ bir kıl culat.
 "Künniñ künge, aydıñ ayga
 Col bolzın" – dep şıpşayla,
 Bajınıñ kılın balkaşka çaçat.
 Calbak col büde beret.
 Bu collo Kan-Mergen
 Batkak sastı keçip barat.
 Onoñ arı barıp cadala,
 Kurttu kara talayga keldi,
 Keçer keçü tabılbadı.
 Altıgıla aylanar deze,
 Ayagına cetpes suu emtir,
 Üstübile aylanar deze,
 Bajı bildirbes suu emtir.
 "Kançazın mında turatan?
 Kanayıp keçüni tabatan?" –dep,
 Kan-Mergen açındı.
 Sarı saptu toñırak aldı,
 Sabar bajınañ kan çıgardı,
 Kurttu kara talayga
 Kanın bolzo ağızıp iydi.
 Baskan ceri saylu boldı.

5245 Zamanı tutacağını anlamadık" diye,
 Beş er baş eğdi.
 Kan-Mergen uzaklaşıp,
 Karanlık yolda uçar gibi giderken,
 İki kuzgun ötüşüp geldi.
 5250 "İki gözünü oyarız" dediler.
 "Erkin-Koo'nun oğluyum,
 Parmak gibi tek erim – diye,
 Kan-Mergen bağırdı.
 Bana düşmanlık ediyorsanız,
 5255 Ölümle bugün tanışsınız,
 Sıçana yem olursunuz."
 "Âh, âh, Kan-Mergen
 Biz seni tanımadık.
 Erkin-Koo'nun oğlu olduğunu
 5260 Ahmaklığımızdan akıl edemedik.
 İki kuzgun ötüşüp,
 Yolu açıp uçtular.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Fırtına gibi uçarak gitti,
 5265 Coşkun ırmakları geçti.
 Şimdi böyle giderken,
 Önüne kara bataklık çıktı,
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Saçından bir kıl yoldu.
 5270 "Günden güne, aydan aya
 Yol olsun" diye fısıldayarak,
 Başının kılını çamura attı.
 Geniş yol oluverdi.
 Bu yolla Kan-Mergen
 5275 Bataklığı geçti.
 Oradan ileri giderken,
 Kurtlu dağa geldi,
 Gececek geçit bulunmadı.
 Altından dolanayım dese,
 5280 Sonuna ulaşılmaz ırmakmış.
 Üstünden dolanayım dese,
 Başı bilinmez ırmakmış.
 "Burada ne kadar duracağım?
 Nasıl geçit bulacağım?" diye,
 5285 Kan-Mergen öfkelen-di.
 Sarı saplı kamasını aldı,
 Parmağının başından kan çıkardı,
 Kurtlu kara ırmağa
 Kanını akıttı.
 5290 Yürüyeceği yer taşlı oldu.

Talortozına cedip bararda,
 Tereñ suuzı cabızap,
 Teskeri oyto agıp cattı.
 Minañ ayrılıp barıp catsa,
 Kökkö çıkan tayga turat,
 Bajın körzö, togus ayrı,
 Togus ayrınıñ aldında
 Togus kara köl cadat.
 Bu köldördiñ koolı bolzo
 Batpak kara örgöö caar
 Köñkörö agıp bargan emtir.
 Kaykamçılı bu temdekti
 Aaylaar arga cok emtir.
 Kan-Mergen emdi bolzo,
 Eki alakanın caya tudup,
 Sabarlarınñ ortozınañ
 Kaykaldu tayganı şindey berdi.
 Eki kolıla cüzin sıymadı.
 Oñ kolınañ alakanına
 Samara biçik biçilgen emtir.
 Bu biçikti kıcırıp körgöjin,
 Caan cajt aydılğan emtir.
 "Erlik-biy cürümin biler,
 Curtın tudup şibeelegen,
 Togus ayrı baştu
 Kañay tayga bu" –dep,
 Alakanına biçiliptir.
 Sol alakanın körgöjin,
 Kañay köldördöñ akkan suu
 Kanına kan kojultar,
 İydezine iyde berer,
 Sanaazına sanaa kojor
 Tındu suu boluptır.
 Emdi onçozın bilgen cerde
 Erlik-biyge bazıp iydi.
 Baka sürlü ces ejikte
 Eki kara baatır turdı.
 Cılan sürlü ces bozogogo
 Bir baatır koştıoy cattı.
 "Kalak, men boo kiretem,
 Kapşay cöpti beriger" –dep,
 Kan-Mergen aydıp turdı.
 Kimir-timir tabış çıktı.
 Bozogodogı baatır tura cügürdi,
 Eki karuul ejik açtı,

Tam ortasına geldiğinde,
 Derin su sığlaşıp,
 Gerisin geri aktı.
 Buradan ayrılıp giderken,
 Göğşe çıkan dağ duruyordu,
 Başına baksa, dokuz başlıydı,
 Dokuz başının önünde
 Kara göl duruyordu.
 Bu göllerin ayağıysa
 Geniş kara saraya doğru
 Akıp duruyormuş.
 Şaşırtıcı bu durumu
 Anlamak mümkün değilmiş.
 Şimdi Kan-Mergen,
 İki avucunu uzatıp,
 Parmaklarının arasından
 Şaşırtıcı dağı inceledi.
 İki eliyle yüzünü sıvazladı.
 Sağ avcunun içine
 Bir yazı yazılmış.
 Bu yazıyı okuyunca,
 Yazıda büyük sır yazılıymış.
 "Erlik-biy'in hayatını bilir,
 Yurdunu kale gibi tutar,
 Dokuz ayrı başlı
 Kañay dağıdır bu" diye,
 Avucuna yazılmış.
 Sol avucuna bakınca,
 Kañay göllerinden akan su
 Kanına kan ekler,
 Gücüne güç verir,
 Aklına akıl katar
 Canlı suymuş.
 Şimdi her şeyi anladıktan sonra
 Erlik-biy'e doğru yürüdü.
 Kurbağa şekilli bakır kapıda
 İki kara bahadır duruyordu.
 Yılan şekilli bakır eşikte
 Bir bahadır yatıyordu.
 "Heey, ben buraya gireceğim,
 Hemen izin verin" diye,
 Kan-Mergen konuştu.
 Hırıltılı ses duyuldu.
 Eşikteki bahadır kalktı,
 İki nöbetçi kapıyı açtı,

Cılan sürlü bozogozın altap,
 Batpak kara örgöğö kirdi.
 Eek sagal kurlaga tüşken,
 Azu sagal iyin aşkan,
 Baş çaçıla tuy bürkelgen,
 Eki közin körgöjin,
 Kañay tayganiñ köldörindey,
 Eki kabagın körgöjin,
 Koyon ötpös ceek araldıy.
 "Ezen be, örökön?" –dep,
 Kan-Mergen emdi surayt.
 "Ezen, ezen, uul, -dep,
 Erlik-biy karuuzın aydat.-
 Ne kijiniñ uulı ediñ?
 Ne kerektü cürgen ediñ?"
 "Caraa-Çeçen uulı edim,
 Minerge adım cokto,
 Azıragan adam cokto,
 Enemdi bedrep kelgen edim.
 Kündü-aylu Altayga
 Cürer mende küün cok,
 Küni cokko kelerimde,
 Künime sürekey cakşı bolot.
 Ada-biy şlerdi körgömdö,
 Adama tüñey boluptıraar,
 Aktu meniñ sözimdi
 Sler, örökön, tıñdagar" –dep,
 Kan-Mergen cartap aydat.
 Erlik-biy şılap turat,
 Kan-Mergen karuuzın candırat.
 "Beş kelin coluktı ba?" –
 "Ee, örökön, colukkan" –
 "Uçuk seneñ suradı ba?" –
 "Ee, örökön, suragan".-
 "Sen olorgo neni berdiñ?" –
 "Erlik-biydiñ uulı men dep
 Beş keling aytkan edim,
 Aylu-kündü Altaydañ
 Canıp braadım degen edim.
 Beş kelin buudaktabay,
 Kapşay arı can deşken"
 "Beş er coluktı ba?" –
 "E-e, örökön, colukkan" –
 "Kur seneñ suradı ba?" –
 "E-e, örökön, suragan" –

5340

5345

5350

5355

5360

5365

5370

5375

5380

Yılan şekilli eşiğini adımlayıp,
 Geniş kara saraya girdi.
 Sakalı beline inmiş,
 Bıyığı omzundan aşmış,
 Başını saç kaplamış,
 İki gözüne baksan,
 Kañay dağının gölleri gibi
 İki kaşına baksan,
 Tavşan geçmez sık orman gibi.
 "Nasılsın, efendim?" deyip,
 Kan-Mergen şimdi sordu.
 "Selâm, selâm, delikanlı, diye,
 Erlik-biy cevap verdi.
 Kimin oğlusun?
 Niçin geldin?"
 Caraa-Çeçen'in oğluyum,
 Binecek atım olmadığı için,
 Bakacak babam olmadığı için,
 Anami aramaya geldim.
 Güneşli, aylı Altay'da
 Yaşamak istediğimden,
 Güneşsiz yere geldiğimden,
 Gönülüm rahatladı.
 Ada-biy sizi gördüğümde,
 Babama benziyorsunuz,
 Benim dürüst sözümü
 Siz, efendim, dinleyin" diye,
 Kan-Mergen açıkladı.
 Erlik-biy sorguya çekti,
 Kan-Mergen cevabını verdi.
 "Beş gelin rastladı mı?"
 "Evet efendim, rastladı.
 "Senden ip istediler mi?"
 "Evet efendim, istediler."
 "Sen onlara ne verdin?"
 "Ben Erlik-biy'in oğluyum diye,
 Beş geline söyledim,
 Aylı, güneşli Altay'dan
 Dönüp geliyorum dedim.
 Beş gelin engel olmadan,
 Hemen dön dediler."
 "Beş er rastladı mı?"
 "Evet efendim, rastladı."
 "Senden kuşak istediler mi?"
 "Evet efendim, istediler."

"Sen olorgo neni berdiñ?" –
 "Berer neme çok degem,
 Erlik-biydiñ uulı edim,
 Kündü cerde çıkkın edim,
 Emdi oyto adam ayılına
 Canıp braatkan kiji edim dep,
 Cartap olorgo aydıp bergem.
 Kapşay arı candeşken,
 Kayra çıkarım dep sananbadeşken"
 "Eki kuskun körindi be?" –
 "E-e, örökön körüngen,
 Eki közimdi oyorgo kelgen.
 Erlik-biy uulı edim,
 Adama colugarga braadım degem.
 Emdi oyto beri ötsön,
 Eki köziñdi oyorisdeşken"
 "Ülcü sas uçuradı ba?"
 "E-e, örökön, uçuragan" –
 "Ülcü sastı kanayıp keçtiñ?" –
 "Erlik-biydiñ uulı bolzom,
 Bu sastı keçerim degem,
 Erlik uulı emes bolzom,
 Saska çöñüp ölörüm degem.
 Cakşı bazıp keçe bergem,
 Say-kumakla cügürüp ötköm"
 "Kurttu talay cadırı ba?" –
 "E-e, örökön, catkan" –
 "Ol talaydı kanayıp keçtiñ?" –
 "Erlik-biy uulı bolzom,
 Kurttu talay keçü berzin.
 Ösköziniñ uulı bolzom,
 Kurttu talayda ölöyin degem.
 Baştap kırımde caan tereñi
 Bir canına cayılıp bargañ,
 Keçip ortoına cederimde,
 Kiyin canımda tereñcip artkan"
 "Togus ayrı baştu,
 Togus tüñey köldü
 Tayga colıñda tuştadı ba?" –
 "E-e, örökön, tuştagan" –
 "Ol tayganiñ adı ne?" –
 "Taygani tanıırın tanıgam"
 Erlik-biy katkırdı,
 Koldoñ tudup ezendeşti.
 "Aktu meniñ uulım, -dep,

"Sen onlara ne verdin?"
 "Verecek bir şeyim yok dedim,
 Erlik-biy'in oğluyum,
 Güneşli yere çıkmıştım,
 Şimdi tekrar babamın evine
 Dönen kişiyim diye,
 Onlara açıkça söyledim.
 Hemen git dediler,
 Geri çıkarım diye düşünme dediler."
 "İki kuzgun göründü mü?"
 "Evet efendim, göründü,
 İki gözümü oymaya geldiler.
 Erlik-biy'in oğluyum,
 Babamı görmeye gelmiştim.
 Şimdi geri dönersen,
 İki gözünü oyarız dediler."
 Önüne bataklık çıktı mı.
 "Evet efendim, yoluma çıktı.
 Bataklığı nasıl geçtin?"
 "Erlik-biy'in oğlu olsam,
 Bu bataklığı geçerim,
 Erlik'in oğlu olmazsam,
 Bataklığa batıp ölürüm dedim.
 Güzelce geçtim,
 Taşların, kumların üzerinden
 koşarak geçtim.
 "Kurtlu ırmak duruyor muydu?"
 "Evet efendim, duruyordu."
 "O ırmağı nasıl geçtin?"
 "Erlik-biy'in oğluyum,
 Kurtlu ırmak geçit versin.
 Başkasının oğluyum,
 Kurtlu ırmakta öleyim dedim.
 Girer girmez ırmağın derini
 Öteye çekildi,
 Geçip ortasına geldiğimde,
 Arkam derinleşti.
 Dokuz ayrı zirveli,
 Birbirine benzer dokuz göllü
 Dağa rastladın mı yolda?"
 "Evet efendim, rastladım."
 "O dağın adı nedir?"
 "Tanıdığı tanırım dağı."
 Erlik-biy kahkaha attı,
 Elini uzatıp tokalaştı.
 "Benim suçsuz oğlum, diye,

Aday Erlik aydıp oturat. –
Kiyer kebiñdi, miner adıñdı
Togus baştu taygadañ,
Togus köldü talaydañ
Surap alıp bererim”
Altın stolgo oturguzat,
Abakay Taacı emegeni
Celmer kara çaçtu,
Celim kara бүдүштү,
Eki emçeği borbuydy,
Ekilezi kaptu,
Keltey tuluñı uçına
Çoy tokpok buulagan,
Keltey tuluñı uçına
Ces tokpok buulagan,
Cerge sürtelip oturat.
“Kündü cerdiñ balazın
Küünzep ne kiçeediñ?
Kaan curtınıñ uulına
Karuzıp nege katkırdıñ?
Cılımzu kanın sorolo,
Cırgap mını içpes pe?” – dep,
Abakay Taacı emegen
Açaptangan oturat.
Erlik-biy arbandı:
“Men bilbeen nemeni
Sen sananıp şüüdiñ be?
Nege albadanıp oturıñ?
Kemdi ukaarkap ürettiñ?
Al tümen kezerlerim,
Al tümen çeçenderim
Aylı Altay alıptarına,
Kündü Altay külükterine
Üze öltürtip bojoorına cetti.
Sok cañıs Erkin-Koo
Tört kezerimdi bazıp saldı.
Cañıs ol cetkerimdi
Caraa-Çeçenge men bergem.
Ol cetker Caraa-Çeçen
Cüregine kirip,
Erkin-Koonıñ tının üsken,
Içindegi balazına cetken,
Tabılbağan balazı biske tüşken.
Batkak kara ülcüni
Kuş ta uçup keçer be?

5430

5435

5440

5445

5450

5455

5460

5465

5470

Ata Erlik konuştu.
Giyeceğin elbiseni, bineceğin atını
Dokuz zirveli dağdan,
Dokuz göllü ırmaktan
Alıp veririm.
Altın masaya oturttu,
Eşi Abakay Taacı
Dağınık kara saçlı,
Pasaklı kara görünüşlü,
İki memesi kova gibi,
İkisi de kaplı,
Bir örgüsünün ucuna
Demir tokmak bağlamış,
Bir örgüsünün ucuna
Bakır tokmak bağlamış,
Yere sürünüp duruyordu.
“Güneşli yerin gencine
Niçin merhamet ediyorsun?
Kağan yurdunun oğluna
Niçin kahkahalarla güldün?
İlik kanı sorulup,
Keyiflenerek içilmez mi?” diye,
Eş Abakay Taacı
Aç gözlülük etti.
Erlik-biy kızdı:
“Benim bilmediğim şeyi
Sen mi düşünüp akıl ettin?
Neye aldandın?
Kime kibir öğrettin?
Sayısız pehlivanlarım,
Sayısız nişancılarım
Aylı Altay’ın alplarına,
Güneşli Altay’ın pehlivanlarına
Öldürülüp, neredeyse tükendiler.
Yalnızca Erkin-Koo
Dört yiğidimi öldürdü.
Yalnızca o şeytanımı
Caraa-Çeçen’e verdim.
O şeytan Caraa-Çeçen’in
Yüreğine girip,
Erkin-Koo’nun canını aldı,
Içindeki çocuğuna ulaştı,
Doğmayan çocuğu bize indi.
Kara bataklığı
Kuş da uçup geçer mi?

Kurttu kara talaydı
 Erlü de şulmus ödür bö?
 Kündü cerge çıkkın uçun,
 Kündü cerge baskan uçun,
 Tizege çıkara bazıp keçkenin
 Körböy sen turuñ ba?
 Çıp la çın bistiñ uulıs,
 Erkeleyten karu balabıs"
 Aday Erlik aytkanı
 Ayıl içinde cöp boldı,
 Abakay Taacı emegen
 Arbanıp, neme aytpadı.
 Bir künniñ bajında
 Uul kursak içpey bardı.
 "Kaytıñ, karu balam?" – dep,
 Erlik biy surap turdı.
 "Enem sanaama kiret" – dep,
 Erke uulı komudadı.
 "E-e çındap enezine
 Erke uulımdı cetiriger" – dep,
 Erlik-biy aydıp turat,
 Baatırların aldırıp kelet.
 Bir baatır baştap alıp,
 Uuldı enezine cetirip keldi.
 Kara batpak örgöö
 Togus kat üyelü,
 Baka sürlü ejiktü,
 Cılan sürlü bozogolu,
 Eki baatır tıştınañ karuuldu,
 Eki baatır içineñ karuuldu.
 Törtön küskülü kümüş kayırçak
 Tör bajında calbıragan,
 Ay bildürlü aar mancık
 Ayıl için carıtkan.
 Kün bildürlü torko mancık
 Künge tüñey tañdaktalat.
 Kündü cerdeñ Caraa-Çeçen
 Bu örgöödö sayrap cadat.
 Kara kumduş cuurkandu,
 Kara mancık töjöktü,
 Kündü cerdiñ külügin baskan
 Caraa-Çeçen köörkiy dep,
 Carandırıp kiçeegen oşkoş.
 Kan-Mergen emdi bolzo
 Kara örgöögö kirip keldi.

Kurtlu kara ırmağı
 Güçlü şeytan geçer mi?
 Güneşli yere çıktığı için,
 Güneşli yerde yürüdüğü için,
 Dizine kadar basıp geçtiğini
 Sen görmüyor musun?
 Gerçekten de bizim oğlumuz,
 Nazladığımız sevimli yavrumuz."
 Ata Erlik'in sözleri
 Evin içini doldurdu,
 Abakay Taacı kadın
 Kızıp, bir şey söyleyemedi.
 Bir gün boyunca
 Delikanlı yemek yemedi.
 "Ne yaptın, sevgili yavrum?" diye,
 Erlik-biy sordu.
 "Anam aklıma geliyor" diye,
 Sevgili oğlu şikâyetlendi.
 "Ee gerçekten de anasine
 Sevgili oğlumu götürün" diye,
 Erlik-biy konuştu,
 Bahadırlarını çağırttı.
 Bir bahadır yol açıp,
 Oğlanı anasına götürdü.
 Geniş kara saray
 Dokuz kat parçalı,
 Kurbağa şekilli kapılı,
 Yılan şekilli eşikli,
 Dışından iki bahadır nöbetçili,
 İçinden iki bahadır nöbetçiliydi.
 Kırk aynalı gümüş sandık
 Baş köşede parılıyordu,
 Ay desenli ipek
 Evin içini aydınlatıyordu.
 Güneş desenli ipek
 Güneş gibi parlıyordu.
 Güneşli yerden gelen Caraa-Çeçen
 Bu sarayda keyif çatıyordu.
 Kara kunduz kürkünden yorganlı,
 Kara ipek döşekli,
 Güneşli yerin yiğidini öldüren
 Sevgili Caraa-Çeçen diye,
 Süsleyip, üzerine titriyorlardı.
 Şimdiyse Kan-Mergen
 Gelip kara saraya girdi.

Ezen-mendi suraştı,
Elem-salamdı uğuştı.
"Ceti kelinneñ kanayıp öttiñ?" –
"Uçuğuñ Erlik uçugına tüñey,
Uulçak, arı candeşken" 5520
"Beş erdeñ kanayıp öttiñ?" –
"Erke uulçak ötdeşken" –
"Eki kuskun kördiñ be?" –
"Eye, eneyim körgön edim" –
"Olordoñ köstü kanayıp keldiñ?" –

"Köziñ seniñ, köörkiy uulçak,
Erlik közine tüñeydeşken" –
"Batkak sastı kanayıp keçtiñ?" –
"Bazıp la keçkey baza,
Baza kanayıp keçeten?"- dep,
Kan-Mergen aydat. 5525
"Kurttu talaydı kanayıp keçtiñ?" –
"Kara caan keçü kürdeñ
Kanayıp keçer? Bazıp keçkey"
Caraa-Çeçen ijenip süündi,
Erlik-biydiñ uulı dep,
Emdi içinde sananıp kaldı. 5530
"Adım adanar uulım" –dep
Kan-Mergenge süünip oturat
Aş cakşızıla azırıp turat.
Enezi altın şireede amırayt,
Uulı kara kumduş töjönip 5535
Kara mancık cabıngan cadat.
Erten tura oygonıp keldiler.
"Törtön küskülü kayırçak carkınına
Kün bildürlü tañdak carıgına 5540
Ejikte eki baatır köziñçe
Tañ atkança uyuktap bolboydım" – dep,
Kan-Mergen aydıp oturdı.
Bu komudalın üzügi cokoñ
Ceti küñge aydar boldı. 5545
Uulınıñ komıdalına çdajıp bolboy,
Caraa-Çeçen Erlikke bardı.
"Uulım ceti küñge uyuktabadı,
Törtön küskülü kayırçak carkının
Körör küünim çok diyt. 5550

Hâl hatır soruştı,
Karşılıklı selâmlaştılar.
"Yedi gelinden nasıl geçtin?"
"İpin Erlik'in ipine benzer,
Oğulcuk, git dediler"
"Beş erden nasıl geçtin?"
"Sevimli delikanlı git dediler."
"İki kuzgunu gördün mü?"
"Evet, anacığım gördüm."
"Onlara gözünü kaptırmadan
nasıl geldin?"
"Sevgili delikanlı senin gözün,
Erlik'in gözü gibi dediler."
"Bataklığı nasıl geçtin?"
"Yürüyerek geçtim işte,
Başka nasıl geçebilirim ki?" diye,
Kan-Mergen söyledi. 5525
"Kurtlu ırmağı nasıl geçtin?"
"Büyük kara köprüden
Nasıl geçilir? Öyle geçtim.
Caraa-Çeçen inanıp sevindi,
Erlik-biy'in oğlu diye,
Şimdi içinden düşündü.
"Adımı yaşatacak oğlum" diye,
Kan-Mergen için sevindi,
Yemeklerin iyisiyle doyurdu.
5530
Anası altın tahtta dinlendi,
Oğlu kara kunduz kürküne yatıp
Kara ipek örtündü.
Sabah erken uyanıp kalktılar.
Kırk aynalı sandığın aydınlığından
Güneş desenli (ipeğin) tan gibi
aydınlığından
Kapıdaki iki bahadırı gözetlemekten
Tan atana kadar uyuyamadım" diye,
Kan-Mergen konuştu.
Bu şikâyetini durmadan
5535
Yedi gün boyunca söyledi.
Oğlunun şikâyetine dayanamayıp,
Caraa-Çeçen Erlik'e gitti.
"Oğlum yedi gün boyunca uyumadı,
Kırk aynalı sandığın ışığını
5540
Görmek istemiyorum diyor.

Kün bildürlü torko mancıkñ
 Tañdak carığın baza körböyt.
 Ay carkındı altın çinmeri
 Ayıl carıtkanın baza caratpayt.
 Ejiktegi eki karuuldñ
 Eki közineñ baza caltanat.
 "Albadanıp otur, balam, dezem,
 Ay kulagıma amır berbeyt.
 Uuldñ bu komudalın ugup,
 Uçurın minıñ aydıp beriger.
 Keler öydiñ keñezin şindep,
 Kezer uuldñ cürümin köriger"
 –dep,

Caraa-Çeçen surap oturdı.
 "Çın meneñ bütken emtir.
 Kündü cerdiñ balazı bolzo,
 Emeş te bolzo, carık suraar.
 Küni çok bu cerge,
 Küünü canıp, ol karıgar – dep,
 Erlik-biy karuuzın aydat.
 Emeşteñ çınaarkap, süünip turat. –
 Neni de aytsa, sözineñ çıkpa!
 Neni de kerekteze, suraginañ kıyba!"
 Caraa-çeçen canıp keldi.
 Segizinçi kün eñirde
 Eki baatırdı uyuktagar dedi.
 Tışkarı karuul turzın dedi,
 Ejikti bektep topçılöp iydi,
 Törtön küskülü kayırçaqtı
 Kara mancıkla bürkep saldı,
 Ay bildürlü torkonı
 Añtara tartıp, cuup koydı.
 Örgöö içi tıs karañuy,
 Uul bogo süünip çıktı:
 "Cakşı uyku keldi" – dedi.
 Kara kumduş töjönip,
 Kara kiliñ cabınıp,
 Arı körüp cada berdi.
 Sarı saptu küler toñırakla
 Kañça süme sümelenet,
 Kañça ilbi ilbilenet.
 Eneziniñ ökpö-cüregin
 Emdi mında şindey beret.
 "Co-o, co-o, cüregim çoçıyt,
 Edi-kanım ne tartat?" – dep,

5560

5565

5570

5575

5580

5585

5590

5595

Güneş desenli ipek elbisenin
 Tan gibi aydınlığını da görmek istemiyor.
 Ay ışıklı altın çinmerinin?
 Evi aydınlatması da hoşuna gitmiyor.
 Kapıdaki iki nöbetçinin
 İki gözünden de çekiniyor.
 "Tahammül et, yavrum, desem de,
 Ay gibi kulağıma rahat vermiyor.
 Oğlanın bu şikâyetinin
 Sebebin söyleyin.
 Gemeceği araştırıp,
 Yiğit delikanlının hayatına bir bakın"
 diye,
 Caraa-Çeçen istekte bulundu.
 "Gerçekten de benden olmuş.
 Güneşli yerin çocuğu olsa,
 Az da olsa, aydınlık ister.
 Güneşsiz bu yerde,
 Durmak istemeyip, üzülür, diye,
 Erlik-biy cevap verdi.
 Biraz da gururlanıp, sevindi.
 Ne söylerse sözünden çıkma!
 İsteklerini yapmazlık etme!"
 Caraa-Çeçen dönüp geldi.
 Sekizinci günün akşamında
 İki bahadıra uyuyun dedi.
 Dışarıdaki nöbetçiler dursun dedi.
 Kapıyı iyice kilitledi,
 Kırk aynalı sandığı
 Kara ipekle örttü,
 Ay desenli ipeği
 Ters çevirip topladı.
 Sarayın içi kapkaranlık,
 Delikanlı buna sevindi:
 "Çok güzel uyku geldi" dedi.
 Kara kunduz yatağına yatıp,
 Kara kadifeyi örtünüp,
 Uzaklara bakıp yattı.
 Sarı saplı bronz kamayla
 Sayısız kurnazlık düşündü,
 Sayısız sihir yaptı.
 Anasının yüreğini
 Şimdi burada inceledi.
 "Âhh, âhh, yüreğim çarpıyor,
 Etimi, kanımı ne çekiyor böyle?" diye,

Enezi orında ontop iyet.
 "Aylanayın, karu enem,
 Arı-beri bazıp körzöör.
 Karañuyda çoçıdaar ba?
 Karan bastığıp turaar ba?
 Aar mancıktı caya salıgar,
 Ayıl içi emeş carıgar,
 Kümüş sürlü torkonı cayıgar,
 Kün carıgı olordoñ çıkkay" – dep,
 Kan-Mergen enezine ayttı.
 Enezi orınnañ meñdey tüşti,
 Kan-Mergenniñ canına
 Kaşaylagan bazıp keldi.
 Ene emçektiñ ortozi döön,
 Et-cürekti tözi döön
 Sarı saptu küler cebedeñ
 İlbiñ calkın bojudıp iydi.
 "Co-o, kalak!" – dep, enezi ontodı,
 Turgan cerine cıgıla berdi.
 Kan-Mergen emdi bolzo
 Törtön küskülü kayırçaqtı
 Aça tartkan turbay kayttı.
 Kün bildürlü aar mancıktı,
 Ay bildürlü ak torkonı
 Caya salıp iybey kayttı.
 Sarı saptu küler toñıraktıñ
 Sarı sabına tükürele,
 Sarı saptañ tamçı suunı
 Ene oozına tamdırıp iydi.
 Ontop, kalaktap enezi
 Oyto turup kelbey kayttı.
 As sabazında ontop turat,
 Köp sabazında ıylap turat:
 "Erlik-biy şilemirin
 Edime ötkürüp, kayttım deer,
 Erkin-Koo ejimniñ"
 Tınına cedip, kayttım deer,
 Erlik cerine kelele,
 Ejikteñ tudup, kayttım deer,
 Çıkkın cañıs balamdı
 Kolıma albay, kayttım deer"
 Komudaldu söstöri bu boldı,
 Caş töğöri oroy boldı.
 Enelü-uuldu ne bolgonın
 Emdi mında kuuçındaştı.

5600 Anası yatakta inledi.
 "Kurban olduğum, sevgili anam,
 Biraz yürümeyi deneyin.
 Karanlıktan mı ürkütünüz?
 Karanlığa mı bastırdınız?
 5605 İpek kumaşı yayın,
 Evin içi biraz ısır,
 Gümüş nakışlı ipeği yayın,
 Ondan güneş ışığı çıkar" diye,
 Kan-Mergen anasına söyledi.
 5610 Anası yataktan hemen indi,
 Kan-Mergen'in yanına
 Hızla yürüyüp geldi.
 Anasının göğsünün ortasına
 Yüreğinin dibine doğru
 5615 Sarı saplı bronz oktan
 Sihirli ışığı saldı.
 "Âh, vah!" diye anası inledi,
 Durduğu yere yıkıldı.
 Şimdiyse Kan-Mergen
 5620 Kırk aynalı sandığı
 Çekip açtı.
 Güneş desenli ipeği,
 Ay desenli ak ipeği
 Yayıp serdi.
 5625 Sarı saplı bronz kamanın
 Sarı sapına tükürerek,
 Sarı saptan su damlasını
 Anasının ağzına damlattı.
 Anası inleyip, sızlayarak
 5630 Tekrar ayağa kalktı.
 Az biraz inledi,
 "Çoğu kez ise ağladı:
 "Şeytan Erlik-biy'i
 Etime geçirip de, ne yaptım dedi,
 5635 Eşim Erkin-Koo'nun
 Canını alıp, ne yaptım dedi,
 Erlik'in yerine gelerek,
 Kapıdan tutup, ne yaptım dedi,
 Doğurduğum tek çocuğumu
 5640 Elime almadım, ne yaptım dedi.
 Kederli sözleri bunlar oldu,
 Uzun süre ağladı.
 Ana oğul neler olduğunu
 Şimdi burada konuştular.

Kan-Mergen emdi bolzo
 Katurkanıp suray berdi:
 "Erlik şilemirge kelereerde,
 Erkin-Koo adam tının
 Kündü cerde taştadaar ba?
 Ödük ıltañına cajırdaar ba?
 Tatabay caltıraganı kayda?
 Tabılaska boyı kayda?
 Enezi emdi erik cokto:
 "Eye, öltürgenim çın – dedi.
 Ödüginiñ akpudinañ
 Tın toñırak alıp berdi. –
 Aylu-kündü cer üstünde
 Adañnıñ tının artıskan bolzom,
 Erke-küreñ tabar edi.
 Emdi, balam, şıralabay
 Altayında cürer ediñ.
 Öltürer bolzoñ, öltürgeyiñ
 Öskürer bolzoñ, öskürgeyin.
 Onço buru mendi edi,
 Onço buudak meneñ edi"
 Enelü-uuldu ezendeşti,
 Uulı canarga meñdedi.
 Aylı için karañuyladıp,
 Amıraap catsaar, boyoordo.
 Kün bildürlü mancık cayıp,
 Cırgaytan bolzogor, boyoordo" –dep,
 Kan-Mergen aydala,
 Erlik-biy örgöözine keldi.
 Karuuldarı ejik açat,
 Cakşı kongonın surajat.
 "Sürekey cakşı kondım – dep,
 Kan-Mergen aydıp oturat. –
 Bugün tereñ uyuktayla,
 Sürülü caan tüş kördim.
 Kañay tayga adañ tiyt,
 Bajırıp cürer kudayın diyt.
 Ayañ köldiñ suuları
 Sen içeten suular diyt.
 Batkak kara sastañ
 Men, körölö, keçirgem.
 Kurttu kara talayla
 Men seni keçirgem.
 Kañay degen tayga kayda?
 Kandıy aaylu tüş boldı...
 Cartap aydıp berzeger"

5645 Şimdiyse Kan-Mergen
 Öfkelenip sordu:
 "Şeytan Erlik'e gelirken,
 Babam Erkin-Koo'nun ruhunu
 Güneşli yerde mi bıraktınız?
 5650 Ayakkabı tabanına mı gizlediniz?
 Bozulmadan nerede duruyor?
 Bulunmuyor da nerede?
 Anası şimdi çaresiz:
 "Evet, öldürdüğüm doğru, dedi.
 5655 Ayakkabısından
 Canlı kamayı alıp verdi.
 Aylı, güneşli yeryüzünde
 Babamın ruhunu bırakmış olsaydım,
 Erke-küreñ onu bulurdu.
 5660 Şimdi, yavrum, böyle üzülmeden
 Altay'ında yaşar olurdun.
 Öldürecekse, öldür
 Yaşatacaksan, yaşat.
 Bütün suç bendedir,
 5665 Bütün huzurluksuz bendendir."
 Ana oğul vedalaştı,
 Delikanlı dönmek için acele etti.
 Evin içini karartıp,
 Yatıp dinlenmek elinizde,
 5670 Güneş desenli ipeği yayıp,
 Eğlenmek elinizde" diye,
 Kan-Mergen söyleyerek,
 Erlik-biy'in sarayına geldi.
 Nöbetçiler kapıyı açtı,
 5675 İyi uyudunuz mu diye sordular.
 "Çok iyi uyudum, diye,
 Kan-Mergen cevap verdi.
 Bugün derin uykudayken,
 Anlamalı bir düş gördüm.
 5680 Kañay dağı atan dediler,
 Tapacak tanrın dediler.
 Derin göllerin suları
 Senin içeceğin sular dediler.
 Kara bataklıktan
 5685 Seni ben görüp geçirdim.
 Kurtlu kara ırmaktan
 Seni ben geçirdim.
 Kañay adlı dağ nerede?
 Bu nasıl bir düştü böyle...
 5690 Yorumlasanız."

"Miner adın kündü cerde
Seni bedrep bazıp cürü.
Kündü cerge çıkar turuñ" – dep,
Erlik-biy aydıp oturat,
Eek sagalın sıymay tudat,
Kürkürede tınıp iyet.
Uzun tırmaktu barbak kolıla
Uulın kuçaktap, okşop turat.
Tañza bişik caya tudup,
Buudaktarına cakaru beret:
"Üç ulu buudaktarım,
Uulımdı ötküreer" – diyt.
"Üç buudaktı ödö bererim,
Ülcü sastı kanayıp keçerim?
Baza süme ne berbedeer?" – dep,
Kan-Mergen surap turdı.
"Kös çok sen emeziñ,
Körüp iybey kaytkan ediñ?" –dep,
Erlik-biy aydala,
Ezendejip artıp kaldı.
Kan-Mergen kalaptu uul
Adın barıp alaacı bolup,
Ada Erlikti cıga tögündep,
Aylu-kündü Altayına
Küünü carıp uçup iydı.
Ay taminin kara collo,
Ada-biydeñ çıkkın collo
Kan-Mergen barıp cattı,
Üç buudaktı ödüp keldi.
Şelcip salar set kür
Kurttu kara talaydı
Keçire catpay kayttı.
Keregine cürgejin,
Keçü boloton kür emtir,
Keregi çok kelgejin,
Çöñüre tartar kür emtir.
Kürdiñ eki uçında
Eki kuulı tayak turat,
Ol uçınañ kelgen kiji
Tayaktı alıp iygejin,
Kür ködürilip çıgatan emtir.
Beri uçına kelele,
Kuulı tayaktı alıp iyze,
Kurttu talay kaynap çıkar,
Set küri cılıyp kalar.

5695

5700

5705

5710

5715

5720

5725

5730

5735

"Bineceğin atın güneşli yerde
Seni arayıp dolaşıp duruyor.
Güneşli yere çıkacaksın" diye,
Erlik-biy söyledi,
Sakalını sıvazladı,
Hırıltılı nefes aldı.
Uzun tırnaklı geniş eliyle
Oğlunu kucaklayıp öptü.
Kutsal yazıyı tutup,
Engellerine emir verdi:
"Üç ulu engellerim,
Oğlumu geçirin" dedi.
"Üç engeli geçerim,
Bataklığı nasıl geçerim,
Niçin başka akıl vermiyorsunuz?" diye,
Kan-Mergen sordu.
"Sen gözsüz değilsin,
Görmeyip ne yapacaksın?" diye,
Erlik-biy böyle diyerek,
Selâmlaşıp artıp kaldı.
Heybetli delikanlı Kan-Mergen
Gidip atını alıcı olup,
Ata Erlik'i iyice kandırıp,
Aylı, güneşli Altay'ına
İçi rahatlayıp uçar gibi gitti.
Cehennemden kara yolundan,
Erlik-biy'den çıkan yoldan
Kan-Mergen gitti,
Üç engeli geçti.
Kurulmuş asma köprüyle
Kurtlu kara ırmağı
Geçip gitti.
Amaç için gelene,
Geçit olan köprüymüş,
Amaçsız geleni,
Çekip batıran köprüymüş.
Köprü'nün iki ucunda
Pirinç madeninden iki ayak duruyormuş,
Bir uçtan gelen kişi
Ayağı alıp atınca,
Köprü kuruluyormuş.
Beri ucundan gelince,
Pirinç ayağı atsa,
Kurtlu ırmak coşuyormuş,
Köprü kayboluyormuş.

*Cik çok kara kiyis
 Batkak kara sastı keçire
 Kür bolup çöyiliptir.
 Cılan sürlü bu kiyisti
 "Keçü ber" dep aytsaň,
 Keçü bolup cayılar emtir.
 Bilbes kijige ülcü bolup,
 Çöňüre tartar caňdu boltır.
 Kan-Mergen baatır uul
 Bu keçüdeň keçe,le,
 Eki alakan caya tutti.
 Oň alakan körüp oturza,
 Eki keçüne ceňil keçerine
 Erlik-biy cazagan boltır,
 Oyto keçerine bütpeytir.
 Baatır bütken uulım
 Kara-boro sanalu dep,
 Boyında sananıp artkan emtir.
 İyde-küçi bar bolzo,
 İydezile keçip kelbey dep
 Baatır uuldi çeneerge
 Önötiyin kılınıptır.
 Uuldi sler ötküreer dep
 Üç budakka cakıgan boltır,
 Oyto ötkürzin dep biçibeytir.*

*Kan-mergen çaş uul
 Kazalada cügürüp braadat.
 Cer tübineň kündü cerine
 Cedip kelgen süünip turat.
 Erke-küreň adı bolzo,
 Eki kulak kayçılğan,
 Eki kös carkındalğan,
 Cer Altaydı şindegen,
 Kan-Mergen çaş uuldiň
 Çıgar colın sakıgan
 Cer oozında turbay kaytti.
 Kan-Mergen baatır uulçak
 Erke-küreňge mine sogup,
 Eles edip uçup iydi.
 Kaňa tümen tuular ajıp,
 Kaňa tümen suular keçip,
 Ak-Bököniň cerine
 Cedip kelgen turbay kaytti.
 Ak-Bököniň çakızına tüjet,
 Ermen-Çeçen caanazıla*

Dikiş izi olmayan kara keçe
 Kara bataklığa boydan boya
 Yayılıp köprü oluyormuş.
 Yılan şekilli bu keçeye
 5740 "Geçit ver" desen,
 Geçit olup yayılıyormuş.
 bilmez kişiye bataklık olup
 Çekip batırıyormuş.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 5745 Bu geçitten geçerek,
 İki avcunu açtı.
 Sağ avcuna baktı ki,
 Kolayca geçmesi için iki geçidine
 Erlik-biy emretmiş,
 5750 Tekrar geçeceğine inanmamış.
 Bahadır yaratılışlı oğlum
 Kötü düşünceli diye,
 Kendi kendine düşünmüş.
 Gücü kuvveti varsa,
 5755 Gücüyle geçebilir deyip,
 Bahadır delikanlıyı sınamak için
 Aniden böyle karar vermiş.
 Delikanlıyı geçirin diye,
 Üç engele emretmiş,
 5760 Geri (döndüğünde) geçirin diye
 yazmamış.
 Genç delikanlı Kan-Mergen
 Hızla koşup gitmiş.
 Yerin dibinden güneşli yerine
 Yetip geldiğine sevinmiş.
 5765 Erke-küreň atıysa,
 İki kulağı makas gibi dikleşmiş,
 İki gözü parlamış,
 Yer Altay'ı araştırmış,
 Genç delikanlı Kan-Mergen'in
 5770 Çıkacağı yolu beklemiş
 Yer ağzında durmuş.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Erke-küreň'e binip,
 Uçup uzaklaştı.
 5775 Sayısız dağlar aşıp,
 Sayısız ırmaklar geçip,
 Ak-Bökö'nün yerine
 Yetip geldi.
 Ak-Bökö'nün at direğinde indi,
 5780 Ninesi Ermen-Çeçen ile

Eki koldoñ ezendejet,
 Eek-caaktañ okşojot.
 Kanayıp barıp cürgenin,
 Kandıy solun körgönin
 Kan-Mergen kuuçındayt,
 Ajanıp mında amırayt.
 Ce saat-maat bolbodı,
 Ermen-Çeçen caanazı
 Erke-surın eertedi,
 Kan-Mergen ceenile
 Erkin-Koonıñ cerin köstöp,
 Cergelejip cortup iydi...
 Erkin-Koo örgöözineñ
 At alaaçılar meñdep kelet.
 Ezen-mendi suraştı,
 Erkelejip okşoştı,
 Altın-Topçı aydıp oturdı:
 "Odorluda malıs amır,
 Odınduda conıs amır.
 Ejigiske caman cuu kelbedi,
 El-coñıstañ kiji ölbödi.
 Eki çarbak koñur beeniñ
 Erketendü cañıs balazı
 Kan-ceeren kulun
 Kayda barganı tabılбайт.
 Altay üstin aylandıs,
 Kuskun tüşkeni körünbeyt,
 Keçü cerlerdi kezedis,
 Keçken ceri bildirbeyt.
 Eki çarbak koñur bee
 Ekilezi teñ celdegen,
 Cañıs kulun çılgargan,
 Kajızı enezi – bildirbes,
 Ekilezin emip cürgen,
 Ekilezine cajıp cürgen.
 "Üç ıyk tayganı
 Ebire bazıp keletem" – dep,
 Kan-Mergen aydıp turat,
 Üydeñ çıgıp, adına kelet.
 Erke-küreñ ercine at,
 Eki köstiñ caji tögülip,
 Bıskırıp ıylap turbay kayttı.
 "Meni minijiñ cetken – dedi. –
 Nökörlöjip cürzebis – dedi. –
 Altın çakıdañ agıt meni,

5785

5790

5795

5800

5805

5810

5815

5820

5825

İki eliyle tokalaştı,
 Yanaktan öpüştüler.
 Yolculuğunun nasıl olduğunu,
 Neler görüp yaşadığını
 Kan-Mergen anlattı,
 Karnını doyurup dinlendi.
 Fakat çok zaman geçmedi,
 Ninesi Ermen-Çeçen
 Erke-sur'u eyerledi,
 Torunu Kan-Mergen ile
 Erkin-Koo'nun yurduna yönelip,
 Peşpeşe at sürdüler...
 Erkin-Koo'nun sarayından
 At alıcılar hızla geldiler.
 Hâl hatır soruştular,
 Sevgiyle öpüştüler,
 Altın-Topçı şöyle dedi:
 "Otlaktaki hayvanımız rahat,
 Odunlu yerdeki halkımız huzurlu.
 Kapımıza düşman gelmedi,
 Halkımızdan insan ölmedi.
 Şiş karınlı iki kısrağın
 Sevimli tek yavrusu
 Kulun Kan-ceeren'in
 Nereye gittiği bulunmadı.
 Altay üstünü dolaştık,
 Kuzgun indiği görünmedi,
 Bütün geçitlere baktık,
 Geçtiği yer anlaşılmadı.
 Şiş karınlı iki konur kısrağ
 İki de aynı anda buzağıladı,
 Tek kulun yavrudı,lar,
 Hangisi anası belli değil,
 İkisini de emdi,
 İkisini de yanaştı.
 "Üç kutsal dağı
 Dolaşıp geleyim" diye,
 Kan-Mergen konuştu,
 Evden çıkıp, atının yanına geldi.
 Kıymetli at Erke-küreñ'in
 İki gözünün yaşı dökülüp,
 Pıskırıp ağladı.
 "Bana binmen yeter, dedi.
 Dost olup gidelim, dedi.
 Altın direkt benı bırak,

Altayıma bojot meni"
 Erke-küreñ bojonolo,
 Ezin-kuyundıy cürüp kaldı,
 Kayda barganı bildirbedi.
 Kan-Mergen emdi bolzo
 Adı çok artıp kaldı.
 Eki edegin kayra kıstanıp,
 Üç ıyık taygaga
 Üç temdenip çıgıp bardı.
 Kan-Ceeren at bolzo
 Cantık möştiñ tözinde
 Cal-kuyruğı cayılğan turdı.
 "Meniñ sümerlerim koltugına,
 Meniñ curtagan Altayıma
 Kandıy neme biylep kelgen,
 Boyı kaydaar cüre bergen?" – dep,
 Kan-Mergen içinde sanandı,
 Eerlü turgan ercine attı
 Eki aylana bazıp kördi,
 Alañ-teleñ kaykay tüşti,
 Açu-koron kıygırıp iydi.
 Cerdiñ üsti torgula berdi,
 Cer-teñeri kürkürep keldi,
 Taygalardañ köçkölor tüşti,
 Turgan ağaş bıcırap çaçıldı.
 Kan-ceeren at bolzo
 Kan-Mergenge aydıp turdı:
 "Ölzöbis, ölümis cañıs,
 Össöbis, cürümis cañıs,
 Kün aldınıñ carıgına,
 Ay aldınıñ tañdagına
 Bis ekü süüner bolup,
 Bis ekü cürer bolup
 Enebisteñ çıkkın edis.
 Miner bolzoñ, kapşay min,
 Minbes bolzoñ, kıygırba"
 Kan-Mergen baatır uul
 Ercinezin erkeledip turat,
 Cal-kuyruğın sıymay tudat,
 Cımjak tumçugınañ okşop iyet.
 Böktörgölördi çeçele,
 Kezer kıyimin kıyindi
 Baatır çümin çümdendi.
 Saadak oğı ödüp bolbos
 Salımdı bütken köö kuyaktı

Beni Altay'ıma sal."
 Salınan Erke-küreñ
 Rüzgâr, fırtına gibi gitti,
 Nereye gittiği anlaşılmadı.
 Şimdiyse Kan-Mergen
 5830 Atsız kalakaldı.
 İki eteğini kısıtırıp,
 Üç kutsal dağa
 Üç sıçrayışta çıktı.
 5835 Kan-Ceeren at ise
 Eğik çam ağacının dibinde
 Yelesini, kuyruğunu yaydı.
 "Benim zirvelerimin koltuğunu,
 Benim yaşadığım Altay'ımı
 5840 Kim yönetmeye gelmiş,
 Kendisi nereye gitmiş?" diye,
 Kan-Mergen içinden düşündü,
 Eyerli duran kıymetli atın
 Etrafında iki kez dönüp baktı,
 5845 Oldukça şaşırđı,
 Acı acı bağırdı.
 Yerin üstü yankılandı,
 Gökyüzü gürüldedi,
 Dağlardan göçükler düştü,
 5850 Yerinde duran ağaçlar çatırdayıp saçıldı.
 Kan-ceeren at ise
 Kan-Mergen'e şöyle dedi:
 "Ölse, ölümümüz bir,
 Yaşasak, hayatımız bir,
 5855 Güneşin aydınlığına
 Ayın tanına
 Biz ikimiz sevinip,
 Biz ikimiz birlikte yaşayıp
 Anamızdan doğduk.
 5860 Bineceksen hemen bin,
 Binmeyeceksen bağırma.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Kıymetli atını okşadı,
 Yelesini, kuyruğunu sıvazladı,
 5865 Yumuşak burnundan öptü.
 Bağları çözerek,
 Alp giyimini giydi.
 Bahadır şeklini aldı.
 Okun işleyemeyeceği
 5870 Sağlam zırhı

Kezer uul kiye soktı.
Altan eki şurulu tonın
Ömür tarta topçılardı.
Kara kumduş börügin
Kara başka keptey tarttı.
Külük kelze, kürejeten
Kün çalındı meeleyin
Eki kolına şımay tarttı,
Cürümde buudaktı kezeten
Cüzün çololu üldüzin tagındı.
Uzak öygö col açar
Uzun kara cıdazın aldı.
Mingen adı Kan-ceeren,
Boyınıñ adı Kan-Mergen.
Baatır uul emdi bolzo
Ercine adına mine sogot,
Eles edip uçarga turat.
Ce Kan-ceeren adı aydat:
"Er çaktuzı sen boldıñ ba,
Ercine bolçırı men boldım ba?
Küçibisti çeneşsees kaydar?
Külügibisti bilişsees kaydar?"
Kan-Mergen karuu beret,
Küçürkejerineñ moynop iyet.
"Altan kaan cerin ödörim,
At küçiñdi anda bilerim.
Alıp-kezerle cuulajıp bararım,
Er küçimdi anda köröriñ.
As öy artkan – dedi,
Adım, kapşay cedelik – dedi, -
Cer aldınıñ ceekteri,
Cer üstiniñ kaandarı
Ötküş iydezi ömölükte,
Öy uzaarı ne soot?
Öç aları biske koot!" –
Kan-Mergenniñ bu söstörin
Kan-ceeren caradıp uktı,
Eki kolı sır bice,
Eki budı suu corgo,
Üç ıyıktañ tujüp keldi.
Üdelep col uzatpas deşti.
Ermen-Çeçen le Altın-Topçı
Türgeñ-tükey şıydınıp iydi,
Üç ıyık tayganiñ
Kamçı canın köstödi,

5875

5880

5885

5890

5895

5900

5905

5910

5915

Pehlivan delikanlı giyindi.
Altmış iki dügmeli paltosunun
Önünü çekip düğmeledi.
Kara kunduz kürkü borkünü
Kara başına taktı.
Pehlivan gelse, güreşeceği
Güneş ışıklı eldivenini
İki eline çekip taktı,
Önüne çıkacak engeli aşacağı
İşlemeli kılıcını taktı.
Uzun süre yolunu açacak
Uzun kara kargısını aldı.
Bindiği atı Kan-ceeren
Kendi atı Kan-Mergen.
Bahadır oğul şimdiyse,
Kıymetli atına bindi.
Uçar gibi gidip uzaklaştı.
Atı Kan-ceeren şöyle dedi:
"Er güçlüsü sen mi oldun,
Kıymetli atın ben mi oldum?
Güçlerimizi sınavalım mı?
Yiğitliğimizi deneyelim mi?"
Kan-Mergen cevap verdi,
Güç sınamaktan çekindi.
"Altmış kağanın yerini geçerim,
Atın gücünü o zaman bilirim.
Alp, yiğitle savaşırmı,
Er gücümü o zaman bilirim.
Az zaman kaldı, dedi,
Atım, hızla gidelim, dedi,
Yer altının şeytanları,
Yer üstünün kağanları,
Güçlerini birleştirdiler
Niçin boşa zaman geçiriyoruz,
Bizim için eğlence öc almaktır!"
Kan-Mergen'in bu sözlerini
Kan-ceeren onayladı,
İki ön ayağı dans ederek,
İki arka ayağı rahvan,
Üç kutsal dağdan indi.
Yolu uzatmalı dediler.
Ermen-Çeçen ile Altın-Topçı
Hemen hazırlandılar,
Üç kutsal dağın
Atın kamçı yanına yöneldiler,

Üçü emdi cortup iydiler.
 Tün klerde, uyku çoktoñ,
 Tüş klerde, üde çoktoñ
 Erkin-Kooniñ söögine
 Cedip kelgen cürdiler.
 Erkin-Kooniñ söögi canında
 Erke-küreñ ölüp bolboy,
 Erelip mında catkan emtir.
 Ölgön uulın turguzarga kelze,
 Adı ölörgö kıynalıp cadat.
 Altın-Topçı ene köörkiy
 Aayı çok ıylap turat,
 Komudalın komudap oturat.
 Balazı ölgön mıygaktar
 Altın-Topçıla kojo ıylap,
 Cuula tüşken turgulayt.
 Çaabın cılıytkan elikter
 Eneniñ komudalın ugup,
 Eki köstörineñ çaş agat.
 Altın-Topçı komudalina,
 Altı künge caynuzına
 Eki kargan çıdajıp bolboy
 Emdi mında cedip keldi.
 "Kan-Mergen baatır uul
 Keregin бүдүрген бе? – дешти,
 Kan-Mergen uul
 Katan torkonı alıp berdi,
 Eki kargan onı alala,
 Caya tudup caygılap iydi.
 Bir üzügin emegen
 Oozına suktı,
 Bir üzüzgin öböğön
 Oozına suktı.
 Sööktördi kodordılar,
 Ooktorı çok boldı.
 "Ook söktördi ekeleer – dep,
 Tındularga cakıp turgulayt.
 Emegen kiji tömön körüp,
 Ebireede şindeer boldı.
 Söök apargan tındulardıñ
 Ölgöndöri bar bolzo,
 Tirülerine cakıp turat,
 "Kapşay barıp ekeleer" – diyt.
 Agın suunıñ balkajın alıp,
 Etke tüñeylep cazagılayt,

Üçü şimdi at koşturdular.
 Gece girince uykusuz,
 Gündüz olunca durmaksızın
 Erkin-Koo'nun cesedine
 Yetip geldiler.
 Erkin-Koo'nun cesedinin yanında
 Erke-küreñ ölüp kalmış.
 Buraya yığılıp kalmış.
 Ölen sahibini diriltmeye geldiği halde,
 Atı eziyet içinde ölmüş.
 Zavallı anne Altın-Topçı
 Kendinden geçip ağladı.
 Kederini dile getirdi.
 Yavrusu ölmüş marallar
 Altın-Topçı'yla birlikte ağlayıp,
 Toplanıp durdular.
 Yavrularını kaybetmiş geyikler
 Ananın kederini dinleyip,
 İki gözlerinden yaş aktı.
 Altın-Topçı'nın kederine,
 Altı gün boyunca yalvarmasına
 İki ihtiyar dayanamayıp
 Hemen çıkıp geldiler.
 "Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 İşini bitirdin mi? dediler.
 Kan-Mergen delikanlı
 Katlı ipeği alıp verdi,
 İki ihtiyar onu alarak,
 Açıp yaydılar.
 Bir parçasını ihtiyar kadın
 Ağzına soktu,
 Bir parçasını ihtiyar erkek
 Ağzına soktu.
 Kemikleri çekip çıkardılar,
 Ufakları yoktu.
 "Ufak kemikleri getirin, diye,
 Canlılara emrettiler.
 İhtiyar kadın aşağı bakıp,
 Etrafı inceledi.
 Kemik götüren canlıların
 Ölenleri olsa da,
 Dirilerine emretti.
 "Hemen gidip getirin" dedi.
 Akarsuyun çamurunu alıp,
 Şekil verip ete benzettiler,

Kuu sööktörgö caba tutkulayt.
 "Katu öydö er cakşızın
 Katap turguzar kerek" – dejt.
 Eki kargan tünge-tüşke
 Eñçeñdejip iştegileyt.
 Singan tındı ulay tudup,
 Özök-tinga capşırgılayt.
 Salgan tın bolgojin
 Sööktördi keriy beret,
 Balkaş sürdi izidip çıgat...
 Balkaş tamırlar birige berdi,
 Özök-tını küyüp çıktı,
 Erkin-Koo caan tındı,
 Eki közin açıp iydi,
 Catkan cerineñ turup bolboy,
 Kaykagandu aydıp cattı:
 "Bu kandıy uyku mında?
 Bu kandıy cadış mında?"
 Mınayıp cadala, örö turdı,
 "Arı-beri taralcıdı,
 Anda-mında soguldı.
 Ereen-tereen bazıp turala,
 Erke-küreñniñ noktozınañ tuttı.
 Adın silke tartarda,
 Adı öñdöyip turbay kayttı.
 Bajı-közin sıymap turdı,
 Bajına sanaa cañı kirdi.
 Eki alakandı cayıp körgöjin,
 Samara biçik bar emtir,
 Ölgöni ceti cıl boluptır.
 Kan-Mergen uulı
 Adazınıñ tının bedrep,
 Cer altına tüşüp cürtir.
 Iyk taygada curtagan
 Eñçeñdeşken eki kargan
 Tının mınıñ kiydiriptir.
 Ak-carıkta cürümge
 Ebirip kelgen öy emtir.
 Oñ koldoñ ezendejet,
 Oñ caaktañ okşojot.
 Ne bolgonın ugujat,
 Ne bolotonın bilijet.
 Ay bildürlü altın tegelik
 Aydın colın aylanıp cüret,
 Kün keberlü kümüş tegelik

5965

5970

5975

5980

5985

5990

5995

6000

6005

Kurumuş kemiklere yapıştırdılar.
 "Zor zamanda er iyisini
 Hemen diriltmek gerek" dediler.
 İki ihtiyar gece gündüz
 Eğilip çalıştılar.
 Kırılmış canı uzatıp,
 Bedenine yapıştırdılar.
 Can verilince
 Kemikleri gerildi,
 Çamur bedeni ısıttı...
 Çamur damarlar birleşti,
 Canlanmaya başladı,
 Erkin-Koo derin bir nefes çekti,
 İki gözünü açtı,
 Yattığı yerden kalkamayıp,
 Şaşırılmış gibi konuştu:
 "Bu nasıl uyku böyle?
 Bu nasıl yatış böyle?"
 Böyle yatarken, kalktı,
 İleri geri dolaştı,
 Sağa sola çarptı.
 Yalpalayıp yürürken,
 Erke-küreñ'in yularından tuttu.
 Atını çekip salladı,
 Atı kalkamadı,
 Başını, gözünü sıvazladı,
 Akli başına yeni geldi.
 İki avucunu uzatıp baktı ki,
 Kutsal yazı yazılıymış,
 Öleli yedi yıl olmuş.
 Oğlu Kan-Mergen
 Babasının ruhunu arayıp,
 Yer altına inmiş.
 Kutsal dağda yaşayan
 Beli bükülmüş iki ihtiyar
 Bunun ruhunu canlandırdılar.
 Dünyadaki hayata
 Dönüp gelen zamanmış.
 Sağ elle tokalaştılar,
 Sağ yanaktan öpüştüler.
 Ne olduğunu dinlediler,
 Ne olduğunu anladılar.
 Ay desenli altın tekerlek
 Ayın yolunu döndü,
 Güneş şekilli gümüş tekerlek

Künniñ colın ebirip cüret.
 Erke-küreñ attu
 Erkin-Koo baatır,
 Kan-ceeren attu
 Kan-Mergen baatır
 Enezile, caanazıla
 Üç ıyık taygazına,
 Ölöştöy köörkiy curtına
 Cangılap kelgen turdılar.
 Altın stol turguskılayt,
 Aş cakşızınañ ajangılayt,
 Albatızın cuup alıp,
 Amır cadarın şüüşkileyt.
 Kan-Mergen uulı aydat:
 "Karu ada, beri ukkar,
 Öskö cerdeñ kiji algar.
 Öskön-çıkkın cerineñ alğanı
 Öltürerge Erlikke beriger.
 Kadıt kiji er bazarga
 İlbi-tarma salgan cürer"
 Erkin-Koo aydıp oturat:
 "Öskö lö cerdeñ alıp kelzeñ,
 Ölümü çok cürüm bolbos.
 Ceek cutpa kolına kirze,
 Irıstu cürüm kaçan da bolbos.
 Ölgölöktiñ öçinde,
 Örö turganıñ cırgalında
 Caraa-Çeçenge baratam,
 Ejimdi alıp canatam.
 Caraa-Çeçen öltürgen emes,
 Erlik-biy öltürgen edi.
 Cattañ kelgen tüney bala
 Camandaarga baza bolbos...
 Mınayıp kuuçındajıp otrgança,
 Kanadında biçiktü
 Kuskun uçup kelbey kayttı.
 Kan-Mergen kuskundı tudup,
 Kanadıp cayıp kıcırap körzö,
 Bos-kaan biçigen emtir,
 Adazın aldırıp catkan emtir.
 "Caan coboltozı coktoñ
 Caraa-Çeçendi men ekeldim.
 Cajına curtaar ejinđi
 Meneñ kelip alar turuñ.
 Caan cırgal baştalar,

Güneşin yolunu dolandı.
 Erke-küreñ atlı
 Bahadır Erkin-Koo
 Kan-ceeren atlı
 6010 Bahadır Kan-Mergen
 Anasıyla, ninesiyle
 Üç kutsal dağına,
 Zavallı Ölöştöy'ün yurduna
 Dönüp geldiler.
 6015 Altın masayı kurdular,
 Yemeğın iyisinden yediler,
 Halkı toplayıp,
 Nasıl rahat yaşayacaklarını düşündüler.
 Oğlu Kan-Mergen şöyle dedi:
 6020 "Sevgili babam, beni dinleyin.
 Başka yerden eş alın.
 Kendi yurdunuzdan aldığınızı
 Öldürerek Erlik'e verin.
 Kadın kocasını öldürmek için
 6025 Büyü, sihir yapmış."
 Erkin-Koo şöyle dedi:
 "Başka yerden alıp gelsen de,
 Ölümsüz hayat olmaz.
 Bir defa şeytan ele geçirince,
 6030 Mutlu hayat hiç olmaz.
 Ölümden önce öcte,
 İsyan edenin bayramında
 Caraa-Çeçen'e gideyim,
 Eşimi alıp döneyim.
 6035 Caraa-Çeçen öldürmedi,
 Erlik-biy öldürdü.
 Yâddan gelmiş genç kızı
 Kötülemek de olmaz...
 Böyle sohbet edip dururlarken,
 6040 Kanadı mektuplu
 Kuzgun uçup geldi.
 Kan-Mergen kuzgunu tutup,
 Kanadını yayıp okudu ki,
 Bos-kaan yazmış,
 6045 Babasını çağırıyormuş.
 "Fazla sıkıntı çıkarmadan
 Caraa-Çeçen'i alıp ben getirdim.
 Ömrünce yaşayacağın eşini
 Gelip benden al.
 6050 Büyük şölen başlar,

Akkan suudıy arakı bolor.
Cırgaldı cırgap salala,
Üyiñdi alıp canarıñ.
Cırgaldıñ uçına cetpezeñ,
Meniñ cerime curtaarıñ.
Kündü-aylu Altayda
Ceti ceek baatır bar
Seni kündülep cırgaarga
Kazan azıp cürüler.
Moñıs-Kaan taayıñdı
Baza sakıp oturıbıs.
Taayın aylına kirip bar,
Caan cırgal anda bar” – dep,
Bos-kaan biçiptir.
Kızıl tındı kıyarga
Kızalañ col cazaptır.
Caan cırgal degeni
Ölümdu cuular boluptır.
Adalu-uuldu şüüjet,
Aylandıra sanangılayt.
”Moñıs-Kaan taayıska
Barıp bis ayıldap kelek.
Altın-Sırga ceñebisti,
Aylına kirip, körüp kelek” – dep,
Adazı uulına aydıp turat.
Adalu-uuldu emdi bolzo
Cuuçıl kepterin kiyip iyet,
Argımak attarın eertep iyet.
At tiskinin teñdey tudup,
Arı bolup cürgüley beret.
Moñıs-Kaan tergeezine,
Kacılgandu kara sümerine
Çıgara cortup keldiler.
Kaptalga cetken kara coldı,
Kaan tergeezi kalın curttı
Turnabay bolgon köstörile
Tuurazınañ şirtegiley berdi.
Tuulcın bolgon kögüsterile
Ebire tartıp şüügilep keldi.
Moñıs-kaanınıñ curtında
At buularga agaş cetpes,
Kara-bacırt şaalıp kaltır.
Segis kulaktu külerleri
Cuukalarda cergeley kaynagan,
Sedeñ tondı bayları

6055

6060

6065

6070

6075

6080

6085

6090

6095

Irmak gibi içki olur.
Şöleni yaptıktan sonra,
Eşini de alıp dönersin.
Şölenin sonuna kadar kalmazsan,
Benim yurdumda yaşarsın.
Güneşli-aylı Altay’da
Yedi şeytan bahadırlar var
Sana hürmet edip eğlendirmek için
Kazanları asacaklar.
Dayın Moñıs-Kaan’ı da,
Bekliyoruz.
Dedenin evine git,
Orada büyük şölen var” diye,
Bos-kaan yazmış.
Kızıl cana kıymak için
Çetin yol hazırlamış.
Büyük şölen dediği
Ölümlü savaşlarmış.
Baba oğul düşündüler,
Etraflıca akıl yürüttüler.
”Dedemiz Moñıs-Kaan’a
Gidip misafir olalım.
Altın-Sırga yengemizi,
Evine gidip görelim” diye,
Babası oğluna söyledi.
Şimdi baba oğul
Savaş elbiselerini giyindiler,
Argımak atlarını eyerlediler.
At dizginini denk tutup,
Hızla uzaklaştılar.
Moñıs-Kaan’ın sarayına
Kara dağına
Çıkıp dört nala geldiler.
At böğrüne ulaşan kara yolu,
Kağan ülkesi sık yurdu
Dürbün gibi gözleriyle
Karşıdan incelediler.
Bilge akıllarıyla
Etraflıca düşündüler.
Moñıs-Kaan’ın yurdunda
At bağlamak için ağaç yetmez,
Sayısız insan toplanmış.
Sekiz kulplu bronz kazanları
Aşağılara dizip kaynatmışlar,
Şık paltolu zenginleri

Eki mıkın tayangan.
 Baldar bazar cerlerge
 Mancık torko cayıptır.
 Kelinder ödör cerlerge
 Keen torko cayıptır.
 Kezerler tonı taş emtir,
 Alıptar tonı altın emtir.
 Adalu-uuldu minı körüp,
 Alañ-teleñ kaykaştı.
 Kan-Mergen oygor uul
 Eki alakan caya tuttı,
 Eki alakan sabarları ötküre
 Ebirede şıñdey berdi.
 Oñ koldıñ alakanın körzö,
 Ceen ulustı mında sakıp,
 Cırgal beletegen kaan emtir.
 Sol koldıñ alakanın körzö,
 Kaan kiji ceenderine
 Kara-boro sanangan emtir,
 Kara cañıs bu cırgalda
 Kaytpaayım dep şüügen emtir.
 Er-Bökö uulın bolzo,
 Al-condı cuu dep,
 Ejigineñ ıradıp saltır.
 Altın-Sırğa keldin deze,
 Sege ne cırgal deyle,
 Ayılınñ çıkpas etken emtir.
 Barbaska baza emes,
 Bazarga cırgal emes.
 Eki boyı kaykaştı,
 Ep-arganı sanandı.
 Kan-Mergen uulı
 Adazına aydıp turat:
 "Sler mında artıp kalaar,
 Men barıp körüp keleyin"
 Kan-ceeren silkinele,
 Kunan torbok bolup kubuldı,
 Baş-arkazı coorlu boldı,
 Kan-Mergen cada tüjele,
 Tas bolup kubulıp aldı,
 Taya terezineñ soyıp etken,
 Taya tonı salbañdagan,
 Cargak şalmar bolgojin
 Calmajına caba katkan,
 Tos ödügi kılırgan,

İki beline dayanmış.
 Çocukların dolaştığı yerlere
 İpek kumaşlar yaymışlar.
 Gelinlerin geçeceği yerlere
 6100 Görklü ipekler yaymışlar.
 Pehlivanların paltosu taşmış,
 Alpların paltosu altınmış.
 Baba oğul bunu görünce,
 Çok fazla şaşırdılar.
 6105 Bilge delikanlı Kan-Mergen
 İki avcunu açtı,
 İki elinin parmaklarından
 Etrafı inceledi.
 Sağ elinin avucundan gördü ki,
 6110 Burada torunlarını bekleyip,
 Şöleni hazırlayan kağanmış.
 Sol elinin avucundan gördü ki,
 Kağan yeğenlerine
 6115 Kötü düşünce düşünüyormuş,
 Yalnızca bu şölende
 Neyi yapmayayım diye düşünüyormuş.
 Oğlu Er-Bökö'yü
 Halkı topla diye,
 Kapisından uzaklaştırmış.
 6120 Altın-Sırğa gelinini ise,
 Eğlenmek senin neyine diye,
 Evinden çıkmaz etmiş.
 Gitseler bir türlü,
 Gitmeseler bir türlü.
 6125 İkisi şaşırp kaldılar,
 Çıkar yol düşündüler.
 Oğlu Kan-Mergen
 Babasına şöyle dedi:
 "Siz burada kalın,
 6130 Ben bakıp geleyim.
 Kan-ceeren silkinele,
 Üç yaşındaki tosuna dönüştü,
 Başı, sırtı yaralı oldu,
 Kan-Mergen inip yatarak,
 6135 Tas'a dönüştü,
 Çalı kabuğundan soyulup yapılmış,
 Çalı kabuğu paltosu sallanıyordu,
 Kötü şalvarı ise
 Kalçasına yapışmıştı,
 6140 Ağaç kabuğu ayakkabısı gıcırıyor,

*Tos börügi şılıragan,
Keciri kırılñdagan,
Kecegezi çıçañdagan.
"Belgeçi-tölgöçi kiji edim" –dep,
Kök torbogın kerteñdetken,
Köörkiy tas atanıp iydı.
Baş-arkazına cılğanda,
Kök torboktıñ tuylajı tıñ,
Kiyin uçazına cılğanda,
Kök torboktıñ corgozi tıñ.
Köp albatı ortozında
Kalaptu tas kelgen turdı.
Caan degen cayzañdarı,
Caman degen tastarı
Omok tastı acıktayt.
Köñkörü cerge kelerde,
Torbogı kanayıp tuylaştan?
Öksüür cerge çıkkanda,
Corgolop kanaı baratan?
Köñkörö kelerde, baş-arka coori
Öñzürep, torbok tuylaytan boltır.
Öksüür cerge çıkkanda,
Sırkanak coorına corgoloyton boltır.
Öktöm coruktı körölö,
Caandu-caştu katkırıştı.
Taya tonı salbañdagan,
Tos börügi şılıragan,
Belge-tölgözin tudungan,
Tabiji caan cerge
Tas cetken turbay kayttı.
"Torbok adıñnıñ coorın caspay,
Tokoorıp ne cürüñ? – dejet,
Seni kem aldırğan? – dejet,
Seni kem sakıgan?" – dejet.
"Ooru cobolgo tölgö tudup,
Albatını aylanıp cürüp,
Torbok adım coortıgan.
Caan cırgal barın ugup,
Cadıp çıdajıp bolbodım.
Salğan kursak artkanınañ
Ciir bolorım ba dep kelgen edim.
Ooru kijini emdep iyerim,
Kańça cüzün belge bilerim" –dep,
Omok tas aydıp turdı.
Albatı ortodo cılıp kaldı.*

Ağaç kabuğu börkü hışırdayor,
Gırtlağı inip kalkıyor,
Saç örgüsü sarkıyordu.
"Falcı, büyücü kişiyim" diye,
6145 Boz tosununu atlandırıp,
Zavallı tas yola çıktı.
Başına doğru kayınca,
Gök tosunu hızlandı,
Arkasına doğru kayınca,
6150 Gök tosunun gidişi hızlandı.
Kalabalık halkın içine
Heybetli tas geldi.
İtibarlı cayzanları,
Kötü tasları
6155 Dinç tasa dikkatle baktılar.
Yüz üstü gelince,
Tosunu nasıl böyle çitme atıyor?
Yüksek yere çıkınca
Nasıl rahvan gidiyor?
6160 Aşağı giderken, baş aşağı yürüyüşü
Tozları savurup duruyordu.
Yüksek yere çıktığında
İleri atılarak koşuyordu.
Bu gülünç gidişi gören
6165 Herkes kahkahalarla güldü.
Söğüt dalı paltosu sallanan
Ağaç kabuğu börkü hışırdayan,
Hediyisini tutunup,
Gürültülü yere
6170 Tas yetip geldi.
"Tosun gibi atının yarasını iyileştirmeyip,
Niye geldin? dediler,
Seni kim çağırdı? dediler,
Seni kim bekliyor?" dediler.
6175 "Hastalığa, illete sihir yapıp,
Halk içinde dolaşıp,
Tosundan atımı sürerim.
Büyük şölenin olduğunu duyup,
Sabredemeyip geldim.
6180 Yapılan yemeğin artanını
Yer miyim diye geldim.
Hastayı iyileştiririm,
Türlü türlü sihir bilirim" diye,
Dinç tas böyle söyledi.
6185 Halkın içinde kayboldu.

Emçi-tomçı kiji bolup,
 Ebirede şirdepe cürdi.
 Aalga cerge barala,
 Çımlı bolup kubulala,
 Taş örgöögö uçup bardı,
 Kirgen ulusla kojo kirdi.
 Acıktap emdi mında turza,
 Altın stol belen emtir,
 Aş bajın teecilep saltır.
 Altın çööçöy koldo oynoyt,
 Arakıdañ amzagılayt.
 Moñıs-Kaan aydıp oturat:
 "Erkin-Koo lo Kan-Mergen
 Erten-bügün keler bolgon,
 Kanayıp udaan boloton?
 Kança tümen kojoñçılarım,
 Kança tümen koltukçılarım,
 Kıya baspay, sakıgar,
 Coldoñ kös kıybagar"
 Tört talalu köböñ şirdek
 Tör bajında cayılğan cattı,
 Kiji oturganı çok emtir.
 Moñıs-Kaan kara baatırına
 Laptop, cartap cakıp turdı:
 "Adalu-uuldunı koltuktay algar,
 Şirdek üstüne nıkıy tutkar"
 Kas-Mañday emegeni kirişti:
 "Men de tudaacı bolboy – dedi,
 Mekelep oturguspay" – dedi...
 Kök torbogına tas mindi,
 Aral caar kire berdi.
 Kök torbok lo çoktu tas
 Cada tujup aıdagılayla,
 Eki kızıl tülkü bolup,
 Artaş tayga booçızına
 Eeçişkençe mañtaja berdi.
 Erkin-Koonıñ canına kelip,
 Çın keberlerin tartınıp,
 Ne bolgonın aydıp berdi,
 Caman sanaanı cartap berdi.
 Adalu-uuldu katkııştı:
 "Boylorına ölüm beletegen,
 Kereezin toyo cigilep algay!
 Bakıp sakıp şıralagay,
 Ölümtikter bilinbey oturgay"

Emçi kişi gibi,
 Etrafı iyice araştırdı.
 Karanlık yere girince,
 Sineğe dönüşerek uçtu,
 Uçup taş saraya girdi,
 İnsanlarla birlikte içeri girdi,
 Şimdi etrafı incelediğinde,
 Altın masa hazırmış,
 Yemeği dibine kadar yedi.
 Altın kadeh ellerde dönüyormuş,
 İçkinin tadına baktı.
 Moñıs-Kaan şöyle dedi:
 "Erkin-Koo ile Kan-Mergen
 Bugün, yarın gelirler,
 Niçin geç kaldılar?
 Sayısız türkücülerim,
 Sayısız hizmetçilerim,
 Dağılmadan bekleyin,
 Yoldan gözünüzü ayırmayın."
 Dört köşeli keçe
 Baş köşeye yayılmıştı,
 Üzerinde oturan yoktu.
 Moñıs-Kaan kara bahadırına
 Kesin emir verdi:
 "Babayla oğlunu koltuklayın,
 Keçenin üstüne yerleştirin."
 Karısı Kas-Mañday söze girdi:
 "Ben de tutar gibi yapayım, dedi,
 Kandırıp oturtayım" dedi...
 Gök tosununa bindi,
 Ormanın içine girdi.
 Gök tosun ile yoksul tas
 Yatıp yuvarlanarak,
 İki kızıl tilkiye dönüşüp,
 Artaş Dağı'nın geçidine
 Peşpeşe at koşturdular.
 Erkin-Koo'nun yanına gelip,
 Gerçek şekillerine dönüşüp,
 Ne olduğunu anlattı,
 Kötü düşüncüyü açıkladı.
 Baba oğul kakhaha attılar:
 "Kendilerine ölüm hazırlamışlar,
 Tuttuklarını doyasıya yesinler!
 Bizi azap içinde beklesinler,
 Öleceklerinden haberleri yok.

Eki adı t p-t ney
 Alın kolu sır bice,
 Kiyin buttarı suu corgo.
 Adalu-uuldu t p-t ney
 At tiskinin te  tutkan,
 6235 A  mıkındı tayangan
 Kelgilep catpay kayttı.
 At alaa ı k l kteri
 At  akızına  aala berdi,
 6240 Ce  tuda ı k l kteri
 Cergelejip aralap keldi.
 Ko toy bazar ko o  lar
 Ko o n n    p sakıy berdi.
 At  ılbrın bo  saldılar,
 6245 Tudar-kabarga keli pedi.
 Eki koldı bo  saldılar,
 Tudarga cer cedi pedi.
 Ta  ejikti a kılays,
 Ko o  lar ko toy bazıp,
 Ko o dorın   ygileyt.
 6250 Amırgı  ciit uuldar
 Aylana bazıp, amırgılayt.
 "Ka a cılga ayıldabagan
 Ceenderimde sakıp oturım,
 6255 A -kursaktı beletep,
 Albatımla cır aarga sanandım" –dep,
 Mo ıs-Kaan aydıp oturat.
 Kas-Ma day emeen
 Kali  cuuzına bastırıp,
 6260 Kara k l tk diy elbe dep,
 Bakpırılı  ıykınayp,
 Ko toy cetken turbay kayttı.
 "K r  pegen karuu ceenimdi,
 K  rkiy erke balamdı
 6265 Boyım emdi oturguzatam" – dep,
 Kan-Mergenni  kolına  tuttu.
 Mo ıs-Kaan Erkin-Koonı cedinip,
  ırdek kırına cedip keldi.
 Eki k sti keze k rg n
 6270 Kara-baatır mında oturdu.
 Kan-Mergen tura t  ti,
 Katu keberin tartınıp iydi,
 Kara baatırdı ala koydı:
 "K zi  seni  kılak emtir,

Birbirinin aynısı e  iki at
  n ayakları dansedip,
 Arka ayakları rahvan gitti.
 Birbirinin aynısı baba o ul
 At dizginini denk tutup,
 İnce bellerine dayanıp
 Geldiler.
 At alan yi itleri
 At dire ine yi ıldılar,
 6240 Yen tutan pehlivanları
 Pe pe e geldiler.
 Yan yana y r yen t rk c ler
 S yleyecekleri t rk y  d   nd ler.
 Atın yularını bo  bıraktılar,
 6245 Tutma fırsatı bulamadılar.
 İki elleri bo ta kaldı,
 Tutmaya fırsat bulamadılar.
 Ta  kapıyı a tılar,
 T rk c ler yanyana y r y p,
 6250 T rk lerini s ylediler.
 Amırgı*  alan gen ler
 Dolanıp amırgı  aldılar.
 "Yıllar boyunca misafirim olmamı ,
 Torunlarımı bekliyorum,
 6255 Yemekleri hazırlayıp,
 Halkımla e lenmeyi d   n yorum" diye,
 Mo ıs-Kaan konu tu.
 E i Kas-Ma day
 Kalın  rt s ne  rt n p,
 6260 Kara g lge gibi yayılıp,
 k t  sesle fısıldayıp,
 Hemen s ze girdi.
 "G r  emedi im sevgili torunumu
 Sevgili, nazlı yavrumu
 6265 Kendim oturtayım" diye,
 Kan-Mergen'in elinden tuttu.
 Mo ıs-Kaan Erkin-Koo'yu alıp,
 Ke enin kenarına getirdi.
 İki g z yle sert bakan
 6270 Kara-baatır burada duruyordu.
 Kan-Mergen kalktı,
 Sert e durdu,
 Kara-baatır'ı tuttu:
 "G zlerin keskinmi ,

* Amırgı: Avıcaların hayvanları  a ırmak i in  aldıkları boru.

Köksin seniñ kara emtir.
 Kaykap körörgö ceek emezim,
 Kara sananaarga sendiy emezim"
 Kas-Mañday emegen
 Kara-baatırın korıy alıp,
 Şelkis-melkis etken turdı.
 Kan-Mergen baatır uul
 Kas-Mañdaydı kodoro tarttı.
 Köböñ şiree emdi bolzo
 Cer tömön cılırap tüşti.
 "Mindiy cakşı cöjöne
 Orogo ne çiriger? – dep,
 Erkin-Koo baatır
 Şirdekti oyto çigara tarttı.
 Şirdek ordına cer tamı
 Kararıp kalgan catpay kayttı.
 "Albatı cırgadarga sanangan kaan
 Ay tamını ne kaskan?
 Ceenderin sakıgan kaan
 Cer tamını ne kaskan?
 Ölöştöydi öçöp kıynagañ ediñ,
 Ölümdü orogo tujeten turuñ.
 Ceenderiñdi öltürerge kiçeenge emtiriñ,
 Cetkerlü sanaaña kömüler turuñ.
 Caan ulus ölgön künine
 Cakşı cırgal başaptıraar.
 Coktu-coyu uluska
 Coldu kündü beleleptireer.
 Ölöştöy adam öçi" – deyle,
 Moñıs-Kaandı ködürgen boyınça,
 Boyınıñ tamızına çaçıp ydı.
 Kan-Mergen baatır uul
 Kas-Mañdaydı tudala,
 Öböğöniñ kiynineñ
 Tamı orozına taştap ydı.
 Onı eeçiy Kara-baatırđı
 Kalaktadıp mergededi,
 Örgöö içindegi külükterdi
 Örö-tömön obırladı.
 Onoñ üydeñ cıgıp kelele,
 Albatı-congo carlap turdı:
 "Kalıktı kıynagan Moñıs-Kaan
 Kara sanaazına çöñüp öldi.
 Ceenin öltürerge kaskan orozına
 Ceek boyı tujüp öldi."

6275 Senin göğsün kara imiş.
 Şeytan gibi şaşırıp bakmıyorum,
 Senin gibi kötü düşünceli değilim."
 Kas-Mañday kadın
 Kara-baatır'ını koruyup,
 6280 Çekiştirip durdu.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Kas-Mañday'ı tutup çekti.
 Pamuk taht şimdi
 Hışırtyla yer aşağı düştü.
 6285 "Böyle güzel malı
 Niçin çukurda çürütüyorsunuz? diye,
 Erkin-Koo bahadır
 Keçeyi tekrar çıkarıp çekti.
 Keçenin yerinde yere inen delik
 6290 Kararıp göründü.
 "Halkı eğlendirmeyi düşünen kağan
 Cehennem deliğini niçin kazmış?
 Torunlarını bekleyen kağan
 Yer altı deliğini niçin kazmış?
 6295 Ölöştöy'e zulmetmiştin,
 Ölüm çukuruna düşeceksin.
 Torunlarını öldürmeye niyetlenmiştin,
 Kara düşüncen sana dönecek.
 İtibarlı insanların öldüğü gün
 6300 Büyük şölen başlayacak.
 Yoksul, yaya insanlara
 İyi bir gün hazırlayın.
 Ölöştöy babamın öcü" diyerek,
 Moñıs-Kaan'ı kaldırdığı gibi,
 6305 Kendi hazırladığı deliğe attı.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Kas-Mañday'ı tutarak,
 Kocasının arkasından
 Deliğe fırlattı.
 6310 Onun peşinden Kara-baatır'ı
 İnleterek fırlatıp attı,
 Sarayın içindeki yiğitleri
 Aşağı yukarı silktiler.
 Sonra evden çıkarak,
 6315 Halka duyuru yaptı:
 "Halka eziyet eden Moñıs-Kaan'ı
 Kötü düşüncesi öldürdü.
 Torununu öldürmek için kazdığı kuyuya
 Mel'un kendisi düşüp öldü.

Albatı-con kaykaştı,
 Alañızışkan turguladı.
 Adalu-uuldu emdi bolzo
 Ak-Bököniñ ayılına keldi.
 Ezen-meñdi suraşkanda,
 Eptü-cöptü utkışkanda,
 Altın stoldı turguzıp iydiler,
 Aş cakşızın çoğup iydiler.
 "E-e, meniñ adam
 Tañ kelerin oñdobogon emey,
 Kün ıçıgarın sespegen emey.
 Kara-boro sanaazı
 Kara bajına cetken turu.
 Aytkanımdı kaçan da ukpaytan,
 Arı kederi bar deyten" – dep,
 Ak-Bökö aydıp oturat,
 Arakı açuzın urup turat. –
 Bu la cuukta adamnıñ
 Buurzağı caanagan:
 Albatı-condı başkar,
 Ak maldı kiçee degen"
 Altın-Sırğa komudayt:
 "Ayılınan ne çıktıñ,
 Oturar cer tabılbadı ba?
 Altay üstin ne acıktadıñ?
 Ölöştöy ayıldap kleedi be? – dep,
 Aayı çok kömölyten. –
 Cöögön keldim caman dep,
 Kös kırıla körötön,
 Kara-boro sanaazı
 Kaçan da erü bolboyton"
 Anayıp cırgap oturala,
 Ak-carıkta körböğön cırgaldı
 Albatıga açar deşti.
 "Semis maldañ eñtere soyıp,
 Segis kulaktu külerler azıp,
 Albatını kündüleger – dep,
 Ak-Bökö baatırğa cakıyt. –
 Kul kiji dep kıya körböğör,
 Bay kiji dep başkalap iybeger...
 Erkin-Koo congo çıgıp,
 Emdi caan cöp ayttı:
 "Er-Bököniñ conı ediger,
 Kara-boro sanaa çok,
 Karuzıp slerdi ol başkarar.

6320 Halk şaşırdı,
 Hayretler içinde kaldı.
 Baba, oğul şimdi
 Ak-Bökö'nün sarayına geldi.
 Hâl hatır soruştuktan sonra
 6325 Birbirlerini hoş karşıladıktan sonra,
 Altın masayı hazırladılar,
 Yemeklerin iyisini yığdılar.
 "Ee, benim babam
 Tanın geldiğini anlıyorsun,
 6330 Güneşin doğacağını seziyorsun.
 Kötü düşüncesi
 Kendi başını yaktı.
 Sözlerimi hiçbir zaman dinlemedi,
 Defol git dedi" diye,
 6335 Ak-Bökö konuştu,
 Rakının sertini doldurdu.
 Bu yakınarda babamın
 Merhameti arttı:
 Halkı yönet,
 6340 Ak hayvanı koru dedi."
 Altın-Sırğa şikâyetlendi:
 "Evinden niçin çıktın,
 Oturacak yer bulunmadı mı?
 Altay üstünü niçin araştırdın?
 6345 Ölöştöy misafir mi geldi? diye,
 Çok fazla kızdı.
 Aldığım gelinim kötü diye,
 Göz ucuyla baktı,
 Kötü düşüncesi
 6350 Hiçbir zaman yok olmadı.
 Böylece eğlenirken,
 Dünyada görülmemiş bir şöleni
 Halka açın dediler.
 "Hayvanın semizini kesip,
 6355 Sekiz kulplu kazanları asıp,
 Halkı coşturun, diye,
 Ak-Bökö bahadıra emretti.
 Kul diye hor görmeyin,
 Zengin diye dışlamayın...
 6360 Erkin-Koo halkın karşısına çıkıp,
 Önemli bir konuşma yaptı:
 "Er-Bökö'nün halkıydınız,
 Aklına kötülük gelmeden,
 Sizleri şefkatle yönetti.

*Togus kaanniñ curtınan çaçılıp,
Epteşpey, mında cürgenger,
Ebirip oyto canıgar”
Albatı mında cuula tüşti,
Erkin-Koonı kurçap iydi.
Komudalın, süümcinin
Kojon ajıra ayda berdi:
“Cer altaydı izitken
Caygı künniñ izüzi,
Kuldañ bisti ayırigan
Erkin-Koonıñ iydezi.
Tün-karañuydı carıtkan
Ay çolmonniñ tañdagı,
Cayımga bisti ekelgen
Kan-Mergenniñ oygorı.
Koyon bolup kajaygança,
Kojı cazap, özölik,
Baltır edis kayılğança,
Bar cürümdi cürelık.
Erlü bütken Erkin-Koo
Erikpezin kaçan da,
Erke-küreñ ercine at
Arıbazın kaçan da.
Kalaptı bütken Kan-Mergen
Karıkpazın kaçan da,
Kan-ceeren ercine at
Cobobozın kaçan da!...
Kara taygaga çıkkança,
Kara albatı üydeşti.
Kañça cıktı keçkençe,
Kiyinineñ ulus çubaştı.
Ceri-curtına adalu-uuldu
Cedip kelgen turdılar.
At ağıdarga arga çok,
Añdap bararga öy çok.
Kaandar tübi üyege katı,
Kandı cuular cürümde katı,
Süünip cüreri as,
Sürdep koroorı köp.
Kün ertede öştü colın
Kün aldında üzer dejiy,
Adalu-uuldu cöptöjiy aldı.
Erkin-Koo emdi bolzo:
“Onon arı Bos-Kaanıñ
Curtın barıp cuulaytam – diyt,-
Öçim barıp alatam” – diyt.*

6365 Dokuz kağanın yurdundan saçılıp,
Burada huzurla yaşıdınız,
Tekrar dönüp gidin.”
Halk buraya toplandı,
Erkin-Koo’nun etrafını kuşattı.
6370 Üzüntüsünü, sevincini
Türkülerle dile getirdi:
“Yeryüzünü ısıtan
Yaz gününün sıcağı,
Bizi kulluktan kurtaran
6375 Erkin-Koo’nun gücüdür.
Gecenin karanlığını aydınlatan
Aydın ışığı,
Bizi hürriyete kavuşturan
Bilge Kan-Mergen’dır.
6380 İhtiyarlayıp, tavşan gibi ağarana dek,
Birlikte yaşayalım.
Baldır etimiz sarkana dek,
Ölene kadar yaşayalım.
Er yaratılışlı Erkin-Koo
6385 Üzülmeyin hiçbir zaman,
Kıymetli at Erke-küreñ
Yorulmayın hiçbir zaman.
Heybetli yaratılışlı Kan-Mergen
Üzülmeyin hiçbir zaman,
6390 Kıymetli at Kan-ceeren
Yorulmayın hiçbir zaman!...
Kara dağa çıkana kadar,
Kara halk uğurladı.
Sayısız vadiyi geçene kadar,
6395 Halk peşinden gitti.
Baba oğul yurtlarına
Yetip geldiler.
Atı salmaya fırsat yok,
Avlanmaya zaman yok.
6400 Kağanların sonu nesillere katı,
Kanlı savaşlar hayata katı,
Sevinçli günler az,
Üzüntülü günler çok.
Sabah erken düşmanın yolunu
6405 Gün altında kesmeli deyip,
Baba oğul sözleşti.
Şimdiyse Erkin-Koo:
“Bundan sonra Bos-Kaan’ın
Gidip yurduna savaşayım, dedi.
6410 Gidip öcümü alayım” dedi.

"Bos-Kaanga kirerdeñ ozo
 Samara biçik iyger, ada,
 Ciktü cer çok bolzin,
 Tindu neme sespezin.
 Ceti ceekti cuularga
 Slerdiñ kiyyeerdeñ bararım, - dep,
 Kan-mergen aydıp turat. –
 Bos-Kaanniñ buudagı katu,
 Acarıp cürüger, ada, - dep,
 Uulı uçında cakıp aydat. –
 Ceti ceektiñ bolgojin
 Kızarıp agar kanı çok.
 Cer üstünde ceti ceek dep,
 Tegindü emes olar adatkan"
 "Sen baza acarın – dep,
 Adazı uulın cakıyt. –
 Ceti ceektiñ cerin ebire
 Sarı koron talay agat.
 Ol talaydañ at keçpes,
 Talay üstüle kuş uçpas"
 Oñ koldoñ ezendejip alıp,
 Oñ caaktañ okşojıp alıp,
 Ermen-Çeçen le Erkin-Koo
 Eles edip cürgüley berdi.
 Kan-Mergen ciit uul
 Kan-ceerenin agıdıp iydi.
 Altın-Topçı caanazınıñ
 Şireezine cıgıp amıray berdi.

Erkin-Koo lo Ermen-Çeçen
 Caan taygalar aşkıláp,
 Caan talaylar keçkilep,
 Ak-Bököniñ cerin köstöp,
 Caan meñdebey bargılap cadat.
 Añçı uul Erkin-Koo
 Añ semizini coloy adat,
 Uzun tişke tiştep iyet,
 Kayın enezin azırap cüret.
 Ak-Bököniñ cerine kelze,
 Albatı-con ezen emtir.
 Ak-Bökö süüngen turdı,
 Ezen-amırdı surap uktı.
 Aştıñ cakşızın cıp,
 Arakınıñ açuzın içip,
 Tündü-tüştü cırgay berdiler.

"Bos-Kaan'a gitmeden önce
 Mektup gönder, baba,
 Hiçbir engel olmasın,
 Hiçbir canlı sezmesin.
 6415 Yedi şeytanla savaşmak için
 Sizin arkanızdan gideceğim" diye,
 Kan-Mergen söyledi.
 Bos-Kaan'ın engelleri sert,
 Dikkatli ol, baba, diye,
 6420 Oğlu sonunda babasını uyardı.
 Yedi şeytanın ise
 Kızarıp akacak kanı yok.
 Yer üstünde yedi şeytan diye,
 Onlar boşuna ad salmamışlar."
 6425 "Sen de dikkatli ol diye,
 Babası oğlunu uyardı.
 Yedi şeytanın yurdunun etrafından
 Sarı zehirli ırmak akıyordu.
 O ırmaktan at geçmez,
 6430 Irmak üstünde kuş uçmazdı.
 Sağ elle tokalaşıp,
 Sağ yanaktan öpüşüp,
 Ermen-Çeçen ile Erkin-Koo
 Uzaklaşıp gittiler.
 6435 Genç yiğit Kan-Mergen
 Kan-ceeren'ini saldı.
 Ninesi Altın-Topçı'nın
 Tahtına çıkıp dinlendi.

6440 Erkin-Koo ile Ermen-Çeçen
 Yüce dağlar aşıp,
 Büyük nehirler geçip,
 Ak-Bökö'nün yerine yönelip,
 Fazla hızlanmadan gittiler.
 6445 Avcı delikanlı Erkin-Koo
 Avın semizini yolda vurdu,
 Uzun şişe taktı,
 Kaynanasını doyurdu.
 Ak-Bökö'nün yerine geldiğinde,
 6450 Halk esenmiş.
 Ak-Bökö sevindi,
 Hâl hatır sordu.
 Yemeğin iyisini yiyip,
 İçkinin sertini içip,
 6455 Gece gündüz eğlendiler.

Tüş kelgenin küñneñ tanıp,
 Tün kirgenin cıldistañ tanıp,
 Biliner-bilinmez oturdılar.
 Bir kün Ermen-Çeçen
 Baş kayırçaqtı aça tartıp,
 Törtön eki kat
 Caan sudur alıp çıktı.
 Cer-altaydı ayladıp,
 Bos-Kaannıñ cerin köröt.
 Tün kیرerde, kıyın catpay,
 Tüş kیرerde, kuuçın aytpay,
 Sudur biçikti kıcırp oturat.
 Art uçında Ermen-Çeçen
 Kerektiñ uçurın temdektep aydat:
 "Bos-Karada taş örgöö bar,
 Ölä tındarı cok
 Cetkerleri anda emtir,
 Bir uçında bolgojın
 Bos-Kaan boyı emtir,
 Seniñ barıp urujataniñ
 Oyun-soot emes emtir.
 Ak-çañkır örgöözi bar,
 Caraa-Çeçen anda boluptır,
 Edi-kanı ağıp kaltır.
 Bargan iziñ bar bolor,
 Oyto iziñ cok bolor.
 Caan ölüm mında
 Cajına köpti baskan emtir,
 Budı-kolı tüñey
 Togus sindu temir kara
 Alma-cilme bar emtir,
 Aylanıp kezip cadar
 Kaykaldu bütken şütke emtir.
 Kalbakçadañ kaniñ alar,
 Ergekçedeñ ediñ kerter,
 Teermen çilep teerendep iyer.
 Onıñ beri canında
 Kara talay bar emtir,
 Kara talay keçüzinde
 Kodrañ baatır turgan boluptır.
 Ölä cañdu bargajın,
 Öltüreten baatır emtir,
 Keçer cañdu bargajın,
 Keçireten karuul emtir.
 Cer aldında Erlik-biydiñ

Gündüz olduğunu güneşten bilip,
 Gecenin girdiğini yıldızdan tanıyıp,
 Akılları gelip gidip oturdular.
 Bir gün Ermen-Çeçen
 Büyük sandığı açıp,
 Kırk iki katlı
 Büyük kutsal kitabı aldı
 Yeryüzünü dolaşıp,
 Bos-Kaan'ın yurduna baktı.
 Gece girince sıkıntı çekmeden,
 Gündüz olunca söz söylemeden,
 Kutsal kitabı okuyup durdu.
 En sonunda Ermen-Çeçen
 Gerekli ipucunu verdi:
 "Bos-Kara'nın taş sarayı var,
 Ölecek canları olmayan,
 Şeytanları oradaymış,
 Bir ucundaysa
 Bos-Kaan kendisi duruyormuş,
 Senin gidip vuruşman
 Oyun, eğlence değilmiş.
 Ak çakır sarayı var,
 Caraa-Çeçen oradaymış,
 Eti, kanı akıp kalmış.
 Gittiğin izin kalır,
 Geri dönüş izin olmaz.
 Büyük ölüm burada
 Şimdiye kadar çoğunu öldürmüş,
 Eli, ayağı birbirine eş
 Dokuz gövdeli demir kara
 Kötü büyü varmış,
 Dolanıp keser
 Şaşırtıcı yaratılışlı mahlukmuş.
 Kaşıkla kanını alır,
 Etini parmak gibi keser,
 Değirmen gibi öğütür.
 Onun beri yanında
 Kara ırmak varmış,
 Kara ırmağın geçidinde
 Kodrañ bahadır duruyormuş.
 Ölüme giderken,
 Öldürecek bahadırmışsın,
 Geçmek için gidersen,
 Geçirecek nöbetçiymiş.
 Yer altındaki Erlik-biy'in

Bir cajit tuyugında
Togus koldu, ceti köstü
Moomo kara cörgömös bar,
Moomo etken armakçı
Üç cıldañ büdüp kalar.
Onıñ etken armakçızın
Üzer neme çok boluptır.
Bu armakçını sen alzañ,
Buudaktardı ceñeriñ...
Ne bolzo, ol bolzın,
Kerekti bir baştaganda
Uçına onı cetirer kerek.
Uçına cetirip şüür kerek.
Erke-küreñ attıñ
Eerin alıp, agıdıp iy,
Er boyıñ cadıp amıra...
Ermen-Çeçen emdi bolzo
Odus kojoñçı kelin aldı,
Aydara til ceñil,
Çööçöy tudarga kol ceñil
Odus cıyrak uul aldı,
Beş töögö koş koştodı.
On baytaldı, on irikti
Taldap soyıp, koştóp iydi.
Ermen-Çeçen abakay
El-conıla cakşılajıp,
Erke-sur adına minip,
Caan corukka atandı.
Altay sının keriy cortıp,
Ermen-Çeçen kojoñdoyt.
Ermen-Çeçen kojoñın
Cajıl agaş bürleri
Caykanıjıp tıñdagılayt,
Canındagı añ-kuştar
Canına cuulıp turgulayt.
Mını ukkan Erlik-biy
Çoçıp, kaykap oturat:
"Ermen-Çeçen emegenniñ
Komudaar cañı çok edi.
Erkin-Koo küyüzi
Emdi katap öldi be?
Ceti ceektiñ curtın
Cemirerge kirdi be?"
Kodrañ baatır kojoñdı
Tıñdap çek toktoboyt,

6505

6510

6515

6520

6525

6530

6535

6540

6545

Gizli bir yerinde
Dokuz kollu, yedi gözlü
Moomo adlı kara örümcek var,
Moomo'nun yaptığı halat
Üç yıla kadar biter.
Onun yaptığı halatın
Kopacak yeri yokmuş.
Bu halatını sen alırsan,
Engelleri yenersin...
Ne olaksa o olsun,
Bir işe başlayınca
Sonuna ulaştırmak gerek.
Sonuna yetirip düşünmek gerek.
Erke-küreñ atın
Eyerini alıp, sal.
Yatıp er vücudunu dinlendir...
Ermen-Çeçen şimdise
Otuz türkücü gelin aldı,
Sesleri çok güzel,
Sakicilerden iyi kadeh tutan
Otuz becerikli delikanlı aldı,
Beş deveye yük yükledi.
On kısrağı, on tokluyu
Seçerek kesip, yükledi.
Ermen-Çeçen hatun
Halkıyla vedalaşıp,
Erke-sur atına binip,
Büyük yola çıktı.
Altay üstünü dolaşıp,
Ermen-Çeçen türkü söyledi.
Ermen-Çeçen'in türküsünü
Yeşil ağaçların yaprakları
Sallanıp dinlediler.
Yanındaki hayvanlar
Yanına toplandılar.
Bunu işiten Erlik-biy
Ürküp, şaşırdı:
"Ermen-Çeçen kadının
Şikâyetlenecek durumu yoktu.
Damadı Erkin-Koo
Şimdi tekrar mı öldü?
Yedi şeytanın yurdunu
Yıkma mı geldi?"
Kodrañ bahadır türküyü
Dinleyip yerinde duramadı,

Oturarı as boldı,
 Turarı köp boldı.
 "Keçüdeñ keçerge cuuktayt pa?
 Ada-biyge braadı ba?
 Cakşı toyo kursaktaza,
 Arakızınañ mege içirze,
 Anayıp mege kojoñdop berze,
 Keçirip te salbay" – dep,
 Kodrañ baatır sananat.
 Caraş kojonıñ üzükteltpey,
 Kodrañ baatırdı maktagança,
 Ermen-Çeçen cedip keldi,
 Elem-salam suraştı,
 Ezen-amırdı uguştı.
 Beş tööniñ kojın tñjüret,
 Tajıurlardı kolboy tudat.
 Kodrañ baatır aldına
 Ajanzın dep salganı
 Aş bajınıñ teecizi emtir,
 Çögödöy tudup urganı
 Arakınıñ açuzı emtir.
 "Kajı altaydañ atandaar,
 Kajı cerge col aldaar?" – dep,
 Kodrañ baatır şılaj berdi.
 "Atayımnañ amadap,
 Colugarga kelgenim cañıs sen.
 Col alğan keregime
 Bolujatan kiji cañıs sen.
 Tün-tüş köp emey,
 Tññey le kuuçındaıjıp iybey" – dep,
 Ermen-Çeçen aydıp turat.
 Uuldar çıyragı et kaynatat,
 Koldorı ceñil çööçöy tudat,
 Kelinderi kojoñ çöyöt.
 Kodrañ baatır taptu kaladı.
 "Kandıy keregeer bar? – dedi,
 Artıktap bererim cok edi.
 Coktu-coyu kiji edim.
 Caandarımdı keçirgemde,
 Cajık-tojik et bereten,
 Caman-kıya körüp cüreten.
 Cajına mındıy kursak cibeem,
 Cajına mındıy kündü körbööm.
 Kara talaydı keçer bolzoor,
 Kañça da katap keçireyin.

Oturması azaldı,
 Ayakta durması arttı.
 "Geçitten geçmeye yaklaştı mı?
 Ada-biy'e yaklaştı mı?
 6550 İlyce doyurursa,
 İçkisinden bana içirirse,
 Bana böyle türkü söylese,
 Geçiririm" diye,
 Kodrañ bahadır düşündü.
 6555 Güzel türküsünü kesmeden,
 Kodrañ bahadırı överek,
 Ermen-Çeçen yetip getirdi,
 Karşılıklı selâmlaştılar,
 Hâl hatır soruştular.
 6560 Beş devenin yükünü indirdi,
 Mataraları tutuştular.
 Kodrañ bahadırın önüne
 Yesin diye koyduğu
 Yıyeceğın iyisiymiş,
 6565 Diz çöküp kadehe doldurduğu
 İçkinin sertiymiş.
 "Hangi Altay'dan geliyorsunuz,
 Nereye gidiyorsunuz?" diye,
 Kodrañ bahadır sorguya çekti.
 6570 "Yola çıkışımın sebebi
 Yalnız seni görmek için.
 Yolculuğumun amacına ulaşmasına
 Yalnız sen yardım edebilirsin.
 Gece gündüz demeden,
 6575 Konuşup sohbet ederiz" diye,
 Ermen-Çeçen söyledi.
 Delikanlıların çeviği et kaydattı,
 Elleri becerikliler kadeh sundu,
 Genç kızlar türkü söyledi.
 6580 Kodrañ bahadır sarhoş oldu.
 Yapılacak ne işiniz var? dedi,
 Vereceğim fazla bir şeyim yok.
 Yoksul, yaya biriyim.
 6585 Büyüklerimi geçirdiğimde,
 Kötü et verirler,
 Hor görüp geçip giderler.
 Bu yaşına kadar böyle yemek yemedim,
 Bu yaşına kadar böyle itibar görmedim.
 Kara ırmağı geçecekseniz,
 6590 İstediğiniz kadar geçireyim,

Öskö aybıgar bar bolzo,
Onı da men büdüreyin...
Ermen-Çeçen aydıdı:
"Erlik-biy cerinde,
Tuura cajit büginde
Kara Moomo cörgömöş bar,
Togus koldu, ceti köstü.
Üç cılga armakçı kataar,
Ceti cılga üzülbey cürer.
Andıy ilbülü armakçı
Bu künderde büdüp cat,
Onı barıp surap ekel.
Eş-baraan taap bererim,
Ayıldı-curttu ederim"
Ukkança da bolbodi:
"Udatpay,, baratam" – dedi.
Ermen-Çeçen süme ayttı:
"Köndüre surakla alıp bolbozıñ,
Köküde aydıp, surazañ, kaytpaza,
Olcogo kelgen ulustıñ
Attarı kayra kaçat de,
Altayına uçup ödöt de.
Adarga meniñ ogım cetpeyt,
Tudarga meniñ küçim cetpeyt.
Kara Moomo armakçızıla
Kanattuzın tudup cadarga
Surap kelgen edim de.
Andıy-mındıy kızalañ bolzo,
Ak-Bököniñ cerine curtaarıñ"
Kodrañ baatır ezendejip,
Erlik cerine uça berdi.
Ermen-Çeçen abakay deze
Altayına cana berdi.
Çiçke-karalu Kodrañ baatır
Erlik cerine cetken turdı.
Temir kara çakızına
Çiçke-karazın buulap iydi.
Ces öñdü kaalga açıp,
Cılan sürlü bozogo altap,
Erlik örgöözine kirip bardı.
Ezen-mendi suraştı.
Elem-salamdı uguştı.
"Kandıy cürüñ, Kodrañ?" –dep,
Erlik-biy surap oturdı.
"Cürümimde komudal çok,

6595

6600

6605

6610

6615

6620

6625

6630

6635

Başka isteğiniz varsa,
Onu da yerine getireyim..."
Ermen-Çeçen şöyle konuştu:
"Erlik-biy'in yerinde
Gizli bölgesinde
Kara Moomo adlı örümcek var,
Dokuz kollu, yedi gözlüdür.
Üç yıldır halat dokuyor,
Yedi yıl boyunca kopmaz.
Böyle sihirli bir halat
Bu günlerde bitmek üzere,
Onu alıp getir.
Sana eş bulurum,
Evli barklı yaparım."
Bunu iştirir iştirmez:
"Vakit geçirmeden, gideyim" dedi.
Ermen-Çeçen akıl verdi:
"Doğrudan istersen alamazsın,
Bir bahaneyle istersen alırsın,
Esir gelen insanların
Atları geri kaçıyor de,
Uçup Altay'larına gidiyorlar de.
Vurmaya benim okum yetmiyor,
Tutmaya benim gücüm yetmiyor.
Kara Moomo'nun halatını
Kanatlısını tutmak için
İstemeye geldim de.
Bunu gerçekleştirdiysen,
Ak-Bökö'nün yurdunda yaşarsın."
Kodrañ bahadır vedalaşıp,
Erlik'in yerine uçarak gitti.
Ermen-Çeçen hatun ise,
Altay'ına döndü.
Çiçke-kara atlı Kodrañ bahadır
Erlik'in yerine yetti.
Demir kara at direğine
Çiçke-kara atını bağladı.
Bakır renkli kapıyı açıp,
Yılan şekilli eşiği adımlayıp,
Erlik'in sarayına girdi.
Hâl hatır soruştı.
Karşılıklı selâmlaştılar.
"Nasılsın, Kodrañ?" diye,
Erlik-biy sordu.
"Hayatımda kötü bir şey yok,

İjimde tutak çok.
 Talay tübiniñ balığın
 Taldap ılgap körödim.
 Talaydı keçken ulustı
 Taldap men keçiredim.
 Talay tübile balık cüzet,
 Balıktañ başka balık bolot.
 Arı bolup attar uçat,
 Sereelerimde, sereem cetpeyt,
 Adarımda, ogom cetpeyt.
 Çındak men buudak bolzom,
 Çın suragımdı бүдүрігер.
 Tegin men catkan bolzom,
 Amıradıp bojudıgar”
 “Ugayın, ne suraktu cürün?” –
 Udura Erlik-biy ayttı.
 “Kara Moomo armakçıızı
 Kös körgöndi tudatan degen.
 Çın karuulga turguskan bolzoor,
 Çındıy armakçıını beriger.
 Kandıy baatır tudunatan?
 Kandıy kezer edineten?
 Armakçıını berbes bolzoor,
 Arı kederi candırıgar.
 Algan meniñ ejim çok,
 Azıragan meniñ balam çok.
 Tüñey baatır emezim be?
 Tüñey kezer bolbodım ba?” – dep,
 Kodrañ baatır komudadı.
 Erlik-biy emdi bolzo
 Eki kabagın cemire körüp,
 Eek sagalın sıymay tudup,
 Eki közin cumup alıp,
 Emdi mında sanana berdi.
 “Aday bolgon Erlik-biyim,
 Al sanaaga ne tüştiger?
 Armakçııgar karam bolzo,
 Arı kederi süriger” – dep,
 Kodrañ baatır aydıp turdı.
 Erlik-biy ermek aytpadı,
 Taş örgöözineñ çıga bastı,
 Kök bukazına minip,
 Arı bolup corto berdi.
 Ança-minça udabadı,
 Aylana sogup cedip keldi.

İşimde her şey yolunda.
 Irmağın dibindeki balığı
 Seçip ayırt ediyorum.
 Irmağı geçen insanları
 Seçip geçiriyorum.
 Irmağın dibinde balık yüzüyor,
 Balıktan başka bir balık.
 Atlar uçup gidiyor,
 Attığımda mızrağım yetmiyor,
 Vurmaya okum yetmiyor.
 Ben gerçek engelinizsem,
 Gerçek isteğimi yerine getirin.
 Boş yere duruyorsam,
 Serbest bırakın dinleneyim.”
 “Dinliyorum, ne amaçla geldin?”
 Erlik-biy böyle karşılık verdi.
 “Kara Moomo’nun halatı
 Göz göreni tutuyor diyorlar.
 Beni gerçek korucu olarak tutuyorsanız,
 Gerçek halatı verin.
 Hangi bahadır tutacak?
 Hangi bahadır yapacak?
 Halatı vermeyecekseniz,
 Kovun gideyim.
 Evlendiğim eşim yok,
 Büyüttüğüm çocuğum yok.
 Ben de bahadır değil miyim?
 Ben de pehlivan olmadım mı?” diye,
 Kodrañ bahadır şikâyetlendi.
 Şimdi Erlik-biy
 İki kaşını çatıp,
 Sakalını sıvazlayıp,
 İki gözünü yumup,
 Şimdi durup düşündü.
 “Atam Erlik-biy’im,
 Niçin derin düşünceye daldınız?
 Halatınız bu kadar değerliyse,
 Kovun beni gideyim” diye,
 Kodrañ bahadır konuştu.
 Erlik-biy söz söylemedi,
 Taş sarayından çıktı,
 Gök boğasına binip,
 Koşturup uzaklaştı.
 Çok zaman geçmedi,
 Atını döndürüp geldi.

"Kança cılga karuul bolgoñ,
 Kara armakçını alar turuñ,
 Yeti cılga tudunariñ,
 Ceekterdi ötkürbeziñ.
 Ceti cıldıñ bajında
 Kara armakçı tını çıgar.
 Solun neme sen tutsañ,
 Türgen mege cetirip tur,
 Tındu cetker tutpas bolzoñ
 Tınıñdı mege kıydırariñ" –dep,
 Erlik-biy cakıyla
 Armakçını tuda berdi.
 Armakçı algan Kodrañ baatır
 Arı bolup eles etti,
 Keçüzine toktobodı,
 Keytip kalgan barıp cattı,
 Ak-Bökö tergeezine cetti.
 At alarga cılıbır cedişpeyt,
 Koltuktaarga kol cedişpeyt,
 Ak bayzıñga alıp kirdiler,
 Tör bajına oturgızıp iydiler.
 Ezen-mendi suraştı,
 Elem-salam uguştı.
 "Aybigardı бүдүрдим" – deyle,
 Armakçını alıp berdi.
 "Caan aybı бүдүрген
 Kodrañ baatırğa ne kerek?
 Onçozın alızın" – dejet.
 Kodrañ baatır aydıp oturat:
 "Antıgarlu nacı uçun
 Ayılardañ neme albas turum,
 Kara talay balığın
 Karmaktap cizem, bolor turu.
 Slerdiñ kerek bütken tuştı,
 Slerdiñ ceñü bolgon tuştı
 Kayra boo keler turum.
 Curtaarga eş kerek,
 Tudunarga mal kerek,
 Azıraarga bala kerek"
 Erkin-Koo örö turat,
 Kodrañ baatırdı okşop turat:
 "Meniñ keregime boluşkan uçun,
 Kayraldu kerekti tapkan uçun,
 Kara bajım ezen cürze,
 Kara conımnañ bala berbezim,

6685

6690

6695

6700

6705

6710

6715

6720

6725

"Uzun yıllar nöbet tuttun,
 Kara halatı alacaksın,
 Yedi yıl sende kalacak,
 Mel'unları geçirmeyeceksin.
 Yedi yılın başında
 Kara halatın ruhu çıkar.
 Başka bir şey tutsan,
 Hemen bana getireceksin.
 Canlı mel'un tutamazsan
 Canını alırım" diye,
 Erlik-biy emerederek
 Halatı tutup verdi.
 Halatı alan Kodrañ bahadır
 Hızla uzaklaşıp gitti,
 Geçidinde durmadı,
 Keyif içinde yol aldı,
 Ak-Bökö'nün ülkesine yetti.
 Atı tutmak için yular yetişmedi,
 Koltuklamak için kol yetişmedi,
 Alıp ak saraya girdirdiler,
 Baş köşeye oturtular.
 Hâl hatır soruştular,
 Karşılıklı selâmlaştılar.
 "İsteğinizi yerine getirdim" diyerek,
 Halatı verdi.
 "Önemli işi gerçekleştiren
 Kodrañ bahadıra ne lâzım?
 Hepsini alsın" dediler.
 Kodrañ bahadır şöyle dedi:
 "And içmiş dostum için
 Evinizden hiçbir şey almam,
 Kara ırmağın balığını
 Oltayla tutup yemem kâfi.
 Siz işinizi bitirdikten sonra
 Zaferinizi kazandıktan sonra
 Tekrar gelirim.
 Birlikte yaşamak için eş gerek,
 Beslemek için hayvan gerek,
 Büyütmek için çocuk gerek.
 Erkin-Koo ayağa kalktı,
 Kodrañ bahadırı öptü:
 "Bana işimde yardımcı olduğun için,
 En önemli şeyi bulduğun için,
 Kara başım sağ kalırsa,
 Kara halkımdan kız vermem,

Kaandar baldarınañ taldap bererim"

Erkin-Koo batır

Erke-küreñniñ eertep iydi,

Ercine adı semirip kaltır,

Altın tügi caranıp kaltır.

Erke-küreñge mine sogup,

Moomo armakçızn ala koyıp,

Kodrañ baatır la ekü

Ereen-tereen ezirik,

Ekilezi sır katkıda

Eles edip cürgüley berdi.

Ermen-Çeçen abakay

Sañskannıñ kanadına

Samara biçik biçip iyet:

"Karu balam Kan-Mergen,

Adañ caan cuuga bardı.

Bos-Karaniñ curtın köstöp

Eles edip cürüp kaldı"

6730

6735

6740

Kağanların kızından seçip veririm."

Bahadır Erkin-Koo

Atı Erke-küreñ'i eyerledi,

Kıymetli atı semirmişti,

Altın tüyü güzelleşmişti,

Erke-küreñ'e binip,

Moomo'nun halatını alıp,

Kodrañ bahadır la ikisi

Sarhoşluktan yalpalayıp,

İkisi kahkahalar atarak

Gidip uzaklaştılar.

Ermen-Çeçen hatun

Saksağanın kanadına

Yazı yazıp gönderdi:

"Sevgili oğlum Kan-Mergen

Baban büyük savaşa gitti.

Bos-Kaan'ın yurduna yönelip

Uzaklaşıp gitti.

216

Kodrañ baatır la Erkin-Koo

Kara talayga cetkilep keldi.

Kara talaydı keçele,

Kodrañ baatır la ezendejele,

Erkin-Koo cüre berdi.

Bos-Kaannıñ cerine uulandı,

Açılardı-cabılardı ötti.

Onoñ arı barıp catkajın,

Bos-Karaniñ buudagı bolgon

Sarı koron talay cattı.

Keçer keçü çok,

Ercine at küyüp ölör,

Kanattu kuş ajıra uçpas,

Koron talaydın buuzına ölör.

Örö aylanıp, bajına çıkpazın,

Tömön aylanıp, uçına cetpeziñ.

Minı körgön Erkin-Koo

Açu-koron kıygırdı,

Ama-tomo sıgırdı:

"Kañça katap aldırarıñda,

Koron sarı talayınıñ

Say keçüzi kayda?!

Altayına candıratan

Caraa-Çeçen ejim kayda?!

Keçirer bolzoñ, keçüñ ber,

Keçirbes bolzoñ, ejim ber!"

Kaptalga cetken kara col,

6745

6750

6755

6760

6765

6770

Kodrañ bahadır ile Erkin-Koo

Kara ırmağa yetip geldiler.

Kara ırmağı geçince,

Kodrañ bahadır la vedalaşarak,

Erkin-Koo ilerleyip gitti.

Bos-Kaan'ın yerine yöneldi.

Yer altına açılan deliğe geçti.

Oradan ileri giderken,

Bos-Kara'nın engeli olan

Zehirli sarı ırmak karşısına çıktı.

Gececek geçidi yoktu,

Kıymetli at yanıp ölür,

Kanatlı kuş yanıp uçamaz,

Zehirli ırmağın buğusundan ölür.

Yukarı dolanıp, başına çıkamazsın,

Aşağı inip, sonuna ulaşamazsın.

Bunu gören Erkin-Koo

Acı acı bağırdı,

Türlü şekilde ısıklık çaldı:

"Sayısız defa çağırdığında,

Zehirli sarı ırmağının

Taş geçidi nerede?!

Altay'ına döndüreceğin

Eşim Caraa-Çeçen nerede?!

Geçireceksen, geçit ver,

Geçirmeyeceksen, eşimi ver!"

At sağrısına ulaşan kara yol,

Eelbes bek temir kür
 Emdi aldında cada berdi.
 Erkin-Koo eles etti.
 Ança-mınça bolboy turup,
 Bos-Kaannıñ örgöözine
 Cedip kelgen turbay kayttı.
 Temir kara çakızına
 Erke-küreñdi buulap iydi.
 Tas kara örgöözine,
 Kara çoy kaalgazına
 Erkin-Koo bazıp keldi.
 Ejikte turgan eki baatır
 Erkin-Koogo col berbeyt,
 Uşpa cıdaların uulay tudat.
 Erkin-Koo açınala,
 Eki baatırdı tudala,
 Eki başka mergedep iyet.
 Ermek-kuuçın cogınañ
 Çoy ejikti kayra açat.
 Kara börkin kıya kıygen,
 Kabaktarın tüüy körgön,
 Eki kösti kaday körgön,
 Eki meeley şımay tartkan.
 Kara örgöögö ay carkını sogulat,
 Kaalgazına kün carkını çağılat.
 Ay bildürlü altın tegelik
 Altıgı oroondı carıdat.
 Kün bildürlü küler tegelik
 Külükter cüregin calay tiyet.
 Karañuyda bütken albatı
 Carık carkındı körüp bolboy,
 Köstörin tuy tutkulayt.
 Caan uluzı aydıjat:
 "Cajına mindiy neme körböönis,
 Caan kalaptu baatırdı
 Bos-Kara kaanıbıs
 Boo nee aldırğan?
 Kıymırgan çak kelgen be?
 Kızalañdu öy kelgen be?"
 Erkin-Koo baatır
 Kara örgöögö kirip keldi,
 But bajınañ:
 "Ezen be?" dedi.
 Oñ kolgo tabılgu saptu
 Kamçı tudunat,

6775

6780

6785

6790

6795

6800

6805

6810

6815

Eğilmez sağlam demir köprü
 Şimdi önünde durdu.
 Erkin-Koo (onu geçip) uzaklaştı.
 Çok zaman geçmedi,
 Bos-Kaan'ın sarayına
 Yetip geldi.
 Demir kara at direğine
 Erke-küreñ'i bağladı.
 Yuvarak kara sarayına,
 Kara dökme demirden kapısına
 Erkin-Koo yürüyerek geldi.
 Kapıda duran iki bahadır
 Erkin-Koo'ya yol vermedi,
 Kargılarını ona çevirdiler.
 Erkin-Koo öfkelenerek,
 İki bahadırı tutarak,
 İki ayrı yöne fırlattı.
 Lâf söz söylemeden
 Dökme demir eşiği çekip açtı.
 Kara borkünü yan giymiş,
 Kaşlarını çatmış,
 İki gözü sert bakmış
 İki eldivenini takmıştı.
 Kara saraya ay ışığı vuruyordu.
 Kapısına güneş ışığı vuruyordu.
 Ay desenli altın tekerlek
 Yer altı ülkesini aydınlatıyordu.
 Güneş desenli bronz tekerlek
 Pehlivanların yüreğini yaktı.
 Karanlıkta yaratılmış halk
 Güneş ışığına bakamayıp,
 Gözlerini kapadılar.
 Büyük insanlar şöyle dedi:
 "Bu yaşıma kadar böyle şey görmedik,
 Heybetli bahadırı
 Kağanımız Bos-Kara
 Niye buraya çağırttı?
 Dünyanın sonu mu geldi?
 Buhranlı zaman mı geldi?"
 Bahadır Erkin-Koo
 Kara saraya girdi,
 Ayakta durarak:
 "İyi misin?" dedi.
 Sağ elinde çayır melikesi saplı
 Kamçı tutuyordu

Sol kolıla aç mıkındı
 Keze tayanat,
 Bos-Karaniñ emegeni
 Celmer kara baştu emtir,
 Ayañ oşkoş köstü,
 Ezen-mendi suraytan
 Eki közi bu emtir.
 Arı bolup bazarda,
 Cıtkezinde kara meñdiy,
 Cañıs caan köstü emtir.
 Özör çaştı, ölör tındı
 Siñar közile tanıytan emtir.
 Bos-Kara kaan
 Aş bajınañ teecilep cigen,
 Arakınıñ açuzın içken,
 Altın stol üstünde
 Kiji baji ayaktı,
 Sayrap, cırgap oturat.
 "Ayaktarıñ as emtir.
 Bajım ayakka caraar ba?" – dep,
 Erkin-Koo öçöp suradı.
 "Eptep öñdöp algajın,
 Bek ayak bolboy kaytsın – dep,
 Bos-Kara çınaarkap ayttı. –
 Seniñ bajıñdı ayak ederge
 Mege küç emes, uul,
 Balkaşla etken nemeñdi
 Cunup la izze, ayak bolboy...
 Aş cakşızın cazayla,
 Albatı cuup sakıgam,
 Neniñ uçun kelbediñ?"
 "Ercine adım arık uçun,
 Adımı semirtip udadım.
 Edim meniñ cımjak balkaş,
 Onıñ kurgaarın sakıdım" – dep,
 Erkin-Koo uçtu.
 "Cobogon kiji aş iç,
 Koli-budiñ tıñ bolor" – dep,
 Bos-Kaan aydıp oturdı.
 "Kiji baji ayagıñdı
 Kolıma men tutpazım,
 Kiji kanı suuzınıñdı
 Kağan da men amzabazım.
 Caraa-Çeçen ejim kayda?
 Candırar bolgon söziñ kayda?" – dep,

Sol eliyle ince beline
 Dayanmıştı,
 Bos-Kara'nın karısı
 Dağınık kara başlı,
 Çukur gibi gözlüydü,
 Hâl hatır sordu
 İki gözü böyleymiş.
 İleri doğru yürüdüğünde,
 Ensesinde kara beni vardı,
 Büyük tek bir gözü varmış.
 Yaşanacak yaşı, ölecek canı
 Tek gözüyle tanır bilirmiş.
 Bos-Kara kağan
 Yemeği dibine kadar yemiş,
 Rakının sertini içmiş,
 Altın masanın üstünde
 İnsan başından kâseli,
 Keyif içinde eğleniyordu.
 "Kâselerin azmış.
 Başım kâse olur mu?" diye,
 Erkin-Koo öfkeyle sordu.
 "Ustalıkla yaparsan,
 Sağlam kâse olur tabii ki, diye,
 Bos-Kara kibirli konuştu.
 Senin başını kâse yapmak
 Benim için zor değil, delikanlı,
 Çamurdan yaratılmış uzvun
 Yıkanırsa, kâse olur tabii ki...
 Yemeğin iyisini yaparak,
 Halkı toplayıp bekledim,
 Niçin gelmedin?"
 "Kıymetli atım zayıfladığı için,
 Atımı semirtmeyi bekledim.
 Benim etim yumuşak çamur,
 Onun kurumasını bekledim" diye,
 Erkin-Koo konuştu.
 "Yorulan insan yemek ye,
 Eline, ayağına güç versin" diye,
 Bos-Kaan konuştu.
 "İnsan başından kâseni
 Ben elime almam,
 İnsan kanından içeceğini
 Hiçbir zaman tatmam.
 Eşim Caraa-Çeçen nerede?
 Döndüreceğim diye verdiğin
 sözün nerede?" diye,

Erkin-Koo suradı.
 "Ak-çañkır örgöö turar,
 Algan katıñ anda bolor – dep,
 Bos-Kaan aydala,
 Ceten ceti tildü
 Ces cülküür alıp berdi. –
 Taş örgöniñ somogın
 Ceten katap tolgoylo,
 Açıp kireriñ.
 Kündü cerde cüretenniñ,
 Küni cokko artatanniñ
 Cargı açar ceri anda,
 Cargıçılar sakıgança"
 Erkin-Koo atandı,
 Ak-çañkır örgööni
 Aylana cortıp acıktadı.
 Bektü ejigin kodoro tartıp,
 Çañkır örgöögö kirip barza,
 Erkene sööginde et cok,
 Emdi boyında kan cok,
 Ölörine cuuktap kelgen,
 Ölümтикке cede bergen
 Caraa-Çeçen oturdı,
 Onıla kojo andıy ok
 Arık bala oturdı,
 Keberkek büdümdü kıs emtir.
 Carajı çıgıp üreliptir.
 "Adıñ seniñ kem bolboy?" – dep,
 Erkin-Koo suradı.
 "Altın-kaanniñ
 Altın-Şuruun kızı edim.
 Bos-Kara kaan
 Ilbibile ilip kelgen,
 Ayılına calçı etken,
 Üyine kazañçı etken.
 Kazanın onıñ tutpazımda,
 Ajın onıñ içpezimde,
 Beri ekelip bektegen" – dep,
 Arık kıs aydıp turdı.
 Erkin-Koo baatır
 Erke-küreñ attıñ
 Tumçuğınañ tınış alıp,
 Caraa-Çeçendi tındandırdı,
 Caan karmanınañ katak alıp,
 Caraş çırayın aruladı.

6865

6870

6875

6880

6885

6890

6895

6900

6905

Erkin-Koo sordu.
 "Ak çakır saray vardır,
 Evlendiğin eşin oradadır, diye,
 Bos-Kaan konuşarak,
 Yetmiş yedi halkalı
 Bakır anahtarı alıp verdi.
 Taş sarayın kilidini
 Yetmiş defa çevirerek,
 Açıp girersin.
 Güneşli yerde yaşayanın,
 Gönülsüz burada kalanın
 Yargılandığı yer orasıdır,
 Yargıcılar beklemekte."
 Erkin-Koo yola çıktı,
 Ak çakır sarayın
 Etrafında dönüp inceledi.
 Sağlam kapısını söküp,
 Çakır saraya girdi ki,
 Kemiğinde et yok,
 Vücudunda kan yok,
 Ölüm vakti yaklaşmış,
 Ölmek üzere olan
 Caraa-Çeçen oturuyordu,
 Onunla birlikte onun gibi,
 Zayıf kız oturuyordu,
 Çok güzel bir kızmış.
 Fakat güzelliği solmuş.
 "Senin adın ne?" diye,
 Erkin-Koo sordu.
 "Altın-kaan'ın
 Altın-Şuruun adlı kızımı.
 Bos-Kara kağan (beni)
 Büyüyle getirdi,
 Evine hizmetçi yaptı,
 Karısına aşçı yaptı.
 Onun kazanını elime almayınca,
 Onun yemeğini yemeyince,
 Buraya getirip kapattı" diye,
 Zayıf kız konuştu.
 Erkin-Koo bahadır
 Erke-küreñ atın
 Burnundan nefes alıp,
 Caraa-Çeçen'i canlandırdı,
 Büyük cebinden bez alıp,
 Güzel yüzünü temizledi.

Caraa-Çeçen le Altın-Şuruun
 Caynagılap tura berdi:
 "Kara-boro sanaalu
 Bos-kaannıñ curtına kirbe
 Taş turanı tutkanı
 Togus cılga etken edi,
 Sege cetkerdi cazaganı
 Ceti cıl bolgon edi.
 Baatır kiji cimektü
 Başka cutpa bar edi.
 Boo sen aylanışpa,
 Bos curtınañ ırıp can.
 Aylu-kündü Altayga da
 Cuulajıp carzañ sen kaydar?
 Cuulajıp küciñ cetpeze,
 Aylu-kündü Altayña
 Söögini salzañ ol kaydar?
 Körörgö söögini kalbas,
 Körüjerge boyıñ artpas.
 Mege bolup tartışpa,
 Mege bolup cuulaşpa" – dep,
 Caraa-Çeçen caynap turdı.
 "Cañıs sen uçun emes,
 Caş üye uçun kelgem.
 Ak-carıkta ulus uçun
 Öç alarga men kelgem – dep,
 Erkin-Koo aydıp turdı. –
 Emeş kezek sakıgar,
 Ekileerdi apararım"
 Erkin-Koo baatır
 Örgöödön çıgıp kelgejin,
 Keltey kulak solıy salıp,
 Erke-küreñ cer tıñdaptır.
 Keltey kulak olıy salıp,
 Cer üstin aylana bertir,
 Eki közin kaday körüp,
 Taş örgöni tıñday bertir.
 Erkin-Koo ercineziñ
 Çürmeş calın sıymaş tudup,
 Cımjak tumçugın okşop alıp,
 Erkeledip surap turdı:
 "Ölöristi sestiñ be?
 Özöristi bildiñ be?"
 Erke-küreñ ercine
 Ezine karuu beret:

Caraa-Çeçen ile Altın-Şuruun
 Ona yalvardılar:
 "Kötü düşünceli
 Bos-kaan'ın yurduna girme
 Taş evi yapması
 Dokuz yıl sürdü.
 Sana hazırladığı felaket
 Yedi yılını aldı.
 Bahadır insanı yiyen
 Başka yaratık vardır.
 Sen buralarda dolanma,
 Bos'un yurdundan uzaklaş.
 Aylı, güneşli Altay'da da
 Savaşsan ne olur?
 Savaşmaya gücün yetmezse
 Aylı, güneşli Altay'ına
 Cesedini salsan ne olur?
 Görmeye cesedin kalmaz,
 Görüşmeye vücudun kalmaz.
 Benim için mücadele etme,
 Benim için savaşma" diye,
 Caraa-Çeçen yalvardı.
 "Yalnız senin için değil,
 Genç nesil için geldim.
 Dünyadaki insanlar için
 Öc almaya geldim, diye,
 Erkin-Koo söyledi.
 Biraz bekleyin,
 İkinizi de götürüleceğim,
 Bahadır Erkin-Koo
 Saraydan çıkıp gelince,
 Bir kulağını sola eğip,
 Erke-küreñ yer dinliyormuş.
 Bir kulağını sağa eğip,
 Yer üstünü dolanmış,
 İki gözüyle sert bakıp,
 Taş sarayı dinlemiş.
 Erkin-Koo kıymetli atının
 Perçemli yelesini sıvazlayıp,
 Yumuşak burnunu öpüp,
 Sevgiyle sordu.
 "Öleceğimizi sezdin mi?
 Yaşayacağımızı bildin mi?"
 Kıymetli Erke-küreñ
 Sahibine cevap verdi:

"Ölörîsti sespedim,
Özörîsti bilbedim.
Ömölîk cetker cuulıptır.
Erlik biydeñ beri
Cuup mında alğanı
Togus cetker boluptır.
Eñ caan örgödü
Togus sanı onçozi
Togus-üldü-cıdadıy,
Boyı tep-tegerik,
Aldı-üstü kakpaktı,
Aylanıp çabar cañdu
Ulu cetker bar emtir,
Aylanbas edip toktotso,
Ot alıjıp carılar emtir,
Kañça ölbösti kerteten
Kalaptı ceegi ol emtir.
Cılan-bakazı köp emtir,
Cılıjıp cadar neme emtir.
Kündü cerdeñ kelgen
Altı baatır bar emtir.
Baka-cılan ceekterge
Kursak ederge ekelgen emtir.
Ay tañmalu ejik açsañ,
Kara külük anda emtir. –
Erke-küreñ üzeeri aydat:
Meniñ sanaamla bolzo,
Ne bolzo, ol bolzın.
Ceten ceti tildü
Cılan sürlü cülküürdi
Oodo tudup, çaçıp iy.
Seniñ iyde-küçinñdi
İlbi-şilemirile
Seneñ tñjürer cetkerlü
Cülküür bolgon ol emtir.
Caan ejikti bolgojin
Iyde-küçinñle oodıp kir.
Köndüre barıp ejikti aç,
Altı baatırdı ıçgarıp iy,
Ayla boyıña arga bolor.
Köp ceekterle uruşpa,
Ay tañmalu ejikti açsañ,
Temir kabuktu edüzi
Ebirilip çabıp keler.
Temir ceektiñ üstüne

6955

6960

6965

6970

6975

6980

6985

6990

6995

"Öleceğimizi sezmedim,
Yaşayacağımız bilmedim.
İşbirlikçi canavarlar toplanmış.
Erlik-biy'den itibaren
Burada toplananlar
Dokuz canavar olmuş.
En büyük sarayda
Dokuz tarafı birden
Dokuz kılıç, kargı gibi,
Kendisi yusuvarlak,
Altı, üstü kapaklı,
Etrafında dönüp vurur güçlü
Ulu canavar varmış.
O dönderilmeyip durdurulursa,
Kendisi alev alıp yarılırmış,
Sayısız ölmezi öldüren
Heybetli canavarmış o.
Yılanı, kurbağası çokmuş,
Sürünen bir mahlukmuş.
Güneşli yerden gelen
Altı bahadır varmış.
Kurbağa, yılan şeklindeki şeytanlara
Yiyecek yapmak için getirmiş.
Ay damgalı kapıyı açsan,
Kara pehlivan oradadır.
Erke-küreñ konuşmasını sürdürdü:
Benim fikrime göre,
Ne olacaksa, o olsun.
Yetmiş yedi dilli
Yılan şekilli anahtarı
Un ufak edip at.
Senin gücünü, kuvvetini
Sihir ve büyüyle
Senden alacak kötü sihirli
Anahtarmış o.
Büyük kapıyı ise
Gücünle parçalayıp gir.
Doğruca gidip kapıyı aç.
Altı bahadırı oradan çıkar,
Sana güç olurlar.
Canavarlarla fazla çarpışma,
Ay damgalı kapıyı açsan,
Demir kabuklu şeytanı
Dolanıp vurur.
Demir şeytanın üstüne

Armakçıñdı çaşıp iy,
 Boyıñ kapşay çıga kon"
 Eki edekti kayra kıstanıp,
 Eki belekti şımay tudup,
 Ekelgen armakçızın türe tudup,
 Edü salgan taş örgööğö
 Erkin-Koo uulanıp iydi.
 Ceten ceti tildü,
 Cılan baji sürlü
 Ces cülküürdi oodo soktı,
 Çoy kaalğanı kodoro tarttı.
 Onınçı kaalğanı oodo teep,
 Altı baatırdı çıgardı.
 Altı baatır katırınat,
 Aydarı çok süüngileyt.
 "Ezen, ezen baatırlar
 Emdi tura kuuçın toktogoy,
 Ança-minça ıragar,
 At canına barıgar" – dep,
 Erkin-Koo aydala,
 Ay tañmalu kaalğanı
 Küzürede oodo berdi,
 Armakçızın beletep iydi.
 Togus sandu cetkerdiñ
 Kolu-budı takılbas,
 Közi-bajı bildirbes
 Küzürt edip ebirip keldi.
 Erkin-Koo emdi bolzo
 Armakçızın ala koydı,
 Ceek üstüne çaşıp iydi.
 Taş örgöödön çıga cügürüp,
 Ança-minça ırıp aldı.
 Taş örgöö ot alıştı,
 Tabış emes tabış çıktı.
 Taş örgööniñ oodıktarı
 Calañ başka çaçıla berdi,
 Caan taş cardına soktı,
 Köö kuyak kiygen uçun
 Erkin-Koo tındı arttı.
 Artkan-kalğanın körörgö,
 Örgöö turgan cerge
 Erkin-Koo bazıp bardı.
 Tizir-mazır tabıştangan
 Altı baatır baza bardı.
 Sarı baka, kara baka,

Kemendini fırlat,
 Kendin hemen çık."
 İki eteği geriye kıstırıp,
 İki saç örgüsünü sıvazlayıp,
 7000 Getirilen kemendi katlayıp,
 Şeytan konan taş saraya
 Erkin-Koo yöneldi.
 Yetmiş yedi dilli,
 Yılan başı şekilli
 7005 Bakır anahtarını un ufak etti,
 Dökme demirden kapıyı çekip çıkardı.
 Onuncu kapıyı teperek parçalayıp,
 Altı bahadırı çıkardı.
 7010 Altı bahadır kahkahalarla güldü,
 Anlatılamayacak kadar çok sevindiler.
 "Selâm, selâm bahadırlar
 Şimdi konuşmayı kesin,
 Biraz uzaklaşın,
 Atın yanına gidin" diye,
 7015 Erkin-Koo söyleyerek,
 Ay damgalı kapıyı
 Çatırdatıp parçaladı,
 Kemendini hazırladı.
 7020 Dokuz yanlı şeytanın
 Ayağı, kolu bağlanmaz,
 Gözü, başı görünmez
 Patır putur dolanıp geldi.
 Şimdiyse Erkin-Koo
 Kemendini aldı,
 7025 Şeytanın üstüne fırlattı.
 Taş saraydan koşarak çıkıp,
 Biraz uzaklaştı.
 Taş sarayı alev aldı,
 Sese benzemez ses çıktı.
 7030 Taş sarayın parçaları
 Başka başka yerlere saçıldı,
 Büyük taş omzuna vurdu,
 Savaş zırhını giydiği için
 Erkin-Koo canlı kaldı.
 7035 Geride kalanı görmek için,
 Sarayın kurulduğu yere
 Erkin-Koo yürüyüp gitti.
 Patır kütür ses çıkardı
 Altı bahadır da yürüdü.
 7040 Sarı kurbağa, kara kurbağa,

Sarı ayu, kara ayu,
Kök buka, kara buka,
Cılan ceekter bar emtir.
Kezikteri ölgilegen,
Kezikteri şırkalatkan,
7045 Ilcirep kalgan mında cadat,
Altı baatır bolgojin
Arı-beri cügürjet.
"Emdi bisti cigile" – dejiş,
Artkan-kalğan ceekterdi
7050 Cıdabıla ötküre sayıp,
Üldübile kerte çaap,
Öltürip mında turdılar.
Ceekterdi öltürele,
Altı baatırdı eeçitkençe
Bos-kaannıñ örgöözine
Erkin-Koo cedip keldi.
Altın stol tışkarı turat,
Altın ayaktarga bolgojin
Alama-şikir aş urgan,
7060 Bos-kara kaan oturat.
"Kalak-kookıy, Erkin-Koo,
Kandıy da caman etpedim.
Erlik-biydiñ iji ol,
Edülep etken cazalı ol – dep,
7065 Bos-kara kalaktadı.-
Sege kara sananbadım,
Ölüm, şıra cazabadım.
Adıñdı seniñ adabayın
Aldıñdı seniñ keçpeyin.
7070 Antıgarlu nacı bololı.
Katu kerekke uçurazañ,
Kara kanım kışkanbayın,
Kağan da bolzo bolujayın"
Erkin-Koo katı ayttı:
"Sen de tünëy baatır,
Men de tünëy baatır,
Caman kılık uçun
Buruzına turar bolzın.
Bos-kara kaan
7080 Meniñ sözimdi tıñdap uksın.
Altın-Topçı la Ölöştöy
Sanaa-küünin birge salıp,
Salımdı cañıs curtaarda,
Kara-kula töölü

Sarı ayı, kara ayı,
Gök boğa, kara boğa,
Yılan şeklindeki şeytanlar varmış.
Bazıları ölmüş,
Bazıları yaralanmış,
7045 Irınleri akmış burada yatıyorlardı,
Altı bahadır ise
Oraya buraya koştular.
"Şimdi bizi ye" deyip,
7050 Kalan şeytanlara
Kargıyı saplayıp,
Kılıçla vurarak kesip,
Burada öldürdüler.
Şeytanları öldürerek,
7055 Altı bahadırı arkasına alıp,
Bos-kaan'ın sarayına
Erkin-Koo yetip geldi.
Altın masa dışarıda duruyordu,
Altın kâselereyse
7060 Lezzetli yiyecekler doldurulmuştu,
Bos-kara kağan oturuyordu.
"Âh, âh Erkin-Koo
Hiçbir kötülük yapmadım.
Erlik-biy'in işi o,
7065 Onun şeytanlığı o, diye,
Bos-kara inledi.
Senin için kötü düşünmedim,
Ölüm, eziyet hazırlamadım.
Senin adını anmayayım
7070 Senin önünden geçmemeyim.
And içmiş dostlar olalım.
Zor durumla karşılaşsan,
(Senin için) kara kanımı esirgemem,
Her zaman yardım ederim."
7075 Erkin-Koo sert konuştu:
"Sen de bahadırsın,
Ben de bahadırım,
Yaptığın kötülükler için
Bağışlanmak istiyorsun.
7080 Bos-kara kağan
Benim sözümü dinlesin.
Altın-Topçı ile Ölöştöy
Sevgilerini, yüreklerini birleştirip,
Kaderlerini bir ettiklerinde,
7085 Kara-kula develi

Kubakayçı'nı kem iygen?
 Belgeçi, tölgöçi edip,
 Coktu-coyu cürümniñ
 Colin kezerge kem iygen?
 Ölöştöy neñdi cigen uçun
 Öç nekep, kara sanangañ?
 Erkin-Koo ölüp kalarda,
 Erke-küreñ ercine atka
 Togus kuskundu ne bojotkoñ?
 Közin oyorgo ne sakıgañ?
 Kinçeğiñ boyıña keldi be?
 Kara bajiña cetti be?
 Ölböy artsañ, möriñ bolgoy,
 Ölüp kalzañ, şoriñ bolgoy"
 Erkin-Koo baatır
 Bos-kara kaannıñ
 Koloñ bolgon kecegezin
 Kol bilekke oroy tuttı.
 Altın kamçızın ala koyıp,
 Kalıñ edin cara soktı,
 Kara kanın tögö berdi.
 "Ulu kaan bolup
 Bütken seniñ çuluuñ kayda?
 Balkaş ettü meni
 Ceñip algan küçiñ kayda?" – dep,
 Erkin-Koo aydıp turat,
 Talorto çıbıktayla,
 Talımzırağança calındırala,
 Erkin-Koonıñ cerine
 Edü salıp barbas edip,
 Ölöştöydiñ uğına
 Ömölük şok etpes edip,
 Kamçı bajın caladıp,
 Kalğançada çertendiret.
 "Meniñ coboltom bojodı,
 Bos-kaannañ öçim aldım,
 Bogo emdi aylanbazım.
 Bos-kaan boyı istebeze,
 Bodop öçürkeer cañım cok – dep,
 Erkin-Koo baza aydat. –
 Alar öçiger baza aydat. –
 Ereen kalğança, kamçılagar" – dep,
 Altı baatırğa cakarar,
 Kecegedeñ bek tudat.
 "Eye, bis sakıp turus – dep,

Kubakayçı'yı kim gönderdi?
 Sihir, büyü yapıp,
 Yoksul garibanların hayatının
 Yoluna kim engel gönderdi?
 7090 Ölöştöy neyini yediği için
 Öc almak istedin, kötü düşündün?
 Erkin-Koo öldüğünde,
 Kıymetli at Erke-küreñ'in üstüne
 Dokuz kuzgunu niçin saldın?
 7095 Gözünü oymalarını niçin bekledin?
 Kötülüğün sana döndü mü?
 Kara başına ulaştı mı?
 Ölmezsen, senin zaferin olur,
 Ölürsen senin yenilgin olur."
 7100 Bahadır Erkin-Koo
 Bos-kara kağanın
 Kolan gibi saç örgüsünü
 Bileğine doladı.
 Altın kamçısını alıp,
 7105 Vurarak kalın etini yardı,
 Kara kanını döktü.
 "Ulu kaan olup,
 Yayılmış ünün nerede?
 Çamurdan yaratılmış etli beni
 Yenecek gücün nerede?" diye,
 7110 Erkin-Koo konuştu,
 Tam orta yerinden çubuklayarak,
 Kendinden geçene kadar yalvararak,
 Erkin-Koo'nun yerine
 7115 Şeytan gönderemez edip,
 Ölöştöy'ün nesline
 Birleşip zarar veremez edip,
 Kamçı başını yalatıp,
 En sonunda yemin ettirdi.
 7120 "Benim gücüm tükendi,
 Bos-kaan'dan öcümü aldım,
 Burada dolanıp durmam.
 Bos-kaan kendi iz sürmezse,
 Sebepsiz öc alma hakkım yok, deyip,
 7125 Erkin-Koo sonunda şöyle dedi.
 Alacak öcünüzü söyleyin.
 Aklınız çıkana kadar, kamçılayın" diye,
 Altı bahadıra emretti,
 Saç örgüsünden sıkıca tuttu.
 7130 "Evet, biz bekliyoruz, diye,

Altı baatır tap ettiler. –
Erkin-Koo kelbeen bolzo,
Ceekterge cem bolor edis,
Cer Altayıstı körbös edis”
Altı baatır dıñ törtüzi
Ak-kaannıñ baatırları boluptır.
Eki baatır bolgojin
Sarı-kaannıñ baatırları emtir.
”Altın-Şuruun balanı bedrep,
Bos-kaan cerine kelgenis,
Tört nököristi ceek cutpalar
Kıynap cigenin körgönis” – dep,
Eki baatır aydijat,
Bos-kara kaandı
Eljip-seljip soyo berdiler:
”Ölböy cürüp, öştöp barzañ,
Ömölü iyde emdi bisti,
Erkin-Koo kojo emey.
Ölböy emdi tirü artsañ,
Ölgönnön artkan baatırlar
Öçin alıp soygon dep,
Ölgönçö undıbay cür!...
Bos-karanı çıbıktap bojoylo,
Kandu kamçıını cunup alala,
Batpak kara örgöögö kirdiler.
Celmer baştu emegenniñ
Celmer çaçınañ ala koydılar,
Citkede meñ köziñ oydılar:
”Öskö kiji eki köstü,
Artap sıralaganı bir köstü,
Sen deze üç köstü,
Ayladıp körör edü köstü.
Ak-carıktı ne körödiñ?
Aar şilemir ne iyediñ?”
Erkin-Koo baatır
El-condı ebirip keldi,
Kündü cerdeñ kelgen
Komudaldu ulus cok boldı.
”Caraa-çeçen ejile,
Altın-Şuruun balala
Ak-Bökö cerine
Atanıgar – dep,
Altı baatırğa
Erkin-Koo cakarıp turdı. –
Kara talaydañ slerdi

7135

7140

7145

7150

7155

7160

7165

7170

7175

Altı bahadır kaldılar.
Erkin-Koo gelmemiş olsaydı,
Şeytanlara yem olurduk.
Yer Altay’ımızı göremezdik.”
Altı bahadırın dördü
Ak-kaan’ın bahadırlarıymış.
İki bahadır ise
Sarı-kaan’ın bahadırlarıymış.
”Genç kız Altın-Şuruun’u aramak için,
Bos-kaan’ın yerine geldik,
Dört arkadaşımızı aç gözlü şeytanların
Zulmedip yediğini gördük” diye,
İki bahadır söyledi,
Bos-kara kağana
Sırasıyla vurdular.
”Ölmeyip, düşmanlık edersen,
Şimdi artık güç bizde,
Erkin-Koo da bizimle ya.
Ölmez şimdi sağ kalırsan,
Ölümden kurtulmuş bahadırlar
Öcünü alıp vurdu diye,
Ölene kadar unutma!...”
Bos-kara’yı çubuklama bitince,
Kanlı kamçıyı yıkayarak,
Geniş kara saraya girdiler.
Dağınık saçlı kadının
Dağınık saçından tuttular.
Ensesindeki ben gibi gözünü oyduklar:
”Başka insanlar iki gözlü,
Yaralananlar ancak bir gözlü,
Sense üç gözlüsün,
Dönüp duran şeytan gözlüsün.
Dünyaya niçin bakıyorsun?
Bütün şeytanları niçin gönderdin?”
Bahadır Erkin-Koo
Halkı dolaşıp geldi,
Güneşli yerden gelen
Şikâyet eden insanlar yoktu.
”Caraa-Çeçen eşiyle,
Altın-Şuruun genç kızla
Ak-Bökö’nün yerine
Gidin, diye,
Altı bahadıra
Erkin-Koo emretti.
Kara ırmaktan sizi

Kodrañ baatır keçirir,
 Altın-Şuruun balala
 Kodrañ kara baatırdı
 Ayıldı-curttu ediger.
 Ceti ceekti cuulayla,
 Ak-Bökö cerine
 Aylanıp kelerimdi sakıgar"
 Erkin-Koo emdi bolzo
 Eş-nökörile ezendejele,
 Ceti ceek cerin köstöp,
 Eles edip uçup iydi.
 Ceti ceek cerine kelze,
 Azıragan malı amır,
 Odorında tebeelegen,
 Albatıga cuu kirbegen,
 Amırınça curtagan.
 "Ceti ceek edülerdiñ
 Cetkerlü şoğı emes bolzo,
 Amır curtkı kirbes edim,
 Altayına tiybes edim" – dep,
 Erkin-Koo sanandı,
 Alañ-teleñ kaykadı,
 Aayın bilerge şüündi...
 Erke-küreñ silkindi,
 Taakılı cabaga boldı,
 Erkin-Koo aındandı,
 Tastarakay bolup kubuldı.
 Tal eeri çıkıragan,
 Tal kamçızu şıytıldagan,
 Tal terezi tiskindi,
 Sek terezi koloñdu
 Serpileñdep celip iydi.
 Uduu ulus colugat.
 "Kayda braadıñ, tas?" – dejet.
 "Ooru kiji tuştaza,
 Ooruzın onıñ cazarga.
 Omok ulus coluksa,
 Oynop, sootop cüerge" – dep,
 Omok tas katkırat,
 Salmañ-telmeñ cür kalat.
 Bir baatır ejiginde
 Caan toy baştalır.
 "Mınıñ aji aş emes,
 Mınıñ kursağı kursak emes,
 Kün ötkürip ne tüjer?

Kodrañ bahadır geçirir,
 Altın-Şuruun genç kızla
 Kodrañ kara bahadırı
 Evlendirip, barklandırın.
 7180 Yedi şeytanla savaşıarak,
 Ak-Bökö'nün yerine
 Dönüşümü bekleyin.
 Erkin-Koo şimdiyse,
 7185 Eşiyle, dostuyla vedalaşıarak,
 Yedi şeytanın yerine yönelip,
 Uzaklaşıp gitti.
 Yedi şeytanın yerine geldi ki,
 Beslediği hayvanı rahat,
 Otlı yere yerleşmiş,
 7190 Halkına düşman girmemiş,
 Huzur içinde yaşamışlar.
 "Yedi şeytanın
 Zararı dokunmasaydı,
 Huzurlu yurda girmezdim,
 7195 Altay'ına dokunmazdım" diye,
 Erkin-Koo düşündü,
 Çok fazla şaşırdı,
 Durumu anlamak için düşündü...
 Erke-küreñ silkindi,
 7200 Tüyleri dökülmüş taya dönüştü,
 Erkin-Koo yerde yuvarlandı,
 Kılık değiştirip Tastarakay oldu.
 Ağaç eyeri gıcırdayan,
 Ağaç kamçısı vızırdayan,
 7205 Ağaç kabuğundan dizginli,
 Leş derisi kolanlı
 Sarsılıp koştu.
 Karşısına insanlar çıktı.
 "Nereye gidiyorsun, tas?" dediler.
 7210 Hasta insan rastlarsa,
 Hastalığını iyileştirmeye.
 Dinç insan rastlarsa,
 Oynayıp eğlendirmeye" diye
 Dinç tas kakhaha attı,
 7215 Sallanarak gitti.
 Bir bahadırın kapısında
 Büyük toy başlamış.
 "Bunun yemeği yemek değil,
 Bunun kursağı kursak değil,
 7220 Durup da niçin günümü geçireyim?

Köndüre ötsö, tort bolor" – dep,
Tas tartañdap braadat.
Ceti ceektiñ külükteri
Mını körüp kaykajat.
"Cabaalu caman tas
Caan toygo ne tüşpes?
Askan kazan tübineñ
Neniñ uçun ajanbas?
Belge-tölgö ol salıp,
Mekelenip ne cürbes?
Torsuk-tomuk çeldeerge
Torolop beri ne kelbes?
Ceti ceek kaanıbıs
Aayı-tööyi ödö bergen,
Aaylap neme sespeyt,
Kara arakıga kirele,
Bajın örö ködürbeyt.
Ozogı öy bolzo,
Bu toydı baştaar edi,
Ölöştöydñ curtında
Erkin-Koo öölö,
Oyto tirilip turgan edi.
Erkin-Koo baatırdañ
Kan-ceeren attu
Kan-Mergen uul çıkkan,
Moñıs-kaandı bolgojin
Tamızına taştagan"
Kezikteri aydıjat:
"Tas kiji emes bolboy"
Sös blaajına çıkpay,
Kara arkıdañ ayrılıbay,
Cırgagılat oturgılayt.
Erkin-Koonıñ kulagına
Ereendü kuuçındar ugulat.
Ceti ceek cerine
Kan-Mergen kirgen emtir,
Aayı-tööyin bilerge
Curtına kirip kalgan emtir.
Taakılı cabaga tura tüşti,
Keltey kulak cer tñdayt,
Keltey kulak teñeri tñdayt.
Erkin-Koo emdi bolzo
Ercine adınañ tüje sekiret,
Neni aydarın sakıy beret,
Ençikpey adınañ surap turat:

7225

7230

7235

7240

7245

7250

7255

7260

7265

Doğruca gitsem, daha iyi olur" diye,
Tas yalpalayarak gitti.
Yedi şeytanın yiğitleri
Bunu görüp şaşırdılar.
"Taya binmiş kötü tas
Büyük toyda niçin durmuyor?
Asılan kazanın dibinden
Niçin karnını doyurmaz?
Sihir, büyü yapıp,
Niçin kurnazlık yapmıyor?
Kemik parçalarını kemirmek için
Niçin açlık çekip gelmez?
Kağanımız yedi şeytanın
Aklı başından çıktı,
Hiçbir şey sezmiyor,
İçkiye kendini daldırmış,
Başını yukarı kaldırmıyor.
Önceki zaman olsaydı,
Bu düşünüyü başlatırdı,
Ölöstöy'ün yurdunda
Erkin-Koo ölüp,
Sonra dirilmişti.
Erkin-Koo bahadırdan
Kan-ceeren atlı
Kan-Mergen delikanlı olmuş,
Moñıs-kaan'ı ise
Cehennemine göndermiş."
Bazıları şöyle dedi:
"Tas biri değil galiba.
Söz atışmasına girmiyor,
Kara içkiden ayrılmıyor,
Oturmuş keyif yapıyor.
Erkin-Koo'nun kulağına
Bazı laflar geldi.
Yedi şeytanın yurduna
Kan-Mergen girmiş,
Durumu anlamak için
Gelip yurda girmiş.
Tüyleri dökülmüş tay durdu,
Bir kulağıyla yeri dinledi,
Bir kulağıyla göğü dinledi.
Erkin-Koo şimdiyse
Kıymetli atından sıçrayıp indi
Ne söyleyeceğini bekledi,
Sabırsızlanıp atına sordu:

"Ölöristi bildiñ be?
 Özöristi sestiñ be?" –
 "Kajızın da sespedim – dep,
 Erke-küreñ karuu beret. –
 Kan-Mergen beri kelgeni
 Ança-minça uday bertir,
 Ceti ceektiñ bolgojin
 Ölör tını çok emtir,
 Ölör tının tabarga
 Öçöjip sakıgan uul emtir"
 Erkin-Koo oyto lo
 Taakılı cabagazına minip iydi,
 Talırada celdirdi.
 Segis örgöögö cedip keldi,
 Ayıl canına tas tüşti,
 Baştapkı aylga kirip keldi.
 ?Kaydañ kelgen tas ediñ?
 Kandıy coruktu cürgen ediñ?" – dep,
 Ayıl eezi surap oturat.
 "Cigen kursaktıñ artkanın ciirge
 Suranıp cürgen tas edim.
 Katu tere bar bolzo,
 Cımjada men uujayın.
 As-mas aybını
 Büdürüp men turayın" – dep,
 Tas mında calınat.
 "E-e, tas kiji calku emey,
 Ürederge tere çok.
 Tas kiji açına emey,
 Toydırarga kursak çok" dep,
 Ayıl eezi uçugat,
 Tastı elektep katkırat.
 Tas üydeñ çıga kondı,
 Cakpañ-cukpañ arı corttı.
 Segis örgöönıñ cetingizinde
 Ceti ceek ajanar emtir.
 Abakayları arı-beri
 Arbanıjıp cügürijet.
 Cajına toyıp bolbos,
 Açana, cutpa nemeler dejet.
 Tündü-tüştü kursak belelep,
 Tüymep mında cürgüleyt...
 Bir katap ulus körzö,
 Cabaazına tas minip bolboyt,
 Caan ezirik toolonıp cadat,

"Öleceğimizi bildin mi?
 Yaşayacağımızı sezdin mi?"
 "Hiçbirini sezmedim, diye,
 Erke-küreñ cevap verdi.
 7270 Kan-Mergen'in buraya gelmesi
 Biraz gecikmiş.
 Yedi şeytanın ise
 Ölecek canı yokmuş,
 7275 Ölecek canını bulmak için
 Kinle bekleyen delikanlıymış."
 Erkin-Koo tekrar
 Tüyleri dökülmüş tayına bindi,
 Gıcırdatarak konuştu.
 Sekiz saraya yetip geldi,
 7280 Tas, bir evin yanında atından indi,
 İlk eve girdi.
 "Nereden gelen Tas idin?
 Nasıl yolculuk yaptın?" diye,
 Ev sahibi sordu.
 7285 "Yenen yemeğin artığını yemek için
 Dilenip dolaşan tas idim.
 Sert deriniz varsa,
 Taşlayıp yumuşatayım.
 Az maz isteğinizi
 7290 Ben yerine getireyim" diye,
 Tas böyle yalvardı.
 "Ee, tas insan tembeldir de,
 İşlenecek deri yok.
 Tas insan açtır da,
 7295 Doyuracak yemek yok" diye,
 Ev sahibi konuştu,
 Tas'la dalga geçti.
 Tas evden çıktı,
 Atını paytak paytak koşturdu.
 7300 Sekiz sarayın yedincisinde
 Yedi şeytan karnını doyuruyormuş.
 Eşleri ileri geri yürüyüp
 Söylenip duruyorlarmış.
 Hiçbir zaman doymaz,
 7305 Aç gözlü, lânet şeyler dediler.
 Gece gündüz yemek hazırlayıp,
 Telâşla burada koştu...
 Bir defasında insanlar baktı ki,
 Tas tayına binemeyip,
 7310 Aşırı sarhoşluktan yuvarlanıyor,

Caman ündenip çıñırıp turat,
 Eki budın tırlandıdat.
 "Kan-Mergen mında bolzo,
 Kapşay kelip coluksın" –diyt.
 Cuulgan tastar kaykajat:
 "Cajına mında iştegenis,
 Caan eziregençe içpeenıs.
 Cañı kelgen çoktu tas
 Arakını kaydañ içeten?
 Ege-tögö kündüünü
 Kem ogo salatan?"
 Sonurkak ulus cuulajät,
 Solun tastı acıktayt.
 Tas çıñırıp kuuçıındayt:
 "Caba cadıp oorıganı
 Canıma kelip emdetsin,
 Caķşı arakı ekelzin.
 Üç kijini emdeyle,
 Üzülbes kündüde cürele,
 Kara arakıdañ içele,
 Aayı çok ezirdim"
 "E-e, bu tastañ
 Emdige ulus çököböön turbay.
 El-condı emdeeçi bolup,
 Elge-belge salaacı bolup,
 Cırgap cürgen tas turbay" –dep,
 Ebire ulus aydıjät,
 Ayıldarına çököp cangılayt.
 Çıkkın kün aştı,
 Çımırayıp cıldıstar koyıldı.
 Çırkırıp kuşkaş uçup keldi,
 Erkin-Koonıñ ceñine oturdu.
 Ermektenip tura berdi.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Kan-Mergen bu emtir,
 Kubulıp alıp kelgen emtir.
 "Ceek curtına kirgenim
 Ceti aydañ ötti – dedi,
 Kıyılıp ölör tını çok,
 Kızıl cılandar içinde emtir.
 Kızıl tındarı ol emtir.
 Cigen kursagina toybos cañdu,
 Arakını makatıp içer cañdu.
 Emegenderi de arbanıp cüret:

7315

7320

7325

7330

7335

7340

7345

7350

Kötü sesler çıkarıp duruyor,
 İki ayağı yalpalıyor.
 "Kan-Mergen buradaysa,
 Hemen gelip görünsün" dedi.
 Toplanan taslar şaşırđı:
 "Bu yaşıma kadar burada çalıştık,
 Sarhoş olana kadar içki içemedik.
 Yeni gelen yoksul tas
 İçkiyi nereden bulup içti?
 Böyle iyi itibarı
 Ona kim verdi?"
 Meraklı insanlar toplandı,
 Yabancı tası incelediler.
 Tas çıñırıp konuştu:
 "Hasta düşüp yatan
 Yanıma gelip tedavi olsun,
 İçkinin iyisini getirsin.
 Üç kişiyi iyileştirince,
 Sonsuz itibar görerek,
 Kara içkiden içerek,
 Çok fazla sarhoş oldum.
 "Ee, bu tas
 Şimdiye kadar insanları umutsuzluğa
 düşürmedi.
 Halkı tedavi edip,
 Fal bakıp, gelecekte haber verip,
 Neşeyle gezen tas olmalı" diye,
 Etraftaki insanlar konuştu.
 Dönüp evlerine gittiler.
 Doğan güneş battı,
 Yıldızlar çıkıp koyulaştı.
 Kuşun biri uçup geldi,
 Erkin-Koo'nun yenine oturdu.
 Konuşmaya başladı.
 Şimdi baktı ki,
 Bu Kan-Mergen'miş
 Kılık değiştirmiş.
 "Şeytanın yurduna girdiğimden beri
 Yedi ayı geçti, dedi,
 Öldürülecek canı yok,
 Kızıl yılanlar içindeymiş.
 Kızıl canları onlarmış.
 Yediği yemekten doymaz,
 İçtiği içkiden kanmaz.
 Eşleri kızıp şikâyetleniyor:

"Arakı, kursakka toybos – dejet, -
 Kursagı da cetkil bolzo,
 Kuurmaktap ciir" – dejet.
 Adalu-uuldu kubulıp alala,
 Ajanar örgöögö kirgilep bardı,
 Alkı ajıra cajıngıláp kaldı.
 Emdi körüp oturgajın,
 Ceti ceek baatırlar
 Cadıp uyku uyuktabas emtir,
 Tündü-tüştü ajanar emtir.
 Tumçuk içineñ
 Cılan baştarı körünip kelet,
 Teskeri tınarda, kire beret.
 Arakıdañ içip,
 Aydarı cok ajangılayt.
 Tepşidegi kursakka
 Ceti sarı cılandar
 Ceti tumçuktañ tüşken turdı.
 Erkin-Koo lo Kan-Mergen
 Alkı kiynineñ çıga kondılar,
 Körör-ugarga cetkelekte,
 Cılandardı üze soktılar.
 Ceti ceek ölö berdi,
 Cerge küç bargılap tüşti.
 Erkin-Koo lo Kan-Mergen
 Ejik açıp, kıygırat:
 "Ceti ceek aç kezerler
 Cetülezi cıgılıp kaltır.
 Arakıdañ küygen be?
 Açınatıp ölgön bö?
 Cakşılaşsam, unçukpayt"
 Ceti ceektiñ üyleri
 Ceti örgöödön cetkilep kelet,
 Ajanar örgöögö meñdep kirgileyt.
 Ceti ceek emdi bolzo
 Cetülezi ölgön emtir,
 "Cakşı ölümdü ulus emtir.
 Cuu cuulaşpay,
 Kan tökpöy,
 Arakızın içkençe,
 Aş-kursagın cigerçe,
 Amır ölgön ulus emtir.
 Erlik-biy açınala,
 Elçi iygen bolor" – dejet.
 Ceti ceektiñ üyeleriniñ

7355 "İçkiye, yemeğe doymaz, diyorlar,
 Yemeği kâfi de olsa,
 Yine de yer" dediler
 Baba oğul kılık değiştirerek,
 Yemek yenilen saraya girdiler,
 7360 Sandığın arkasına gizlendiler.
 Şimdi gördüler ki,
 Yedi şeytan bahadırlar
 Yatıp uyku uyumazlarmış,
 Gece gündüz yemek yerlermiş.
 7365 Burunlarının içinden
 Yılan başları göründü,
 Nefesi içeri çektiklerinde, içeri girdiler.
 İçkiden içip,
 Anlatılamayacak kadar çok yediler.
 7370 Tepsideki yemeğin içine
 Yedi sarı yılan
 Yedi burundan indi.
 Erkin-Koo ile Kan-Mergen
 Sandığın arkasından çıktılar.
 7375 Ne olduğunu anlamadan,
 Yılanların hepsini öldürdüler.
 Yedi şeytan ölüverdi,
 Yere yığılıp düştüler.
 Erkin-Koo ile Kan-Mergen
 7380 Kapıyı açıp bağırdılar:
 "Aç gözlü yedi şeytanın
 Yedisi de yığılıp kaldı.
 İçkiden mi yandılar?
 Yemekten mi öldüler?
 7385 "Selâm verdi, ses çıkarmadılar."
 Yedi şeytanın eşleri
 Yedi saraydan çıkıp geldiler,
 Yemek yenilen saraya hızla girdiler.
 Şimdi yedi şeytanın
 7390 Yedisi de ölmüş,
 "Ölümü iyi insanlarmış.
 Savaş yapmadan,
 Kan dökmeden,
 İçkilerini içerken,
 7395 Yemeklerini yerken,
 Huzurla ölen insanlarmış.
 Erlik-biy öfkelenerek,
 Elçi göndermiş olmalı" dediler.
 Yedi şeytanın eşlerinin

Kezikteri aydijat:
 "Kaŋça coldı bazingan
 Kara sanaalu ulusla
 Albanla bis curtaganıs,
 Altayıstañ ayrılğanıs.
 Ölotön öyi bar turbay,
 Öç aları bar turbay"
 Artkandarı aydijat:
 "Er öltürüp eremjigen,
 At öltürüp amtajıgan,
 Erlik-ada cerine
 Üç katap tüş cürgen,
 Cer üstüne çıgala,
 Amır ulustı öltürgen,
 Boylorıñ da mınayıp
 Ölorıñ" – dep kargagılayt.
 Ceti ceektiñ üyleriniñ
 Törtüzi ak sanaalu emtir,
 Üçizi kara sanaalu emtir.
 "Üy ulustıñ cargızın
 Men etpezim, mal etsin" – dep,
 Erkin-Koo aydıp turdı.
 Altı baytaldı ekelele,
 Kajızın la eki baytaldıñ
 Kuyruktarına buulayla,
 Ak calaŋga agıdıp iydi:
 "Tirü artsañ, möriñ bolgoy,
 Ölüp kalzañ, şoriñ bolgoy"
 Emdik baytaldar ürküp mañtadı.
 Emegendirdi üze tarttı,
 Üye-söögin oodo tep,
 Ak calaŋga artırıp koydı.
 Erkin-Koo baatır:
 "Üç örgööni cemirzin – dedi,
 Tört örgöö artsın – dedi.-
 Canar ulus canzın – dedi,
 Canbas ulus artsın" – dedi.
 Albatı-con çurkurajat,
 "Kaan çok – dep kalaktajat. –
 Bajıstı bistiñ kem biler?
 Başkarıp bisti kem cürer?"
 Erkin-Koo albatıga ayttı:
 "Kazan-ayagaar azıp oturaar,
 Kaji keregeer edip cadıgar.
 Çiçke-kara attu

Bazıları şöyle dedi:
 "Sayısız yol kesen
 Kötü düşünceli insanlarla
 Biz zorla yaşadık,
 Altay'ımızdan ayrıldık.
 Ölüm zamanları geldi işte,
 Öc alma zamanı geldi işte."
 Geriye kalanları şöyle dedi:
 "Er öldürüp tadına bakan,
 At öldürüp yiyen,
 Erlik-ada yerine
 Üç defa inen,
 Yer üstüne çıkarak,
 Huzurlu insanları öldüren,
 Kendiniz de böylece
 Öldünüz" diye kargadılar.
 Yedi şeytanın eşlerinin
 Dördü iyi kalpli imiş,
 Üçü kötü kalpli imiş.
 "Kadınların yargısını
 Ben yapmam, at yapsın" diye,
 Erkin-Koo konuştu.
 Altı kısrağı getirerek,
 Her birini iki kısrağın
 Kuyruklarına bağlayarak,
 Ak ovaya saldı:
 "Canlı kalırsanız, zafer sizindir,
 Ölürseniz, yenilginizdir."
 Yabanî kısraklar ürküp koştu.
 Kadınları çekip sürüklediler,
 Vücutları parçalanıp,
 Ak ovaya sıraktılar.
 Bahadır Erkin-Koo
 "Üç sarayı yakın, dedi,
 Dört saray kalsın, dedi,
 Dönecek insanlar dönsün, dedi,
 Dönmeyecekler kalsın, dedi.
 Halk gürültü çıkardı,
 "Kağan yok, deyip inlediler.
 Başçımız kim olacak?
 Bizi kim yönetecek?"
 Erkin-Koo halka şöyle dedi:
 "Yemeklerinizi hazırlayın,
 İşlerinizi yapın.
 Çiçke-kara atlı

Kodrañ kara baatır keler.
 Altın-Şuruun abakaylı keler.
 Ceti ceek ordına
 Slerdi ol başkarıp curtaar,
 Albatı-con amır cadar...
 Ak-Bökö tergeezine
 Alıp baatırlar canıp keldiler.
 Altın-Şuruun balanı
 Kodrañ uulga cetirip berdiler.
 Kodrañ kara baatırla
 Koldoñ tudup ezendejet
 Kuçaktay alıjıp okşojot.
 "Caan toy ne baştalbaan?
 Carlu cırgal ne açılbaan?" – dep,
 Erkin-Koo surap turdı.
 "Erkin-Koo kelbeenge,
 El-con cuulbasdeşkenis,
 Caan cırgaldı açpay,
 Caan kijini sakıgan edis" – dep,
 Kodrañ baatır aydıp turdı.
 "Ee, çındap castırdım" – dep,
 Erkin-Koo katkırdı.
 Ebire catkan condorgo
 Emdi cöbin carladı:
 "Ceti ceektiñ cerinde
 Kodrañ baatır kaan bolzın,
 Altıgı oroonnoñ elçi kelze,
 Erkin-Koo turguskan dezin,
 Erkin-Koo karuuldu dezin...
 "Erkin-Koo ezen tuştı
 Erlik-biydeñ korkıbazım" – dep,
 Kodrañ baatır süünip ayttı.
 Ceti ceek cerin köstöp,
 Kodrañ baatır atanıp iydi.
 Caan toy ederge,
 Carlu cırgal baştaarga
 Altın-Şuruun ejile
 Altayına meñdedi....
 Ermen-Çeçen le Caraa-Çeçen,
 Erkin-Koo lo Kan-Mergen
 Üç ıyık taygazın köstöp,
 Üyeliktü altayın köstöp,
 Koot-cırgaldu cortıp iydiler.
 Çındap toktodınıp cadarınıñ,
 Çın sanaala curtaarınıñ

7445 Kodrañ kara bahadır gelecek.
 Altın-Şuruun eşli gelecek.
 Yedi şeytanın yerine
 Sizi o yönetecek,
 Halk huzur içinde yaşar..."

7450 Ak-Bökö'nün ülkesine
 Alp bahadırlar dönüp geldiler.
 Altın-Şuruun genç kızı
 Getirip Kodrañ bahadıra verdiler.
 Kodrañ kara bahadırla

7455 Elden tutup tokalaştılar.
 Kucaklaşıp öpüştiler.
 "Büyük toy niçin başlamadı?
 Duyurulmuş şölen niçin açılmadı?" diye,
 Erkin-Koo sordu.

7460 "Erkin-Koo gelmeden,
 Halk toplanmaz dedik,
 Büyük şöleni açmadan,
 Büyüğümüzü bekleyelim" diye,
 Kodrañ bahadır konuştu.

7465 "Ee, gerçekten yanlış yaptım" diye,
 Erkin-Koo kahkaha attı.
 Etrafını çevirmiş halka
 Şimdi şöyle dedi:
 "Yedi şeytanın yerinde

7470 Kodrañ kara bahadır kağan olsun,
 Yer altı ülkesinden elçi gelirse,
 Erkin-Koo böyle yaptı desin,
 Erkin-Koo'nun nöbetçisiyim desin...
 "Erkin-Koo sağken

7475 Erlik-biy'den korkmam" diye,
 Kodrañ bahadır sevinçle konuştu.
 Yedi şeytanın yurduna yönelip,
 Kodrañ bahadır atlanıp gitti.
 Büyük toy yapmak için,

7480 Duyurulmuş şöleni başlatmak için
 Eşi Altın-Şuruun ile
 Altay'ına aceleyle gitti...
 Ermen-Çeçen ile Caraa-Çeçen
 Erkin-Koo ile Kan-Mergen

7485 Üç kutsal dağlarına yönelip,
 Neslinin yaşadığı yurduna yönelip,
 Neşe içinde at koşturdular.
 Nasıl huzurlu yaşayacaklarını,
 Uyumlu yaşayacaklarını

Öyin coloy kuuçındaştı,
 Ömö-cömölö şüüşkiledi.
 Suu-talaydı keçkileyt,
 Balık semizin tutkulayt,
 Tuu-taygazın aşkılays,
 An semizin atkılays.
 Et cakşızın emdi bolzo
 Uzun tişke tiştegileyt.
 Erlü boyları omok-sedeñ
 Süünçilü bargılup cadat...
 Er-Bökö Altayına
 El turgan curtına
 Cetkilep kelgen curgulayt.
 Altan kelin kojoñçılı,
 Altan uul komışçılı
 Altın-Sırğa la Er-Bökö
 Aş bajın teecilegen,
 Altın tajuur tudungan
 Bos Erlikti ceñgen,
 Bos-kaandı baskan
 Ay keberlü ceenderin,
 Baştap tarıy ayıldagan,
 Ulu-caan kudagayın
 Utkıp emey kelgileyt.
 Oñ koldoñ tudujat,
 Oñ caaktañ okşojot,
 Ezen-amırdı ugujat,
 Elem-salamın surajat.
 Altın stol turguzıldı,
 Aş cakşızı çoğuldı.
 Açu arakı uruldı.
 Et-kan iziy berdi,
 Ermek-kuuçın köptöp keldi.
 Ança-minça cırgayla,
 Ayılçılar cuuljıp,
 Ölöştöydiñ cerine,
 Erkin-Koonıñ curtına
 Çörködölip uulandılar.
 Ölöştöy baştagan çiçke col
 Elbek col bolgon cattı.
 Ölöştöydi istegen edüler
 Onçozı emdi bazıldı.
 Er-Bökö taayı
 Ozogızın oygozıp braadat,
 Ne bolgonın eske alinat.

7490 Yolda birlikte konuştular,
 Birlikte düşünüp tasarladılar.
 Sular, ırmaklar geçtiler,
 Balığın semizini tuttular,
 Dağlar taşlar aştılar,
 7495 Geyiğin semizini vurdular.
 Şimdiyse etin iyisini
 Uzun şişe taktılar.
 Er vücutları güven içinde
 Sevinçli gittiler...
 7500 Er-Bökö'nün Altay'ına
 Halkın durduğu yere
 Yetip geldiler.
 Türkücü altmış gelin
 Kopuzcu altmış delikanlı
 7505 Altın-Sırğa ile Er-Bökö
 İyi yemeği doldurmuş,
 Altın matarayı tutunmuş
 Bos Erlik'i yenen,
 Bos-kaan'ı basan
 7510 Ay şekilli torunlarını
 İlk defa ağırlıyordu,
 İtibarlı dünürünü
 Karşılamağa geldi.
 Sağ elden tutuştular,
 7515 Sağ yanaktan öpüştüler,
 Hâl hatır soruştular,
 Karşılıklı selâmlaştılar.
 Altın masa kuruldu,
 Yemeğin iyisi yığıldı.
 7520 Sert içki dolduruldu.
 Bedenler ısındı.
 Söz, sohbet çoğaldı.
 Bir süre böyle eğlendikten sonra,
 Misafirler toplanıp,
 7525 Ölöştöy'ün yerine,
 Erkin-Koo'nun yurduna
 Toplanıp yöneldiler.
 Ölöştöy'ün açtığı ince yol
 Geniş yol oldu.
 7530 Ölöştöy'ü izleyen şeytanlar
 Şimdi hepsi öldürüldü.
 Dayısı Er-Bökö
 Eskiye uyandırarak gitti,
 Ne olduğunu hatırladı.

Üç ıyık taygada
 Ölöştöydiñ möñküzin
 Aylana cortıp kelgileyt.
 "Kiji bajına taş salgan
 Seniñ öştüñ bojugon.
 Alıñ colıñdı kiskartan
 Aş tañmalar bazılğan.
 Küçiñ cetpeen amaduun
 Kün aldında büt kaldı.
 Amadap kudalagan kaynım,
 Ak söögi möñkü bolgoy.
 Karalap cürgen ulustıñ
 Kara söögi kömür bolgoy" – dep,
 Caraa-Çeçen aydıp turat,
 Ölöştöy taygazına kuuçındap braadat.
 Tört baatır udura keldi,
 Aş bajın tudungan,
 Arakılı tajuur kancaalagan.
 Ezen-amırdı surajat,
 Eeçiy-deeçiy aydıjat:
 "Arkadağı malıska
 Börü şoktop kirbedi,
 Amır catkan conıska
 Öştü çenep tiybedi"
 Aş bajınañ amzayla,
 Alkı-boyları corttılar.
 Altın-Topçı örgöözine
 Cedip bargan turdılar.
 Kazandarın otko askan,
 Kalık-conın cuup alğan,
 Kelinder bazar cerine
 Keen torko caya salğan,
 Alıptar bazar cerine
 Aru mancık çöyö salğan,
 Altın-Topçı sakıp oturdı.
 Altın-Sırğa bolgojin
 Altın-Topçı örgöözinde
 Arakı-aştı urup turdı.
 Onoñ onçozi cuulıp,
 Erkin-Koo örgöözine
 El-töröön birigip keldi,
 El-con cuuldı.
 Caan cırgal baştalı,
 Kuuçın-kubıy köptödi.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Er-Bökö lö Altın-Sırğa

7535 Üç kutsal dağda
 Ölöştöy'ün mezarını
 Dolaşıp geldiler.
 "İnsanın başına taş koyan
 Senin düşmanın öldü.
 7540 Ömrünü azaltan
 Aş gözlü mel'unlar öldürüldü.
 Gücünün yetmediği gayen
 Güneşin altında gerçekleştirildi.
 Dünürüm olan kaynımın
 7545 Ak cesedi zirve oldu.
 Ona kara süren insanların
 Kara cesetleri kömür oldu?
 Caraa-Çeçen böyle dedi,
 Ölöştöy'ün dağına karşı konuşarak gitti.
 7550 Dört bahadır karşı geldi,
 Yemekleri tutmuşlar,
 İçkili mataraları asmışlar.
 Hâl hatır soruştular.
 Peş peşe konuştuılar:
 7555 "Ormandaki hayvanımıza
 Kurt girip zarar vermedi,
 Rahat yaşayan halkımıza
 Düşman girmeyi denemedi.
 Yemeğin iyisinden yiyerek,
 7560 Masumlar at sürdüler.
 Altın-Topçı'nın sarayına
 Yetip geldiler.
 Kazanlarını ateşe asmış,
 Halkını toplamış,
 7565 Gelinlerin yürüyeceği yere
 Görklü ipekler yaymış,
 Alpların yürüyeceği yere
 İpek kumaşlar sermiş,
 Altın-Topçı bekliyordu.
 7570 Altın-Sırğa ise
 Altın-Topçı'nın sarayında
 İçkiyi dolduruyordu.
 Sonra hepsi toplanıp,
 Erkin-Koo'nun sarayına
 7575 Akraba, hısım birikip geldi,
 Halk toplandı.
 Büyük şölen başladı,
 Söz sohbet çoğaldı.
 Şimdi baktılar ki,
 7580 Er-Bökö ile Altın-Sırğa

Eelbesterdı soygon emtir,
 Ceenderiniñ colına
 Mancık torko caygan emtir.
 Ayılı-curtın ködürip,
 Udura barıp sakıgan emtir. 7585
 Er-bökö Altayına
 Taaylu-ceendü curtaar boldılar.
 Ak mal kojulışsa,
 Seniñ-meniñ deşpes boldı.
 Albatı-con köçüşse, 7590
 Aar-çaptık etpes deşti.
 Keler öydi şüüjip keldi,
 Keçeeni onıñ bildirbedi.
 "Kan-Mergendi ayıldı eder dep" –dep,
 Kalık-con şüülte etti, 7595
 Caraa-Çeçen cöpsinbedi:
 "Üy kiji alıp çaksıraba,
 Bala istep barıksaba.
 Ceti kırlu Kara-Bökö
 Adı çıkkın ceek edi, 7600
 Köp kaandardı cuulagan,
 Köp kalıktı kıynagan edi.
 Caş üyenı öskürbey,
 Caan şogın cetirgen edi.
 Onıñ tergeezini körör kerek, 7605
 Oñdu cadındı elen çakka
 Albatıga berer kerek.
 Cer üsti amır curtaarına
 Ceekter uyazın buzar kerek"
 Emeeni kuuçındap bojoordo, 7610
 Erkin-Koo eri ayttı:
 "Kiji cöjözın blaap cibeem,
 Boyımnıñ cöjömđi
 Kijige berbem.
 Uktu-töstü bay bolbogom, 7615
 Uğı caan biy bolbogom.
 Ölöştöy adamnıñ tört beezı
 Enem le meniñ aştatpaan.
 Bu la cadınıs ceder biske.
 Mege cuulu kirbegen kijiniñ 7620
 Ceri-curtın cuulap barbazım...
 Caan sudurların kodorot,
 Samara biçigin alıp çıgat.
 "Caan kiji, men köröyin" – dep,

Yıkılmaz hayvanları kesmişler,
 Yeğenlerinin yoluna
 İpek kumaşlar yaymışlar.
 Evlerini, yurtlarını güzelleştirip,
 Karşı gidip beklemişler.
 Er-Bökö'nün Altay'ında
 Dayılı yeğenli yaşadılar.
 Ak hayvana hayvan eklense,
 Senin, benim demediler.
 Halk göçüp gitse,
 Engel olmayalım dediler.
 Gelecek zamanı düşündüler,
 (Zamanın) Nasıl geçtiğini bildirmediler.
 "Kan-Mergen'i evlendirmeli" diye,
 Halk fikrini söyledi,
 Caraa-Çeçen bunu onaylamadı:
 "Evlenip güçten düşme,
 Genç kız isteyip sağa sola gitme.
 Yedi köşeli Kara-Bökö
 Adı çıkmış şeytandır,
 Birçok kağanı savaşta yenmiş,
 Çok halka zulmetmiştir.
 Genç nesli yaşatmayıp,
 Herkese zararı dokunmuştur.
 Onun ülkesine bakmak gerek,
 Rahat hayatı sonsuza dek
 Halka vermek gerek.
 Yer üstünde hayat huzurlu olana dek
 Şeytanların yuvasını bozmak gerek."
 Eşinin sözü bitince,
 Kocası Erkin-Koo konuştu:
 "İnsanın servetini çalıp yemem,
 Kendi servetimi
 Başkasına vermem.
 Atadan babadan zengin olmadım,
 Soylu bey değilim.
 Babam Ölöştöy'ün dört kısrağı
 Anamle beni aç bırakmadı.
 Bu yaşantımız yeter bize.
 Bana savaştık için gelmeyenin
 Gidip yerinde yurdunda savaştım..."
 Büyük sudur* kitaplarını çıkardı,
 Samara kittaplarını alıp çıkardı.
 "Büyük insan, ben bakayım" diye,

* Sudur biçik/samara biçik: Altay destanlarında kahramanların hayatı ve geleceği hakkında bilgilerin yer aldığı kitap. Samara biçik veya biçik, bazı durumlarda mektup anlamında da kullanılmaktadır.

Ermen-Çeçen emeen ayttı.
 Altın kıptu samarazın
 Aldına caygan bu oturat.
 Kılças edip örö körböyt,
 Kırıs edip ermek aytpayt.
 Samara biçikteñ emdi bolzo
 Bala kijiniñ süri çıktı.
 Baratan col çok boluptır.
 Attañ artık attar bargan,
 Aylanıp oyto kelbeytir.
 Sööktöri kajayıp,
 Col sayın çaçılğan emtir.
 Alıp-kezer ogo bargan,
 Aylanıp oyto kelbeytir.
 Altın sööktöri cer sayın
 Agarıp kalğan cadar emtir.
 Cer-altayın aaylap tappadı,
 Adı-colın aaylap bolbodı.
 Aytpaska baza bolbos,
 Aydarga baza bolbos.
 Caan sudurçı emegen bolgon,
 Cartın aytpaska baza carabas.
 Bilgen-seskenin kuuçındap berdi:
 "Katu col bar emtir,
 Artık neme bilbedim" – dedi.
 Alañ-teleñ kaykaştılar.
 Al sanaga kirgenin
 Er-Bökö kuuçındadı:
 "Ozodo adamnıñ ayılında
 Ceti kırılı Kara-Bökö
 Kuuçındaganı sanaama kiret.
 Kañça tayga arı canında
 Togus sümerlü,
 Togus-Süme dep
 Togus karındaş kaan bar.
 Curtına olordıñ cuu kirbes,
 Öskö kalıktı cuulap barbas.
 Ak-Koo dep
 Cañıs sıynı bar.
 Sıynı enedeñ çığarda,
 Caş agaştı kezele,
 Cazap turup oroylo,
 Kutuk suuga salıp iygen.
 Bu suuga catkajın,
 Ölor onıñ cañı çok.

7625 Karısı Ermen-Çeçen konuştu.
 Altın kaplı kitabını
 Önüne açıp oturdu.
 Gözünü kaldırıp yukarı bile bakmadı,
 En ufak bir ses bile çıkarmadı.
 7630 Şimdiyse kutsal kitaptan
 Bir genç kızın resmi çıktı.
 Gidecek yol yokmuş.
 Attan iyi atlar gitmiş,
 Dönüp geri gelmemişler.
 7635 Kemikleri ağarıp,
 Yollara saçılmış.
 Alp pehlivanlar ona gitmiş.
 Dönüp geri gelmemişler.
 Altın cesetleri her yerde
 7640 Ağarıp kalmış.
 Yerinin neresi olduğunu bulamadı,
 Adını, yolunu anlayamadı.
 Söylese olmaz,
 Söylemese de olmaz.
 7645 Büyük sudur kitapçı kadındı,
 Doğruyu söylememek olmazdı.
 Bildiğini, sezdiğini anlattı:
 "Kadı yol varmış,
 Fazla bir şey anlamadım" dedi.
 7650 Çok fazla şaşırdılar.
 Aklına düşeni
 Er-Bökö anlattı:
 "Eskiden babamın evinde
 Yedi taraflı Kara-Bökö
 7655 Hakkında konuşulduğunu hatırlıyorum.
 Sayısız dağın öte yanında
 Dokuz zirveli,
 Togus-Süme adlı
 Dokuz kardeş var.
 7660 Onların yurduna düşman girmez,
 Başka halka savaşmaya gitmezler.
 Ak-Koo adlı
 Tek kız kardeşleri var.
 Kız kardeşleri anadan doğduğunda,
 7665 Yaş ağacı keserek,
 Güzelce sararak,
 Durgun kaynak suyuna bırakmış.
 Bu suya yatınca,
 O ölümsüz olmuş.

Kança cıldıñ bajında
 Kutuk suudañ
 Cañıs sıyını çıgıp kelgen.
 Tınar tındunıñ tının biler,
 Ölgöndi tirgizip iyer,
 Örö özörgö kilep cürer.
 On cıl tolzo,
 Bir caji tolör.
 Bu kıska erdiñ artıgı bargan,
 Burılıp canganı çok,
 Attıñ artıgı bargan
 Aylanıp kelgeni çok”
 Kan-Mergen baatır uul
 Katkırala, turup çıktı.
 “Kança kijiniñ cürümin baskan
 Kandıy curt ol?” – dedi, -
 Kança erdiñ tının kıygan
 Kandıy bala ol? dedi.-
 Er ölböskö möñkü emes,
 Erdeñ artık er bar ba?
 Attañ artık at bar ba?
 Caş kiji cer körör kerek,
 Caş üyeni öskürer kerek.
 Alar bolzo, aların,
 Albas bolzo, albazın
 Men barıp körötöm,
 Coloy kem uçuraar –
 Colugıp men keletem”
 Kümüş üygen alıp çıktı,
 Altın çakıga cañıp iydi.
 “İraak colgo braadı – dep,
 Kan-ceerenge aydıp turdı.
 Çürmeş calın sıymay tuttı,
 Cımjak tumçugın okşop iydi. –
 Karañuy tün kirerde,
 Kanadım bolgoñ sen.
 Ak-carıkta cürerde,
 Antıgarlu nacım sen.
 Ölüp kalar cerimde
 Kojo cadar nökörim,
 Ezen cürer tujunda
 Ebin tabar nökörim”
 Kübe calañ tokum saldı,
 Küler artaş eer saldı.
 Sırlı kuyuşkan sıymay tuttı,

7670 Epey yıl sonra
 Durgun kaynak suyun
 Tek kız kardeşleri çıkıp gelmiş.
 Her canlının dilini bilir,
 Öleni diriltir,
 7675 Yaşayana merhamet eder.
 On yıl dolduğunda,
 Bir yaşı ancak dolar.
 Bu kıza erin iyisi gitmiş,
 İçlerinden dönüp geleni yok,
 7680 Atın iyisi gitmiş
 Dönüp geleni yok.
 Bahadır delikanlı Kan-Mergen
 Kahkaha atıp ayağa kalktı.
 “Sayısız insanı öldüren
 7685 Nasıl bir yurt o?” dedi.
 Sayısız erin canına kıyan
 Nasıl bir genç o? dedi.
 Er ölmezse zirve değil,
 Erden iyi er var mı?
 7690 Attan iyi at var mı?
 Genç insanın yer görmesi gerek,
 Genç nesli yüceltmek gerek.
 Alırsa alırım,
 Almazsa almam
 7695 Ben gidip göreceğim,
 Yolda kim karşıma çıkar
 Karşılaşıp geleyim.”
 Gümüş dizgini alıp çıktı,
 Altın at direğine astı.
 7700 “Uzak yola gidiyoruz, diye,
 Kan-ceeren’e söyledi.
 Yelesinin perçemini sıvazladı.
 Yumuşak burnunu öptü.
 Karanlık gece girince,
 7705 Kanadım oldun sen.
 Yeryüzünde gezerken,
 And içmiş dostum oldun sen.
 Ölüp kaldığım yerde
 Birlikte kalan dostum,
 7710 Sağ olduğumda
 Çare bulan dostum.”
 Geniş eyer keçesini yerleştirdi,
 Bronz eyeri eyerledi.
 Sırlı kuskunu sıvazladı,

Togus koloñ tooloy tarttı.
 Ay carkındı köndürgeni
 Küler kaştan ötkürüp iydi.
 "Ay artaş cılbazın,
 Albatı ortogo ol cürzem,
 Adıma keen bolzın" – dep,
 Kan-Mergen aydıp turdı.
 Ejik açıp oyto kirdi,
 Almar-şalmar kebin kiydi.
 Alıptarla kürejeten
 Eki temir meeley kiydi.
 Üldü-cıda tıgınbas
 Köö kuyak tonın kiydi.
 Kara kumduş börüğün
 Kara başka keptey tarttı.
 Ceten teektü kayış kurın
 Bektey tartıp kurçandı,
 Ay bildürlü kaptırganı
 Kayış kura teektedi,
 Uşmal kara üldüzün
 Sol calmaşka tagındı.
 Ayıl içinde caandarıla
 Aylana bazıp, cakşılayat,
 Caraa-çeçen enezile
 Caak boydoñ okşojot.
 Altın-Topçı caanazı
 Alkıştı sözün aydıp oturat:
 "Ayga cetpes Altayga
 Adıñ seniñ arıbazın.
 Albatızı köp kaandarda
 At-nereñ undılbazın"
 Kan-ceeren attu
 Kan-Mergen baatırdıñ
 Turgan izi bar boldı,
 Bargan izi çok boldı.
 Kan-Mergen ciit baatır
 Toozi çok taygalar ajat,
 Toozi çok talaylar keçet.
 Toktomcı çoktoñ barıp cadat.
 Kara agaşka tabarganda,
 Ortozınañ üzülip kalat,
 Katu taşka sogulganda,
 Taş oodılıp çaçılmat.
 Kan-ceeren ercineniñ
 Tıñda tepken cerineñ

7715 Dokuz kolanı sayıp çekti.
 Ay ışıklı göğüslüğü
 Bronz kaştan geçirdi.
 "Yükün kaymasın,
 Halkın ortasında gezdiğimde,
 7720 Atıma süs olsun" diye,
 Kan-Mergen konuştı.
 Kapıyı açıp tekrar içeri girdi,
 Pantolonunu giydi.
 Alplarla güreşeceğı
 7725 İki demir eldiveni taktı.
 Kılıç, kargı geçirmez
 Zırh paltosunu giydi.
 Kara kunduz kürkünden borkünü
 Kara başına taktı.
 7730 Yetmiş kancalı kayış kuşağını
 Sıkıca çekip kuşandı,
 Ay desenli kancasını
 Kayış kuşağa bağladı,
 Yassı kara palasını
 7735 Sol yanına takındı.
 Evin içindeki büyükleriyle
 Dolaşıp, vedalaştı,
 Caraa-Çeçen anasıyla
 Yanaktan öpüştüler.
 7740 Altın-Topçı ninesi
 Alkış sözler söyledi:
 "Aylık yoldan uzak Altay'a giderken
 Senin atın yorulmasın.
 Halkı çok kağanların içinde
 7745 Ünün, şanın unutulmasın.
 Kan-ceeren atlı
 Kan-Mergen bahadırın
 Durduğı izi kaldı,
 Gittiğı izi yok oldu.
 7750 Genç bahadır Kan-Mergen
 Sayısız dağlar aştı,
 Sayısız ırmaklar geçti.
 Hiç durmadan gitti.
 Kara ağaca çarptığında,
 7755 (Ağaç) Ortasından yarıldı,
 Sert taş vurduğunda,
 Taş uflanıp saçıldı.
 Kıymetli Kan-Ceeren'in
 Hızla teptiğı yerlerden

Kündük cerge taş tujet.
Aray tepken cerineñ
Ança-mınça taş tujet.
Kuskun uçup uşına çıkpas
Kuba çöldi kuyundıy ödöt,
Sañıskan uçup uşına çıkpas
Sarı çöldi salkındıy ödöt.
Anayıp emdi barıp catsa,
Alın-solun taygalar turat.
Oñori-teskeri ağıp bargan
Ondor toolu suular cadat.
Taygalardı ajıp barat,
Talaylardı keçip çıgat.
Mal odorı cerge cetti,
Con cakazı curtka cetti.
Onoñ arı barıp catsa,
Ak tayga köründi.
Ak tayganı ebire
Albatı-con kıymırgan,
Iylu-komudalga bastırgan emtir.
Epşi ulus kalaktagan,
Er ulus sanarkagan,
"Kara albatı ne tüymegen?" – dep,
Kan-Mergen baatır
Kan-ceeren adınañ suradı.
"Er bütken cakşıları
Cuuga atanıp cürgen emtir" – dep,
Kan-ceeren karuuzın ayttı.
Kan-Mergen baatır
Ak tayga booçızı örö
Kazaladıp çıgıp bardı.
Ak tayga bajınañ
Acıktap körüp turgajın,
Altın bayzın örgöö turat.
On eki üyelü
Altın çakızı mızıldap turat.
Ayıl içineñ abakay kiji
Araayınañ çıgıp keldi.
Kan-ceeren attu
Kan-Mergendi castıra körbödi,
Aylana sogup, üygı kirdi.
Bajı bolzo buuraya bergen
Kargan kiji baza çıktı,
Kaan kiji bu boldı.
Eki canına alıptarı

7760 Taşlar bir günlük uzağa düştü.
Yavaşça teptiği yerlerden
Az biraz taş düştü.
Kuzgunun uçarak sonuna çıkamayacağı
Sarı çölü fırtına gibi geçti,
7765 Saksağanın uçarak sonuna çıkamayacağı
Sarı çölü rüzgâr gibi geçti.
Şimdi böylece giderken,
Değişik dağlar karşısına çıktı.
Oradan geriye akan
7770 Onlarca ırmak vardı.
Dağları aşıp gitti,
İrmakları geçip çıktı.
Hayvan otlağına ulaştı,
Halkın yaşadığı yere yetti.
7775 Oradan ileri gittiğinde,
Ak dağ göründü.
Ak dağın etrafında
Halk hareketlenmişti,
Kederle ağlıyorlardı.
7780 Kadınlar inliyordu,
Erkekler düşünceye dalmışlardı.
"Halk niçin böyle endişeli?" diye,
Bahadır Kan-Mergen
Atı Kan-ceeren'e sordu.
7785 "Er yaratılışlı erkekler
Savaşa gitmişler" diye,
Kan-ceeren cevap verdi.
Bahadır Kan-Mergen
Ak dağın yükseğine doğru
7790 Şahlandırıp çıktı.
Ak dağın başından
İnceleyip baktı ki,
Altın saray duruyor.
On iki boğumlu
7795 Altın at direği parıldıyor.
Evin içinden bir sultan
Yavaşça çıkıp geldi.
Kan-ceeren atlı
Kan-Mergen'i hemen gördü.
7800 Dönüp eve girdi.
Başı ağarmış
Bir ihtiyar çıktı,
Bu kağandı işte.
İki yanında alpları

Ençigışpey cuulijıp keldi.

"Ol kiji baatır emes,

Kezer kiji emtir – dejet, -

Adı attañ önjük – dejet,

Boyı erdeñ çıyrak" - dejet.

"Çakı tözine belen turugar,

Kelgen tušta adın alıgar", -

Kaanı alıptarına cakıyla,

Kaalgazın açıp kire berdi.

"Cuuladıp tüymetken

Sen ayılıña kireriñde,

Men ne tüjerim?" – dep,

Kan-Mergen sananıp kaldı.

Booçı kırınañ tüjüp,

Örgögö tüşpey köndüre ötti,

Kara colgo kirip catkajın,

Kara cuuçıldar çubajıp braadat.

Albatı baştağan

Alıptarına keldi,

Ezen-mendi suraştı,

Elem-salamdı uguştı.

"Kandiy kaan cerine

Kandiy kerekke amadap,

Köndükken ulus ediger?" – dep,

Kan-Mergen suradı.

"Ak-boro attu

Ak-Tarakay kaanıbısta

Uul bala çok boldı,

Altın-Castık dep kızın

Ceti kırılı Kara-Bökö

Ceektep mınañ blaap bardı.

Albatıbıstı olcolop,

Ak malıstı ayday berdi.

Kaanıbıstı biske karu cüreten,

Kalan salıp kıynabaytan.

Öştü colın tozıp baradı,

Öştüneñ caltanbaydı.

Ceti kırılı Kara-Bököni

Kara taygadañ ajırbay,

Cogoltorgo umzanadı – deşti. –

Altayın şeniñ kayda?

Adı-colıñ ne kiji?

Kaji cerge temdendiñ?

Kaji kerekke amadadıñ?

"Altayım meniñ Üç ıyık,

7805 Sabırsızlıkla saldırmayı bekliyordu.

"O bahadır değil,

Yiğitmiş, dediler,

Atı attan daha süslü, dediler,

Kendisi erden daha çevik" dediler.

7810 "Direğin dibinde hazır durun,

Gelince hemen atını alın",

Kağan alplarına emrederek,

Kapıyı açıp içeri girdi.

"Endişelenip savaşmak isteyen

7815 Sen evine girdin de,

Ben niçin kapıda (atımdan)

ineyim?" diye,

Kan-Mergen düşündü.

Zirveden inip,

Sarayı geçip gitti,

7820 Kara yola girince,

Kara savaşçılar önüne çıktılar.

Halkı yöneten

Alpların yanına geldi,

Hâl hatır soruştular,

7825 Karşılıklı selâmlaştılar.

"Hangi kağanın yerine

Hangi amaç için,

Yola çıkmış insanlarsınız?" diye,

Kan-Mergen sordu.

7830 "Ak-boro atlı

Ak-Tarakay kağanımızın

Erkek çocuğu yoktu,

Altın-Castık adlı kızını

Yedi taraflı Kara-bökö

7835 Şeytanlıkla buradan kaçırdı.

Halkımızı esir edip,

Ak hayvanımızı sürdürdü.

Kağanımız bize karşı şefkatliydi,

Aşırı vergi alıp zulmetmezdi.

7840 Düşmanın yolunu bekliyoruz,

Düşmandan çekinmeyiz.

Yedi taraflı Kara-Bökö'yü

Kara dağdan aşırımadan,

Yok etmeye niyetliyiz, dediler.

7845 Senin Altay'ın nerede?

Adın, soyun sopun nedir?

Nereye gidiyorsun?

Hangi amaçla gidiyorsun?

"Benim Altay'ım Üç ıyık

Adam bolzo Erkin-Koo,
Kan-ceeren attu
Kan-Mergen baatır edim.
Ceti kırılı Kara-Bökö
Kıyılıp ölor tını çok,
Kızarıp agar kanı çok,
Adı carlu cuuçıl edi,
Adamnıñ "nacızı" edi.
Onıñ uulu Temir-Bökö
Oynogon "cakşı nökör" edi,
Ayıldajıp cüreten
Antıgarlı "nacı" edi.
Caan toydı baştadım dep,
Togus katap biçik iygen.
Toyımda cırgazın dep,
Ençikpey sapıp cürgen...
Ayıldap bargan cerimde
Adışkanın süübeytem,
Üldü-cıda tudunıp,
Üküstegendi körböytöm.
Bala-barkagar ıylap cat,
Baş bazıların sezip cat.
Onçolor ölüp kalaraar,
Oyto kayra canıgar.
Kelin-keçkin ulustıñ
Korodogonın körörgö küç,
Caş üye tazılında
Kurgap öçöri baza küç.
Ösküsterdi artıspay,
Ölümneñ ırap curtagar,
Aldı-kiyineerdi ayladıp,
Sananıp köröyin, tıñdagar.
Artkan-kalgan ulus emtireer,
Albadanıp ölbögör" – deyle,
Kan-Mergen baatır
Arı bolup eles etti,
Kara tayganı aja kondı,
Kalık-conniñ curtagan ceri
Kararıp mında köründi.
Emegender ontóp, kalaktap,
Odın cüktenip cürgüleyt,
Oyın-cırgal ordına
Komudal, sıgıt ugulat.
Katkı-süümci ordına
Kalak-koron cayılat.
Ak bayzıñ örgöö turdı,

7850 Babam ise Erkin-Koo,
Kan-ceeren atlı
Kan-Mergen bahadırım.
Yedi taraflı Kara-Bökö'nün
Ölecek canı yok,
7855 Kızarıp akacak kanı yok,
Adı çıkmış savaşıdır,
Babamın "dostu" idi.
Onun oğlu Temir-Bökö
Oyun oynadığım "iyi arkadaşım" idi,
7860 Karşılıklı gidip geldiğimiz
And içmiş "dostlar" idik.
Büyük düğünü başlattım diye,
Dokuz defa mektup gönderdi.
Toyumda eğlensin diye,
7865 Sabırsızlıkla bekliyormuş...
Misafir gittiğim yerde
Atışmayı sevmem,
Kılıç, kargı tutunup,
Tahrik edenlere bakmam.
7870 Çoluk çocuğunuz ağlıyor,
Öleceklerini sezmışler.
Hepiniz öleceksiniz,
Tekrar geri dönün.
Gelinlerin, genç kızların
7875 İnlemesini görmek acı verici,
Genç neslin kökünden
Kuruyup solması daha acı verici.
Öksüzleri geride bırakmayın,
Ölümünden uzaklaştırın,
7880 Önünü, sonunu hesaplayıp,
Düşünüp, dinleyin.
Sağ kalmış insanlarmışsınız,
Zorla ölüme gitmeyin" diyerek,
Kan-Mergen bahadır
7885 Uzaklaşıp gitti,
Kara dağı aştı,
Halkın yaşadığı yer
Karaltı halinde göründü.
Kadınlar inleyip, âh çekip,
7890 Odun yüklenip koşturuyorlardı,
Oyun, eğlencenin yerine
Feryat, ağıt duyuluyordu.
Gülmenin, sevincin yerine
İnleme, sızlama yayılıyordu.
7895 Ak saray duruyordu,

Üç cerineñ oyıp saltır.
 Ejik aldına cortıp kelze,
 At buular çakızın
 Añtara mında tartıp saltır.
 Ayıladañ kiji çıkpadı.
 Ayıl ejigin açıp kirze,
 Eki budın bolgojin
 Temir kijenle çartkan,
 Eki kolın bolgojin
 Temir kincıla külütken,
 Edi-kanı soolıp braatkan
 Baatır kiji catpay kayttı.
 Abakayınıñ kulagina bolzo
 Eki çoydı caba buulaptır,
 Baji-közi tijip kaltır,
 Ermek ugar aayı çok,
 Arı-beri taralcıp cıgılat.
 Kan-Mergen baatır
 İçke tartılğan
 Sarı saptu almas toñıraktı
 Töş karmanınañ ala koydı,
 Temir kijenderdi üze kesti,
 Emegenñiñ kulagındağı
 Eki çoydı kodorıp çaçtı.
 Caan karmannañ em kodordı,
 "Kutuk suunıñ sarcuzı*
 Caan şırkaga em" – dedi.
 Eki kulakka sürtip iydi,
 Emegen ooruzı cazıla tüştı.
 Kutuk suunıñ sarcuzınañ
 Kuluzın bajına çapşırالا,
 Baatır oozına tamızıp iydi.
 "Suu-kadıgıma kirdim – dep,
 Oñ koldoñ kaap alat,
 Oñ caaktañ okşop turat.-
 Kandıy kiji uulı sen?
 Kaydañ kelgen bala sen?"
 "Adam meniñ Erkin-Koo,
 Adım meniñ Kan-Mergen.
 Ceti kırлу Kara-Bökö
 Adamnıñ cuuk "nacızı" edi.
 Cañıs uulı Temir-Bökö
 Boyıma cuuk "nökör" edi.
 Altın-Castık dep bala aldım,

Üç yerinden parçalanmıştı.
 Atını kapının önüne koşturduğunda,
 At bağlanacak direk
 Ters çevrilmişti.
 7900 Evden kimse çıkmadı.
 Evin kapısını açıp girdiğinde,
 İki ayağı
 Demir bukağıyla bağlanmış,
 İki eli ise
 7905 Demir zincire vurulmuş,
 Eti, kanı çekilmiş
 Bir bahadır duruyordu.
 Karısının kulağınaysa
 İki dökme demir bağlanmış,
 7910 Baş, gözü şişip kalmış,
 Söz duyacak hâli yok,
 İleri geri dönüp yıkılmıştı.
 Bahadır Kan-Mergen
 İçeri saplanan
 7915 Sarı saplı elmas bıçağını
 Döşündeki cebinden aldı,
 Demir bukağıları kesti,
 Kadının kulağındaki
 İki demiri çıkarıp attı.
 7920 Büyük cebinden ilaç çıkardı,
 "Pınar suyunun köpüğü,
 Büyük yaraya ilaçtır" dedi.
 İki kulağa sürdü,
 Kadının yarası iyileşti.
 7925 Pınar suyunun köpüğünden
 Kamışın başına yapıştırarak,
 Bahadırın ağzına damlattı.
 "Sağlığıma kavuştum, diye,
 Sağ elini kavradı,
 7930 Sağ yanaktan öptü.
 Sen kimin oğlusun?
 Nereden gelen gençsin?"
 "Benim babam Erkin-Koo,
 Benim adım Kan-Mergen.
 7935 Yedi taraflı Kara-Bökö
 Babamın yakın "dostu" idi.
 Tek oğlu Temir-Bökö
 Kendimin yakın "arkadaşı" idi.
 Altın-Castık adlı kız aldım,

* Sarcu kelime anlamı itibariyle tereyağı, yağ anlamındadır. Fakat metinde köpük olarak aktarılmıştır.

Ayılıma kelip ayıldı,
 Toy-cırgalga kiriş dep,
 Samara biçik üzülbes bolgon,
 Kuş kanadı çılabas bolgon.
 Bu aldıruga barıp cadım.
 Ontu-kalak süübeyten
 Cımjak cürektü kiji edim.
 Ce kandy kaan cuulagan?
 Kandy neme burulagan?
 Kapşay mege aydıgar.
 Kazırlangan nemeni
 Kabıra tudar küünim bar.
 Kara sanaalu tañmadan
 Karuuzın ugar küünim bar”
 “Ak-boro attu
 Ak-Tarakay kaannıñ
 Taş-Bilek baatırın men.
 Odorluga mal öskürgem,
 Odınduga curt tözögöm.
 Kara-Bökö kelele,
 Albatı-condı olcolodı,
 Ak maldı aydadı,
 Ar cöäjöni tonodı.
 Olcolotkon kalıktı
 Baştap sen barbadıñ dep,
 Meni ol burulagan.
 Ölör boyımdı tirgistiñ,
 Öçör odımdı küydürdiñ”
 “Akır, akır, Taş-Bilek, - dep,
 Kan-Mergen unçuktı.-
 Slerdiñ cerge baspazın dep,
 Slerdiñ congo tiybezın dep,
 Kara-Bökö baatırdı
 Eptep-cöptöp aydayın.
 Ep-arganı tabayın”
 Emegen turup cügüret,
 Kündüleerge kursak çok boldı,
 Bar neme suu boldı.
 “Aylanıp akkan talay emey,
 Tındı tutkan suu emey” – dep,
 Ağaş ayakka suu urup,
 Kan-Mergenge çögödöp berdi.
 Kan-Mergen tura cügürdi:
 “Kayran “nacıma” colugadım” – dedi.
 Kan-ceeren adına minip,

7940 Evime gelip misafir ol,
 Toya, şölene katıl diye,
 Sayısız mektup aldım,
 Kuş kanadı dayanamaz oldu.
 Bu davete gidiyorum.
 7945 İnleme, feryat sevmeyen
 Yumuşak yürekli kişiyim.
 Fakat hangi kağan sizinle savaştı?
 Sizi kim suçladı?
 Hemen bana söyleyin.
 7950 Bu zâlim şeyi
 Sıkıp ezmek istiyorum.
 Kötü düşünceli mel’undan
 Cevap almak istiyorum.”
 “Ak-boro atlı
 7955 Ak-Tarakay kağanın
 Taş-Bilek adlı bahadırıyım ben.
 Otlı yerde hayvan yetiştirdim,
 Odunlu yerde yurt tuttum.
 Kara-Bökö gelerek,
 7960 Halkı esir aldı,
 Ak hayvanı sürüp götürdü,
 Bütün servetimi yağmaladı.
 Esir ettiği halkı
 Sen baş çekip götürmedin diye,
 7965 Beni suçladı.
 Ölen bedenimi dirilttin,
 Sönen ateşimi yaktın.
 “Dur, dur, Taş-Bilek, diye,
 Kan-Mergen konuştu.
 7970 Sizin yerinize basmasın diye.
 Sizin halkınıza dokunmasın diye,
 Kara-Bökö bahadırı
 Konuşup ikna edeyim.
 Bir çözüm bulayım.
 7975 Kadın kalkıp koşturdu,
 İkram edecek yemek yoktu,
 Var olan tek şey suydu.
 “Dolanıp akan ırmaktır,
 Bedene can veren sudur” diye,
 7980 Ağaş kâseye su doldurup,
 Diz çöküp Kan-Mergen’e verdi.
 Kan-Mergen kalktı:
 “Sevgili ‘dostumla’ karşılaşayım” dedi.
 Kan-ceeren atına binip,

Kaptalga cetken colgo kirip,
 Karayladıp cüre berdi.
 Ercinezi ölöñ cibeen,
 Er boyı kursak içpeen,
 Kün ödüp, ay bolgon,
 Ay ebirip, cıl bolgon.
 Caan çöllö barıp catsa,
 Kara tuman kaynap kaltır,
 Kızıl tūdüskek tartıl kaltır.
 Kan-ceeren tura tüşti,
 Olıy-solıy kulak salıp,
 Cerdiñ üstin tıñday berdi.
 Kan-Mergen baatır
 Çürmeş caldı sıymay tudup:
 "Neni sestiñ, ercinem?" – dedi.
 "Bu kızıl tūdüskek
 Kızıl kannıñ buuzı emtir.
 Kara tuman degeni
 Kara albatı toozını emtir.
 Beri canında turganı
 Ak-Tarakay çerüzi,
 Arı canında turganı
 Kara-Bökö çerüzi" – dep,
 Kan-ceeren aydıp berdi.
 Kan-Mergen baatır
 Açu-koron kıygırdı,
 Ama-tomo sığırdı:
 "Attu-çuulu Kara-Bökö,
 Ada tuşta nacım!
 Ölböy, tirü cürüñ be?!
 Ene tuşta töröönim,
 Ezen, cakşı cadıñ ba?!"
 Ciit baatır kıygızı
 Cer üstüne torguldı,
 Altay üstüne cañılandı,
 Ak-Tarakayga uguldı:
 "Ada-añ, kıygıcı uul bol,
 Biske töröön bolzo kaydar...
 Açu-koron kıygını
 Kara-Bökö baza uktı.
 "Mindiy töröön mende cok.
 Ceti ceekteñ kelgediy edi,
 Ceti ceektiñ curtı cok,
 Bos-Karadañ kelgediy edi,
 Bos-kaanıñ curtı cok.

7985 At sağrısına ulaşan yola girip,
 Şahlandırap kuşturdu.
 Kıymetli atı ot yemeden,
 Er bedeni-yemek yemeden,
 Gün geçip, ay oldu,
 7990 Ay dolanıp, yıl oldu.
 Büyük çölde giderken,
 Kara sis kaynamış,
 Kızıl duman çıkıp kalmış.
 Kan-ceeren durdu,
 7995 Sağa, sola kulak eğip,
 Yerin üstünü dinledi.
 Bahadır Kan-Mergen
 Yelesinin perçemini sıvazlayıp:
 "Neyi sezdin, kıymetlim?" dedi.
 8000 "Bu kızıl duman
 Kızıl kanın buğusuymuş.
 Kara sis ise
 Kara halkın çıkardığı tozmuş.
 Bu tarafta duran
 8005 Ak-Tarakay'ın ordusu,
 Diğer yanda duran
 Kara-Bökö'nün ordusu" diye,
 Kan-ceeren söyledi.
 Bahadır Kan-Mergen
 8010 Acı acı bağırıldı,
 Türlü şekilde ısıklı çaldı:
 "Anlı şanlı Kara-Bökö
 Babam zamanından dostum!
 Ölmedin, diri misin?!
 8015 Anam zamanından akrabam,
 Esen, sağ mısın?!"
 Genç bahadırın narası
 Yer üstünde yayıldı,
 Altay üstünde yankılandı,
 8020 Ak-Tarakay bunu duydu:
 "Heey, ne kadar güçlü bağırın
 delikanlı bu,
 Keşke bizim akrabamız olsaydı...
 Acı narayı
 Kara-Bökö de duydu.
 8025 "Benim böyle akrabam yok.
 Yedi şeytandan gelmiş olabilir,
 Yedi şeytanın da yurdu yok,
 Bos-Kara'dan gelmiş olabilir,
 Bos-kaan'ın da yurdu yok.

Ölöştöy dep tañmanıñ
 Uuldarınıñ birüzi
 Öçöp-çenep kelgen bolor,
 Öç nekep cürgen bolor" – dep,
 Kara-Bökö sananala,
 Turgan agaş sayalgança,
 Catkan cadık añdangança,
 Açu-koron kıygırdı:
 "Ceti kırılı Kara-Bökö –
 Ölor meniñ tınıñ çok.
 Cer bürkegen çerüümdi
 Ceñer seniñ küciñ çok!"
 Kara bolot üldüzin
 Kan-Mergen cañıy tuttı,
 Eki üzeñi çöyö tepti,
 At tiskinin teñdey tarttı,
 Kandu cuuga kire kondı.
 Kara-Bököniñ çerüzin
 Ezen be dep aydıp,
 Eki üyelep kezip cüret.
 Caqşı ba dep aydıp,
 Calmay çaap, bürüp cüret.
 Kan-ceeren adı ötköndö,
 Altan kijideñ kacap barat,
 Beyin ödüp kelgende,
 Bejen kijideñ kacap cüret.
 Kan-Mergen baatır
 Cuuga kirgenin bilip cürdi,
 Onoñ arızın bilbey kaldı.
 Bilinip bir körgöjin,
 Cer bürkegen çerüzin
 Ceti künniñ turkunına
 Uçına cetire kırıp saltır.
 At üstünde at cadat,
 Kiji üstünde kiji cadat.
 Kan-Mergen aydıp turdı:
 "Ezen-caqşımdı kördiñ be?
 El-törööndi bildiñ be?
 Caanam mege aydıp bereten:
 Ceti kırılı Kara-Bökögö
 Bir caqşıñdı cetir deyten.
 Cetirip kelgen kiji men"
 Cıdabıla sayıjat,
 Kurç cıdalar kaydıgat.
 Üldübile çabıjat.
 Çedirgen çöyilip taştalat.

8030 Ölöştöy adlı mel'unun
 Oğullarından birisi
 Öc almaya gelmiştir,
 Öcünün izini sürmüştür" diye,
 Kara-Bökö düşünerek,
 8035 Yerinde duran ağacı sökecek şekilde,
 Yerdeki odunu savuracak şekilde,
 Acı acı bağırdı:
 "Yedi taraflı Kara-Bökö'yüm ben
 Ölecek canım yoktur.
 8040 Yeryüzünü dolduran askerimi
 Yenecek gücün yoktur!"
 Çelikten kara kılıcını
 Kan-Mergen çekti,
 İki üzengiyi tepti,
 8045 Atın dizginini denk çekti,
 Kanlı savaşa girdi.
 Kara-Bökö'nün askerine
 Esen misiniz, deyip,
 İkiye ayırıp kesti.
 8050 İyi misiniz deyip,
 Kılıcıyla kesip kırdı.
 Atı Kan-ceeren geçerken,
 Altmış kişiyi kırdı,
 Beri geçip giderken,
 8055 Elli kişiyi kırdı.
 Bahadır Kan-Mergen
 Savaşa girdiğini bildi,
 Gerisini anlamadı.
 Bir defasında kendine geldiğinde,
 8060 Yeryüzünü kaplayan orduyu
 Yedi gün boyunca
 Son askerine kadar kırıp geçirmiş.
 At üstünde at yatıyordu,
 İnsan üstünde insan yatıyordu.
 8065 Kan-Mergen şöyle dedi:
 "Hâl hatır soruşumu gördün mü?
 Hısım akrabaları gördün mü?
 Ninem bana tembihlemişti:
 Yedi taraflı Kara-Bökö'ye
 8070 Bir iyiliğin dokunsun demişti.
 Bu isteği yerine getirenim."
 Kargıyla vuruştular,
 Sivri kargılar çarpıştı.
 Kılıçla çarpıştılar.
 8075 Kılıcılar saçıldı.

*Carın boydoñ kabıştı,
 Caka boydoñ tartıştı.
 Ceti küñge küreşkileyt,
 Cerge kemizi de cıgılbayt.
 Togus küñge küreşkileyt,
 Tobrakka kemizi de tayanbayt.
 Art-uçında Kan-Mergen
 Kara-Bököni ködürip keldi,
 Katu cerge bılça bastı.
 Kan-ceeren ercine
 Kalıp kelgen mında turdı,
 Ceti kırılı Kara-Bököniñ
 Çoy börüğini kabıra tıştedi,
 Töbözindegi çaçınañ
 Cula tartıp, çaynap iydi.
 Kalaptu bütken Kara-Bökö
 Kalaktap mında ölä berdi.
 Ak-Tarakay çerüzi
 Alañ kaykap turup kaldı.
 Arı barar arga çok,
 Al sanağa bastırdı.
 Kan-Mergen baatır
 Kara-Bököniñ mingen adın
 Tas-borozın öltürele,
 Kara-Bököni öñdöytip,
 Ceri caar burıyla,
 Körö börkin kıydirele,
 Mañdayına biçik biçidi:
 "Ak-Tarakay albatızı
 Aydarı çok bay emtir,
 Taş-Bilektiñ cöjöözi
 Taldaarı çok köp emtir.
 Altın çakızın kodorıp aldım,
 Ayak-kazanın cuup aldım.
 Adım cöjöni ködürip bolbodı,
 Amırap mında oturım.
 Cüs töö iyeriñdi
 Ençigip bolboy sakıdım"
 Kan-Mergen baatır
 Koli-cüzin cunala,
 Kan-ceerenine atandı.
 "Kaydar, uulandıñ uul?" – dep,
 Ercine adı suradı.
 "Togus-Süme cerine
 Toktomcı çok bararıs" –dep,*

Omuzdan kapaştılar,
 Yaka yakaya çekiştiler.
 Yedi gün güreştiler,
 Hiçbiri yere yıkılmadı.
 8080 Dokuz gün güreştiler,
 Toprağa hiçbiri değmedi.
 En sonunda Kan-Mergen
 Kara-Bökö'yü kaldırdı,
 Sert yere vurdu.
 8085 Kıymetli at Kan-ceeren
 Burada sıçradı,
 Yedi taraflı Kara-Bökö'nün
 Demir borkünü kapıp ısırdı,
 Tepesindeki saçından
 8090 Yolup, çiğnedi.
 Heybetli yaratılışlı Kara-Bökö
 Burada inleyip öldü.
 Ak-Tarakay'ın ordusu
 Şaşırıp kalakaldı.
 8095 İleri gidecek halleri yok,
 Kara düşünceye daldılar.
 Bahadır Kan-Mergen
 Kara-Bökö'nün bindiği atı
 Tas-boro'sunu öldürerek,
 8100 Kara-Bökö'yü kaldırıp,
 Yerine doğru çevirip,
 Kara borkünü takarak,
 Alnına yazı yazdı:
 "Ak-Tarakay'ın halkı
 8105 Anlatılamayacak kadar zenginmiş,
 Taş-Bilek'in serveti
 Seçilemeyecek kadar çokmuş.
 Altın at direğini söküp aldım,
 Kap kacağını toplayıp aldım.
 8110 Atım servetini taşıyamadı,
 Oturup burada dinleniyorum.
 Yüz deveyi göndermeni
 Sabırsızlıkla bekliyorum.
 Bahadır Kan-Mergen
 8115 Elini, yüzünü yıkayarak,
 Kan-ceeren'ine bindi.
 "Nereye gidiyorsun delikanlı diye,
 Kıymetli atı sordu.
 "Togus-Süme'nin yerine
 8120 Durmadan gideceğiz" diye,

Kan-Mergen unçuktu.
 "Ağaş ta bolzo kurgaytan,
 Suu çokto kakşaytan.
 Kiji kanayıp suuzabas?
 Kiji kanayıp aştabas?
 Ak-Tarakay cerine barak,
 Anda amırap, toyıp alak.
 Albatızına boluşkan edis,
 Ar tübekteñ ayırğan edis" – dep,
 Kan-ceeren aydıp turdı.
 "Barar ceribis iraak,
 Bajı-tübi tuyuk" – dep,
 Kan-Mergen aydala,
 At ercine küünine bolup
 Ak-Tarakay örgöözine keldi.
 Kazılulardı soygon emtir,
 Kara kazandar kaynap keltir,
 Kara conı cuulıp kaltır.
 Ak-Tarakay kargan örökön
 Baştap kelip kolınañ tuttı,
 Bazar cerine torko caydı,
 Tör bajına alıp çıktı,
 Altın stol belen turdı.
 Aş bajın teecilep saltır,
 Salğan kursakka toyboy oturat.
 Aştaganın mında bildi.
 Ak-Tarakay kaan kiji
 Araayınañ onı kündülep,
 Altay cerin surap turat.
 "Moñıs-kaannıñ kızın alğan
 Ölöştöy uulı Erkin-Koo,
 Erkin-Koo uulı men edim.
 Üç ıyık taygalu,
 Kan-ceeren attu
 Kan-Mergen dep kiji edim.
 Togus tüñey taygalu
 Togus-Süme sıynın
 Köröyin dep cortkon edim,
 Aştap kalgan boyım
 Ajanarga tüşken edim.
 Cobop kalgan adımdı
 Otkororgo toktogon edim" – dep,
 Kan-Mergen aydıp oturdı.
 "Aylanayın, ardak balam,
 Tolgoloyın, totoo balam.

8125

8130

8135

8140

8145

8150

8155

8160

8165

Kan-Mergen konuştı.
 "Ağaş olsa kurur,
 Su olmazsa kuruyup kalır.
 İnsan nasıl susamaz?
 İnsan nasıl acıkmaz?
 Ak-Tarakay'ın yerine gidelim,
 Orada dinlenip, doyalım.
 Halkına yardım ettik,
 Girdikleri felaketten kurtardık" diye,
 Kan-ceeren konuştı.
 "Gideceğimiz yer uzak,
 Başı sonu belli değil" diye,
 Kan-Mergen böyle diyerek,
 Kıymetli atının isteğini kabul edip
 Ak-Tarakay'ın sarayına geldi.
 Etlileri kesip soymuş,
 Kara kazanlar kaynamış,
 Kara halk toplanmış.
 İhtiyar kağan Ak-Tarakay
 Önden gelip elinden tuttu.
 Yürüyeceği yere ipek yaydı,
 Alıp baş köşeye çıkardı,
 Altın masa hazırdı.
 Yemeği dibine kadar yemiş,
 Önüne konan yemekten doymadı.
 Acıktığını burada anladı.
 Kağan Ak-Tarakay
 Ona yavaşça saygı gösterip,
 Altay'ının yerini sordu.
 "Moñıs-kaan'ın kızıyla evlenmiş
 Ölöştöy'ün oğlu Erkin-Koo'dur,
 Ben de Erkin-Koo'nun oğluyum..
 Üç kutsal dağlı
 Kan-ceeren atlı
 Kan-Mergen adlı kişiyim.
 Birbirine eş dokuz dağlı
 Togus-Süme'nin kız kardeşlerini
 Görmek için yola çıktım,
 Acıkan karnımı
 Doyurmak için geldim.
 Yorulan atımı
 Otlatmak için durdum" diye,
 Kan-Mergen oturup böyle dedi.
 "Kurban olduğum nazlı yavrum,
 Canını sevdiğim, nazlı yavrum.

Küünzek boyıñdı körgömdö,
 Kün çalıgandıy bildiret.
 Caş iydeñdi körgömdö,
 Cas kelgendiy bildiret.
 Bistiñ bajıstı sen bil,
 Birige cadıp curtaylık,
 Arkada malıstı sen başta,
 Amır cırgap cadalık" – dep,
 Kargan kaan aydıp turdı.
 "E-e, neni de albas turum,
 Erdiñ küçi sıyga emes,
 El-congo boluş emey,
 Elen çaktıñ magına emey.
 Köstögön cerim katu cer,
 Attañ artık attar ölgön,
 Erdeñ artık erler ölgön.
 Tındu-kandu kelgeni cok,
 Ezen-amır artkanı cok..." – dep,
 Kan-Mergen karuuzın ayttı.
 "Altın-Castık balam bar – dep,
 Ak-Tarakay aydıp turat. –
 Eş-baraanga alzañ kaydar?
 Aldındagı colınañ
 Aspay cürgediy bala edi.
 Curtayın degen küündü bolzoñ,
 Sanaam carık bolor edi"
 Kan-Mergen moynop iydi:
 "Aldımda colımnañ çıkpazım" – dedi.
 Otura tñjüp biçik biçidi:
 "Altın-Castık balanı
 Ada-enezine candırır turuñ,
 Ayday bergen ak maldı
 Ayıl eezine cetirer turuñ.
 Bu sözimdi bñdürbezeñ,
 Adañ çılap kıyılarıñ,
 Ak-carıktañ ayrılarıñ"
 Sabar salgan samara biçikti
 Ak-Tarakayga tuda berdi.
 Kan-ceeren adına minip,
 Arı bolup eles etti,
 Turgan izi bar boldı,
 Bargan izi cok boldı.

Kuskun uçpas kuba çöldi
 Kuyun keptü ödüp cadat.

Şefkatli yüzüne bakınca,
 Güneş ışıyır gibi oluyor.
 Genç gücünü gördüğümde,
 Bahar gelmiş gibi oluyor.
 Bizim başcımız ol,
 Birlikte yaşayalım,
 Ormandaki hayvanımızı idare et,
 Huzur, neşe içinde yaşayalım" diye,
 İhtiyar kağan konuştu.
 "Ee, hiçbir şey almam,
 Erin gücü hediye değil,
 Halka yardım ettim sadece,
 Sonsuza dek övölmek yeter.
 Gitmeye niyetlendiğim yer katı,
 Attan iyi atlar ölmüş,
 Erden iyi erler ölmüş.
 Canlı döneni yok,
 Sağ salım kalanı yok... diye,
 Kan-Mergen cevabını böyle verdi.
 "Altın-Castık adlı kızım var, diye,
 Ak-Tarakay söyledi.
 Kendine eş alsan ne olur?
 Çıktığın yoldan
 Dönmeye değer kızdır.
 Onunla yaşayacak olsan,
 İçim rahatlar."
 Kan-Mergen direndi:
 "Çıktığım yoldan dönmem" dedi.
 Oturup mektup yazdı:
 "Genç kız Altın-Castık'ı
 Ana babasına gönderin,
 Sürüp götürdüğünüz ak hayvanı
 Evin sahibine getirin.
 Bu sözümü yerine getirmezsen,
 Baban gibi canına kıyarım,
 Bu dünyadan göçüp gidersin.
 Parmak bastığı mektubu
 Ak-Tarakay'a verdi.
 Atı Kan-ceeren'e binip,
 Uzaklaşıp gitti,
 Durduğu izi var oldu,
 Gittiği izi yok oldu.

Kuzgun uçmaz boz çölü
 Fırtına gibi geçip gitti.

Saňıskan uçpas sarı çöldi
Salkın çılup ödüp barat.
Caykala tüşken kara talaydı
Carattay emdi barıp catti.
Köp tö attar izi mında,
Caňıs ta at izi mında.
Sokpı-tekpi cadar boldı.
"Bu ne ister? – deze,
Kan-ceeren aydıp beret:
"Sen köstögön balanı alarga
Bargan ulustıñ izi bolor.
Bargan isteri bar emtir,
Kelgen isteri cok emtir,
Onçozi anda ölgön emtir"
Ança-mınça barıp cadala,
Kan-ceeren tura tüşti.
Keltey kulagı teñeri tıñdayt,
Keltey kulagı cer tıñdayt.
Kan-Mergen ciit baatır
At seskenin bilerge
Artaş eerdeñ tüje kalıdı,
Ança-mınça sakıp turdı,
At bajın ködürerde,
Aylana bazıp, suray berdi:
"Tüşte bolzo kanadım,
Tünde bolzo nökörim,
Neni sestiñ, ercinem?
Neni kördiñ, nökörim?" –
"Togus sümerdiñ ortodo
Bay ağaş bar emtir,
Altan eki olbuktu,
Altan olbuktañ bolgojin
Altan cüzün bür çıgat.
Bu ağaşta uyalu
Eki kuş bar emtir.
Togus-Süme kaandardıñ
Cüregin carıdıp edeten
Koñur kük ol emtir,
Kaykamçılı bu koñur kük
Öskö cerdeñ kelgen
Tındu nemeni sezıp iyer.
Bu ağaştıñ olbuktarında
Baza bir uyada
Ces tumçuktu kuskun
Açu, açu koñkıldaza,

8210 Saksağan uçmaz sarı çölü
Rüzgâr gibi geçip gitti.
Dalgalanıp akan kara ırmağı
Kıyısından geçip gitti.
Burada çok atların izi vardı,
8215 Tek atın da izi vardı.
Karış karış durdu.
"Bunlar neyin izi? dediğinde,
Kan-ceeren şöyle cevap verdi:
"Senin niyetlendiğin genç kızı almak için
8220 Giden insanların izidir.
Gittiği izleri kalmış.
Dönüş izleri yokmuş,
Hepsi orada ölmüş."
Bir süre gittikten sonra,
8225 Kan-ceeren durdu.
Bir kulağı göğü dinledi,
Bir kulağı yeri dinledi.
Genç bahadır Kan-Mergen
Atının bir şeyler sezdiğini anlayıp,
8230 Yüklü eyerinden sıçrayıp indi,
Bir süre bekledi,
Atı başını kaldırıncı,
Etrafında dönüp sordu:
"Gündüz olunca kanadım,
8235 Gece olunca dostum,
Neyi sezdin, kıymetlim?
Neyi gördün, dostum?"
"Dokuz zirvenin ortasında
Kutsal ağaç varmış,
8240 Altmış iki dallı,
Altmış dalındansa
Altmış çeşit yaprak çıkmış.
Bu ağaçta yuvalı
İki kuş varmış.
8245 Togus-Süme kağanların
Yüreğini ferahlatarak öten
Esmer guguk kuşu oymuş,
Şaşırtıcı esmer bu guguk kuşu
Başka yerden gelen
8250 Canlı her şeyi sezermiş.
Bu ağacın dallarında
Başka bir yuvada
Bakır burunlu kuzgun
Acı acı ötse

Onı ukkan kiji
 Al sanaazın içkınıp iyer.
 Bis ekü ne de emezis,
 Sanaabis içkınıp öläris.
 Ce men teñerige uçup çıgayın,
 Sen tülkü bolup kubul.
 Bir kereldi köñkörö sayarım,
 Bu tuştı sen ogo bar.
 Kandıy-kandıy tabış ugulza,
 Ok cılan bolup kubul" – dep,
 Kan-ceeren aydala,
 Üç kanattu mürküt bolup,
 Teñeri tübine şuñup çıktı.
 Kan-Mergen ańdanala,
 Taakılı tülkü bolup,
 Atrayıp, mañtay berdi.
 Tün klerde, tıñda mañtayt,
 Tüş klerde, araay celet.
 Baza bir körüp cürgejin,
 Kızıl cıldis kereli
 Oñ canına sayılıptır.
 Kızıl tügi salbañdap,
 Togus sümer taygaga
 Tülgü çıga mañtap bardı.
 Acıkçılar castıra albadı.
 "Bistiñ tülküdeñ başka tülkü
 Ceriske kaydañ kelgen?" – deşti.
 Tülküni adıp öltürerge
 Anañ-mınañ cügürişti.
 Kızıl tülkü ańdana soktı,
 Ozuk baştı cılan boldı,
 Ölöñ ortozına kire kondı.
 Ortodo sümerge tün boyında
 Kan-Mergen kelip kirdi,
 Cer kırtıjın cabınala,
 Eki kuştı istey berdi.
 Tamırlanıp tañla kojo
 Koñur küük çıkpay kayttı,
 Kurkun-kanadın sıy attı,
 Ces tumçuktı kuskun çıktı,
 Kara kuskundı çıga attı,
 Ces tumçuktı kara kuskun
 Ceñestü taşka kelip tüşti.
 Kan-Mergen baatır
 Kuskun söögin alala,

8255 Onu duyan insanın
 Aklı başından çıkarmış.
 Biz ikimiz de bir şey değiliz,
 Aklımız başından çıkıp ölürüz.
 Ben uçup göğe çıkayım,
 8260 Sen tilkiye dönüş.
 Gökten bir işaret atarım,
 O zaman sen ona git.
 Herhangi bir ses duyarsan,
 Bir yılanı dönüş" diye,
 8265 Kan-ceeren böyle diyerek,
 Üç kanatlı kuşa dönüşüp,
 Süzülüp göğe çıktı.
 Kan-Mergen yerde yuvarlanarak,
 Kötü bir tilkiye dönüşüp,
 8270 Gerilip, hızla koştu.
 Gece girince hızlı koştu,
 Gündüz olunca yavaş koştu.
 Bir de bakıp gördü ki,
 Kızıl yıldız işareti
 8275 Sağ yanına saplanmış.
 Kızıl tüyü vurulup,
 Dokuz zirveli dağa
 Tilki koşarak çıktı.
 Gözetleyiciler yanımadı.
 8280 "Bizim tilkiden başka tilki
 Yerimize nereden gelmiş?" dediler.
 Tilkiyi vurup öldürmek için
 Oradan buradan koşturdular.
 Kızıl tilki yerde yuvarlandı,
 8285 Sivri başlı yılan oldu,
 Otların arasına girdi.
 Ortadaki dağ zirvesine gece yarısında
 Kan-Mergen gelip girdi,
 Yerin kırtısını üstüne örtünüp,
 8290 İki kuşu izledi.
 Atan tanla birlikte
 Esmer guguk kuşu çıktı,
 Kanadını yaydı,
 Bakır burunlu kuzgun çıktı,
 8295 Atıp kara kuzgunu vurdu,
 Bakır burunlu kara kuzgun
 Gelip yosunlu taşla düştü.
 Bahadır Kan-Mergen
 Kuzgunun cesedini alarak,

Altan eki olbuktı
Bay ağaşka çıkarala,
Uyazına salıp koydı.
Kan-ceeren at ercine
Bilbes cerdeñ bilip iydi,
Sespes cerdeñ sezıp iydi.
Kök teñeri túbineñ
Şuñup tüşpey emdi kayttı.
"Küükti öltüre attıñ ba?" – dep,
Eezineñ surap turdı.
"Kurkun-kanadın sıy attım,
Boyın tirü artırıp saldım" – dep,
Kan-Mergen karuuzın ayttı.
Şırkalı küükti cazala,
Arçımagına sugup aldı.
Kan-ceeren bışkıarda,
Kalaptı cotkon kaynap çıktı,
Cer-teñeri tuna berdi.
Kan-Mergen baatır
Cada tüşüp añdanala,
Calbrak bolup calbañdap,
Togus-Süme ayılına
Uçup alıp cüre berdi.
Kan-Mergen emdi bolzo
Togus örgöögö tooloy capşındı.
Ak-Koo kıs çok boldı.
Altın çümdü taş örgöö
Aldında caltırıp turbay kayttı.
Örgöö caar kursak tudungan
Bir kelin barıp cattı.
Kan-Mergen baatır
Mınıñ aayın biler dep,
Çımıl bolup kubulala,
Kelin edegine capşına berdi.
Kelin örgöögö kیرerde,
Onıñ kolında kursaktı
Ekinçi kelin ala koydı,
Ekinçi ejikti aç a tarttı.
Kara çımıl ogo capşınıp,
Ekinçi kıpka kirip bardı.
Kança-kança ejikter ödüp,
Altın kıpka çımıl kirdi.
Ak-Koo kıs mında boldı.
Arı bolzo, ay keberlü,
Beri körzö, kün keberlü.

8300 Altmış iki dallı
Kutsal ağaca çıkararak,
Yuvasına bıraktı.
Kıymetli at Kan-ceeren
Bilmez yerden bildi,
8305 Sezmez yerden sezdi.
Göğün dibinden
Süzülüp indi.
"Guguk kuşunu vurup öldürdün
mü?" diye,
Sahibine sordu.
8310 "Kanağından vurdum,
Fakat diri bıraktım" diye,
Kan-Mergen cevap verdi.
Yaralı guguk kuşunu iyileştirip,
Heybesine soktu.
8315 Kan-ceeren piskırınca,
Şiddetli bir fırtına çıktı,
Yerle gök kapandı.
Bahadır Kan-Mergen
8320 Yere yatıp yuvarlanarak,
Yaprak olup savrulup,
Togus-Süme'nin evine
Uçup vardı.
Şimdiyse Kan-Mergen
Dolanıp dokuz saraya yapıştı.
8325 Ak-Koo kız yoktu.
Altın kaplamalı taş saray
Önünde parlayıp durdu.
Saraya doğru yemek taşıyan
Bir gelin gidiyordu.
8330 Bahadır Kan-Mergen
Ne olduğunu anlayayım diye,
Sineğe dönüşerek,
Gelinin eteğine yapıştı.
Gelin saraya girince,
8335 Onun elindeki yemeği
İkinci gelin aldı,
İkinci gelin kapıyı açtı.
Kara sinek ona yapışıp,
İkinci odaya girdi.
8340 Sayısız kapılar geçip,
Sinek altın odaya girdi.
Genç kız Ak-Koo buradaydı.
Bir yanından bakınca, ay şekilli,
Bir yanından bakınca güneş şekilli.

Ermen-Çeçen caanazınıñ
 Sudur biçigine süri tuşken
 Caraş bala bu emtir.
 Çımıl kıstıñ edegine kondı,
 Edekten iç kiyimine kirdi.
 Caan kelin kursak berele,
 Cana oyto çıga berdi.
 Altın kaalga kürçeğin
 Kıs meñdep salıp iydi,
 Mancık tonın uştıp kaktadı,
 Ce katak torko çamça içinde
 Kara çımıl kınıldap turdı.
 Çamçazın uştıp kaktadı,
 Kara koñus tüjüp keldi.
 Ak-Koo açınala,
 Kara-koñustı bılçıra tepti.
 Koñus kenete caynap çıktı.
 Baza katap teberde,
 Onoñ caanap çöyile berdi.
 Çın öltüre teberge
 Çıñırıp iyele, koñustı tepti.
 Koñus kanadın caya tudup,
 Örö öñdöyip kelele,
 Alıp-kezer bolo berdi:
 Araldıy koyu kabaktı,
 Tañ çolmondıy köstü,
 Koo kırlañ tumçuktı,
 Kirbee kara sagaldu,
 Tañ oynogon çıraylu,
 Talarkak bökö carıñdu.
 Mını körgön Ak-Koo
 Aydarı çok açındı:
 "Öçöbösti sen öçödiñ,
 Çenebesti sen çenediñ.
 Kijini cılañaşka kıstap,
 İlbi-süme tartınıp,
 Nege amadap cütküdiñ?" –
 "Üç ıyık taygalı,
 Erkin-Koo adalı,
 Caraa-Çeçen enelü,
 Kan-ceeren attı
 Kan-Mergen baatır edim.
 Ak sanaalu ulus bolzo,
 Altan kiji ezen canbay.
 Cakşı bütken bala bolzo,

8345 Ninesi Ermen-Çeçen'in
 Kutsal kitabında resmedilmiş
 Güzel genç kız buymuş.
 Sinek kızın eteğine kondu,
 Etekten iç giyimine girdi.
 8350 Büyük gelin yemeği vererek,
 Tekrar geri çıktı.
 Altın kapının sürgüsünü
 Kız hızla kapattı.
 İpek elbisesini çıkarıp salladı,
 8355 Fakat ipek gömleğinin içinde
 Kara sinek vızıldayıp durdu.
 Gömleğini çıkarıp salladı,
 Kara böcek gelip düştü.
 Ak-Koo öfkelenerek,
 8360 Kara böceğe basıp ezdi.
 Aniden böcek yalvarmaya başladı.
 Tekrar üzerine basınca,
 Sonra büyüüp yayıldı.
 Sahiden öldürmek için basıp
 8365 Bağırarak, böceği tepti.
 Böcek kanadını yayıp,
 Yukarı doğru yükselerek,
 Alp, yiğit oluverdi:
 Orman gibi sık kaşlı,
 8370 Sabah yıldızı gibi gözlü,
 Dağ yamacı gibi burunlu,
 Uzun kara sakallı,
 Tan oynayan yüzlü,
 Geniş boğa omuzluydu.
 8375 Bunu gören Ak-Koo
 Anlatılamayacak kadar çok öfkeleni:
 "Kinlenmezi kinlendirdin,
 Düşmanlık etmezi düşman ettin.
 İnsanı çıplak yakalayıp,
 8380 Sihir, büyü yapmakla
 Neyi amaçlıyorsun?"
 "Üç kutsal dağlı,
 Erkin-Koo babalı,
 Caraa-Çeçen analı,
 8385 Kan-ceeren atlı
 Kan-Mergen bahadırım.
 İyi düşünceli insanlardan,
 Altmış kişi esen dönmedi.
 İyi yaratılışlı gençlerdense,

Cañıs ta er aparbay.
 Seni cazap körörgö
 Sestirbeske kelgen edim" – dep,
 Kan-Mergen aydıp turdı.
 Eki ciit kuuçıındaştı,
 Ermek-kuuçın büde berdi,
 Odı birge küyer bolup,
 Ordı birge cuular bolup,
 Ürgülcige curtaar bolup
 Eki boyı cöptöştı.
 "Beş buudaktu ötkön kiyininde,
 Mege tuştap colukkan kiyininde
 Kolımnañ bek tut,
 Koştıoy oturıp ajan" – dep,
 Ak-Koo kıs ayttı.
 Baza katap kursak keldi,
 Bu da kursak as dedi.
 Eki ciit katkıırıp,
 Emdi toyo ajanıp aldı.
 Ak-Koo ajanıp alala,
 Tañza sudur biçiy berdi:
 "Bala öyim meniñ ötti,
 Baza oturar küünim cok.
 Togus tüñey agam,
 Togus tüñey ceñem,
 Slerge bolzo küyü kerek,
 Mege bolzo eş kerek,
 Slerdeñ cöp bolbozo,
 Boyım barıp bedreer turum,
 Altay üstin ebirer turum"
 Agalarınañ biçik keldi:
 "Kara cañıs sıynıbis,
 Ak kutuktañ özüp çıkkañ,
 Ak bıyannıñ kejiğin tutkañ,
 Curtıbıstañ ırada berbezis,
 Curtıbıska tübek tüjer.
 Mında curtıtu ederge
 Küyü bedreer cañıs cok...
 Ak-Koo kıs
 Açınala, baza biçidi:
 "Ceten tayga arı canında,
 Ceten talay ol canında
 Üç ıyık taygalu,
 Erkin-Koo adalu,
 Caraa-Çeçen enelü,

8390 Bir tek er bile çevirmedi.
 Seni iyi tanımak için
 Sezdirmeden geldim" diye,
 Kan-Mergen böyle dedi.
 İki genç sohbet etti,
 8395 Söz, sohbet iyice koyulaştı,
 Ateşleri birlikte yansın diye,
 Yatakları tek serilsin diye,
 Sonsuza kadar yaşamak için
 İki sözleşti.
 8400 "Beş engeli geçtikten sonra,
 Beni bulduktan sonra
 Elimden sıkıca tut,
 Yanıma oturup yemek ye" diye,
 Ak-Koo kız konuştu.
 8405 Tekrar yemek geldi,
 Bu yemek az dedi.
 İki genç gülüşüp,
 Şimdi karınlarını doyurdular.
 Ak-Koo yemeğini yedikten sonra,
 8410 Bir mektup yazdı:
 "Çocukluk çağıım geçti,
 Bekleyecek sabrım kalmadı.
 Birbirine eş dokuz ağabeyim,
 Birbirine eş dokuz yengem,
 8415 Sizlere damat gerek,
 Banaysa eş gerek,
 Siz izin vermeseniz de,
 Kendim gidip eş arayacağım,
 Altay'ın üstünü dolaşacağım.
 8420 Ağabeylerimden mektup geldi:
 "Tek kız kardeşimiz,
 Ak pınardan çıkan,
 Ak kurbanın aşık kemiğini tutan,
 Seni yurdumuzdan uzaklaştırmayız,
 8425 Yurdumuza felaket iner.
 Burada evlendirmek içinse
 Damat arayacak hâlimiz yok...
 Ak-Koo kız
 Öfkelenerek bir mektup daha yazdı:
 8430 "Yetmiş dağın öte yanında,
 Yetmiş ırmağın o yanında
 Üç kutsal dağlı,
 Erkin-Koo babalı,
 Caraa-Çeçen analı,

Kan-ceeren attu
 Kan-Mergen alıp kezer
 Erlik-biydi kolgo tutkan,
 Bos-Karaniñ curtın çaçkan,
 Ceti ceek curtın cemirgen,
 Kara-boro sanaalu
 Moñis-kaandı öltürgen,
 Ceti kırlu Kara-Bököniñ
 Ceezelü curtın cemirgen
 Kan-Mergen baatır
 Curtaar eş bedrep,
 Mege cedip kelgen edi.
 Bis ekü körüşkenineñ
 Uzak künder ödö berdi"
 Kañça künder ötkön soñdo
 Kiçü aganıñ örgöözine
 Eki kiji kirip bardı.
 Kara küreñ çıraylu,
 Çolmon bolgon köstü,
 Soloñıdıy kabaktı
 Kıs kiji baştap kirdi.
 Eki kabak araldıy,
 Eki közi çolmondıy
 Er kiji eeçiy kirdi.
 Çögödöy tujüp, aydıp iydi:
 "Kan-ceeren attu
 Kan-Mergen dep kiji edim.
 Tizem bolzo, küyü edi,
 Tilim bolzo kuda edi.
 Çaap elik uçuraza,
 Adıp alarga cürgen edim.
 Elden bala uçuraza,
 Adıp alarga cürgen edim"
 Ak-Koonıñ ceñezi
 Bir kolınañ ala koydı,
 Adakı kiçinek akazı
 Ekinçi koldoñ ala koydı.
 "Caan ayılga baralık – deşti,
 Cazap şüüjip körölik – deşti. –
 Örö bolzın, tömön bolzın,
 Bistiñ cöbisti ugugar" – deşti.
 Eki ciitti koltuktay alıp,
 Ejikteñ meñdep çıktılar.
 Kan-Mergen baatır
 Altın saptu kamçızın

8435 Kan-ceeren atlı
 Kan-Mergen alp
 Erlik-biy'i ele geçirmiş,
 Bos-Kara'nın yurdunu saçmış,
 Yedi şeytanın yurdunu yıkmış,
 8440 Kötü düşünceli
 Moñis-kaan'ı öldürmüş,
 Yedi taraflı Kara-Bökö'nün
 Yosunlu yurdunu yıkmış
 Bahadır Kan-Mergen
 8445 Birlikte yaşayacağı eş arayıp,
 Yetip bana geldi.
 Biz ikimiz görüşmeye başlayalı
 Uzun günler geçti."
 Epey zaman geçtikten sonra
 8450 Küçük ağabeyin sarayına
 İki kişi gidip girdi.
 Kara, esmer yüzlü,
 Sabah yıldızı gibi gözlü,
 Gökkuşağı gibi kaşlı
 8455 Genç kız önden girdi.
 İki kaş sık orman gibi,
 İki gözü sabah yıldızı gibi
 Genç erkek peşinden girdi.
 Diz çöküp, şöyle konuştu:
 8460 "Kan-ceeren atlı
 Kan-Mergen adlı kişiyim.
 Dizim güveyidir,
 Dilim dünürdür.
 Karaca rastlarsa,
 8465 Avlamak için dolaşanım.
 Halk içinde genç kız rastlarsa,
 Alıp evlenmek için dolaşanım.
 Ak-Koo'nun yengesi
 Bir elinden tuttu,
 8470 En küçük ağabeyi
 İkinci elinden tuttu.
 "Büyük eve gidelim, dediler,
 İyice düşünüp bakalım, dediler.
 İyi de olsa, kötü de olsa,
 8475 Bizim sözümüzü dinleyin" dediler.
 İki genci koltuklayıp,
 Hızla kapıdan çıkardılar.
 Bahadır Kan-Mergen
 Altın saplı kamçısını

Temir konçınañ uşta tarttı,
Ayga-künge ködürüp iydi.
Calbış calı cayılğan,
Kuyruk baji oynogon,
Kan-ceeren ercine
Teñeri tübineñ şuñup tüşti.
"Alıptañ başka alıp kezer
Albatıdañ büder turu,
Attañ başka at ercine
Mal ortodoñ büder turu" – dep,
Turgan kalık kaykaştı,
Turlu curtı çoçıdı.
Eñ caan örgöögö
Togus-Süme cuulğan emtir,
Togus abakay kelgen emtir.
Kan-Mergen baatırdı
Altın stolgo oturgıstılar,
Aş cakşızın saldılar.
"Caan söstö cajtı çok,
Ulu söstö uyat çok.
Altay cerin kayda edi?
Ada-eneñ kemder edi?" – dep,
Togus-Sümeniñ caanı suradı.
"Öbököm meniñ Ölöştöy edi,
Caan enem Altın-Topçı
Moñıs-kaannıñ kızı edi.
Üç ıyıkta curtagan
Erkin-Koo adam edi.
Kan-ceeren atka mingen
Kan-Mergen batır edim.
Çaap elik tuştaza,
Adıp alarga cürgen edim,
Eldañ balaza caraza,
Eş ederge cürgen edim" – dep,
Kan-Mergen aydıp otırdı.
Togus-Sümeniñ birüzi unçuktı:
"Bistiñ sözis mindiy bolor:
Koñur küükti öltürgen bolzoñ,
Kara kuskundı baskan bolzoñ,
Bistiñ cerde curtaar turuñ,
Biske küyü bolor turuñ.
Eki kuş tirü bolzo,
Ejiñdi alıp canar turuñ"
Kan-Mergen örgöödöñ çıktı,
Koñur küükti alıp keldi,

8480 Demir konçundan çekip çıkardı,
Aya, güneşe doğru kaldırdı.
Yelesi sarkıp yayılan,
Kuyruğunun başı oynayan,
Kıymetli at Kan-ceeren
8485 Gökten süzülüp indi.
"Alptan başka alıp
Halkın içinden yetişir,
Attan başka kıymetli at
Sürünün içinden yetişir" diye,
8490 Orada duran halk şaşırdı,
Yaylalı yurdu ürkütü.
En büyük saraya
Togus-Süme toplanmış,
Dokuz hatun gelmiş.
8495 Kan-Mergen bahadırı
Altın masaya oturttılar,
Yemeğin iyisini koydular.
"Büyük sözde sır yok,
Ulu sözde ayıp yok.
8500 Yurdun Altay nerede?
Anan, baban kimdir?" diye,
Togus-Süme'nin büyüğü sordu.
"Benim dedem Ölöştöy'dür,
Ninem Altın-Topçı
8505 Moñıs-kaan'ın kızıdır.
Üç kutsal dağda yaşayan
Erkin-Koo babamdır.
Kan-ceeren ata binen
Kan-Mergen bahadırım.
8510 Karaca rastlarsa,
Avlamak için dolaşanım,
Halk içinden genç kız beğenirsem,
Eş almak için dolaşanım" diye,
Kan-Mergen söyledi.
8515 Togus-Süme'nin birisi konuştu:
"Bizim sözümüz şöyledir:
Esmer guguk kuşunu öldürdüysen,
Kara kuzgunu yıktıysan,
Bizim yerimizde yaşarsın,
8520 Bizim damadımız olursun.
İki kuş diriye,
Eşini de alıp dönersin.
Kan-Mergen saraydan çıktı,
Esmer guguk kuşunu alıp geldi,

Koştay tajuur tudunıp kirdi.
 "Koñur küüger bu edi,
 Kara kuskun ölgön – dedi.
 Tajuurdağı arakızınañ
 Agalarga ura berdi. -
 Kara kuskundı önötiyin
 Öltürgenim çin edi.
 Altan baatır slerdiñ
 Altayaardı cuulap kelbegen.
 Ayıldap kelgen izin kördim,
 Ak sanaalu kelgenin bildim.
 Kara kuskun olordı öltürgen,
 Altayaarga sööktör seelgen.
 Cañıs kuşka turbaytan
 Kiji kaydañ tabılğan?
 Cañıs kıska turbaytan
 Erler kayda cayałğan?
 Kuskundı men öltürgem,
 Cetkerdi men cogoltkom.
 Koñur kükkke kilegem.
 Öltöngö tın koşkon,
 Özötöngö çaş koşkon,
 Kak cerdeñ ölöñ öskürgen,
 Kak ağaştan bür öskürgen
 Köörkiydi ne öltürem?"
 Kajızı da unçukpadı,
 Kaykajıp kalğan oturgıladı,
 Art uçunda akı Süme
 Ak-Koo sıynınañ suradı:
 "Aktu sanaañ kandıy?" – dedi.
 "Ejimle kojo bararım" – dep,
 Erke sıynı unçuktu.
 "Kara cañıs sıynıbıs,
 Möñkü çaştı sıynıbıs, - dep,
 Agaları aydıştı. –
 Barar bolzo, kanaydar,
 Bala seniñ küüniñde.
 Curtaar bolzoñ, kanaydar.
 Sege çaptık etpezis"
 Togus-Süme agaları
 Ak-Koo sıynına
 Bir altın kebis berdi,
 Bir ces kazan berdi,
 Bir kamçı alıp berdi,
 Kuulızın saadak oğın berdi.
 Ak-boro at

8525 Elinde içki matarasıyla girdi.
 "Esmer guguk kuşunuz budur,
 Kara kuzgun ise öldü, dedi.
 Mataradaki içkisinden
 Ağabeylere doldurdu.
 8530 Kara kuzgunu kasten
 Öldürdüğüm doğrudur.
 Altmış bahadır sizin
 Altay'ınıza savaşmak için gelmemiştı.
 Misafirliğe geldikleri izlerini gördüm,
 8535 İy düşünceyle geldiklerini bildim.
 Kara kuzgun onları öldürmüş,
 Altay'ınıza cesetler serpmiş.
 Tek kuşa karşı koyamayan
 İnsan nereden bulunur?
 8540 Tek kıza dayanamayan
 Er nerede yaratılmıştır?
 Kuzgunu ben öldürdüm,
 Felaketi ben yok ettim.
 Esmer guguk kuşuna acıdım.
 8545 Ölene can veren,
 Yaşayana yaş veren,
 Kuru yerden ot çıkaran,
 Kuru ağaçtan yaprak çıkaran
 Zavallıyı niçin öldüreyim?"
 8550 Hiçbiri ses çıkarmadı,
 Şaşıp otura kaldılar,
 En sonunda büyük Süme
 Kardeşi Ak-Koo'ya şöyle sordu:
 "Senin gerçek düşüncen nedir?" dedi,
 8555 "Eşimle birlikte gideyim" diye,
 Küçük kız kardeşi söyledi.
 "Tek kız kardeşimiz,
 Ebedi yaşlı kız kardeşimiz, diye,
 Ağabeyleri konuştu.
 8560 Gitmek istiyorsan, git,
 Senin gönlün bilir.
 Birlikte yaşayacaksan, yaşa.
 Sana engel olmayız."
 Ağabeyleri Togus-Süme
 8565 Kız kardeşleri Ak-Koo'ya
 Bir altın halı verdiler,
 Bir bakır kazan verdiler,
 Bir kamçı alıp verdiler,
 Sazdan yapılmış sadak ve ok verdiler.
 8570 Ak-boro at

Eer-üygendü belen boldı.
Arlık-berlik sananar deze,
Arı-beri katulaarga
Korkuştu bütken baatır dejet,
Kara-boro sanaalunı
Kolgo tutkan kezer dejet,
Adı çıkkan alıptardı
Akalap çıkkan külük dejet.
Kan-Mergen le Ak-Koo
Bergen nemelerdi böktördi.
Togus ceñezile ezendeşkileyt,
Togus akazıla okşoşkılayt.
Turgan isteri bar boldı,
Bargan isteri çok boldı.

Ak-Tarakay cerine keldiler.
At alarga çılbrı cedişpeyt,
Koltuktaarga ceñ cedişpeyt.
Kan-Mergen mını körüp,
Katkırıp aytpay emdi kaydttı:
"Akır, akır, ulustar,
At alarga ne keldeer?
Adı carlu bay emezim,
Albatı biylegen kaan emezim"
Attarın emdi buulayla,
Ayılga ekü kirdiler.
Ezen-mendi suraştı,
Elem-salamdı uğuştı.
"Uzak bargan katu colıla
Udalabay adın cetti be?
Amadap bargan keregiñe
Arıbay cürüp keldiñ be?" – dep,
Ak-Tarakay surap oturat.
"Cürgen colım cakşı boldı" – dep,
Kan-Mergen karuuzın aydat.
Altın-Castık canıp keliptir,
Caraş bütken kıs emtir.
Temir-Bökö cakıltadañ kıybay,
Ar cööjoni ekelgen dejet,
Katap cuulu kelbes bolup,
Baatır boyı çertengen dejet.
Ança-mınça bolbodı,
Ak-Tarakay ayılına
Taş-Bilek baatır keldi.
Kan-Mergen baatır

8575

8580

8585

8590

8595

8600

8605

8610

Eyeri ve dizginiyle hazırdı.
Başka şeyler düşünelim deseler,
Kötülük yapalım deseler
Korkunç yaratılışlı bahadır dediler.
Kötü düşünceliyi
Öldüren yiğit dediler.
Adı duyulmuş alpları
Yenmiş pehlivan dediler.
Kan-Mergen ile Ak-Koo
Verilen eşyaları yerleştirdi.
Dokuz yengeyle vedalaştılar,
Dokuz ağabeyle öpüştüler.
Durdukları izleri var oldu,
Gidiş izleri yok oldu.

Ak-Tarakay'ın yerine geldiler.
Atı tutmaya yular yetişmedi,
Koltuklamaya yen yetişmedi.
Kan-Mergen bunu görünce,
Kahkahalar atıp:
"Durun, durun insanlar,
At almaya niçin geldiniz?
Adı duyulmuş zengin değilim,
Halk yöneten kağan değilim.
Şimdi atlarını bağlayarak,
İkisi eve girdiler.
Hâl hatır soruştular,
Karşılıklı selamlaştılar.
"Uzun katı yolunuza
Atınız zamanında vardı mı?
Varmak istediğiniz amacınıza
Yorulmadan ulaştınız mı?" diye
Ak-Tarakay sordu.
"Gittiğim yolum iyi oldu" diye,
Kan-Mergen cevap verdi.
Altın-Castık dönüp gelmiş,
Güzel yaratılışlı kızmış.
Temir-Bökö emri yerine getirip,
Bütün serveti getirdi dediler,
Tekrar savaşmaya gelmeyeceğine dair,
Bahadır yemin etti dediler.
Çok zaman geçmedi,
Ak-Tarakay'ın evine
Bahadır Taş-Bilek geldi.
Kan-Mergen bahadırla

*Oñ koldoñ ezendejet,
 Oñ kalkadañ okşojot.
 Bir caraş kıs ekeltir.
 Oñ kolıla kıstı berdi,
 Sol kolıla tajuur berdi.
 "Balanın küüninde bolzo,
 Albaança bolbos" – dedi.
 "Sler küüniger bar bolzo,
 Aylu-kündü Altaydıñ
 Ayı, küni başka emes.
 Slerdiñ cerge cüreyin dep,
 Altayıska kün çalıtkan,
 Alıp-baatır cürümünde
 Bir tuzamdı cetireyin – dep,
 Kıs bala aydıdı,
 Kara-Bökögö berbegen uçun,
 Katu kıyınnañ ayrıgan uçun,
 Aldı-kiyneerge cürbezim be?
 Bir cakşımdı cetirbezim be?" –
 "Akır, karu nacılar,
 Ayılımnañ çıkkanımdı udadı,
 Ada-enemdi sanadım,
 El-conıma canadım" –dep,
 Kan-Mergen meñdedi.
 Karu ulusla cakşılaştı.
 Kalgançada okşoştı.
 Ak-Koo eji ayttı:
 "Meñdep turgan bolzoñ,
 Eki attı kajık edelik,
 Karmanıska sugup iyelik,
 Altın kebiske oturala,
 Altayıska uça berelik"
 Kan-Mergen le eki kıs
 Altın kebiske oturıp iydiler.
 Ak-Koo bolgojin
 Altın tayaktı cañıp iydi.
 Ança-mınça bolbodı,
 Üç ıyık taygada
 Erkin-Koo ejigine
 Altın kebis uçup cetti.
 Ermen-Çeçen caanazı
 Bilbes cerdeñ bilele,
 Sespes cerdeñ sezele,
 Onçozın mında beletep saltır.
 Kara arakı ağıp cattı.*

8615 Sağ elden tokalaştı,
 Sağ yanaktan öpüştü.
 Güzel bir kız getirmiş.
 Sağ eliyle kızı verdi,
 Sol eliyle içki matarasını verdi.
 8620 "Kızın gönlü düşünce,
 Almadan olmaz" dedi.
 "Sizin gönlünüz varsa,
 Aylı, güneşli Altay'ın
 Ayı, güneşi başka değil.
 8625 Sizin yurdunuzda yaşayayım diye,
 Altay'ımıza gün ısıtan,
 Alp, bahadırın hayatına
 Bir faydam olsun, diye,
 Genç kız konuştu,
 8630 Kara-Bökö'ye vermediğin için,
 Zor hayattan kurtardığın için,
 Önünüzde, arkanızda dolaşmam mı?
 Bir iyiliğim dokunmaz mı?
 "Durun, sevgili dostlar,
 8635 Evimden çıkalı çok oldu,
 Anamı, babamı özledim,
 Halkımın yanına dönüyorum" diye,
 Kan-Mergen acele etti.
 İyi insanlarla vedalaştı.
 8640 Sonra da öpüştü.
 Eşi Ak-Koo şöyle dedi:
 "Acele ediyorsan,
 İki atı aşık kemiğine dönüştürelim,
 Cebimize sokalım,
 8645 Altın haliya oturarak,
 Altay'ımıza uçalım.
 Kan-Mergen ile iki kız
 Altın haliya oturdular.
 Ak-Koo ise
 8650 Altın sopayı salladı.
 Çok zaman geçmedi,
 Üç kutsal dağdaki
 Erkin-Koo'nun kapısına
 Altın halı uçarak yetti.
 8655 Ninesi Ermen-Çeçen
 Bilinmez yerden bilerek,
 Sezmez yerden sezerek,
 Her şeyi burada hazırlamış.
 Kara içki akıp durdu.

*Kan-Mergen le Ak-Koo
Ada-enezine cakşılaştı,
Amır-ezenin uguştı.
Toy-cırgal baştala berdi,
Iraakta condı biçikle,
Cuukta condı elçile
Onçozi aldırıp keldi.
Kan-Mergen ekelgen kıstı
Tört baatırdıñ caanı aldı,
Toygo koştıoy toy boldı.
Tos ayl içinde
Ölöstöy kelindere tolo boldı,
Ölöstöy cürümi undılbas boldı.
Irgeezineñ it içti,
Ulaazınañ uy içti.
Azu tiji kuulayıp,
Ak malına börü kirbeyt,
Uzun cıda tudunıp,
Albatızına cuu kirbeyt.
Coktu Ölöstöy baldarı
Cırgap, sayrap curtay berdi,
Ürgülciniñ üy üyege
Üzülbes kalıñ con boldı.
Caandardañ ukkanımdı
Caş üyege aydıp berdim.
Ödüp kalan öylör soın
Bu çörçöktö çümdep iydim.*

8660 Kan-Mergen ile Ak-Koo
Ana, babasıyla selamlaştı,
Hâl hatır soruştular.
Toy, eğlence başladı.
Uzaktaki halkı mektupla,
8665 Yakındaki halkı elçiyle
Herkesi çağırdı.
Kan-Mergen'in getirdiği kızı
Dört bahadırın büyüğü aldı,
Düğüne ek düğün oldu.
8670 Ağaç kabuğu evin içini
Ölöstöy'ün gelinleri doldurdu,
Ölöstöy'ün hayatı unutulmaz oldu.
Kapı önünden it içti,
Çadır deliğinden inek içti.
8675 Azı dişi ağarıp,
Ak malına kurt girmedi,
Uzun kargı tutunup,
Halkına düşman girmedi.
Yoksul Ölöstöy'ün çocukları
8680 Neşe, mutluluk içinde yaşadı.
Üç nesil boyunca
Kalabalık halk oldular.
Büyüklerden duyduğumu
Genç nesle anlattım.
8685 Geçmiş zamanın tiplerini
Bu destanla süsledim.

KATAN-KÖKŞİN LE KATAN-MERGEN

Ozo, ozo, ozo çakta,
 Oturgan ulus çok tuşta,
 Erte, erte, erte çakta,
 Emdigi ulus çok tuşta
 Cayı-kıjı bildirbes
 Cay keberlü Altayda,
 Tüni-tüji bildirbes
 Tüş keberlü Altayda,
 Çaş ağaştın büri sargarbas,
 Caraş kuştardın üni seribes,
 Emil ağaştın büri sargarbas,
 Edil kuştardın üni seribes,
 Altan altı taygaldardın
 Altan ayrı süürileri
 Ayañ bolup mızıldeşkan,
 Altan cüzün agın suuları
 Toybodımga agıp kirgen,
 Keen-caraş Altayda,
 Kebis oşkoş calañda,
 Ak tayganın koltuğında,
 Arjan suudañ amzap içken,
 Ürgülcige curt tutkan,
 Üç terektiñ bu canında
 Ayga-künge mızıldagan
 Altan altı toluktı
 Altın örgöözi bu turat,
 Altan ayrı altın çakızı
 Ayga-künge mızıldagan,
 Altıgı uçı onıñ bolzo
 Cerdiñ ceti kadın ötkön,
 Üstigi uçı onıñ bolzo
 Ak ayaska ol kömülgen,
 Eki caan kuştarı
 Tündük boydo oturıp,
 Teñeri tübin tıñdagan,
 Eki kara mürküttteri
 Ejik bajında oturıp,
 Altay üstün acıktagan,
 Seskir-kazır eki taygılı
 Ejik canın kezem korıp,
 Erlik colın em körüp,
 Küñküldede ürüp catkan,
 Tük tanışpas mal azıragan,

Önce, önce, önceki çağda,
 (Burada) Oturan insanlar yokken,
 İlk, ilk, ilk çağlarda
 5 Şimdiki insanlar yokken
 Yazı, kışı sert geçmez
 Yaz mevsimli Altay'da
 Gecesi, gündüzü bilinmez
 Gündüz gibi Altay'da,
 10 Yaş ağacın yaprağı sararmaz,
 Güzel kuşların sesi dinmez,
 Çam ağacının yaprağı sararmaz,
 Ötücü kuşların sesi dinmez,
 Altmış altı dağının
 15 Altın başlı zirveleri
 Parlayıp duruyordu,
 Altmış çeşit akarsuları
 Akıp Toybodım'a katılıyordu,
 Görklü, güzel Altay'da
 20 Kilim gibi ovada,
 Ak dağın koltuğunda,
 Kaynak suyundan tadıp içen,
 Sonsuza kadar yurt tutmuş,
 Üç kavak ağacının bu yanında
 25 Aya, güneşe karşı parıldayan
 Altmış altı köşeli
 Altın sarayı duruyordu,
 Altmış dallı altın at direği
 Aya, güneşe karşı parıldıyordu,
 30 Onun alttaki ucu
 Yerin yedi katını geçmiş,
 Onun üstteki ucu
 Ak göğe gömülmüş,
 İki büyük kuşu
 35 Kuzey tarafında oturup,
 Gögün dibini dinlemiş,
 İki kara kartalı
 Kapının başında oturup,
 Altay üstünü incelemiş,
 40 Sezici, hırçın iki köpeği
 Kapının yanını dikkatli koruyup,
 Erlik'in yoluna bakıp,
 Havlayıp durmuşlar,
 Tüyleri birbirinden farklı hayvan
 beslemiş,

*Til bilişpes con başkargan,
 Kaandarga karşuzı cok,
 Kalık-congo bıyanın cetirgen,
 Albatıga şogı cok,
 Añılarga con baştağan,
 Cer-ceñesle kojo bütken,
 Baji kuudıy kajaya bergen,
 Tiji kuuldıy sargara bergen,
 Alın künderi astay bergen,
 Kiyin künderi uzay bergen,
 Kara-corgo atka mingen
 Katan-Kuuçın kaan kiji
 Curtap catpay ol kayttı.
 Algan eji bolgojin,
 Ak-Baş dep emegen
 Ak-carıkka cürele,
 Eki uul bala taptır.
 Caan uulı bolgojin
 Kara-küreñ atka mingen
 Katan-Kökşin boluptır,
 Kiçü uulı bolgojin
 Kara-kere atka mingen
 Katan-Mergen boluptır.
 Katan-Kuuçın altayına
 Kıygılı cuu ol kirbeyten,
 Kan tögöçi börü kelbeyten.
 Altı ayrı çakızında
 Attar cakşızı turatan,
 Ak örgözi içinde
 Alıp-bökölör oturatan.
 Bir katap Katan-Kökşin
 Ada-enezine minayda aydat:
 "Kalak-kokıy ada-enem,
 Castanarga ceñeledi,
 Cabınarga toneledi,
 Eldeñ-connoñ eş bedrep,
 Körüp cürzem kaydar?" – dedi.
 Mını ukkan ada-enezi
 Karuuzın uulına minayda berdi:
 "Kalak-kokıy, uulıbı,
 Kalap-tübek bolbozın" – deşti.
 Katan-Kuuçın bu adazı
 Karış sagalın sıymay tuttı,
 Caş uuldıy tura cügürdi,
 Altın cülküürin ala koydı,*

45

50

55

60

65

70

75

80

85

Dilleri birbirinden farklı halk yönetmiş,
 Kağanlara karşı gelmez,
 Halka fayadası olur,
 Millete zarar dokunmaz,
 Avcılara yol açarmış,
 Yeryüzüyle birlikte yaratılmış,
 Baş kuğu gibi açarmış,
 Dişi pirinç gibi sararmış,
 Yaşayacağı günleri azalmış,
 Yaşadığı günleri artmış,
 Kara-corgo ata binen
 Kağan kişi Katan-Kuuçın
 Böylece yaşamış.
 Evlendiği eşi ise,
 Ak-Baş adlı kadın
 Hayatı boyunca,
 İki erkek çocuk doğurmuş.
 Büyük oğlu
 Kara-küreñ ata binen
 Katan-Kökşin imiş,
 Küçük oğlu ise
 Kara-kere ata binen
 Katan-Mergen imiş.
 Katan-Kuuçın'ın yurduna
 Nara atan savaşçı girmemiş,
 Kan dökücü kurt gelmemiş.
 Altı dallı at direğinde
 Atların iyisi durmuş,
 Ak sarayının içinde
 Alp yiğitler oturmuş.
 Bir defasında Katan-Kökşin
 Ana babasına şöyle dedi:
 "Âh, âh anam babam,
 Yaslanmaktan yen yıprandı,
 Örtünmekten paltom yıprandı,
 Halkın içinden eş arayıp,
 Dolaşıp baksam ne olur?" dedi.
 Bunu işiten anası babası
 Oğullarına şöyle cevap verdiler:
 "Âh, âh oğlumuz,
 Kötü bir şey olmasın" dediler.
 Babası Katan-Kuuçın
 Bir karış sakalını sıvazladı,
 Genç delikanlı gibi kalkıp koştu,
 Altın anahtarını aldı,

Altın sürlü kayırçağın
 Kapşay la aç a soktı,
 Ayga-künge mızıldagan
 Ay sudurın çıkarıp keldi,
 Ak-carıkka caya tuttı,
 Altay üstün acıktay berdi,
 Cerdiñ üstün ebire kördi,
 Aytkan sözi mindiy boldı:
 "Aydıñ-künniñ çıgıdında
 Ak-kaan curtap cadat,
 Azıragan onıñ altı kızınıñ
 Eñ carajı Altın-Sırğa.
 Arı körzö, ay keberlü,
 Beri körzö, kün keberlü.
 Altay üstünde altan alıptar,
 Cer üstünde ceten kezerler
 Onı kudalap turgan boltır.
 Akır, akır, uulım, - dedi. –
 Atanıp ekü baralık" – dedi.
 Arakınıñ bolzo açuzın
 Altın tajuurga urup turat,
 Altın üygendi ala koyıp,
 At çakızına sogup iyet,
 Kara-corgo lo Kara-küreñ
 Ukpas cerdeñ ugup iyet,
 Sespes cerdeñ sezip iyet,
 Alın koldorı sır bicede,
 Kiyin buttarı sır corgodo,
 Çaş ölöñdi caya baspay,
 Kök ölöñdi kömö baspay,
 Sol kulaktarın solı salıp,
 Oñ kulaktarın olıy salıp,
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Adalu-uuldu bu bolgojın
 Altın üygen sugup turat,
 Calañ bolgon tokumdı
 Caya tudup salıp turat,
 Küler artaş eerdi
 Kün keberlü çümdep salat,
 Togus kat kuyuşkandı
 Tolgoy tudup salıp iyet,
 Toguzon eki koloñdordı
 Tolgoy teñdep tartıp iyet,
 Kaalgalu ejigin kayra açıp,
 Katan çümin kiygilep iyet,

90 Altın işlemeli sandığını
 Hızla açtı,
 Aya, güneşe karşı parıldayan
 Kutsal sudur kitabını çıkarıp geldi,
 Işığa doğru yaydı,
 95 Altay üstünü inceledi,
 Yeryüzüne etraflica baktı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Aydın, güneşin doğduğu yerde
 Ak-kaan yaşıyor,
 100 Onun büyüttüğü altı kızının
 En güzeli Altın-Sırğa'dır.
 İleri baksa, ay şekilli,
 Beri baksa, güneş şekillidir.
 Altay üstündeki altmış alp,
 105 Yer üstündeki yetmiş yiğit
 Ona dünür olmuş.
 Dur, dur, oğlum, dedi.
 Atlanıp ikimiz gidelim" dedi.
 İçkinin sertini
 110 Altın mataraya doldurdu,
 Altın dizginini alıp,
 At direğine vurdu,
 Kara-corgo ile Kara-küreñ
 Duyulmaz yerden duydular,
 115 Sezilmez yerden sezdiler,
 Ön ayakları dans ederek,
 Arka ayakları rahvan gelerek,
 Taze otu basıp ezmeden,
 Gök otu basıp ezmeden,
 120 Sol kulaklarını sola eğip,
 Sağ kulaklarını sağa eğip,
 Hemen çıkıp geldiler.
 Böyle olunca baba oğul
 Altın dizginini taktılar,
 125 Ova gibi eyer keçesini
 Yayıp yerleştirdiler,
 Bronz eyeri
 Güneş şekilli yerleştirdiler,
 Dokuz kat kuskunu
 130 Dolayıp çektiler,
 Doksan iki kolanı
 Dolayıp denk çektiler.
 Kanatlı kapıyı açıp,
 Kat kat giysilerini giydiler,

Açu-koron arakızın
 Attarına koştopy iyet,
 Alama-şikir ajınañ içip,
 Ayılđañ ekü eeçijip çıgat,
 Ercine bolgon attarına
 Emdi kelip mingilep alat,
 Artkan ulusla ezendeşkilap:
 "Amır bolzobıs, altı cılđañ,
 Ezen bolzobıs, eki cılđañ
 Aylanıp canıp keleris" – dejele,
 Arı bolup celip iydiler.
 Cıldar bolzo cılıjıp öğöt,
 Aylar bolzo aylanıp öğöt.
 Adalu-uuldu körüp turza,
 Kuskun uçup uçına cetpes

Kuba calañ çöl cadat,
 Kuyun keptü onı ötkileyt,
 Sañıskan uçup uçına cetpes

Çarı calañ çöl cadat,
 Salkın keptü onı ötkileyt.
 Katan-Kuuçın adazı
 Ergekpile ediski oynoyt,
 Katan-Kökşin uulı
 Erinbile kojoñ çöyöt,
 Caş ağaşañ bür cayılat,
 Cart cerdeñ ölöñ özöt.
 Kara-corgo lo Kara-küreñdi
 Sokpos canıñ sogup iygileyt,
 Ercine bolgon attarı
 Eles edip uça beret,
 Katu cerdi bolgojin
 Kajıkka cetire bazat,
 Cımjak cerdi bolgojin
 Tize-köskö cetire bazat.
 Eki atıñ ezinine
 Kaya taştar cemirilip turat,
 Kak ağaştar sınıp kalat.
 Ança-mınça bargajın,
 Ak-kaanniñ turluzına
 Cedip kelbey emdi kayttı,
 Altan ayrı terek tözine

135 Sert içkilerini
 Atlarına yüklediler,
 Lezzetli yemeklerinden yiyip,
 Evden ikisi peşpeşe çıktı,
 Kıymetli atlarına
 140 Gelip bindiler,
 Geride kalan insanlarla vedalaşıp:
 "Rahat olsak, altı yılda,
 Esen olsak iki yılda
 Dönüp geliriz" diyerek,
 145 Atlarını koşturup uzaklaştırdılar.
 Yıllar kayıp geçti,
 Aylar dönüp geçti.
 Baba oğul baktılar ki,
 Kuzgunun uçmakla sonuna
 etemeyeceği,
 150 Düz sarı çöl duruyor,
 Onu fırtına gibi geçtiler.
 Saksağanın uçmakla sonuna
 yetemeyeceği
 155 Sarı çöl önlerine çıktı,
 Onu rüzgâr gibi geçtiler.
 Babası Katan-Kuuçın
 Dudağıyla kaval çaldı,
 Oğlu Katan-Kökşin
 Ağzıyla türkü söyledi,
 Genç fidandan yaprak çıktı,
 160 Açık yerlerden ot çıktı.
 Kara-corgo ile Kara-küreñ'in
 Vurulmaz yerlerine vurdular,
 Kıymetli atları
 Hızla gidip gözden kayboldular,
 165 Sert toprağa
 Aşık kemiğine (batacak şekilde) bastılar,
 Yumuşak toprağa
 Dize (batacak şekilde) bastılar.
 İki atın rüzgârından
 170 Kayalar, taşlar yerinden yıkıldı,
 Kuru ağaçlar kırılıp kaldı.
 Onlar böylece giderken,
 Ak-kaan'ın yaylasına
 Yetip geldiler,
 175 Altmış dallı kavak ağacının dibinde

Amırap alar dep tüştiler.
 "Akır-akır, adam,
 Azık biste bar da bolzo,
 Koyon edin cize kaydar?" – dep,
 Katan-Kökşin adazına ayttı,
 Onı ukkan Katan-Kuuçın
 Uulına mınayda ayttı:
 "Añdaar bolzoñ, añdap kel,
 Aayı çok udaba – dedi, -
 Oydık cerge odu salıp,
 Oturıp seni sakıırım" – dedi.
 Katan-Kökşin baatır uul
 Artaş cerge çıgara bastı,
 Añ colına otura tüşti,
 Kara-küreñ adı bolzo
 Kara tayganı ebire celip,
 Ağırtıp kelbey emdi kayttı.
 Arçın cıttu taygadañ
 Atır kara altı sığın
 Çıgıp kelgen mında turat.
 Tındu ogın tekpege salıp,
 Katan-Kökşin baatır uul
 Altı kara atır sığındı
 Cañıs oklo tize adıp,
 Adazına cetirip keldi.
 Ercine bolgon eki at
 Ak calañga añdanıp cüret,
 Arjan suudañ içip turat,
 Ak çeçekti otogılap cüret.
 Adalu-uuldu bolgojin
 Altı sığınñın bu edin
 Cañıs tişke tiştep iydi,
 Altı sığınñın bu edi,
 Tıştı bolzo, küyügi çok,
 Özöginde bolzo, çiyi çok,
 Bija berbey kanayttı.
 Adalu-uuldu emdi bolzo
 Añnın edin üze cidiler,
 Aştagan boyları toyo berdiler,
 Arıgan sındarı ceñile berdiler,
 Amırap emdi uyuktadılar.
 Katan-Kuuçın uulıbıla
 Kalıñ uykuda tüjenip catsa,
 Ak-kaannıñ curtın
 Kara sağıştı Karatı-kaan

180

185

190

195

200

205

210

215

220

Dinlenelim deyip (atlarından) indiler.
 "Dur, dur babam,
 Azığımız var da olsa,
 Tavşan eti yesek ne olur?" diye,
 Katan-Kökşin babasına söyledi,
 Onu işiten Katan-Kuuçın
 Oğluna şöyle dedi:
 "Avlanacaksan, avlanıp gel,
 Çok fazla gecikme, dedi,
 Kuytu yere kamp kurup,
 Oturup seni beklerim" dedi.
 Bahadır delikanlı Katan-Kökşin
 Yürüyerek dağa doğru çıktı,
 Geyiklerin geçeceği yola oturdu,
 Atı Kara-küreñ ise
 Kara dağın etrafında koşup,
 Hayvanları sürüp akıttı.
 Ardiç kokulu dağdan
 Heybetli altı kara geyik
 Çıkarak gelip burada durdular.
 Canlı okunu çentiğe yerleştirip,
 Bahadır delikanlı Katan-Kökşin
 Heybetli altı kara geyiği
 Tek okla vurup,
 Babasına yetirip geldi.
 Kıymetli iki at
 Ak otlakta yuvarlandı,
 Kutsal pınar suyundan içtiler,
 Ak çiçekten otladılar.
 Baba oğul ise
 Altı geyiğin etini
 Tek şişe taktılar,
 Altı geyiğin etini,
 Dışını yakmadan,
 İçini çiğ bırakmadan,
 Pişirdiler.
 Baba oğul şimdiyse
 Geyiğin etinin tamamını yediler,
 Acıkan karınlarını doyurdular,
 Yorulan bedenleri hafifledi,
 Yatıp şimdi uyudular.
 Katan-Kuuçın oğluyla
 Derin uykuya dalıp düş görürken,
 Ak-kaan'ın yurdunu
 Kara düşünceli Karatı-kaan

*Cuulap alarga kelip cadat.
Ak-kaan kariyla,
Ölör öyi cedip keltir,
Ak-borozi onıñ bolzo
Örö turup bolbos boltır,
Alkı-cööjözi bu bolgojin
Eezi cok artar boltır.
Kara sagıštu Karatı-kaan
Altın-Sırğa caraş kıstı
Kara-Kıdat uulına
Alıp bererge sanantır.
Kudazı cokoñ kıs alarga,
Calı cokoñ calçı ederge,
Eezi cok mal aydaarga,
Başcızı cok con baktırarga
Kal çerüzin eeçidip,
Karatı-kaan uulılıla
Kelip catkanı bu emtir.
Katan-Kuuçın adazı
Karañuy tünde oygonolo,
Al sagıška ol tujüp,
Aayın tappay bu oturat.
Onı körgön Katan-kökşin
Adazınañ surap turat:
"Kalak-kokiy, adam, - diyt,
Neni bildiger, neni sestiger,
Nege sler tarındıgar,
Nege sler açındıgar?" – diyt.
Mını ukkan adazı
Baatır uulına aydıp turdı:
"Tüş cerimde körüp catsam,
Kara-corgo atka mingen
Kara sagıštu Karatı-kaan
Kara-kiliñ atka mingen
Kara-Kıdat uulılıla
Aymay bergen Ak-kaanniñ
Albatı-conın baktırarga,
Ak malın aydaarga,
Altın-Sırğa onıñ kızın
Albanga apararga
Kelip catkan ol emtir.
Ak-kaanniñ bolgojin
Ölör öyi cede bertir,
Ak-borozi onıñ bolzo*

225

230

235

240

245

250

255

260

Savaşıp almak için geliyor.
Ak-kaan ihtiyarlayıp,
Ölüm zamanı gelmiş,
Onun Ak-boro atıysa
Ayağa kalkamaz olmuş,
Bütün serveti ise
Sahipsiz kalacakmış.
Kötü düşünceli Karatı-kaan
Güzel kız Altın-Sırğa'yı
Oğlu Kara-Kıdat'a
Almayı düşünüyormuş.
Dünür olmadan kız almak için,
Para ödemededen ırgat yapmak için,
Sahipsiz hayvanı sürüp götürmek için,
Başcısız halkı kendine tabi kılmak için
Kalabalık ordusunu peşine takıp,
Karatı-kaan oğluyla
Böyle geliyormuş.
Babası Katan-Kuuçın
Karanlık gecede uyanarak,
Kara düşünceye dalıp,
Ne yapacağını bilemeyip oturdu.
Onu gören Katan-Kökşin
Babasına şöyle sordu:
"Âh, âh babam, dedi,
Neyi bildiniz, neyi sezdiniz,
Siz neye üzıldünüz,
Siz neye kızdınız?" dedi.
Bunu duyan babası
Bahadır oğluna şöyle dedi:
"Düşümde gördüm ki,
Kara-corgo ata binen
Kara düşünceli Karatı-kaan
Kara-kiliñ ata binen
Kara-Kıdat oğluyla
Aklını yitirmiş Ak-kaan'ın
Halkını kendine tabi kılmak için,
Ak malını sürüp götürmek için,
Onun kızı Altın-Sırğa'yı
Zorla götürmek için
Geliyormuş.
Ak-kaan'ın ise
Eceli gelmiş,
Onun Ak-boro atıysa

265

Örö turup bolbos boltır.
 At karıgan – sogumtkı,
 Er karıgan – ölümtık.
 Karatı-kaan onı bilip,
 Kara ağaştıy kal çerüzin
 Eeçidip alğan kelip catkanın
 Tüş cerimde men kördim.
 Kara-corgo bu keminde,
 Kargan da bolzom, bu öyimde
 Karatı-kaannañ korkıbazım” – dedi.
 Katan-Kökşin baatır uulı
 Alama-şikir aş beletedi,
 Adalu-uuldu em bolgojin
 Amtandu kursaktañ ajanıp aldı.
 Altı tajuur arakı aştı
 Altın çööçöygö urup içtiler,
 Edi-kandarı iziy berdi,
 Ermek-kuuçın köptöy berdi.
 Kara-corgo lo Kara-küreñ
 Kabırgazı kajat ajıra,
 Omurtkazı oydık ajıra
 Toyınıp kalgan bu turat.
 Ercine bolgon eki at
 Oñ kulaktarın olıy salıp,
 Sol kulaktarın solıy salıp,
 Cer üstin tıñdap turat.
 Adalu-uuldu emdi bolzo
 Attarın türgen eertep iyet.
 Katan-Kökşin bolgojin
 Segizen tört tajuurdı
 Tört edip taptayla,
 Eki atka artıp iyet.
 Eki baatır bolgojin
 Attarına minip, cortkılای.
 Ança-mınça barıp cadala,
 Adalu-uuldu körüp turza,
 Künniñ aldın bolgojin
 Küren tuman böktöp turat,
 Altay üstünde bolgojin
 Ak tobrak kaynap turat.
 Açu koron salkın sogot,
 Ak karı caap cadat,
 Ters sook salkın sogot,
 Tegerik karı caap turat.
 Onoñ arı barıp catsa,

265 Ayağa kalkamaz olmuş.
 Atın yaşlısı kesimlik,
 Erin yaşlısı ölümlük.
 Bunu bilen Karatı-kaan’ın
 Kara ağaç gibi kalabalık ordusunu
 270 Peşine takip geldiğini
 Düşümde gördüm.
 Kara-corgo’nun bu çağında,
 İhtiyar da olsam, bu vaktimde
 Karatı-kaan’dan korkmam” dedi.
 275 Bahadır oğlu Katan-Kökşin
 Güzel yemekler hazırladı,
 Şimdi baba oğul karşılıklı
 Lezzetli yemekten yedi.
 Altı matara içki açtı
 280 Altın kadehe doldurup içtiler,
 Vücutları ısındı,
 Söz, sohbet koyulaştı.
 Kara-corgo ile Kara-küreñ
 Kaburgaları yamaçları aşır,
 285 Omurları oyukları aşır,
 Doyup kaldılar.
 İki kıymetli at
 Sağ kulaklarını sağa eğip,
 Sol kulaklarını sola eğip,
 290 Yer üstünü dinlediler.
 Şimdiyse baba oğul
 Atlarını çabucak eyerlediler.
 Katan-Kökşin ise
 Seksen dört matarayı
 295 Dört parçada birleştirip kapatarak,
 İki ata yükledi.
 İki bahadır ise
 Atlarına binip, dört nala koşturdular.
 Böylece gidip dururlarken,
 300 Baba oğul gördüler ki,
 Güneşin önünü
 Koyu sis kapatmış
 Altay üstündeyse
 Ak toprak kaynaşmış.
 305 Sert rüzgâr esti,
 Ak kar yağdı,
 Ters soğuk rüzgâr esti,
 Yuvarlak kar yağdı.
 Oradan ileri gittiklerinde,

Ak-kaannın örgöözi turat,
Ak malı mañtajıp,
Agaş-taştı aralap cüret,
Albatı-conı bolgojin
Ayılı-curtınañ kaçıp turat.
Baza birde körüp turza,
Karatı-kaannın alıptarı
Ak maldı maaradıp,
Kamçıbıla aydap turat,
Albatı-condı ıyladıp,
Albanbıla aparıp cadat.
Ak-kaannın çerüzin
Aydarı çok kırıp turat,
Aktu boyun bazıgılap,
Ak örgöözinde cırgap turat.
Mını körgön adalu-uuldu
Açınbas boyları açına berdi,
Ak tayganın kırınañ
Atkan oktıy uçup tüşti,
Almas bolot öldülerin
Ak kayaga cañıp iydiler,
Açap-toro olcoçılarla
At üstüneñ cuulaja berdiler.
Karatı-kaannın kal çerüzin,
Arı ötsö, altan muñnañ,
Beri ötsö, bejen muñnañ
Ölön keptü çapkılap,
Ökpö keptü keskilep turat.
Mını körgön Karatı-kaan
Korkıbas boyı korkıy berdi,
Alań kaykap tura kaldı.
Açınganına çıdaşpay,
Ayu bolup ogurıp iydi.
"Caandı-caştı bu ilgabas
Caman iyttir, kaydañ keldiger?
Öç alarga kelgen bolzoor,
Ölümdi meneñ sakıgar" – dep,
Karatı-kaan kıygırıp çıktı.
Mını ukkan Katan-Kuuçın
Aydıp turganı mindiy boldı:
"At öltürüp amtajıgañ,
Er öltürüp eremjigeñ,
Altay üstün sen astırğañ,
Tergeelü condı sen koskorgoñ,
Tebeelü maldı sen aydagañ!
Eezi çok cööjö taptıñ ba?

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

Ak-kaan'ın sarayı duruyordu,
Ak hayvanı koşturup,
Ormanın içine giriyordu,
Halkı, tebaası ise
Evlerinden, yurtlarından kaçıyordu.
Bir de baktılar ki,
Karatı-kaan'ın alpları
Ak hayvanı böğürtüp,
Kamçıyla sürüyor,
Halkı ağlatıp,
Zorla götürüyorlar.
Ak-kaan'ın ordusunu
Anlatılamayacak kadar kırdılar.
Suçsuz (kağanı) basıp,
Ak sarayında eğleniyorlardı.
Bunu gören baba oğul
Öfkelenmezlerdi öfkelenediler,
Ak dağın kırından
Atılan ok gibi indiler,
Elmas gibi kılıçlarını
Ak kayada biletiler,
Aç gözlü istilacılarla
At üstünden savaştılar.
Karatı-kaan'ın kalabalık ordusunun
İleri geçerken, altmış binini,
Beri geçerken, elli binini
Ot gibi kesip,
Ciğer gibi doğradılar.
Bunu gören Karatı-kaan
Korkmazdı korktu,
Şaşırıp kaldı.
Öfkesini tutamayıp,
Ayı gibi böğürdü.
"Büyüğü, küçüğü ayırmaz
Kötü itler, nereden geldiniz?
Öc almaya geldiyseniz,
Ölümü benden bekleyin" diye,
Karatı-kaan bağırdı.
Bunu duyan Katan-Kuuçın'ın
Söyledikleri şunlar oldu:
"At öldürüp yiyen,
Er öldürmeye alışkın,
Altay üstünü sen bozdun,
Yönetilen huzurlu yurdu sen dağıttın,
Yaylalı hayvanı sen sürdün!
Sahipsiz servet mi buldun?

*Eri çok abakay taptıñ ba?
 Başsız çok con kördiñ be?
 Balazı çok curt kördiñ be?
 Kezer bolzoñ, kezijelik,
 Külük bolzoñ, kürejelik!"*
*Kara sağıştı Karatı-kaanıñ
 Kara kanı kaynap çıktı,
 Kara közi kandala berdi,
 Teñeridiy küzürt etti,
 Temirdiy şınırt etti:*
*"Kara kuladıy kalcu bolzoñ,
 Kara tuuga çıgalık,
 Arslandıy ayu bolzoñ,
 Açınbastañ tudujalık,
 Adıjıp tudujalık,
 Adıjıp emdi körölik,
 Almas bolot üldübile
 Arka-moynıska çabıjalık" – dedi.*
Katan-Kökşin baatır
*Mını ugup turala,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Akır, akır, Karatı-kaan,
 Adanın uulı bar edı.
 Ozo baştap uulıla
 Çenejip körzöñ, kaydar?" – dedi.*
*Karatı-kaan kalcuurıp çıktı:
 "Akır, akır, sen küçügeş,
 Emeş le sakıp alzañ,
 Meniñ uulım cedip kelzin,
 Kür köksiñdi bolgojin
 Kün ötküre çalıtsın" – dedi.*
*Ança-mınça bolbodi,
 Een cer elbirt etti,
 Calañ cer calbirt etti,
 Kara-kiliñ atka mingen
 Kara-Kıdat bu baatır
 Cedip kelgen turbay kayttı.
 "Akır, akır, Katan-Kökşin,
 Kargan kijile sen çeneşpe.
 Külük bolzoñ, kürejelik,
 Alıp bolzoñ, adıjalık!" – dep,
 Açu-koron kıygırat.
 Katan-Kuuçın uulılıba
 Ak mejelik bajına çıgat,
 Karatı-kaan uulılıba*

Kocasız kadın mı buldun?
 Başsız halk mı gördün?
 Çocuksuz yurt mu gördün?
 Yiğitsen, çarpışalım,
 Pehlivansan, güreşelim!"
 Kara düşünceli Karatı-kaan'ın
 Kara kanı kaynadı,
 Kara gözü kanlandı,
 Gök gibi güreledi,
 Demir gibi şınırdadı:
 "Canavar gibi vahşiysen,
 Kara dağa çıkalım,
 Arslan gibi ayıysan,
 Acımasızca tutuşalım,
 Atışıp vuruşalım,
 Şimdi atışıp bakalım,
 Elmas gibi çelik kılıcıyla
 Boynumuza vuralım" dedi.
 Bahadır Katan-Kökşin
 Bunu duyunca,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Dur, dur, Karatı-kaan
 Babanın oğlu vardır.
 Önce oğlumla
 Kendini sınıasan, ne olur?" dedi.
 Karatı-kaan öfkelen-di:
 "Dur, dur, sen küçük,
 Biraz bekle bakalım,
 Benim oğlum yetip gelsin,
 Geniş göğsünü
 Güneş gibi ısıtsın" dedi.
 Çok zaman geçmedi,
 Geniş yer patırt etti,
 Ova kütürt etti,
 Kara-kiliñ ata binen
 Bahadır Kara-Kıdat
 Yetip geldi.
 "Dur, dur, Katan-Kökşin
 Sen ihtiyarla uğraşma.
 Pehlivansan güreşelim,
 Alp isen atışalım!" diye,
 Acı acı bağırdı.
 Katan-Kuuçın oğluyla
 Ak meşeliğin başına çıktı,
 Karatı-kaan oğluyla

Kara mejelik bajına çıgat.
 Karatı-kaan kıyğı salıp,
 Katan-Kuuçinga aydıp turat:
 "Öştöp kelgen sen adarıñ ba?
 Öltürerge turgan men adayın ba? 405
 Katan-Kuuçın karuuna aydat:
 "Atpay öldim degençe,
 Adıp öl sen, tañma!" – deyle,
 Calań bolgon bu töjin
 Caya tudup otura berdi. 410
 Katan-Kökşin uulı
 Kara-Kıdatga aydıp turat:
 "Atpay öldim degençe,
 Adıp öl sen, tañma!" – deyle,
 Calań bolgon bu töjin
 Caya tudup otura berdi. 415
 Karatı-kaan uulıbıla
 Kandu oktı keske salat,
 Erten tartkan boyları
 Eñirge cetire oturat,
 Eñirde tartkan boyları
 Ertenge cetire oturat. 420
 Eki carındarı birigip,
 Ergek tözi çılap kelerde,
 Kara sağıştı tañmalar
 Kandu okorın bojudıp iyet. 425
 Ergek tözineñ iş çıktı,
 Ok bajınañ ot çöyildi.
 Karatı-kaannıñ kandu oğı
 Toşko tiygendiy çarçaldı,
 Katan-Kuuçınñ töjine kelip,
 Togus cerdeñ sına berdi. 430
 Kara-Kıdatıñ kandu oğı
 Katan-Kökşinñ töjine kelip
 Kaya taşka tiygendiy,
 Kayıgıp, sına berbey kayttı. 435
 "Kara sağıştı Karatı-kaan,
 Kalcu bütken Kara-Kıdat,
 Calań bolgon töjigerdi
 Caya tudup beriger!" – dep,
 Katan-Kuuçın uulıbıla
 Aydıp turbay emdi kayttı. 440
 Erten tartkan boyları
 Ertenge cetire oturat,
 Eñirde tartkan boyları 445

Kara meşeliğın başına çıktı.
 Karatı-kaan bağırdı,
 Katan-Kuuçın'a şöyle dedi:
 "Düşmanlığa gelip atacak mısın?
 Ben öldürmek için atayım mı?
 Katan-Kuuçın şöyle cevap verdi:
 "Atma artık öldüm diyene kadar,
 Atıp öl sen, mel'un!" diyerek,
 Ova gibi döşünü
 İleri tutup oturdu.
 Oğlu Katan-Kökşin
 Kara-Kıdat'a şöyle dedi:
 "Atma artık öldüm diyene kadar,
 Atıp öl sen, mel'un!" diyerek,
 Ova gibi döşünü
 İleri tutup oturdu.
 Karatı-kaan oğluyla
 Kanlı oku çentiğe yerleştirip attı,
 Sabah çekmeye başlayıp
 Akşama kadar çektiler,
 Akşam çekmeye başlayıp
 Sabaha kadar çektiler. 269
 İki omuz küreği birleşip,
 Parmak neredeyse kopana kadar,
 Kara düşünceli mel'unlar
 Kanlı oklarını saldılar.
 Parmağın dibinden duman çıktı,
 Ok başından ateş çıktı.
 Karatı-kaan'ın kanlı oku
 Buza değmiş gibi kaykıldı,
 Katan-Kuuçın'ın döşüne gelip,
 Dokuz yerden kırıldı.
 Kara-Kıdat'ın kanlı oku
 Katan-Kökşin'in döşüne gelip
 Kayaya, taş a değmiş gibi,
 Kayıp, kırıldı.
 "Kara düşünceli Karatı-kaan,
 vahşi yaratılışlı Kara-Kıdat
 Ova gibi göğsünüzü
 Yayın bakalım!" diye,
 Katan-Kuuçın oğluyla
 Şimdi konuştular
 Sabah çekmeye başlayıp
 Akşama kadar çektiler,
 Akşam çekmeye başlayıp

Ertenge cetire oturat.
 Eki carındarı birigip,
 Ergek tözi çılap kelerde,
 Katan-Kuuçın uulıbila
 Kanattu oktorın bojudıp iydi. 450
 Katan-Kuuçınnıñ atkan oğı
 Karatı-kaannıñ töjjine uçup,
 Kak ağaşka tiygendi,
 Kastalıp cerge tüje berdi,
 Katan-Kökşinnıñ atkan oğı 455
 Kara-Kıdatnıñ töjjine tiyele,
 Kak söögine toktop kaldı.
 Töstök cerdegi tört baatır
 Alın edekterin alıp kıstayt,
 Tüp edekterin türüp kıstayt. 460
 Altan kulaş kayış kurların
 Aç belderine kurçay tartat,
 Aydarı çok küreş baştayt.
 Caak boygo tajişkanda,
 Calbıštu ot köstön çöyilet. 465
 Baskan buttarı kazık oşkoş,
 Tutkan koldorı kakpı oşkoş.
 Tutkan, tutkan cerlerineñ
 Tudamçadañ et üzület, 470
 Kabıra tutkan cerlerineñ
 Kalbakçadañ kan çaçılát.
 Tört baatırdıñ tudujına
 Ağaş-taştar köçkölop turat,
 Agın suular caradınañ ajat. 475
 Katu cerge baskanda,
 Kajikka cetire badala bergileyt.
 Cımjak cerge baskanda,
 Torsukka cedire badala bergileyt.
 Cal-kuyruktu tört ercine 480
 Cerdiñ üstin bu bolgojin
 Ceti ebire sogujıp keltir.
 Tört ercine attardıñ tibirtine,
 Tört baatırlardıñ bu sogujına
 Telekey üsti torgulıp cadat, 485
 Tolkulu caan suular bolzo
 Caradınañ ajıp cadat.
 Öro ugulgan bu tabıjı
 Üç kurbustanga cart ugulat.

Sabaha kadar çektiler.
 İki omuz küreği birleşip,
 Parmak neredeyse kopana kadar,
 Katan-Kuuçın oğluyla
 Kanatlı oklarını saldı.
 Katan-Kuuçın'ın attığı oku
 Karatı-kaan'ın döşüne doğru uçup,
 Kuru ağaca değmiş gibi,
 Kopup yere düştü.
 Katan-Kökşin'in attığı oku
 Kara-Kıdat'ın döşüne değerek,
 Kuru kemiğine vurup kaldı.
 Tepelik yerdeki dört bahadır
 Ön eteklerini kıstırdılar,
 Alt eteklerini dürüp kıstırdılar.
 Altmış kulaç kayış kuşaklarını
 İnce bellerine kuşandılar,
 Anlatılamayacak bir güreş başladı.
 Yanaklara tokat atınca,
 Harlı ateş gözden yayıldı.
 Yürüyen ayakları kazık gibi,
 Tutan elleri kerpeten gibiydi.
 Tuttukları yerlerden
 Tutam tutam et koptu,
 Kavrayıp tuttukları yerlerden
 Kaşık gibi kan saçıldı.
 Dört bahadırın kapışmasından
 Ağaçlar, taşlar yerinden oynadı,
 Akarsular kıyılarından aştı.
 Sert yere bastıklarında,
 Aşık kemiklerine kadar battılar.
 Yumuşak yere bastıklarında,
 Dizlerine kadar battılar.
 Yeleli, kuyruklu dört kıymetli at
 Yerin üstünde
 Yedi kez dolaşıp vuruştular.
 Dört kıymetli atın ayak sesinden,
 Dört bahadırın vuruşmasından
 Yeryüzü yankılandı,
 Dalgalı sular ise
 Kıyılarından aştı.
 Yukarı çıkan bu ses
 Üç-Kurbustan* tarafından duyuldu.

* Üç-Kurbustan: Altay destanlarında tanrı karşılığı olarak genellikle Üç-Kurbustan'ın adı geçmektedir. Buradaki 'Üç' kelimesi muhtemelen en yüksekteki, en uçtaki anlamına gelen 'Üç' kelimesinin bozulmuş şeklidir. Kelime diğer bazı destanlarda da Üç-Kurbustan şeklinde de geçmektedir.

Tömön torgulgan bu tibirti
Bos Erliktiñ meezine torgulat.
Kandiy-mındiy tabış dep,
Cer tamınıñ bu oozınañ
Erlik-biy karap köröt.
Katan-Kuuçındı uulıbıla
Erlik-biy tanıyla,
Elektep minayda aydat:
"Eki kaannıñ ortozına
Ençikpey kirgen Katan-Kuuçın,
Er boyıñ cerge cıgılıp,
Meniñ oozıma kireriñ" – dedi.
Eek sagalın sıymanıp,
Çilekeyi emdi agıp,
Ejigin açıp örgöözine kirdi.
Ak-kaan emdi bolzo
Katan-Kuuçın nökörine
Aktu küçile bolujıp turat,
Ak-borozi onıñ bolzo
Ölör tınıñ kıskanbay,
Eki ercinege bolujıp turat.
Ak-kaan körüp turza,
Calañ cer calbirt etti,
Een cer elbirt etti,
Kara tamı bu oozınañ
Erlik-biydiñ bu uulı
Korundu ces ogıbıla
Katan-Kuuçınıñ bu bolgojin
Ökpö-cüregin ötküre
Emdi adarga beletenip altır.
Ak-kaan türgen barıp,
Katan-Kökşinge aydıp turat:
"Kalak-kokiy, balam, - diyť,
Erlik-biydiñ sokor uulı
Adañdı adarga turgan emtir,
Ölbös boyı ölör turu,
Barbas boyı barar turu,
Kapşay barıp onı at – diyť,
Kara-Kıdat baatırıla
Men sogujayın, balam, - diyť.
Karıy bergen Ak-kaan
Kara-Kıdat baatırdıñ
Aç belineñ kabıra tudat,
Arı beri silkip turat.
Katan-Kökşin emdi bolzo

*490

495

500

505

510

515

520

525

530

Aşağıda duyulan at sesi
Bos-Erlik'in beyinde yankılandı.
Bu nasıl ses diye,
Yer altı cehennemine açılan ağızdan
Erlik-biy baktı.
Katan-Kuuçın'ı oğluyla
Erlik-biy tanıyarak,
İstihzayla şöyle konuştu:
"İki kağanın arasına
Alışkın olmadan giren Katan-Kuuçın
Er vücudun yere yıkılıp,
Benim ağızıma gireceksin" dedi.
Sakalını sıvazlayıp,
Şimdi salyaları akıp,
Kapısını açıp sarayına girdi.
Şimdiyse Ak-kaan
Katan-Kuuçın dostuna
Ak gücüyle yardım etti,
Onun atı Ak-boro'ysa
Ölecek canını sakınmadan,
İki kıymetli ata yardım etti.
Ak-kaan baktı ki,
Düz yer patırt etti,
Geniş yer kütürt etti,
Kara cehennemin ağızından
Erlik-biy'in bir oğlu
Zehirli bakır okuyla
Katan-Kuuçın'ın
Yüreğine doğru
Atmaya hazırlanmış.
Ak-kaan hızla gidip,
Katan-Kökşin'e haber verdi:
"Âh, âh, yavrum, dedi,
Erlik-biy'in kör oğlu
Babanı vurmaya hazırlanıyor,
Ölmez bedeni ölecek,
Öbür dünyaya gitmezken gidecek,
Hemen gidip onu vur" dedi.
Kara-Kıdat bahadırıla
Ben vuruşayım, yavrum, dedi.
Yaşlanmış Ak-kaan
Kara-Kıdat bahadırın
İnce belini kavradı,
İleri geri salladı.
Katan-Kökşin şimdiyse

271

Kanattu ogın keske salat,
 Kara sağıştu Kara-Kıdattıñ
 Kara kanın tögörgö turat.
 Adardıñ kaji canında
 Erlik-biydiñ Sokor-Şulmuzy
 Korondu ogın bojudıp,
 Katan-Kuuçın adazınıñ
 Kür köksin oyo attı.
 Katan-Kuuçın em bolgojin
 Ceñ castanıp cıgıla berdi,
 Kara-corgo adı bolzo
 Cal castanıp cıgıla berdi.
 Erdiñ söögi eki oboo,
 Attıñ söögi altı oboo
 Bolo berbey kanayttı.
 Mını körgön Katan-Kökşin
 Açınbas boyı açına berdi,
 Sokor-Şulmus şilemirdiñ
 Ökpö-cüregin ötküre attı.
 Kara-balkaş onıñ kanı
 Cer tamı oozi tömön
 Kürkürep aga berbey kayttı.
 Katan-Kökşin baatır
 Emdi körüp turar bolzo,
 Karatı-kaan uulıbıla
 Ak-kaandı ömölöp,
 Kabırgazın kabıra tudat,
 Omırtkazin oodo tebet.
 Ontop-sıktap Ak-kaan
 Ölö berbey emdi kayttı.
 Erlü bütken Katan-Kökşin
 Kanıkpas boyı kanıga berdi.
 Bir bilinip körüp turza,
 Karatı-kaandı uulıbıla
 Oldop-soldop sogup ta cürze,
 Cer karmaarı köptöy bertir,
 Cedip tudarı astay bertir.
 Baza oñdonıp keler bolzo,
 Tabış emes tabış ugulat,
 Küzürt emes küzürt ugulat,
 Tamır tamır caaş caayt,
 İzü, izü salkın sogot,
 Agaş taştar kodorılıp turat.
 Kara-ker ercineniñ
 Açu koron kiştegeni

535 Kanatlı okunu bıraktı,
 Kara düşünceli Kara-Kıdat'ın
 Kara kanını döktü.
 Atışmanın diğer yanında
 Erlik-biy'in Sokor-Şulmus'u
 540 Zehirli okunu salıp,
 Baba Katan-Kuuçın'ın
 Geniş göğsünü oydu.
 Katan-Kuuçın şimdiyse
 Yenine yaslanıp yıkıldı,
 545 Kara-corgo atıysa
 Yelesine yaslanıp yıkıldı.
 Erin cesedi iki yığın
 Atın cesedi altı yığın
 Olup kaldı.
 550 Bunu gören Katan-Kökşin
 Öfkelenmezdi öfkeleni,
 Şeytan Sokor-Şulmus'un
 Yüreğine gitti.
 Onun kara çamur kanı
 555 Yer altı cehenneminin ağzına doğru
 Gürüldeyerek aktı.
 Katan-Kökşin bahadır
 Şimdi bakıp gördü ki,
 Karatı-kaan oğluyla
 560 Birlik olup Ak-kaan'ı
 Kaburgasından kavradı,
 Tepip omurgasını dağıttı.
 Ak-kaan âhlayıp, inleyip
 Şimdi ölüverdi.
 565 Er yaratılışlı Katan-Kökşin
 Kinlenmezdi kinlendi.
 Bir de baktı ki,
 Karatı-kaan oğluyla
 Sağlı sollu vursa da,
 570 Yeri tırmalaması arttı,
 Yetip tutması azaldı.
 Tekrar kendine geldiğinde,
 Sese benzemez ses duyuldu,
 Gürültüye benzemez gürültü duyuldu,
 575 Sicim gibi yağmur yağdı,
 Sıcak rüzgâr vurdu,
 Ağaçlar, taşlar yerinden söküldü.
 Kıymetli at Kara-ker'in
 Acı adı kişnemesi

Katan-Kökşinge ugulup turat,
Katan-Mergen karındajınıñ
Açu-koron kıygırganı
Akazına cart ugulat.
Kara-kerdiñ tibirti
Cüs attıñ tibirtindi,
Katan-Mergenniñ kıygızı
Cüs baatırdıñ kıygızındıy.
Katan-Kökşin em bolgojin,
Kak mañdaydañ ter akkan,
Kańça cerdeñ kan calbıragan,
Karatı-kaan uulıbıla
Kalaptanıp soguja berdi.
Kara-küreñ adı bolzo
Kara-kerdiñ kıştegeniñ
Aylık cerdeñ ugup iydi,
lydezine iyde kojuldı,
Eki kara attarla
Ekpindü, tıñ soguja berdi.
Ança-mınça bolbodi,
Alıptardıñ soguşkan cerine
Katan-Mergen cedip keldi.
Emdi körüp turgajın
Kara-küreñ at ercine
Ak baştu mürküt bolup,
Ak buluttıñ üstübile,
Ay ayastıñ aldıbıla
Uçup turgan bu emtir.
Eki öştüniñ attarı
Eki kara mürküt bolup,
Ak baştu mürkütti
Aradaş turgan bu emtir.
Katan-Mergen baatır uul
Kara-kerdiñ eerin alıp,
Agıdıp iybey emdi kayttı.
Kara-ker ercinezi
Cada tüjüp ańdanıp iydi,
Eki baştu kan-kerede bolup,
Talbırt edip uça berdi,
Ak ayaska aylanıp çıktı,
Kök ayaska kömülip çıktı,
Eki kara mürkütle
Ekpindü soguja berbey kayttı.
Katan-Mergen baza körzö,
Eki caan mejelik turat,

580

585

590

595

600

605

610

615

620

Katan-Kökşin tarafından duyuldu,
Katan-Mergen kardeşinin
Acı acı bağırması
Ağabeyi tarafından çok net duyuldu.
Kara-ker'in ayak sesi
Yüz atın ayak sesi gibiydi,
Katan-Mergen'in narası
Yüz bahadırın narası gibiydi.
Şimdi Katan-Kökşin
Kuru alından ter akan,
Birçok yere kan sıçrayan,
Karatı-kaan'ın oğluyla
Var gücüyle vuruştı.
Atı Kara-küreñ ise
Kara-ker'in kışnemesini
Bir aylık uzaktan duydu,
Gücüne güç eklendi,
İki kara atla
Var gücüyle iyice kavga etti.
Çok zaman geçmedi,
Alpların vuruştığı yere
Katan-Mergen yetip geldi.
Şimdi baktı ki,
Kıymetli at Kara-küreñ
Ak başlı kartal olup,
Ak bulutun üstüyle,
Ay gibi göğün altıyla
Uçup duruyormuş.
İki düşmanın atları
İki kara kartal olup,
Ak başlı kartalı
Kıstırmışlar.
Bahadır delikanlı Katan-Mergen
Kara-ker'in eyerini alıp,
Salıp gönderdi.
Kıymetli at Kara-ker
Yutup yuvarlandı,
İki başlı kartal olup,
Kanat çırpıp uçtu,
Dolanıp ak göğşe çıktı,
Gök göğşe gömülüp çıktı,
İki kara kartalla
Var gücüyle kavga etti.
Katan-Mergen tekrar gördü ki,
İki büyük meşelik duruyor,

Adazınıñ la Ak-kaanıñ
 Adı-boylorınıñ sööktöri emtir.
 Karatı-kaan uulıbıla
 Katan-Mergenniñ kelgenin bilip,
 Kaçarga turganı bu emtir,
 Katan-Kökşin bu akazı
 Olordı bojoıtoy turgan boltır.
 Mını körgön Katan-Mergen
 Açınbas boyı açına berdi,
 Tarınbas boyı tarına berdi,
 Açu-koron kıygırıp iydi,
 Ama-tomo sıgırıp iydi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Karatı-kaan, sen tañma,
 Meniñ adam la Ak-kaan
 Adañnıñ artıgın aldı ba?
 Eneñniñ eskizin aldı ba?
 Albanbıla olcolop cadar,
 Cañıs kijini sler
 Camandap sogup cadar
 Kandiy-mindiy ulus edeer?
 Ozogıdagı öçiger bar bolzo,
 Onçozın mege aydıp beriger,
 Eskidegi öçüger bar bolzo,
 Emdi mege aydıp beriger.
 Ton ötküre kökübeğer,
 Tokum aldınañ at бүder,
 Aayı çok maktanbagar,
 Albatıdañ er бүder.
 Ötküre tıñ kökügen bolzogor,
 Ölümdi meneñ alarzaar,
 Kalıktı sler kırğan bolzoor,
 Kara cerge kömülürzeer" – dedi.
 Alın erdiñ caya tişteyt,
 Alın edegin kıstay sogot,
 Tüp tijin oodo tişteyt,
 Tüp edegin oodo kıstayt,
 Akazınıñ adaanın alıp,
 Adalu-uuldula tartıja beret.
 Karatı-kaandı kabıra tudat,
 Kança tayga ajıra çaçat,
 Kara-Kıdat bu baatır la
 Kança cılga tuduja beret.
 Caka boydoñ caya tartıjat,
 Carınbıla cölönijip cüret,

625 Babasıyla Ak-kaan'ın
 Kendi cesetleriymiş.
 Karatı-kaan oğlıyla
 Katan-Mergen'in geldiğini bilip,
 Kaçmaya hazırlanıyorlarmış,
 630 Ağabeyi Katan-Kökşin
 Onları bırakmıyormuş.
 Bunu gören Katan-Mergen
 Öfkelenmezdi öfkeleni,
 635 Kızmazdı kızdı,
 Acı acı bağırdı,
 Türlü şekilde ısıklık çaldı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Karatı-kaan, sen mel'un,
 Benim babamla Ak-kaan
 640 Babanın bir artığını mı aldılar?
 Ananın bir eskisini mi aldılar?
 Zorla esir alıp,
 Siz tek kişiyi
 Kötü görüp vuran
 645 Nasıl insanlarsınız?
 Eskiden kalmış bir öcünüz varsa,
 Hepsini bana söyleyin,
 Eskiden kalmış bir öcünüz varsa,
 Şimdi bana söyleyin.
 650 Elbisenin altından yiğitlenmeyin,
 Keçe altından at çıkar,
 Çok fazla kibirlenmeyin,
 Halkın içinden er çıkar.
 Çok fazla yiğitlenmeyin,
 655 Ölümünüz elimden olacak,
 Halkı kıran sizlerseniz,
 Kara yere gömüleceksiniz" dedi.
 Dudaklarını ısırdı,
 Ön eteğini kıstırdı,
 660 Azı dişlerini ısırp parçaladı,
 Eteğinin altını dolayıp kıstırdı,
 Ağabeyinin desteğini alıp,
 Babalı oğullu vuruştular.
 Karatı-kaan'ı sıkıca kavrayıp,
 665 Dağların ötesine attı,
 Kara-Kıdat bu bahadır la
 Yıllarca tutuştular.
 Yaka yakaya çekiştiler,
 Omuz omuza yüklendiler,

Buura keptü söykönijip turat,
 Buka keptü iydişip cüret.
 Eki kezerdiñ tudujıñ
 Elik, sığın cerineñ kaçat,
 Uyalu kuştar bolgojin
 Uyazın taştap uçup barat,
 Kança taygalar cemirilip,
 Kara korum bolup kalat,
 Caan, caan taygalar
 Calañ bolup artıp kalat,
 Caan, caan suular
 Caradınañ ajıp turat,
 Cerdiñ kara toozını
 Teñeri tübin bürkep iyet,
 Teñeriniñ kuu tumarı
 Cerdiñ üstin bürkep iyet.
 Erlü bütken Katan-Mergen
 Edi-kanı izip kelerde,
 Et cüregi tıñıp kelerde,
 Alıp-kezer Kara-Kıdatı
 Kajık kemineñ kabıra tudat,
 Kayış keptü erep cüret.
 Üç temdenip ködürele,
 Ak ayaska alıp çıktı,
 Kök ayaska kömö tuttı,
 Cılım kaya kara taşka
 Arta sokkon mında turdı.
 Ança-mınça bolgolokto,
 Kara-ker ercinezi
 Kara tobrak kaynadıp,
 Kazalada celip keldi,
 Altın çılap mızıldagan
 Kamdu balazın ekilip berdi.
 "Kara-kiliñ attıñ
 Bajınañ çıkkın edi,
 Kara-Kıdat baatırdıñ
 Kara-kiliñ adınıñ
 Tını boltır bu – dedi, -
 Türgen üze tart" – dep,
 Kara-ker ercine adı
 Aydıp turbay emdi kayttı.
 Mını ukkan Katan-Mergen
 Kamdu balazın kolına aldı,
 Kabortozınañ üze soktı,
 Kara-Kıdat baatırdıñ

670

675

680

685

690

695

700

705

710

Buğra gibi sürtündüler,
 Boğa gibi itiştiler.
 İki yiğidin tutuşmasından
 Geyikler, karacalar yerlerinden kaçtılar,
 Yuvalı kuşlar ise
 Yuvalarını terkedip uçup gittiler,
 Sayısız dağlar yıkılıp,
 Taş yığını olup kaldılar,
 Büyük büyük dağlar
 Ova olup kaldılar,
 Büyük büyük ırmaklar
 Kıyılarında aştılar,
 Yerin kara tozu
 Göğün dibini kapattı,
 Göğün ak sisi
 Yerin üstünü kapattı.
 Er yaratılışlı Katan-Mergen
 Eti, kanı ısınınca,
 Et yüreği coşunca,
 Alp, yiğit Kara-Kıdat'ı
 Aşık kemiğinden kavradı,
 Kayış gibi doladı.
 Üç kez sıçrayıp kaldırarak,
 Alıp ak göğşe çıktı,
 Gök göğşe tutup gömdü,
 Yalçın sert kayaya
 Sırtını vurdu.
 Bunlar olurken,
 Kıymetli atı Kara-ker
 Kara toprağı kaynatıp,
 Dört nala koşarak geldi,
 Altın gibi parıldayan
 Kunduz yavrusunu getirip verdi.
 "Kara-kiliñ atın
 Başından doğmuştur,
 Kara-Kıdat bahadırın
 Kara-kiliñ atının
 Canıdır bu, dedi,
 Hemen çekip kopar" diye,
 Kıymetli atı Kara-ker
 Hemen böyle dedi.
 Bunu işiten Katan-Mergen
 Kunduz yavrusunu eline aldı,
 Tam ortasından ayırdı,
 Kara-Kıdat bahadırın

Kara kanı töğüle berdi,
 Kara söögi bolgojin
 Kara korum bolup kaldı,
 Kara-kiliñ onıñ adı
 Cal castanıp cıgıla berdi.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Katan-Kökşin Karatı-kaandı
 Omurtkazin oodo tudat,
 Kabırgazin kayra tartat,
 Karatı-kaan ogurıp,
 Ceñ castanıp cıgıla beret.
 Eki karındaş ezendejip turat,
 Eki at bu bolgojin
 Eki baatırdı ebire bazat.
 "Adagar la Ak-kaannıñ
 Söögin tudup salıgar" – dep,
 Kara-küreñ ercine at
 Aydıp turbay emdi kayttı.
 Onı ukkan eki karındaş
 Eki üldüzin algılap,
 Eki terekti keze çabat,
 Eki caan mejik edet,
 Korum taştı kodorıp,
 Adazı la Ak-kaannıñ
 Mejikterin bazırıp salgılayt.
 Onoñ arı eki karındaş
 Ak-kaannıñ örgöözin köstöp
 Eles edip cüre beret.
 Ança-mınça bolbodi,
 Ak örgöögö cedip keldiler.
 Altan ciit ikili oynoyt,
 Altan kelin kojoñ çöyöt.
 Alama-şikir aş salıp,
 Eki baatırdı utkıp turat.
 "Öçkön odıstı küydürgen,
 Ölgön boyıskı tırgıskın
 Ölbös cañdu eki baatır
 Ürgülcige makka kalzın,
 Üç üyege kojoñgo artsın" – dep,
 Albatı-con aydıp turat.
 Altan ciit cügürüp kelip,
 At çılbrın tudup turat.
 Aylanayın Altın-Sırğa
 Katan-Kökşin baatırğa
 Oñ kolın tuda beret.

715 Kara kanı döküldü,
 Kara cesedi ise
 Kara yığın olup kaldı,
 Onun atı Kara-kiliñ
 Yelesine yaslanıp yıkıldı.
 720 Şimdi baktı ki,
 Katan-Kökşin Karatı-kaan'ı
 Tutup omurgasını parçaladı,
 Kaburgasını geri çekti,
 Karatı-kaan böğürüp,
 725 Yenine yaslanıp yıkıldı.
 İki kardeş selamlaştı,
 İki at ise
 İki bahadırın etrafında döndü.
 "Babanızla Ak-kaan'ın
 730 Cesedini gömün" diye,
 Kıymetli at Kara-küreñ
 Hemen böyle dedi.
 Onu işiten iki kardeş
 İki kılıcını alıp,
 735 İki kavak ağacını kestiler,
 İki büyük tabut yaptılar,
 Büyük yığın taşını kaldırdı,
 Babalarıyla Ak-kaan'ın
 Mezarlarını yaptılar.
 740 Sonra iki kardeş
 Ak-kaan'ın sarayına yönelip
 Uzaklaşıp gittiler.
 Çok zaman geçmedi,
 Ak saraya yetip geldiler.
 745 Altmış yiğit ikili çaldı,
 Altmış gelin türkü söyledi.
 Yemeklerin lezzetlisini koyup,
 İki bahadırı karşıladılar.
 "Sönen ateşimizi yeniden yakan,
 750 Ölen bedenimizi diriltin
 Ölümsüz iki bahadır
 Sonsuza kadar övülsün,
 Üç nesil boyunca türkülerini
 söylensin" diye,
 Halk, millet konuştu.
 755 Altmış yiğit koşarak gelip,
 Atın yularını tuttular
 Kurban olduğum Altın-Sırğa
 Katan-Kökşin bahadırın
 Sağ elini tuttu.

"Öçkön odım küydürdiñ – diyt, - 760
 Özör öyim ekeldiñ" – diyt.
 Katan-Kökşin baatırım
 Karuuzın mınayda beret:
 "Odibis bolzo kojo küyer,
 Orinis bolzo cañıs bolor" 765
 Eki cıldıñ turkunına
 El-con cırğap turat,
 Altı cilga çıgara
 Albatı-con oynop turat.
 Eki baatır emdi bolzo 770
 Altayına canar dejiş,
 Attarına mine sogot,
 Albatı-con kurçap alıp,
 Ayga-künge bajırıp,
 Aydıp turganı mindiy bolot: 775
 "Caanı cokko calañ cerge,
 Başçızı cokko bargaa cerge
 Bisti sler taştabagar,
 Altayaarga kojo aparıgar"
 Mını ukkan Katan-Mergen 780
 Alakanın caya tudat,
 Albatıga mınayda aydat:
 "Aytkanıgar çın – dedi,
 Ayıl bolzo ottu boloton,
 Albatı bolzo başçılı boloton. 785
 Altay tübin ötküre
 Albatı baktırarga kelbedis,
 Arga cokto col kelişken.
 Ayıldı-curttu bolorgo cürele,
 Açap tañmalarga tuştagan edis. 790
 Aayı cok soguş ötkürüp,
 Añtara olordı baskan edis.
 Kara sağıştı Karatı-kaan
 Katap slerge ol kelbes,
 Kayraldu bütken altayaarda 795
 Kandu cuu em bolbos.
 Cajıl ölöñdü cereerdeñ
 Bararga sler sananbagar,
 Aylu-kündü altayaardı
 Albatızı cok artıspagar, 800
 Başçızı ortoordoñ tudup alaar" – dedi.
 Eki karındaş börügin suurıp,
 El-conlo ezendejiş iydi,
 At tiskinin silkiy soktı.

"Sönen ateşimi yeniden yaktın, dedi,
 Hayatımı yeniden bana verdin" dedi.
 Katan-Kökşin bahadırım
 Cevabını şöyle verdi:
 "Ateşimiz beraber yanar,
 Yatağımız tek olur."
 İki yıl boyunca
 İl, halk eğlendi,
 Altı yıl boyunca
 Halk, millet oynadı.
 Şimdiyse iki bahadır
 Altay'ımıza dönelim deyip,
 Atlarına binip vurdular,
 Halk, millet etrafını çevirip,
 Aya, güneşe baş eğerek dua edip,
 Şunları söylediler:
 "Büyüğü olmayan düzlük yerde
 Başçısı olmayan otlu yerde
 Bizi siz terketmeyin,
 Altay'ınıza birlikte götürün."
 Bunu işiten Katan-Mergen
 Elini kaldırıp açtı,
 Halka şöyle dedi:
 "Söyledikleriniz doğru, dedi,
 Ev ateşli olur,
 Halk başçılı olur.
 Altay'ın dibine kadar
 Halka boğun eğdirmeye gelmedik,
 Yol böyle denk düşürdü.
 Evlenip barklanmak için yola çıkmışken,
 Aç gözlü mel'unlara rastladık.
 Çetin bir savaş geçirip,
 Onları yenip öldürdük.
 Kara düşünceli Karatı-kaan
 Tekrar size karşı gelemez.
 Övgüye değer yurdunuzda
 Artık kanlı savaş olmaz.
 Yeşil otlu yurdunuzdan
 Gitmeyi düşünmeyin,
 Aylı, güneşli yurdunuzu
 Halksız bırakmayın,
 Aranızdan başçı seçin" dedi.
 İki kardeş börklerini çıkarıp,
 Halkla, milletle vedalaştı,
 At dizginini silktiler.

*Altın-Sırğa, alğan kıs,
Ak-çookır atka mindi.
Arı bolup cüre berdiler.
Üç ercine attar koştory
Baş biriktirip oynop cüret,
Üç ciit teñ braadıp,
Ün biriktirip kojoñdop turat.
Çoy üzeñini çöyö teep,
Çöl calañdı ödüp cadat,
Sañıskan uçup uçına cetpes*

*Sarı çöldi ödüp cüret,
Kuskun uçup uçına cetpes*

*Kuba çöldi ödüp turat.
Katan-Mergen ciit baatır
Ergegile ediski tartat,
Katan-Kökşin akazı
Erinbile şoor oynoyt,
Altın-Sırğa alğanı
Koolodo kojoñ çöyöt.
Uyaly kuştar bolgojin
Uyazın taştap tıñdagılayt,
Balalu añdar bolgojin
Balazın taştap ukkulayt.
Caş agaştan bür cayılat,
Calañ cerdeñ çeçek çıgat,
Kak agaştan bür cayılat,
Kak cerdeñ ölön özöt.
Emdi körüp turar bolzo
Kança tayga aja bertir,
Kança talay keçe bertir,
Adazınıñ cerine
Cedip kelgen emdi boltır.
Ejik canında eki taygıl
Aylık cerdeñ sezip iygen,
Udura kelip, calgançıp turat,
Eki kara mürkütteri
Bilbes cerdeñ bilip salgan,
Utkıp udura uçup kelet.
Ança-mınça bolgondo,
Altı ayrı çakızına
Cedip kelbey emdi kayttı.*

805 *Altın-Sırğa, alınan kız,
Ak-çookır ata bindi.
At koşturup uzaklaştılar.
Üç kıymetli at birlikte
Başlarını değıdirip oynayarak koştular,
810 Üç genç bir düzende gidip,
Bir ağızdan türkü söylediler.
Demir üzengiyi tepip,
Çölün düzlüğünü geçtiler,
Saksağanın uçmakla sonuna
yetemeyeceğı
815 Sarı çölü geçip gittiler,
Kuzgunun uçmakla sonuna
yetemeyeceğı
Boz çölü geçip gittiler.
Genç bahadır Katan-Mergen
Parmağıyla düdük çaldı,
820 Ağabeyi Katan-Kökşin
Ağızıyla kaval çaldı,
Evlenen kız Altın-Sırğa
Nağmeli türkü söyledi.
Yuvalı kuşlar
825 Yuvasını terkedip dinlediler,
Yavrulu hayvanlar ise
Yavrularını terkedip dinlediler.
Yaş ağaçtan yaprak yayıldı,
Ovadan çiçek çıktı,
830 Kuru ağaçtan yaprak yayıldı,
Kuru yerden ot çıktı.
Şimdi bakıp görüler ki,
Sayısız dağlar aşmışlar,
Sayısız ırmaklar geçmişler,
835 Babalarının yerine
Artık yetip gelmişler.
Kapı yanında iki cins köpek
Bir aylık uzaktan sezmişler,
Karşı gelip yalakalandılar,
840 İki kara kartalları
Bilmez yerden bilmişler,
Uçup karşılamaya gelmişler.
Bir süre geçtikten sonra,
Altı dallı at direğine
845 Yetip geldiler.*

Kargan enezi ukkan cerde
Ak örgöödön çıgıp keldi,
Eki uulıla ezendejet,
Altın-Sırgala kuuçındajet.
Albatı-con bolgojin
Aayı çok köp cuulıptır.
Taygaga teñdep et kaynadat,
Talayga teñdep arakı azat.
Ceti cılga cırgal boldı,
Togus cılga toy boldı.
At cakşızı carışta turat,
Er böközi küreş salat.
Ceten kelin cuulıjıp,
Ceti cılga kojoñ çöyöt,
Toguzon ciit cuulıjıp,
Togus cılga biye salat,
Albatı-con baatırlarga
Alkış-bıyan aydıp turat.
Eki karındaş onıñ soñında
Togus cıldıñ turkunına
Tokunalu cada berdi,
Ak malı odorında,
Albatı-conı cırgalda,
Katan-Kökşin abakayıla
Eptü-cöptü curtay berdi.
Ança-mınça öy ötti,
Katan-Kökşin baatır
Adazınıñ altın sudurın
Alıp emdi körör bolzo,
Karatı-kaanniñ albatızı
Kaanı çok artıp kaltır,
Ak malı azıp-tozup,
Altay üstüle cayıla bertir.
Mını körgön Katan-Kökşin
Karu karındajına aydıp turat:
"Til bılışpes con artkança,
Tük tanışpas mal artkança,
Onı barıp ekelek – diyt,
Malıbıska mal kojular,
Conıbıska con kojular" – dedi.
Mını ukkan Katan-Mergen

850

855

860

865

870

875

880

885

İhtiyar anaları geldiklerini duyar duymaz
 Ak saraydan çıkıp geldi,
 İki oğluyla selamlaştı,
 Altın-Sırga'yla konuştu.
 Halk, millet ise
 Çok fazla sayıda toplanmış.
 Dağ gibi et kaydattılar,
 İrmak gibi içki hazırladılar.
 Yedi yıl boyunca şölen oldu,
 Dokuz yıl boyunca toy oldu.
 Atların iyisi yarışa katıldı,
 Erin yiğidi güreş yaptı.
 Yetmiş gelin toplanıp,
 Yedi yıl boyunca türkü söyledi,
 Doksan yiğit toplanıp,
 Dokuz yıl boyunca dans etti,
 Halk bahadırlara
 Övgü ve şükran sözlerini söyledi.
 En sonunda iki kardeş
 Dokuz yıl boyunca
 Huzur içinde yaşadı,
 Ak hayvanları otlaklarında,
 Halk eğlencede,
 Katan-Kökşin eşiyle
 Huzurlu, rahat yaşadı.
 Belli bir zaman geçti,
 Bahadır Katan-Kökşin
 Babasının altın kitabını
 Alıp baktı ki,
 Karatı-kaan'ın halkı
 Kağansız kalmış,
 Ak hayvanı dağılıp,
 Altay üstüne yayılmış.
 Bunu gören Katan-Kökşin
 Sevgili kardeşine şöyle dedi:
 "Birbirinin dilini anlamayan halk
 artıp kalmaktansa,
 Tüyleri farklı hayvan artıp kalmaktansa,
 Gidip onları getirelim, dedi,
 Hayvanımıza hayvan eklenir,
 Halkımıza halk eklenir" dedi.
 Bunu işiten Katan-Mergen

Açınbas boyı açına berdi,
 Tarınbas boyı tarına berdi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Akır, akır, akam, - diyt, -
 Amır, cakşı cadala,
 Ira-coro ne bedreer,
 Öskö cerdiñ albatızın
 Altayınañ ne ayırır?
 Başka cerdiñ ak malın
 Tebeezineñ ne aydaar?"
 Karındajınıñ aytkanına
 Katan-Kökşin karuuzın beret:
 "Kayran bistiñ adabıs
 Karatı-kaannıñ kolınañ ölgön,
 Öç nekeer uçurıs bar"
 Katan-Mergen karındajı
 Katap aydıp turbay kayttı:
 "Öç nekeer bolgonı -
 Olcologonı ol emes,
 Öştülerle tartıjatanı -
 Albatı koskorotonı ol emes.
 Akır, akır, akam, - diyt, -
 Adamnıñ sudur biçigin
 Mege berzeñ, kıçırayın,
 Altay cerdi aylandıra
 Men köröyin, akam", - diyt.
 Katan-Kökşin açınıp aydat:
 "Adamnıñ altın biçigi
 Mende boloton uçurlu,
 Adam ordına men artkam.
 Altın sudur biçikti,
 Akañ ölzö, alarıñ,
 Albatı-condı bolgojin,
 Men ölzöm başkararıñ.
 Ayıldu-curttu sen bolzoñ,
 Ak maldı teñ ülejeris,
 Albatı-condı teñ ayırırıs.
 Adañnıñ artıskan ak malı
 As bolgonın bildiñ be?
 Artıp kalgan albatı-conı
 Ooktolgonın kördiñ be?"
 Katan-Mergen açındırıp saldı.
 Ança-mınça curtap cadala,
 Katan-Kökşin akazı
 Aydıp turganı mindiy boldı:

Öfkelenmezdi öfkeleni,
 Kızmazdı kızdı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Dur, dur, ağabeyim, dedi,
 Rahat, huzurlu yaşarken
 Niçin bela arayalım,
 Başka yerin halkını
 Altay'ından niçin ayıralım?
 Başka yerin ak hayvanını
 Otladıñdan niçin sürelim?"
 Kardeşinin söylediklerine
 Katan-Kökşin cevap verdi:
 "Bizim aziz başamız
 Karatı-kaan'ın elinde öldü,
 Öc alma hakkımız var."
 Kardeşi Katan-Mergen
 Tekrar şöyle dedi:
 "Öc almak demek,
 Halkı esir almak demek değildir,
 Düşmanlarla vuruşmak
 Halkı mahvetmek değildir.
 Dur, dur, ağabeyim, dedi,
 Babamın kutsal kitabını
 Bana ver de, okuyayım,
 Altay'ı çepeçevre
 Ben görüp bakayım, ağabeyim" dedi.
 Katan-Kökşin öfkeyle konuştu:
 "Babamın altın kitabının
 Bende kalması gerekli,
 Babamın yerine ben geçtim.
 Kutsal, altın kitabı,
 Ağabeyin ölse, alırsın,
 Halkı, milleti ise,
 Ben ölsem ancak yönetirsin.
 Sen evlenip barklanırsan,
 Ak hayvanı eşit bölüşürüz,
 Halkı, milleti eşit ayırırız.
 Babanın bıraktığı ak hayvanın
 Az olduğunu şimdi anladın mı?
 Artıp kalan halkın
 Küçüldüğünü gördün mü?"
 Katan-Mergen öfkelenirdi.
 Bir süre böyle yaşarken,
 Ağabeyi Katan-Kökşin
 Şunları söyledi:

890

895

900

905

910

915

920

925

930

"Altayımdı aylanıp,
Añdap baratam men – dedi, -
Elbek cerdi ebirip,
Eliktep baratam men" – dedi.
Kara-küreñin eertey soktı,
Karındajıla cakşılajıp alıp,
Kara taygazına çıga kondı,
Kamık añdardı adıp turdı.
Aydıñ baji aylanıp ödöt,
Cıldıñ baji cılıp ödöt.
Kańça kire öy ötkönin
Katan-Kökşin bilbey turat.
Añ bolzo, semizin adat,
Kış bolzo, karazın adat.
Baza körüp turar bolzo,
Altı ayrı terek turat,
Onıñ tözine tüjele,
Amırap alar dep sananat.
Kara-küreñ bu adınıñ
Artaş küler eerin alat,
Otozin dep agıdala,
Altın terek tözine
Amırap cada berbey kayttı.
Tüş cerinde körüp catsa,
Künniñ tündük canında
Arı körzö, ayga tüñey,
Beri körzö, küñge tüñey,
Ak-boro atka mingen
Altın-Tana dep kıs bala
Tük tanışpas mal azırap,
Til bilişpes con başkarıp,
Curtap catkan bu emtir.
Er bolgon Katan-Kökşin
Erten tura turala,
Ercine adın eertey soktı,
Eles edip canıp iydi.
Ańça-mınça bolbodi,
At çakızına cedip keldi.
Akam canıp keldi dep,
Karındajı utkıp kelbedi,
Ejim canıp keldi dep,
Emegeni utkıp çıkpadı.
Emdi körüp turar bolzo,
Ak örgöñniñ ejiginde
Albatı kunukçıldı turat,

935

940

945

950

955

960

965

970

975

"Altay'ımı dolaşıp,
Avlanmaya gidiyorum, dedi,
Geniş yeri dolaşıp,
Karaca avlamaya gidiyorum" dedi.
Kara-küreñ'ini eyerledi,
Kardeşiyle vedalaşıp,
Kara dağına çıktı,
Birçok hayvan avladı.
Aydın başı dönüp geçti,
Yılın başı kayıp geçti.
Ne kadar zaman geçtiğini
Katan-Kökşin anlamadı.
Geyiğin semizini avladı,
Samurun karasını avladı.
Bir de bakıp gördü ki,
Altı dallı kavak ağacı duruyor,
Onun dibinde atından inerek,
Dinlenmeli diye düşündü.
Atı Kara-küreñ'in
Bronz eyerini aldı,
Otlasın diye bırakarak,
Altın kavak ağacının dibine
Yatıp dinlendi.
Düşünde gördü ki,
Güneşin güney yanında
İleri baksa, ay gibi,
Beri baksa, güneş gibi,
Ak-boro ata binen
Altın-Tana adlı genç kız
Tüyleri farklı hayvan besleyip,
Dilleri farklı halk yönetip,
Yaşayıp duruyormuş.
Er Katan-Kökşin
Sabah erken kalkarak,
Kıymetli atını eyerledi,
Hızla geri döndü.
Çok zaman geçmedi,
At direğine yetip geldi.
Ağabeyim dönüp geldi diye,
Kardeşi karşılamaya gelmedi,
Eşim dönüp geldi diye,
Karısı çıkıp karşılamadı.
Şimdi baktı ki,
Ak sarayın kapısında
Halk üzüntülü duruyor,

Aktu cañıs karındajı
 lylap emdi oturat.
 Ercine bolgon adınañ
 Er boyı tñje konot,
 Ak örgöögö kire konzo,
 Azıragan enezi
 Ceñ castanıp ölüp kaltır,
 Albatı-conniñ kunukkani
 Onoñ ulam bolgon emtir.
 Katan-Kökşin baatırım
 Açınbas boyı açındı,
 lylabas boyı ıyladı:
 "Emçek sütle emisken
 Enem meniñ, kayttıñ? – diyt,
 Kaymak sütle azıragan
 Kargan enem, kayttıñ? – diyt. –
 Ölöriñdi bilbedim – diyt,
 Ölöñ bazarıñ sespedim – diyt,
 Bararıñdi bilbedim – diyt, -
 Bargaa ba0zarın sespedim – diyt. –

Edil küüktiñ üni bolzo
 Emdi sen ukpazın – diyt, -
 Caraş çeçektü Altaydı
 Cajına sen körböziñ – diyt. –
 Caman etken men bolzom,
 Taştap salıgar, eneyim, - diyt. –
 Koomoy etken men bolzom,
 Komudabagar, eneyim, - diyt. –
 Aylu-kündü Altayda
 Adabıs çok arttıbıs – diyt.
 Anayda sıktap aydala,
 Katan-Kökşin le Katan-Mergen
 Karu eneziniñ söögin
 Korum taşta cuup saldılar.

Cıldar bajı cılıjıp ödöt,
 Aylar bajı aylanıp ödöt.
 Alıp bütken Katan-Kökşin
 Altın-Tana caraş kıstı
 Undıbay cürgen emdi boltır,
 Eki emeendü cadarga
 Er boyı sanantır.
 Amadagan amaduzın
 Altın-Sırğa abakayına,
 Sanangan sagıjın

Tek kardeşi
 Ağlayıp oturuyor.
 Kıymetli atından
 Er indi,
 980 Ak saraya girdi ki,
 Kendini büyüten anası
 Yenine yaslanıp ölmüş,
 Halkın üzüntüsü
 Bu sebepleymiş.
 985 Katan-Kökşin bahadırım
 Üzülmeydi üzüldü,
 Ağlamazdı ağladı:
 "Memesinden süt emziren
 Anam benim, nereye gittin? dedi.
 990 Sütün kaymağıyla besleyen
 İhtiyar anam, nereye gittin? dedi.
 Öleceğini bilemedim, dedi,
 Ota basacağını sezemedim, dedi,
 Gideceğini bilemedim, dedi,
 995 Ayırık otuna basacağını
 sezemedim, dedi.
 Ötücü guguk kuşunun sesiniyse
 Artık duyamazsın, dedi,
 Güzel çiçekli Altay'ı
 Artık göremezsın, dedi.
 1000 Ben kötülük ettiysem,
 Bağışlayın, anacığım, dedi.
 Yanlış bir şey yaptıysam,
 Şikâyet etmeyin, anacığım, dedi.
 1005 Aylı, güneşli Altay'da
 Babasız kaldık, dedi.
 Böylece âh çekerek,
 Katan-Kökşin ile Katan-Mergen
 Sevgili analarının cesedini
 Taş mezara koydular.
 1010 Yılların başı kayıp geçti,
 Ayların başı dolanıp geçti.
 Alp yaratılışlı Katan-Kökşin
 Güzel kız Altın-Tana'yı
 Şimdiye kadar unutamamış,
 1015 İki eşle yaşamayı
 Er düşünüp durmuş.
 Hedeflediği amacını
 Eşi Altın-Sırğa'ya
 Düşündüğü düşüncesini

Katan-Mergen karındajına
Aydarga turgan ol emtir.
Ak örgöögö kire kondı,
Alama-şikirdeñ ajanıp turdı.
"Algan ejim Altın-Sırğa,
Artkan karındajım Katan-Mergen,

Meni sler uksaar – diyt. –
Aylu-kündü Altayda
Arı körzö, ayğa tüñey,
Beri körzö, küñge tüñey,
Tük tanışpas mal azıragan,
Til bilişpes con başkargan,
Ak-boro atka mingen
Altın-Tana dep kıs bala
Curtap catkan, tüjimde kördim.

Özör cajım bolgojin
Onıbıla kojo boltır,
Ölör meniñ bu öyim
Onıbıla kojo emtir"
Mını ukkan Altın-Sırğa
Açına berbey kanayttı.
"Alar ejin bar bolzo,
Meniñ tudar argam cok.
Ira bedrep turala,
Iylap kaldın, Katan-Kökşin", - dep
Aydıp turbay kanayttı.
"Ayıl-curtın taştazañ,
Azıp kaların, Katan-Kökşin,
Eş bedrep em barzañ,
Erlik kolına kirerin" – dep,
Katan-Mergen ayda saldı.
"Küygen meniñ odımdı
Öçürer slerdiñ argaar cok,
Sanangan meniñ sanaamdı
Toktodor slerdiñ uçuraar cok.
Ada-enem meniñ cok,
Azıragan meniñ balam cok.
At ölböskö altın ba,
Er ölböskö möñkü be?" – dep,
Katan-Kökşin açınıp
Aydıp turbay kanayttı.
Ercine adın eertey soktı,
Kaça tümen ok-saadagin
Olly-solıy cüktenip aldı,
Altın-Sırğa abakayına

1020 Kardeşi Katan-Mergen'e
Söylemeye niyetlenmiş.
Ak saraya girdi,
Lezzetli yemekten yedi.
"Evlendiğim eşim Altın-Sırğa
1025 Geriye kalan tek kardeşim
Katan-Mergen,
Siz beni dinleyin, dedi.
Aylı, güneşli Altay'da
İleri baksa, ay gibi
Beri baksa, güneş gibi,
1030 Tüyleri farklı hayvan besleyen,
Dilleri farklı halk yöneten,
Ak-boro ata binen
Altın-Tana adlı genç kızın
Yaşadığını düşümde gördüm.
1035 Yaşayacağım hayatım
Onunla birlikteymiş,
Ecel zamanım
Onunla birlikteymiş."
Bunu işiten Altın-Sırğa
1040 Birden öfkeleni.
"Bir eşle daha evleneceksen,
Bunu onaylayacak hâlim yok.
Başına bela getirip,
Ağlayıp kaldın, Katan-Kökşin" diye,
1045 Söyledi.
"Evini barkını terkidersen,
Yurtsuz yuvasız kalırsın, Katan-Kökşin
Eş aramaya gidersen,
Erlik'in eline düşersin" diye,
1050 Katan-Mergen söyledi.
"Benim yaktığım ateşimi
Sizin söndürecek gücünüz yok,
Benim düşündüğüm düşüncemi
Sizin durduracak gücünüz yok.
1055 Benim anam babam yok,
Besleyip büyüttüğüm yavrum yok.
At ölmezse altın mı?
Er ölmezse dağ zirvesi mi?" diye,
Katan-Kökşin öfkelenip
1060 Böyle söyledi.
Kıymetli atını eyerledi,
Sayısız okunu, yayını
Sağlı, sollu yükledi,
Eşi Altın-Sırğa'ya

Aytkan sözi mindiy boldı:
 "Altın-Sırğa abakayım, - diyt,
 Taştadı dep tarınba - diyt,
 Altın-Tananı alzam da,
 Seni men taştabazım - diyt,
 Er cājına bolgojin
 Eki emeendü cadarga
 Er boyım sanandım" - diyt.
 "Eki koyon tudar dep,
 Een cerge artıp kaldıñ" - dep,
 Altın-Sırğa aydıp turat,
 Arı körüp, ıylap turat.
 Katan-Mergen karındajı
 Kabak-közin cemire köröt,
 Kara közine kan çağılta,
 Karılğak ünile aydıp turat:
 "Kara sağıştı kijige
 Karındaş bolor argam çok,
 Caman sağıştı tañmala
 Cājına cürer küünim çok,
 Altay üstile emdi cürzem,
 Akam dep aytpazım" - dedi.
 "Akam dep aytpas bolzoñ,
 Altayıma meniñ kelbe,
 Üç cerdeñ üzülzeñ de,
 Meneñ boluş suraba" - dep,
 Katan-Kökşin aydala,
 Karındajınıñ cüzine
 Üç katap tükürüp iydi,
 Adınıñ oozın bura tarttı,
 Arı bolup uça berdi.
 Onoñ arı Katan-Kökşin
 Uçtañ kuştan ol türgen,
 Atkan oklo ol tünëy
 Altın-Tana cerin köstöp,
 Tüji bolzo, amırı çok,
 Tüni bolzo, uykuızı çok,
 Kañça tayga ajıp turat,
 Kañça talay keçip cüret.
 Baza körüp turar bolzo,
 Altın-Tana cerine
 Cedip kelgen emdi turat.
 At çakızına cortıp keldi,
 Altan alıp at buulayt,
 Ceten kezer ceñineñ tudat,

1065 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Altın-Sırğa eşim, dedi,
 Seni bırakıyorum diye üzülme, dedi,
 Altın-Tana'yı alsam da,
 Seni bırakmam, dedi.
 1070 Ölene dek
 İki eşli yaşamayı
 Aklıma koydum" dedi.
 "İki tavşan tutayım derken,
 Boş yerde eli boş kalacaksın" diye,
 1075 Altın-Sırğa konuştu,
 İleri doğru bakıp ağladı.
 Kardeşi Katan-Mergen
 Kaşını çatıp sert baktı,
 Kara gözüne kan yığıldı,
 1080 Sert sesiyle konuştu:
 "Kara düşünceli kişiye
 Kardeş olacak hâlim yok,
 Kötü düşünceli mel'unla
 Yaşamaya isteğim yok,
 1085 Artık Altay üstünde ömrüm oldukça,
 Ağabeyim demem" dedi.
 "Ağabeyim demezsen,
 Benim Altay'ıma gelme,
 Üç yerden kopsan da,
 1090 Benden yardım isteme" diye,
 Katan-Kökşin söyleyerek,
 Kardeşinin yüzüne
 Üç defa tükürdü,
 Atının ağzını geri çevirdi,
 1095 Uçar gibi uzaklaşıp gitti.
 Ondan sonra Katan-Kökşin
 Uçan kuştan hızlı,
 Atılan ok gibi
 Altın-Tana'nın yerine yönelip,
 1100 Gündüz dinlenmeksizin,
 Gece uyumaksızın,
 Sayısız dağlar aştı,
 Sayısız ırmaklar geçip gitti.
 Bir de baktı ki,
 1105 Altın-Tana'nın yerine
 Şimdi yetip gelmiş.
 At direğine atını koşturup geldi,
 Altmış alp at bağladı,
 Yetmiş yiğit yeninden tuttu,

Ak örgööniñ ejigin
Altı baatır açıp iyet.
Katan-Kökşin baatırım
Ak örgöögö kire konot,
Altın-Tana bu kıstañ
Amır-ezenin surap turat,
Arakı-çegenneñ içip turat.
"Altaydı aylandıra körzöm,
El-condı ebire körzöm,
Odıbıs bistiñ cañıs boltır,
Orınıs bistiñ kojo emtir,
Onıñ uçun seniñ ceriñe
Kelgenim meniñ bu" – dedi.
Mını ukkan Altın-Tana
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Kara-ker atka mingen
Katan-Mergen karındajaarga
Barar bolup sözim bergem,
Er cajına cadarga
Ermektejip men salgam.
Kanayıp turaar, örökön? – diyt. –
Kayın kiji bolorzoor" – diyt.
Katan-Kökşin aydıp turat:
"Üç-Kurbustan cayaarda,
Ada-enemneñ çıgarımda,
Altın sudur biçikte
Eki emeendü cadar bolup
Bütken kiji men" dedi.
Altın-Tana moynoşso do,
Katan-Kökşin baatır
Ar cööjözin koştóp turat,
Altan cüzün meke salıp,
Ak malın aydap turat.
Albatı-conın em bolgojin
Alban keptü aparıp cadat,
Altın-Tana bu kıstı
Ayıl-curtına cetirip kelet.

Katan-Mergen baatır
Kara-kerin eertep iydi,
Albatı-conın cuup aldı,
Aydıp turganı mindiy boldı:
"Kalak-kokıy, albatım,
Kara-caman sananbagar,
Kaçıp bardı dep aydışpagar,
Kaçan bir de tuştajarıs.

1110 Ak sarayın kapisını
Altı bahadır açtı.
Katan-Kökşin bahadırım
Ak saraya girdi,
Altın-Tana kıza
1115 Hâl hatır sordu,
İçki, çegen içti.
"Altay'a çepeçevre baksam,
İle, halka tamamen baksam ki,
Bizim ateşimiz birmiş,
1120 Yatağımız birlikteymiş,
Onun için senin yerine
Geliş sebebim bu" dedi.
Bunu işiten Altın-Tana
Şöyle dedi:
1125 "Kara-ker ata binen
Katan-Mergen kardeşinize
Evlenmek için söz verdim,
Ölene dek birlikte yaşamak için
Söz verdim.
1130 Ne yapalım, efendim? dedi.
Kaynım olursunuz" dedi.
Katan-Kökşin şöyle dedi:
"Üç-Kurbustan yarattığında,
Anamdan doğduğumda,
1135 Kutsal altın kitapta
İki eşli yaşayacak şekilde
Yaratılmış kişiyim" dedi.
Altın-Tana dirense de,
Bahadır Katan-Kökşin
1140 Bütün servetini yükledi,
Altmış çeşit hile yapıp,
Ak hayvanı sürdü.
Şimdiyse halkı
Zorla götürdü,
1145 Altın-Tana kıızı
Evine, yurduna getirdi.

Bahadır Katan-Mergen
Atı Kara-ker'i eyerledi,
Halkı, milleti topladı,
1150 Söyledikleri şunlar oldu:
"Âh, âh, halkım
Kötü düşünmeyin,
Kaçıp gitti demeyin,
Bir gün karşılaşırız.

Akambıla bis ekü
 Cadar argabis çok boltır.
 Altan tayga arı canında,
 Altı talay ol cakazında,
 Küreñ tayga koltugında,
 Kümüş suunıñ cakazında
 Küler-kaannıñ cañıs kızın
 Kümüjek-Aru dep balanı
 Alar cañdu men – dedi. –
 Ak maldañ mal albazım,
 Albatı-connoñ con albazım,
 Cañıs boyım baradım” – deyle,
 Adınıñ oozın bura tarttı,
 Arı bolup eles etti,
 Turgan izi artıp kaldı,
 Bargan izi çok boldı.
 Albatı-conı adazı çoktıy artıp kaldı,
 Eli-conı enezi çoktıy artıp kaldı.
 Ança-minça öy ötti.
 Albatı-connıñ ortozınañ
 Çoñ-kara atka mingen,
 Çoltuk kara üldü tutkan
 Çodoñ-Kara baatır çıktı.
 ”Açınbagar, albatım. – diyt,
 Karıkpagar, kalıgım, - diyt,
 Katan-Mergen kiyinineñ
 Barar kiji bar bolzo,
 Menile kojo barzın – diyt,
 Barar kiji çıkpaza,
 Bastıraar artaar” – diyt.
 Albatı-conı bolgojin
 Kabortoloy bölindi,
 Ak malı bolgojin
 Eki cara bölindi.
 Çodoñ-Kara baatır
 Çoñ-kara adına mindi,
 Albatınıñ kabortozın aldı,
 Ak maldıñ kabortozın aldı,
 Katan-Mergen izin istep,
 Tündü-tüştü cüre berdi.
 Ejik bajın karuuldaytan
 Eki caan mürkütteri,
 Ak ayastı acıkaytan
 Eki caan kuştarı,
 Alıs cerdeñ cıt alatan

1155 Ağabeyimle ikimizin
 Birlikte yaşaması mümkün değil.
 Altmış dağın öte yanında,
 Altı nehrin o yakasında,
 Kahverengi dağın koltuğunda,
 1160 Gümüş ırmağın yakasında
 Küler-kaan’ın tek kızı
 Kümüjek-Aru adlı tek kızı
 Ben almalyım, dedi.
 Ak hayvandan hayvan almam,
 1165 Halktan halk almam,
 Yalnız kendim gideceğim” diyerek,
 Atının ağzını çevirdi,
 Uzaklaşıp gitti,
 Durduğu yerdeki izi kaldı,
 1170 Gittiği izi yok oldu.
 Halkı babasız gibi artıp kaldı,
 İli anasız gibi artıp kaldı.
 Bir süre geçti.
 Halkın içinden
 1175 Çoñ-kara ata binen,
 Eğri kara kılıç tutan
 Çodoñ-Kara bahadır çıktı.
 ”Üzülmeyin, halkım, dedi,
 Kederlenmeyin, halkım, dedi,
 1180 Katan-Mergen’in arkasından
 Gidecek olan varsa,
 Benimle birlikte gitsin, dedi.
 Gidecek kimse çıkmazsa,
 Ölüp kalır” dedi.
 1185 Halk ise,
 Tam ikiye bölündü,
 Ak hayvan ise
 İki yarıya bölündü.
 Çodoñ-Kara bahadır
 1190 Çoñ-kara atına bindi,
 Halkın tam yarısını aldı,
 Ak hayvanın tam yarısını aldı,
 Katan-Mergen’in izini sürüp,
 Gece, gündüz gitti.
 1190 Kapıyı bekleyen
 İki büyük kartalı,
 Ak göğü araştıran
 İki büyük kuşu,
 Uzak yerden koku alan

*Eki tñey taygıldarı
Çodoñ-Kara baatırla
Kojo barıp catpay kayttı.
"Katan-Mergen ölgön cerge
Kojo ölöris, albatım,
Katan-Mergen öskön cerge
Kojo özöris, albatım", - dep,
Çodoñ-Kara baatır
Aydıp emdi braattı.*

*Katan-Mergen baatırım
Tünde bolzo uykuzı çok,
Küşte bolzo amırı çok
Kańça tayga aja bertir,
Kańça talay keçe bertir,
Kara-ker at ercine
Alın kolin kazalada bertir,
Kiyin budın biyelede bertir.
Katan-Mergen baatırım
Koolodo kojoñ çöyöt,
Cańılada cañar salat,
Ayrı tuygaktu ańdar eeçip,
Aylana mańtap tıńdap turat,
Ay kanattu kuştar eeçip,
Aylana uçup tıńdap cüret.
Katan-Mergen baatırım
Emdi körüp turar bolzo,
Küreñ tayga koltugında,
Kümüş suunıñ canında,
Kebis oşkoş bu calańda
Küler-kaannıñ çakızı
Ayga-künge caltırap,
Altı üyelü ak örgöözi
Altın çılap mızıldap
Emdi turbay bu kayttı.
Katan-Mergen baatırım
Arı bolup cortıp iydi,
Altın çakı tözine
Emdi kelip tüşpey kayttı.
At buulaytan altan alıp
At buularga keldiler,
Ceñ tudatan ceten kezer
Cergelejp keldiler.
Onı körgön Katan-Mergen
Aydıp turbay emdi kayttı:*

1195 İki cins köpeği
Çodoñ-Kara bahadırla
Birlikte gittiler.
"Katan-Mergen'in öldüğü yerde
Birlikte ölürüz, halkım,
1200 Katan-Mergen'in yaşadığı yerde
Birlikte yaşarız, halkım" diyerek,
Çodoñ-Kara bahadır
Söyleyip gitti.
1205 Katan-Mergen bahadırım
Gece uykusuz,
Gündüz dinlenmeksizin
Sayısız dağlar aşmış,
Sayısız ırmaklar geçmiş,
1210 Kıymetli at Kara-ker
Ön ayaklarıyla şahlanmış,
Arka ayaklarıyla dans etmiş.
Katan-Mergen bahadırım
Nağmeli türküler söyledi,
1215 Türküleri yankılandı,
Ayrı toynaklı hayvanlar takip edip,
Çevresinde koşup dinlediler,
Ay kanatlı kuşlar takip edip,
Etrafında uçup dinlediler.
1220 Katan-Mergen bahadırım
Şimdi baktı ki,
Kahverengi dağın koltuğunda,
Gümüş suyun yanında,
Kilim gibi bu ovada
1225 Küler-kaan'ın at direği
Aya, güneşe karşı parıldayıp,
Altı parçalı ak sarayı
Altın gibi ışıldayıp
Burada duruyordu.
1230 Katan-Mergen bahadırım
Atını koşturup ilerledi,
Altın direğin dibine
Şimdi gelip indi.
At bağlayıcı altmış alp
1235 At bağlamaya geldiler,
Yen tutucu yetmiş yiğit
Peşpeşe geldiler.
Bunu gören Katan-Mergen
Hemen şöyle dedi.

"Adımdı bolzo buularga
 Adı çıkkın kaan emezim,
 Ceñimneñ bolzo tudatan
 Ceten çaştı kargan emezim" – dedi.
 Adınañ boyı tüje kalıdı,
 Altın çakığa buulap ıydı,
 Altın örgögö kire berdi.
 Caraş bütken Kümüjek-Arula
 Eki koldoñ ezendejip turat,
 Ermek-kuuçın ugujıp turat,
 Aş cakşızı mında salınat,
 Alıp-bökölöri mında cuulat.
 Kümüjek-Aru aydıp turat:
 "Kayran Katan-Mergen, - diyt, -
 Kança cılga seni sakıp,
 Et-cüregimeledi – diyt,
 Ene-adamñın söögin cuuyla,
 Erigip emdi oturım – diyt,
 Közimniñ bolzo odı sen,
 Köksimniñ bolzo kanı sen – diyt, -
 Ölgön curtım öñjitiñ – diyt,
 Öçkön odım küydürdiñ" – diyt.
 Alıptarın aldirtıp turat,
 Albatı-conın cuunadıp turat,
 Taygaga tüñey et kaynadat,
 Talayga tüñey arakı beleteyt,
 Katan-Mergendi kündülep turat.
 Ança-mınça öy ötti,
 Aştagan boyı toyo berdi,
 Arıgan sını seriy berdi.
 Katan-Mergen baatır
 Emdi körüp turar bolzo,
 Eki tüñey mürküdi,
 Eki caan kuştarı
 Üstüne kayıp uçup turat,
 Eki kara taygılı
 Ebirede celip turat.
 Baza acıktap turar bolzo,
 Çoñ-kara atka mingen,
 Çoltuk kara üldü tutkan
 Çodoñ-Kara baatır
 Albatızın başkargan,
 Ak malın aydagan
 Cedip kelbey kanayttı.
 Onı körgön Katan-Mergen

1240 "Atımı bağlattırarak
 Adı şanlı kağan değilim,
 Yenimden tutturacak
 Yetmiş yaşındaki ihtiyar değilim" dedi.
 Atından kendisi sıçrayıp indi,
 1245 Altın at direğine bağladı,
 Altın saraya girdi.
 Güzel yaratılışlı Kümüjek-Aru'yla
 İki elleriyle tokalaşıp selâmlaştılar,
 Sohbet edip birbirlerini dinlediler,
 1250 Yemeğin iyisi buraya konuldu,
 Alp, yiğitleri buraya toplandı.
 Kümüjek-Aru şöyle dedi:
 "Sevgili Katan-Mergen, dedi,
 Yıllarca seni beklemekten,
 1255 Yüreğim sıkıldı, dedi,
 Anamin, babamın cesedini gömerek,
 Keder içinde oturuyorum, dedi,
 Sen gözümün ateşisin,
 Sen göğsümün kanısın, dedi,
 1260 Ölen yurdumu donattın, dedi,
 Sönen ateşimi yakttın" dedi.
 Alplarını çağırttı,
 Halkını topladı,
 Dağ gibi et kaydattı,
 1265 İrmak gibi içki hazırlattı,
 Katan-Mergen'i yüceltti.
 Bir süre geçti,
 Acıkmış karnını doydu,
 Yorulan bedeni rahatladı.
 1270 Katan-Mergen bahadır
 Şimdi baktı ki,
 Birbirine eş iki kartalı
 İki büyük kuşu
 Üstünde kayıp uçtu,
 1275 İki kara köpeği
 Etrafında koşturdular.
 Tekrar dikkatle baktı ki,
 Çoñ-kara ata binen,
 Eğri kara kılıç tutan
 1280 Çodoñ-Kara bahadır
 Halkını yönetmiş,
 Ak malını sürmüş
 Yetip geldi.
 Onu gören Katan-Mergen

Alaň kaykap emdi turat,
 Aydar sözün tappay turat.
 Çodoň-Kara baatır bolzo
 Katan-Mergendi körölö,
 "Ölör cerge kojo ölöris,
 Özör cerge kojo özöris" – dep
 Aydıp turbay emdi kayttı.
 Onı ukkan Kümüjek-Aru
 "Albatıga albatı kojular cañdu – diyt, -
 Ak malga mal kojular cañdu – diyt. -
 Minaň arı Katan-Mergen
 Bistiň kaanıs bolzın" – dep,
 Albatızına aydıp turat.
 Onoň arı Katan-Mergen
 Togus cılga toy etti,
 On cılga oyun etti.
 "Künge koştıy kün çalıldı,
 Ayga koştıy ay carıdı" – dep,
 Albatı-con süüne berdi.

1285 Şaşırıp kaldı,
 Söyleyecek söz bulamadı.
 Çodoň-kara bahadır ise
 Katan-Mergen'i görünce,
 "Ölecek yerde birlikte ölürüz,
 Yaşayacak yerde birlikte yaşarız" diye,
 Hızla söyledi.
 Onu işiten Kümüjek-Aru
 "Halka halk eklenmeli, dedi,
 Ak hayvana hayvan eklenmeli, dedi.
 1290 Bundan sonra Katan-Mergen
 Bizim kağanımız olsun" diye,
 Halkına söyledi.
 1295 Ondan sonra Katan-Mergen
 Dokuz yıl toy yaptı,
 1300 On yıl eğlence yaptı.
 "Güneşe eş güneş ışıdı,
 Aya eş ay parladı" diye,
 Halk, millet sevindi.

Katan-Kökşin baatır
 Adazınıñ curtına
 1305 Cedip kelgen turbay kayttı.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Con turgan cerinde
 Concoloy ölöň özüp kaltır,
 1310 Mal turgan cerinde
 Bargaa ölöň özüp kaltır.
 Ak örgöözi aňtarılğan,
 Taş oçogı oodılğan,
 Talkan küli çaçılıp kalğan.
 Katan-Kökşin açınala,
 1315 Catkan taştı cara tepti,
 Taş aldınañ bişik çıktı.
 Onı alıp körör bolzo,
 Emegeni bişigen emtir:
 "Katan-Kökşin baatır, - diyt,
 1320 Katap meni bedrebe – diyt, -
 Amırınça ceriñde
 Altın-Tanala curta – diyt. -
 Bu altaydı bolgojin
 Kızarıp agar kanı çok,
 1325

Katan-Kökşin bahadır
 Babasının yurduna
 1305 Yetip geldi.
 Şimdi baktı ki,
 Halkın durduğu yerde,
 Concoloy* otu yetişmiş.
 1310 Hayvanların durduğu yerde
 Ayrık otu yetişmiş.
 Ak sarayı yıkılmış,
 Taş ocağı dağılmış,
 Kavrulmuş un gibi küllü saçılıp kalmış.
 1315 Katan-Kökşin öfkelenerek,
 Yerdeki taşı tepti,
 Taş altından bir mektup çıktı.
 Onu alıp baktı ki,
 Karısı yazmış:
 1320 "Katan-Kökşin bahadır, dedi,
 Beni tekrar arama, dedi,
 Yurdunda huzur içinde
 Altın-Tana'yla yaşa, dedi.
 Bu Altay'da onların
 Kızarıp olacak kanı yok,

* Concoloy: Bir ot ismi.

Kıyılıp ölör tını çok
 Eki-Toş dep karındaştar
 Olcolop alıp, apargan" diyt.
 Katan-Kökşin kıçırالا,
 Katu tijin kodoro tişteyt,
 Kara közine kan çağılat,
 Kaltırajp tura beret:
 "Öçöbösti öçögön bolzoor,
 Ölümdi meneñ alarzaar – diyt, -
 Çenebesti çenegen bolzoor,
 Çertip slerdi kırarım" – diyt.
 Altın-Tanaga aydıp turat:
 "Ayıl-curtta cañıskan
 Artıp cadiñ, Altın-Tana,
 Ak maliñ azırap cat,
 Albatı-conın başkarıp cat.
 Adamnıñ bolzo artıgın nekep,
 Enemniñ bolzo eskizin nekep,
 Eki-Toştıñ curtın köstöp,
 Barıp cadım emdi" – dedi.
 Arı bolup eles etti,
 Turgan izi artıp kaldı,
 Bargan izi çok boldı.
 Kança tayga ajıp cüret,
 Kança talay keçip turat.
 Baza birde körüp cürze,
 Kara-küreñniñ tügi bolzo
 Tokum ötküre özüp kaltır,
 Kara çaçı boyınıñ bolzo
 Börük ötküre özüp kaltır.
 Ança-mınça barıp cadala,
 Kara-küreñ ercine at
 Alın kolin alınbay,
 Kiyin budın tartınbay,
 Tura berbey emdi kayttı.
 Sol kulagın solıy salıp,
 Cerdiñ aldın tıñdap turat,
 Oñ kulagın olıy salıp,
 Kök ayastı tıñdap turat.
 Katan-Kökşin baatırım
 Kara-küreñneñ tüje konot,
 Bajın-közin sıymap turat,
 "Ölöristi sestıñ be?
 Özöristi bildiñ be?" – dep,
 Adınañ emdi surap turat.

Öldürülecek canları yok
 Eki-Toş adlı kardeşler
 Esir alıp, göturdüler" dedi.
 Katan-Kökşin okuyunca,
 1330 Sert dişini parçalar gibi ısırdı,
 Kara gözüne kan toplandı,
 Titreyip durdu:
 "Kinlenmeyi kinlendirdiyseniz,
 Ölümünüz benden olacak, dedi,
 1335 Sataşmayana sataştıysanız,
 Yemin olsun sizi kırarım" dedi.
 Altın-Tana'ya şöyle dedi:
 "Evde, yurttta yalnız
 Artıp kaldın, Altın-Tana
 1340 Ak hayvanını besle,
 Halkı yönet.
 Babamdan kalanın peşinden gidip,
 Anamdan kalan eskinin peşinden gidip,
 Eki-Toş'un yurduna yönelip,
 1345 Gidiyorum şimdi" dedi.
 Hızla uzaklaşıp gitti,
 Durduğu yerdeki izi artıp kaldı,
 Gittiği izi yok oldu.
 Sayısız dağ aştı,
 1350 Sayısız ırmak geçti.
 Bir de bakıp gördü ki,
 Kara-küreñ'in tüyü
 Eyer keçesinin üstüne uzamış,
 Kendisinin kara saçıysa
 1355 Börkünün üstüne uzamış.
 Böylece gidip dururken,
 Kıymetli at Kara-küreñ
 Ön ayağını atmadan,
 Arka ayağını çekmeden,
 1360 Aniden durdu.
 Sol kulağını sola eğip,
 Yerin altını dinledi,
 Sağ kulağını sağa eğip,
 Gökyüzünü dinledi.
 1365 Katan-Kökşin bahadırım
 Kara-küreñ'den indi,
 Atının başını, gözünü sıvazladı,
 "Öleceğimizi sezdiñ mi?
 Yaşayacağımızı bildiñ mi?" diye,
 1370 Şimdi atına sordu.

"Ölöristi sespedim,
 Özöristi bilbedim.
 Barar colis tuyuk boltır,
 Onı ödörgö küç emtir.
 Bu kırılñıñ arı canında
 Eki bolçok taş bolor,
 Eki coldıñ beltirinde
 Eki-Toştıñ turgagı bolup
 Eki baatır anda turar.
 Bogo kelgen kezerlerdiñ
 Kelgen izi bar boltır,
 Bargan izi cok boltır,
 Ebin taap körötön
 Öskö col cok emtir.
 Katu kara üldüñle
 Kayra baspay soguş – dep,
 Eneñneñ çıkkın eki kolıñ
 Arıgança tartıñ" – dep,
 Kara-küreñ aydala,
 Kara kuçıyak bolo berdi,
 Teñeriniñ tübin köstöp
 Uça berbey emdi kayttı.
 Katan-Kökşin coyu bazıp,
 Kara kırılñdı ajıp kelze,
 Eki kara taş körünet,
 Onoñ arı barıp catsa,
 Eki kara baatır kiji
 Cer tıñdap turgulayt.
 Katan-Kökşin caltanbay
 Caba bazıp kelbey kayttı.
 Eki baatır körgön boyınça,
 Süzeen bukadiy kılayıjat,
 Ezirik kijidiy kalcuurgılayt.
 "Mıñañ oyto canarın ba?
 Ayla ödüp bararın ba?" – dep,
 Eki baatır surap turat.
 "Kayra bazıp bilbeytem" – dep,
 Katan-Kökşin aydala,
 Köndüre ödörgö albadandı.
 Eki baatır tudaan iyttirdiy
 Eki canıñ kalıp keldi.
 Oldop-soldop sogo berdi.
 Katan-Kökşin olorlo
 Kayra baspay tuduja berdi.

"Öleceğimizi sezmedim,
 Yaşayacağımızı bilmedim.
 Yolumuz kapalıymış,
 Onu geçmek güçmüş.
 1375 Bu yamacın öte yanında
 İki yuvarlak taş vardır,
 İki yolun kavşağında
 Eki-Toş'un nöbet yeri vardır
 Orada iki bahadır durur.
 1380 Buraya gelen yiğitlerin
 Geliş izleri varmış,
 Gidiş izleri yokmuş,
 Çare olarak bulunacak
 Başka yol yokmuş.
 1385 Sert kara kılıcınla
 Çekinmeden vuruş, deyip,
 Yaratılıştan verilen iki elinle
 Yorulana kadar vuruş" diye,
 Kara-küreñ söyleyerek,
 1390 Kara serçeye dönüştü,
 Göğün dibine yönelip
 Hızla uçtu.
 Katan-Kökşin yaya gidip,
 Kara yamacı aşıp geldiğinde,
 1395 İki kara taş göründü,
 Oradan ileri giderken,
 İki kara bahadır
 Yeri dinleyip duruyorlardı.
 Katan-Kökşin çekinmeden
 1400 Yürüyüp geldi.
 İki bahadır onu görür görmez,
 Süsücü boğa gibi baktılar,
 Sarhoş insan gibi saldırdılar.
 "Buradan geri dönecek misin?
 1405 Yoksa geçip gidecek misin?" diye,
 İki bahadır sordu.
 "Geri döneceğimi bilmiyorum" diye,
 Katan-Kökşin böyle diyerek,
 Doğruca gitmeye niyetlendi.
 1410 İki bahadır tutucu itler gibi
 İki yanından saldırmaya geldi.
 Sağlı sollu vurdular.
 Katan-Kökşin onlarla
 Geri çekilmeden savaştı.

*Ança-mınça bolbodi,
 Eki kara baatır uuldar
 Katan-Kökşindi tutkulap,
 Arı-beri çaşkılایت,
 Aga-bogo sokkılایت,
 Kalbakçadañ kanın tögöt,
 Ergekçedeñ edin kezet.
 Mını körgön Kara-küreñ
 Katan-Kökşin eeziniñ
 Ölotönin bilele,
 Katan-Mergen karındajınıñ
 Cerin köstöp uça berdi.
 Kanattu kuştan türgen barat,
 Kök ayastıñ aldınça,
 Ak buluttıñ üstünçe
 Atkan oktıy uçup turat.
 Ança-mınça bolbodi,
 Katan-Mergen cerine
 Cedip kelbey kanayttı.
 Ak örgöönin ejigine
 Bütkül boyı tura tüşti,
 Alıptar emdi kaykajıp,
 Aydar sözün tappay turdı.
 Kara-küreñ kelgen boyı
 Şırkırada kiştep iydi.
 Katan-Mergen çoçıyla,
 Ak örgöödön çıga kondı,
 Kara-küreñdi körölö,
 Alañ kaykap tura berdi.
 Kara-küreñ ercine
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Eki-Toş dep eki baatır
 Eezi çok curt artkanın
 Aygırı çok mal artkanın
 Bilbes cerdeñ bilip saltır,
 Ukpas cerdeñ ugup saltır.
 Ada-eneñniñ albatızın
 Olcogo apargan emtir.
 Onı körgön Katan-Kökşin
 Öçin alarga bargan bolgon.
 Eki-Toştıñ turgagına –
 Eki baatırğa tuştayla,
 Erçimdü olorlo tartıja bergen.
 Katan-Kökşin akañnıñ
 Cer karmaarı köptöy bergen,*

1415 Çok zaman geçmedi,
 İki bahadır delikanlı
 Katan-Kökşin'i tutup,
 İleri geri fırlatıp,
 Oraya buraya vurdular,
 1420 Kaşık kaşık kanını döktüler,
 Parmak parmak etini kestiler.
 Bunu gören Kara-küreñ
 Katan-Kökşin sahibinin
 Öleceğini bilerek,
 1425 Katan-Mergen kardeşinin
 Yerine doğru uçtu.
 Kanatlı kuştan hızlı uçtu,
 Gökyüzünün altından,
 Ak bulutun üstünden
 1430 Atılan ok gibi uçtu.
 Çok zaman geçmedi,
 Katan-Mergen'in yerine
 Yetip geldi.
 Ak sarayın kapısına
 1435 Olduğu gibi geldi,
 Şimdi alplar şaşırp,
 Söyleyecek söz bulamadılar.
 Kara-küreñ gelirken
 Su şırıltısı gibi kişnedi.
 1440 Katan-Mergen ürkerek,
 Ak saraydan çıktı,
 Kara-küreñ'i görünce,
 Şaşırp kaldı.
 Kıymetli at Kara-küreñ
 1445 Şimdi şöyle dedi:
 "Eki-Toş adlı iki bahadır
 Sahipsiz yurdun kaldığını
 Aygırsız at kaldığını
 Bilinmez yerden bilmiş,
 1450 Duyulmaz yerden duymuş.
 Anamın, babamın halkını
 Esir alıp götürmüş.
 Onu gören Katan-Kökşin
 Öc almaya gitmiş.
 1455 Eki-Toş'un nöbet yerinde
 İki bahadıra rastlayarak,
 Onlarla var gücüyle savaşmış.
 Katan-Kökşin ağabeyinin
 Yeri tırmalaması artmış,

Örö turarı astay bergen.
Ölöp kalgan bolor dep,
Emdi men sananıp turum.
At ercine men edim
Eezi çok artar turum,
Algan eji onıñ bolzo
Eri çok artar turu.
Katan-Mergen baatır,
Kandıy da bolzo, akañ ol,
Kanayıp sen boluşpazıñ?
Kayran bütken Kara-keriñ
Kanayıp mege boluşpas?" – diyt.
Katan-Mergen aydıp turat:
"Akam dep aytpazım,
Alıs cerge bargay – diyt,
Ölböstön ol ölin – diyt,
Öçin alıp bolbozım" – diyt.
Kara-küreñ ercine
Calın cayıp, caynap turat,
Kolin salıp, surap turat,
Katan-Mergen bolgojin,
Katu cüregi cıjabayt,
Kara-küreñ ercine attı
Kayra emdi sürüp turat.
Kara-ker ercine at
Ukpas cerdeñ ugup iyet,
Sespes cerdeñ sezıp iyet,
Cedip kelgen mında turat.
"Açıñışkan bolzogor,
Akalu-karındaştı burulu ine,
Adı onıñ ne caman?
Akañ koomoy bolgon bolzo,
Er cajına kojo cürgen
Ercine biste ne koomoy?
Kayran bütken Katan-Mergen,
Kara-küreñniñ küünin
Kanayıp sen körböziñ?
Kandıy da bolzo, akaña
Kanayıp sen boluşpazıñ?" – dep,
Kara-ker caynay berdi.
Katan-Mergen baatırdıñ
Katu cüregi cıjajay beret,
Kara-kerin eertep turat.
Katan-Kökşinniñ adaanın alarga,
Eki-Toştıñ cerin köstöp

1460 Ayakta durması azalmış.
Ölöp kalmıştır diye,
Şimdi ben düşünüyorum.
Kıymetli at benim
Sahipsiz kalakaldım,
1465 Onun evlendiği eşiyse
Ersiz kaldı.
Katan-Mergen bahadır
Ne de olsa, senin ağabeyin,
Ona nasıl yardım etmezsin?
1470 Hoş yaratılışlı Kara-ker'in
Nasıl bana yardım etmez?" dedi.
Katan-Mergen şöyle dedi:
"Ağabeyim demem,
Uzak yere gitti, dedi,
1475 Ölecekse ölsün, dedi,
Öcünü almam" dedi.
Kıymetli at Kara-küreñ
Yelesini yayıp, yalvardı,
Ayağını uzatıp, sordu,
1480 Katan-Mergen'in ise,
Katu yüreği yumuşamadı,
Kıymetli atı Kara-küreñ'i
Geriye kovaladı.
Kıymetli at Kara-ker
1485 Duyulmaz yerden duydu,
Sezilmez yerden sezdi,
Yetip gelerek burada durdu.
"Karşılıklı öfkeleniyerseniz,
Ağabey, kardeş siz suçlusunuz,
1490 Onun atı niçin kötü olsun?
Ağabeyin kötüyse,
Bugüne kadar birlikte yaşamış
Biz kıymetli atların ne suçu var?
Hoş yaratılışlı Katan-Mergen
1495 Kara-küreñ'in gönlünü
Sen niçin yapmazsın?
Ne olursa olsun, ağabeyine
Nasıl yardım etmezsin?" diye,
Kara-ker yalvardı.
1500 Katan-Mergen bahadırın
Katu yüreği yumuşadı,
Kara-ker'ini eyerledi.
Katan-Kökşin'e destek olmak için,
Eki-Toş'un yerine yönelip

Eles edip cüre berdi.
 Eki attıñ tibirti
 Cüs attıñ tibirtindiy,
 Katan-Mergenniñ kıygızı
 Cüs kijiniñ kıygızındıy.
 Ança-mınça bolbodı,
 Eki kara baatırdıñ
 Turgan cerine cedip keldi.
 Arı-beri acıktap,
 Akazınıñ ölgönin
 Aktu boyı körüp aldı,
 Açu-koron kıygırıp iydi:
 "Er öltürüp eremcigen,
 At öltürüp amtajıgan
 Eki-Toştıñ boluşçıları,
 Erlik-biydiñ şilemirleri!
 Üyezi çok bolzogor,
 Üç cerdeñ üzerim – diyt,
 Tınıgar çok bolzo,
 Tınıjıgardı çıkarırım!" – diyt.
 Eki kezerge çurap kelip,
 Eki kolıla bek tudat,
 Boy-boylorına soguştırıp turat.
 Eki ercine attarı
 Eki sığın bolup iyet,
 Turgak bolgon baatırlardı
 Eki canınañ süzüp turat.
 Eki baatır çıdaşpay,
 Ayrı-teyri kıygırğanın
 Erlik adazı aldınañ ugup,
 Alañ kaykap oturat.
 Ança-mınça bolgolokto,
 Eki sığın baatırlardıñ
 Edi-söögün üze süzet,
 Katan-Mergen edi izip,
 Kara sağıştı baatırlardıñ
 Kara söögün oodo sogot,
 Kaya-taşka arta çaçat,
 Kara kanın tögüp turat,
 Ölbös boyları ölö beret,
 Barbas boyları bazıla beret.
 Katan-Mergen onıñ soñdo
 Kança cüzün em cazayt,
 Katan-Kökşindi emdep turat,
 Arjan suudañ ekilip,

1505 Uzaklaşp gözden kayboldı.
 İki atın ayak sesi
 Yüz atın ayak sesi gibiydi,
 Katan-Mergen'in narası
 Yüz kişinin narası gibiydi.
 1510 Çok zaman geçmedi,
 İki kara bahadırın
 Durduğu yere yetip geldi.
 Sağı solu inceleyip,
 Ağabeyinin öldüğünü
 1515 Öylece gördü,
 Acı acı bağırdı:
 "Er öldürüp yiyen,
 At öldürüp tadına bakan
 Eki-Toş'un yardımcıları
 1520 Erlik-biy'in şeytanları!
 Vücudunuzda eklemınız yoksa,
 Üç yerinizden keserim, dedi,
 Ruhunuz yoksa,
 Ruhunuzu çıkarırım!" dedi.
 1525 İki yiğide karşı gelip,
 İki eliyle sıkıca tuttu,
 Birbirlerine vurdu.
 İki kıymetli atları
 İki geyiğe dönüştü,
 1530 Nöbet tutan bahadırları
 İki yanından süstüler.
 İki bahadırın dayanamayıp,
 Türlü türlü bağırıklarını
 Erlik ataları yer altından duyup,
 1535 Şaşırp kalakaldı.
 Bir süre geçtikten sonra,
 İki geyik bahadırların
 Etini, kemiğini tamamen süstüler,
 Katan-Mergen'in eti ısınıp,
 1540 Kara düşünceli bahadırların
 Kara cesetlerini vurup parçaladı,
 Yüklenip kayaya, taş çarptı,
 Kara kanlarını döktü,
 Ölmez bedenleri öldü,
 1545 (Öbür dünyaya) Gitmez bedenleri öldürüldü.
 En sonunda Katan-Mergen
 Çeşit çeşit ilaç yaptı,
 Katan-Kökşin'i tedavi etti,
 Pınar suyundan getirip,

- Akazin cunup, içirip iyet.
Katan-Kökşin akazi
Ozogizınañ on artık,
Eskizineñ eki artık
Eki butka turup çıktı,
Cüzi-bajın sıymay berdi.
"Kandıy uzak uyuktagam? dedi, -
Kandıy kiji oygostı?" – dedi.
Katan-Mergendi körölö,
"Seni kem kıcırğan? – dedi, -
Nege sen kelgeñ? – dedi,
Körör küünim seni çok" – diyt,
Cüzine onıñ tükürüp iydi,
Tuura bolup baza berdi.
Kayran bütken Katan-Mergen
Kanıkpas boyı kanığa berdi,
Açınbas boyı açına berdi,
Kara-kerine mine soktı,
Ayılın köstöp cüre berdi,
Turgan izi artıp kaldı,
Bargan izi çok boldı.
Ança-mınça bolbodı,
Ayıl-curtına cedip keldi,
Açınganına çıdaşpay,
Alıptarına aydıp turdı:
"Kara-küreñ kelbezin dep,
Kal çerüni turguzaar,
Katan-Kökşin kelbezin dep,
Ak örgöñi korıgar"
- 1550 Ağabeyini yıkayıp, içirdi.
Ağabeyi Katan-Kökşin
İlk hâlınden on kat iyi,
Eski hâlınden iki kat iyi
İki ayağının üstüne durdu,
1555 Yüzünü, başını sıvazladı.
"Ne kadar çok uyumuşum? dedi,
Kim uyandırdı?" dedi.
Katan-Mergen'i görünce,
"Seni kim çağırdı?" dedi,
1560 Sen niçin geldin? dedi,
Seni görmek istemiyorum" dedi,
Onun yüzüne tükürdü,
Ayaklarının üstüne durdu.
Hoş yaratılışlı Katan-Mergen
1565 Kinlenmezdi kinlendi,
Öfkelenmezdi öfkeleni,
Kara-ker'ine bindi,
Koşturup evine yöneldi,
Durduğu yerdeki izi artıp kaldı,
1570 Gittiği izi yok oldu.
Çok zaman geçmedi,
Evine, yurduna yetip geldi,
Öfkesini tutamayıp,
Alıplarına şöyle dedi:
1575 "Kara-küreñ gelmesin diye,
Kalabalık orduyu hazırlayın,
Katan-Kökşin gelmesin diye,
Ak sarayı koruyun.
- Katan-Kökşin emdi bolzo
Kara-küreñge minele,
Eki-Toştıñ izin istep
Eles edip cüre bertir.
Ança-mınça barıp cadala,
Kara-küreñ ercine at
Alın kolin alınbay,
Kiyin budın tartınbay,
Tura herbey emdi kayttı.
Oñ kulagın olıy salat,
Sol kulagın solıy salat,
1580 Cerdiñ üstin tınday berdi,
Altay üstin acıktay berdi.
Katan-Kökşin baatırım
Ercine adınañ surap turat:
- 1580 Şimdiyse Katan-Kökşin
Kara-küreñ'e binerek,
Eki-Toştı'ın izini izleyip
Uzaklaşıp gitmiş.
Böylece gidip dururken,
1585 Kıymetli at Kara-küreñ
Ön ayağını tutmayıp,
Arka ayağını çekmeyip,
Durup kaldı.
Sağ kulağını sağa eğdi,
1590 Sol kulağını sola eğdi,
Yerin üstünü dinledi,
Altay üstünü inceledi.
Katan-Kökşin bahadırım
Kıymetli atına sordu:

"Ölöristi bildiñ be?
 Özöristi sestiñ be?" – diyt.
 Kara-küreñ aydıp turat:
 "Ölöris dep korkıyla,
 Oyto kanayıp canatan?
 Özöris dep sanayla,
 Cetpey kanayıp baratan?
 Eki-Toştı ceñerge
 Ep-süme tabar kerek.
 Kañça cüzün alıptardıñ
 Kelgen izi bar boltır,
 Bargan izi çok emtir.
 Alıptar söögi korum bolup,
 Attar söögi tayga bolup
 Artıp kalgan ol emtir.
 Algan ejñ Altın-Sırğa
 Kiçü-Toştıñ emegeni boltır,
 Aktu boyıñnıñ kaniñnañ
 Üç çaştı uuldu emtir.
 Katu bütken Katan-Kökşin,
 Eki-Toştıñ kal çerüzine
 Emeş te sestirbey ödör kerek.

At çakızına kelip tüşsebis,
 Arğa biske bolor – dedi. –
 Ar küçiñle sen boyıñ
 Alıptarla tartışkança,
 Üç çaştı ol uuldu
 Üç-Kurbustan cerine
 Çıgararga çenejeyin" – dedi.
 Adı emdi silkinip iydi,
 Taakılı cabaga bolo berdi,
 Aktu boyı silkinip iydi,
 Tastarakay bolo berdi.
 Tal eeri kıcıraşkan,
 Tal kamçı şıyıldagan,
 Çimirik-çilekeyi çöyilgen,
 Eki köstön iriñ aşkan,
 Biydi-kurdı kıymıragan,
 Eki-Toştıñ curtın köstöp,
 Tapıldada celip iydi.
 Ança-mınça barıp cadarda,
 Eki-Toştıñ örgöölöri
 Aylık cerdeñ körünip turat.
 Onoñ arı tastarakay
 Kalıñ curtıñ ortozına

1595 "Öleceğimizi bildin mi?
 Yaşayacağımızı sezdin mi?" dedi.
 Kara-küreñ şöyle dedi:
 "Ölürüz diye korkarsak,
 Tekrar nasıl döneriz?
 1600 Yaşarız diye düşünürsek,
 Oraya yetemezsek ne yaparız?
 Eki-Toş'u yenmek için
 Bir çare bulmak gerek.
 Kaç çeşit alpın
 1605 Geliş izi varmış,
 Gidiş izi yokmuş.
 Alpların cesedi yığın olup,
 Atların cesedi dağ olup
 Artıp kalmışlar.
 1610 Aldığın eşin Altın-Sırğa
 Kiçü-Toş'un karısı olmuş,
 Senin kendi kanından
 Üç yaşında oğlu varmış.
 Sert yaratılışlı Katan-Kökşin
 1615 Eki-Toş'un kalabalık askerine
 En ufak bir şey sezdirmeden
 geçmek gerek.
 At direğine gelip insek,
 Güç bizde olur, dedi.
 Sen var gücünle
 1620 Alplarla savaşıırken,
 Üç yaşındaki o oğlanı
 Üç-Kurbustan'ın yerine
 Çıkarmayı deneyeyim" dedi.
 Şimdi atı silkindi,
 1625 Tüyleyi dökülmüş kötü tay oluverdi,
 Kendisi silkindi,
 Tastarakay oluverdi.
 Ağaç eyeri gıcırdadı,
 Ağaç kamçısı vızıldadı,
 1630 Salyası, sümüşü aktı,
 İki gözünden irin taşıtı,
 Biti, böceği hareketlendi,
 Eki-Toş'un yurduna yönelip,
 Patur putur koşturdu.
 1635 Böylece gidip dururken,
 Eki-Toş'un sarayları
 Bir aylık uzaktan göründü.
 Ondan sonra tastarakay
 Kalabalık halkın arasına

Kirip kelbey emdi kayttı.
 Ulus onon ceskinip,
 Coldon tuura cıkkılayt,
 Alıptar onı aytkılap,
 Ayıl curttañ sürüp turat.
 Ança-minça bolbodi,
 Katan-Kökşin baatır
 Kiçü-Toştıñ örgöözine
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Tastarakay silkinip iydi,
 Baatır boyı tura tüşti,
 Taakılı cabaa silkinip iydi,
 Bütkül boyı tura tüşti.
 Kiçü-Toş çoçıyla,
 Orınnañ tüje kalıdı,
 Ak örgöödön çıga kondı,
 Katan-Kökşindi körölö,
 Eek sagalın cula tarttı,
 Eki boyı tuduja berdi.
 Caak boygo tajıjp turat,
 Carın boydoñ tudujıp cüret,
 Arçıy-terçıy kürejp turat,
 Arı-beri çaçıjp cüret.
 Onı körgön çaş uulçak
 Enezineñ surap turat:
 "Adamla sogujarga
 Kandıy kiji kelgen?" – diyti.
 Enezi kalcu sananıp,
 Kiçü-Toştıñ bıçağın
 Uulına alıp emdi beret,
 "Kelgen kijiniñ ökpözin
 Ötküre say" – dep aydıp turat.
 Uulçak ejikke cedele,
 Enezine aydıp turat:
 "Ol kijini bıçaktaarga
 Meniñ küünim kelbey cat" – diyti.
 Altın-Sırğa enezi
 Uulın mekelep çıkarıp iydi.
 Onı körgön Kara-küreñ
 Caş balaga aydıp turat:
 "Kalak-kokıy, sen, balam,
 Kanayıp turuñ, uulım, sen?
 Seniñ cın adañ
 Katan-Kökşin bolor,
 Kara sağıştı Kiçü-Toş

1640 Hızla gelip girdi.
 İnsanlar ondan tiksiniş,
 Yolun kenarına çekildiler,
 Alplar ona kötü söz söyleyip,
 Evden, yurttan sürdüler.
 1645 Çok zaman geçmedi,
 Katan-Kökşin bahadır
 Kiçü-Toş'un sarayına
 Yetip geldi.
 Tastarakay silkindi,
 1650 Bahadır hâline dönüştü,
 Tüyleri dökülmüş tay silkindi,
 Eski hâline dönüştü.
 Kiçü-Toş ürkerek,
 Sıçrayıp yatağından indi,
 1655 Ak saraydan çıktı,
 Katan-Kökşin'i görünce,
 Çekip sakalını yoldu,
 İkisi kapıştı.
 Karşılıklı yanaklara vuruştular,
 1660 Omuz omuza tutuştular,
 Sağlı sollu güreştiler,
 Birbirlerini ileri geri savurdular.
 Bunu gören küçük oğulcuk
 Anasına sordu:
 1665 "Babamla kavga etmek için
 Gelen kişi kim?" dedi.
 anası öfkeli düşünüp,
 Kiçü-Toş'un bıçağını
 Alıp oğluna verdi,
 1670 "Gelin kişinin ciğerine
 Köküne kadar sapla" dedi.
 Oğulcuk kapıya yetince,
 Anasına şöyle dedi:
 "Onu bıçaklamak
 1675 İçimden gelmiyor" dedi.
 anası Altın-Sırğa
 Oğlunu kandırıp çıkardı.
 Onu gören Kara-küreñ
 Küçük çocuğa şöyle dedi:
 1680 "Âh, âh, sen, yavrum,
 Ne yapıyorsun, oğlum sen?
 Senin gerçek baban
 Katan-Kökşin'dir,
 Kara düşünceli Kiçü-Toş

Adañnıñ ak malın
 Aydap kelgen bolor,
 Albatı-conın onıñ
 Olcogo ekelgen bolor,
 Onı cakşı bilip al" – dedi.
 Onı ukkan çaş bala
 Uzun almas bıçaqtı
 Cer caar çaçıp iydi,
 Kara-küreñ ercine at
 Kara çaş balanı
 Apararga argadandı.
 Boyınıñ cal-kuyrugınañ
 Tudam kıldı cula tartala,
 Soloñıdıy col cazadı,
 Çaş balanı emdi bolzo
 Üç Kurbustan ceri caar
 Uulandırıp çıkarıp iydi.
 "Erdiñ curtı emdi bolzo
 Een artıp ol kalbas,
 Ercine at em bolgojin
 Eezi cok ol artpas" – dep,
 Kara-küreñ sananıp turdı.

Eki baatırdıñ tudujına
 Ağaş-taştar cemirilip turat,
 Agın suular çaybalıjıp turat.
 Tabış emes tabış bolot,
 Küzürt emes küzürt bolot.
 Kaday baskan cerineñ
 Kara suular çığıp cadat,
 Tereñ tepken cerleri
 Tegerik köldör bolup kalat.
 Caan-Toş bolgojin
 Caan uykuda catkan boltır.
 Tüş cerinde ugup catsa,
 Tabış emes tabış ugulat,
 Küzürt emes küzürt ugulat.
 Çoçıgan emdi boyınça,
 Altan kat ak töjögineñ
 Añtarılıp kelip түşpey kayttı.
 Eki közin emdi arçıp,
 Ejikteñ çığıp bu kelze,
 Eki baatır tudujıp cadat,
 Eli-conı emdi bolzo
 Ebire turup körüp turat.
 Ak ayastı acıktap turza,

- 1685 Babanın ak malını
 Sürüp getirdi,
 Onun halkını
 Getirip esir etmiş,
 Bunu iyice bil" dedi.
- 1690 Onu işiten küçük çocuk
 Uzun keskin bıçağı
 Yere doğru fırlattı,
 Kıymetli at Kara-küreñ
 Kara küçük çocuğu
- 1695 Götürmeye çalıştı.
 Kendi yeleşi ve kuyruğundan
 Bir tutam kılı yolarak,
 Gökkuşağı gibi yol yaptı,
 Şimdiyse küçük çocuğu
- 1700 Üç Kurbustan'ın yerine doğru
 Çıkarıp yönlendirdi.
 "Erin yurdu şimdiyse
 Boş artıp kalmaz,
 Kıymetli at şimdiyse
- 1705 Sahipsiz artmaz" diye,
 Kara-küreñ düşündü.
- İki bahadırın tutuşmasından
 Ağaçlar, taşlar yıkıldı,
 Akan sular taşıtı.
- 1710 Sese benzemez ses çıktı,
 Gürültüye benzemez gürültü çıktı.
 Sert bastıkları yerlerden
 Kara sular çıktı,
 Derin teptikleri yerlerden
- 1715 Yuvarlak yerler oluştu.
 Caan-Toş ise
 Yatmış derin uykudaymış.
 Düşünde duydu ki,
 Sese benzemez ses duyuldu,
- 1720 Gürültüye benzemez gürültü duyuldu.
 Durduğu yerde ürkerek,
 Altmış kat ak yatağından
 Yuvarlanıp indi.
 İki gözünü silip,
- 1725 Kapıdan çıkıp geldiğinde,
 İki bahadır tutuşuyordu,
 Halkıysa şimdi
 Etraflarını çevirmiş seyrediyordu.
 Ak göğü incelediğinde,

Teñerige kadalğan
Altın soloñı emdi turat.
Baza birde körüp turza,
Altın uçuktıy soloñıla
Çaş bala barıp cadat.
Onı körgön boyınça
Kandu ogın keske salat,
Kara caanı kayra tartat,
Kajıkça çaş balanıñ
Aç belin üze adat.
Aylanayın çaş bala
Ak ayasta üzülip,
Alıs cerge kelip tüşti.
Onı körgön Kara-küreñ
Kara çıçkan bolup iydi,
Çaş balanı cüktenip,
Kara suunıñ canına
Cajırıp salbay emdi kayttı.
Onoñ arı kara çıçkan
Eki-Toştıñ ayılına
Ne barın bilerge
Cedip kelbey kanayttı.
Caan-Toş körüp turza,
Katan-Kökşin baatırğa
Karındaşı çıdabay bartır,
Cedip tudarı astay bertir,
Cer karmaarı köptöy bertir.
"Eezi cok cööjö uurdagan,
Eri cok kadıt apargan,
Uyadı cok sen tañma" – dep,
Katan-Kökşin emdi aydıp,
Karındaşın uujap turat.
Mını körgön Caan-Toş
Alakanın caya tudup,
Aydıp turganı mindıy boldı:
"Öç nekep kelgen bolzoñ,
Ölötön ceriñ mında – dedi,
Bajır tappay turgan bolzoñ,
Bazılar cerin mında" – dedi.
Katan-Kökşinge cedip keldi,
Oldop-soldop sogo berdi.
Üç baatırdıñ sogujına
Caan taygalar cemirilip turat,
Caan talaylar çaybalıp cadat,
Cerdıñ toozını teñerige çıgat,
Teñeriniñ buludı cerge tüjet.

* 1730 Göğse saplanmış
Altın gökkuşağı duruyordu.
Tekrar baktı ki,
Altın ip gibi gökkuşağıyla
Küçük çocuk gidiyor.
1735 Onu görünce
Kanlı okunu attı,
Kara büyüğünü geri çekti,
Kaşık kadar küçük çocuğun
İnce belinden vurdu.
1740 Kurban olduğum küçük çocuk
Ak gökte boşluğa düşüp,
Gelip uzak yere düştü.
Onu gören Kara-küreñ
Kara sıçana dönüştü,
1745 Küçük çocuğu yüklenip,
Kara suyun yanına
Gizleyip geri döndü.
Ondan sonra kara sıçan
Eki-Toş'un evine
1750 Ne olduğunu anlamak için
Yetip geldi.
Caan-Toş baktı ki,
Katan-Kökşin bahadıra
Kardeşi dayanamıyormuş,
1755 Yetip tutması azalmış,
Yeri tırmalaması artmış.
"Sahipsiz serveti çalan,
Ersiz kadını kaçıran,
Sen utanmaz mel'un" diye,
1760 Katan-Kökşin şimdi böyle deyip,
Kardeşini ezdi.
Bunu gören Caan-Toş
Elini açtı,
Söyledikleri şunlar oldu:
1765 "Öcünü almaya geldiyse,
Öleceğin yer burasıdır, dedi,
Başını bulamayacaksan,
Basılacağı yer burasıdır" dedi.
Yetip Katan-Kökşin'e geldi,
1770 Sağlı, sollu vurdu.
Üç bahadının vuruşmasından
Yüce dağlar yıkıldı,
Büyük nehirler dalgalandı,
Yerin tozu göğse çıktı,
1775 Göğün bulutu yere indi.

Kabırgadañ tutkanda,
 Kalbakça kan çaçılât,
 Eek boydoñ tutkanda,
 Eki bolçok et üzület.
 Kara-küreñ emdi bolzo
 Kara çıçkan bolup altır.
 Eki-Toştıñ ayılına kirip,
 Eki bıçaqtı alıp altır.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Eki kara bu bıçak
 Eki-Toş şulmustardıñ
 Komurgay ölöñ bu cibes
 Koo keyle cüreten,
 Calbırak ölöñ bu cibes
 Cañıs keyle cüreten
 Eki teke attarı emtir.
 Kara-küreñ körüp turza,
 Kara sağıştı Eki-Toş
 Katan-Kökşindi emdi bolzo
 Katu cerge kiydire sokkılây,
 Kardı-buurın üzerge turat.
 Mını körgön Kara-küreñ
 Kara mürküt bolup iydi,
 Katan-Mergenniñ altayın köstöp,
 Atkan oktıy uça berdi.
 Kañça künder ödö bergenin
 Kara mürküt bilbey turat,
 Kañça talay keçip turganın
 Kara-küreñ sespey cüret.
 Ança-mınça bolbodi,
 Kara-küreñ emdi bolzo
 Katan-Mergenniñ cerine
 Cedip kelgen emdi turat.
 Katan-Mergen baatır
 Kara-küreñdi sezip iyttir,
 Kal çerüzin çıkarıp,
 Kara ağaştıy turguzıp saltır,
 Ak örgöözin aylandıra
 Alıptarın turguzıp koytır.
 Kara-küreñ emdi bolzo
 Kanayıp ödürin bilbey turat.
 Kara ağaştıy çerüzi,
 Kañça tüñey alıptarı
 Kara-küreñdi tanıp iyet,
 Kıymık etpey turup cadat.

Kaburgadan tutunca,
 Kaşık kaşık kan saçıldı,
 Bedenden tutunca,
 İki tutam et koptu.
 1780 Şimdiyse Kara-küreñ
 Kara sıçana dönüşmüş.
 Eki-Toş'un evine girip,
 İki bıçağı almış.
 Şimdi bakıp gördü ki,
 1785 Bu iki kara bıçak
 Eki-Toş şeytanın
 Saz otu yemez
 Ak havayla yaşayan,
 Yeşil yaprak yemez
 1790 Yalnız havayla yaşayan
 İki atlarıymış.
 Kara-küreñ baktı ki,
 Kara düşünceli Eki-Toş
 Şimdiyse Katan-Kökşin'i
 1795 Vurup sert yere çarptı,
 Karnını, ciğerini parçaladı.
 Bunu gören Kara-küreñ
 Kara kartala dönüştü,
 Katan-Mergen'in yurduna yönelip,
 1800 Atılan ok gibi uçtu.
 Kaç gün geçtiğini
 Kara kartal anlayamadı,
 Kaç ırmağı geçtiğini
 Kara-küreñ sezemedi.
 1805 Çok zaman geçmedi,
 Şimdiyse Kara-küreñ
 Katan-Mergen'in yerine
 Yetip geldi.
 Katan-Mergen bahadır
 1810 Kara-küreñ'i sezmiş,
 Kalabalık ordusunu çıkarıp,
 Kara ağaç gibi yerleştirmiş,
 Ak sarayın etrafına
 Alplarını yerleştirmiş.
 1815 Kara-küreñ şimdiyse
 Nasıl geçeceğini bilemedi.
 Kara ağaç gibi alpları
 Birbirine benzer sayısız alpları
 Kara-küreñ'i tanıdı,
 1820 Engel olmadan durdular.

Eki kara mürkütter,
 Eki tüney taygıdar
 Kara-küreñge emdi kilep,
 Ün çıgarbay oturıp cadat.
 Kara-küreñ emdi bolzo
 Ak örgögö köndüre barat,
 Açu-koron kiştep turat,
 Kara köstön çaş tögöt.
 Kaalgazın kayra açıp,
 Katan-Mergen baatırım
 Ak örgöddön çıgıp keldi.
 Onı körgön Kara-küreñ
 Calın cayıp caynap turat,
 Alın kolin suy salat,
 Aydıp turganı mindiy bolot:
 Kara cañıs akañ bolzo
 Kara-Toştıñ kolınañ öldi,
 Eri çok emegen arttı,
 Eezi çok ercine arttı,
 Bir bolujiñ cetir" – dedi.
 Onı ukkan Katan-mergen
 Kazılanıp aydıp turdı:
 "Bazılbaştıñ bazılzın ol,
 Ölböstön ölzın ol – diyt,
 Kara sağıştı kijige
 Kaçan da men boluşpazım" – diyt.
 Kara-küreñ aydıp turat:
 "Akañ caman bolzo do,
 Adı onıñ ne caman?
 Ceñeñ caman bolzo do,
 Cañıs iyniñ ne caman?
 Katu bütken cüregiñ
 Kanayıp emeş cımjabas?
 Katan-Kökşin akaña
 Kanayıp emeş boluşpas?"
 Katan-Mergen baatırdıñ
 Ugar küüni çok boltır,
 Kara-küreñ bu attı
 Kayra sürüp turgan emtir.
 Onı körgön Kara-ker
 Kayıp uçup cedip keldi,
 Katan-Mergen eezine
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Akañ caman bu bolgoy,
 Adı onıñ ne caman?

1825

1830

1835

1840

1845

1850

1855

1860

1865

İki kara kartallar,
 Birbirine benzer iki cins köpek
 Şimdi Kara-küreñ'e acıyıp,
 Ses çıkarmadan oturdular.
 Kara-küreñ şimdiiyse
 Doğruca ak saraya gitti,
 Acı acı kişnedi,
 Kara gözden yaş döktü.
 Kapıyı geri çekerek açıp,
 Katan-Mergen bahadırım
 Ak saraydan çıkıp geldi.
 Onu gören Kara-küreñ
 Yelesini yayıp yalvardı,
 Ön ayağını uzattı
 Söyledikleri şunlar oldu:
 Tek ağabeyin
 Kara-Toş'un elinde öldü,
 Ersiz kadın kaldı,
 Sahipsiz at kaldı,
 Bir yardımını ulaştır" dedi.
 Onu işiten Katan-Mergen
 Öfkeyle şöyle dedi:
 "Basılacaksa basılın o,
 Ölecekse ölsün o, dedi,
 Kara düşünceli kişiye
 Asla yardım etmem" dedi.
 Kara-küreñ şöyle dedi:
 "Ağabeyin kötü olsa da,
 Onun atında ne kötülük var?
 Yengen kötü olsa da,
 Tek kardeşin de ne kötülük var?
 Katı yaratılışlı yüreğin
 Nasıl biraz olsun yumuşamaz?
 Katan-Kökşin ağabeyine
 Nasıl birazcık yardım etmezsin?"
 Katan-Mergen bahadır
 Dinlemek bile istemiyormuş,
 Atı Kara-küreñ'i
 Geriye kovuyormuş.
 Onu gören Kara-ker
 Süzülüp uçarak yetip geldi,
 Sahibi Katan-Mergen'e
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Ağabeyin kötüyse,
 Atında ne kötülük var?

*Ceñeñ caman bu bolgoy,
 Cañıs iyniñ ne caman?
 Katu cüregiñ seniñ
 Kanayıp emeş cımjabas?
 Kara-küreñniñ açu terine
 Kanayıp sen açınbas?" – dedi.
 Onı ukkan Katan-Mergen
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Kayran Kara-ker adım,
 Aydar seniñ uçurıñ bar – diyt, -
 Caan ulus caman bolgoy,
 Caş bala ne burulu? diyt. –
 Akam meniñ koomoy bolzo,
 Albatızı ne caman?
 Ceñem meniñ caman bolzo,
 Cer albatızı ne koomoy?" – diyt.
 Mını ukkan Kara-küreñ
 Eki azu tiji tözineñ
 Eki almas kara bıçaqtı
 Alıp berbey emdi kayttı.
 Katan-Mergen kaykay berdi,
 "Kandiy-mindiy neme?" – dep,
 Kara-küreñneñ surap turdı.
 "Baltırğan ölöñ cibeyten,
 Bastıra keyle cüreten,
 Calbırak ölöñ cibeyten,
 Caantayın keyle cüreten
 Eki Kara-Toş baatırdıñ
 Ercine attarı bu bolor.
 Miner tuşta attarı emtir,
 Minbes tuşta üldüleri emtir" – dep,
 Kara-küreñ aydıp turdı:
 "Eki Kara-Toştordıñ
 Orto küçin ekeldiñ" – dedi,
 Eki kara bıçaqtı alıp,
 Eki çoydıñ ortozına
 Kulur edip oodıp iydi,
 Kara-kerin eertey soktı,
 Kañça cüzün ölöñ emdi
 Katay tudup orop aldı.
 Ejik bajında oturatan
 Eki mürküdi aydıp turat:
 "Caş balanı tañmalar
 Korondu oklo adıp saltır,
 Cuunıñ-çaqtıñ ortozında*

Yengen kötüyse,
 Tek kardeşinde ne kötülük var?
 Katı yüreğın senin
 Nasıl biraz olsun yumuşamaz?
 1870 Kara-küreñ'in acı terine
 Nasıl sen acımazsın?" dedi.
 Onu işiten Katan-Mergen
 Şimdi şöyle dedi:
 "Sevgili atım Kara-ker
 1875 Sen konuşmakta haklısın, dedi,
 Büyük insanlar suçlu olabilir,
 Küçük çocuk niçin suçlu olsun? dedi.
 Ağabeyim benim kötüyse,
 Halkı niçin kötü olsun?
 1880 Benim yengem kötüyse,
 Yerli halkı niçin kötü olsun?" dedi.
 Bunu işiten Kara-küreñ
 İki azı dişinin dibinden
 İki keskin kara bıçağı
 1885 Şimdi alıp veri.
 Katan-Mergen şaşırdı,
 "Bu nasıl şey?" diye,
 Kara-küreñ sordu.
 "Melek otu yemeyen,
 1890 Yalnız havayla yaşayan,
 Yeşil yaprak yemeyen,
 Her zaman havayla yaşayan
 İki Kara-Toş bahadırın
 Kıymetli atları bunlardır.
 1895 Binecekleri zaman atlarıymış,
 Binmedikleri zaman kılıçlarıymış" diye,
 Kara-küreñ şöyle konuştu:
 "İki Kara-Toş'un
 Gücünün yarısını getirdin" dedi.
 1900 İki kara bıçağı alıp,
 İki dökme demirin ortasına
 Un yapıp ufaladı,
 Kara-ker'ini eyerledi,
 Sayısız ottan ilacı şimdi
 1905 Üst üste koyup sardı.
 Kapı başında duran
 İki kartalı şöyle dedi:
 "Küçük çocuğu mel'unlar
 Zehirli okla vurmuşlar,
 1910 Savaşın ortasında

Onı emdeer arga çok.
Bis ekü barala,
Kurtka-kuşka cidirbey,
Ak ayastıñ aldınañ
Ak taygalar üstübile
Caş balanı ekelek" – dedi.
Onı ukkan Katan-Mergen
Cöpsine berbey emdi kayttı.
Kara-küreñge başdadıp,
Eki mürküdin alğança,
Eki-Toştıñ curtın köstöp,
Cürüp iybey emdi kayttı.
Eki attıñ tibirtine
Cerdiñ üsti torgulanıp cadat,
Er boyınıñ kıygızına
Altay üsti cañılanıp turat,
Eki mürküttiñ kanattarı
Teñeri tübin calmay sogot.
Ança-mınça bolgolokto,
Eki-Toştıñ cerine
Cedip kelgen emdi turat.
Eki-Toş ugup catsa,
Tibirt emes tibirt bolot,
Tabış emes tabış bolot,
Cerdiñ üsti torgulup cadat,
Kıygı emes kıygı ugulat,
Altay üsti cañılanıp turat.
Emdi körüp turar bolzo,
Kara-ker atka mingen
Katan-Mergen baatır
Kelip catkan bu emtir.
Eki-Toş onı körölö,
Korundu oktorın keske salat.
Katan-Mergendi adarga
Beletenip algan bu turat.
Eki mürküt bolgojin
Körböş cerdeñ körüp iydi,
Sespes cerdeñ sezip iydi,
Ak ayastıñ aldınañ,
Kök ayastıñ üstüneñ
Atkan oktoñ ol türgen
Uçup tüşken boyınça,
Eki-Toştıñ köstörin
Oyo çokıy iybey kayttı.

Onu tedavi etme imkânı olmadı.
Biz ikimiz giderek,
Kurda, kuşa yedirmeden,
Ak göğün altından
Ak dağların üstüyle
Küçük çocuğu alıp getirelim" dedi.
Onu işiten Katan-Mergen
Bunu kabul etti.
Kara-küreñ'i öne katıp,
İki kartalını alarak,
Eki-Toş'un yurduna yönelip,
Atını koşturup gitti.
İki atın ayak sesinden
Yerin üstü yankılandı,
Erin narasından
Altay üstü yankılandı,
İki kartalın kanatları
Göğün dibini yaladı.
Bir süre geçtikten sonra,
Eki-Toş'un yerine
Yetip geldiler.
Eki-Toş dinledi ki,
Ayak sesine benzemez ses çıktı,
Sese benzemez ses çıktı,
Yerin üstü yankılandı,
Naraya benzemez nara duyuldu,
Altay üstü yankılandı.
Şimdi baktılar ki,
Kara-ker ata binen
Katan-Mergen bahadırın
Gelişiymiş bu.
Eki-Toş onu görünce,
Zehirli oklarını çentiğe yerleştirdiler.
Katan-Mergen'i vurmak için,
Hazırlanıp durdular.
İki kartal ise
Görülmez yerden gördüler,
Sezmez yerden sezdiiler,
Ak göğün altından,
Gök göğün üstünden
Atılan oktan hızlı
Uçup inerek,
Eki-Toş'un gözlerini
Gagalayıp oyduklar.

*Eki-Toş östüler
 Açuzına çıdajıp bolboy,
 Aayı çok kıygırja berdi,
 Korundu oktorin bojudip,
 Calañ cerge adıp iydi.
 Onı körgön Kara-küreñ
 Katan-Mergen baatırğa
 Kara suuda cajırıp salgan
 Caş balanı körgüzip berdi.
 Katan-Mergen körgön boyınça
 Köziniñ cajın tögüp iydi,
 Açu-koron kıygırıp iydi,
 Ceten cüzün cerdiñ emin
 Berip turbay emdi kayttı,
 Altan cüzün arjan suula
 Cunup turbay emdi kayttı.
 Caş bala emdi bolzo
 Arı-beri añdana berdi,
 Turup bolboy cadar boldı,
 Ermek-kuuçın aydıp bolboy,
 Erdin calanıp cadar boldı.
 Mını körgön eki mürküt
 Ay kanadın caya tudup,
 Ak ayastañ tüşüp keldi,
 Caş balanı caba tudup,
 Aylı-curtın emdi köstöp
 Uça berbey emdi kayttı.*

*Katan-Mergen körüp turza,
 Eki-Toş cediniyip algan,
 Tabış çıkkın cer bedrep,
 Kelip catkan bu emtir.
 Katan-Mergen baatır
 Açu-koron kıygıra berdi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Er öltürüp eremjigen,
 At öltürüp amtajıgan,
 Kiji kanın suuzın etken,
 Kiji edin kursak etken,
 Kiji söögin tayak etken,
 Caş balanı bolgojin
 Ak sütteñ sler ayırıp,
 Aktu cerge öltürdeer,
 Caş emçek enezin
 Cajırıp sler ıylattaar.
 Erlik-biydiñ elçileri,*

1955 Düşman Eki-Toş
 Acılarına dayanamayıp,
 Anlatılamayacak kadar çok bağırdılar.
 Zehirli oklarını salıp,
 Ovaya doğru attılar.

1960 Bunu gören Kara-küreñ
 Katan-Mergen bahadıra
 Kara suya bırakıp gizlediği
 Küçük çocuğu gösterdi.
 Katan-Mergen görür görmez

1965 Gözünün yaşını döktü.
 Acı acı bağırdı,
 Toprağın yetmiş çeşit ilacını
 Hemen verdi,
 Altmış çeşit kaynak suyuyla

1970 Hemen yıkadı.
 Şimdi küçük çocuksa
 lleri geri yuvarlandı,
 Kalkamayıp yatar oldu,
 Laf, söz söyleyemeyip,
 1975 Dudağını yalayıp durdu.
 Bunu gören iki kartal
 Ay gibi kanatlarını yayıp,
 Ak gökten indiler,
 Küçük çocuğu tutup,
 1980 Evlerine, yurtlarına yönelip
 Uçup döndüler.

Katan-Mergen baktı ki,
 Eki-Toş peşpeşe takılmış,
 Ses çıkan yeri arayıp,
 1985 Böylece geliyorlarmış.
 Katan-Mergen bahadır
 Acı acı bağırdı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Er öldürmeye yatkın,
 1990 At öldürüp tadına bakan,
 İnsan kanını içecek yapan,
 İnsan kanını yiyecek yapan,
 İnsan kemiğini baston yapan,
 Küçük çocuğu ise

1995 Siz ak süttten ayırıp,
 Suçsuz yere öldürdünüz,
 Anasının sütlü memesinden
 Gizleyip ağlattınız.
 Erlik-biy'in elçileri

Üyezi çok bütken bolzoor,
 Ürgülcige üze sogorım,
 Tını çok bütken bolzoor,
 Tınış tınbas ederim" – dedi.
 Er boyı bek sananıp,
 Eki-Toşlo tuduja berdi.
 Eki tüñey ercine at
 Cada tūjup silkinip iydi.
 Eki sığın bolo berdi,
 Eki-Toştı aradap,
 Eki canınañ süze berdi.
 Baatırlardıñ sogujına
 Toştı kaya-taygalar
 Torgulanıp cemirilet,
 Toybodımınñ ol suuzı
 Togus cerdeñ ajıp turat,
 Cerdiñ kara toozını
 Teñeri tübin bürkep barat,
 Teñeriniñ kuu tumanı
 Cer üstüne cayılıp turat.
 Caan caan taygalar
 Calañ bolup artıp kalat,
 Kañça tümen ağın suular
 Kara cerge çoñup cadat.
 Örö çıkkın tabıjı
 Üç Kurbustanga ugulıp turat,
 Tömön tüşken tabıjı
 Edlik-biyge ugulıp cadat.
 Ercine bolgon eki at
 Emdi körüp turar bolzo,
 Eki-Toş öştülerdiñ
 Edi-kanı bojoy berir,
 Katan-Mergen baatır
 Eki-Toştı örö ködürip,
 Edi-buurın üze sogot,
 Ak ayaska alıp çıgıp,
 Artaş tuunı ajıra çaçat,
 Eki-Toştı caba bazıp,
 Elen-çakka çok edet.
 Katan-Mergen baatır
 Emdi körüp turar bolzo,
 Katan-Kökşin akazı
 Ceñ castanıp ölüp kaltır,
 Kara kanı agala,
 Kara köldiy tüülip kaltır.

- 2000 Eklemsiz yaratılışlıysanız,
 Sonsuza dek döverim,
 Cansız yaratılışlıysanız
 Nefes alamaz yaparım" dedi.
 Er iyice düşünüp,
 2005 Eki-Toş'la kapıştı.
 Birbirine eş iki kıymetli at
 Yatıp silkindiler.
 İki geyiğe dönüştüler,
 Eki-Toş'u kıstırıp,
 2010 İki yanlarından süstüler.
 Bahadırların vuruşmasından
 Buzlu dağlar, kayalar
 Yankılanıp yıkıldılar,
 Toybodım'un o suyu
 2015 Dokuz yerden aşıp taşıtı,
 Yerin kara tozu
 Göğün dibini örttü,
 Göğün ak sisi
 Yerin üstüne yayıldı.
 2020 Yüce yüce dağlar
 Ovalar olup kaldılar,
 Sayısız akarsular
 Kara yerlere çekilip kaldılar.
 Yukarı çıkan sesleri
 2025 Üç Kurbustan duydu,
 Aşağı inen sesleri
 Erlik-biy duydu.
 Kıymetli iki at
 Şimdi baktılar ki,
 2030 Düşman Eki-Toş'un
 Eti, kanı eridi,
 Katan-Mergen bahadır
 Eki-Toş'u kaldırıp,
 Etine, böğrüne vurdu,
 2035 Alıp ak göğre çıkarıp,
 Artaş dağının ötesine saçtı,
 Eki-Toş'u yıkıp,
 Sonsuza dek yok etti.
 Katan-Mergen bahadır
 2040 Şimdi bakıp gördü ki,
 Katan-Kökşin ağabeyi
 Yenine yaslanıp ölmüş,
 Kara kanı akarak,
 Kara göl gibi yığılmış.

Ceten cüzün cerdiñ emin
 Berip turbay emdi kaydttı,
 Altan cüzün arjan suula
 Cunup iybey emdi kaydttı.
 Katan-Kökşin akazı
 Ozogizinañ on artık,
 Eskidegizineñ eki artık
 Tura berbey emdi kaydttı.
 Katan-Mergendi körölö:
 "Seni kem kıçırgan? – dedi,
 Nege beri kelgeñ?" – dedi.
 Cüzine tükürüp iyele,
 Arı bolup baza berdi.
 Kayran bütken Katan-Mergen
 Açingan boyınça
 Aydar sözün tappay saldı,
 Kara-kerge mine soktı,
 Aylın köstöp uçup iydi.

306

Katan-Kökşin körüp turza,
 Eki-Toştıñ eki curtı
 Een artıp emdi kaltır,
 Ak örgözi olordıñ
 Añtarılıp kalğan emtir.
 "Kalık-conı kayılğadiy,
 Kandıy caan cuu bolgon?
 Ak malı kırılğadiy,
 Açana-cotkon kay tüşken?" – dep,
 Katan-Kökşin sananıp,
 Kara-küreñneñ surap turat.
 Ercine adı bolgojin
 Eki kolin suy salat,
 Cal-kuyrugın cayıp turat,
 Ne bolgonın aydıp beret.
 Onı ukkan Katan-Kökşin
 Katan-Mergenge süünip,
 Kañça burunı boyına alat,
 Kara-küreñin emdi maktap,
 Kara calın sıymap turat.
 "Kayran meniñ karındajım,
 Bir camanım taştı – diyt,
 Karu meniñ ercinem,
 Karıksınbay cürzeñ" – diyt.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Caan-Toştıñ emegeni
 Altın-Sırganı alğança,

- 2045 Toprağın yetmiş çeşit ilacını
 Hemen verdi,
 Altmış çeşit pınar suyuyla
 Hemen yıkadı.
 Ağabeyi Katan-Kökşin
 2050 İlk hâminden on kat iyi,
 Eski hâminden iki kat iyi
 Olarak ayağa kalktı.
 Katan-Mergen'i görünce:
 "Seni kim çağırdı? dedi,
 2055 Niçin buraya geldin?" dedi.
 Yüzüne tükürerek,
 Yürüyüp uzaklaştı.
 Yakışıklı yaratılışlı Katan-Mergen
 Öfkelenerek
 2060 Söyleyecek söz bulamadı,
 Kara-ker'e binip vurdu,
 Evine yönelip uçarak gitti.
- Katan-Kökşin baktı ki,
 Eki-Toş'un iki yurdu
 2065 Şimdi boş kalmış,
 Onların ak sarayı
 Yıkılıp kalmış.
 "Halkı yok olmuş gibi,
 Nasıl büyük bir savaş olmuş?
 2070 Ak hayvanı kırılmış gibi,
 Şiddetli fırtına nasıl düşmüş?" diye,
 Katan-Kökşin böyle düşünüp,
 Kara-küreñ'e sordu.
 Kıymetli atıysa
 2075 İki ayağını uzattı,
 Yelesini, kuyruğunu yaydı,
 Ne olduğunu anlattı.
 Onu dinleyen Katan-Kökşin
 Katan-Mergen için sevinip,
 2080 Bütün suçu üstüne aldı,
 Şimdi Kara-küreñ'i övüp,
 Kara yelesini sıvazladı.
 "Benim sevgili kardeşim,
 Kötülüğümü bağışla, dedi,
 2085 Benim sevgili atım,
 Sen üzülme" dedi.
 Şimdi bakıp gördü ki,
 Caan-Toş'un karısı
 Altın-Sırga'yı alarak,

Ak malın aydagança,
Kara-kiliñ atka mingen
Koo-Şilti karındajına
Köçö bergen bu emtir.
Katan-Kökşin baatırım
Altın-Sırganıñ izin istep,
Atanıp iybey kanayttı.
"Kandu cüregim üzülüp,
Kara cerge tüşpegeñçe,
Kara bajım kugarıp,
Kurtka cem bolbogonço,
Kara-kiliñ atka mingen
Koo-Şiltiniñ cerine cedip,
Kozolu curtın kodororım,
Ceezelü curtın cemirerim" – dep,
Katan-Kökşin aydıp turat.

Katan-Mergen baatırım
Ayılı-curtına cedip keltir.
Eki mürküt aylanıp,
Şırkalu çaş ıynızın
Ezen-amır cetirip keltir.
Karu bütken ceñezi
Şırkalu çaş balanı
Çıdalı catkança emdep,
Cazıp alğan bu emtir.
Katan-Mergen baatır
Çaş balanı kabıra tudup,
Erkeley berbey emdi kayttı,
Kalık-conın cuup alıp,
Aydıp turbay kanayttı:
"Ak örgöönı ebire
Kanattu at ajıp bolbos
Ağaş şıbee tudugar- diyt,-
Kara-küreñ ödüp bolbos
Temir şıbee tudugar" – diyt.

Katan-Kökşin emdi bolzo
Cer tamınıñ oozına
Cedip kelgen turbay kayttı.
Kara-küreñ adı aydat:
"Koo-Şilti bolgojın
Cer aldında çıkkın boltır.
Cer-ceñesten bütken emtir,
Kindigi çok bökö boltır,
Kirbigi çok köstü emtir.
Celim kara cıraylu,

2090 Ak hayvanını sürerek,
Kara-kiliñ ata binen
Kardeşi Koo-Şilti'ye
Göçüp gitmiş.
Katan-Kökşin bahadırım
2095 Altın-Sırğa'nın izini izleyip,
Atlanıp yola çıktı.
"Kanlı yüreğim kopup,
Kara yere düşmedikçe,
Kara başım kuruyup,
2100 Kurda yem olmadıkça,
Kara-kiliñ ata binen
Koo-Şilti'nin yerine yetip,
Başaklı yurdunu dağıtırım,
Yosunlu yurdunu yıkarım" diye,
Katan-Kökşin konuştu.

2105

Katan-Mergen bahadırım
Evine, yurduna yetip gelmiş.
İki kartal dolanıp,
Yaralı küçük kardeşin
307
2110 Sağ salım olduğu haberini getirmiş.
Hoş yaratılışlı yengesi
Yaralı küçük çocuğun
Gücü yerine gelene kadar tedavi edip,
Böylece iyileştirmiş.
2115 Katan-Mergen bahadır
Küçük çocuğu sıkıca tutup,
Nazlayıp sevdi,
Halkını toplayıp,
Onlara şöyle dedi:
2120 "Ak sarayın etrafını
Kanatlı atın aşamayacağı
Ağaç kale yapın, dedi,
Kara-küreñ'in geçemeyeceği
Demir kale yapın" dedi.

2125 Şimdiyse Katan-Kökşin
Yer altı cehenneminin ağzına
Hızla yetip geldi.
Atı Kara-küreñ şöyle dedi:
"Koo-Şilti ise
2130 Yer altında doğmuş.
Topraktan, yosundan yaratılmış,
Göbezsiz yığılmış,
Kırpiksiz gözlümüş.
Tutkal gibi kara yüzlü,

Celber kara çaçtu,
 Ordına oturur uulı çok,
 Kazan azar kızı çok,
 Kazır-caman şulmus boltır.
 Beri kelgen alıptardıñ
 Kirgen izi köp emtir,
 Çıkkın izi as boltır.
 Cer tamıga tüşsebis,
 Eki caan çakı turar –
 Erlik-biydiñ edüleri
 Cööjö ülejer ceri bolor.
 Onoñ arı barar bolzoos,
 Eki ayrı col cadar,
 Oñ canınça barganı
 Koo-Şiltiniñ colı bolor,
 Sol canınça barganı
 Erlik-biydiñ colı bolor.
 Eki çakı tözine kelzees,
 Çımıl bolup men artayın,
 Koo-Şilti colıbila
 Kara coyu sen bar.
 Eki kara iyt kelze,
 Oldop-soldop sogup kör,
 Koo-Şilti keler bolzo,
 Küçiñ cetkençe soguş kör” – dedi.
 Onoñ arı Katan-Kökşin
 Cer aldına tüje berdi.
 Alıs cerge tüjerde,
 Ay-karañuy tün boldı,
 Cerdiñ oozi bolgojin
 Kazan kirezi körünür boldı.
 Ança-mınça barıp catsa,
 Aydarı çok tün bolot,
 Cerdiñ oozi carkındap,
 Temene üydindiy körünip cadat.
 Onoñ arı barıp catsa,
 Aylanıp bolbos tün boltır,
 Colin emdi körör bolzo,
 Kapçaldı ötküre kazılğan emtir.
 Sır corgolo barıp catsa,
 Ayı-küni körünbes,
 Ağaş-tajı bildirbes,
 Edil kuştıñ üni ugulbas,
 Een karañuy cer boldı.
 Baza emeş barıp catsa,

2135 Dağınık kara saçlı,
 Yerine geçecek oğlu yok,
 Kazan asacak kızı yok,
 Zalim, kötü şeytanmış.
 Yanına gelen alpların
 2140 Giriş izleri çokmuş,
 Çıkış izleri azmış.
 Yer altı cehennemine inerse,
 İki büyük at direği karşımıza çıkar
 Erlik-biy’in şeytanlarının
 2145 Ganimet paylaştıkları yerdir.
 Oradan ileri gidersek,
 Yol ikiye ayrılır,
 Sağ tarafa giden
 Koo-Şilti’nin yoludur,
 2150 Sol tarafa giden
 Erlik-biy’in yoludur.
 İki at direğinin dibine geldiğimizde,
 Ben sineğe dönüşüp kalayım,
 Koo-Şilti’nin yoluyla
 2155 Sen yaya olarak git.
 İki kara it gelirse,
 Sağlı sollu vur,
 Koo-Şilti gelirse,
 Gücün yettiğince savaş” dedi.
 2160 Ondan sonra Katan-Kökşin
 Yer altına indi.
 Yer altına indiğinde,
 Kapkaranlık gece oldu,
 Yerin ağzı ise
 2165 Kazan kadar görünür oldu.
 Böylece gidip dururken,
 Anlatılamayacak kadar gece oldu,
 Yerin ağzı ışıyıp,
 İğne deliği gibi göründü.
 2170 Oradan ileri gitti ki,
 Dönüp bitmez geceymiş,
 Şimdi yola baktı ki,
 Dağ boğazı gibi kazılmış yolmuş.
 Rahvan şekilde giderken,
 2175 Ayı, güneşi görünmez,
 Ağacı, taşı belli olmaz,
 Ötücü kuşun sesi duyulmaz,
 Karanlık boş yermiş.
 Biraz daha gittiğinde,

Eki çakı körüne berdi.
"Aylu-kündü Altaydañ
Ekelgen çakı bu" – dep,
Adı bolzo aydıp turat.
Katan-Kökşin baatırım
Kara-küreñneñ tüje kondı,
Açu-koron tañkızın
Otık çağıp kamızıp aldı.
Kara-küreñ ercine
Tomonok bolup kubula berdi.
Katan-Kökşin baatırım
Eki edegin kayra kıstanıp,
Burkurada tañkıláp,
Amırı çok baza berdi.
Ança-mınça bolgolokto,
Koo-Şiltiniñ eki iydi
Sespes cerdeñ sezıp iydi,
Bilbes cerdeñ bilip iydi,
Künküldede ürgülep,
Cedip kelgen mında turdı.
Katan-Kökşin baatır
Oldop-soldop sogup turza,
Koli-budın tıştep turat,
Ton-ödügin cırtıp cadat.
Ança-mınça bolbodı
Een cer elbes etti,
Calañ cer calbırt etti,
Kara közi kandalıp,
Kara çaçı semteyip,
Koo-Şilti cedip keldi.
Temirdiy şıñırt etti,
Teñeridiy küzürt etti:
"Alıs cerge kelgen bolzoñ,
Aydı-kündi körböziñ" – dedi.
Katan-Kökşin baatırdı
Alakanla tuda berdi.
Katan-Kökşin baatırım
Kara kolın kabıra tuttı,
Kara adınañ añtara tarttı.
Eki baatır çurajıp,
Caak boygo tajjıp turat,
Carın boydoñ tudujıp cadat.
Eki iydi çurap kelip,
Katan-Kökşin baatırdı
Eki canınañ iskep turat.

2180 İki at direği göründü.
"Aylı, güneşli Altay'dan
Getirilen at direği bu" diye,
Atı söyledi.
Katan-Kökşin bahadırım
2185 Kara-küreñ'den indi,
Sert piposunu
Çakmak çakıp yaktı.
Kara-küreñ kıymetli at
Sivrisineğe dönüştü.
2190 Katan-Kökşin bahadırım
İki eteğini toplayıp kıstırıp,
Piposunu tüttürüp,
Dinlenmeden yürüdü.
Bir süre geçtikten sonra,
2195 Koo-Şilti'nin iki köpeği
Sezmez yerden sezdi,
Bilmez yerden bildiler,
Aşırı şekilde ürüyüp,
Yetip gelerek burada durdular.
2200 Bahadır Katan-Kökşin
Sağlı sollu vursa da,
Elini, ayağını ısırıldılar,
Paltosunu, ayakkabısını yırttılar.
Çok zaman geçmedi
2205 Boş yer patırt etti,
Düz yer kütürt etti,
Kara gözü kanlanıp,
Kara saçı dikleşip,
Koo-Şilti yetip geldi.
2210 Demir gibi şingırdadı,
Gökyüzü gibi gürüldedi:
"Karanlık yere geldiyse,
Ayı, güneşi göremezsin" dedi.
Katan-Kökşin bahadırı
2215 Eliyle tuttu.
Katan-Kökşin bahadırım
Kara elini sıkıca tuttu,
Kara atından çekip devirdi.
İki bahadır karşılıklı saldırıp,
2220 Yanaklarına tokat atıldılar,
Omuz omuza tutuştular.
İki köpeği koşup saldırdı,
Katan-Kökşin bahadırı
İki yanından daladılar.

Katan-Kökşin baatırdıñ
 Cer karmaarı köptöy bertir,
 Cedip tudarı astay bertir.
 Mını körgön Kara-küreñ
 Katan-Kökşin baatırdıñ
 Ölörin bilip iydi.
 Ak-carıktı baza la köstöp,
 Eles edip uçup iydi.
 Alıs cerdeñ çıgıp keldi,
 Arı-beri silkinip iydi,
 Ay kanattu mürküt bolup,
 Ak buluttıñ üstübile,
 Kök buluttıñ aldıbıla
 Katan-Mergenniñ cerin köstöp,
 Atkan oktoñ türgen uçup,
 Cüre berbey kanayttı.
 Ança-mınça bolbodı,
 Katan-Mergen baatırdıñ
 Altayına cedip keldi.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Ak örgöönı ebire
 Ağa şıbee turup cat,
 Teñerige kadalgan
 Temir şıbee turup cat,
 Kañça tüñey kezerler,
 Kara agaştıy çerüler
 Kara-küreñdi bojoıposko
 Korıp turgan bu emtir.
 Kara-küreñ ercine
 Kañça sümezin bedrep,
 Ödör argazin tappay turat.
 Ança-mınça bolbodı,
 Kañça tüñey kezerler,
 Kara agaştıy çerüler,
 Eki tüñey taygıldar,
 Eki tüñey mürkütter
 Kara-küreñ kelgen dep
 Sespes cerdeñ sezip iydi,
 Körböş cerdeñ körüp iydi.
 Kara agaştıy çerüzi,
 Kañça tüñey kezerleri
 Kara-küreñge emdi kilep,
 Kıymık etpey turup cadat,
 Eki tüñey mürkütteri,
 Eki tüñey taygıldarı

2225 Katan-Kökşin bahadırın
 Yeri tırmalaması artmış,
 Yetip tutması azalmış.
 Bunu gören Kara-küreñ
 Katan-Kökşin bahadırın
 2230 Öleceğini bildi.
 Tekrar aydınlık yeryüzüne yönelip,
 Hızla uçup gitti.
 Kararanlık yerden çıkıp geldi,
 İleri geri silkindi,
 2235 Ay kanatlı kuşa dönüşüp,
 Ak bulutun üstüyle,
 Gök bulutun altıyla
 Katan-Mergen'in yerine yönelip,
 Atılan oktan hızlı uçup,
 2240 Hızla gitti.
 Çok zaman geçmedi,
 Katan-Mergen bahadırın
 Altay'ına yetip geldi.
 Şimdi baktı ki,
 2245 Ak sarayı çepeçevre
 Ağaç kaleyle çevrilmiş,
 Göğe saplanmış
 Demir kale duruyor,
 Birbirine benzer sayısız yiğit,
 2250 Kara ağaç gibi asker
 Kara-küreñ'i geçirmemek için
 Burayı koruyormuş.
 Kıymetli at Kara-küreñ
 Sayısız çözüm arayıp,
 2255 Geçmek için çare bulamadı.
 Çok zaman geçmedi,
 Birbirine benzer sayısız yiğitler,
 Kara ağaç gibi askerler,
 Birbirine benzer cins köpekler,
 2260 Birbirine benzer kartallar
 Kara-küreñ geldi diye
 Sezilmez yerden sezdiler,
 Görülmez yerden gördüler.
 Kara ağaç gibi askeri,
 2265 Birbirine benzer sayısız yiğidi
 Şimdi Kara-küreñ'e acıyıp,
 Engel olmadılar,
 Birbirine benzer iki kartalı,
 Birbirine benzer iki köpeği

Kara-küreñ atka açınıp,
 Ün çığarbay oturıp cadat.
 Onı körgön Kara-küreñ
 Cal-kuyrugın caya salıp,
 Corgolodo celip iydi,
 Ak örgööniñ ejigine kelip,
 Açu-koron kiştep iydi.
 Kaalgazın kayra açıp,
 Katan-Mergen baatırım
 Ak örgöödön çıgıp keldi,
 Kara-küreñdi körölö,
 Kaykap emdi tura berdi.
 Kara-küreñ ercine at
 Alın kolin suy salat,
 Cal-kuyrugın cayıp turat,
 Aydıp turganı mindiy bolot:
 "Kalak-kokiy, Katan-Mergen,
 Katan-Kökşin akañ
 Koo-Şilti kolınañ
 Ceñ castanıp cıgıldı,
 Eri çok ceñeñ bolzo
 Alıs cerde şıralap,
 Artıp kaldı, Katan-Mergen.
 Özör cajım ercine meniñ
 Kara-kerle cañıs edi,
 Ölor künim meniñ bolzo
 Kara-kürle tüñey edi.
 Kayran bütken Katan-Mergen,
 Kanayıp akaña boluşpazıñ?
 Karañuy cerdiñ aldında
 Kanayıp onı artızarıñ?
 Akañ la seniñ açınışkanaar
 Aylu-kündü Altayda edi,
 Alıs cerde onı bis
 Kanayıp artızarıs?" – dedi.
 Onı ukkan Katan-Mergen
 Katu cüregi cımjay berdi,
 Kandıy da bolzo, akazına
 Bolujarga sanandı.
 "Katan-Kökşin akam, - diyti, -
 Tar kabayga bis ekü
 Tarınışpay öskönis,
 Tatu emçek südineñ
 Açınışpay içkenis – diyti. –
 Aylu-kündü Altayga

* 2270 Kara-küreñ ata acıyıp,
 Ses çıkarmadan oturdular.
 Onu gören Kara-küreñ
 Yelesini, kuyruğunu yayıp,
 Rahvan şekilde koştı,
 2275 Ak sarayın kapısına gelip,
 Acı acı kişnedi.
 Kapıyı geri çekerek açıp,
 Katan-Mergen bahadırım
 Ak saraydan çıkıp geldi,
 2280 Kara-küreñ'i görünce,
 Şaşırıp kalakaldı.
 Kıymetli at Kara-küreñ
 Ön ayağını uzattı,
 Yelesini, kuyruğunu yaydı,
 2285 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Âh, âh, Katan-Mergen,
 Ağabeyin Katan-Kökşin
 Koo-Şilti'nin elinden
 Yenine yaslanıp yıkıldı,
 2290 Ersiz yengense
 Karanlık yerde eziyet çekip,
 Artıp kaldı, Katan-Mergen.
 Benim yaşayacak hayatım
 Kıymetli Kara-ker'le bir idi,
 2295 Benim ecel zamanımsa
 Kara-kür'le bir idi.
 Hoş yaratılışlı Katan-Mergen
 Niçin ağabeyine yardım etmiyorsun?
 Karanlık yerin altında
 2300 Niçin onu bırakıyorsun?
 Ağabeyinle senin kızgınlığınız
 Aylı, güneşli Altay'da kaldı,
 Karanlık yerde onu biz
 Nasıl bırakırız?" dedi.
 2305 Onu işiten Katan-Mergen'in
 Katı yüreği yumuşadı,
 Ne de olsa, ağabeyine
 Yardım etmeyi düşündü.
 "Ağabeyim Katan-Kökşin, dedi,
 2310 Dar beşikte biz ikimiz
 Birbirimize darılmadan büyüdük,
 Tatlı memenin sütünden
 Birbrimize kızmadan içtik, dedi.
 Aylı, güneşli Altay'da

*Kojo öskönis, akam, - diyt, -
Alis cerdiñ tübinde
Seni artırbazım, akam, - diyt. -
Özör bolzo, kojo özöris,
Ölör bolzo, kojo ölöris- diyt. -
Oturıp men amırabazım,
Oringa cadıp uyuktabazım.
Kara-kiliñ atka mingen
Koo-Şilti şulmustıñ
Koozolu curtın kodororım,
Ceezelü curtın cemirerim” – dep,
Katan-Mergen aydıp turdı,
Kara-kerin eertey soktı.
Ceten cüzün em beleteyt,
Arjan suudañ urup alat,
Eki taygılın eëçidip alıp,
Eli-conıla ezendejip,
Kara-küreñge baştağıp,
Eles edip cüre beret.
Aylık cerdi altı künge,
Cıldık cerdi ceti künge
Ak ayastıñ aldınça
Kök ayastıñ üstünçe
Ödüp cüret Katan-Mergen.
Ança-mınça öy ötti,
Katan-Mergen baatır
Cer tamınıñ oozına
Cedip kelbey kanayttı.
Kumduş börügin ala soktı,
Aylu-kündü Altayına
Alkış aydıp turbay kayttı.
Cal-kuyruktu ercine attar
Calın cayıp, mürgüy berdi.
Onoñ arı Katan-Mergen
Cer tamınıñ aldına
Tüje berbey kanayttı.
Katan-Mergen körüp turza,
Ayı-küni bildirbes
Ay-karañuy cer emtir,
Ağaş-taşı tudulbas
Citkek sastu cer boltır.
Ança-mınça barıp catsa,
Aydarı çok calañ cadat,
Kara-calañ ortozında
Kara ağaş turup cadat.*

2315 Birlikte büyüdük ağabeyim, dedi,
Karanlık yerin dibinde
Seni bırakmam, ağabeyim, dedi.
Yaşayacaksak, birlikte yaşarız,
Öleceksek, birlikte ölüyoruz, dedi.

2320 Ben oturup dinlenmem,
Yatağa yatıp uyumam.
Kara-kiliñ ata binen
Şeytan Koo-Şilti'nin
Başaklı yurdunu dağıtıyorum,

2325 Yosunlu yurdunu yıkarım” diye,
Katan-Mergen konuştu,
Kara-ker atını eyerledi.
Yetmiş çeşit ilaç hazırladı,
Pınar suyundan doldurup aldı,

2330 İki cins köpeğini peşine takıp,
Halkıyla vedalaşıp,
Kara-küreñ'i önüne katıp,
Hızla gidip uzaklaştı.
Bir aylık yeri altı günde,

2335 Bir yıllık yeri yedi günde
Ak göğün altıyla
Gök göğün üstüyle
Geçip gitti Katan-Mergen
Bir süre geçti,

2340 Katan-Mergen bahadır
Yer altı cehenneminin ağzına
Yetip geldi.
Kunduz kürkü borkünü aldı,
Aylı, güneşli Altay'ına

2345 Alkış sözler söyledi.
Yeleli, kuyruklu kıymetli atlar
Yelesini yayıp, dua etti.
Ondan sonra Katan-Mergen
Yer altı cehenneminin altına

2350 Hızla indi.
Katan-Mergen baktı ki,
Ayı, güneşi belli olmaz
Karanlık yermiş,
Ağacı, taşı tutulmaz

2355 Bataklık bir yermiş.
Böylece giderken,
Anlatılamayacak kadar düzmüş,
Kara ovanın ortasında
Kara ağaç duruyordu.

Emdi körüp turar bolzo,
Katan-Kökşin akazı
Kara ağaş tözinde
Ceñ castanıp cıgıltır,
Kara kanın onıñ bolzo
Kara suudiy ağıptır.
Onı körgön Katan-Mergen
Açınbas boyı açına berdi,
Tarınbas boyı tarına berdi,
Seskir kazır eki taygılı
Künküldede ürüp iydi,
Kunukçıldu ulıy berdi.
Ança-mınça bolgolokto,
Koo-Şiltiniñ eki iydi
Cedip kelgen mında turat,
Eki taygıl olorgo
Udura barbay kanayttı.
Tört iyttiñ sogujına
Tobrak-tooızın kaynap turat,
Calañ cer cañılanıp cadat.
Onoñ arı körüp turza,
Een cer eles etti,
Karañuy cer karas etti,
Celim kara çıraylu,
Celber kara çaçtu,
Közinde bolzo kirbik çok,
Eginde bolzo sagal çok
Erlik-biydiñ elçizi
Kara-kiliñ atka mingen
Koo-Şilti cedip keldi,
Temirdiy şınırt etti,
Teñeridiy küzürt etti:
"Alıs cerge kelgen bolzoñ
Aydı-kündi körböziñ!" – dep,
Katan-Mergenge aydıp turdı.
Mını ukkan Katan-Mergen
Açu-koron kıygırıp iydi,
Aydıp turganı mindiy boldı:
"Cer aldındağı şulmustar,
Ak-carıkka sler çıgıp,
Albatı-condı ne aparganar?
Er öltürdim dep eremjibeger,
At öltürdim dep amtajıbagar.
Koozolu curtın koskororım,
Ceezelü curtın cemirerim.

2360 Şimdi baktı ki,
Ağabeyi Katan-Kökşin
Kara ağacın dibinde
Yenine yaslanıp yıkılmış,
Onun kara kaniysa
2365 Kara ırmak gibi akmış.
Onu gören Katan-Mergen
Kızmazdı kızdı,
Öfkelenmezdi öfkeleni,
Sezici, kızgın iki cins köpeği
2370 Çok fazla ürüdü,
Acı acı uludular.
Bunlar olurken,
Koo-Şilti'nin iki köpeği
Yetip gelerek burada durdular,
2375 İki cins köpek onlara
Doğru koştı.
Dört köpeğin kavgasından
Toprak, toz kaydandı,
Düz yer yankılandı.
2380 Ondan sonra baktı ki,
Geniş yer açıldı,
Karanlık yer göründü,
Tutkal gibi kara yüzlü,
Dağınık kara saçlı,
2385 Gözü kirpiksiz,
Çenesi sakalsız
Erlik-biy'in elçisi
Kara-kiliñ ata binen
Koo-Şilti yetip geldi,
2390 Demir gibi şingirdadı
Gökyüzü gibi gürüldedi:
"Karanlık yere geldiysen
Ayı, güneşi göremezsın!" diye,
Katan-Mergen'e söyledi.
2395 Bunu işiten Katan-Mergen
Acı acı bağırdı,
Söyledikleri şunlar oldu:
"Yer altındaki şeytanlar,
Sizler aydınlık yeryüzüne çıkıp,
2400 Halkı niçin kaçıyorsunuz?
Er öldürmeye yatkınız demeyin,
At öldürüp tadına bakanız demeyin.
Başaklı yurdunuzu dağıtırım,
Yosunlu yurdunuzu yıkarım.

*Kirbigiñ çok bütken bolzoñ,
Kindigin çok öskön bolzoñ,
Kızıl tının kıyarım" – dedi.
Koo-Şilti üldübile
Katan-Mergendi çabarda,
Katan-Mergen baatırdıñ
Körgön közi tıp etpedi,
Koo-Şiltiniñ üldüzi
Talortozınañ sına berdi.
Katan-Mergen baatır
Atır kara üldüzile
Koo-Şiltini çabarda,
Atır kara üldüzi
Talortozınañ sına berdi.
Eki baatır emdi bolzo
Attarınañ tüşkülep,
Caka boydoñ silkijip,
Carın boydoñ tudujip,
Buura bolup söykönijip,
Buka bolup süzüjip turat.
Üç at çuraşkılap,
Cal-kuyrukañ tiştejip,
Carın boygo tebijip turat.
Tört iyt sogujip,
Kecirlerineñ tiştejip,
Kara cerge toolonijip,
Boy-boylorın tepsejip turat.
Aayı çok soğuş bolot,
Agaş-taştar cemirilip cadat,
Cer-teñeri caykanıp turat,
Kara balkaş kaynap cadat,
Kugarıp kalgan taygalar
Kulur bolup oodılıp turat.
Eki baatırdıñ tudujına
Cer kindigi kıymıktap turat,
Altay üsti seleñdep cadat,
Altan kaan kaykajıp turat,
Cerdıñ üsti torgulıp cadat,
Ceten kaan çoçıp turat.
Katan-Mergen baatır
Emdi ugup turar bolzo,
Kara-küreñ ercine
Aydıp turbay kanayttı:
"Ceten cüzün emderdi,
Altan cüzün suulardı*

2405 *Kirpiksiz yaratılışıysan,
Göbeksiz yaşıyorsan,
Kızıl canına kıyarım" dedi.
Koo-Şilti kılıçla
Katan-Mergen'e vurunca,
2410 Katan-Mergen bahadırın
Gören gözü kapanmadı,
Koo-Şilti'nin kılıcı
Tam ortasından kırıldı.
Katan-Mergen bahadır
2415 Büyük kara kılıcıyla
Koo-Şilti'ye vurunca,
Büyük kara kılıcı
Tam ortasından kırıldı.
İki bahadır şimdiyse
2420 Atlarından inip,
Yaka yakaya birbirini silkeleyip,
Omuz omuza tutuşup,
Buğra gibi sürtünüp,
Boğa gibi süsüştüler.
2425 Üç at koşturup,
Yeleden, kuyruktan ısırap,
Omuzlardan tepiştiler.
Dört köpek kavgaya karışıp,
Birbirlerinin boğazlarından ısırap,
2430 Kara yerde yuvarlanıp,
Birbirlerini teptiler.
Şiddetli çarpışma oldu,
Ağaçlar, taşlar yıkıldı,
Yeryüzü, gökyüzü sallandı,
2435 Kara çamur kaynayıp çıktı,
Kuruyup kalan dağlar
Un gibi ufalanıp kaldı.
İki bahadırın tutuşmasından
Yerin merkezi hareketlendi.
2440 Altay üstü sallandı,
Altmış kağan şaşırıp kaldı,
Yerin üstü yankılandı,
Yetmiş kağan ürktü.
Katan-Mergen bahadır
2445 Şimdi duydu ki,
Kıymetli at Kara-küreñ
Şöyle dedi:
"Yetmiş çeşit ilacı
Altmış çeşit suyu*

Alıp berzeñ mege- diyt. –
 Katan-Kökşin baatırdı
 Kapşay men emdeyin” – diyt.
 Onı ukkan Katan-Mergen
 Kança cüzün emderdi,
 Kança cüzün suulardı
 Kara-küreñge alıp berdi.
 Kara-küreñ ercine at
 Katan-Kökşinge cedip kelip,
 Ceten cüzün emder beret,
 Altan cüzün suular beret.
 Ança-mınça bolgolokto,
 Katan-Kökşin baatır
 Ozogızınañ on artık,
 Eskidegizineñ eki artık
 Bütkül boyı tura berdi.
 Cüzi-bajın sıymanıp:
 “Kandıy uzak uyuktagam?” – dep
 Kara-küreñneñ surap turat.
 Kara-küreñ ercine adı
 Kandıy bolgonın aydıp beret,
 “Katan-Mergen baatırğa
 Kapşay barıp boluş” – diyt.
 Katan-Kökşin baatır
 Üç ölüp tirilgenin ugup,
 Üşkürlep emdi turup cadat.
 Ak ayastı acıktap köröt:
 Kara-ker ercine at
 Kara tuman ortozında
 Kara-kiliñ atpıla
 Sogujıp turganın körüp turat.
 Alıs cerdi acıktap köröt:
 Kara ağaş canında
 Eki taygıl ol bolgojin
 Eki kara iytterle
 Sogujıp turganın körüp aldı.
 Onoñ arı körüp turza,
 Katan-Mergen karında
 Kara örgöö canında
 Koo-Şilti baatırla
 Kürejp turganın körüp aldı.
 Mını körgön Katan-Kökşin
 Açınbas boyı açına berdi,
 Tarınbas boyı tarına berdi,
 Açu-koron kıygırıp çıktı:

2450 Alıp bana ver, dedi.
 Katan-Kökşin bahadırı
 Ben hemen iyileştireyim” dedi.
 Onu işiten Katan-Mergen
 Çeşit çeşit ilaçları
 2455 Çeşit çeşit suyu
 Alıp Kara-küreñ’e verdi.
 Kıymetli at Kara-küreñ
 Katan-Kökşin’e yetip,
 Yetmiş çeşit ilacı verdi,
 2460 Yetmiş çeşit suyu verdi.
 Bir süre geçtikten sonra,
 Katan-Kökşin bahadır
 İlk hâinden on kat iyi,
 Eski hâinden iki kat iyi hâlde
 2465 Bedeni ayağa kalktı.
 Yüzünü, başını sıvazlayıp:
 “Ne kadar uzun uyumuşum?” diye
 Kara-küreñ’e sordu.
 Kıymetli atı Kara-küreñ
 2470 Ne olduğunu anlattı,
 “Katan-Mergen bahadıra
 Hemen gidip yardım et” dedi.
 Katan-Kökşin bahadır
 Üç kez ölüp dirildiğini duyup,
 2475 İç çekip durdu.
 Ak göğe bakıp inceledi:
 Kıymetli at Kara-ker’in
 Kara sisin ortasında
 Kara-kiliñ atla
 2480 Çarpıştığını gördü.
 Karanlık yeri inceledi:
 Kara ağacın yanında
 İki cins köpeğin ise
 İki kara köpekle
 2485 Vuruştığını gördü.
 Ondan sonra baktı ki,
 Kardeşi Katan-Mergen’in
 Kara sarayın yanında
 Koo-Şilti bahadırla
 2490 Güreştiğini gördü.
 Bunu gören Katan-Kökşin
 Kızmazdı kızdı,
 Öfkelenmezdi öfkelenildi,
 Acı acı bağırdı:

"Öçkön odım küydil – diyt, -
 Ölgön boyım tirildim! – diyt. –
 Eezi çok mal aydagan,
 Eri çok emegen tapkan,
 Erlik-biydiñ küyüzi bolgon
 Koo-Şilti körümniñ
 Ökpö-cüregin üspegençe,
 Aylu-kündü Altayıma
 Aylanıp oyto canbazım! – dedi, -
 Kıynalıp cadıp sen ölzöñ,
 Kaşan da sege kilebezim!" – dedi.
 Kara Koo-Şilti baatırğa
 Kadala berbey emdi kayttı.
 Kara-küreñ ercine at
 Kara sığın bolup altır,
 Koo-Şilti iyterin
 Eki canınañ süze bertir.
 Katan-Mergen karındajı
 Katan-Kökşinge aydıp turat:
 "Kara-ker ercineme
 Sler bolujıp körzögör,
 Kara örgöñi aylanıp,
 Ceñemdi bedrep barzagar
 Koo-Şilti tañmala
 Kürejp men köröyin,
 Katu söögin onıñ bolzo
 Oodo men tudayın" – dedi.
 Koo-Şilti baatırdı
 Kayış çılup erep turat,
 Kajık boydoñ tolgoş cüret,
 Üç temdenip ködürele,
 Üç cerdeñ üze sogot.
 Üç cerdeñ üzülze de,
 Koo-Şilti baatırdıñ
 Ermek-kuuçını buzulbayt,
 Ökpö-cüregi üzülze de,
 Ölor cañı çok bolot.
 Katan-Kökşin körüp turza,
 Eki tüñey taygıldar
 Kuu baştu eki iytti
 Toktodıp bolboy sürüjip turat.
 Katan-Kökşin baatır
 Kandu ogın keske salat,
 Kuu baştu iyterdiñ
 Eki bajın oodo adat.

2495 "Sönen ateşim yandı!" dedi,
 Ölen bedenim dirildi! dedi.
 Sahipsiz hayvanı süren,
 Ersiz kadını bulan,
 Erlik-biy'in damadı olan
 2500 Koo-Şilti şeytanı görünce
 Ciğerini, yüreğini koparmayınca,
 Aylı, güneşli Altay'ıma
 Tekrar geri dönmem! dedi,
 Sen eziyet içinde ölsen,
 2505 Sana hiçbir zaman acımam!" dedi.
 Kara Koo-Şilti bahadıra
 Hızla gidip vurdu.
 Kıymetli at kara-küreñ
 Kara geyiğe dönüşmüş,
 2510 Koo-Şilti'nin köpeklerini
 İki yanından süsmüş.
 Kardeşi Katan-Mergen
 Katan-Kökşin'e şöyle dedi:
 "Kıymetli atım Kara-ker'e
 2515 Siz yardım edin,
 Kara sarayı dolanıp,
 Gidip yengemi arayın
 Koo-Şilti mel'unla
 Ben güreşeyim,
 2520 Onun sert kemiğiniyse
 Tutup parçalayayım" dedi.
 Koo-Şilti bahadırı
 Kayış gibi tutup doladı,
 Aşık kemiğinden tutup çevirdi,
 2525 Üç defa sıçrayıp kaldırarak,
 Üç yerinden parçaladı.
 Üç yerinden kopsa da,
 Koo-Şilti bahadırın
 Konuşması bozulmadı,
 2530 Ciğeri, yüreği kopsa da,
 Öldürülmesi zordu.
 Katan-Kökşin baktı ki,
 Birbirine benzer iki cins köpek
 Ak başlı iki köpeği
 2535 Kovalayıp duruyorlardı.
 Katan-Kökşin bahadır
 Kanlı okunu çentiğe yerleştirdi,
 Boz başlı köpeklerin
 İki başını parçaladı.

Emdi körüp turar bolzo,
 Eki iytin bajınañ
 Eki kamdunı balazı çıgat.
 Eki taygıl kelele,
 Eki kamdunı tudup alıp,
 Katan-Mergenge cetirip kelet.
 Katan-Mergen körüp turza,
 Eki kamdu bolgojin
 Koo-Şilti baatırdıñ,
 Kara-kiliñ adınıñ
 Tını bolgon bu emtir.
 Katan-Mergen algan boyınça
 Ekilezin üze soktı,
 Koo-Şilti baatır
 Eki budın çöyö tepti,
 Kozır kumak bolo berdi,
 Kara-kiliñ adı bolzo
 Canına kelip cıgıla berdi,
 Kara tobrak bolup kaldı.
 Onoñ arı eki karındaş
 Eptü-cöptü ermekteji,
 Ezen-amırın ugjıp,
 Ercine attarın eertegilep,
 Kara örgöönin canına
 Cortıp kelbey kanayttı.
 Kara örgöönin kaalgazın
 Kayra tartıp, kirip kelze,
 Caan-Toştıñ emegeni
 Caagın caba tudunıp,
 Caan oorulu kiji bolup
 Cadıp catkan bu emtir.
 "Ceñem kayda bardı?" – dep,
 Katan-Mergen kızirt edet.
 Caan-Toştıñ emegeni:
 "Bilbezim" dep kiñirt edet.
 Katan-Kökşin onı katap
 Kayış kamçıla sogo berdi,
 Kañça kinçegin aytıra berdi.
 "Altın-Sırğa bolgojin
 Küler örgöö içinde" – dedi,
 Kañça cüzün cülküürlerdi
 Türgen alıp berbey kayttı.
 Küler örgöögö uulanıp,
 Eki karındaş bazıp keldi,
 Kaalgazın cara tepti.

2540 Şimdi baktı ki,
 İki köpeğin başından
 İki samurun yavrusu çıktı.
 İki cins köpek gelerek,
 İki samuru tutup,
 2545 Katan-Mergen'e getirdi.
 Katan-Mergen baktı ki,
 İki samur
 Koo-Şilti bahadırın
 Atı Kara-kiliñ'in
 2550 Canı oluyorlarmış.
 Katan-Mergen bunları alarak
 İkisini parçaladı,
 Bahadır Koo-Şilti
 (At üstünde) İki ayağını tepti,
 2555 Dağılıp kum oluverdi,
 Kara-kiliñ atıysa
 Yanına gelip yıkıldı,
 Kara toprak olup kaldı.
 Ondan sonra İki kardeş
 2560 Tatlı sözle konuşup,
 Hâl hatır soruşup,
 Kıymetli atlarını eyerleyip,
 Kara sarayın yanına
 Atlarını koşturup geldiler.
 2565 Kara sarayın kapısını
 Geri çekip girdiğinde,
 Caan-Toş'un karısı
 Eliyle yanağına yaslanıp,
 Ağır hasta insan gibi
 2570 Yatıp duruyormuş.
 "Yengem nereye gitti?" diye,
 Katan-Mergen kinle sordu.
 Caan-Toş'un karısı
 "Bilmiyorum" diye ses çıkardı.
 2575 Katan-Kökşin onu defalarca
 Kayış kamçıyla dövdü,
 Sayısız suçlarını söyledti.
 "Altın-Sırğa ise
 Bronz sarayın içinde" dedi.
 2580 Çeşit çeşit anahtarları
 Hemen alıp verdi.
 Bronz saraya yönelip,
 İki kardeş yürüyerek geldi,
 Kapısını tepip parçaladı.

Altan kelin ortozınañ
 Altın-Sırğa körünip turat,
 Sarı-kaannıñ cañıs kızı
 Sarı-Kümüjek ıylap oturat.
 Katan-Mergen açingan boyınça
 Temir örgöni oodo tebet,
 Albanga kelgen albatı con
 Onoñ emdi çıgıp turat.
 "Aylu-kündü altayaarga
 Amir-ençü canıgar" – dep,
 Eki karındaş aydıp turat.
 Albatı-con emdi bolzo
 Alkış sözün aydıp turat,
 "Açu-koronnoñ ayrıldı" – dep
 Eki karındaşka mürğüp turat.
 Kalaptu bütken Katan-Mergen
 Akazına mınayda aydat:
 "Eki iytterdi eeçidip,
 Albatı-condı baştap alıp,
 Ak-carıkka çıgıgar.
 Koo-Şiltiniñ curtın men
 Kodorıp emdi çaçayın,
 Ceezelü curtın cemireyin" – dedi.
 Katan-Kökşin baatır
 Albatı-condı baştap alıp,
 Ak-carıktı köstöp iydi.
 Katan-Mergen baatır
 Sarı-Kümüjek caraş kıstı
 Kara-kerine uçkaştırıp aldı.
 Koo-Şiltiniñ curtına
 Altan cılga öçpös edip,
 Körnö otı sogup iydi.
 Ança-mınça barıp cadala,
 Cer tamınıñ oozına
 Cedip kelgen emdi turat.
 Aylu-kündü Altayı
 Alıs cerdeñ körünip kelet.
 Toguzon togus tekpiştü
 Cer tamınıñ oozına
 Erlik-biy emdi bolzo
 Turgak salıp koygon boltır.
 Katan-Mergen baatır,
 Kara-ker onıñ adı
 Onı seskeni çok emtir.
 Kara-ker bolgojin

2585 Altmış gelinin içinden
 Altın-Sırğa göründü,
 Sarı-kaan'ın tek kızı
 Sarı-Kümüjek ağlayıp oturdu.
 Katan-Mergen öfkelenip
 2590 Demir sarayı tepip parçaladı,
 Zorla getirilen halk
 Oradan çıktılar.
 "Aylı, güneşli yurdunuza
 Rahat, huzur içinde dönün" diye,
 2595 İki kardeş söyledi.
 Halk şimdiyse
 Alkış sözlerini söyledi,
 "Zulümden kurtulduk" diye
 İki kardeşe dua ettiler.
 2600 Heybetli yaratılışlı Katan-Mergen
 Ağabeyine şöyle dedi:
 "İki köpeği arkana alıp,
 Halka yol gösterip,
 Yeryüzüne çıkar.
 2605 Koo-Şilti'nin yurdunu ben
 Dağıtıp saçayım,
 Yosunlu yurdunu yıkayım" dedi.
 Katan-Kökşin bahadır
 Halka yol gösterip,
 2610 Yeryüzüne yöneldi.
 Katan-Mergen bahadır
 Güzel kız Sarı-Kümüjek'i
 Atı Kara-ker'in terkisine aldı.
 Koo-Şilti'nin yurdunda
 2615 Altmış yıl sönmeyecek,
 Harlı ateşi yaktı.
 Böylece giderken,
 Yer altı cehenneminin ağzına
 Şimdi yetip geldi.
 2620 Aylı, güneşli Altay'ı
 Karanlık yerden göründü.
 Doksan dokuz basamaklı
 Yer altı cehenneminin ağzına
 Erlik-biy şimdiyse
 2625 Nöbetçi bırakmış.
 Katan-Mergen bahadırla
 Onun atı Kara-ker'in
 Onu sezmesi mümkün değilmiş.
 Kar-ker ise

Örö çıgıp bolboy turat,
 Erlik-biydiñ kök bukazı
 Kayra tartıp onı turat.
 Kara-ker ercine at
 Kañça küşin emdi salıp,
 Aylu-kündü Altayga
 Kök bukanı çıgara tarttı.
 Katan-Mergen körgön boyınça,
 Kaskak cerdeñ arçın üzet,
 Kır cerdeñ kırçın culat,
 Erlik-biydiñ kök bukazın
 Kanı çıkkança sabap turat.
 Erlik-biydiñ elçizi
 Aylu-kündü Altayga
 Elen çakka çıkpas bolup
 Sözin berip çertenip turat,
 Alıs cerge tüje beret.
 Ança-mınça bolbodi,
 Katan-Mergen baatır
 Karındajına cedip keldi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Katan-Kökşin akam, sen
 Karıksınıp sananba,
 Albatıñdı em baştap,
 Aylı-curtıña cañar turuñ.
 Algan ejim meniñ bar,
 Canıp bararga men turum" – dedi.
 Alakanın caya tudup,
 Akazıla ezendejip iydı,
 Ayıl-curtın emdi köstöp,
 Eles edip cüre berdi.
 Aylar bajı aylanıp ödöt,
 Cıldar bajı cılıjıp ödöt.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Katan-Mergen baatır
 Ayıl-curtına cedip keltir.
 Altı ayrı altın çakızında
 Altın calı tizege cetken
 Ak-boro at turat,
 Ak örgöniñ ejiginde
 Aç mikının tayangan,
 Çaal möştiy bu sindu,
 Çala baybak bu tuuralu
 Alıp baatır turup cadat.
 Katan-Mergen alañ kaykap,

2630 Yukarı çıkamadı,
 Erlik-biy'in gök boğası
 Onu geri itip durdu.
 Kıymetli at Kara-ker
 Şimdi var gücünü verdi,
 2635 Aylı, güneşli Altay'a
 Gök boğayı çıkardı.
 Katan-Mergen onu görünce,
 Sarp yerden ardıç kopardı,
 Kır yerden çalı yoldu,
 2640 Erlik-biy'in gök boğasına
 Kanı çıkana kadar vurdu.
 Erlik-biy'in elçisini
 Aylı, güneşli Altay'a
 Sonsuza kadar çıkmaz edip
 2645 Söz verdirip, yemin ettirdi,
 Karanlık yere indirdi.
 Çok zaman geçmedi,
 Katan-Mergen bahadır
 Kardeşine yetip geldi,
 2650 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Katan-Kökşin ağabeyim, sen
 Üzülp, düşünme,
 Halkına yol gösterip,
 Evine, yurduna dön.
 2655 Benim evlendiğim eşim var,
 Ben dönüyorum" dedi.
 Elini yayararak açıp,
 Ağabeyiyle vedalaştı,
 Şimdi evine, yurduna yönelip,
 2660 Hızla uzaklaşıp gitti.
 Ayların başı dönüp geçti,
 Yılların başı kayıp geçti.
 Şimdi baktı ki,
 Katan-Mergen bahadır
 2665 Evine, yurduna dönüp gelmiş.
 Altı dallı altın at direğinde
 Altın yelesi dizine yetmiş
 Ak-boro at duruyordu,
 Ak sarayın kapısında
 2670 İnce beline dayanmış,
 Çam ağacı gibi gövdeli,
 İri yarı vücutlu
 Alp bahadır duruyordu.
 Katan-Mergen şaşırıp,

At çakızına cedip kelet.
 Kança tüney baatırları,
 Kança tüney kalık-conı
 Katan-Mergendi utkip turat.
 Onoñ arı Katan-Mergen
 Baatır uuldañ surap turat:
 "Köziñ bolzo çoktu emtir,
 Köksiñ bolzo oylu boltır,
 Kandıy baatır sen ediñ?" – dep,
 Mını ukkan baatır uul
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Eki kara mürkütter ekelgen
 İynigerdi tanıbay kanayttıgar?
 Adım meniñ bolgojin
 Ak-boro atka mingen
 Ak-Bökö bolor" – dedi.
 Kayran бүткен Katan-Mergen
 Onı ugup, sünip turat.
 "Ada-enezi olcodo ölgön,
 Sarı-kaanniñ cañıs kızın,
 Sarı-Kümüjek balanı,
 Sege ekelgen edim – dedi. –
 Küün-sagıjaar kelijer bolzo,
 Altı künniñ bajında
 Adañ ayılına barıp,
 Toy-cırgal ederis" – dedi.
 Baraksan-köörkiy eki bala
 Eki koldoñ ezendejip turat,
 Ermek-kuuçının ugujıp cadat,
 Eki boylorına sagıjin salat.
 Altı kün ödö berdi,
 Katan-Mergen baatır
 Eki balanı eeçidip alıp,
 Akazınıñ ayılına keldi.
 Ak örgögö kirip kelet,
 Ak sütteñ amzap turat,
 Altan cüzün aştan içip,
 Amırap emdi oturgılayt.
 Katan-Mergen baatır
 Akazına aydıp turat:
 "Ak-boro atka mingen
 Ak-Bökö meniñ iynim
 Ada-enezi olcodo ölgön
 Sarı-Kümüjek balala
 Ayıldı bolorgo turu dep

2675 At direğine yetip geldi.
 Birbirine benzer sayısız bahadırları,
 Birbirine benzer sayısız halkı
 Katan-Mergen'i karşıladı.
 Ondan sonra Katan-Mergen
 2680 Bahadır delikanlıya sordu:
 "Senin gözün ateşliymiş,
 Sen akıllı biriymişsin,
 Sen nasıl bahadırsın?" diye,
 Bunu işiten bahadır delikanlının
 2685 Söyledikleri şunlar oldu:
 "İki kara kartalı getiren
 Kardeşinizi tanımadınız mı?
 Benim adım ise
 Ak-boro ata binen
 2690 Ak-Bökö'dür" dedi.
 Yakışıklı yaratılışlı Katan-Mergen
 Onu dinleyip, sevindi.
 "Ana babası esarette ölmüş,
 Sarı-kaan'ın tek kızını,
 2695 Genç Sarı-Kümüjek'i
 Sana getirdim, dedi.
 Aklınız, gönlünüz uyuşursa,
 Altı günün başında,
 Babanın evine gidip,
 2700 Toy, şölen düzenleriz" dedi.
 Zavallı iki genç
 İki elle tokalaştı,
 Karşılıklı birbirlerini dinlediler,
 İkisi birbirine düşüncesini açtı.
 2705 Altı gün geçti,
 Katan-Mergen bahadır
 İki genci peşine takıp,
 Ağabeyinin evine geldi.
 Gelip ak saraya girdi,
 2710 Ak sütün tadına baktı,
 Altmış çeşit yemekten yiyip,
 Şimdi oturup dinlendi.
 Katan-Mergen bahadır
 Ağabeyine şöyle dedi:
 2715 "Ak-boro ata binen
 Benim kardeşim Ak-Bökö
 Ana, babası esarette ölmüş
 Genç kız Sarı-Kümüjek ile
 Evelenecek diye

*Albatı-congo car ediger" – dedi.
 Onı ukkan Katan-Kökşin
 Süünbes boyı süüne berdi,
 Albatı-conın cuuy berdi,
 Aydı turganı mindiy boldı:
 "Taygaga tüñey et beleteger,
 Talayga tüñey arakı azıgar,
 Togus cıl toy ederis,
 Ceti cıl cırgal ederis.
 Iraak catkan ulustarga
 Elçi sler iyiger,
 Cuuk catkan uluska
 Car sler ediger.
 Aksaktarı attu kelzin,
 Sokorlorı cedektü kelzin" – dedi.
 Albatı-con cuulıp keldi,
 Altı kün bu ötpödi,
 Aydarı çok toy boldı,
 Ceti kün bu bolbodı,
 Oyun-cırgal baştala berdi.
 "Ayga koştıy ay çalıldı,
 Küñge koştıy kün çalıldı" – dep,
 Albatı-con aydıjıp turdı.
 Toydo men turuşpagam,
 Tögün aydar argam çok.
 As dep açınbagar,
 Köp dep kökübeger.*

2720 Halka duyurun" dedi.
 Onu işiten Katan-Kökşin
 Sevinmezdi sevindi,
 Halkı topladı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 2725 "Dağ gibi et hazırlayın,
 Deniz gibi içki hazırlayın,
 Dokuz yıl toy yaparız,
 Yedi yıl şölen yaparız.
 Uzakta yaşayan insanlara
 2730 Siz elçi gönderin,
 Yakında yaşayan insanlara
 Siz duyuru yapın.
 Aksaklar atlı gelsin,
 Körler kılavuzlu gelsin" dedi.
 2735 Halk toplanıp geldi,
 Altı gün hemen geçti,
 Anlatılamayacak kadar toy oldu,
 Yedi gün hemen geçti,
 Oyun, şölen başladı.
 2740 "Aya eş ay ısıdı,
 Güneşe eş güneş ısıdı" diye,
 Halk kendi arasında konuştu.
 Ben o toyda bulunmadım,
 Yalan söyleyecek hâlim yok,
 2745 Az diye kızmayın,
 Çok diye övünmeyin.

Ozo, ozo, ozo, çakta,
 Oturgan ulus çok tujunda,
 Erte, erte, erte öydö,
 Emdigi ulus çok tujunda
 Keen çañkır Altayda
 Togus süüri taygalu,
 Togus kara talaylu,
 Tük tanışpas mal azıragan,
 Til bilişpes con başkargan,
 Tayga keptü cööjö eelegen,
 Talay keptü cer eelegen,
 Togus tüñey kezerlü,
 Togus tüñey baatırlu,
 Toguzon eki üyelü,
 Togus buluñdu örgöölü,
 Altın-Tana abakaylu,
 Ayana dep cañıs kıstu,
 Ak-boro atka mingen
 Şulmus-Şunı uuldu,
 Kıyılıp ölör tını çok,
 Kızarıp agar kanı çok
 Kaldan-kaan curtaptır.
 Aylık cerdeñ kös körötön
 Eki tüñey boro şoñkor
 Togus buluñdu kök örgööni
 Aylandıra körüp, şindep oturat.
 Cıldık cerdeñ cıt alatan
 Eki tüñey boro taygıl
 Ejik boydo catkılayt.
 Aydıñ baji aylaşkança,
 Cıldıñ baji cılışkança,
 Cıda mizi caltırap,
 Altayına cuu kirbeytir.
 Şulmis-Şunı uulı
 Er cajına cede bertir,
 Şulmis-Şunı em bolgojin
 Ak kayırçaktı açta tarttı,
 Altın sudur biçik aldı,
 Caya salıp, kıçıra berdi.
 Altı küñge kıçırala,
 Kaldan-kaan adazına,
 Altın-Tana enezine
 Aytkan sözi mindiy boldı:
 "Ceten tayga ajıra,

ilk, ilk, ilk çağda,
 Oturan insanlar yokken,
 Evvel, evvel, evvelki zamanda,
 5 Şimdiki insanlar yokken
 Görklü çakır Altay'da
 Dokuz sivri dağlı
 Dokuz kara ırmaklı,
 Tüyleri farklı hayvan besleyen,
 10 Dilleri farklı halk yöneten,
 Dağ gibi serveti olan,
 Deniz gibi yer sahiplenlen,
 Birbirine benzer dokuz yiğitli,
 Birbirine benzer dokuz bahadırlı,
 15 Doksan iki parçalı,
 Dokuz köşeli saraylı,
 Altın-Tana eşli,
 Ayana adlı tek kızlı,
 Ak-boro ata binen
 20 Şulmus-Şunı oğullu,
 Alınacak canı yok,
 Kızarıp akacak kanı yok
 Kaldan-kaan yaşamış.
 Bir aylık yerden gören
 25 Birbirine benzer iki boz doğan
 Dokuz köşeli gök sarayı
 Çepeçevre bakıp, oturup inceledi.
 Bir yıllık yerden koku alan
 Birbirine benzer iki boz köpek
 30 Kapı önünde yatarı.
 Ayın başı dönüp dururken,
 Yılın başı kayıp geçerken,
 Kargı ucu parlayıp,
 Altay'ına düşman girmemiş.
 35 Oğlu Şulmus-Şunı
 Er yaşına yetmiş,
 Şimdiyse Şulmus-Şunı
 Çekip ak sandığı açtı,
 Kutsal altın kitabı aldı,
 40 Açıp okudu.
 Altı gün okuduktan sonra
 Babası Kaldan-kaan'a
 Anası Altın-Tana'ya
 Söyledikleri şunlar oldu:
 45 "Yetmiş dağın ötesinde,

Ceten talay keçire,
Til bilişpes con başkargan,
Tük tanışpas mal azıragan
Altan eki baatırlı,
Ceten eki cayzañdu,
Cüs ayrı bay terekütü,
Ak borcoñ örgöölü,
Çış araldıy cööjölü,
Cıltır kara abakaylu,
Temene-Koo cañıs kıstu,
Cıltır kara atka mingen
Cepten-kaan curtagan emtir.
Cerdıñ üsti ceten kaandı
Ceñip onçozın çıkkın emtir,
Altay üsti altan kaandı
Akalap onçozın baktırgan emtir.
Azıragan cañıs kızı bolzo,
Tegin kıs emes boltır,
Arı körüp baskajın,
Ayga tüñey ol emtir,
Beri körüp turgajın,
Kün carkındı ol emtir;
Ermek-kuuçını onıñ bolzo,
Eelip sokkon komustıy,
Aytkan sözi onıñ bolzo,
Altın kıldı topşuurdıy;
Eki budına kiygeni
Ekemeldü altın ödük,
Eki kolına sukkanı
Ekemeldü altın cüstük.
Onı barıp alatam,
Onıla kojo curtaytam” – dedi.
Onı ukkan Kaldan-kaan
Oturgan cerineñ turup çıktı.
“Onıñ altayına kirgen kiji
Oyto kayra kelbeyten, uulım,
Ogo kanayda bararga turuñ?
Anaar sege bararga
Aray erte, meñdebe, uulım.
Kemirçek söögin katkalak,
Keen cajın cetkelek,
Ak-boro adıñ bolzo,
Iyde-küçi kirgelek” – dep,
Kaldan-kaan uulına ayttı.
Onı ukkan Şulmıs-Şunı

50

55

60

65

70

75

80

85

90

Yetmiş ırmağın ötesinde,
Dilleri farklı halk yöneten,
Tüyleri farklı hayvan besleyen
Altmış iki bahadırlı,
Yetmiş iki cayzanlı,
Yüz dallı kutsal kavak ağaçlı,
Apak saraylı,
Sık orman gibi servetli,
Parlak kara eşli,
Temene-Koo adlı tek kızlı,
Parlak kara ata binen
Cepten-kaan yaşamış.
Yerin üstündeki yetmiş kağanın
Hepsini yenmiş,
Altay üstündeki altmış kağanın
Hepsini kendisine tabi kılmış.
Büyüttüğü tek kıızıysa,
Sıradan kız değilmiş,
İleri bakıp yürürken,
O aya eş olurmuş,
Beri bakıp dururken,
O güneş gibi parlamış,
Onun sözü sohbeti ise,
Eğilip çalınan kopuz gibi,
Onun sözleri ise,
Altın kıllı topşuur gibi;
İki ayağına giydiği
İşlemeli altın ayakkabı,
İki eline taktığı
İşlemeli altın yüzüktür.
Gidip onu alacağım,
Onunla birlikte yaşayacağım” dedi.
Onu işiten Kaldan-kaan
Oturduğu yerden kalktı.
“Onun yurduna giren insan
Tekrar geri gelemmez, oğlum,
Ona nasıl gideceksin?
Senin oraya gitmen için
Biraz erken, acele etme, oğlum.
Kıkırdak kemiğin sertleşmek üzere,
Er yaştan yetmek üzere,
Ak-boro atının ise,
Gücü, kuvveti girmek üzere” diye,
Kaldan-kaan oğluna söyledi.
Onu işiten Şulmıs-Şunı

Mınayda aydıp turbay kaydıtı:
 "Er ölböskö altın ba,
 At ölböskö möñün be?
 Cakşı erdiñ söögi
 95 Cuu cerinde dejeten,
 Cakşı attıñ söögi
 Çan cerinde dejeten.
 Temene-Koo kıstı
 Barıp men ekelbegençe,
 Bu altayga cürbezim,
 100 Bu cerge toktobozım" – dedi.
 Altın bozogozın altap çıktı,
 Temir bozogozın teep çıktı,
 Altın çakızına bazıp keldi,
 Ak-borozın eerter berdi.
 105 Calañ bolgon tokumın
 Caya tudup arta saldı,
 Küler artaş eerin
 Külüy tudup atka saldı,
 110 Tolgomolu kuyuşkanın
 Tolgoy tudup atka suktı,
 Alın koloñı altan koloñ
 Aylandıra bazıp caba tarttı,
 Töş koloñı törtön koloñ
 Ebire bazıp eptey tarttı.
 115 Toguzon eki tekpeleü
 Temir caazın ala soktı,
 Ayañ bolgon cardına
 Aylandıra tudup, cüktenip aldı,
 120 Kara bolot üldüzin
 Karı boygo ile soktı,
 Kara bolot cıdazın
 Koliy tudup kıstanıp aldı,
 Altın çakı bajınañ
 125 Altan añnıñ moynınañ etken
 Kayış çılbirdi çeçe tarttı.
 Küler üzeñini çöyö teep,
 Ak-borozına minip aldı.
 Ada-enezile cakşılajıp,
 130 Aydıp turbay emdi kaydıtı:
 "Cakşı bolzın, adam, - diyt,
 Ezen bolzın, enem" - diyt.
 Arı bolup eles etti.
 Turgan izi artıp kaldı,
 135 Bargañ izi çok boldı.

Hemen şöyle dedi:
 "Er ölmezse altın mı,
 At ölmezse gümüş mü?
 İyi erin cesedi
 95 Savaş yerinde kalır derler,
 İyi atın cesedi
 Cenk yerinde kalır derler.
 Temene-Koo kıızı
 Ben gidip getirmezssem,
 100 Bu yurttta yaşamam,
 Bu yerde durmam" dedi.
 Altın eşğini adımlayıp çıktı,
 Demir eşğini tepip çıktı,
 Yürüyüp altın at direğine geldi,
 105 Ak-boro'sunu eyerledi.
 Ova gibi eyer keçesini
 Yayıp ata yerleştirdi,
 Bronz eyerini
 Bağlayıp ata yerleştirdi,
 110 Dolamalı kuskunu
 Dolayıp ata taktı,
 Ön kolanı altmış kolan
 Dolayıp çekti,
 Döş kolanı kırk kolan
 115 Etrafında dönüp ustalıkla çekti.
 Doksan iki çentikli
 Demir yayını aldı,
 Dağ gibi omzuna
 Takıp yüklendi,
 120 Kara çelik kılıcını
 Omuz hizasına taktı,
 Kara çelik kargısını
 Eline alıp kavradı,
 Altın direğin başından
 125 Altmış hayvanın boynundan yapılmış
 Kayış yuları çözdü.
 Bronz dizgini tepip,
 Ak-boro'suna bindi.
 Anası, babasıyla vedalaşıp,
 130 Şunları söyledi:
 "Hoşça kal, babacığım, dedi,
 Esen kal, anacığım, dedi.
 Hızla uzaklaşıp gitti.
 Durduğu yerdeki izi kaldı,
 135 Gittiği izi yok oldu.

Şulmıs-Şunı baatır

Tün bolgondo, uyku çoktoñ,

Tüş bolgondo, amır çoktoñ

Türgeñ-tükey barıp cadat.

Ceten tayga ajıp cüret,

Ceten talay keçip cüret.

Ajıp kelgen cerineñ

Cılım taştar cemirilip turat,

Keçip kelgen cerineñ

Caan suular çaybalıp turat.

Emdi körüp turar bolzo,

Ceten eki üyelü,

Altan eki toluktu

Ayziñ-bayziñ ayga turat,

Ak bulutka cedip kalgan

Ak kemirçek örgöö turat.

Onıñ emdi canında

At tınıjı kuu tumandıy,

Albatı-cüzi kızıl örttiy.

Ança-mınça bolbodi,

Tabış emes tabış boldı,

Cer-teñeri silkine berdi.

Emdi körüp turar bolzo,

Cepten-kaan örgöözineñ çıgat,

Altın bozogozın altap iyet,

Altaydıñ üstin acıktap turat,

Cerdiñ üstin ebire köröt:

"Kañça cılga curtagam,

Altayıma cuu kirbegen edi,

Kandıy alıp kirdi? – diyt,

Ceten kaandı ceñerimde,

Cerime neme baspagan edi,

Kandıy kezer keldi - diyt,

Açu-koron kıygırıp turat,

Ama-tomo sıgırıp turat.

"Altan eki baatırlarım,

Togus tüñey cayzañdarım,

Aytkanımdı ugugar – diyt,

But bajına turugar – diyt,

Türgeñ beri keliger" – diyt.

Onı ukkan baatırları

Togus tüñey cayzañdarı

Carış edip cügürüp kelet,

Carış keptü surap turat:

140

145

150

155

160

165

170

175

Bahadır Şulmus-Şunı

Gece olunca, uyumaksızın,

Gündüz olunca, dinlenmeksizin

Hızla gitti.

Yetmiş dağı aşıp gitti,

Yetmiş ırmağı geçip gitti.

Aşıp geldiği yerlerden

Düz taşlar yıkıldı,

Geçip geldiği yerlerden

Büyük ırmaklar coştı.

Şimdi baktı ki,

Yetmiş iki parçalı,

Altmış iki köşeli

Ak saray aya karşı duruyor,

Ak buluta yetip kalmış.

Ak kıkırdak gibi saray duruyordu.

Şimdi onun yanında

At nefesi ak sis gibi,

Halkın yüzü kızıl alev gibiydi.

Çok zaman geçmedi,

Sese benzemez ses duyuldu,

Yer, gök sallandı.

Şimdi baktı ki,

Cepten-kaan sarayından çıktı,

Altın eşiğini adımladı,

Altay'ın üstünü inceledi,

Yerin üstüne çepeçevre baktı:

"Kaç yıl yaşadım da,

Altay'ıma düşman girmedi,

Hangi alp girdi? dedi,

Yetmiş kağanı yendiğimde,

Yerime kimse basamamıştı,

Hangi yiğit geldi, dedi,

Acı acı bağırdı,

Türlü şekilde ılık çaldı.

"Altmış iki bahadırım,

Birbirine benzer dokuz cayzanım,

Söyleyeceklerimi dinleyin, dedi,

Hazırda bekleyin, dedi,

Hemen buraya gelin" dedi.

Onu işiten bahadırları

Birbirine benzer dokuz cayzanı

Yarışarcasına koşup geldiler,

Yarışarcasına sordular:

"Adı çıkkın kaanibis,
 Colı carlu kezeribis,
 Atanar colis kayda bolor?
 Aydıp beriger kaanibis", - dejet.
 Katu bütken Cepten-kaan
 Kara kabagın cemire kördi,
 Kara közine kan çağıldı,
 Aytkan sözi mindiy boldı:
 "Üldü mizi mızıldap,
 Cuu kirgen bolbozın,
 Cıda mizi cıltırap,
 Alıptar kelgen bolbozın,
 Altayımdı köriger" – dedi.
 Ança-mınça öy ödöt,
 Ak-boro atka mingen
 Şulmıs-Şunu baatır
 Katu bütken Cepten-kaannıñ
 Ak borcoñ örgözüne
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Açu-koron kıyğı saldı,
 Ama-tomo sığıra berdi,
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Adıjar oğıñ bar bolzo,
 Beri çık, adıjalık!
 Aydar söziñ bar bolzo,
 Beri kel, kuuçındajalık!
 Temene-Koo kızındı
 Alarga amadap kelgen edim.
 Cañıs kızın berbes bolzoñ,
 Ceezelü curtıñdı
 Koozolu curtıñdı
 Kodorıp men çaçarım,
 Katu bütken boyıñnıñ
 Kara bajiñ kezerim" – dedi.
 Kara bolot üldüzin
 Kaya-taşka cañıp turat,
 Kara bolot cıdazın
 Kara cerge kadap turat.
 Onı körgön Cepten-kaannıñ
 Bogono söögi bojoy berdi,
 Bolçok cüregi bort etti,
 Turgan cerine otura tüşti,
 Aytkan sözi mindiy boldı:
 "Akır, akır, uulım, - diyt,
 Akır, akır, balam, - diyt,

180 "Adı ünlü kağanımız,
 Yaptıklarıyla şanlı yiğidimiz,
 Hangi yola çıkacağız?
 Söyle bize kağanımız" dediler.
 Sert yaratılışlı Cepten-kaan
 185 Kara kaşlarını çattı,
 Kara gözlerine kan yığıldı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Kılıç ucu parlayıp,
 Düşman girmiş olmasın,
 190 Kargı ucu ışıldayıp,
 Alplar gelmiş olmasın,
 Altay'ıma bakın" dedi.
 Bir süre geçti,
 Ak-boro ata binen
 195 Bahadır Şulmus-Şunu
 Sert yaratılışlı Cepten-kaan'ın
 Apak sarayına
 Hemen yetip geldi.
 Acı acı nara attı,
 200 Türlü şekilde ısıklık çaldı,
 Şunları söyledi:
 "Atışacak okun varsa,
 Beri çık, atışalım!
 Söyleyecek sözün varsa,
 205 Beri gel, konuşalım!
 Temene-Koo kızını
 Almak için geldim.
 Tek kızını vermezsen,
 210 Yosunlu yurdunu
 Başaklı yurdunu
 Ben dağıtıp saçarım,
 Sert yaratılışlı bedenini
 Kara başını keserim" dedi.
 Kara çelik kılıcını
 215 Kayaya, taş vurdı,
 Kara çelik kargısını
 Kara yere sapladı.
 Onu gören Cepten-kaan'ın
 Kısa kemikleri yumuşadı,
 220 Yuvarlak yüreği sızladı,
 Durduğu yere oturdu,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Dur, dur, oğlum, dedi,
 Dur, dur, yavrum, dedi,

*Kiji bolzo kuuçındajatan,
 Mal bolzo kiştejeten – diyt, -
 Kaji cerdeñ kelgen ediñ?
 Kaji cerdi köstögön ediñ?
 Adı-colıñ kem bolor?
 Adañ-eneñ kem bolor?
 Kandıy kezer sen ediñ
 Kandıy baatır sen ediñ?”
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Cepten-kaanga aydıp turat:
 “Ceten tayga ajıp kelgem,
 Ceten talay keçip kelgem.
 Adım bolzo Şulmus-Şunı,
 Adam bolzo Kaldan-kaan,
 Enem bolzo Altın-Tana.
 Slerdiñ cañıs kızıgardı
 Kudalap kelgen men edim.
 Onı ukkan Cepten-kaan
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 “Ak bulutka бүркеткен,
 Altan eki toluktu,
 Altan eki buluñdu
 Altı süüriniñ beltirinde
 Ozogı çakta kadagan
 Altın çakım bar edi.
 Onı barıp ekeli,
 Ejigime kondırıp ber.
 Ol cakıltamdı бүдүрзең,
 Temene-Koo algayıñ” dedi.
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Eles edip cüre berdi.
 Ağın suular ańdanıp turat,
 Ağaş-taştar oodılıp turat,
 Kara tobrak kaynap turat,
 Kün carkını böktölö beret.
 Toguzon tayga ajıp cüret,
 Toguzon talay keçip cüret.
 Aydıñ bajı aylanıp ödöt,
 Cıldıñ bajı cılıp ödöt.
 Baza birde barıp catsa,
 Ak-borozı tura tüşti,
 Sol kulagın solıy saldı,
 Oñ kulagın olıy saldı,
 Altaydıñ üstin emdi bolzo,
 Tıñdap berbey emdi kayttı.*

’ 225

230

235

240

245

250

255

260

265

İnsan olsa konuşur,
 At olsa kişneşir, dedi,
 Nereden geldin?
 Nereye gidiyorsun?
 Adın sanın nedir?
 Anan, baban kimdir?
 Sen nasıl bir yiğitsin
 Sen nasıl bir bahadırsın?”
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 Cepten-kaan’a şöyle dedi:
 “Yetmiş dağ aşıp geldim,
 Yetmiş ırmak geçip geldim.
 Adım Şulmus-Şunı,
 Babam Kaldan-kaan,
 Anamsa Altın-Tana’dır.
 Sizin tek kızınızı
 İstemeye geldim.
 Onu işiten Cepten-kaan
 Hemen şöyle dedi:
 “Ak bulutla örtülmüş,
 Altmış iki köşeli,
 Altmış iki cepheli
 Altı zirvenin kavşağında
 İlk çağda saplanmış
 Altın direğim vardı.
 Gidip onu getirip,
 Kapıma bırak.
 Bu emrimi yerine getirirsen,
 Temene-Koo’yu alırsın” dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 Hızla gidip uzaklaştı.
 Akar sular dalgalandı,
 Ağaçlar, taşlar parçalandı,
 Kara toprak kaynadı,
 Güneş ışığı kapandı,
 Doksan dağı aşıp gitti,
 Doksan ırmağı geçip gitti.
 Ayın başı dolanıp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Böylece gidip dururken,
 Ak-boro’su durdu,
 Sol kulağını sola eğdi,
 Sağ kulağını sağa eğdi,
 Şimdiyse Altay’ın üstünü,
 Dinleyip durdu.

Onı körgön Şulmus-Şunu
 Ak-borozınañ surap turat:
 "Tüşte bolzo kanadım!
 Tünde bolzo nökörim!
 Neni bildiñ, Ak-borom?
 Neni seztiñ, ercinem?
 Cajırbay mege aydıp ber" – diyt.
 Aylanayın Ak-borozi
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Barar colıbis katu emtir,
 Keler colıbis küç emtir.
 Altın çakı degeni
 Cer-teñeriniñ kindigi emtir,
 Cetkerlü otlo calbıstanar boltır.
 Onı tutkan kiyninde
 Ot-calbıška aldırarıs,
 Kelgen izis bar bolor,
 Bargan izis çok bolor.
 Ceten eki toluktu,
 Altan eki üyelü
 Ces kara tayga bar emtir.
 Ceti cerdeñ üze atsañ,
 Ceten eki baştu
 Ceek-cılannıñ curtı bolor.
 Ceten eki onıñ bajın
 Ceten başka çaçılta at,
 Cetkerlü bütken boyın
 Ceti cerdeñ oyo at,
 Ceten kat terezin
 Ceten başka sıyra tart.
 Kiyip alzaas, kuyak bolor,
 Ot calbıška çıdaytan
 Onoñ başka neme çok emtir" – dedi.
 Onı ukkan Şulmus-Şunu
 Adınıñ oozın buura tarttı,
 Ces kara tayğanı köstöp,
 Cortıp iybey emdi kayttı.
 Ança-mınça bolbodi,
 Ces kara taygaga
 Şulmus-Şunu baatır
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Ayañ bolgon cardınañ
 Toguzon eki tekpelü
 Temir caazın alıp aldı,
 But kırına tura tüşti,

270 Onu gören Şulmus-Şunu
 Ak-boro'suna sordu:
 "Gündüz kanadım!
 Geceyse dostum!
 Neyi bildin, Ak-borom?
 275 Neyi sezdin, kıymetlim?
 Gizlemeden bana söyle" dedi.
 Kurban olduğum Ak-boro'su
 Hemen şöyle dedi:
 "Gittiğimiz yolumuz katıymış,
 280 Geldiğimiz yolumuz güçmüş.
 Altın at direği dediği
 Yerin, göğün göbeğiymiş,
 Kuvvetli ateş içinde duruyormuş.
 Onu tuttuktan sonra
 285 Kendimizi ateşe kaptırırız,
 Geliş izimiz var olur,
 Gidiş izimiz yok olur.
 Yetmiş iki köşeli
 Altmış iki parçalı
 290 Bakırdan kara dağ varmış.
 Atıp yedi yerinden vurursan,
 Yetmiş iki başlı
 Ceek-cılan'ın yurdudur orası.
 Onun yetmiş iki başını
 295 Vurup yetmiş tarafa saç.
 Şeytan yaratılışlı bedenini
 Atıp yedi yerinden vur,
 Yetmiş kat derisini
 Yetmiş yerinden çekip sıyr.
 300 Onu giyersek, bize zırh olur,
 Ateşe dayanıklı
 Ondan başka şey yokmuş" dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunu
 Atının ağzını geri çevirdi,
 305 Bakır kara dağa yönelip,
 Hemen koşturdu.
 Çok zaman geçmedi,
 Bakır kara dağa
 Bahadır Şulmus-Şunu
 310 Hemen yetip geldi.
 Dağ gibi omzundan
 Doksan iki çentikli
 Demir yayını çekip aldı,
 Diz üstü çöktü,

Temir caazın teep tarttı,
Tize boygo sala koydı,
Ces kara tayganı
Ceti cerdeñ üze attı,
Cer-teñeri silkine berdi,
Ot-calbıjı cayıla berdi,
Biyik tuular bajı sındı,
Ces kara bu tayga
Cer başka çaçıla berdi,
Ceten eki bu baştu
Ceek-cılan çıga kondı.
Şulmus-Şunı baatır
Ceten eki onıñ bajın
Cer başka çaçılta attı,
Cetkerlü bütken boyın
Ceti cerdeñ oyo attı.
Ak-borozınañ tüje kondı,
Kara kılış bıçağın
Karı boydoñ suura soktı,
Ceek-cılan terezin
Ceten başka sıyra tarttı,
Kañça cılga elebes,
Ot-calbıška ol küybes
Kara kuyak kiyim etti.
Ak-boro ercine bolzo,
Aylana bazıp, silkinip iydi –
Kara koñus bolo berdi,
Erlü bütken Şulmus-Şunı
Cada tüşüp, silkinip iydi –
Ceek-cılan bolo berdi.
Altı süüriniñ beltirinde
Altın çakıga cüre berdi.
Kañça kire öy ötkön –
Baatır boyı bilbey cüret.
Baza birde körüp turza,
Altı süüri beltiri emtir,
Altın çakı turgan emtir.
Şulmus-Şunı baatır
Altın çakını kodoro tarttı –
Altaydıñ üsti ot boldı.
Şulmus-Şunı baatır
Çıdajıp bolboy emdi turat,
Ceek-cılan terezile
Ot-calbıştı caba tudat.
Altın çakı tözineñ

315 Demir yayını çekti,
Dizinin üstüne koydu
Bakır kara dağı
Atıp yedi yerinden vurdu,
Yer, gök sallandı,
320 Harlı ateş yayıldı,
Yüce dağların başı çöktü,
Bakır kara bu dağ
Yeryüzüne saçıldı,
Yetmiş iki başlı
325 Ceek-cılan çıktı
Bahadır Şulmus-Şunı
Onun yetmiş iki başını
Vurup yeryüzüne saçtı,
Şeytan yaratılışlı bedenini
330 Atıp yedi yerinden vurdu.
Ak-boro'sundan indi,
Kara kılıç gibi bıçağını
Omzundan çekip çıkardı,
Ceek-cılan'ın derisini
335 Yetmiş yerinden sıyrıp çekti,
Yıllar boyunca bozulmaz,
Harlı ateşte yanmaz
Kara zırh gibi giyim yaptı.
Ak-boro kıymetli atıysa,
340 Etrafında dönüp silkindi,
Kara böcek oluverdi,
Er yaratılışlı Şulmus-Şunı
Yatıp silkindi,
Ceek-cılan'a dönüştü.
345 Altı zirvenin kavşağında
Altın at direğine doğru yola çıktı.
Ne kadar zaman geçtiğini
Bahadır kendisi de bilemedi.
Bir de baktı ki,
350 Altı zirvenin kavşağına gelmiş,
Altın at direği duruyormuş.
Bahadır Şulmus-Şunı
Altın at direğini çekip çıkardı.
Altay'ın üstünü ateş kapladı.
355 Bahadır şulmus-Şunı
Bu duruma dayanamadı,
Ceek-cılan'ın derisiyle
Ateşi tuttu.
Altın at direğinin dibinden

Çedirgen ot çöyilip turat,
 Erlü bütken baatır
 Eder nemezin tappay turat.
 Ercine bolgon ak-borozi
 Onı körüp aydıp turat:
 "Aylandıra körzöñ, Şulmus-Şunı,
 Altı süüri taygalar turat,
 Altın çakı tözine
 Kodoro tartıp, salıp iyeñ" – dedi.
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Altı tüñey altı tayganı
 Kodoro tartıp, salıp iydi,
 Altın çakı ot-calbiji
 Öçö berbey emdi kayttı.
 Şulmus-Şunı baatır
 Altın bolgon çakını
 Ak-borozına öñörüp iydi,
 Arı bolup, cortıp iydi.
 Caan-caan taygalar
 Calañ bolup artıp kalat,
 Caan-caan talaylar
 Caradınañ ajıp turat.
 Aydıñ baji aylanıp ödöt,
 Cıldıñ baji cılıjıp ödöt,
 Togus cılđañ ödö bergenin
 Şulmus-Şunı bilbey cüret.
 Cepten-kaan körüp turza,
 Şulmus-Şunı baatır
 Togus cılđañ aja bertir,
 Keler öyineñ ödö bertir.
 "Altan eki baatırlarım,
 Togus tüñey cayzañdarım,
 Aytkanımdı ugugar,
 Cuu-kuyagaardı kiyiger! – dedi.
 Şulmus-Şunı baatırdıñ
 Ölüp kalganı cart – dedi,
 Kaldan-kaan adazın
 Barıp cuulap alatam – dedi,
 Ak malın aydaarım – dedi, -
 Albatı-conın olcoloorım" – dedi.
 Kara çerüzi kaynay berdi,
 Kalık-conı kıymıray berdi.
 Anayıp turgan bajında
 Ceten eki üyelü,
 Altan eki toluktu

360 Kıvılcımlar saçıldı,
 Er yaratılışlı bahadır
 Ne yapacağını bilemedi.
 Kıymetli atı ak-boro
 Onu görüp şöyle dedi:
 365 "Etrafına bak, Şulmus-Şunı,
 Altı zirveli dağlar var,
 Altın at direğinin dibine
 Söküp bırak" dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 370 Birbirine benzer altı dağı
 Söküp, getirip bıraktı.
 Altın at direğinin harlı ateşi
 Şimdi söndü.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 375 Altın at direğini
 Ak-boro'sunun eyerinin önüne koydu,
 Atını koşturup uzaklaştı.
 Yüce yüce dağlar
 Yazı olup kaldılar,
 380 Büyük büyük ırmaklar
 Kıyılarından taştilar.
 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti,
 Dokuz yıl geçtiğini
 385 Şulmus-Şunı anlayamadı.
 Cepten-kaan baktı ki,
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Dokuz yıldan fazladır yok,
 Geliş zamanı hayli geçmiş.
 390 "Altmış iki bahadırım,
 Birbirine benzer dokuz cayzanım,
 Söyleyeceklerimi dinleyin,
 Savaş elbiselerinizi giyin! dedi.
 Şulmus-Şunı bahadırın
 395 Ölüp kaldığı açık, dedi,
 Babası Kaldan-kaan'ın
 Gidip yurdunda savaşacağım, dedi,
 Ak hayvanını süreceğim, dedi,
 Halkını esir alacağım" dedi.
 400 Kara askeri kaynadı,
 Halkı hareketlendi.
 Bunlar olurken
 Yetmiş iki parçalı,
 Altmış iki köşeli

Ayziñ-bayziñ taygazı
 Seles edip tura kaldı,
 Ceten eki talayı
 Çaybalıjıp artıp kaldı,
 Ak borcoñ örgözi
 Añtarıla berbey emdi kayttı.
 Onı körgön Cepten-kaan
 Alañ kaykap tura berdi.
 Ança-mınça bolbodi,
 Ak-boro atka mingen
 Şulmus-Şunı baatır
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Altın bolgon çakını
 Cepten-kaannıñ ejigine
 Kondırıp berbey emdi kayttı.
 Altın çakı çedirgeni
 Teñeri tübine cedip turat,
 Ot calbıjı onıñ bolzo,
 Cerdiñ üstüne cayılıp turat.
 Cepten-kaannıñ altayı
 Cemirilerge cede berdi.
 Eltan eki toluktu
 Altın-bayziñ örgözi
 Tal ortoloy küye berdi,
 Caan-caan talayları
 Soolıp turdı,
 Biyik-biyik tuuları
 Üzülip turdı,
 Cış araldıy cöjözi
 Küyüp turdı,
 Tük tanışpas ak malı,
 Til bilişpes albatızı
 Kırılıp turdı.
 Onı körgön Cepten-kaan
 Korkıbas boyı korkıy berdi,
 Calınbas boyı calına berdi.
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Kalak-kokıy, uulım, diyt,
 Kalak-koron, balam, - diyt,
 Altın çakı degenim
 Cer-teñeriniñ kindigi boltır,
 Ak malım bojoorgo cetti,
 Albatı-conım kırılarga cetti.
 Altın çakını Şulmus-Şunı,
 Altayımnañ ıratsañ,

405 Zengin saray gibi dağı
 Yerinden oynayıp sallandı,
 Yetmiş iki ırmağı
 Dalgalanıp durdu,
 Apak sarayı
 410 Hemen yıkıldı.
 Onu gören Cepten-kaan
 Şaşırıp kaldı.
 Çok zaman geçmedi,
 Ak-boro ata binen
 415 Bahadır Şulmus-Şunı
 Yetip geldi.
 Altın at direğini
 Cepten-kaan'ın kapısına
 Hemen bıraktı.
 420 Altın at direğinin kıvılcımı
 Göğün dibine ulaştı,
 Onun harlı aleviyse,
 Yerin üstüne yayıldı.
 Cepten-kaan'ın yurdu
 425 Neredeyse yıkıldı.
 Altmış iki köşeli
 Altın sarayı
 Tam ortasından yandı,
 Büyük büyük ırmakları
 430 Çekilip durdu,
 Yüce yüce dağları
 Çöküp durdu,
 Sık orman gibi serveti
 Yanıp durdu,
 435 Tüyleri farklı ak hayvanı,
 Dilleri farklı halkı
 Kırılıp durdu,
 Onu gören Cepten-kaan
 Korkmazdı korktu,
 440 Yalvarmazdı yalvardı.
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Âh, âh, oğlum, dedi,
 Zavallı yavrum, dedi,
 Altın at direği dediğim
 445 Yerle göğün göbeğiymiş,
 Ak hayvanım tükenmek üzere,
 Halkım kırılmak üzere.
 Altın at direğini Şulmus-Şunı,
 Altay'ımdan uzaklaştırırsan,

Albatı-conımniñ artkanın al,
 Aparıp ordına kondırzañ – diyt,
 Ak malımniñ artkanın al” – diyt.
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Açınbas boyı açındı,
 Tarınbas boyı tarındı,
 Açu-koron kıygırdı:
 “Öçöbösti öçögön uçun
 Ölümdi meneñ alarıñ,
 Bazınbastı bazingañ uçun
 Bajiñdı men cararım,
 Koozolu curtıñdı
 Koskorıp men çaçarım,
 Ceezelü curtıñdı
 Cemirip men çaçarım” - dedi.
 Ak-borozına minip iydi,
 Altın çakını kodoro tarttı,
 Ceek-cılanıñ terezile
 Orop iybey emdi kayttı,
 Alın canına öñörıp aldı,
 Arı bolup cüre berdi.
 Altı tayga beltirine
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Altın çakını ordına
 Kondırıp salbay emdi kayttı.
 Cepten-kaannıñ altayın köstöp,
 Cürüp iybey emdi kayttı.
 Cepten-kaan sananıp turza,
 Ak-boro atka mingen
 Şulmus-Şunı baatır
 Tegin kiji emes boltır.
 Kaçan tübinde barala,
 Öç nekeyteni cart emtir.
 Onı kanayıp cogoltorgo
 Ep-arganı bedrep turat.
 Altan eki baatırlarıla,
 Togus tüñey cayzañdarıla
 Şüüjip emdi mında turat.
 Şulmus-Şunı baatırdı
 Ceñeten epti tappay,
 Cepten-kaan minayda aydat:
 “Altay üstin aylandıra kördim,
 Cerdiñ üstin ebirede kördim,
 Onı ceñeten neme çıkpadı.
 Turganı cañıs süme bar emtir:

450 Halkımın geri kalanını al,
 Götürüp yerine bıraksan, dedi,
 Ak hayvanımın gerisini al” dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 Kızmadı kızdı,
 455 Öfkelenmezdi öfkeleni,
 Acı acı bağırdı:
 “Kinlenmezi kinlendirdiğin için
 Ölümün benden olacak,
 Basılmazı bastığın için
 460 Başını ben yaracağım,
 Başaklı yurdunu
 Ben yıkıp saçarım,
 Yosunlu yurdunu
 Ben dağıtıp saçarım” dedi.
 465 Ak-boro’suna bindi,
 Altın at direğini yerinden çıkardı,
 Ceek-cılan’ın derisiyle
 Sarıp sarmaladı,
 At üstünde önüne yerleştirdi,
 470 Atını koşturup ilerledi.
 Altı dağın kavşağına
 Hızla yetip geldi.
 Altın at direğini yerine
 Saplayıp yerleştirdi.
 475 Cepten-kaan’ın yurduna yönelip,
 Atını hızla koşturdu.
 Cepten-kaan düşündü ki,
 Ak-boro ata binen
 Bahadır Şulmus-Şunı
 480 Boş kişi değilmiş.
 İşin sonuna kadar
 Öc alma niyeti açılmış.
 Onu nasıl yok edeceğinin
 Çözümünü aradı.
 485 Altmış iki bahadırıyla,
 Birbirine benzer dokuz cayzaniyla
 Burada düşünüp durdu.
 Şulmus-Şunı bahadırı
 Yenecek çare bulamayıp,
 490 Cepten-kaan şöyle dedi:
 “Altay’ın üstüne hep baktım,
 Yerin üstüne çepeçevre baktım,
 Onu yenecek hiçbir şey çıkmadı.
 Yapılacak tek bir şey varmış:

Üç-Kurbustan kудaydıñ
 Eki köziniñ ortozında
 Çööçöydi meñ bär.
 Onı barıp ekelze,
 Temene-Koonı alzin deer.
 Üç-Kurbustan cerineñ
 Oyto kiji canbas cañdu" – dedi.
 Onço oturgan cayzañdarı
 Cepten-kaanniñ sümezın
 Bir kijidiy carattılar,
 Şulmus-Şunı baatırdıñ
 Ölörine ijendiler.
 Anayıp turgan bajında
 Ak-boro atka mingen
 Şulmus-Şunı baatır
 Teñeri tübile uçup keldi,
 At çakızına cedip tüşti.
 Ak örgööniñ ejigin
 Aça tartpay emdi kayttı.
 Altın bozogonı ajıra bastı,
 Ak örgöögö kirip keldi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Çakıltañdı бүдүрдим – diyt,
 Cañıs kızın kayda – diyt,
 Altayıma aparatam – diyt,
 Amır-ençü cadatam" – diyt.
 Onı ukkan Cepten-kaan
 Sañıs bolup çapşınıp turat,
 Sarcu bolup kayılıp turat,
 Eder nemezin tappay turat,
 Eñ uçında mınayda aydat:
 "Meniñ közimniñ odı sen,
 Meniñ köksimniñ kanı sen,
 Kiyin künderim ıray berdi,
 Alın konogım astay berdi,
 Ölgölöktö seniñ iydeñdi
 Eki közimle körörgö sanangam.
 Mınañ ozo körüp cüderimde,
 Üç-Kurbustan kудayımniñ
 Eki köziniñ ortozında
 Çööçöygö meñ bar bolgon,
 Onı ekeleten argam çok.
 Altan eki baatırlarım bolzo,
 Attarıs bistiñ cetpes dejet,
 Togus tüñey cayzañdarım bolzo

495 Tanrı Üç-Kurbustan'ın
 İki gözünün ortasında
 Kadeh gibi ben var.
 Gidip onu getirirsen,
 Temene-Koo'yu alırsın demeli.
 500 Üç-Kurbustan'ın yerinden
 Hiçbir insan geri dönemez" dedi.
 Orada oturan bütün cayzanları
 Cepten-kaan'ın fikrini
 Hep bir ağızdan onayladılar,
 505 Şulmus-Şunı bahadırın
 Öleceğine inandılar.
 Bunlar olurken
 Ak-boro ata binen
 Bahadır Şulmus-Şunı
 510 Göğün dibinden uçarak geldi,
 At direğine yetip atından indi.
 Ak sarayın kapısını
 Hızla açtı.
 Altın eşiği adımladı,
 515 Gelip ak saraya girdi,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Emrinizi yerine getirdim, dedi,
 Tek kızın nerede, dedi,
 Altay'ıma götürreceğim, dedi,
 520 Rahat, huzurlu yaşayacağım" dedi.
 Onu işiten Cepten-kaan
 Sakız gibi yapıştı,
 Tereyağı gibi eridi,
 Yapacak bir şey bulamadı,
 525 En sonunda şöyle dedi:
 "Sen gözümün ateşisin,
 Sen göğsümün kanısın,
 Yaşadığım günler arttı,
 Yaşayacağım günler azaldı,
 530 Ölmek üzereyken senin gücünü
 İki gözümle görmek istiyorum.
 Bundan önce gördüm ki,
 Üç-Kurbustan tanrımın
 İki gözünün ortasında
 535 Kadeh gibi ben vardı,
 Onu getirecek gücüm yoktu.
 Altmış iki bahadırım ise,
 Atlarımızın gücü yetmez dediler,
 Birbirine benzer cayzanımsa

Küçibis bistiñ cetpes dejet.
Onı barıp ekelmeñ,
Altan eki baatırarım biyle,
Togus tüñey cayzañdarım biyle,
Cerdegi malımdı üze al,
Ak borcoñ örgöömö cat,
Temene-Koo kızımdı al,
Kalgançı cakıltamdı бүдүр – dedi.
Onı ukkan Şulmus-Şunı
Mınayda aydıp turbay kayttı:
"Atkan ok cuudañ canbas,
Aybılğan elçi coldoñ canbas.
Cuuk bolzo, ceti cıldañ,
Uzak bolzo, togus cıldañ
Slerdiñ ejigerge oyto kelerim,
Ne bolgonın aydıp bererim" – dedi.
Ak-boro adına mindi,
Arı bolup cüre berdi.
Tün bolzo, uykuzı çok,
Tüş bolzo, amırı çok,
Tümen tuular ajıp cüret,
Türgen suular keçip turat.
Aydıñ bajı aylanıp ödot,
Cıldıñ bajı cılıjıp ödot.
Kök tayganıñ bajına çıgat,
Kös cetkençe körüp turat.
Emdi körüp turar bolzo,
Cebeelü kara taş turat,
Köö kara çöl cadat,
Altan ayrı bay terek
Kara taştıñ canında turat.
Erlü bütken Şulmus-Şunı
Altan ayrı bay terekke
Cortıp kelbey emdi kayttı.
Ak-borozınañ tüje kondı,
Ercine adın buulay soktı,
Calañ bolgon tokumın
Caya salıp iybey kayttı,
Küler-kümüş eerin
Külüy tudup, castanıp iydi.
Cebeelü kara taştan
Ne körüner emeş dep,
Cada berbey emdi kayttı.
Bozom eñir kire berdi,
Bolçok to neme körünbedi,

540 Bizim gücümüz yetmez dediler.
 Gidip onu getirirsen,
 Altmış iki bahadırımı yönet,
 Birbirine benzer dokuz cayzanımı
 Yerdeki hayvanımın hepsini al,
 545 Apak sarayımda yaşa,
 Temene-Koo kızımı al,
 Son isteğimi yerine getir, dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 Şöyle dedi:
 550 "Atılan ok düşmandan dönmez,
 Gönderilen elçi yoldan dönmez.
 Yakın olsa, yedi yılda,
 Uzak olsa, dokuz yılda
 Sizin kapınıza tekrar gelirim,
 Ne olduğunu söylerim" dedi.
 Ak-boro atına bindi,
 Uzaklaşıp gitti,
 Gece uyku uyumaksızın,
 Gündüz dinlenmeksizin,
 560 Sayısız dağlar aşım gitti,
 Hızlı akan ırmaklar geçip gitti.
 Ayın başı dolanıp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Gök dağın başına çıktı,
 565 Göz yettiğince görüp durdu.
 Şimdi baktı ki,
 Kancalı? kara taş duruyordu,
 Kapkara çöl uzanıyordu,
 Altmış dallı kutsal kavak ağacı
 570 Kara taşın yanında duruyordu.
 Er yaratılışlı Şulmus-Şunı
 Altmış dallı kutsal kavak ağacına
 Atını koşturup geldi.
 Ak-boro'sundan indi,
 575 Kıymetli atını bağladı,
 Büyük eyer keçesini
 Yere yaydı,
 Bronz, gümüş eyerini
 Altına koyup, yaslandı.
 580 Kancalı kara taştan
 Ne görünür acaba diye,
 Şimdi yattı.
 Alaca karanlık akşam giriverdi,
 En ufak bir şey görünmedi,

Koyu eñir bolo berdi,
Koo kojoñ ugulbadı.
Ança-minça öy ötti,
Tün ortozi bolo berdi,
Tabış emes tabış uguladı,
Küzürt emes küzürt çıktı,
Caan tuular seleñdeje berdi,
Caan suular çaybalıja berdi.
Erlü bütken Şulmus-Şunı
Emdi şindep körüp turza,
Cebeelü kara taştıñ
Ejigi kayra açılıp kaltır.
Ança-minça bolbodi,
Kandıy da kiji çıgıp keldi,
Akır, onı körör dep,
Catkan cerineñ turup çıktı.
Arı bolup baskalakta,
Turgan kiji kire kondı,
Taş ejigi cabıla berdi.
Erlü bütken Şulmus-Şunı
Onı körüp kaykap turat,
Oyto kelip cada koyot.
Tañdaktalıp tañ adat,
Tamırlanıp kün çıgat,
Şulmus-Şunı baatır
Töjögineñ turup kelet.
Kös cetkençe körüp turza,
Köö kara bu çölgö
Kal çerü tolıp kaltır.
Onı körgön Şulmus-Şunı
Altan ayrı bay terekteñ
Ak-borozın çeçe tarttı,
Calañ bolgon tokumın
Caya tudup atka saldı,
Küler artaş eerin
Külüy tudup arta saldı,
Tolgomolu kuyuşkandı
Tolgoy tudup atka suktı,
Alın koloñdı alıp tarttı,
Kiyin koloñdı caba tarttı,
Töş koloñdı oroy tarttı,
Altın-kümüş üygenin
At bajına suga saldı,
Alıp tümen cuu-kuyagın
Alıp katay kiyip aldı,

585

590

595

600

605

610

615

620

625

Akşamın karanlığı çöktü,
Nağmeli türkü duyulmadı.
Bir süre geçti,
Gecenin ortası oluverdi,
Sese benzemez ses duyuldu,
Gürültüye benzemez gürültü çıktı,
Büyük dağlar sallandı,
Büyük ırmaklar dalgalandı.
Er yaratılışlı şulmus-Şunı
Şimdi dikkatle baktı ki,
Kancalı kara taşın
Kapısı geriye doğru açılmış.
Çok zaman geçmedi,
Oradan birisi çıkıp geldi,
Dur bakalım, ona bakalım diye,
Yattığı yerden kalktı.
İleri doğru yürürken,
Oradaki kişi içeri girdi,
Taş kapı kapandı.
Er yaratılışlı Şulmus-Şunı
Bu gördüğüne şaşırıp,
Tekrar gelip yattı.
Işıyıp tan attı,
Güneş damar damar ışıdı,
Bahadır Şulmus-Şunı
Yatağından kalktı.
Gözünün yettiğince baktı ki,
Kapkara bu çöle
Kalabalık asker toplanmış.
Onu gören Şulmus-Şunı
Altmış dallı kutsal kavak ağacından
Ak-boro'sunu çözdü,
Büyük eyer keçesini
Yayıp atına yerleştirdi,
Bronz eyerini
Tutup üstüne yerleştirdi,
Dolamalı kuskunu
Dolayıp ata taktı,
Ön kolanı alıp çekti,
Arka kolanı çekip taktı,
Döş kolanını çekip doladı,
Altın, gümüş dizginini
Atının başına soktu,
Sayısız savaş zırhını
Alıp üst üste giyindi,

Ak-borozına minip iydi,
 Kal çerüünü cuular dep,
 Cüre berbey emdi kayttı.
 Kal çerü ortozına kiret,
 Kalaptu caan soguş bolot.
 Arı sokso, altan muñnañ,
 Beri sokso, bejen muñnañ
 Kara çerü cıgılıp turat.
 Ak-boro bu adı
 Arı kalıp, arı tepseyt,
 Beri kalıp, beri tepseyt,
 Kal çerü astabay turat.
 Aydıñ bajı aylanıp öđöt,
 Cıldıñ bajı cılıp öđöt.
 Erlü bütken baatırdıñ
 Çağı-küçi cıgıp cüret.
 Kara ağaştıy kal çerüni
 Cük araydañ ceñip cıgat.
 Kal çerüniñ bu söögi
 Kara-korum bolup kaltır,
 Kızarıp akkan onıñ kanı
 Talay keptü turup kaltır.
 Şulmus-Şunı baatır
 Ak-borozına bazıp keldi,
 Altın calın sıymay tuttı,
 Adına emdi mine soktı,
 Cebeelü kara taşka
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Emdi körüp turgajın,
 Taş ejiktiñ canında
 Üç-Kurbustan turgan emtir.
 Eki köziniñ ortozında
 Çööçöyçö meñdü emtir.
 Şulmus-Şunı baatır
 Mıayda aydıp turbay kayttı:
 "Eki köziniñ ortozında
 Çööçöyçö meñdi ber – diyt, -
 Onı berbes emdi bolzoñ,
 Ölbös boyıñ ölöriñ – diyt, -
 Bazılbas boyıñ bazılarıñ" – diyt.
 Onı ukkan Üç-Kurbustan
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Öltürerge turgan bolzoñ,
 Türgen meni öltürüp sal,
 Korkıbay turgan sen bolzoñ,

630 Ak-boro'suna bindi,
 Kalabalık orduyla savaştı malı deyip,
 Atıyla karşı gitti.
 Kalabalık ordunun arasına girdi,
 Çok şiddetli çarpışma oldu.
 635 İleri vursa, altmış bin,
 Beri vursa, elli bin
 Kara askeri yıkıp durdu.
 Atı Ak-boro
 640 İleri sıçrayıp, ileri tepti,
 Beri sıçrayıp, beri tepti,
 Kalabalık ordu azalmadı.
 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Er yaratılışlı bahadırın
 645 Gücü, kuvveti azaldı.
 Kara ağaç gibi kalabalık orduyu
 Güçlülükle yendi.
 Kalabalık askerin cesedi
 Kara yığın olup kalmış,
 650 Onun kızarıp akan kanı
 Irmak gibi olup kalmış.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Yürüyerek Ak-boro'suna geldi,
 Altın yelesini sıvazladı,
 655 Şimdi atına bindi,
 Kancalı? kara taş
 Yetip geldi.
 Şimdi baktı ki,
 Taş kapının yanında
 660 Üç-Kurbustan duruyormuş.
 İki gözünün ortasında
 Kadeh kadar ben varmış.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Hemen şöyle dedi:
 665 "İki gözünün ortasındaki
 Kadeh kadar beni ver, dedi,
 Onu şimdi vermezsen,
 Ölmez bedenini ölür, dedi,
 Basılmaz bedenin basılır" dedi.
 670 Onu işiten Üç-Kurbustan
 Şöyle karşılık verdi:
 "Beni öldürecekse,
 Beni hemen öldür,
 Sen korkmuyorsan,

Menimdi meniñ kezip al" – dedi.

Şulmus-Şunu baatır

Kara kılış bıçağın

Karı boydoñ suura soktı,

Eki köstiñ ortozında

Kara meñdi keze soktı,

Caan karmanga sugup aldı.

Üç-Kurbustan açınala,

Şulmus-Şunu baatırdıñ

Curtap catkan cerine

Üç şilemirdiñ bojudıp iydi.

Cebeelü kara taşka

Boyı kire berbey kayttı.

Şulmus-Şunu baatır

Üç şilemirdiñ kiynineñ

Uçup iybey emdi kayttı.

Al taygalar ajıp cüret,

Ağın suulardı keçip turat,

Üç şilemirdi bedrep turat.

Baza birde körüp turza,

Ara çıkkın bozu cadat,

Kara bolot üldüzile

Altı cerdeñ üze çabat,

Altı arşın oro kazat,

Alıp ogo kömüp koyot.

Onoñ arı barıp catsa,

Ara çıkkın kulun cadat,

Altı cerdeñ üze çabat,

Altı arşın oro kazat,

Alıp onı kömüp koyot.

Üçinçi şilemirdi bedrep,

Altayın köstöp cüre beret.

Togus buluñdu kök taygazına

Çıgara cortıp emdi keldi,

Altan ayrı bay teregine

Ak-borozın buulay soktı.

Altın sudur bıçığın alıp,

Altay üstün aylandıra kördi.

Cerdin üstün ebire kördi.

Emdi körüp turar bolzo,

Üçinçi şilemir altayına keltir.

Tınar-tındu boos nemeniñ

İçine kelip, kirip kaltır

Onı tabarga küç emtir.

Alıp bütken Şulmus-Şunu

675

680

685

690

695

700

705

710

715

Benimi kesip al" dedi.

Bahadır Şulmus-Şunu

Kara kılıcını

Omzundan çekip çıkardı,

İki gözün ortasındaki

Kara beni kesti,

Alıp büyük cebine koydu.

Öfkelenen Üç-Kurbustan

Şulmus-Şunu bahadırın

Yaşadığı yere

Üç şeytanını gönderdi.

Kancalı? kara taş

Kendisi giriverdi.

Bahadır Şulmus-Şunu

Üç şeytanın arkasından

Uçarak hemen gitti.

Al dağlar aşıp gitti,

Akarsuları geçip durdu,

Üç şeytanı aradı.

Bir de baktı ki,

Vakitsiz doğmuş bir buzağı duruyor,

Kara çelik kılıcıyla

Altı yerinden kesti,

Altı arşın kuyu kazdı,

Alıp oraya gömüp bıraktı.

Oradan ileri giderken,

Vakitsiz doğmuş kulun duruyordu,

Altı yerinden kesti,

Altı arşın kuyu kazdı,

Alıp onu gömüp bıraktı.

Üçüncü şeytanı arayarak,

Altayına doğru yöneldi.

Dokuz cepheli gök dağına

Atını çıkarıp geldi,

Altmış dallı kutsal kavak ağacına

Ak-boro'sunu bağladı.

Kutsal altın kitabını alıp,

Altay'ın üstüne çepeçevre baktı.

Yerin üstünün her yanına baktı.

Bakarken şimdi gördü ki,

Üçüncü şeytan yurduna gelmiş.

Gebe olan bir canlının

Gelip içine girmiş.

Onu bulmak oldukça güçmüş.

Alp yaratılışlı Şulmus-Şunu

Altın sudur biçigin
 Alıp, bektep sugup aldı,
 Ak-borozına minip iydi,
 Altayına cedip keldi.
 Ak malın aylandıra corttı,
 Albatı-conınıñ amırın kördi.
 Şulmus-Şunı baatır
 Üçinçi şilemirdi bedrep,
 Boos maldı öltürip turat.
 Öltüre-öltüre kelerde,
 Tınar-tındı boos nemeler
 Onçozi bojoorgo cede beret,
 Karşulu kelgen şilemirdi tappay
 Şulmus-Şunı baatır bolzo,
 Alañ kaykap emdi turat.
 Şulmus-Şunı baatır
 Altın sudur biçigin alıp,
 Emdi körüp turar bolzo,
 Altayının üstünde
 Kara cañıs karu ecezi
 Köçölü bolup kalgan emtir.
 Onı körgön Şulmus-Şunı
 Alañ kaykap tura bertir.
 Kara cañıs karu ecezin
 Öltürbes argazı çok emtir.
 Kaldan-kaan adazı
 Bilbes cerdeñ bilip iydi,
 Sespes cerdeñ sezip iydi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Kara cañıs uulım bolzo,
 Cüülip kalganı cın emtir,
 Altayımın üstünde
 Boos nemelerdi üze kırtır,
 Kara cañıs ecezin bolzo,
 Öltürerge sananıp altır.
 Togus tūñey kezerlerim,
 Togus tūñey baatırlarım,
 Aytkanımdı ugugar – dedi,
 Togus künge toy ediger,
 Togus künge cırgal ediger.
 Toguzon irik koy soyıgar,
 Togus kazanga kaynadıgar.
 Toguzon çardı türgen öltüriger,
 Togus külerge kaynadıgar.
 Toguzon künniñ turkunına

720 Altın kutsal kitabını
 Alıp, iyice yerleştirdi,
 Ak-boro'suna bindi,
 Altay'ına yetip geldi.
 Ak hayvanlarının etrafında dolaştı,
 725 Halkın rahatta olduğunu gördü.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Üçüncü şeytanı aramak için,
 Gebe hayvanları öldürdü.
 Öldürüp durdu,
 730 Bütün gebe canlılar
 Neredeyse bitti,
 Zarar vermeye gelen şeytanı bulamayıp,
 Şulmus-Şunı bahadır
 Şaşırp kaldı.
 735 Bahadır Şulmus-Şunı
 Altın kutsal kitabını alıp,
 Şimdi baktı ki,
 Altay'ının üstünde
 Yalnızca sevgili ablası
 740 Hamile kalan tek kişiymiş.
 Onu gören Şulmus-Şunı
 Şaşırp kaldı.
 Yalnızca sevgili ablasını
 Öldürecek durumu yokmuş.
 745 Babası Kaldan-kaan
 Bilmez yerden bildi,
 Sezmez yerden sezdi,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Benim tek oğlum da olsa,
 750 Aklını yitirdiği açıkça belli,
 Altay'ının üstünde
 Bütün gebeleri kırıp geçirdi,
 Şimdiyse tek ablasını
 Öldürmeyi düşünüyor.
 755 Birbirine benzer dokuz yiğidim,
 Birbirine benzer dokuz bahadırım,
 Sözlerimi dinleyin, dedi,
 Dokuz gün boyunca toy yapın,
 Dokuz gün boyunca şölen yapın.
 760 Üç yaşındaki doksan tokluyu kesin,
 Doksan kazanda kaynatın.
 Doksan öküzü hemen öldürün,
 Dokuz bronz kazanda kaynatın.
 Dokuz gün boyunca

Toguzon tajuur arakı beleteger,
 Şulmus-Şunu baatırdı
 Ak şirdekke oturgızıgar,
 Arakı-korondı beriger.
 Kalay bergen bajında
 Kabıra tudup külüger,
 Eki közin oyto sogolo,
 İyttiñ közin kondırigar,
 Eki cardın uşta sogolo,
 İyttiñ cardın kondırigar,
 Toguzon arşın oro kazala,
 Ogo barıp salıgar” – dedi.
 Şulmus-Şunu baatır
 Kaalgalu kara ejikti
 Kayra açıp, örgöögö kirdi,
 Azıragan ada-enezineñ
 Amır-ençünü ugup turdı.
 Baza birde körüp turza,
 Togus künge toy boltır,
 Togus künge cırgal boltır,
 Togus iriktiñ bu edin
 Togus kazanga kaynadıptır,
 Togus çardıñ bu edin
 Togus külerge kaynadıptır,
 Toguzon tajuur arakı
 Bu cırgalga beletiltir,
 Aayı-baı çok ulus cuultır.
 Togus tüñey baatırar,
 Togus tüñey kezerler
 Ak şirdekke otura tüşti,
 Şulmus-Şunu baatır
 Ak şirdekke otura tüşti,
 Altan eki at tudaacı
 Aldına çögödöp, otura tüşti,
 Ceten eki ceñ tudaacı
 Cergeley bazıp, otura tüşti.
 Toguzon tajuur arakıdañ
 Urup turbay emdi kayttı.
 Alıp bütken Şulmus-Şunu
 Algan çööçöyin içip oturdı,
 Altın tepşidegi bu etteñ
 Ajanıp turbay emdi kayttı.
 Ança-mınça bolbodı,
 Ak şirdekke cıgıla berdi.
 Togus kezer cügürüp kelip,

765

770

775

780

785

790

795

800

805

Doksan matara içki hazırlayın,
 Şulmus-Şunu bahadırı
 Ak kilime oturtun,
 Zehirli içki verin.
 Aklı başından gittikten sonra
 Sıkıca tutup bağlayın,
 İki gözünü oyarak,
 Köpeğin gözünü yerleştirin,
 İki omzunu yerinden çıkararak,
 Köpeğin omzunu yerleştirin,
 Doksan arşın kuyu kazarak,
 Gidip oraya bırakın” dedi.
 Bahadır Şulmus-Şunu
 Kanatlı kara kapıyı
 Geriye doğru açıp, saraya girdi,
 Kendisini büyüten ana, babasının
 Hâlini hatırını sordu.
 Bir de baktı ki,
 Dokuz gün boyunca toy olmuş,
 Dokuz gün boyunca şölen olmuş,
 Dokuz toklunun etini
 Dokuz kazanda kaynatmışlar,
 Dokuz kazanın etini
 Dokuz kazanda kaynatmış,
 Doksan matara içki
 Bu şölen için hazırlanmış,
 Sayısız insan toplanmış.
 Birbirine benzer dokuz bahadır,
 Birbirine benzer dokuz yiğit
 Ak kilime oturdular,
 Bahadır Şulmus-Şunu
 Ak kilime oturdu,
 Altmış iki at tutucu
 Önünde diz çöküp oturdular,
 Yetmiş iki yen tutucu
 Sırayla gelip oturdular.
 Doksan matara içkiden
 Doldurup verdiler.
 Alp yaratılışlı Şulmus-Şunu
 Aldığı kadehi içti.
 Altın tepsideki etten
 Karnını doyurdu.
 Çok zaman geçmedi,
 Altın kilime yıkıldı.
 Dokuz yiğit koşarak gelip,

Eki kolın kayra külüdi,
 Togus tüney baatırlar
 Eki budın caba külüdi.
 Eki közin oyo soktı,
 İyttiñ közin kondırıp berdi,
 Eki cardın uşta tarttı,
 İyttiñ cardın çapşırıp berdi.
 Onı körgön adası
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Eki budına onıñ bolzo,
 Toguzon pud çoy kolbogor,
 Kara tamınıñ tübine
 Ol boyınça salıp iyiger" – dedi.
 Altın-Tana karu enezi
 Şulmus-Şunı baatırğa
 Bazıp kelbey emdi kayttı,
 Toguzon eki kuyagın çeçip,
 Çööçöygö kara meñdi
 Algan boyınça koynına suktı,
 Eki közin alıp aldı,
 Eki cardın alıp aldı,
 Arı bolup cüre berdi.
 Togus tüney baatırlar,
 Togus tüney kezerler
 Şulmus-Şunı baatırdı
 Togus arşın orogo
 Salıp iybey emdi kayttı.
 Aydıñ baji aylanıp ödot,
 Cıldıñ baji cılıp ödot.
 Şulmus-Şunı baatır
 Baza birde oñdonıp kelze,
 Karañuy cerde cadıp cadat.
 Emdi şüüp cadar bolzo,
 Togus arşın oronıñ
 Tübinde catkan ol emtir.
 Örö turup çıgayın deyle,
 Kıymıktanıp bolbodi.
 Açu-koron kıygırıp iydi,
 Ama-tomo sıgırıp iydi:
 "Azırgan meniñ adam, - diyt, -
 Emisken meniñ enem, - diyt,

810 İki elini arkadan bağladı,
 Birbirine benzer dokuz bahadır
 İki ayağını birleştirip bağladı.
 İki gözünü oydu,
 Köpeğin gözünü yerleştirdiler,
 815 İki omzunu çıkardılar,
 Köpeğin omzunu yapıştırdılar.
 Onu gören babası
 Hemen şöyle dedi:
 "Onun iki ayağınaysa,
 820 Doksan pud* dökme demir koyun,
 Yerin kara dibine
 Öylece bırakın" dedi.
 Sevgili anası Altın-Tana
 Şulmus-Şunı bahadıra
 825 Yürüyerek geldi,
 Doksan iki zırhını çözüp,
 Kadeh gibi kara beni
 Hemen koynuna soktu.
 İki gözünü aldı,
 830 İki omzunu aldı,
 Hızla uzaklaştı.
 Birbirine benzer dokuz bahadır,
 Birbirine benzer dokuz yiğit
 Şulmus-Şunı bahadırdı
 835 Dokuz arşın kuyuya
 Salıp bıraktılar.
 Ayın başı dolanıp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Şulmus-Şunı bahadır
 840 Bir de kendine geldi ki,
 Karanlık yerde yatıyor.
 Şimdi anladı ki,
 Dokuz arşın kuyunun
 Dibinde öylece yatıyormuş.
 845 Ayağa kalkayım dese,
 Kımıldayamadı.
 Acı acı bağırdı,
 Türlü şekilde ısıklık çaldı:
 "Beni büyüten babam, dedi,
 850 Beni emziren anam, dedi,

* Pud: 16, 38 kiloya eşit ağırlık birimi.

Öltürer bolzoor, türgen öltüreer,
Bojodor bolzoor, türgen bojodoor,
Er boyımdı kıynabaar” – diyt.

Onıñ aytkan söstörin

Bir de kiji ukpadı,

Kara cañıs Karcın öböğön

Onıñ sözün ukkan emtir.

Kara cañıs Karcın öböğön

Oronıñ canına bazıp keldi.

Şulmus-Şunı baatır

Bilbes cerdeñ bilip iydi,

Sespes cerdeñ sezip iydi.

Togus arşın oronıñ tübineñ

Aydıp turganı mindıy boldı:

”Kalak-kokıy, Karcın öböğön,

Karañuy oronıñ tübinde cadırım,

Ölör öyim cede berdi,

Özör öyim ıray berdi.

Azıranatan ajım cok,

Arkama cabar tonım cok” – dedi,

Kayran bütken Karcın öböğön

Kayra bazıp cüre berdi,

Ağaş ayılına cedip keldi,

Ayıl ejigin aç a tarttı,

Köörkiy cañıs kök uynıñ

Könökkö südin urup aldı.

Togus arşın bu orogo

Cügürgeñce cedip keldi,

Ekelgen kursağın tujürip berdi,

Ayılı-curtına canıp keldi.

Erlü bütken Şulmus-Şunını

Emdi çıkarıp alayın deze,

Küçi onıñ cetpes boltır,

Oronı cara kazayın deze,

Çağı onıñ cetpes emtir,

Orogo kirip köröyın deze,

Oyto çıgıp bolbos boltır.

Kara cañıs Karcın öböğön

Uyukudañ erte turup aldı,

Tal ayılınañ çıgıp keldi,

Şulmus-Şunı baatırğa

Cedip kelbey emdi kayttı.

Ekelgen kursağın tujürip beret,

Ernek-kuuçındı ugujıp turat.

855

860

865

870

875

880

885

890

Öldürecekseñiz, çabuk öldürün,
Bırakacaksañız, hemen bırakın,
Er bedenime zulmetmeyin” dedi.

Onun söylediği sözlerini

Bir kişi bile duymadı,

Yalnızca ihtiyar Karcın

Onun sözünü duymuş.

Yalnızca ihtiyar Karcın

Kuyunun yanına yürüyüp geldi.

Bahadır Şulmus-Şunı

Bilmez yerden bildi,

Sezmez yerden sezdi.

Dokuz arşın kuyunun dibinden

Söyledikleri sözleri şunlar oldu:

”Âh, âh, ihtiyar Karcın

Karanlık kuyunun dibinde kaldım,

Ölüm vaktim yetip geldi,

Yaşayacak günlerim uzaklaştı.

Karnımı doyuracak yiyeceğim yok,

Sırtıma örtüneceğim paltom yok” dedi.

Merhametli yaratılışlı ihtiyar Karcın

Geri dönüp gitti,

Ağaş evine yetip geldi,

Evin kapısını açtı,

Tek boz ineğinin

Sütünü kovaya doldurdu.

Dokuz arşın derin kuyuya

Koşarak geldi,

Getirdiği yiyeceği aşağı saldı,

Dönüp evine geldi.

Er yaratılışlı Şulmus-Şunı’yı

Şimdi çıkarayım dese,

Onun gücü yetmez olmuş,

Kuyuyu kenarından kazayım dese,

Onun kuvveti yetmez olmuş,

Kuyuya girip bakayım dese,

Tekrar geri çıkamazmış.

Tek başına yaşayan ihtiyar Karcın

Uykudan erkenden kalktı,

Ağaş evinden çıkıp geldi,

Şulmus-Şunı bahadıra

Varıp geldi.

Getirdiği yiyeceği sarkıtıp verdi,

Karşılıklı konuştular.

*Cerdiñ üstünde solundardı
Onçozın cartap aydıp beret.
Aydıñ bajı aylanıp ödü,öt,
Cıldıñ bajı cılıjıp ödü,öt.
Cepten-kaan kaykap turat,
Şulmus-Şunı baatırdıñ
Ölgön-tirüzin bilbey turat.
Tirü cürgen dep sananza,
Ölöp kalgan ol oşkoş,
Ölöp kalgan dep sananza,
Tirü cürgen ol oşkoş.
Şulmus-Şunı baatırdıñ
Kızarıp agar kanı cok,
Kıyılıp ölör tını cok,
Kanayıp ölgön boloton dep,
Cepten-kaan kaykap turat.
Şulmus-Şunı baatırdıñ
Ölgön-tirüzin bilerge
Ep-sümeni bedrep turat.
"Şulmus-Şunı'nın adazı
Kal teneksü kiji edi:
Ceti iriktiñ edin cize,
Eki iriktiñ edi deer,
Ceti çardıñ edin cize,
Eki çardıñ edi deer,
Ceten tajuur arakı içse,
Ceti tajuur arakı deer" – dep,
Cepten-kaan aydıp turat,
Şunı baatırdıñ tirüzin bilerge*

*Eki tüñey kargaa edet.
"Mınıñ kajızı kargaa,
Mınıñ kajızı sañıskan,
Türgen mını tanıp iyele,
Cerime oyto iye berzin.
Onı tanıp bolbozo,
Koozolu curtın koskororım,
Ceezelü curtın cemirerim" – dedi.
Üç tüñey kezerlerin
Kaldan-kaannıñ cerine
İye berbey emdi kayttı.
Üç tüñey kezerlerdiñ
Turgan izi bar boldı,
Bargan izi cok boldı.
Atkan oktıy kaydıgıp,
Kuluzın oktıy kuyduğıp,*

895 Yerin üstündeki haberlerin
Hepsini olduğu gibi anlattı.
Aydın başı dönüp geçti,
Yılın başı kayıp geçti.
Cepten-kaan şaşırp kaldı,
900 Şulmus-Şunı bahadırın
Ölü mü, diri mi olduğunu anlayamadı.
Diri diye düşünse,
Ölüp kalmış gibiydi,
Ölüp kalmış diye düşünse,
905 Diri, hayattaymış gibiydi.
Şulmus-Şunı bahadırın
Kızarıp olacak kanı yok,
Öldürülecek canı yok,
Nasıl öldürülür diye,
910 Cepten-kaan şaşırdı.
Şulmus-Şunı bahadırın
Ölü mü, diri mi olduğunu anlamak için
Bir çare aradı.
"Şulmus-Şunı'nın babası
915 Ahmak bir insandır:
Yedi toklu etini yese,
İki toklu etini yedim der,
Yedi öküzün etini yese,
İki öküzün etini yedim der,
920 Yetmiş matara içki içse,
Yedi matara içki der" diye,
Cepten-kaan konuştu,
Bahadır Şunı'nın diri olduğunu
anlamak için
Birbirine benzer iki karga yaptı.
925 "Bunun hangisi karga,
Bunun hangisi saksağan,
Hemen bunu ayırt edip,
Yerime geri göndersin.
Onları ayırt edemezse,
930 Başaklı yurdunu yıkarım,
Yosunlu yurdunu dağıtırım" dedi.
Birbirine benzer üç yiğidini
Kaldan-kaan'ın yerine
Hemen gönderdi.
935 Birbirine benzer üç yiğidin
Durdukları izleri var oldu,
Gidiş izleri görünmedi.
Atılan ok gibi kayıp,
Sazdan ok gibi dönüp,

Mal kılındıy çiçkerip,
Köp taygalar ajıp kelet,
Köp talaylar keçip cüret.
Baza birde körüp turza,
Togus buluñdu örgöö turat,
Toozi çok ulus cüret.
Onı şindep körüp turza,
Kaldan-kaannıñ curtı emtir.
Üç tüñey bu kezerler
Togus buluñdu örgööğö
Caba cortıp kelbey kayttı.
At çakızına cedip kelze,
Üç çakı turup cadat.
Emdi körüp turar bolzo,
Bir çakı altın emtir,
Bir çakı möñün emtir,
Bir çakı küler emtir,
Ayga-künge caltırıp turat.
Üç tüñey bu attar
Cuuktap bolboy ürküp turat.
Altın ejik kalırt etti,
Kaldan-kaan çıgıp keldi,
Üç kezerdi körüp iydi,
Udura bazıp kelbey kayttı.
"Kaydañ kelgen kezerler ediger?
Kajı cerdi köstödiger?
Kandıy kaannañ keldiger?" – dep,
Kaldan-kaan surap turat.
Üç tüñey bu kezerler
Cañıs ünle aydıp turat:
"Cepten-kaannıñ cerineñ
Kelgen ulus bis edis,
Kaanıbıstıñ cakıltazın
Ekelgen ulus bis edis,
Eki tüñey kara kargaanı
Berip iygen ol edi,
Kajızı mıñıñ kargaa,
Kajızı mıñıñ sañıskan –
Eki kuştı tanıyla,
Eki moyñına biçiyile,
Berip iyzin ol degen.
Tanıbay oyto iyer bolzo,
Ceezelü curtın cemirerim,
Koozolu curtın koskororım degen.
Onı ukkan Kaldan-kaan
Açınbas boyı açına berdi,

940 At kılı gibi incelip,
Çok dağlar aşıp geldiler,
Çok nehirler geçip yol aldılar.
Bir de baktılar ki,
Dokuz cepheli saray duruyor,
945 Sayısız insanlar koşuyor.
Onu iyice incelediler ki,
Kaldan-kaan'ın yurduymuş.
Birbirine benzer üç yiğit
Dokuz cepheli saraya
950 Atlarını hızla koşturup geldiler.
At direğine yettiklerinde,
Üç at direği duruyordu.
Şimdi bakıp gördüler ki,
Bir at direği altınmış,
955 Bir altın direği gümüşmüş,
Bir at direği bronzmuş,
Aya, güneşe karşı parlıyorlardı.
Birbirine benzer bu atlar
Ürküp yaklaşamadılar.
960 Altın kapı gıcirt etti,
Kaldan-kaan çıkıp geldi,
Üç yiğidi gördü,
Karşı yürüyüp karşıladı.
"Nereden gelen yiğitlersiniz?
965 Nereye gidiyorsunuz?
Hangi kağandan geldiniz?" diye,
Kaldan-kaan sordu.
Birbirine benzer bu yiğitler
Tek bir ağızdan konuştular:
970 "Cepten-kaan'ın yerinden
Gelen insanlarız bizler,
Kağanımızın emrini
Getiren insanlarız bizler,
Birbirine benzer kara kargayı
975 Verip gönderen odur,
Bunların hangisi karga,
Bunların hangisi saksağan,
İki kuşu ayırt edip,
İki boynuna yazarak,
980 Verip göndersin o dedi.
Ayırt edemeden geri gönderirse,
Yosunlu yurdunu yıkarım,
Başaklı yurdunu dağıtırım dedi.
Onu işiten Kaldan-kaan
985 Kızmazdı kızdı,

Kıygırbas boyı kıygıra berdi.
 Togus tüñey kezerlerine,
 Togus tüñey baatırlarına
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Öçöbösti öçögön uçun,
 Bazınbastı bazingan uçun
 Cepten-kaannıñ üç kezerin
 Taş orogo salıgar – dedi,
 Tapşınıp onoñ çıkpazın" – dedi.
 Togus tüñey baatırları,
 Togus tüñey kezerleri
 Cepten-kaannıñ üç kezerin
 Taş orogo sugup aldı,
 Tatu kursakla azırap saldı.
 Eki kuştı tanıgança,
 Mında olor oturızın deşti.
 Erlü bütken Kaldan-kaan
 Eki kuştı körüp turat,
 Öñi başkazın tappay turat.
 Kalcu bütken Kaldan-kaan
 Kara albatızın üze cuudi,
 Togus kezer baza keldi,
 Togus baatır mında boldı.
 Eki tüñey kargaanı
 Eli-selip körüp turdı,
 Eki tüñey bu kuştıñ
 Başkazın bilip bolbodı.
 Onı körgön Kaldan-kaan
 Onço albatığa car etti:
 "Eki kuştı tanıgan kijige
 Eki koş cöjö bererim,
 Er cajına kayral bererim" – dedi.
 Mindiy cardı emdi ugup,
 Ceti çaştı baladañ örö,
 Cüs çaştı kargannañ tömön
 Onço ulus körüp turdı,
 Eki kuştıñ başkazın biler
 Bir de kiji çıkpadı.
 Kalcu tenek Kaldan-kaan
 Kaykap emdi tura kaldı,
 Al sağışka tüje berdi,
 Aytkan sözi mindiy boldı:
 "Şunı uulım bolgon bolzo,
 Eki kuştıñ başkazın
 Biler bolzo, ol biler edi,

Bağırmazdı bağırdı.
 Birbirine benzer dokuz yiğidine,
 Birbirine benzer dokuz bahadırına
 Şöyle söyledi:
 990 Kinlenmezi kinlendirdiği için,
 Basılmazı bastığı için
 Cepten-kaan'ın üç yiğidini
 Taş kuyuya atın, dedi,
 Sıkışıp oradan çıkamasınlar" dedi.
 995 Birbirine benzer dokuz bahadırı
 Birbirine benzer dokuz yiğidi
 Cepten-kaan'ın üç yiğidini
 Taş kuyuya atıldır,
 Lezzetli yiyecekler bıraktılar.
 1000 İki kuşu ayırt edene kadar,
 Burada kalsınlar dediler.
 Er yaratılışlı Kaldan-kaan
 İki kuşa baktı,
 Renklerinden farklarını anlayamadı.
 1005 Zâlim yaratılışlı Kaldan-kaan
 Kara halkının tamamını topladı,
 Dokuz yiğit yürüyerek geldi,
 Dokuz bahadır da buradaydı.
 Birbirine eş iki kargayı
 1010 Evirip çevirip baktılar,
 Birbirine eş bu kuşların
 Farklarını bulamadılar.
 Onu gören Kaldan-kaan
 Bütün halka duyuru yaptı:
 1015 "İki kuşu ayırt eden kişiye
 İki yük servet veririm,
 Hayatı boyunca ödüllendiririm" dedi.
 Bu ilanı duyup,
 Yedi yaşından büyükler,
 1020 Yüz yaşından küçükler
 Bütün insanlar baktılar,
 İki kuşun farkını bilen
 Bir kişi bile çıkmadı.
 Zâlim, ahmak Kaldan-kaan
 1025 Şaşıp kalakaldı,
 Derin düşünceye daldı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Oğlum Şunı olmuş olsaydı,
 İki kuşun farkını
 1030 BİLse, ancak o bilirdi,

Tanıır bolzo, ol tanıır edi.
Kaldan-kaan boyımdı
Kandu cuudañ ayırır edi,
Ceezelü meniñ curtım
Cemirilbey artar edi, 1035
Koozolu meniñ curtım
Koskorılbay artar edi” – dedi.
Altın-Tana abakayı
Aydıp turbay emdi kayttı:
“Cıldıñ bajı cılıjıp ötkön, 1040
Aydıñ bajı aylanıp ötkön,
Uzak öylör bolup kalgan,
Onıñ söögün çirip kalgan bolboy” - dedi.
Tañdaktalıp tañ adat,
Tamırlanıp kün çıgat, 1045
Tündi eeçiy tün ödöt,
Kündi eeçiy kün ödöt.
Eki kuştı tanıytan
Erlü kiji emdige çıkpayt.
Kara cañıs Karcın öböğön 1050
Azık-tülügün beletep alıp,
Şulmus-Şunı baatırğa
Cedip kelgen emdi turat.
Şulmus-Şunı baatır
Onoñ emdi surap turat: 1055
“Altayda kandy solun bar?
Albatıda kandy kuuçın bar?”
Onı ukkan Karcın öböğön
Aydıp turbay emdi kayttı:
“Cepten-kaan cerineñ 1060
Üç tüñey kezer keldi,
Eki tüñey kargaa ekeldi,
Kajızı onıñ kargaa,
Kajızı onıñ sañıskan –
Eki kuştı tanıyla, 1065
Eki moynına biçiyle,
Berip izzin ol degen,
Tanıbay oyto iyer bolzo,
Ceezelü curtın cemirerim,
Koozolu curtın koskororım degen. 1070
Kaldan-kaannıñ cerinde
Kara albatı cuulıptır,
Eki kargaanı tanıytan
Erlü kiji çıkpaytır” – dedi.
Onı ukkan Şulmus-Şunı 1075

Tanısa, ancak o tanırdı.
 Bēñ Kaldan-kaan'ı
 Kanlı savaştan kurtarırdı,
 Benim yosunlu yurdumu
 Yıkılmaktan kurtarırdı,
 Benim başaklı yurdumu
 Dağıtmaktan kurtarırdı” dedi.
 Eşi Altın-Tana
 Şöyle söyledi:
 “Yılın başı kayıp geçti,
 Ayın başı dönüp geçti,
 Uzun zaman geçti,
 Onun cesedi çürüyüp kalmıştır” dedi.
 Güneş ışıyıp tan attı,
 Güneş damarlanıp doğdu,
 Geceyi gece kovaladı,
 Gündüzü gündüz kovaladı.
 İki kuşu ayırt edecek
 Şimdiye dek er kişi çıkmadı.
 Yalnızca ihtiyar Karcın
 Azığını hazırlayıp,
 Şulmus-Şunı bahadıra
 Yetip geldi.
 Şulmus-Şunı bahadır
 Şimdi ona sordu:
 “Altayda hangi haberler var?
 Halkın içinde anlatılacak ne var?”
 Onu işiten ihtiyar Karcın
 Şöyle cevap verdi:
 “Cepten-kaan'ın yerinden
 Birbirine benzer üç yiğit geldi,
 Birbirine eş iki karga getirdiler,
 Onların hangisi karga,
 Onların hangisi saksağan
 İki kuşu ayırt edip,
 İkisinin boynuna yazarak,
 Göndersin o demiş,
 Ayırt edemeden gönderirse,
 Yosunlu yurdunu yıkarım,
 Başaklı yurdunu dağıtırım demiş.
 Kaldan-kaan'ın yerinde
 Kara halk toplanmış,
 İki kargayı ayırt edecek
 Er kişi çıkmamış” dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunı

Açırgan boyınça aydıp turat:
 "Kargaa la sañskannıñ
 Başkazin bilbeste,
 Kaan bolup ne oturgan?
 Kuurmaktu ol tañma
 Kijiniñ közin ol oygon,
 Caman tenek ol tañma
 Cardımdı kezıp alğan" – dedi.
 Kara cañıskan Karcın öböğön
 Emdi onon surap turat:
 "Kün çıkkannın sen bileđiñ,
 Kün aşkanın sen caspaydıñ
 Cer üstünde ne bolgonın
 Onçozin üze bilip cadiñ.
 Şulmus-Şunı baatır, - diyt,
 Eki kuştıñ başkazin
 Kanayıp bilip alatan?" – diyt.
 Şulmus-Şunı baatır
 Karcın öböğöngö minayda aydat:
 "Kara sağıştı Kaldan-kaan
 Kaçan enezineñ çıgarda,
 Kara cada taştı çıkkann,
 Ayga-künge onı alıp,
 Arı-beri tudup izzin,
 Alañ köndölön sook tüjer,
 Kargaazı kartıldap,
 Arka tömön uça berer,
 Sañıskanı şartıldap,
 Aral tömön uça berer,
 Onon bilip alarzaar – dedi,
 Kara cañıskan Karcın öböğön,
 Bargan boyınça kıygır – dedi,
 Bajımnañ ajıra cöjö berzeñ,
 Ep arganı aydarım,
 Erlü boyıñdı argadaarım dep ayt"
 Onı ukkan Karcın öböğön
 Oyto kayra bazıp iydi,
 Kaldan-kaannıñ örgöözine
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Kaldan-kaan kalcuurıp turat,
 Kalık-conı kıymırıp turat,
 Eki tüñey kara kuştıñ
 Eki başkazin bilbey turat.
 Kara cañıs Karcın öböğön

Kızarak şöyle dedi:
 "Kargayla saksağanın
 Farkını bilmeyip,
 Nasıl kağanım diye oturuyor?
 1080 Sahtekâr o mel'un
 İnsanın gözünü oyan,
 Kötü ahmak o mel'un
 Omzumu kesip aldı" dedi.
 Yalnızca ihtiyar Karcın
 1085 Şimdi ona sordu:
 "Sen güneşin doğduğunu bildin,
 Sen güneşin battığında yanılmadın
 Yer üstünde ne olduğunu
 Hepsini bildin.
 1090 Şulmus-Şunı bahadır, dedi,
 İki kuşun farkı
 Nasıl bilinir?" dedi.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 İhtiyar Karcın'a şöyle dedi:
 1095 "Kötü düşünceli Kaldan-kaan
 Anasından doğarken,
 Kara yada taşıyla doğmuş,
 Onu aya, güneşe karşı tutup,
 Oraya, buraya tutsun,
 1100 Şiddetli soğuk iner,
 Karga gaklayıp,
 Ormandan yamaç aşağı uçar,
 Saksağan ötüp,
 Ormana doğru uçar,
 1105 O zaman anlaşılır, dedi,
 Yalnızca ihtiyar Karcın,
 Gittiğin zaman bağır, dedi,
 Boyumdan fazla servet verisen,
 Çareyi söylerim,
 1110 Er boyunu kurtarırım de.
 Onu işiten ihtiyar Karcın
 Tekrar yürüyerek gitti,
 Kaldan-kaan'ın sarayına
 Hızla yetip geldi.
 1115 Şimdi gördü ki,
 Kaldan-kaan öfkelenip duruyor,
 Halkı koşturup duruyor,
 Birbirine eş kara kuşun
 İkisinin farkını bulamıyorlar.
 1120 Yalnız ihtiyar Karcın

Kaldan-kaanga aydıp turat:
*"Bajımañ ajıra cöjö berzeñ,
 Ep-arganı men aydarım,
 Ep-sümeni men tabarım"*
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Oturğan cerineñ turup çıktı,
 Kara cañıs Karcın öböğöngö
 Bazıp kelele surap turdı:
*"Kandıy epti taptıñ sen
 Kandıy şüülteni bildiñ sen,
 Kapşagay-türgen aydıp ber,
 Bajırnañ ajıra cöjö bereyin
 Bay cazaldu curt bereyin"*
 Onı ukkan Karcın öböğön
 Onçozın cazap aydıp berdi.
 Kalaptu bütken Kaldan-kaanniñ
 Al sanaazı carıy berdi.
 Cadalap iygen soñında,
 Kargaazı kartıldap,
 Arka tömön uça berdi,
 Sañıskanı şartıldap,
 Aral tömön uça berdi.
 Eki kuştı tanıp iydi.
 Taş orodoñ üç kezzerdi
 Çıgarıp kelbey emdi kayttı.
 Ercine bolgon iki biçikti
 Eki kuşka buulap iydi.
 Onı alğan üç kezer
 Cepten-kaanniñ cerin köstöp,
 Celip iybey emdi kayttı.
 Kara cañıs Karcın öböğön
 Kañça cüzün cöjö aldı,
 Ayılı-curtına canıp keldi,
 Amırap emdi cada berdi.
 Cepten-kaanniñ üç kezeri
 Ceri-curtına cedip keldi,
 Eki kargaanı ekilip berdi,
 Ermek-kuuçındı aydıp turdı.
 Cepten-kaan körgön boyınça,
 Alañ kaykap oturıp kaldı.
*"Şulmus-Şunı bu baatır
 Kanayıp tirü bolgon – dedi,
 Ölgön bolzo, ol cerde
 Onı tanıytan kiji cok – dedi, -
 Tirü bolzo, Şulmus-Şunı*

1125

1130

1135

1140

1145

1150

1155

1160

1165

Kaldan-kaan'a şöyle dedi:
*"Boyumdan fazla servet verirsen,
 Çareyi ben söylerim,
 Çözümü ben bulurum.*
 Onu işiten Kaldan-kaan
 Oturduğu yerden kalktı,
 Yalnız ihtiyar Karcın'a karşı
 Yürüyüp gelerek sordu:
*"Hangi çözümü buldun sen
 Hangi fikrini düşündün sen,
 Çabucak söyle,
 Boyundan fazla servet vereyim
 Zenginlikle donatılmış yurt vereyim.*
 Onu işiten ihtiyar Karcın
 Her şeyi söyledi.
 Heybetli yaratılışlı Kaldan-kaan'ın
 Gönlü rahatladı.
 Yada taşını kullandıktan sonra,
 Kargası gaklayıp,
 Ormandan yamaç aşağı uçtu,
 Saksağanı ötüp,
 Ormandan aşağı uçtu.
 İki kuşu tanıdı.
 Taş kuyudan üç yiğidi
 Hemen çıkarttı.
 Kıymetli iki yazıyı
 İki kuşa bağladı.
 Onu alan üç yiğit
 Cepten-kaan'ın yerine yönelip,
 Hızla gittiler.
 Yalnız ihtiyar Karcın
 Sayısız çeşitte servet aldı,
 Dönüp evine, yurduna geldi,
 Yatıp dinlendi.
 Cepten-kaan'ın üç yiğidi
 Yurtlarına yetip geldiler,
 Getirip iki kargayı verdiler,
 Olanları anlattılar.
 Bunu görünce Cepten-kaan
 Şaşırıp kaldı.
*"Bahadır Şulmus-Şunı
 Nasıl diri kalır, dedi,
 Ölmüş olsa, orada
 Onu tanıyan insan yok, dedi,
 Diri olsa, Şulmus-Şunı*

Kanayıp anda oturgan?" – dedi.
 Şulmus-Şunu baatırdıñ
 Ölgön-tirüzin bilip alarga
 Ep-sümeni bedrey berdi.
 Ceti arşın tabılgı kestirdi,
 Ceti künge kaynadıp iydi,
 Ceti kezeri cedip keldi,
 Cepten-kaan aydıp turdı:
 "Ceti arşın tabılgını
 Ceti ceerenge koştogor,
 Kaldan-kaannıñ cerine
 Ceti künge cediger,
 Cedip kolına tutturaar.
 Ceti arşın tabılgınıñ
 Coon uçın tanızın- dedi,
 Çiçke uçın tanızın – dedi,
 Ceti künge tanıbaza,
 Cetkerlü boyın öltürerim – dedi, -
 Ak malın aydaarım – dedi,
 Albati-conın olcoloorım" – dedi.
 Onı ukkan ceti kezeri
 Ceti ceereni eertep turat,
 Ceti arşın tabılgını
 Ceti ceerenge koştóp turat.
 Kaldan-kaannıñ altayın
 Köstöp emdi cüre берет.
 Al tayganı ajıp cüret,
 Agın suulardı keçip turat.
 Kaldan-kaannıñ altayına
 Cedip kelgen emdi turat.
 Emdi körüp turar bolzo,
 Kaldan-kaannıñ çakıları,
 Cıldıs-çıláp mızıldap turat,
 Eki tüñey şoñkorlorı
 Çakı bajına akşıp oturat,
 Eki tüñey taygıldarı
 Ejik bajında ürüp cadat.
 Erlü bütken Kaldan-kaan
 Ejik boydoñ çıgıp kelet.
 Ceti kezerdi körgön boyınça,
 Ces kabagın cemire köröt,
 Kara közine kan çağılat.
 "Kaydañ kelgen ulus ediger,
 Kandıy kaannıñ kezerleri ediger,
 Kayda barıp catkan ediger,

Nasil orada kalabilir?" dedi.
 Şulmus-Şunu bahadırın
 Ölü mü, diri mi olduğunu anlamak için
 Bir çare aradı.
 1170 Yedi arşın çayır melikesi kestirdi,
 Yedi gün boyunca kaynattı,
 Yedi yiğidi yetip geldi,
 Cepten-kaan şöyle dedi:
 "Yedi arşın çayır melikesini
 1175 Yedi kısırağa yükleyin,
 Kaldan-kaan'ın yerine
 Yedi gün içinde ulaştırın,
 Götürüp eline verin.
 Yedi arşın çayır melikesinin
 1180 Kalın ucunu bulsun, dedi,
 İnce ucunu bulsun, dedi,
 Yedi gün içinde bulamazsa,
 Korkunç vücudunu öldürürüm, dedi,
 Ak hayvanını sürerim, dedi,
 1185 Halkını esir alırım" dedi.
 Onu işiten yedi yiğidi
 Yedi kısırağı eyerledi,
 Yedi arşın çayır melikesini
 Yedi kısırağa yüklediler.
 1190 Kaldan-kaan'ın yurduna
 Yönelip gittiler.
 Al dağı aşip gittiler,
 Akarsuları geçip gittiler.
 Kaldan-kaan'ın yurduna
 1195 Hızla yetip geldiler.
 Şimdi baktılar ki,
 Kaldan-kaan'ın at direkleri
 Yıldız gibi parladı,
 Birbirine benzer doğanları
 1200 Direklerin başında bağıldılar,
 Birbirine benzer cins köpekleri
 Kapı önünde ürüdüler.
 Er yaratılışlı Kaldan-kaan
 Kapıdan çıkıp geldi.
 1205 Yedi yiğidi görünce,
 Kaşlarını çatıp baktı,
 Kara gözüne kan toplandı.
 "Nereden gelen insanlarsınız,
 Hangi kağanın yiğitlersiniz,
 1210 Nereye gidiyorsunuz,

*Kajı altayga köndüktiger,
 Kajı cerdi köstödiger?" – dep,
 Kaldan-kaan surap turat.
 Ceti kezer emdi bolzo,
 Karuuzın minayda berip turat:
 "Cepten-kaannıñ cerineñ
 Kelgen ulus bis edis,
 Ceti arşın tabılgını
 Cetirgen ulus bis edis.
 Cepten-kaan berip iygen.
 Kajızı onıñ coon uçı,
 Kajızı onıñ çiçke uçı –
 Kapşay türgen tanıyla,
 Berip izzin ol degen.
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Turgan cerineñ kayra bastı,
 Açu-koron kıyğı saldı,
 Ama-tomo sıgıra berdi.
 Togus buluñdu örgöözi
 Torgulanıp artıp kaldı,
 Togus süüri taygaları
 Seles edip tura berdi,
 Togus kara talayları
 Çaybalıjıp cada kaldı.
 Togus tüñey kezerleri,
 Togus tüñey baatırları
 But bajına turup çıktı:
 "Adı çıkkan kaanibis,
 Ölor salımıs boldı ba?
 Özör salımıs boldı ba?" – dedi.
 Kaldan-kaan aydıp turat:
 "Cepten-kaannıñ ceti kezerin
 Ceti kat taş orogo
 Cedinip, aparıp sugaar – dedi, -
 Ceti küñge çıgarbaar – dedi,
 Ceti küñge karuuldagar – dedi,
 Ceti arşın olordıñ tabılgızın
 Ces örgöögö kiydiriger" – dedi.
 Togus tüñey kezerleri,
 Togus tüñey baatırları
 Ceti tüñey kezerlerdi
 Cer aldına kiydirip saldı,
 Ceti tüñey ceerenderdi
 Cedek-buuga buulap saldı,
 Ceti arşın tabılgını*

1215

1220

1225

1230

1235

1240

1245

1250

1255

Hangi Altay'a gitmek istiyorsunuz
 Hangi yere yöneldiniz?" diye,
 Kaldan-kaan sordu.
 Şimdiyse yedi yiğit,
 Şöyle cevap verdiler:
 "Cepten-kaan'ın yerinden
 Gelen insanlarız biz,
 Yedi arşın çayır melikesini
 Getiren insanlarız biz.
 Cepten-kaan verdi.
 Onun hangi ucu kalın,
 Onun hangi ucu ince,
 Hemen ayırt ederek,
 Verip göndersin o dedi.
 Onu işiten Kaldan-kaan
 Durduğu yerden geri yürüdü,
 Acı acı bağırdı,
 Türlü şekilde ıslık çaldı.
 Dokuz cephele sarayı
 Yankılanıp durdu,
 Dokuz zirveli dağları
 Sallanıp durdu,
 Dokuz kara ırmağı
 Dalgalanıp durdu.
 Birbirine benzer dokuz yiğidi,
 Birbirine benzer dokuz bahadırı
 Ayakta durdular:
 "Adı şanlı kağanımız,
 Ölüm vaktimiz mi geldi?
 Yaşayacağımız mı belli oldu?" dedi.
 Kaldan-kaan şöyle dedi:
 "Cepten-kaan'ın yedi yiğidini
 Yedi kat taş çukura
 Götürüp, atın, dedi,
 Yedi gün çıkarmayın, dedi,
 Yedi gün nöbet tutun, dedi,
 Onların yedi arşın çayır melikesini
 Bakır saraya sokun" dedi.
 Birbirine benzer dokuz yiğidi,
 Birbirine benzer dokuz bahadırı
 Birbirine benzer yedi bahadırı
 Yer altına bıraktılar,
 Birbirine benzer yedi kısrağı
 Yedek bağa bağladılar,
 Yedi arşın çayır melikesini

Ces örgöögö kiydirip keldi.
 Kaldan-kaan körüp turza,
 Çiçke-coonı bildirbes boldı.
 Alañ kaykap tura kaldı,
 Al sağışka tüje berdi.
 Ak köböñdi alıp turat,
 Ak calańga cayıp turat,
 Ak kebisti alıp turat,
 Albatı-congo berip turat.
 Agas tondı alıptarı
 Aylandıra turup cadat,
 Ak sagaldu bökölöri
 Arı-beri baskılap turat.
 Ceti arşın tabılğınñ
 Çiçke-coonıñ bilbey turat.
 Onı körgön Karcın öböğön
 Şulmus-Şunı baatırğa
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Cer üstündegi solundı
 Aydıp berbey emdi kayttı.
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Açınbas boyı açına berdi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Ağaştıñ coon-çiçkezin bilbeste,
 Albatızın kanayıp başkarat,
 Ulusutıñ cakşı-camanın bilbeste,
 Uyalbay örgöödö kanayıp oturat
 – dedi. –
 Kara cañıs Karcın öböğön,
 Kaanga barıp aydıgar – dedi,
 Minip cürer at beriger,
 İynime kiyer ton beriger,
 Budıma kiyer ödük beriger,
 Kara cañıs boyıma
 Kardıma salar kursak beriger.
 Ceti arşın tabılğınñ
 Coonı, çiçkezi kajızı dep,
 Bilerge turgan bolzoor,
 Ceti külerge suu kaynadıgar,
 Ogo salıp iyiger,
 Coon uçı bolgojin,
 Küler kazannıñ tübine tüjer,
 Çiçke uçı bolgojin,
 Sañ örö sırayıp çıgar" – dedi.
 Onı ukkan Karcın öböğön

Bakır sarayın içine aldılar.
 Kaldan-kaan baktı ki,
 İncesi, kalını belli değıl.
 Şaşırıp kalakaldı,
 1260 Derin düşünceye daldı,
 Ak pamuktan sergiyi aldı,
 Ak ovaya yaydı,
 Ak kilimi aldı,
 Halka verdi.
 1265 Kakım kürklü alpları
 Etrafını çevreledi,
 Ak sakallı yiğitleri
 lleri geri yürüdüler.
 Yedi arşın çayır melikesinin
 1270 İncesini, kalını bilemediler.
 Onu gören ihtiyar Karcın
 Şulmus-Şunı bahadıra
 Hemen yetip geldi.
 Yer üstündeki haberi
 1275 Hızla anlattı.
 Onu işiten şulmus-Şunı
 Kızmazdı kızdı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Ağacın kalını, incisini bilmeyip de,
 1280 Halkı nasıl yönetiyor,
 İnsanın iyisini, kötüsünü bilmeyip de,
 Utanmadan nasıl sarayda oturuyor,
 dedi,
 Yalnız ihtiyar Karcın
 Kağana gidip söyle, dedi,
 1285 Binecek at veriniz,
 Omzuma giyecek palto veriniz,
 Ayağıma giyecek ayakkabı veriniz,
 Böyle yalnız yaşıyorum
 Karnımı doyuracak yiyecek veriniz.
 1290 Yedi arşın çayır melikesinin
 Kalını, incesi hangisi diye,
 Bilmek istiyorsanız
 Yedi bronz kazanda su kaynatın,
 Onun içine bırakın,
 1295 Kalın ucu,
 Bronz kazanın dibine iner,
 İnce ucu ise,
 Suyun üstüne yükselip çıkar" dedi.
 Onu işiten ihtiyar Karcın

Oyto cüre berbey kaydtti,
 Kalcu bütken Kaldan-kaanga
 Aydıp berbey emdi kaydtti.
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Alañ kaykap otura berdi,
 Ceti cerge ot salat,
 Ceti külerge suu kaynatat,
 Ceti arşın tabılgını
 Ceti külerge salıp iyet,
 Coon uçı çöñö beret,
 Çiçke uçı sıraya beret.
 Kaldan-kaannıñ sanaazı
 Carıy tüşpey emdi kaydat.
 Ceti kat cer tübineñ
 Ceti kezerdi çıkarıp kelet,
 Ceti tüñey ceerenderdi
 Cedek-buudañ çeçip iyet.
 Ceti arşın tabılgını
 Ceti ceerenge koştıp beret,
 Ceti tüñey ceti kezer
 Cer altayına cüre beret.
 Cepten-kaannıñ örgöözine
 Cedip kelgen emdi turat,
 Ceti arşın tabılgını
 Cepten-kaanga berip turat.
 Mını körgön Cepten-kaan
 Cerge tüñey karara berdi,
 Otko tüñey kızara berdi.
 "Şulmus-Şunı baatır
 Kanayıp tirü bolgon?" – dedi.
 Aydıñ bajı aylanıp ödöt,
 Cıldıñ bajı cılıjıp ödöt.
 Cepten-kaan emdi bolzo,
 Şulmus-Şunı baatırdıñ
 Ölgön-tirüzin bilerge
 Ep-arganı şüüp turat.
 Ança-mınça öy ödöt,
 Cepten-kaan aydıp turat:
 "Ceten eki cayzañdarım,
 Altan eki baatırlarım, - diyť,
 Cüs tööni tudugar – diyť, -
 Kaldan-kaannıñ altayına
 Cüs tekpelü temir caanı
 Aparıp emdi beriger – diyť,
 Cüs tekpege çigara tartsın" – diyť.

1300 Tekrar geri dönüp gitti,
 Zâlim yaratılışlı Kaldan-kaan'a
 Hemen bildiklerini söyledi.
 Onu işiten Kaldan-kaan
 Şaşırıp kalakaldı,
 1305 Yedi yerde ateş yaktırdı,
 Yedi bronz kazanda su kaynatı,
 Yedi arşın çayır melikesini
 Yedi bronz kazana koydu,
 Kalın ucu suya battı,
 1310 İnce ucu suyun üstüne çıktı.
 Kaldan-kaan'ın gönlü
 İlyce rahatladı.
 Yedi kat yerin dibinden
 Yedi yığidi çıkarttı,
 1315 Birbirine benzer yedi kısırağı
 Bağından çözdüdü.
 Yedi arşın çayır melikesini
 Yedi kısırağa yükletti,
 Birbirine benzer yedi yığit
 1320 Yerlerine, yurtlarına gittiler.
 Cepten-kaan'ın sarayına
 Hızla yetip geldiler,
 Yedi arşın çayır melikesini
 Cepten-kaan'a verdiler.
 1325 Bunu gören Cepten-kaan
 Toprak gibi karariverdi,
 Ateş gibi kızarıverdi.
 "Bahadır Şulmus-Şunı
 Nasıl diri kalmış?" dedi.
 1330 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Şimdiyse Cepten-kaan
 Şulmus-Şunı bahadırın
 Ölü mü, diri mi anlamak için
 1335 Bir çare düşündü.
 Bir süre geçti,
 Cepten-kaan şöyle dedi:
 "Yetmiş iki cayzanım,
 Altmış iki bahadırım, dedi,
 1340 Yüz deveyi tutun, dedi,
 Kaldan-kaan'ın yurduna
 Yüz çentikili demir yayı
 Götürüp verin, dedi,
 Yüzüncü çentiğe kadar çeksin" dedi.

Ceten eki cayzañdarı
 Cüs tekpelü temir caanı
 Cüs töögö koştóp iydi,
 Kaldan-kaanın altayın köstöp,
 Cortıp iybey emdi kayttı.
 Ceten tayga ajıp cüret,
 Ceten talay keçip turat,
 Kaldan-kaanın cerine
 Cedip kelbey emdi kaydat.
 Aylık cerdeñ kös körötön
 Eki tüñey boro şoñkorı
 Eki katap akşıp iyet,
 Cıldık cerdeñ cıt alatan
 Eki tüñey boro taygılı
 Ezindü cerdeñ cıt alat.
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Altın töjöktön tujüre kalıdı,
 Altın bozogozın altay bastı,
 Kaalgalu kara ejigin
 Kayra açıp, tışkarı çıktı,
 Cüs töö koştı turganın,
 Ceten eki cayzañ kelgenin
 Körüp iybey emdi kayttı.
 "Kandı cerdeñ sler keldiger,
 Kaji cerdi köstödiger,
 Kandı kaanın cayzañdarı sler?
 Aydıp beriger mege" – dedi.
 Onı ukkan çayzañdar
 Oyto karuuzın mınayda berdi:
 "Ceten tayga ajıp keldis,
 Ceten talay keçip keldis.
 Cepten-kaanınıñ curtınañ
 Kelgen ulus bis edis,
 Cepten-kaanınıñ aybızın
 Büdürüp cürgen ulus edis.
 Cüs töögö koştogon
 Cüs tekpelü temir caanı
 Biske berip ol iygen,
 Cüs tekpege onı çıkara
 Tartıp berzin ol degen"
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Alañ kaykap tura kaldı,
 Al sağışka tura berdi,
 Ama-tomo sığıra berdi,
 Aydıp turbay emdi kayttı:

1345 Yetmiş iki cayzanı
 Yüz çentikli demir yayı
 Yüz deveye yükledi,
 Kaldan-kaan'ın yurduna yönelip,
 Atlarını koşturup gittiler.
 1350 Yetmiş dağı aşıp gittiler,
 Yetmiş ırmağı geçip gittiler,
 Kaldan-kaan'ın yerine
 Hızla yetip geldiler.
 Gözleri bir aylık uzağı gören
 1355 Birbirine benzer iki doğanı
 İki defa bağırđı,
 Bir yıllık uzaktan koku alan
 Birbirine benzer iki boz köpeğı
 Rüzgârlı yerden koku aldılar.
 1360 Onları işiten Kaldan-kaan
 Altın yataktan sıçrayıp indi,
 Altın eşiğı adımladı,
 Kanatlı kara kapısını
 Geri çekerek açıp, dışarı çıktı,
 1365 Yüz devenin yüklü durduğunu,
 Yetmiş iki cayzanın geldiğini
 Şimdi gördü.
 "Siz nereden geldiniz,
 Nereye gidiyorsunuz,
 Hangi kağanın cayzanlarısını?
 1370 Söyleyin bana" dedi.
 Onu işiten cayzanlar
 Şöyle cevap verdiler:
 "Yetmiş dağ aşıp geldik,
 1375 Yetmiş ırmak geçip geldik.
 Cepten-kaan'ın yurdundan
 Gelen insanlar bizim,
 Cepten-kaan'ın isteğini
 Yerine getiren insanlarız.
 1380 Yüz deveye yüklenmiş
 Yüz çentikli demir yayı
 O bize verip gönderdi,
 Onu yüzüncü çentiğe kadar
 Çeksin dedi o."
 1385 Onu işiten Kaldan-kaan
 Şaşıp kalakaldı,
 Derin düşünceye daldı,
 Türlü şekilde ısıklı çaldı,
 Şimdi şöyle dedi:

"Togus tüney kezerlerim,
 Togus tüney baatırlarım, - diyt, -
 Aytkan sözimdi ugugar – diyt, -
 Cepten-kaanniñ cerineñ kelgen
 Ceten eki cayzañdı
 Cer aldına sugugar – diyt,
 Cüs koştı cüs tööni
 Cüs orogo salıgar – diyt,
 Cüs tekpelü temir caanı
 Ces örgögö kiydiriger – diyt, -
 Ceti çaştı baladañ örö,
 Cüs çaştı kargannañ tömön
 Tınar-tındı albatımdı
 Türgen bogo cuugar" – dedi.
 Onı ukkan alıptarı
 Cepten-kaanniñ cerineñ kelgen
 Ceten eki cayzañdı
 Cer aldına şugup saldı,
 Koştı turgan cüs tööni
 Cüs orogo şugup saldı,
 Cüs tekpelü temir caanı
 Ces örgögö kiydirip berdi,
 Albatı-condı cuup iydi.
 Altın tondı alıptarı,
 Agas tondı kezerleri
 Cüs tekpelü temir caanı
 Tartıp bolboy turup cadat.
 Kalcu tenek Kaldan-kaan
 Onı körüp, açınıp turat.
 Altın-Tana abakayına
 Emdi mınayda aydıp turat:
 "Şulmus-Şunı bolgon bolzo,
 Cüs tekpelü temir caanı
 Cüs tekpezine kondırar edi.
 Şulmus-Şunı uulımdı
 Emdi barıp körötöm" – dedi.
 Onı ukkan Altın-Tana
 Aydarı çok adılıp çıktı:
 "Kargaa, sañıskan tanıbas boyıñ,
 Altayda bütken ağaştardıñ
 Coon-çiçkezin bilbes boyıñ,
 Ölgön uulıñdı körötöm dep
 Öçöp nege aydadıñ?" – dedi.
 Kara cañıs Karcın öböğön
 Şulmus-Şunıga cedip keldi,

1390 "Birbirine benzer dokuz yiğidim,
 Birbirine benzer dokuz bahadırım, dedi,
 Söyleyeceklerimi dinleyin, dedi,
 Cepten-kaan'ın yerinden gelen
 Yetmiş iki cayzanı
 1395 Yer altına atın, dedi.
 Yüklü yüz deveyi
 Yüz kuyuya atın, dedi,
 Yüz çentikli demir yayı
 Bakır saraya sokun, dedi,
 1400 Yedi yaşındaki çocuktan büyüğü,
 Yüz yaşındaki ihtiyardan küçüğü
 Eli tutan bütün halkımı
 Hemen buraya toplayın" dedi.
 Onu işiten alpları
 1405 Cepten-kaan'ın yerinden gelen
 Yetmiş iki cayzanı
 Yer altına attılar,
 Yüklü duran yüz deveyi
 Yüz kuyuya attılar,
 1410 Yüz çentikli demir yayı
 Bakır saraya soktular,
 Halkı topladılar.
 Altın paltolu alpları
 Kakım kürkünden paytolu yiğitleri
 1415 Yüz çentikli demir yayı
 Tutup çekemediler.
 Zalim, ahmak Kaldan-kaan
 Bunu görüp, öfkeleni.
 Eşi Altın-Tana'ya
 1420 Şimdi şöyle söyledi:
 "Şulmus-Şunı olsaydı,
 Yüz çentikli demir yayı
 Yüzüncü çentiğine çekerti.
 Şulmus-Şunı oğluma
 1425 Şimdi gidip bakacağım" dedi.
 Onu işiten Altın-Tana
 Anlatılamayacak kadar çok kızdı:
 "Kargayı, saksagañı ayırt edemeyen sen,
 Altay'da yetişen ağaçların
 1430 Kalınını, incisini bilemeyen sen,
 Ölen oğluma bakacağım diye
 Niçin kinlenip duruyorsun?" dedi.
 Yalnız ihtiyar Karcın
 Şulmus-Şunı'ya yetip geldi,

Cer üstünde solundardı
 Aydıp berbey emdi kayttı.
 Onı ukkan Şulmus-Şunu
 Açınbas boyı açına berdi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Adamdañ artık adam sler,
 Enemneñ artık enem sler,
 Aytkanımdı ugugar - dedi. –
 Kara corgoordı minip alaar,
 Karayladıp cortıp baraar,
 At bajınañ kıygırıp aydaar:
 Cüs tekpeleü temir caanı
 Üze tartar ep taptım,
 Kandıy kayral bererzeer,
 Kapşagay-türgen aydıgar deer.
 "Kandiy epti taptıñ?" – deze,
 Kara tamınıñ tübinde
 Kara kumduş cüstü,
 lyttiñ közindiy köstü,
 lyttiñ cardındiy carındı,
 Cer-teñeri kindiktü,
 Cebren çakta ol tüşken
 Şulmus-Şunu baatır bar,
 Onı çıkarıp alar bolzoor,
 Cüs tekpeleü temir caanı
 Cüs cerdeñ sıy tartar,
 Cüs başka çaçıp iyer,
 Cüs töögö koştıp berer dep,
 Aydıp beriger, Karcın öböğön.
 Ak-carıkka çıgarga turum,
 Albati-condı körörgö turum" – dedi.
 Onı ukkan Karcın öböğön
 Kara corgozın eertep ydı,
 Kaldan-kaannıñ curtına
 Karayladıp cedip keldi.
 At bajınañ kıygı saldı:
 "Cüs tekpeleü temir caanı
 Üze tartar ep taptım,
 Kandıy kayral bererzeer,
 Kapşagay türgen aydıgar" – dedi.
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Oturgan cerineñ turup çıktı,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Akır-akır, apşıyak, - diyt,
 Kandiy solun ayttıgar? – diyt. –

1435 Yer üstündeki haberleri
 Ona anlattı.
 Onu dinleyen Şulmus-Şunu
 Kızmadı kızdı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 1440 "Siz babamdan daha iyi babamsınız,
 Siz anamdan daha iyi anamsınız,
 Söyleyeceklerimi dinleyin, dedi.
 Kara rahvan atınıza binin,
 Şahlandırıp koşturun,
 1445 At üstünden bağırın:
 Yüz çentikli demir yayı
 Çekecek çare buldum,
 Hangi ödülü vereceksiniz,
 Hemen söyleyin deyin.
 1450 "Nasıl çare buldun?" derse,
 Kara yer altının dibinde
 Kara kunduz yüzlü,
 Köpek gözü gibi gözlü,
 Köpek omzu gibi omuzlu,
 1455 Yer gök göbekli,
 Eski çağda oraya inmiş
 Şulmus-Şunu bahadır var,
 Onu çıkarıp alırsanız,
 Yüz çentikli demir yayı
 1460 Yüz yerinden sıkıca çeker,
 Yüz tarafa sıçratıp atar,
 Yüz deveye yükleyip verir diye,
 Söyle ihtiyar Karcın.
 Aydınlık dünyaya çıkacağım,
 1465 Halkı göreceğim" dedi.
 Onu işiten ihtiyar Karcın
 Kara rahvan atını eyerledi,
 Kaldan-kaan'ın yurduna
 Şahlandırıp geldi.
 1470 At üstünden bağırdı:
 "Yüz çentikli demir yayı
 Çekecek çare buldum,
 Hangi ödülü vereceksiniz,
 Hemen söyleyin" dedi.
 1475 Onu işiten Kaldan-kaan
 Oturduğu yerden kalktı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Dur, dur, ihtiyar, dedi,
 Hangi haberi getirdin? dedi.

Aytkan söziger çın bolzo,
 Ak malımnıñ kabortozın al,
 Albatımnıñ carımızın al,
 Togus kezerimniñ törtüzin al,
 Togus baatırmnıñ törtüzin al,
 Al cöjömniñ carımızın al" – dedi.
 Onı ukkan Karcın öbögön
 Oyto karuzın mınayda berdi:
 "Ak malıgar kerek cok,
 Albatı-conıgar kerek cok,
 Togus baatırıgar kerek cok,
 Al cöjögör kerek cok.
 Aktu boyıma cadarga
 Altı kat töjök beriger,
 Caji-kijila cadarga
 Cazaldu curt mege beriger.
 Arka-moynımdı sıstapagar,
 Aktu boyımdı kıstabagar.
 Körgön köstiñ çoğın aydayın,
 Ukkın kulaktıñ çının aydayın,
 Kara tamı tübinde
 Kara kumduş cüstü,
 İyttiñ közindiy köstü,
 İyttiñ carındıy carındı,
 Cer-teñeri kindüktü,
 Cebren çakta orogo tüşken
 Şulmus-Şunı baatır bar,
 Onı çıgarıp alar bolzoor,
 Cüş tekpeleü temir caanı
 Üze tartıp ol çaçar,
 Külük bütken Cepten-kaannıñ
 Koozolu curtın koskoror edi,
 Ceezelü curtın cemirer edi."
 Kara sağıştı Kaldan-kaan
 Kaykap emdi aydıp turat:
 "Aytkan söziñ çın bolzo,
 Amadagan sanañ seniñ büder.
 Tögün sös aytkan bolzoñ,
 Bajiñdı kezip, budiña salarım,
 Budiñdı kezip, bajiña salarım" – dedi.
 Şulmus-Şunı uulınıñ
 Ölgön-tirüzin bilip alarga:
 "Onu barıp körör" – dedi.
 Togus kezerin aldirtıp turat,
 Togus baatırına cakarıp turat:

1480 Söylediklerin gerçekte,
 Ak hayvanımın yarısını al,
 Halkımın yarısını al,
 Dokuz yiğidimin dördünü al,
 Dokuz bahadırımın dördünü al,
 Servetimin yarısını al" dedi.
 1485 Onu işiten ihtiyar Karcın
 Cevabını şöyle verdi:
 "Ak hayvanınıza ihtiyacım yok,
 Halkınıza ihtiyacım yok,
 1490 Dokuz bahadırınıza ihtiyacım yok,
 Servetinize ihtiyacım yok,
 Kendi başıma yatmak için
 Altı kat yatak verin,
 Yaz, kış yaşamak için
 1495 Donatılmış yurt verin bana.
 Şırtımı, boynumu acıtmayın,
 Suçsuz yere bana zulmetmeyin.
 Gören gözün gördüğünü söyleyeyim,
 Duyan kulağın gerçeğini söyleyeyim,
 1500 Yer altının dibinde
 Kara kunduz yüzlü,
 Köpek gözü gibi gözlü,
 Köpek omzu gibi omuzlu,
 Yer gök göbekli,
 1505 Eski çağda kuyuya inmiş
 Bahadır Şulmus-Şunı var,
 Onu alıp çıkarırsanız,
 Yüz çentikli demir yayı
 Çekip, fırlatıp atar,
 1510 Pehlivan yaratılışlı Cepten-kaan'ın
 Başaklı yurdunu dağıtırdı,
 Yosunlu yurdunu yıkardı.
 Kara düşünceli Kaldan-kaan
 Şaşırp şöyle dedi:
 1515 "Söylediklerin gerçekte,
 Amacına ulaşırsın.
 Eğer yalan söylüyorsan,
 Başını kesip, ayağına eklerim,
 Ayağını kesip, başına eklerim" dedi.
 1520 Oğlu Şulmus-Şunı'nın
 Ölü mü, diri mi olduğunu anlamak için:
 "Gidip ona bakın" dedi.
 Dokuz yiğidini çağırttı,
 Dokuz bahadırına emretti:

"Şulmus-Şunı baatırdıñ
 Ölgön tirüzin barıp körüger,
 Tirü catkan ol bolzo,
 Orodıñ çıkarıp ekeliger,
 Ölüp kalğan ol bolzo,
 Söögün çıkarıp ekeliger" – dedi.
 Onı ukkan togus kezeri,
 Togus tüñey ol baatırı
 Corgolodıp cortıp iydi,
 Kazalıdıp cürüp iydi,
 Kara tamınıñ kırına
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Kara oronıñ kırınañ
 Karap emdi körüp turat,
 Şulmus-Şunı baatırdıñ
 Kuuşın-ermegi ugulbayt.
 Togus tüñey kezerler,
 Togus tüñey baatırlar
 Togus başka kıyğı salat.
 Togus arşın oro tübineñ
 Alıs-ciñis ün ugulat.
 Onı ukkan togus alıp
 Togus arşın kara oronı
 Togus başka cıra kazat.
 Şulmus-Şunı baatırdı
 Kara tamıdañ çıkarıp alat.
 Altan pud çoy temirin
 Alıp tuura çaçıp iyet.
 Ança-mınça bolbodi,
 Şulmus-Şunı baatırdıñ
 Ak-borozi cedip keldi,
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Tünde bolzo, nökörim sen,
 Tüşte bolzo, eem sen,
 Kandıy uzak uyuktadıñ?" – diyti.
 Şulmus-Şunı baatır
 Ak-borozına bazıp kelet,
 Altın calın sıymap turat,
 Ebire bazıp körüp turat.
 Ança-mınça bolbodi,
 Ada-eneziniñ curtına
 Cedip kelbey emdi kayttı.
 Ejik boygo cedip keldi:
 "Ezen, ezen, enem, - dedi, -
 Akır, akır, adam, - dedi, -

1525 "Şulmus-Şunı bahadırın
 Ölü mü, diri mi olduğuna bakın,
 O diri kalmışsa,
 Kuyudan çıkarıp getirin,
 O ölüp kalmışsa,
 1530 Cesedini çıkarıp getirin" dedi.
 Onu işiten dokuz yiğidi,
 Birbirine benzer dokuz bahadırı
 Atlarını koşturdular,
 Dört nala gittiler,
 1535 Yer altının kenarına
 Hemen yetip geldiler.
 Kara kuyunun kenarından
 Dikkatle baktılar,
 Şulmus-Şunı bahadırın
 1540 Lafı, sözü duyulmadı.
 Birbirine benzer dokuz yiğit,
 Birbirine benzer dokuz bahadır
 Dokuz türlü bağırdı.
 Dokuz arşın kuyunun dibinden
 1545 Acayip ses duyuldu.
 Onu işiten dokuz alp
 Dokuz arşın kara kuyuyu
 Dokuz yerinden kazdı.
 Şulmus-Şunı bahadırı
 1550 Yer altından çıkardılar.
 Altmış pud çoy demiri
 Alıp saçıp attılar.
 Çok zaman geçmedi,
 Şulmus-Şunı bahadırın
 1555 Ak-boro'su yetip geldi,
 Hemen konuştu:
 "Gece olunca, dostumsun sen,
 Gündüz olunca, sahibimsin sen,
 Ne kadar uzun uyudun?" dedi.
 1560 Bahadır Şulmus-Şunı
 Ak-boro'suna doğru yürüdü,
 Altın yelesini sıvazladı,
 Yürüyüp etrafa baktı.
 Çok zaman geçmedi,
 1565 Ana, babasının yurduna
 Hızla yetip geldi.
 Kapının önüne geldi.
 "Selam, selam, anacığım, dedi,
 Hey, hey, babacığım, dedi,

Togus arşın orogo
 Neniñ uçun saldıgar?
 Cer tamınıñ tübineñ
 Ne kerekü aldirtıgar?" – dedi.
 Kaldan-kaan adazı
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Togus arşın oro tübine
 Ayabastañ tüzürgeñ emtirim,
 Alıp bütken, kayran uulım,
 Açınbazañ kaydar – dedi. –
 Cepten-kaan cerineñ
 Cetin eki cayzañ keldi,
 Cüs tekpeleü temir caanı
 Cüs töögö koştıp ekeldi.
 Ceten kaandı ceñip çıkkın
 Cepten-kaan cakargan emtir:
 Cüs tekpezine kondırıp berzin,
 Cerime oyto iyip iyzin.
 Aybımdı büdürüp bolbos bolzo,
 'Cezelü curtın cemirerim,
 Koozolu curtın koskororım – diyti.
 Altın tondı alıptarım cuudım,
 Albati-conımdı onçozin cuudım,
 Cüs tekpeleü caanı tartatan
 Cerimneñ kiji çıkpagan,
 Onıñ uçun aldirtkan edim" – dedi.
 Altın-Tana enezi
 Aylandıra bazıp turat,
 Aydarı çok süünip turat,
 Mindiy sösti aydıp turat:
 "Şulmus-Şunı uulım, - diyti, -
 Arıp-çılup kaltırıñ – diyti, -
 Aştap cürgeñ bolorıñ – diyti.
 Kaldan-kaan adazı, - diyti,
 Şulmus-Şunı uulımnañ
 İyttiñ közin alıgar,
 Boyonıñ közin kondırıgar,
 İyttiñ cardın alıgar,
 Boyınıñ cardın çapşırıgar" – dedi,
 Uulınıñ közin alıp berdi,
 Uulınıñ cardın ekeliş berdi.
 Kaldan-kaan adazı
 Közin, cardın kondırıp iydi.
 Altın-Tana enezi
 Çööçöyçö kara meñdi

1570 Dokuz arşın kuyuya
 Niçin attınız?
 Yer altının dibinden
 Ne amaçla çıkarttınız?" dedi.
 Babası Kaldan-kaan
 1575 Şöyle dedi:
 "Dokuz arşın kuyunun dibine
 Korkmadan atmıştım,
 Alp yaratılışlı, sevgili oğlum,
 Kızma ne olur, dedi.
 1580 Cepten-kaan'ın yurdundan
 Yetmiş iki cayzan geldi,
 Yüz çentikli demir yayı
 Yüz deveye yükleyip getirdiler.
 Yetmiş kağanı yenmiş
 1585 Cepten-kaan şöyle emretmiş:
 Yüzüncü çentiğe kadar çeksin,
 Sonra yurduma göndersin.
 Emrimi yerine getiremezse,
 Yosunlu yurduunu yıkarım,
 1590 Başaklı yurduunu dağıtırım, demiş.
 Altın paltolu alplarımı topladım,
 Halkımın hepsini topladım,
 Yüz çentikli yayı çekecek
 Yurdundan kimse çıkmadı,
 1595 Onun için çıkarttım seni" dedi.
 Anası Altın-Tana
 Etrafında dolaştı,
 Anlatılamayacak kadar çok sevindi,
 Şunları söyledi:
 1600 "Oğlum Şulmus-Şunı, dedi,
 Zayıflayıp, güçsüz düşmüşsün, dedi,
 Acıkmış olmalısın, dedi.
 Babası Kaldan-kaan, dedi,
 Oğlum Şulmus-Şunı'dan
 1605 Köpeğin gözünü çıkar,
 Kendi gözünü tak,
 Köpeğin omzunu çıkar,
 Kendi omzunu yerleştir" dedi.
 Oğlunun gözünü alıp verdi,
 1610 Oğlunun omzunu getirip verdi.
 Babası Kaldan-kaan
 Gözünü, omzunu yerleştirdi.
 Anası Altın-Tana
 Kadeh kadar kara beni

Cardı, közine sürtüp iydi.
 Şulmus-Şunı baatır
 Ozogızınañ on artık,
 Eskidegizineñ eki artık
 Tura berbey emdi kayttı.
 Şulmus-Şunı baatır
 Açu-koron kıygırıp iydi,
 Togus süüri taygazı
 Torgulanıp tura berdi,
 Togus kara talayı
 Tolgolojıp cada berdi,
 Albatı-conı kaykajıp,
 Alañ kaykap tura kaldı.
 Erlü bütken Şunı baatır
 Cüs tekpeleü temir caanı
 Eki ergeginiñ bajıla
 Eki cerdeñ üze tarttı,
 Eki budınıñ bajıla
 Eki başka oodo tepti,
 Ceten tayga ajıra çaçtı,
 Ceten talay keçire çaçtı.
 Ceten eki cayzañdı
 Ceti cerdeñ üze çaptı,
 Koş ekelgen cüs tööni
 Cüs başka tile çaptı,
 Ceten arşın tamı kастı,
 Cer aldına kömüp saldı.
 Şulmus-Şunı baatır
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Cetkerlü bütken Cepten-kaannıñ
 Ceri-curtın cemirerim,
 Cerdegi malın aydaarım,
 Kalcu bütken tañmanıñ
 Kara kanın tögörim,
 Katan söögin bojodorım" – dedi.
 Ak-borozına mine soktı,
 Arı bolup cüre berdi.
 Aydıñ bajı aylanıp ödöt,
 Cıldıñ bajı cılıjıp ödöt.
 Baza birde körüp turza,
 Cerdiñ toozını teñerige çıgat,
 Teñeri buludı cerge tüjet,
 Tabış emes tabış ugulat,
 Kıygı emes kıygı ugulat.
 Cılım taştar cılıjıp turat,

1615 Omzuna, gözüne sürdü.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 İlk hâminden on kat daha iyi,
 Eski hâminden iki kat daha iyi
 Olup ayağa kalktı.
 1620 Bahadır Şulmus-Şunı
 Acı acı bağırdı,
 Dokuz zirveli dağı
 Yankılanıverdi,
 Dokuz kara ırmağı
 1625 Dalgalanıverdi,
 Halk şaşırıp,
 Hayrete düştü.
 Er yaratılışlı Şunı bahadır
 Yüz çentikli demir yayı
 1630 İki parmağının ucuyla
 İki yerinden çekti,
 İki ayağının ucuyla
 Tepip ikiye ayırdı,
 Yetmiş dağın ötesine fırlattı,
 1635 Yetmiş nehrin ötesine fırlattı.
 Yetmiş iki cayzanı
 Yetmiş yerinden kesti,
 Yük getiren yetmiş deveyi
 Yüz parçaya ayırdı,
 1640 Yetmiş arşın çukur kazdı,
 Yer altına gömdü.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Şunları söyledi:
 "Korkunç yaratılışlı Cepten-kaan'ın
 1645 Yerini, yurdunu yıkarım,
 Yerdeki hayvanını sürerim,
 Zâlim yaratılışlı mel'unun
 Kara kanını dökerim,
 Sert kemiğini kırarım" dedi.
 1650 Ak-boro'suna bindi,
 Hızla uzaklaşıp gitti.
 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Bir de baktı ki,
 1655 Yerin tozu göğe çıktı,
 Göğün bulutu yere indi,
 Sese benzemez ses duyuldu,
 Naraya benzemez nara duyuldu.
 Düz taşlar yerinden kaydı,

Caan suular çaybalıjıp turat.
Emdi körüp turar bolzo,
Cepten-kaannıñ ceri emtir,
Altı tüney boro şoñkırı
Aylık cerdeñ körüp iytir,
Ceti tüney boro taygılı
Cıldık cerdeñ cıt alıptır.
Cetkerlü bütken Cepten-kaan
Sespes cerdeñ sezıp iytir,
Bilbes cerdeñ bilip iytir.
Onı körgön Şulmus-Şunı
Açu-koron kıygı saldı,
Ama-tomo sıgırıp iydi:
"Öçöbösti öçögön uçun
Ölümdi meneñ alarıñ – dedi,
Bazınbastı bazınan uçun
Bajıñdı men bazarım – dedi,
Adıjar ogıñ bar bolzo,
Türgen beri çık – dedi, -
Aydar söziñ bar bolzo,
Kapşagay mege ayt – dedi,
Ceten kaandı ceñgen bolzoñ,
Ceñ castanıp ölör turuñ,
Altan kaandı akalagan bolzoñ,

Aldıma meniñ tüjeriñ – dedi,
Külük bütken kaan bolzoñ,
Beri çık kürejeli – dedi,
Baatır bütken uul bolzoñ,
Beri çık çabıjalı" – dedi.
Onı ukkan Cepten-kaan
Cerge tüney karara berdi,
Ayga tüney agara berdi,
Aydıp turganı mindiy boldı:
"Sogujarga kelgen tañmala
Sogujatan çagım bar,
Kömölöp kelgen tañmala
Kürejeten küçim bar" – dedi.
Ceti cılga tuduştı,
Cerge neme tüşpedi,
Togus cılga tuduştı,
Tobrakka neme tüşpedi.
Koltuktajıp tudujat,
Kolgo neme ilinbeyt,
Carın boydoñ tudujat,
Cayılıp kem de cıgılbayt.

1660 Büyük sular dalgalandı.
Şimdi baktı ki,
Cepten-kaan'ın yerindeymiş,
Birbirine benzer altı boz doğanı
1665 Birbirine benzer yedi boz köpeği
Bir yıllık uzaktan koku almış.
Korkunç yaratılışlı Cepten-kaan
Sezmez yerden sezmiş,
Bilmez yerden bilmiş.
1670 Onu gören Şulmus-Şunı
Acı acı bağırdı,
Türlü şekilde ıslık çaldı:
"Kinlenmezi kinlendirdiğin için
Ölümün benden olacak, dedi,
1675 Basılmazı bastığın için
Başını ben basacağım, dedi,
Atışmaya okun varsa,
Hemen beri çık, dedi,
Söyleyecek sözün varsa,
1680 Hemen bana söyle, dedi,
Yetmiş kağanı yenmiş de olsan,
Yenine yaslanıp öleceksin,
Altmış kağana büyüklük yapmış da
olsan,
Önümde eğileceksin, dedi.
1685 Pehlivan yaratılışlı kağansan,
Beri çık güreşelim, dedi,
Bahadır yaratılışlı delikanlıysan,
Beri çık vuruşalım" dedi.
Onu işiten Cepten-kaan
1690 Toprak gibi karariverdi,
Ay gibi soluverdi,
Söyledikleri şunlar oldu:
"Çarpışmaya gelen mel'unla
Çarpışacak gücüm var,
1695 Basmaya elen mel'unla
Güreşecek gücüm var" dedi.
Yedi yıl boyunca tutuştular,
Yere hiçbir düşmedi,
Dokuz yıl boyunca tutuştular,
1700 Toprağa hiçbir düşmedi.
Koltuk koltuğa tutuştular,
Ele hiçbir şey gelmedi,
Omuz omuza tutuştular,
Yayılp kimse yıkılmadı.

Caan-caan talaylar
 Caradınañ ajıp turat.
 Katu cerge baskanda,
 Kara balkaş çıgıp turat,
 Kara taşka tiygende,
 Kumak bolup artıp kalat.
 Ança-mınça bolbodı
 Şulmus-Şunı baatır
 Cepten-kaandı alıp çıktı,
 Ceti cerdeñ üze soktı,
 Kızıl kanı onıñ bolzo,
 Talay bolup artıp kaldı,
 Katu söögi onıñ bolzo,
 Korum bolup cada berdi.
 Şulmus-Şunı baatır
 Baza birde körüp turza,
 Teñeriniñ tübinde
 Eki boro şöñkor cüret,
 Eki boyı tebijip turat.
 Ercine bolgon ak-borozi
 Cepten-kaanniñ adıla
 Sogujip turgan ol emtir.
 Erlü bütken Şulmus-Şunı
 Cepten-kaanniñ kara corgozın
 Ceti cerdeñ oyo attı,
 Cer tamızına tüzürip iydi.
 Ak-borozına minip aldı,
 Ak borcoñ örgöögö keldi,
 Kaalgalu kara ejikti
 Kayra-tartıp, kirip keldi,
 Cepten-kaanniñ abakayın
 Körüp iybey emdi kayttı:
 "Temene-Koo kızın kayda?
 Türgen mege ayt" – dedi.
 Cepten-kaanniñ abakayı
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Temene-Koo cañıs kızımdı
 Seniñ altayıña iygen edim,
 Erte çakta bargan edi,
 Ebirip oyto kelbegen edi"
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Altın örgöödön çigara bastı,
 Ak-borozına minip iydi,
 Altayın köstöp cürüp iydi.
 Ança-mınça bolbodı
 Altayına cedip keldi.

1705 Büyük büyük ırmaklar
 Kıyılarından aştilar.
 Sert yere bastıklarında,
 Kara çamur çıktı,
 Kara taşta değdiklerinde,
 1710 Kum olup kaldı.
 Çok zaman geçmedi
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Cepten-kaan'ı alıp kaldırdı,
 Yedi yerinden parçaladı,
 Onun kızıl kanı,
 1715 Irmak olup artıp kaldı,
 Onun sert kemiği,
 Yığın olup kaldı.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Bir de baktı ki,
 1720 Göğün dibinde
 İki boz doğan uçuyor,
 İki biri birbiriyle kavga ediyor.
 Kıymetli Ak-boro'su
 Cepten-kaan'ın atıyla
 1725 Vuruşup duruyormuş.
 Er yaratılışlı Şulmus-Şunı
 Cepten-kaan'ın kara rahvan atını
 Yedi yerinden vurdu,
 Yer altı cehennemine indirdi.
 1730 Ak-boro'suna bindi,
 Apak saraya geldi,
 Kanatlı kara kapıyı
 Geriye açıp girdi,
 Cepten-kaan'ın eşini
 1735 Görünce şöyle dedi:
 "Kızın Temene-Koo nerede?
 Hemen bana söyle" dedi.
 Cepten-kaan'ın eş
 Hemen şöyle dedi:
 1745 "Tek kızım Temene-Koo'yu
 Senin yurduna göndermiştim,
 Çok önceden gitmişti,
 Dönüp tekrar geri gelmedi."
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 1750 Altın saraydan yürüyerek çıktı,
 Ak-boro'suna bindi,
 Altayına doğru koşturdu.
 Çok zaman geçmedi
 Yetip Altayına geldi.

Ak-boro ol adın
 At çakızına buulap soktı,
 Altın örgöögö kirip keldi,
 Ada-enezile ezendeje berdi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Cepten-kaanniñ cañıs kızı
 Temene-Koo keldi be?
 Erte çakta kelgen edi,
 Ebirip oyto canbaytır" – dedi.
 Onı ukkan Altın-Tana
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Kalak-kokiy, uulım, - dedi, -
 Cepten-kaanniñ cerineñ
 Ceti tüñey cuuçıl kelgen.
 Altı tüñey cuuçıl
 Adañnañ kös albay ötkön,
 Cetiñçi cuuçıl bararda,
 Meneñ kös albay ötkön.
 Adaña men aytkan edim:
 Cetiñçi cuuçıl bolgojin,
 Cepten-kaanniñ kızı bolor,
 Kubulıp alğan ol bolor.
 Onı ukkan seniñ adañ
 Adılıp çıkpay ol kayttı:
 Tappastı taap oturar,
 Körbösti körüp oturar,
 Üç kijiniñ bileteni –
 Çorgolu kara çöygön,
 Kakpaktu kara kazan degen."
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Ak-borozın eertey soktı,
 Temene-Koonı bedrep
 Cürüp iybey emdi kayttı.
 Cepten-kaan Temene-Koonı
 Şulmus-Şunınıñ altayına
 Sürüp iygen ol emtir.
 Temene-Koo ol köörkiy
 Altaydıñ üstin bolgojin,
 Altı aylanıp ol keltir,
 Cerdiñ üstin ol bolzo,
 Ceti aylanıp cürtir,
 Şulmus-Şunı baatırdı
 Emdige cetire tappaytır.
 Oyto canıp barayın deze,
 Adazı cerine bojoťpos emtir,
 Barbay, minayda cüreyin deze,

1755 Ak-boro atını
 At direğine bağıladı,
 Gelip altın saraya girdi,
 Ana, babasıyla selamlaştı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 1760 "Cepten-kaan'ın tek kızı
 Temene-Koo geldi mi?
 Çok önceden gelmiş,
 Dönüp geri gitmemiş" dedi.
 Onu işiten Altın-Tana
 1765 Şunları söyledi:
 "Âh, âh, oğlum, dedi,
 Cepten-kaan'ın yerinden
 Birbirine benzer yedi savaşçı geldi.
 Birbirine benzer altı savaşçı
 1770 Gözlerini babana dikip gitti,
 Yedinci savaşçı giderken,
 Gözünü benden almadan gitti.
 Ben babana demiştım:
 Yedinci savaşçı,
 1775 Cepten-kaan'ın kızıdır,
 O kılık değiştirmiştir.
 Bunu işiten senin baban
 Kızarak şöyle dedi:
 Oturduğu yerden bulunmazı bulur,
 1780 Oturduğu yerden görünmezi görür,
 Üç kişinin bildiği
 Musluklu kara çaydanlık,
 Kapaklı kara kazan derler."
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 1785 Ak-boro'sunu eyerledi,
 Temene-Koo'yu aramak için
 Yola çıktı.
 Cepten-kaan Temene-Koo'yu
 Şulmus-Şunı'nın yurduna
 1790 Kovup göndermiş.
 Zavallı Temene-Koo
 Altay'ın üstünü
 Altı kez dolanmış,
 Yerin üstünüyse,
 1795 Yedi kez dolanmış,
 Bahadır Şulmus-Şunı'yı
 Şimdiye kadar bulamamış.
 Geri dönüp gideyim dese,
 Babası yurduna bırakmıyormuş.
 1800 Gitmeyip, böyle dolaşayım dese,

Baatır Şunu tabılbas emtir.
 Köörkiy boyı Temene-Koo
 Al sağışka tüje bertir,
 Üç-Kurbustan kudayına bararga
 Emdi bolzo sananıp altır.
 Arı bolup turgajın,
 Ayga tüney Temene-Koo,
 Beri bolup turgajın,
 Künge tüney Temene-Koo
 Üç-Kurbustan cerine
 Cedip kelgen emdi turat.
 "Cepten-kaan meniñ adam
 Cerineñ meni sürüp iygen,
 Şulmus-Şunu baatırıla
 Barıp sen curta degen,
 Oyto beri keler bolzoñ,
 Kıl moyıñdı kezerim degen,
 Kızıl tınıñdı kıyarım degen.
 Şulmus-Şunu altayın
 Altı cılga aylanıp cürdim,
 Ceti cılga ebirip keldim,
 Şulmus-Şunu baatırdı
 Emdige cetire tappadım.
 Üç-Kurbustan kudayım,
 Slerdeñ boluş surap keldim" – dep,
 Temene-Koo aydıp turat.
 Onı ukkan Üç-Kurbustan
 Teñeridiy küzürt etti,
 Temirdiy şıñırt etti,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Kara çerü sege bereyin,
 Kalık-condı sege bereyin,
 Altan ayrı bay terekke
 Altın örgöö barıp tut.
 Kiji bolzo, kuuçındaşpay cür,
 Kiik bolzo, atpay cür.
 Töböñdögi çaçıñdı
 Tört cerdeñ üze çap,
 Tört orongon kırıñdı
 Tört cerdeñ üze sok,
 Kara kumdus börügiñdi
 Kara tobrakka kömö teep – dedi. –
 Aytkan sözimdi бүдүрбеzeñ,
 Al uçında түбекке түjериñ,
 Aktu boyıñ ölöriñ" – dedi.

Bahadır Şunu bulunmuyormuş.
 Zavallı Temene-Koo
 Derin düşünceye dalmış,
 Tanrısı Üç-Kurbustan'a gitmeyi
 Şimdi aklına koymuş.
 1805 İleri doğru giderken,
 Aya benzeyen Temene-Koo,
 Beri gelip duruken,
 Güneşe benzeyen Temene-Koo
 1810 Üç-Kurbustan'ın yerine
 Hemen yetip gelmiş.
 "Benim babam Cepten-kaan
 Beni yurdundan kovdu,
 Şulmus-Şunu bahadırıla
 1815 Sen gidip yaşa dedi,
 Tekrar geri gelecek olursan,
 İnce boynunu keserim dedi,
 Kızıl canına kıyarım dedi.
 Şulmus-Şunu'nın yurdunu
 1820 Altı yıl dolaştım,
 Yedi yılda dönüp geldim,
 Şulmus-Şunu bahadırı
 Şimdiye kadar bulamadım.
 Üç-Kurbustan tanrım,
 1825 Sizden yardım istemeye geldim" diye,
 Temene-Koo konuştu.
 Onu işiten Üç-Kurbustan
 Gök gibi gürüldedi,
 Demir gibi şingirdadı,
 1830 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Sana kara ordu vereyim,
 Sana halk vereyim,
 Altmış dallı kutsal kavak ağacına
 Gidip altın saray yap.
 1835 İnsan olsa, konuşma,
 Geyik olsa, vurma.
 Tependeki saçını
 Dört yerinden kes,
 Dört kez doladığın kuşağını
 1840 Kırk yerinden bağla,
 Kara kunduz kürkünden borkünü
 Tepip kara toprağa göm, dedi.
 Söylediklerimi yerine getirmezsən,
 En sonunda felakete düşersen,
 1845 Suçsuz yere ölürsün" dedi.

Temene-Koo köörkiy
 Albatı-condı alıp iydi,
 Altan ayrı bay terekke
 Altı konup cedip keldi,
 Altı künniñ turkunına
 Altın örgöö tudup iydi,
 Altın sudur biçigin
 Alıp emdi körüp turdı.
 Emdı körüp turar bolzo,
 Şulmus-Şunı baatır
 Onı bedrep turgan boltır,
 Altay üstin altı aylanır,
 Cerdiñ üstin ceti aylanır,
 Temene-Kooniñ altayına
 Cedip kelgen ol emtir.
 Aydiñ baı aylanıp ödöt,
 Cıldıñ baı cılıjıp ödöt.
 Baza birde ugup turza,
 Alıs cerdeñ tabış ugulat,
 Aydarı cok salkın kelet,
 Caan taygalar cemirilip turat,
 Caan talaylar caradınañ ajat.
 Ança-minça bolbodı,
 Ak-boro atka mingen
 Şulmus-Şunı baatır
 Cedip kelgen mında turat.
 Eki boyı körüjip turat,
 Ezen-amırın surajıp turat.
 Temene-Koo köörkiy
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Seniñ bolzo altayıñdı
 Altı cılga aylanıp kelgem,
 Ceti cılga ebirip kelgem,
 Seni bedrep tappagam,
 Adañ-eneñe barıp cürgem,
 Neni aydar dep tıñdap cürgem,
 Ermek-kuuçın ukpagam,
 Ep-arganı tappagam,
 Azıragan meniñ adam bolzo,
 Ayılınan meni sürüp iygen,
 Emisken meniñ enem bolzo,
 Ejigime oyto kelbe degen.
 Üç-Kurbustan kodayımnañ
 Barıp boluş suragam.
 Üç-Kurbustan bolujıla

Zavallı Temene-Koo
 Halkı aldı,
 Altmış dallı kutsal kavak ağacına
 Altı günde yetip geldi,
 1850 Altı gün boyunca
 Altın sarayı yaptı,
 Kutsal altın kitabını
 Şimdi alıp baktı,
 Şimdi bakıp gördü ki,
 1855 Bahadır Şulmus-Şunı
 Onu arayıp duruyormuş,
 Altayın üstünü altı kez dolanmış,
 Yerin üstünü yedi kez dolanmış,
 Temene-Koo'nun yurduna
 1860 O yetip gelmiş.
 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Bir de dinledi ki,
 Uzak yerden bir ses duydu,
 1865 Anlatılamayacak bir rüzgar esti,
 Yüce dağlar yıkıldı,
 Büyük ırmaklar kıyılarından aştı.
 Çok zaman geçmedi,
 Ak-boro ata binen
 1870 Bahadır Şulmus-Şunı
 Buraya yetip geldi.
 İkisi görüşüler,
 Hâl hatır soruştular.
 Zavallı Temene-Koo
 1875 Şunları söyledi:
 "Senin yurdunu
 Altı yıl dolanıp geldim,
 Yedi yıl gezip geldim,
 Seni arayıp bulamadım,
 1880 Ana, babanın yanına gittim,
 Ne konuşuyorlar diye dinledim,
 Hiçbir söz duyamadım,
 Bir çözüm bulamadım,
 Beni büyüten babamsa,
 1885 Beni Altay'ından kovdu,
 Beni emziren anamsa,
 Kapıma tekrar gelme dedi.
 Üç-Kurbustan tanrımdan
 Gidip yardım istedim.
 1890 Üç-Kurbustan'ın yardımıyla

Altın örgöö tudup aldım,
 Albatı-condu bolo berdim,
 Kalık-condı koryıtan
 Kal çerülü bolo berdim.
 Kiji bolzo, kuuçındaşpazım,
 Kiyik bolzo, atpazım – dep,
 Üç-Kurbustan kudayıma
 Bergen sözüm bar edi.
 Erlü bütken Şulmus-Şunu,
 Ekü boyıs ırajaar turus,
 Ermek-kuuçın bolbos turu” – dedi.
 Onı ukkan Şulmus-Şunu
 Açınbas boyı açına berdi,
 Aydar sözün tappay turdı.
 Ak-borozına minip iydi,
 Altayın köstöp cüre berdi.
 Ak taygaların ajıp turat,
 Agın suuların keçip cüret,
 Ama-tomo sıgırıp turat,
 Açu-koron kıygırıp cüret.
 Ança-mınça bolbodı,
 Altayına cedip keldi,
 Temene-Koonıñ kal çerüzin
 Üze cuularga sananıp aldı.
 “Temene-Koo köörkiy,
 Tegin sösti sen aytpa,
 Baraksan bolgon köörkiy,
 Barbazım dep sen aytpa – diyti,
 Kara agaştıy çerüüñdi
 Men kırarım, sakıp tur,
 Kara köstü boyıñdı
 Men alarım, sakıp cür” – diyti.
 Aydıñ baji aylanıp ödöt,
 Cıldıñ baji cılıjıp ödöt.
 Kaldan-kaannıñ cañıs kızı
 Caan oorulu cada beret.
 Tümen-togus kamdar bolzo,
 Tüni-tüjile kamdap turat,
 Tümen maldı soyıp turat,
 Tünürdiñ tabıjı bolgojin,
 Tün altayga cañılanıp turat.
 Kaldan-kaannıñ cañıs kızı
 Caan oorudañ cazılıbayt.
 Cirme künniñ turkunına
 Cirme kamdan kamdagıladı,

Altın saray yaptım,
 Halklı oluverdim,
 Halkı koruyan
 Askerli oluverdim.
 1895 İnsan olsa, konuşmam,
 Geyik olsa, vurmam, diye,
 Üç-Kurbustan tanrıma
 Verdiğim sözüm vardır.
 Er yaratılışlı Şulmus-Şunu
 1900 İkimiz birbirimizden uzaklaşırız,
 Aramızda muhabbet olmaz” dedi.
 Onu işiten şulmus-Şunu
 Kızmazdı kızdı,
 Söyleyecek söz bulamadı.
 1905 Ak-boro’suna bindi,
 Altayına yönelip gitti.
 Ak dağlarını aştı,
 Akarsularını geçti,
 Türlü şekilde ısıklı çaldı,
 1910 Acı acı bağırdı.
 Çok zaman geçmedi,
 Yetip Altayına geldi,
 Temene-Koo’nun kalabalık ordusunu
 Savaşıp kırmayı düşündü.
 1915 “Zavallı Temene-Koo
 Sen sözünden dönen olma,
 Gariban zavallı,
 Sen gitmem deme, dedi,
 Kara ağaç gibi askerini
 1920 Ben kırarım, bekle,
 Kara gözlü seni
 Ben alırım bekle” dedi.
 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti,
 1925 Kaldan-kaan’ın tek kızı
 Ağır hastalığa yakalandı.
 Sayısız kamlar,
 Gece gündüz kamladılar,
 Sayısız hayvanı kestiler,
 1930 Tefin sesiye,
 Altay’da geceler boyu yankılandı.
 Kaldan-kaan’ın tek kızı
 Ağır hastalıktan kurtulamadı.
 Yirmi gün boyunca
 1935 Yirmi kam kamladı,

Cirme künniñ bajında
 Cañıs kızı cada kaldı.
 Kaldan-kaan açınıp çıktı,
 Kamık kamdardı cuup aldı,
 Kalcuurıp turup, minayda ayttı:
 "Cañıs kızım cada kaldı,
 Caan kamdar, bolujıgar – dedi, -
 Ceti kat cer aldında
 Erlik-biy curtap cattır,
 Erlü bütken külükter bolzoor,
 Onı mege ekelip bereer.
 Cañıs kızımniñ tının
 Onoñ men suraytam" – dedi.
 Ceti tüñey ceti kam
 Ceti künniñ turkunına
 Elip-selip kamday berdi,
 Erlik-biy keler deşti.
 Onı ukkan Kaldan-kaan
 Olordoñ minayda surap turat:
 "Erlik-biy kandyı büdüştü?
 Kaydañ çıgıp ol keler?
 Kijiniñ közine körüner be?
 Kijiniñ tüjine kirer be?" – dep.
 Ceti tüñey ceti kam
 Karuuzın minayda berip turat:
 "Erlik örökönniñ büdüji bolzo,
 Cılım kara çıraylı,
 Celber kara çaçtu,
 Tuduş kara kabaktı,
 Tuyuk kara sagaldu,
 Köl keberlü köstü,
 Taştañ etken tayaktı" – deşti.
 Kızıl eñir kire berdi,
 Ot calbıjı öçö berdi,
 Ceti kat cer aldınañ
 Ceti kat nomon bolup,
 Erlik-biy çıgıp keldi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Meni kem aldirtkan? – dedi,
 Kandyı korkuştu kerek bolgon?
 Alıs cerdiñ tübineñ
 Çıkpaytan kiji men bolgom.
 Keregeerdi aydıgar – dedi, -
 Kapşagay oyto baratam" – dedi.
 Onı körgön kaldan-kaan

1940

1945

1950

1955

1960

1965

1970

1975

1980

Yirminci günün başında
 Tek kızı öldü.
 Kaldan-kaan öfkeleni,
 Sayısız kamı topladı,
 Öfkelenip şöyle dedi:
 "Tek kızım öldü,
 Ulu kamlar, yardım edin, dedi,
 Yedi kat yer altında
 Erlik-biy yaşıyormuş,
 Er yaratılışlı pehlivanlarsanız,
 Getirip onu bana verin.
 Tek kızımın canını
 Ben ondan isteyeyim" dedi.
 Birbirine benzer yedi kam
 Yedi gün boyunca
 Sırasıyla kamladılar,
 Erlik-biy gelir dediler.
 Onu işiten Kaldan-kaan
 Onlara şöyle sordu:
 "Erlik-biy nasıl görünüşlüdür?
 Nereden çıkıp gelir o?
 İnsanın gözüne görünür mü?
 İnsanın düşüne girer mi?" dedi.
 Birbirine benzer yedi kam
 Şöyle cevap verdiler:
 "Erlik efendinin görünüşü,
 Düz kara yüzlü,
 Dağınık kara saçlı,
 Bitişik kara kaşlı,
 Sık kara sakallı,
 Göl gibi gözlü,
 Taştan yapılmış bastonludur" dediler.
 Kızıl akşam giriverdi,
 Ateş sönüverdi,
 Yedi kat yer altından
 Yedi kat sıçana dönüşüp,
 Erlik-biy çıkıp geldi,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Beni kim çağırdı? dedi,
 Nasıl bir felaket oldu?
 Yer altının dibinen
 Ben çıkmazdım.
 İhtiyacınızı söyleyin, dedi,
 Hızla geri gideceğim" dedi.
 Onu gören Kaldan-kaan'ın

Oñbos boyı oño berdi,
 Agarbas boyı agara berdi,
 Aydıp turganı mindiy boldı:
 "Cer aldın biylegen
 Celber kara çaçtu
 Erlik-biy örökön,
 Cañıs kızım ölgön edi,
 Onın tının surap alarga
 Cer aldınañ slerdi
 Aldırtkan kiji men" – dedi.
 Onı ukkan Erlik-biy
 Eeek sagalın cula tarttı,
 Eki közin cemire kördi,
 Kaldan-kaanga kıygıra berdi:
 "Öçöbösti öçödiñ sen,
 Çenebesti çenediñ sen!
 Kızıñnıñ tını kerek bolzo,
 Cer aldına boyıñ barbay,
 Meni ne kerek aldırıttıñ – diyt. –
 Meni öçöp çenegeñ uçun
 Seni kojo aparatam,
 Ejigime calçı boloriñ,
 Er cajına kul boloriñ!" – dedi.
 Kara sağıştı Kaldan-kaan
 Kıyın-teyin cıgıla berdi,
 Cer aldına tüje berdi.
 Onı körgön eli-conı
 Alañ kaykap tura kaldı.
 Adazı bargan soñında
 Alıp bütken Şulmus-Şunu
 Ordına kaan bolbodi,
 Bir kezek conın baştap,
 Bu altaydañ ıraarga sanandı.
 Ak-borozın eertep alıp,
 Temene-Koonıñ cerin köstöp,
 Cüre berbey emdi kayttı.
 Aydıñ bağı aylanıp ödöt,
 Cıldıñ bağı cılıjıp ödöt.
 Şulmus-Şunu baatır
 Temene-Koonıñ cerine
 Cedip kelbey emdi kanayttı.
 Baza birde körüp turza,
 Temene-Koonıñ altın örgöözi
 Teñkeyip kalğan turat,
 Kara agaştıy kal çerüzi

Solmaz bedeni soldu,
 Ağarmaz bedeni ağardı,
 Söyledikleri şunlar oldu:
 "Yer altını yöneten
 1985 Dağınık kara saçlı
 Erlik-biy efendimiz,
 Tek kızım öldü,
 Onun canını istemek için
 Sizi yer altından
 1990 Çağırın benim" dedi.
 Onu işiten Erlik-biy
 Çekip sakalını yoldu,
 İki gözüyle sert baktı,
 Kaldan-kaan'a bağırdı:
 1995 "Kinlenmezi kinlendirdin sen,
 Sınanamazı sınadın sen!
 Kızının canı lazımsa,
 Yer altına kendin inmeyip,
 Beni niye çağırıttın, dedi.
 2000 Bana kinlenip sinadığın için
 Seni de birlikte götürreceğim,
 Kapımda uşak olacaksın,
 Ömür boyunca kul olacaksın!" dedi.
 Kötü düşünceli Kaldan-kaan
 2005 Acılar içinde yıkılıverdi,
 Yer altına iniverdi.
 Bunu gören halkı
 Şaşırp kalakaldı.
 Babası yer altına indikten sonra
 2010 Alp yaratılışlı Şulmus-Şunu
 Yerine kağan olmadı,
 Bir kez halkını yönetip,
 Bu yurttan uzaklaşmayı düşündü.
 Ak-boro'sunu eyerleyip,
 2015 Temene-Koo'nun yerine yönelip,
 Atını koşturup gitti.
 Ayın başı dönüp geçti,
 Yılın başı kayıp geçti.
 Bahadır Şulmus-Şunu
 2020 Temene-Koo'nun yerine
 Yetip geldi.
 Bir de baktı ki,
 Temene-Koo'nun altın sarayı
 Yükselip duruyor.
 2025 Kara ağaç gibi kalabalık ordusu

Kıymıragan mında turat.
 Erlü bütken Şulmus-Şunı
 Kargan kiji bolo berdi,
 Temene-Koonıñ örgöözine
 Kire berbey emdi kayttı. 2030
 Ot ayagina otura tüşti.
 Onço ulusla ezendeje turdı,
 Ak maldıñ amırın suradı,
 Albatı-connıñ ezenin suradı.
 Onı körgön Temene-Koo 2035
 Şulmus-Şunı kelgen dep
 Al sagıjına kibedi.
 "Ayılga kirgen kijini
 Aş-kursakla kündüleyten – dedi, -
 Arıp kelgen kijini 2040
 Amıradatan cañdu" – dedi. –
 Askan ajın salıp turat,
 Altın çööçöygö çay urat,
 Şulmus-Şunı baatırdı
 Alamır-şikirle kündülep oturat. 2045
 Askan aji emdi bolzo,
 Aydarı çok toñıp turat,
 Altın çööçöy emdi bolzo,
 Eki başka canla beret.
 Onı körgön Temene-Koo 2050
 Bilbes cerdeñ bilip iydi,
 Sespes cerdeñ sezıp iydi,
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Erlü bütken Şulmus-Şunı,
 Ertede nege kelbediñ? – diyť,
 Kañça cıldıñ turkunına
 Seni sakıp cürgem – diyť. –
 Kara cañıs boyımdı
 Ok cılan cuulap cat" – diyť.
 Şulmus-Şunı baatır 2060
 Temene-Koogo aydıp turat:
 "Kayran köörkiy Temene-Koo,
 Kalık-conıñdı cakar – diyť,
 Tüni-tüji beş künge
 Ayıldañ kiji çıkpazın – diyť,
 Beş künge sook bolor,
 Tınar-tınbas tındular
 Bastırızı toñor" – diyť.
 Şulmus-Şunı baatır
 Beş künge sook tüşürdi, 2070

Burada kaynaşıp duruyor.
 Er yaratılışlı Şulmus-Şunı
 İhtiyar birine dönüşüverdi,
 Temene-Koo'nun sarayına
 Şimdi giriverdi.
 Ateşin kenarına oturdu.
 İnsanların hepsiyle selamlaştı,
 Ak hayvanın durumunu sordu,
 Halkın esenliğini sordu.
 Onu gören Temene-Koo
 Şulmus-Şunı geldi diye,
 Aklına düşünce gelmedi.
 "Eve giren kişiye
 Yiyecek ikram edin, dedi,
 Yorgun gelen kişiye
 Dinlendirmeli" dedi.
 Pişirdiği yemeğini koydu,
 Altın kadehe çay doldurdu,
 Şulmus-Şunı bahadıra
 Lezzetli yiyecekler ikram etti. 367
 Pişirdiği yemeği şimdi,
 Anlatılamayacak şekilde dondu,
 Altın kadeh şimdi,
 İkiye yarıldı.
 Onu gören Temene-Koo
 Bilinmez yerden bildi,
 Sezilmez yerden sezdi
 Şimdi şöyle dedi:
 "Er yaratılışlı Şulmus-Şunı,
 Niçin erken gelmedin? dedi,
 Kaç yıl boyunca
 Seni bekledim, dedi.
 Böyle yapayalnız benimle
 Ok gibi yılan savaştı" dedi.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Temene-Koo'ya şöyle dedi:
 "Sevgili garibim Temene-Koo,
 Halkına emret, dedi,
 Geceli gündüzlü beş gün
 Evden kimse çıkmasın, dedi,
 Beş gün boyunca soğuk olacak,
 Nefes alan almayan canlıların
 Hepsini donacak" dedi.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Beş gün boyunca soğuk indirdi,

Tönön çardıñ müüzi bolzo,
 Cara toñıp turar boldı,
 Tönön taydıñ tuygagı bolzo,
 Çupça toñıp turar boldı.
 Caan-caan taygalar
 Cara toñıp turar boldı,
 Caan-caan talaylar
 Tübine cetire toñor boldı.
 Cılar-cılbas cılandar
 Cıltır toşko caba toñdı.
 Kara cañıs kaan cılan
 Kara kuyda artıp kaldı.
 Şulmus-Şunı baatır
 Ak-borozına minip iydi,
 Cutpa bolgon cılandı
 Cuularga cürüp iydi.
 Kança tayga ajıp turat,
 Kança talay keşip turat,
 Kara kuydıñ kara oozı
 Kararıp emdi körünip turat.
 Onı körgön Ak-borozi
 Sespes cerdeñ sezip iydi,
 Bilbes cerdeñ bilip iydi,
 Şulmus-Şunı baatırğa
 Aydıp turbay emdi kayttı:
 "Akır, akır, nökörim, - diyt, -
 Acıktap emdi körölik - diyt. -
 Barar colıs katı emtir,
 Keler colıs küç emtir.
 Kara kuyga cedip barzañ,
 Eki baştu ok cılan
 Şırkırap catkanın köröriñ,
 Cer-telekey üstünde
 Onı ceñer neme çok emtir.
 Kara kuyga cetkençe,
 Eki küler üzeñiñdi
 Eki başka teep bar,
 Eki baştu ok cılan
 Salkın keptü şuñıp keler,
 Eki üzeñige kelip tiyer" - dedi.
 Onı ukkan Şulmus-Şunı
 Kara kuydı emdi köstöp,
 Cortıp iybey kanayttı.
 Ança-minça bolbodı,
 Kara kuyga cedip keldi,

Dört yaşındaki öküzün boynuzu,
 Donup yarıldı,
 Dört yaşındaki tayın toynağı,
 Donup çatladı.
 2075 Yüce yüce dağlar
 Donup yarıldı,
 Büyük büyük ırmaklar
 Diplerine kadar dondular.
 2080 Sürünür sürünmez yılanlar
 Parlak buzla kaplandılar.
 Yalnızca kara kağan yılan
 Kara çukurda artıp kaldı.
 Bahadır Şulmus-Şunı
 Ak-boro'suna bindi,
 2085 Aç gözlü yılanla
 Savaşmak için atını koşturdu.
 Sayısız dağlar aştı,
 Sayısız ırmaklar geçti,
 Kara çukurun kara ağızı
 2090 Kararıp şimdi göründü.
 Onu gören Ak-boro'su
 Sezilmez yerden yerdı,
 Bilinmez yerden bildi,
 Şulmus-Şunı bahadıra
 2095 Şimdi şöyle dedi:
 "Dur, dur, dostum, dedi,
 İnceleyip bakalım, dedi.
 Gideceğimiz yolumuz katıymış,
 Geleceğimiz yolumuz güçmü.
 2100 Kara çukura vardığında,
 İki başlı ok gibi yılanın
 Tıslayıp durduğunu görürsün,
 Yerin üstünde
 Onu yenecek bir şey yokmuş.
 2105 Kara çukura varana kadar,
 İki bronz üzengini
 İki ayrı yandan tep,
 İki başlı ok gibi yılan
 Rüzgâr gibi süzülüp gelir,
 2110 Gelip iki üzengiye değer" dedi.
 Onu işiten Şulmus-Şunı
 Şimdi kara çukura yönelip,
 Atını koşturdu.
 Çok zaman geçmedi,
 2115 Yetip kara kuyuya geldi,

*Eki baştu ok cılan
Eki candap şunup turdı,
Şulmus-Şunı baatırdıñ
Eki üzeñizin çağıp turdı.
Şulmus-Şunı baatır
Kara bolot üldüzin
Karı boydoñ uşta tarttı,
Altın baştu ok cılandı
Üze çaap tñjürdi.
Cılandardı kira soktı,
Ak-borozın bura tarttı,
Temene-Koo curtın köstöp,
Cortıp iybey emdi kayttı.
Ança-mınça bolbodı,
Altın örgöögö cedip keldi.
Ak-boro adın bolzo,
Altın çakıga buulay soktı,
Altın ejikti aç a tarttı,
Aylanayın Temene-Koodoñ
Amır-ençünü surap turdı.
Aydıñ bajı aylanıp ödöt,
Cıldıñ bajı cılıjıp ödöt,
Şulmus-Şunı baatırıs
Amır-ençü curtay beret.
Cer-telekey üstünde bolzo,
Onı ceñer baatır çok boldı,
Altaydıñ emdi üstünde bolzo,
Onı akalaar alıptar çok boldı.
Erlü bütken baatır boyı
Eptü-cakşı cada berdi.
Meniñ aytkan çörçögim
Tekşi albatıga cayılzın,
Artıp kalğanı bar bolzo,
Ayrı kıldu topşuurım aytsın,
Cedikpezi bar bolzo,
Eki kıldu topşuurım aytsın.*

İki başlı ok gibi yılan
İki yanından süzüldü,
Şulmus-Şunı bahadırın
İki üzengisini soktu.
2120 Şulmus-Şunı bahadır
Kara çelikten kılıcını
Omzundan çekti,
Altın başlı ok gibi yılanı
Vurarak kesip devirdi.
2125 Yılanların hepsini kırdı,
Ak-boro'sunu çevirdi,
Temene-Koo'nun yurduna yönelip,
Şimdi atını koşturdu.
Çok zaman geçmedi,
2130 Ak saraya yetip geldi.
Ak-boro atınıysa,
Altın at direğine bağladı,
Altın kapıyı çekip açtı,
Kurban olduğum Temene-Koo'ya
2135 Hâl hatır sordu,
Aydın başı dolanıp geçti,
Yılın başı kayıp geçti,
Şulmus-Şunı bahadırımız
Rahat, huzurlu yaşadı.
2140 Yerin üstünde,
Onu yenecek bahadır çıkmadı,
Şimdi Altayın üstündeysa,
Onun önüne geçecek alplar çıkmadı.
Er yaratılışlı bahadır
2145 Huzur içinde, iyi yaşadı.
Benim anlattığım destanım
Halk içinde yayılzın,
Artıp kalanı varsa,
Ayrı kılı topşuurum söylesin,
2150 Eksik kalanı varsa,
İki kılı topşuurum söylesin.

Mınañ ozogı öydö
 Altaydıñ cerinde
 Ak-Biy dep ögöön curtaptır.
 Karıır caji cede bergen,
 Katan söögi bojop kalgan
 Kaan kiji bolgon emtir
 Altaydıñ üstin
 Altı aylangan ak maldu,
 Cerdiñ üstin
 Ceti aylangan arka-condu,
 Algan-tapkan eş nököri
 Altın-Targa abakayı boltır.
 Ak örgöözi bolgojin,
 Akka-kökkö saptalğan
 Buu-çuu bildirbes mında turat,
 Altın çakızı bolgojin,
 Akka-kökkö saptalğan
 Ayga-künge mızıldagan mında turat.
 Kara ağaştıy condu boltır,
 Karganadıy maldu boltır.
 Bir kün
 Ak-Biy ögöön oturıp komudayt:
 "Catka berer balam cok, - diyt,
 Canıma oturar uulım cok, - diyt,
 Curtka berer balam cok, - diyt,
 Curtım sakıır uulım cok, - diyt.
 Azıragan ak malımdı kurt tıştenip,
 Altı oroongo bargay ne? – diyt,
 Albatı-conımdı kurt tıştenip,
 Üstii oroongo çıkkay ne? – diyt,
 Bala-barka cok kanay cattan neme?-diyt.
 Eeen cerge mal kalar ba?
 Eeezi cok curt kalar ba?
 Üç oroornoñ
 Üç-Kurbustannañ barıp,
 Bala suray körzö kaydar?" – dep,
 Temdegi cok baytaldı tudala,
 Ak sütteñ saap alala,
 Ak kayıñdı kadap turat.
 Aydıñ tolun küninde
 Ak sütte ürustep,
 Ak kıyranı ilip,
 Üstii oronniñ cerine çıgat.

Bundan önceki zamanda
 Altay yerinde
 Ak-Biy adlı ihtiyar yaşamış,
 Yaşlılık çağı gelmiş,
 Sert kemiği yumuşamış
 Kağan kişiymiş.
 Altay'ın üstünü
 Altı kez dolaşan ak hayvanlı,
 Yerin üstünü
 Yedi kez dolaşan halklı,
 Alıp evlendiği eş
 Altın-Targa hatunmuş.
 Ak sarayı ise,
 Gökyüzüne saplanmış
 Ucu bucağı bilinmez burada duruyordu,
 Altın at direği ise,
 Gökyüzüne saplanmış
 Burada aya, güneşe karşı ışıldıyordu.
 Kara ağaç gibi halklıymış,
 Akasya gibi hayvanlıymış.
 Bir gün
 İhtiyar Ak-Biy şikâyetlendi:
 "Yâda verecek yavrum yok, dedi,
 Yanımda oturacak oğlum yok, dedi,
 Yurt içinde evlendirecek yavrum yok, dedi,
 Yurdumu bekleyecek oğlum yok, dedi.
 Beslediğim ak hayvanımı dişleyip,
 Yer altı ülkesine gidecek mi? dedi,
 Halkımı kurt dişleyip,
 Gökyüzü ülkesine çıkacak mı? dedi,
 Çoluk çocuksuz bu nasıl hayat? dedi,
 Hayvan boş yerde kalacak mı?
 Yurt sahipsiz kalacak mı?
 Gökyüzü ülkesinden
 Üç-Kurbustan'a gidip,
 Çocuk istesem ne olur?" deyip,
 Emsâlsiz kısırağı tutarak,
 Ak sütünden sağıp alarak,
 Ak kayını ağacını yere sapladı.
 Ayın-dolunay gününde
 Ak sütü saçıp,
 Ak bezi bağlayıp,
 Gökyüzü ülkesine çıktı.

Üç-Kurbustannın cerine cedip, 45
 Üç-Kurbustannın ak örgözin
 Üç aylana mürgüp kelet.
 Üç aylana mürgügen kiyninde
 Üç-Kurbustannın ay kaalgazı
 Açılıp kelet. 50
 Ak örgöö kir kelip,
 Kumdus börkin çupça tartıp,
 Koltık boygo kıstap iyet,
 Caynap, mürgüp, aydıp turat:
 "Eeen cerge malım kaltan emtir diyt, 55
 Eezi çok conım kaltan emtir – diyt,
 Kuş tištenip, örö çıkar ba?
 Kurt tištenip, tömön tüjer be? – diyt,
 Catka berer balam çok,
 Canıma oturur uulım çok – diyt, - 60
 Curtka berer balam çok,
 Curtım sakır uulım çok – diyt. –
 Bala-barka çoktın kereginde,
 Arga çokto bala cayıp bereer dep,
 Suranıp kelgen edim" – diyt. 65
 Üç-Kurbustan üze ugup,
 Ak-Biyge aydat:
 "Ce, oyto altayın-döön cana bergin,
 Bir uul balalu bolorın.
 Ol uul balañ 70
 Cerdeñ barar salımdı bolor.
 Kemirçegi katkança,
 Kemine cetkençe,
 Er bolup çıdagança,
 Ercine adına tabışkança, 75
 Cerge tujurbey-bastır bay azıra"
 Ak-Biy örökön
 Örö tınıp kojoñdoordo,
 Üstii oroongo torgulat,
 Tömön tanıp kojoñdoordo, 80
 Altıı oroongo torgulat.
 Altay cerine can kelze,
 Ak malı bölün kaltır,
 Arka-conı soburılıp kaltır,
 Caka curtkı kelip, 85
 "Bu ne bolgon?" deerde,
 "Abakayaar bir uul taalgan,
 Ogo tüymep cadırıs", - dejet.
 Ak-Biy can kelip,

Üç-Kurbustan'ın yerine yetip,
 Üç-Kurbustan'ın ak sarayını
 Üç defa dua edip dolaştı.
 Üç defa dua ettikten sonra
 Üç-Kurbustan'ın ay gibi kapısı
 Açıldı.
 Ak saraya girip,
 Kunduz kürkü borkünü çıkarıp,
 Koltuğunun altına kıstırıp,
 Yalvarıp, dua edip, konuştu:
 "Geniş yerde hayvanım kalacakmış, dedi,
 Sahipsiz halkım kalacakmış, dedi,
 Kuş dişleyip, yukarı çıkar mı?
 Kurt dişleyip, aşağı iner mi?
 Yâda verecek yavrum yok,
 Yanımda oturacak oğlum yok, dedi,
 Yurt içinde evlendireceğim yavrum yok,
 Yurdumu bekleyecek oğlum yok, dedi.
 Çoluk çocuktan mahrum olunca,
 Çaresiz siz bir evlat bağışlasanız diye,
 İstemeye gelmişim" dedi. 371
 Üç-Kurbustan her şeyi dinleyip,
 Ak-Biy'e şöyle dedi:
 "Eh, tekrar yurduna dön,
 Bir oğlan çocuklu olacaksın.
 O oğlan çocuğun
 Kaderi yere (toprağa) basarsa ölmektir.
 Kıkırdağı sertleşene dek,
 Yaşı yetene dek,
 Büyüyüp er olana dek,
 Kıymetli atına kavuşana dek,
 Yere değdirmeden, yürütmeden büyüt."
 İhtiyar Ak-Biy
 Türkü söyleyip yukarı soluduğunda,
 Gökyüzü ülkesi yankılandı.
 Türkü söyleyip aşağı soluduğunda,
 Yer altı ülkesi yankılandı.
 Altay yerine dönüp geldiğinde,
 Ak malı bölünüp kalmış,
 Halkı azalmış,
 Yurdun yakasına gelip,
 "Ne oldu böyle" dediğinde,
 "Eşiniz bir oğlan doğurdu,
 Onun için telaşlıyız" dediler.
 Ak-Biy dönüp gelerek,

Albatı-conala ezendejip, 90
 Ak malıla tanıjıp,
 Ayıl-curtına kir keli,
 Altın-Targa abakayına aydat:
 "Üç-Kurbustan
 Uulım cerdeñ barar sutaldu degen, 95
 Cerge tujurbey,
 Kemirçeği katkança,
 Er kemine cetirgençe,
 Cerge bastırbaay degen"
 (Ak-Biy abakayla ekü) 100
 Cerdiñ üstine
 Ak şerdekteñ cayıp alıp,
 Balazın azıragıláp cadat.
 Oynop catkança, bir kün
 Bala eñmektep, oynop cürerde, 105
 Cerdeñ,
 Ak şerdektiñ ortozınañ,
 Arslannıñ tiji çıgala,
 Balanıñ budın, ulu kanın, kıyıp iydi.
 Bala kanzırayla bojoy berdi. 110
 Ak-Biy ögöön
 "Közimeydiñ odı – diyt, -
 Köksimeydeñ kanı – diyt, -
 Kara cañıs uulım baadı" – dep,
 Köstiñ suuzı köl tögület, 115
 Muurın suuzı mus tögület.
 "Oyto lo baratam – diyt, -
 Üstii oroongo çıgatam,
 Baza katap suranatam,
 Bala çok kanay cürer", dep, 120
 Temdegi çok ak baytaldı tudala,
 Südin saap alat,
 Ak kayıñdı kadap iyet,
 Ak kıyranı ilip turat.
 Aydıñ tolunda 125
 Üstii oroongo baza la çıgat,
 Üstii oroongo barıp,
 Üç-Kurbustannıñ ak örgöözin
 Üç aylana mürgüp kelet,
 Üç-Kurbustannıñ ak örgööziniñ 130
 Ay kaalgazı açıla tujet.
 Üç-Kurbustan "Ne kerektü keldiñ?" -diyt.
 Ak-Biy komudalın aydat:
 "Bererde, balanı bektep ne berbeyzeer?

Halkıyla selamlaşıp,
 Ak hayvanına bakıp,
 Evine, yurduna girip,
 Eşi Altın-Targa'ya şöyle dedi:
 "Üç-Kurbustan
 Oğlumun kaderi yere basmamak dedi,
 Yere değıdirmeden,
 Kıkırdağı sertleşene kadar,
 Er çağına yetirinceye kadar,
 Yere bastırmayın dedi"
 (Ak-Biy eşiyle ikisi) 100
 Yerin üstüne
 Ak kilimi yayıp,
 Çocuklarını büyüttüler.
 Oynayıp dururken, bir gün
 Çocuk sürünüp oynarken,
 Yerden,
 Ak kilimin ortasından
 Arslanın dişi çıkarak,
 Çocuğun ayağını ısırap kanını akıttı.
 Çocuk iniltiyle öldü.
 İhtiyar Ak-Biy
 "Gözümün ateşi, dedi,
 Göğsümün kanı, dedi,
 Tek oğlum öldü" diye,
 115
 Gözünün yaşı göl gibi döküldü,
 Burnunun suyu buz gibi döküldü.
 "Tekrar gideceğim, dedi,
 Gökyüzü ülkesine çıkacağım,
 Tekrar isteyeceğim,
 120
 Çocuksuz nasıl yaşarım" deyip,
 Benzersiz ak kısırağı tutarak,
 Sütünü sağdı,
 Ak kayını saptadı,
 Ak bezi bağladı.
 125
 Ayın dolunay zamanında
 Gökyüzü ülkesine çıktı,
 Gökyüzü ülkesine gidip,
 Üç-Kurbustan'ın ak sarayını
 Üç kez dolanıp dua etti,
 Üç-Kurbustan'ın ak sarayının
 Kutsal kapısı açıldı.
 Üç Kurbustan "Niçin geldin?" dedi.
 Ak-Biy şikâyetini söyledi:
 "Verirken, çocuğu niye sağlam
 vermiyorsunuz?

Cayaarda, balanı bektep ne
cayabazaar?

Ak şerdektiñ üstine

Azırap cürgeñem,

Bala eñmektep cürgeñe,

Şerdektiñ ciginin ortozınañ,

Arslannıñ tiji ıgala,

Budınıñ ulu kanın kıyerde,

Balam bojop kaldı", - diyť.

Üç-Kurbustan aydat:

"Aytpaytım men seni,

Kiçeeep azıra dep.

Ce kanaydar baza, - diyť,

Slerdiñ kargan kijini,

Ce baza bir uuldu bolton turaar,

Kemirçegi katkança,

Kemine cetkençe,

Er bolup çıdagança,

Suunañ barar sutaldu büder,

Suu çok cerge azıragar"

Ak-Biy örökön

Örö tınıp kojoñdoordo,

Üstii oroongo torgulıp,

Tömön tanıp kojoñdoordo,

Altıı oroongo torgulıp,

Altayı-döön uulanıp, canıp iyet.

Tömön catkan teñiske tujüp kelip,

Cer-altayına cedip kelip,

Körüp turar bolgojin,

Arka-conı soburılı kaltır,

Ak malı bölün kaltır,

Albatızı tüymep catkan emtir.

Caka curttañ surap cüret:

"Azıragan malım ne ürkügen?

Albatı-conım ne soburılıp, tüymegen?"

"Sler bargan kiyninde, - diyť, -

Abakayaar baza bir uuldu bolgon,

Oo tüymep cadırıs" – dep.

Ak-Biy örökön

Altın çakı tözine cortup kelet,

Altan kezer adın alat,

Ceten baatır ceñdep tudat,

Ak-biy ögöön

Ak örgöö bazıp kelip,

Altan altı küskülü

Ay kaalgazın açıp kireť.

135

140

145

150

155

160

165

170

175

Yaratırken, çocuğu niye sağlam
yaratmıyorsunuz?

Ak kilimin üstünde

Büyütüp duruyordum,

Çocuk emekleyip giderken,

Kilimin dikiş yerinin arasından,

Arslanın dişi çıkarak,

Budunu ısırıp kanını akıtınca,

Yavrum öldü" dedi.

Üç-Kurbustan şöyle dedi:

"Ben sana demedim mi,

Dikkatli büyüt diye.

Eh ne yapalım artık, dedi,

Sizin gibi yaşlı birinin,

Bir oğlu daha olması gerekir,

Kıkırdağı sertleşene kadar,

Yaşı yetene dek,

Büyüyüp er olana dek,

Kaderi sudan uzak durmaktır,

Susuz yerde büyütün."

İhtiyar Ak-Biy

Türkü söyleyip yukarı soluduğunda,

Gökyüzü ülkesi yankılanıp,

Türkü söyleyip aşığı soluduğunda,

Yer altı ülkesi yankılanıp,

Altayına yönelip döndü.

Aşığıdaki denize inip,

Yer-altayına yetip,

Baktı ki,

Halkı azalmış,

Ak hayvanı bölünmüş,

Halkı telaş içindeymiş.

Yurdun yakasında sormuş:

"Beslediğim hayvanım niçin ürktü?

Halk niçin azalıp, telaşlandı?"

"Siz gittikten sonra, dediler,

Eşiniz tekrar bir oğlan doğurdu,

Onun için telaşlıyız" dediler.

İhtiyar Ak-Biy

Altın at direğinin dibine dört nala geldi,

Altmış yiğit atını aldı,

Yetmiş bahadır yenini tuttu,

İhtiyar Ak-Biy

Ak saraya yürüyerek gelip,

Altmış altı aynalı

Ay gibi kapısını açıp girdi.

Altın-Targa abakayı
 Ayıl-tördiñ bajında
 Bir bala kabaylap koytır.
 Ak-Biy abakayına aydıp turat:
 "Üç-Kurbustan bererde,
 Suunañ barar sutaldı degen edi.
 Suu canına catpaar degen edi"
 Ak-Biy abakayıla ekü
 Suu çok cerge barıp,
 Bu balanı azıraar dep,
 Suuzı çok taygaga çıgıp,
 Curtagılap cadat.
 Onoy catkança, bir kün,
 Abakayı uy saap baradaarda,
 Uulı oynop cürele,
 Arakı askan toskuurdıñ
 Suuzına tüjele, bojop kaltır.
 Altın-Targa abakay
 Körgön boyınça,
 Közin suuzı köl tögület,
 Murın suuzı mus caykanat.
 Açu-koron kıygır iyet,
 Ama-tomo sıgır iyet.
 "Közimeydiñ odı bolgon,
 Köksimeydiñ kanı bolgon.
 Kara cañıs balam
 Baza la öldi" – diyt.
 Ak-Biy örökön
 Balazın söögin, kabaylap cuup iyet,
 Altın-Targa abakayına aydıp turat:
 "Katap la barıp, surabayınça bolbos,
 - diyt,
 Azıragan ak malım
 Eezi çok artatan turu,
 Albatı-conım
 Kaanı çok artatan turu.
 Kuş tiştenip, örö çıkar ba?
 Kurt tiştenip, tömön tüjer be?
 Een cerge malı kanay çaçar?
 Een cerge conı kanay artırar?"
 Temdegi çok ak baytaldı tudala,
 Südin saap alat.
 Ak kayıñ kadap turup,
 Ak kıyranı ilip turup,
 Aydıñ tolun küninde
 Üstii oroongo katap la çıgat.

180 Eşi Altın-Targa
 Evin baş köşesinde
 Bir çocuğu beşiğe koymuştu.
 Ak-Biy eşine şöyle dedi:
 "Üç-Kurbustan verirken,
 185 Kaderi sudan ölmektir dedi.
 Su yanında yaşamayın dedi.
 Ak-Biy eşiyile ikisi
 Susuz yere gidip,
 190 Bu çocuğu büyütelim diye,
 Susuz dağa çıkıp,
 Yaşadılar.
 Böyle yaşarlarken, bir gün,
 Eşi inek sağmaya gidince,
 Oğlu oynarken,
 195 İçki için asılmış kazanın
 Suyuna düşerek ölmüş.
 Altın-Targa hatun
 Bunu görünce,
 Gözünün yaşı göl gibi döküldü,
 200 Burnunun suyu buz gibi aktı.
 Acı acı bağırdı,
 Türlü şekilde ıslık çaldı.
 "Gözümün ateşiydi,
 Göğsümün kanıydı.
 205 Sahip olduğum tek yavrum
 Yine öldü" dedi.
 İhtiyar Ak-Biy
 Yavrusunun cesedini alıp mezara koydu.
 Altın-Targa eşine şöyle dedi:
 210 "Tekrar gidip, istemeyince olmaz,
 dedi.
 Beslediğim ak hayvanım
 Sahipsiz kalacak,
 Halkım, tebaam
 Kağansız kalacak.
 215 Kuş dişleyip, yukarı çıkar mı?
 Kurt dişleyip, aşağı iner mi?
 Sahipsiz yere hayvanı nasıl saçayım?
 Sahipsiz yere halkı nasıl bırakayım?"
 Benzersiz ak kırağı tutarak,
 220 Sütünü sağıp aldı.
 Ak kayın ağacını saplayıp,
 Ak bezi bağlayıp,
 Ayın dolunay zamanında,
 Gökyüzü ülkesine tekrar çıktı.

Üstii oroongo barıp, 225
 Üç-Kurbustannıñ ak örgözin
 Üç aylanıp, mürgüp kelet.
 Ak örgööniñ ay kaalgazı açılát,
 Ak örgöö kirip barat.
 Üç-Kurbustan "Ne keldiñ sen?" -diyt. 230
 "Berer bolzo, balanı
 Bektep ne berbeyzeer?
 Cayaar bolzo, balanı
 Bektep ne cayabayzaar?
 Bergen balaar 235
 Toskuurdiñ suuzına tñjüp,
 Baza la bojop kaldı", - diyt.
 Üç-Kurbustan aydat:
 "Seni men aytpaytım,
 Suu cok cerge cadıp, 240
 Uulıñdı kiçeeep azıra dep.
 Ce kanaydan seni, kargan kijini,
 Altayıña canıp barzañ
 Bir uuldu boloriñ, - diyt,
 Ol uulıñ kaçan-kaçan 245
 Üç-Kurbustan dep adabay cürzin,
 Kaçan-kaçan adımdı köp adabazın,
 Kanduu cuuga kirze,
 Katan çakka bazıp, uçuraza,
 Ol lo tušta meni adazın", 250
 - dep cakıyla,
 Ak-Biydi altayına candır iyet.
 Ak-Biy örökön
 Altan kulaş sindu
 Ak-boro adına minip,
 Altayın-döön uulanıp, canıp iyet. 255
 Öro tñpıp kojoñdoordo,
 Üstii oroongo torgulat,
 Tömön tanıp kojoñdoordo,
 Altı oroongo torgulat,
 Altay cereine cedip kelet. 260
 Caka curtına cedip kelze,
 Ak malı baza la bölün kalan,
 Arka-conı soburıl kalan.
 Albatızınañ surap cüret:
 "Bu ne bolgon? Kanay turanar? 265
 Ak mal ne ürkügen?
 Arka-con ne soburılğan?"
 "Sler bargan kiyninde
 Altın-Targa abakayaar

Gökyüzü ülkesine gidip,
 Üç-Kurbustan'ın ak sarayını
 Üç defa dönüp, dua etti.
 Ak sarayın kutsal kapısı açıldı
 Ak saraya girdi.
 "Üç-Kurbustan "Niçin geldin sen?" dedi.
 "Verdiğin çocuğu
 Niçin sağlam vermedin?
 Yarattığın çocuğu
 Niçin sağlam yaratmadın?
 Verdiğin çocuğun
 Kazanın suyuna düşüp,
 Yine öldü" dedi.
 Üç-Kurbustan şöyle dedi:
 "Sana ben demedim mi,
 Susuz yerde yaşayıp,
 Oğlunu dikkatle büyüt diye.
 Fakat ne yapayım seni, ihtiyar birisin,
 Dönüp yurduna git
 Bir oğullu olacaksın, dedi,
 O oğlun gereksiz yere
 Üç-Kurbustan demesin,
 Gereksiz yere adımı çok anmasın,
 Kanlı savaşa girse,
 Bir felaketle karşılaşsa,
 O zaman benim adıma ansın"
 - diye emrederek,
 Ak-Biy'i yurduna gönderdi.
 İhtiyar Ak-Biy
 Altmış kulaç gövdeli
 Ak-boro atına binip,
 Altayına yönelip döndü.
 Türkü söyleyip yukarı soluduğunda,
 Gökyüzü ülkesi yankılandı,
 Türkü söyleyip aşağı soluduğunda,
 Yer altı ülkesi yankılandı,
 Altayına yetip geldi.
 Yurdun yakasına yetip geldiğinde,
 Yine ak hayvanı bölünmüştü,
 Halkı azalmıştı.
 Halkına şöyle sordu:
 "Ne oldu böyle? Ne yapıyorsunuz?
 Ak hayvan niçin ürkütü?
 Halk niçin azaldı?
 "Siz gittikten sonra
 Eşiniz Altın-Targa

Bir uul bala taalgan.
Onıñ kereginde
Mınayıp tıymep, soburıl catkan edis"
Onı ukkan, Ak-Biy örökön,
Ay kulakka altın küük etkendiy,

"Karganadıy ak malım eelü bolton
emtir diyt, -
Kara agaştıy arka-conım kaandu
bolton emtir" – diyt.

Ak malın aylana cortıp,
Arka-conın ebire cortıp,
Altın çakınıñ tözine kelip tüjet.
Altan kezer adın alaı,
Ceten baatır ceñdep tudat.

Ak-Biy örökön
Ak örgöö bas kelip,
Altan altı küskülü
Ay kaalgazın aç a tartıp,
Ayılga-curтка kir kelze,
Altın-Targa abakayı
Baza la bir uul kabaylagan oturı.
Ak-Biy örökön
Mını körüp, süüngen boyınça,
Altın çümdü alıptarın
Kümüş çümdü külükterin
Aldırt kelet.

"İraakta catkan albatımdı,
Bıçıkpile aldırtaar,
Cuukta catükan albatıma
Elçi-bilik iyiger, - diyt.
Karır cajım cederde,
Katan söögim bojordo,
Çıkkın uulımnıñ adın
Cazap adaar kerek" – dep,
Altın tondı alıptarın,
Kümüş çümdü külükterin cuup alıp,
Buuradıy calduların cıklaп turat,
Bulutıy kazılı semis maldarın

soygılayt,
Bayrı kuyruktu irikterin soygılayt,
Tuuga tündep et tuuralap,
Suuga tündep arakı cuugılap turat.
Ak-Biydiñ albatızı
Ak örgööni aylandıra,

270 Bir erkek çocuk doğurdu.
Onun için
Böyle telaşlanıp, azaldık."
Onu işiten ihtiyar Ak-Biy
Ay kulağına altın guguk kuşu
ötmüş gibi,
275, "Akasya gibi ak malım sahipli
olacakmış dedi,
Kara ağaç gibi halkım kağanlı
olacakmış dedi.
Ak hayvanının etrafında at sürüp,
Halkının çeviresinde at sürüp,
Altın at direğine gelip atından indi.
280 Altmış yiğit atını aldı,
Yetmiş yiğit yeninden tuttu.
İhtiyar Ak-Biy
Ak saraya yürüyerek gelip,
Altmış altı aynalı
285 Ay kapısını çekerek açıp,
Evine girdi ki,
Eşi Altın-Targa
Yine bir erkek çocuğunu beşiğe koymuş.
İhtiyar Ak-Biy
290 Bunu görüp, sevinerek,
Altın elbiseli alplarını
Gümüş elbiseli pehlivanlarını
Çağırttı.
"Uzakta yaşayan halkımı
295 Davetiyeyle çağırın,
Yakında yaşayan halkıma
Elçi gönderin, dedi.
İhtiyarlık yaşım geldiğinde,
Sert kemiğim yumuşadığında,
300 Doğmuş oğlumun adını
Özenle adamak gerek" diye,
Altın paltolu alplarını
Gümüş elbiseli pehlivanlarını toplayıp,
Buğra gibi yeşilileri yıktırdı,
305 Bulut gibi semiz etli atlarını
kestirdi.
Kalın kuyruklu toklularını kestirdi,
Dağa denk et doğratıp,
İrmak gibi rakı hazırlattı.
Ak-Biy'in halkı
310 Ak sarayın çevresine,

Altaydı aylandıra tolu cuulgan,
Ak-Biydiñ uulu
Er kemine cedip kelen.
Arı-beri telçip bazat.
Eki kolin karmanına sugala, 315
"Meniñ adımdı çike taap adagandarga,
Üzülbes-tügenbes kursak bererim,
Altın-möñün cöjö bererim,
Iye-çakka kündülep cürerim,
Meniñ adımdı castıra adagan kijini 320
Bajın kezip, budına salarım, - diyt,
Budın kezip, bajına salarım", - diyt,
Sılada sıgırıp,
Koolodo kojoñdop, telçip turat.
Altan kulaş Ak-boro attu 325
Ak-Biy örökönniñ
Karırır kepte çıkkan
Kara cıñıs uulınıñ adın
Adaarga ulus çıkpay turat.
Bir kargan emeen-ögöön, 330
Coktu ulus catkan emtir,
Olor toygo kelbeytir.
Bir kün emeen-ögöön oturarda,
Ak attu, ak tondı
Ak kiyimdü kiji cortup kelet. 335
Cortup kelele, surap turat:
"Bu Ak-Biydiñ albatızı
Ne korkuştu tüymegen?
Ak malı ne korkuştu çaksıragan?" -dep.
Baya kargan emeen aydıp turat: 340
"Ak-Biy karırır caji cederde,
Katan söögi bojoordo,
Kara cıñıs uuldu bolgon,
Ol uuldiñ adın adagıláp bolboy,
Tüymep catkan albatı edi", - diyt. 345
Baya ak tondı kiji aydat:
"Sen ooñ adın ada, - diyt,
Aydiñ tolu küninde
Temdegi cok ak maldañ
Süt saap al. 350
Ak kayıñdı kadap al,
Ak kıyranı ilip al.
Aydiñ tolu küninde
Sen bar ada, - diyt,
Adınıñ aldın at kespes, 355

Altay'ı dolduracak kadar toplanmış,
Ak-Biy'in oğlu
Er çağına yetip gelmiş.
İleri geri yürüdü.
İki elini cebine sokarak,
"Bana güzel ad bulup adayana,
Bitmez tükenmez yiyecek veririm,
Altın, gümüş servet veririm,
Sonsuza dek hürmet ederim,
Bana yanlış ad adayana
Başını kesip, ayağına eklerim dedi,
Ayağını kesip, başına eklerim" dedi.
Vızıltyla ısıklık çalıp,
Nağmeli türkü söyleyip, yürüdü.
Altmış kulaç Ak-boro atlı
İhtiyar Ak-Biy'in
Yaşlılık zamanında doğan
Sahip olduğu tek oğlunun adını
Adayacak insan çıkmadı.
Bir ihtiyar karı koca 377
Yoksul insanlar varmış,
Onlar toya gelmemiş.
Bir gün karı koca otururken,
Ak atlı, ak paltolu
Ak giyimli biri atını sürüp geldi.
Atını koşturarak, şöyle sordu:
"Bu Ak-Biy'in halkı
Niçin aşırı telaşta?
Ak hayvanı niçin hâlsiz düşmüş?" dedi.
Önceki ihtiyar kadın şöyle dedi:
"Ak-Biy yaşlılık zamanında,
Sert kemiği yumuşadığında,
Bir erkek evlat sahibi oldu,
O oğlanın adını adayacaklar galiba,
Halkın telaşı bundandır" dedi.
Önceki ak paltolu kişi şöyle dedi:
"Onun adını sen ada, dedi,
Ayın dolunay zamanında
Benzersiz ak attan
Süt sağıp al.
Ak kayın ağacını sapla,
Ak bezi bağla,
Ayın dolunay zamanında
Sen gidip ad ver, dedi,
Atının yolunu at kesmez,

Boyınıñ aldın er keçpes,
 Kıyılıp ölör tını çok,
 Kızarıp agar kanı çok
 Ak-Biydiñ kara cañıs uulı –
 Karır kepte çıkkın uul – 360
 Ak-sur attı
 Altın-Koo kezer bolzın” – dep aydala,
 Baya kiji tabılbay kaldı.
 Kargan emeen
 Tüp edegin türe tutkan,
 Alın edegin aıntara tutkan,
 Ak-Biydiñ altayına,
 Ak örgöözine sır cügürikle kelip,
 Aydıp turat:
 “Altın tondı alıptar,
 Kümüş tondı külükter,
 Caandar-caştar, cayzañdar adaytan ba?
 Aysa, caman da kiji adaza,
 kem çok po?” – diyt.
 Ak-Biydiñ uulı aydat:
 “Kem de adaza mege tüñey.
 Cañıs la çike taap adap berzin,
 Caştıra adaza,
 Bajın kezip, budına salarım,
 Budın kezip, bajına salarım.
 Çike adımdı adaza,
 Ürgölci ölör çağına
 Kündü küreege cügürzerim,
 Torko mancık kiydirim”, - dep.
 Onoy aydarda kargan emeen
 “Ce aysa, andıy bolzo,
 Men adaytam, - diyt.
 Temdegi çok ak maldañ süt saap bereer.
 Ak kayıñ ekel kadap bereer.
 Men aydıñ tolu küñinde adaarım”,
 -dep.
 Temdegi çok ak maldı tudala,
 Südin saap ekeliy beret,
 Ak kayıñdı kadap,
 Ak kıyrazın buulap beret.
 Aydıñ tolun küñinde
 Kargan emeen oturala,
 Uuldiñ adın em aydat:
 “Adınıñ aldın at kespes,
 Caaktuga attırbas,
 Carınduga tuttırbas er bolzın,

Kendi önünden er geçmez,
 Öldürülecek canı yok,
 Kızarıp akacak kanı yok
 Ak-Biy’in tek oğlu
 İhtiyarlığında doğan oğlu
 Ak-sur atlı
 Altın-Koo yiğit olsun” diyerek,
 Önceki kişi birden kayboldu.
 İhtiyar kadın
 Eteğinin altını dürdü,
 Ön eteğini katladı,
 Ak-Biy’in yurduna
 Ak sarayına hızla koşarak gelip,
 Şöyle söyledi:
 “Altın paltolu alplar,
 Gümüş paltolu pehlivanlar,
 Büyükler, küçükler, cayzanlar ad verdi mi?
 Yoksa, sıradan biri ad verse de
 olur mu?” dedi.
 Ak-Biy’in oğlu şöyle dedi:
 “Kim ad verirse versin benim için aynı.
 Yeter ki, yakışan adı versin,
 Kötü ad verirse,
 Başını kesip, ayağına eklerim,
 Ayağını kesip, başına eklerim.
 Yakışan adımdı adarsa,
 Ölene kadar
 Saygı, hürmet gösteririm,
 İpek kumaşlar giydirim”, dedi.
 O böyle deyince, ihtiyar kadın
 “Eh, öyleyse,
 Ben ad vereyim, dedi.
 Benzersiz ak attan süt sağıp verin.
 Ak kayın ağacını getirip saplayın.
 Ben dolunay zamanı gelip ad
 veririm” dedi.
 Benzersiz ak atı tutarak,
 Sütünü sağıp getirdi,
 Ak kayın ağacını saplayıp,
 Ak bezi bağladı.
 Ayın dolunay olduğu günde
 İhtiyar kadın oturarak,
 Oğlana şimdi ad adadı:
 “Atının önünü at kesmez,
 Kötü dilliyi söyletmez,
 Omuzluya tutturmaz er olsun,

Boyının aldın er keçpes,
Kıyılıp ölər tını çok,
Kızarıp agar kanı çok baatır bolzın,
- diyt.

Ak-sur attu bolzın,
Altın-Koo dep kezer bolzın" – dep,
Ak südin ürüstep oturat.

Adın adap tujürgen kiyninde
Arı körölö, beri körör cetpedi,
Altın çakı tözinde
Ak-sur at tura tujet.

Acıktap körüp turar bolzo,
Arka-moynın ak bulut
Artılıp aşkan,
Köçük moyın kök bulut
Bölünip aşkan.

Eki kulak teñeriniñ buludın
Örö-tömön soburgan,
Eki kös tañ çolmondıy
Cer-teñeri şindep körgön,
Tört tamarı almas bolot
Üldü-cıda karış kalan
At boluptır.

Altın eerdi eertep koyon,
Alın-kiyin böktörgölü,
Kiyin kaşta böktörgözi –
Er kijiniñ

Cuu-çakka tudunatan
Ukmal kara cıdazı,
Ak sölmö üldüzi,

Ay karagay saadagı boltır.
Alın kaşta böktörgözi –
Er kijiniñ kiyeten kiyimi boltır.

Altın-Koo baatır
Ak-sur adın tudup,
Arka-moynın sıymap turat,
Alın-kiyin böktörgözün çeçip cüret.

Onoñ arı albatı-conın başkarıp,
Ondo cuulgan albatı
Iraaktagı catkanı

Cıldıñ ciir azık-tülük alıp,
Alkagança cangılap cadat,
Cuukta catkan albatızı
Eki cıldıñ kursagın
Artınıp-koştóp, cangılap cadat.

Ak-Biydiñ uulı
Altın-Koo baatır

400

405

410

415

420

425

430

435

440

Kendi önünden er geçmez,
Öldürülecek canı yok,
Kızarıp akacak kanı yok bahadır
olsun, dedi.

Ak-sur atlı olsun,
Altın-Koo adlı yiğit olsun" diye,
Ak sütünü saçtı.
Ad adadıktan sonra
İleri bakıp da, geri bakmaya yetmedi,
Altın at direğinin dibinde
Ak-sur at beliriverdi.

Dikkatle bakıldığında,
Arka boynuna ak bulut
Yüklenmişti,
Kalçasında gök bulut
Yarılmıştı.

İki kulağı göğün bulutunu
Yukarı aşağı dağıtıyordu,
İki gözü sabah yıldızı gibi
Yeri, göğü inceliyordu,
Dört ayağı elmas, çelik gibi
Kılıç, kargı yüklenmiş
Bir atmış.

Altın eyeri eyerlenmiş,
Eyerinin önü arkası yüklüydü,
Eyer kaşının arka yükü;
Erin

Savaşta taşıyacağı
Kara kargısı,
Ak yılan balığı gibi kılıcı,
Ak çam ağacı gibi sadağıymış.
Eyerinin ön kaşındaki yükü;
Erin giyeceği giymiymiş.

Altın-Koo bahadır
Ak-sur atını tutup,
Sırtını, boyununu sıvazladı,
Ön ve arka yüklerini çözdü.
Ondan sonra halkı yönetti,
Orada toplanan halktan
Uzakta yaşayanlar
Bir yıllık azık alıp,
Alkış sözler söyleyip döndüler,
Yakında yaşayan halkı
İki yıllık yiyeceği
Yüklenip döndüler.
Ak-Biy'in oğlu
Bahadır Altın-Koo

Odorluga malın salat,
 Odınduga conın başkarat,
 Tebeelüğe malın salıp,
 Tergeelüğe conın başkarıp,
 Albatı-conın başkar cüret.
 Ak-Biy örökön
 Arıgan boyı amırap,
 Aştagan boyı toyp,
 Em tokunap, curtap cadar boldı.
 Onoñ cürele,
 Ak-sur attu Altın-Koo baatır
 Bir kün ada-enezine kelet.
 Kargan enezi
 Altın stol turguzat,
 Aştıñ bajın cıldırat,
 Açu ajın ur oturat,
 Alama-şikir salıp turat,
 Koyu ajın ur oturat,
 Koroconın urup turat.
 Altın-Koo baatır
 Altın stolgo oturıp,
 Aştıñ bajın amzap içet,
 Alaymandı amzap ciyt,
 Oos izip, kalay kelet,
 Oygor kuuçın kuuçındap,
 Ozogızın oygozot.
 Erin izip, kalay kelet.
 Ermen kuuçın kuuçındap,
 Erteezin eltertet,
 Ada-enezine aydıp turat:
 "Kiyik bolzo, tüktü bolor emes pe? -diyt,
 Kiji bolzo, eştü bütken emes pe? -diyt,
 Caantayın men kanay
 Cañskan cüreten kiji, - diyt.
 Men kiji alatan emezim be?" – diyt.
 Kargan bauşka-enezi
 Cüs külüçtü altın kayırçaqtı ala koyot.
 Cüs külüçin olıy-solıy tolgop cüret,
 Altın kayırçaqtı açta tartat,
 Altın sudur kñşkezin alıp çıgıp,
 Samarı sarı kñgezın saygarıp turat.
 Sarı bıçık kıcırap,
 Altaydın üstin,
 Altan kaannıñ altayın,
 Ayladıp köröt.

445 Otlı yere hayvanını saldı,
 Odunlu yerde halkını yönetti,
 Otlığa hayvanını salıp,
 Ülkede halkını yönetip,
 Halkını, tebaasını idare etti.
 450 İhtiyar Ak-Biy
 Yorulan vücudu dinlenip,
 Acıkan bedeni doyp,
 Huzura kavuşup, yaşar oldu.
 Böyle yaşarlarken,
 455 Ak-sur atlı Altın-Koo bahadır
 Bir gün ana babasının yanına geldi.
 İhtiyar anası
 Altın masayı kurdu,
 Yemeğin iyisiyle donattı,
 460 İçkinin sertini doldurdu,
 Meyva yemiş koydu,
 Koyu yemek doldurdu,
 Korocon* içkisinden doldurdu.
 Bahadır Altın-Koo
 465 Altın masaya oturup,
 Yemeğin iyisinden yedi,
 Lezzetli yemeğin tadına baktı,
 Ağız ısınıp, sarhoş oldu,
 Bilgece sözler söyleyip,
 470 Eskiye uyandırdı.
 Dudak ısınıp, sarhoş oldu.
 Sözü sohbeti artırıp,
 Geçmiş hatırlattı,
 Ana babasına şunları söyledi:
 "Geyik olsa, tüylü olur değil mi? dedi,
 İnsan olsa, eşli yaratılır değil mi? dedi,
 Ben her zaman böyle nasıl
 Nasıl yalnız yaşayayım, dedi.
 Ben evlenmeyecek miyim?" dedi.
 480 İhtiyar anası
 Yüz anahtarlı altın sandığı aldı.
 Yüz anahtarı sağlı sollu çevirdi,
 Altın sandığı açtı,
 Kutsal altın kitabını alıp,
 485 Kutsal sarı kitaptaki ruhları inceledi.
 Sarı kitabı okuyup,
 Altay'ın üstündeki
 Altmış kağanın yurdunu
 Çevirip baktı.

* Korocon: Sütten yapılan sarhoşluk verici içki.

Cerdiñ üsti,
 Ceten kaannıñ tergezın,
 Ebirtip köröt.
 Ayladıp kör oturur bolgojın,
 Künniñ tüştük talazında,
 Aydıñ tüştük talazında
 Cüs-Kezer dep attu kaan curtaptır.
 Onıñ kara cañıs sıynı bar emtir,
 Altın-Koo uulı
 Onı alatan cañdu bütken,
 Odı birge küygen emtir,
 Ordı birge salıngan emtir.
 Onı bilgen kargan enezi aydat:
 "Künniñ tüştük talazında,
 Aydıñ tüştük talazında,
 Cüs-Kezer dep kaan curtaptır,
 Onıñ cañıs sıynı bar emtir,
 Odiñ birge küygen,
 Ordiñ birge salıngan,
 Curtaytan curtiñ ondo emtir", - diyt.
 Onı ukkan boyınça Altın-Koo baatır,
 Ay kulakka altın küük etkendiy,
 Tura-kana cügüret,
 Cüs iriktiñ edin
 Eki iriktiñ edi edip,
 Taptaştırıp turat.
 Cüs tajuur arakını
 Eki tajuur arakı edip, taptaştırat.
 Calañ bolgon alakanın caya tudup,
 Ene-adazıla ezendejip cüret.
 "Men ol balaga cadatan kiji", - diyt.
 Ayıldañ çıgıp, atanarga cüerde,
 Kargan ögöön Ak-Biy adazı, aydat:
 "Kalak-koron, balam, - diyt,
 Sanan cürgin, - diyt,
 Ol Cüs-Kezerdiñ üyi
 Eneñniñ sıynı bolor, - diyt.
 Ce törögön kiji dep, ijenbey cürgin,
 Cüs-Kezer kara sanaalu kiji bolor.
 Sanan cürgin, balam", - dep cakıyt.
 Ak-sur attu Altın-Koo
 Ak örgöönöñ çıgala,
 Altın çakiñ tözine bazıp kelet,
 Cüs tajuur arakını,
 Eki tajuur edip artırıp,

490

495

500

505

510

515

520

525

530

Yerin üstündeki
 Yetmiş kağanın ülkesini
 Çepeçevre gördü.
 İnceleyip baktı ki,
 Güneşin güney tarafında,
 Ayın güney tarafında
 Cüs-Kezer adlı kağan yaşıyormuş.
 Onun bir tek kız kardeşi varmış,
 Altın-Koo oğlunun
 Kaderinde onu almak varmış,
 Ateşleri bir yanmış,
 Yatakları bir serilmiş.
 Onu anlayan ihtiyar anası şöyle dedi:
 "Güneşin güney tarafında,
 Ayın güney tarafında,
 Cüs-Kezer adlı kağan yaşıyormuş,
 Onun bir tek kız kardeşi varmış,
 Ateşin onunla bir yanmış,
 Yatağın onunla bir serilmiş,
 Yaşayacağın yurdun orasıymış" dedi.
 Altın-Koo bahadır onu işitir işitmez,
 Ay kulağına altın guguk kuşu ötmüş gibi,
 Kalkıp koştu,
Yüz toklunun etini
İki toklunun eti edip,
 Sıkıştırıp durdu.
 Yüz matara içkiyi
 İki matara içki edip, koyulttu.
 Ova gibi elini uzatıp,
 Anne babasıyla vedalaştı.
 "Ben o kızla evlenecek insanım" dedi.
 Evden çıkıp gitmek üzereyken,
 İhtiyar babası Ak-Biy şöyle dedi:
 "Âh, âh, yavrum, dedi,
 İyi düşün, dedi,
 O Cüs-Kezer'in karısı
 Annenin kız kardeşidir, dedi.
 Fakat akraba diye ona güvenme,
 Cüs-Kezer kötü düşünceli biridir.
 İyi düşün yavrum" diye tembihledi.
 Ak-Sur atlı Altın-Koo
 Ak saraydan çıkarak,
 Yürüyüp altın at direğinin dibine geldi,
 Yüz matara içkiyi
 İki matara edip yüklenip,

381

Cüs iriktiñ edin
 Eki iriktiñ edip,
 Eptep koygon edin artınat.
 Ak çılıbrın çeçe tartıp,
 Akar-çakar üzeñizin çöyiştire tepet,
 Küler artaş eerine kayıştıra atanıp,
 Künniñ tüştük talazın köstöp,
 Aydıñ tüştük canın köstöp,
 Cüs-Kezerdiñ altayıdöön uulanıp iyet.
 Ak malın aylandıra cortot,
 Arka-conın ebire cortup,
 Ak sölömö üldüzin
 Ayga-künge cañıp turat,
 Albatı-conıla ezendejip braadat.
 Kazıra tiştü kamçızın
 Ayga-künge cañıp turat
 Ak malıla ezendejip braadat.
 Anañ arı
 Cüs-Kezerdiñ altayın köstöp,
 Tündü-tüştü cügürt iyet,
 Caylu-kıştu caylıt iyet,
 Türülgektü suular keçet,
 Tüdüskektü tuular ajat,
 Ercine adı soodu çok,
 Er boyında üdezi çok barıp cadat.
 Cüs-Kezerdiñ altayına
 Ança-mınça bolboy cürüp cedip kelet.
 Cüs-Kezerdiñ
 Karısındı tayganıñ kırına çıgıp
 Kös kabaktañ karap keler bolzo,
 Cüs-Kezerdiñ altayında
 At tınıjı – kuu tuman,
 Alıp cüzi – kızıl örttiy,
 Albatı dep neme cuulgan,
 At cakşızı carışkılup turgulayt,
 Alıptardıñ cakşızı
 Küreşkilup turgulayt.
 Cüs-Kezerdiñ kara cañıs sıynına
 Möroy bol catkan emtir.
 Onı körgön Altın-Koo baatır
 Tastarakay bolup kubulıp alat.
 Ak-sur adı
 Taakılı cabaga bolup kubulat,
 Emdi şindep körüp turar bolgojin,
 Kara-kaltar attu

535 Yüz toklunun etini
 İki toklunun edip,
 Maharetle yükledi.
 Ak yularını çözdü,
 Üzengisine basıp tepti,
 540 Bronz eyerine oturup,
 Güneşin güney tarafına yönelip,
 Ayın güney tarafına yönelip,
 Cüs-Kezer'in yurduna doğru yöneldi.
 Ak hayvanının etrafında at koşturdu,
 545 Halkının çevresinde at koşturup,
 Ak yılan balığı gibi kılıcını
 Aya, güneşe karşı tuttu,
 Halkıyla vedalaşıp gitti.
 Sert uçlu kamçısını
 550 Aya, güneşe karşı salladı
 Ak hayvanıyla vedalaşıp gitti.
 Ondan sonra
 Cüs-Kezer'in yurduna yönelip,
 Atını geceli, gündüzlü koşturdu,
 555 Yazlı, kışlı yol aldı,
 Dalgalı nehirler geçti,
 Dumanlı dağlar aştı,
 Kıymetli atı dinlenmeksizin,
 Er bedeni durmaksızın gitti.
 560 Cüs-Kezer'in yurduna
 Çok geçmeden yetip geldi.
 Cüs-Kezer'in
 Çıkılması zor dağının kırına çıkıp,
 Gözünün yettiğince baktı ki,
 565 Cüs-Kezer'in yurdunda
 At nefesi, ak sis gibi,
 Alp yüzü, kızıl alev gibi,
 Halk toplanmış,
 Atın iyisi yarışıp duruyor,
 570 Alpın iyisi
 Güreşip duruyor,
 Cüs-Kezer'in tek kız kardeşi için
 Yarışlar yapılyormuş.
 Onu gören Altın-Koo bahadır
 575 Tastarakay'a dönüştü.
 Atı Ak-sur ise
 Tüyleri dökülmüş taya dönüştü,
 Şimdi dikkatle baktı ki,
 Kara-kaltar atlı

Kalcu-Mize baatır
 Közibile kañçalardı korkutkan,
 Köksibile kañçalardı caynatkan,
 Bastıra möröydi ol alğan,
 Bastıra margaandı ol alğan,
 Biylep alğan mında turat.
 Onı körgön Tastarakay
 Çakaa kel tüjeyin deerde,
 At buulaytan alıptar,
 At alatan kezerler aydat:
 "Çimirik-çilekeyi aakalan cıdu tas,
 Attı, condı ürküdp,
 Sen bu döön ne kelgen? – dep,
 Çakaa tüjürbey sürüp iyet.
 Cer çeçek kelinder
 Uy saagıláp catkan,
 Oo kelip adın buulayın deze,
 Cer çeçek kelinder baza sürgileyt:
 "Çimirik-çilekeyi aakalan cıdu tas,
 Uydi-koydı çoçıdp,
 Seniñ kelgenin ne?" – diyť.
 Tastarakay arga cökto
 Ayrı talkuğa barıp,
 Adın buulap koyolo,
 Balkaş kazatan orogo kirele,
 Cada bergen.
 Balkaş kazatan orogo oturğança,
 Arakı azatan baldar
 Balkaş kazarga baskıláp kelet.
 Baldar cıdu tastarakaydı:
 "Çimiriktü, çilekeydü tas,
 Boq ne kirgen?
 Turguza balkaştañ kas!" – deşkileyt.
 Cıdu tastarakay balkaştı kazala,
 Togus kırılañ sogolo,
 Baldardıñ eskinine sal beret.
 Baldar eskindi alala,
 Ak örgöö kirip barıp,
 Em arakı azatan
 Cüs-Kezerdiñ örgöözine kir barala,
 Balkaştı tögüp iyerde,
 Cüs-Kezerdiñ abakayı
 Körgön boyınça baldardı surap turat:
 "Kandy kiji kördöör? – diyť,
 Kandy kijige coluktaar – diyť,

580

585

590

595

600

605

610

615

620

Kalcu-Mize adlı bahadır
 Gözüyle herkesi korkutmuş,
 Heybetiyle herkesi yalvartmış,
 Bütün yarışları o kazanmış,
 Bütün mücadeleleri o kazanmış,
 En öne geçmiş duruyor.
 Onu gören tastarakay
 At direğinde atımdan ineyim dediğinde,
 At bağlayan alplar,
 At alan yiğitler şöyle dedi:
 "Salyası, sümüğü akan pis kokulu tas,
 Atı, halkı ürkütüp,
 Sen buraya ne diye geldin? diye,
 At direğinde indirmeyip kovdular.
 Çiçek gibi güzel gelinler
 İnek sağıyorlardı,
 Oraya gelip atımı bağlayayım dese,
 Çiçek gibi gelinler de kovdular:
 "Salyası, sümüğü akan pis kokulu tas,
 İneği, koyunu ürkütüp,
 Ne diye geldin?" dediler.
 Tastarakay çaresiz
 Başka bir yere gidip,
 Atını bağlayıp bırakarak,
 Çamur kazılan çukura girerek,
 Yatıverdi.
 Çamur kazılan çukurda dururken,
 İçki hazırlayan gençler
 Çamur kazmaya geldiler.
 Gençler pis kokulu tastarakayı:
 "Salyalı, sümüklü tas,
 Buraya ne diye girdin?
 Hemen çamur kaz!" dediler.
 Pis kokulu tastarakay çamuru kazarak,
 Dokuz yamacı eşerek,
 Gençlerin leğenine koydu.
 Gençler leğeni alarak,
 Gidip ak saraya girip,
 Şimdi içki kaynatılan
 Cüs-Kezer'in sarayına girerek,
 Çamuru döktüklerinde,
 Cüs-Kezer'in eşi
 Görür görmez gençlere sordu:
 "Nasıl birini gördünüz? dedi,
 Nasıl birine rastladınız, dedi.

383

*Bu balkaştı
Slerge kem kazıp bergen?
Kem tut bergen?"*

*Baldar aydijat:
"Kandıy da kiji körbödüs,
Kandıy da kiji bilbedis,
Balkaş kastan orodo
Cıdu tastarakay oturgan,
Ol kas bergen"
"Turguza la onı bar ekeleer, - diyt,
Bu kanaytkan kiji, - diyt,
Mını tegin kiji etpeen", - diyt.
Baldar oyto cıdu tastarayga barıp,*

*"Cüs-Kezerdiñ abakayı
Slerdiñ turguza kelzin dep aytkan",
- deerde,*

*Cıdu tas moynojip oturdı,
"Cıdu tas boyımdı uyalbay,
Kaan örgöözine kanay baratam? -dep.*

*Baldar cıdu tastı iyde salıp,
Orodoñ ıgıara süürtep,
Ködonindöön tepkilep,
Köksindöön cuduruktap,
Cüzi-oozın cara sogup,
Aydap turup ekelen.*

*Cıdu tastarakay altın bozogonı
Altay bazıp bolboy cadıp, bir cıgılat,
Anay turup, ak örgöö kirip kelet.*

*Cüs-Kezerdiñ abakayı
Körgön boyınça aydat:*

"Men baraan kiyninde

Ak-Biydiñ curtında

Karır caji cederde,

Katan söögi kadarda,

Ak-sur attu

Altın-Koo dep er bütken degen,

Sen turbayıñ

Mındıy çaş boyıñ,

Mındıy caraş boyıñ

Ne kubulıp cürediñ?"

Cıdu tastarakay aydat:

"Kuday salgan boyım

Kubulıp kanay cüreyin? – diyt,

Salım salgan boyım

Caranıp kanay cüreyin?" – diyt.

Cüs-Kezerdiñ abakayı

625

*Bu çamuru
Kim size kazıp verdi?
Kim tutup verdi?"*

*Çocuklar şöyle dediler:
"Herhangi birini görmedik,*

630

*Herhangi biriyle karşılaşmadık,
Çamur kazılan çukurda
Pis kokulu tastarakay oturuyordu,
O kazıp verdi.*

635

*"Hemen onu gidip getirin, dedi,
Bu nasıl insan, dedi,
Bunu boş biri yapmış değil" dedi.
Gençler geri pis kokulu tastarakay'a
gidip,*

*"Cüs-Kezer'in eşi
Size hemen gelsin dedi" dediklerinde,*

640

*Pis kokulu tas direndi,
"Pis kokulu tas hâlimle utanmadan,
Kağanın sarayına nasıl gideyim? dedi.
Gençler pis kokulu tası itekleyip,*

645

*Çukurdan sürüyerek çıkarıp,
Kıçını tekmeleyip,
Göğsünü yumruklayıp,
Yüzünü, başını yaralayıp,
Kızarak getiriler.*

650

*Pis kokulu tastarakay altın eşiği
Adımlayamayıp, yıkıldı,
Sonra kalkıp, ak saraya girdi.
Cüs-Kezer'in eşi*

655

*Görür görmez şöyle dedi:
"Ben ayrıldıktan sonra*

Ak-Biy'in yurdunda

İhtiyarlık yaşında,

Kemiği sertleştiğinde,

Ak-sur atlı

660

*Altın-Koo adlı er yaratılmış dediler,
Sen dur bakalım,
Bu gençliğinle,
Bu yakışıklılığınla
Niçin kılık değiştirdin?"*

665

*Pis kokulu tastarakay şöyle dedi:
"Tanrının yarattığı hâlimleyim
Niçin kılık değiştireyim? dedi,
Kaderim nasılsa öyleyim
Niçin süslenip gezeyim?" dedi.
Cüs-Kezer'in eşi*

Altın kañzaa tañkı azala, 670
Ayga-künge kamızala bererde,
Altın kañzanı ködürüp bolboy.
Eki kolı tırkırp, cerge salala,
Amırap tartıp turat.
Cüs-Kezerdiñ abakayı 675
Er kijiniñ çegen içeten
Altın çööçöyine toltıra çegenneñ urala,
Cıdu tastarakayga bererde,
Cıdu tastarakay bir tınışla cuda salat,
Onoñ ak örgöönöñ çıgıp, 680
Ol iç alğan çegendi körüp albay,
Calbañdap, ejikteñ çık kelet,
Çık kelerde,
Anda cuulgan alıptar,
Altın çümdü kezerler aydat: 685
"Marganga kiriş, tastarakay,
Tañma at, tastarakay" – dep.
Alatan tañmazı
Ceti temeneniñ üydin
Cıra adar, 690
Ceti temir kürektiñ bajın
Cara tiyer emtir.
Onoñ arı
Kara balkaş altayga
Keptey adatan margaan boltır. 695
Cıdu tastarakay çegenge caydırıp,
Caybañdap bas kelip
Sıranıñ bajın sıy tartıp, caa edet,
Sırgalcınıñ bajın üze sogup, ok edet.
Tañmanı tık adatan, 700
Şıkaçı kiji bolup,
İlbi-tarma şıpşap turat,
Küler ogın
İlbi-tarmala şıpşap cüret:
"Ceti temeneniñ üydin cıra adıy, 705
Ceti temir kürektiñ bajın cıra tiy,
Kara balkaş altayın çaça tiy,
Onoñ arı Cüs-Kezerdiñ altayın
Ört-kalap bolup küyüp bar",
-dep şıpşayla
Erten tartkan eñir bolot, 710

Altın pipo hazırlayıp,
Aya, güneşe karşı yakarak verdiğinde,
Altın pipoyu kaldıramadı.
İki eli titreyip, yere bırakarak,
Öylece rahat içebildi.
Cüs-Kezer'in eşi
Er kişinin içeceği çegenden
Altın kadehe çegen doldurarak,
Pis kokulu tastarakay'a verdiğinde,
Pis kokulu tastarakay bir yudumda içti,
Sonra ak saraydan çıkıp,
İçtiği çegenden önünü göremeyip,
Yalpalayıp, kapıdan çıktı
Çıkıp geldiğinde,
Orada toplanan alplar,
Altın giyimli yiğitler şöyle dediler:
"Yarışmaya katıl, tastarakay,
Nişana atış yap, tastarakay" dediler.
Vurulacak nişan
Yedi iğnenin deliğinden 385
Atıp geçirecek,
Yedi demir küreğin başını
Atıp vurmaktır.
Ondan sonra (okun)
Kara çamurlu altaya
Nişan alınan okun yönelmesidir.
Pis kokulu tastarakay çegenden
aklı çıkıp,
Yalpalayarak gelip,
Bir sıırığı eğerek yay yaptı,
Kamışın başını koparıp ok yaptı.
Hedefe isabet ettirecek,
Nişancı biri gibi,
Büyülü sözler fıslıdandı,
Bronz okuna*
Büyülü sözleri şunlar oldu:
"Yedi iğnenin deliğinden geçip,
Yedi demir küreğin başını yar,
Kara çamurdan altaya değip saç,
Ondan sonra Cüs-Kezer'in yurdunu
Ateş olup yak" diye fıslıdayarak
(çekti),
Sabah çekmeye başladı, akşam oldu,

Eñir tartkan erten bolot.
 Ergek töstön ış burlayt,
 Eki köstön sır kaynayt.
 Kelele adarda,
 Ceti temenenin üydin cıra adat,
 Ceti temir kürektiñ bajın cara adat,
 Kara balkaş altayın çaça adat,
 Onoñ arı
 Cüs-Kezerdiñ altayındöön
 Ört-kalap bolup küyüp cür oturat.
 Ak calkindıy cayıla,
 Koo calkindıy çöyile,
 Cüs-Kezerdiñ altayın örtöp,
 Cür oturğan küler oktı
 Ayır takıda buulap koygon
 Taakılı cabaga
 Caba cedele, tişten alat,
 Altın-Koo baatırğa tabıstır beret.
 Altın-Koo baatır
 Üç silkinip tura tüjet,
 Büdündü boyı tura beret.
 Ak-sur adı silkinip tura tüjet,
 Büdündü boyı bolo beret.
 Altın-Koo baatır
 Carın boydo üyezi cok,
 Omır boydo oyığı cok,
 Çın alıptıñ çırayı boltır,
 Çın kezerdiñ büdümü бүткен
 Koş arkadıy kabaktı,
 Kızıl-maral çıraylı er boluptır.
 Ak-sur adın körgöjin,
 Eki kulak teñeriniñ buludın
 Öro-tömön soburgan,
 Arka-moynın ak bulut
 Artılıp aşkan,
 Köçük moyın kök bulut
 Bölünip aşkan.
 Cal-kuyruğı surum suuzı tögölgen,
 Tört tamarı – almas-bolot,
 Üldü-cıda karışkan,
 Büdündü boyı
 Onı körgön alıptar,
 Onı körgön külükter
 Altın çakı tözine tura tüjet.
 Kañça cuulğan kaandar

715

720

725

730

735

740

745

750

755

Akşam çekmeye başladı, sabah oldu.
 Parmağının dibinden duman çıktı,
 İki gözü ateş saçtı.
 Gelerek attığında,
 Yedi iğnenin deliğinden geçirdi,
 Yedi demir küreğin başını yardı,
 Kara çamurlu yurdunu saçtı,
 Ondan sonra
 Cüs-Kezer'in yurduna doğru
 Alev alıp gitti,
 Ak şimşek gibi yayılarak,
 Ak şimşek gibi inerek,
 Cüs-Kezer'in yurdunu yakıp,
 Yere düşen bronz oku
 Ayır yere bağlayıp bıraktığı
 Tüyleri dökülmüş tay
 Yetip, ağzına alarak,
 Getirip Altın-Koo bahadıra verdi.
 Altın-Koo bahadır
 Üç defa silkindi,
 Gerçek hâline döndü.
 Atı Ak-sur silkindi,
 Gerçek hâline döndü.
 Bahadır Altın-Koo
 Omzunda eklemi yok,
 Omurunda oyuğu yok,
 Gerçek bir alp görünümündeymiş,
 Gerçek bir yiğit yaratılışlıymış
 Sık orman gibi kaşlı,
 Kızıl yaban yüzlü bir ermiş.
 Ak-sur atına bakınca
 İki kulağı göğün bulutunu
 Yukarı aşağı dağıtıyordu,
 Arka boynuna ak bulut
 Yüklenmişti,
 Kalçasında gök bulut
 Yarılmıştı.
 Yelesi ve kuyruğundan ter dökülmüştü.
 Dört toynağı elmas gibi,
 Kılıç, kargı yüklenmiş,
 Bu haliyle
 Onu gören alplar,
 Onu gören pehlivanlar
 Altın at direğinin dibinde durdular.
 Oraya toplanmış sayısız kağanlar

Altın-Koo baatırdın
Adı-boyın körgülep, sürdegilep,
Altayıdöön ırbabılup turat.
Onı körüp bolboy,
Ol kezerdiñ büdümineñ korkugılap, 760
Cerin-döön cangılap turat.
Kara-kaltar attu
Kalcu-Mize baatır
Örö körgön közi tömön körböyt.
Kılas eder közi çok, 765
Kıñıs eder üni çok otura beret.
Cüs-Kezer baatır
Kara-kaltar attu
Kalcu-Mize canınañ ödüp cadala,
Oñ kulagına şımıranıp aydat: 770
"Argabıla, sümebile men köröyin,
İydebile, küçibile sen körgin",
- dep ayadala,
Altın-Koonı, baskañça, kolınañ tudup,
"Sege berbeen balanı
Kemge berer, - diyt, 775
Seni küyü etpeende,
Kemdi küyü eder, balam", - dep,
Ak örgöö koltıktagança,
Altan altı küskülü
Ay kaalgazın aç a tartıp, 780
Ak örgöö alıp kiret.
Cüs-Kezerdiñ abakayı
Altın stoldı turguzıp turat,
Aştıñ bajın cıldırıp cüret,
Koyu ajın urup turat, 785
Koroconın ur oturat,
Açu ajın urup turat,
Alama-şikirin cıldırıp turat.
Altın-Koo baatır
Altın stolgo oturıp, 790
Cüs-Kezerle kojo
Aştıñ bajın amzap içet,
Alaymandı amzap ciyt,
Oos izip, kalay kelet.
Oygor kuuçın kuuçındap, 795
Ozogızın oygozot.
Erin izip, kalay kelet,
Ermek-kuuçın kuuçındap,
Ertegizin elteret.

Altın-Koo bahadırın
Atını, kendisini görünce kovalayıp,
Altayına doğru sürmek istediler.
Onu görünce dayanamayıp,
O yiğidin görünüşünden korkup,
(Kimisi) Yurtlarına döndü.
Kara-kaltar atlı
Bahadır Kalcu-Mize
Yukarı bakan gözüyü aşağı bakmadı.
Göz ucuyla bile bakmadı,
Oturup ses bile çıkarmadı.
Bahadır Cüs-Kezer
Kara-kaltar atlı
Kalcu-Mize'nin yanından geçerken,
Sağ kulağına şöyle fısıldadı:
"Sihrile, büyüyle ben çaresine bakayım,
Gücünle, kuvvetinle sen çaresine
bak" diyerek,
Altın-Koo'ya doğru gidip, elinden tutup,
"Sana vermediğim kızımı 387
Kime vereyim, dedi,
Seni damat etmeyip de,
Kimi damat edeyim, yavrum" diye,
Koltukladiğı gibi, ak saraya doğru
Altmış altı aynalı
Ay gibi ikapısını açıp,
Alıp ak saraya girdi.
Cüs-Kezer'in eşi
Altın masayı donattı,
Yemeğin iyisini koydu,
Koyu yemekler doldurdu,
Korocon içkisini doldurdu,
Sert içkiyi doldurdu,
Meyva, yemişle donattı.
Bahadır Altın-Koo
Altın masaya oturup,
Cüs-Kezer'le birlikte
Yemeğin iyisinden içti,
Yemeğin tatlısından yedi,
Ağız ısınıp, sarhoş oldu.
Bilge sözler söyleyip,
Eskiği uyandırdı.
Dudak ısınıp, sarhoş oldu,
Lâf, söz söyleyip,
Geçmişi hatırlattı.

Kara-kaltar-attu
 Kalcu-Mize baatır atanıp,
 Eles edip cüre beret.
 Onoy oturala, Altın-Koo baatır
 Taptu kalay kelgen kiyninde,
 Cüs-Kezer cüs tajuur korondı
 Cañıs tajuur edip şıpşap,
 Altın çööçöygö urala,
 Altın-Koo baatırğa,
 Tal orto ezir kelerde, tuda beret.
 Altın-Koo baatır
 Koron dep bile turup,
 Algan boyınça içip iyet.
 Bir bilinip, bir bilinbey,
 Cüs-Kezerdiñ ak örgöözün,
 Altın küskülü ay kaalgazın,
 Aça tartıp, çıgıp cadala,
 Ejiktiñ caak ortozına barala,
 Ejikti tayangança kuza berdi.
 İçip iygen cüs tajuur koronın
 Bastıra oyto çıgara kustı.
 Açu-koron kuskuzınañ
 Cüs-Kezerdiñ ak malınıñ tal ortozi,
 Arka-conın tal ortozi küye beret,
 Altay cerin üze örtöy beret,
 Altın-Koo baatır
 Altın çakı tözine bazıp kelet.
 Ak çılbrın çeçe tartıp,
 Akar-çakar üzeñizin çöyiştire tebet.
 Küler artaş eerine kayıştıra atanat,
 Ak-sur adına mine sogot,
 Arı cortup Cüs-Kezerge aydat:
 "Korkıštu cakşı küyüñ dep,
 Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mize baatırğa
 Kara cañıs sıynıñdı
 Altındap-möñündep, ettep-süttep
 bergin,
 Arılap-cööjölöp bergin, - diyt.
 Ceezelü curtın cemirerim,
 Koozolu curtıñdı kodororım,
 Sakıp al" – deyle,
 ydöön
 cüre beren.
 cügürtip,
 ayılıp,

800 Kara-kaltar atlı
 Bahadır Kalcu-Mize atlanıp,
 Hızla gitti.
 Böylece otururken, bahadır Altın-Koo
 İyice sarhoş olduktan sonra,
 805 Cüs-Kezer yüz matara zehiri
 Tek mataraya sığdırıp,
 Altın kadehe doldurarak,
 Altın-Koo bahadıra
 Tam yarı sarhoş olmuşken verdi.
 810 Bahadır Altın-Koo
 Zehir olduğunu bile bile,
 Aldığı gibi içti.
 Akı bir geldi, bir gitti,
 Cüs-Kezer'in ak sarayının
 815 Altın aynalı ay gibi kapısını,
 Açıp çıkarken,
 Kapının tam ortasına geldiğinde,
 Kapıya dayanarak kustu.
 İçtiği yüz matara zehirin
 820 Hepsini geri kustu.
 Zehirli kusmuğundan
 Cüs-kezer'in ak hayvanının tam yarısı,
 Halkının tam yarısı yandı,
 Yurdunu tamamen ateş kapladı,
 825 Bahadır Altın-Koo
 Altın at direğinin dibine yürüyerek geldi.
 Ak yularını çözüp,
 Üzengisini tepti.
 Bronz eyerine çevikçe sıçradı,
 830 Atı Ak-sur'a bindi,
 İlerleyip Cüs-Kezer'e şöyle dedi:
 "Çok iyi damadın diye,
 Kara-kaltar atlı
 Kalcu-Mize bahadıra
 835 Tek kız kardeşini
 Altın ve gümüşle bezeyip, etle
 sütle verdin,
 Servetle donatıp verdin, dedi.
 Yosunlu yurdunu dağıttırım,
 Başaklı yurdunu yıkarım,
 840 Bekle" diyerek,
 Hızla yurduna doğru
 Uçup gitti.
 Atını geceli, gündüzlü koşturup,
 Yazlı, kışlı yayıp,

Türülgektü talay keçip, 845
Tüdüskektü tayga ajıp,
Şuurgandu tayga ajıp,
Şuurmaktu talay keçip,
Cerdin tal ortozına
Cedip kelip körgöjin, 850
Kara-kaltar attu
Kalcu-Mize baatır
Eki özöktö tol kalan,
Kal çerüni cazap algan,
Al kamıktı cuup algan 855
Temir öndü Kök-boro attu
Tenek-Bökö baatır la ekü
Sakıp algan mında turat,
Onı körgön Altın-Koo baatır
Ak sölömö üldüzin uşta tartıp, 860
Ayga-künge cañıy tudat.
"Ay, adañnıñ bajın cigen, tañma, - diyt,
Ey, eneñniñ töjin cigen, tañma, - diyt,
Ada tuşta aldırğan
Artıñ bar ba mende? – diyt, 865
Ene tuşta cidirgen
Eskiñ bar ba mında?" – diyt.
Arı ajıra kalıp cadıp,
Altan muñnañ keze çabat,
Beri ajıra kalıp cadıp, 870
Bejen muñnañ keze çabat.
Altın-Koo baatır
Bir kijini çabarda,
Eki bolup tüjele,
Oyto lo tura cügürer. 875
Kan çaçılğan toozıbıla,
Katan çerü bol cadar.
Et çaçılğan toozıbıla
Elbek çerü bolup cadar.
Kanayla kırıp, cuulap turza, 880
Çerü tam la köptöp, tiñıp cadar.
Altın-Koo baatırğa
Kelip kadalğan ok-saadak
Kara ağaştıy bolot,
Ak-sur adına kadalğan ok-saadak 885
Nee de aayı çok bolo beret,
Adı boyıla ekü uçuragan.
ırkek ölöñ tabıjarda,
Büdürilip cıgılıp turat,
Tiji ölöñ tabıjarda, 890

Çalkamlı ırmak keçip,
Dumanlı dağ aşıp,
Fırtınalı dağ aşıp,
Üstü karlı ırmak keçip,
Yerin tam ortasına
Gelip yetince baktı ki,
Kara-kaltar atlı
Bahadır Kalcu-Mize
İki vadiye dolan,
Kalabalık askerini donatmış,
Bütün halkı yığmış
Demir donlu Kök-boro atlı
Tenek-Bökö bahadırla ikisi
Burada bekliyorlarmış,
Bunu gören bahadır Altın-Koo
Ak yılan balığı gibi kılıcını çekip,
Aya, güneşe karşı salladı.
"Ay, babasının başını yiyen mel'un, dedi,
Hey, anasının döşünü yiyen mel'un, dedi,
Babanın zamanında 389
Bende kalmış bir artığın mı var? dedi,
Ananın zamanında yedirdiğin
Bende kalmış bir eskin mi var?" dedi.
İleri doğru saldırıp,
Altmış binini vurup kesti,
Beriye doğru saldırıp,
Elli binini vurup kesti.
Bahadır Altın-Koo
Bir kişiye vurunca,
Vurduğu iki kişi olup,
Tekrar kalkar oldu.
Kan saçılan toz ile
Sert ordu oldu.
Et saçılan toz ile
Kalabalık ordu oldu.
Ne kadar böyle kırıp geçirse de,
Ordu iyice çoğalıp, güçlenir oldu.
Altın-Koo bahadıra
Gelip saplanan oklar
Kara ağaç gibi oldu,
Atı Ak-sur'a saplanan oklar
Anlatılamayacak kadar çok oldu,
Atıyla ikisi karşılaştı.
Otun erkeği denk gelince,
Ayakları takılıp yıkıldılar,
Dişi ot denk gelince,

Būdūrilip cıgılıp turat.
 Neme bolbosko cetkilep,
 Ölor-cokko cede beret.
 Özök-kanı sooy beret.
 Onoy cürgeñçe Ak-sur at 895
 Altın-Kooniñ oñ kulagina ayda salat:
 "Üç oroondo Üç-Kurbustan
 bisti cayaarda,
 Kaçan-kaçan adımdı köp adabazın,
 Arga çok kandu cuuga kirze,
 Katu çakka bassa, 900
 Adazın dep aytkan cokpo?
 Üç-Kurbustandı adap ne körböydiñ?"
 -diyt.
 Altın-Koo baatır
 Onı ukkan boyınça
 Açu-koron kıygır iyet, 905
 Ama-tomo sıgır iyet:
 "Edim kудay etkeneer,
 Kanım kудay cayaganaar, - diyt,
 Kandu cuuga bastım, - diyt,
 Katu çakka kirdim, - diyt. 910
 Ölörimе cettim, - diyt,
 Özök-kanım sooy berdi,
 Arga-sümем çıktı, - diyt.
 Üstii oroon, Üç-Kurbustan,
 Bir bolujaar cetirer 915
 Argaar bar ba?" – dep.
 Arı körölö, beri körörgö cetpedi,
 Ak arçuulda buulap koygon
 Neme aylanıjıp tüjet.
 Ala koyıp, çeçe tartıp körör bolzo, 920
 Birüzi adı boyıla ülejip ciyten
 Açu-koron em boluptır.
 Birüzi ok-saadak, küler ok boluptır.
 Altın-Koo baatır alğan boyınça,
 Altın emdi, açu-koron emdi 925
 Adı boyıla ülejip cip iyet.
 Ozogızınñ on artık bolo beret,
 Erteezineñ eki artık bolo beret.
 Bir arçuuldı çeçe tartala,
 Küler oktı alğan boyınça, 930
 İlbi-tarma şıpşap cüret,
 Temir caazın teep tartat,
 Temir ogın keske salat.
 Eñir tartkan – erten bolot,

Ayakları takılıp yıkıldılar.
 Artık yapacak bir şeyi kalmayıp,
 Ölüm vakti geldi.
 İç, yüreği soğudu.
 Böylece giderken Ak-sur at
 Altın-Koo'nun kulağına şöyle dedi:
 "Gökyüzü ülkesinde Üç-kurbustan
 bizi yaratırken
 "Hiçbir zaman adımlı çok anmasın,
 Kanlı savaşa girip çaresiz kaldığında,
 Bir felaketle karşılaştığında,
 Adımı ansın dememiş miydi?
 Niçin Üç-Kurbustan'ı anmıyorsun?" dedi.
 Bahadır Altın-Koo
 Onu duyar duymaz
 Acı acı bağırdı,
 Türölü şekilde ısıklı çaldı:
 "Tanrım bedenimi yarattınız,
 Tanrım bedenime kan verdiniz, dedi,
 Kanlı savaşa girdim, dedi,
 Bir felakete düştüm, dedi. 910
 Ölmek üzereyim, dedi,
 İçim, yüreğim soğudu,
 Çaresiz kaldım, dedi.
 Gökyüzü ülkesi, Üç-Kurbustan
 Yardım edin
 Çare gösterin?" dedi.
 İleri bakıp, beri bakmaya fırsat olmadan,
 Ak beze sarılmış
 Bir şey dolanıp düştü.
 Alıp, çözüp baktı ki,
 Birisi atıyla kendisinin paylaşıp yiyeceği
 Çok sert ilaçmış.
 Birisi yay ve bronz okmuş.
 Altın-Koo bahadır aldığı gibi,
 Altın ilacı, sert ilacı 925
 Atıyla birlikte paylaşıp yedi.
 İlk hâinden on kat iyi oluverdi,
 Eski hâinden iki kat iyi oluverdi.
 Bir bezi çözdüğünde,
 Bronz oku alır almaz,
 Sihir, büyü sözleri söyledi,
 Demir yayını çekti,
 Demir okunu çentiğe yerleştirdi.
 Akşam çekmeye başladı, sabah oldu,

Erten tartkan – eñir bolup,
 İlbi-tarma şıpşap cüret:
 "Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mize kal çerüzin örtö,
 Calakayın caldap ci,
 Ülenkeyin üldep ci,
 Üze onçozın örtöp çık, - diyt,
 Cañıs eki baatırdı –
 Kara-kaltar attu Kalcu-Mize le,
 Kök-boro attu Tenek-Bököni
 Artır koyıp, kıynap öltüretim", - dep,
 İlbi-tarma şıpşayla,
 Küler caazına
 Küler oktı salala.
 Eñir tartkan – erten bolot,
 Erten tartkan – eñir bolot.
 Eki köstön iş çöyilip,
 Ergək töstön sır kaynap.
 Küler caala küler oktı bojodıp cüret.
 Küler ok Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mize baatırdıñ
 Kal çerüzin üze kırıp çıga berdi.
 Üze örtöp calay berdi.
 Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mize baatırdı
 Temir öñdü Kök-boro attu
 Temir-Bököni artır koyot.
 Altın-Koo baatır
 Eki baatırdı tudala,
 Edin ergeke kemcip çaçat,
 Kanın kalbakka kemcip çaçat.
 Ol eküni kıynap öltürele,
 Boyı anañ arı eles edip,
 Altayındöön cüre beret.
 Cüs-Kezer baatır
 "Arga-sümele bol albadım", - dep,
 Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mize kayttı bolboy dep,
 Kıynineñ arı kayıp kelet.
 Kayıp kör keleder bolgojin,
 Attıñ söögi azır korum,
 Erdiñ söögi ezir korum.
 Attıñ kanı
 Añ kaptalga tartıl kalgan,
 Erdiñ kanı

935

940

945

950

955

960

965

970

975

Sabah çekmeye başladı, akşam olup,
 Sihir, büyü sözleri fısıldadı:
 "Kara-kaltar atlı
 Kalcu-Mize'nin kalabalık ordusunu yak,
 İyi kalplilerini tutup ye,
 Küçüklerini kesip ye,
 Hepsini yak, dedi.
 Yalnızca iki bahadırı;
 Kara-kaltar atlı Kalcu-Mize'yle
 Kök-boro atlı Tenek-Bökö'yü
 Sağ bırak, eziyetle öldüreceğim" diye,
 Sihir, büyü sözleri söyleyip,
 Bronz yayına
 Bronz okunu yerleştirdi.
 Akşam çekti, sabah oldu,
 Sabah çekti, akşam oldu.
 İki gözünden duman yayılıp,
 Parmağının kökü kaydandı.
 Bronz yayla bronz oku saldı.
 Bronz ok Kara-kaltar atlı
 Kalcu-Mize bahadırın
 Kalabalık ordusunu kırıp geçirdi.
 Tamamını yakıp geçti.
 Kara-kaltar atlı
 Kalcu-Mize bahadırı
 Demir donlu Kök-boro atlı
 Temir-Bökö'yü sağ bıraktı.
 Altın-Koo bahadır
 İki bahadırı tutarak,
 Etini parmak gibi ölçüp, (doğrayıp) saçtı
 Kanını kaşık gibi ölçüp saçtı.
 O ikisini eziyet edip öldürerek,
 Kendisi oradan uzaklaşıp,
 Yurduna doğru gitti.
 Cüs-Kezer bahadır
 "Hileyle, kurnazlıkla başaramadım" diye,
 Kara-kaltar atlı
 Kalcu-Mize ne yaptı diye,
 Peşinden geldi.
 Gelip gördü ki,
 Atın kemiği çatallı yığın,
 Erin kemiği dallı yığın.
 Atın kanı
 At böğrüne yetmiş,
 Erin kanı

391

Eer kaşka cedip kalgan.
 At cakşızı cal castanıp cıgıltır,
 Er cakşızı ceñ castanıp cıgıltır.
 Cerdiñ tal ortozın cedip,
 Kör kleeder bolgojin,
 Al çerüniñ sööğiniñ ortozında
 Kara tayga mejelik körület.
 "Bu kandy tayga boloton?" – dep,
 Cedip kelip körör bolzo,
 Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mizeniñ moynın kezele,
 Bajın Cüs-Kezerdiñ altayındöön
 körgüzele,
 Mañdayına kara çokır biçikteñ
 biçip koytır:
 "Cüs-Kezer kaan
 Kara cañıs sıynın
 Karu cakşı küyüzine
 Kara-kaltar attu
 Kalcu-Mize baatırğa
 Altındap-möñüñdep,
 Eptep-soptop berzin, - dep
 Ceezelü curtıñdı cemirerim,
 Koozolu curtıñdı kodorırım,
 Sakıp cür", dep çiyele,
 Altın-Koo sala bertir.
 Onı körgön
 Cüs-Kezer baatır
 Sanaarkabas boyı sanaarkagan,
 Korkubas boyı korkugan,
 Ölböön boyım öltön turum, - diyt,
 Barbaan boyım, bartan turum, - dep,
 Altaydöön oyto aylanıp, cedip kelip,
 Albatı-conın cuup cüret,
 Alıptarın üze cuuyt.
 "Ce kanaydar baza, - diyt,
 Ölböön boyıs, öltön emtiris,
 Barbaan boyıs, baratan emtiris,
 Cüs töögö altın-möñün koştör, - diyt,
 Cüs töögö ar-cööjö koştör,
 Kara cañıs sıynıstı
 Ak maldıñ tal ortozın aydap alıp,
 Arka-conniñ tal ortozın bölüp alıp,

980 Eyer kaşına yetmiş.
 At iyisi yelesine yaslanıp yıkılmış,
 Er iyisi yenine yaslanıp yıkılmış.
 Yerin tam ortasına yetip,
 Gelirken gördü ki,
 985 Al askerin cesedinin ortasında
 Meşelik kara dağ göründü.
 "Bu nasıl dağ böyle?" diye,
 Gelip baktı ki,
 Kara-kaltar atlı
 990 Kalcu-Mize'nin boynunu kezerek,
 Başını Cüs-Kezer'in yurduna
 oğru baktırarak,
 Alnına kara yazıyla yazı yazmış:
 "Cüs-Kezer kağan
 Tek kız kardeşini
 995 Sevgili, iyi damadına
 Kara-kaltar atlı
 Kalcu-Mize bahadıra
 Altınla, gümüşle donatıp,
 Huzur içinde versin, diye
 1000 Yosunlu yurdunu yıkarım,
 Başaklı yurdunu dağıtırım,
 Bekle" diye yazarak,
 Altın-Koo yazmış.
 Bunu gören
 1005 Bahadır Cüs-Kezer
 Üzülmezdi, üzüldü,
 Korkmazdı, korktu,
 Ölmeyen bedenim ölecek, dedi,
 Gitmeyen (öbür dünyaya)
 bedenim, gidecek, diye,
 1010 Yurduna geri dönüp gelerek,
 Halkını topladı,
 Alplarının hepsini topladı.
 "Eh, ne yapayım başka, dedi,
 Ölmeyen bedenlerimiz, ölecekmiş,
 1015 Gitmeyen bedenlerimiz, gidecekmiş,
 Yüz deveye altın, gümüş yükleyin, dedi,
 Yüz deveye mal mülk yükleyip,
 Tek kız kardeşimi
 Ak hayvanın tam yarısını sürüp,
 1020 Halkın tam yarısını bölüp,

Ak-Biydiñ uulına cetirbeyinçe
bolbos", diyt.

Ak-Biydiñ uulı

Altın-Koo baatır

Altayına cuuktap kelet,

Şuurgandu taygaların üze ajıp kelet. 1025

Altay cerine cedip kelip,

Ayl karulu ak tayganıñ kırına çıgıp,

Arı canın kös kabaktañ karap kör cat.

Tebeelü malı tebeezineñ ajın kaltır,

Tergeelü curtı tergeezineñ ajın kaltır, 1030

Ozogızınañ eki artık caran kaltır.

Ak tayganıñ kırınañ

Sır celişe tüjüp cüret

Ak malın aylana celet,

Arka-conın ebire celet. 1035

Altın çümdü alptar

Altın-Koo baatırdı

Udra utkup köröyin deyle.

Altın-Koo baatırdıñ büdüjin körüp,

Caltangıláp, sürdegilep, 1040

Udura barıp utkugıláp bolboy turat.

Altın çakı tözine cortup kelip,

Ak-sur attañ tüje kalıp,

Ak çılbrın buulay salıp,

Ak örgöö bas kelet. 1045

Ol uul bargan kiyninde

Ak-Biydiñ abakayı

Kıs bala taalgan emtir.

Ol kıs bala, Altın-Çeçek,

Altın-Koonıñ sıynı, 1050

Altan altı küskülü

Ay kaalganı aça tartıp,

Ejikteñ körölö, oyto kirele,

Ene-adazına kuuçındayt:

"Altın-Koo agam

Caraş çırayı çık kaltır,

Caman çırayı kir kaltır,

Er çırayı çık kaltır,

Erlik çırayı kir kaltır,

Tes kara tartıl kaltır, 1060

Kandu çakka bazatan emtir,

Katan cuuga kireten emtir,

Al kamıktı üzeten emtir" – dep.

Altın-Koo baatır

Ak-Biy'in oğluna götürmeyince
olmaz" dedi.

Ak-biy'in oğlu

Bahadır Altın-Koo

Gelip yurduna yaklaştı,

Fırtınalı dağların hepsini aşıp geldi.

Gelerek yurduna yetip,

Evini koruyan ak dağın kırına çıkıp,

İleriye doğru dikkatle baktı.

Otlaktaki hayvanı otlağını aşmış,

Ülkesi sınırlarını aşmış,

İlk hâinden iki kat daha iyi güzelleşmiş.

Ak dağın kırından

Atını hızla koşturup indirdi.

Ak hayvanının etrafında at koşturdu,

Halkının etrafında at koşturdu.

Altın giysili alplar

Altın-Koo bahadırı

Karşılayıp görelim dediler.

Altın-Koo bahadırın görünüşüne bakıp, 393

Ürküp, geri çekildiler.

Karşı gidip karşılayamadılar.

Atını altın at direğinin dibine kadar

koşturup,

Sıçrayarak Ak-sur attan inip,

Ak yularını bağlayıp,

Yürüyüp ak saraya geldi.

O delikanlı gittikten sonra

Ak-Biy'in eşi

Kız çocuğu doğurmuş.

O kız, Altın Çeçek,

Altın-Koo'nun kız kardeşi,

Altmış altı aynalı

Ay gibi kapıyı açıp,

Kapıdan bakıp, tekrar içeri girerek,

Anne, babasına şöyle dedi:

"Ağabeyim Altın-Koo

Yakışıklılığı gitmiş,

Yüzüne çirkinlik gelmiş,

Er görünümü gitmiş,

Yüzü Erlik'e dönmüş,

Tam tersine dönmüş,

Kanlı felakete düşmüş,

Sert savaşa girmiş,

Halkın tamamını kırmış" demiş.

Bahadır Altın-Koo

Ak örgöö kir kelet,
 Kılas eder közi çok,
 Kırıs eder üni çok,
 Ters kara kaltır kalan,
 Carım boydıy kabagı
 Oliy-solıy köçüp kalan,
 Kir kele otura beret.
 Kargan ene-adazı ermek suraza,
 Bir cañıs unçukpas,
 Kılas edip körböş,
 Kırıs edip unçukpas.
 Örö körgön közi tömön körböy,
 Tömön körgön közi örö körböy
 Otura beret.
 Altın-Çeçek sıynı
 Altın stol turguzıp,
 Aştın bajın cıldırıp turza, amzap içpes
 Alama-şikir ajınañ amzap cibes,
 Açu-koron ajınañ amzap içpes,
 Ters kara tartıl kalan otura beren.
 Ak-Biy adazı
 Karır caji cedip kalgan,
 Katan söögi bojop kalan,
 Eki caagı kalañdap kalan,
 Ak arçuula buulap algan,
 Altın tayaktu oturan.
 Altın taygın eki koldop,
 Tırkırap cat ködür al çıgala,
 Altın-Koo uulına aydat:
 "Caan da bolzo, çaş da cürze,
 Bu tañmanıñ bir açık-carık
 cürgeni körülbes,
 Bir kijile kuuçındaşkanı körülbes, -diyt,
 Caantayın бүркүл калар,
 Ne cüret bu?" – deyle,
 Altın tayagına baş orto
 Tırkırap cadıp kelip,
 "Maç" edip salat.
 Adazı baş orto sogordo,
 Altın-Koo baatır
 Adazın körgön boyınça,
 Katkırbas boyı, katkır iyet,
 Kuuçındaşpas boyı, kuuçınday beret,
 Caraş çırayı kir kelet,
 Caman çırayı çıga beret,
 Er çırayı kir kelet,

1065 Gelip ak saraya girdi,
 Gözünün ucuyla bile bakmadı,
 En ufak bir ses bile çıkarmadı,
 Tam tersine dönüp kalmış,
 Uzun kaşı
 1070 Sağa sola dökülüp kalmış,
 Gelip böylece oturdu.
 İhtiyar ana, babası söz açsa,
 Hiç ses çıkarmadı,
 Gözünün ucuyla bile bakmadı,
 1075 Tek bir söz bile söylemedi.
 Yukarı bakan gözüyle, aşağı bakmadı,
 Aşağı bakan gözüyle yukarı bakmadan
 Oturdu.
 Kız kardeşi Altın-Çeçek
 1080 Altın masayı kurup,
 Yemeğin iyisini koysa da, tadına bakmadı,
 Lezzetli yiyeceklerin tadına bakmadı,
 Sert içkinin tadına bakmadı,
 Böyle ters şekilde oturdu.
 1085 Babası Ak-Biy
 İhtiyarlık yaşı gelmiş,
 Sert kemiği yumuşamış,
 İki yanağı pörsümüş,
 Ak beze bağladığı
 1090 Altın bastonuna dayanmış oturuyordu.
 Altın bastonunu iki eliyle
 Gıcırdatıp, kaldırıp çıkararak,
 Altın-Koo oğluna şöyle dedi:
 "Büyük de, küçük de olsa,
 1095 Bu mel'unun gönlünü açtığı
 görölmez, dedi,
 Bir kişiyle bile konuştuğu görölmez,
 dedi,
 Her zaman böyle kapalı kalır,
 Bu nasıl hayat?" diyerek,
 Altın bastonunu başının ortasına
 1100 Gıcırdatarak gelip,
 "Tak" diye vurdu.
 Babası başının ortasına vurunca,
 Altın-Koo bahadır
 Babasını görür görmez,
 1105 Gülmezdi, güldü,
 Konuşmazdı, konuştu,
 Yüzüne güzellik geldi,
 Çirkinliği çıktı,
 Er görünümü girdi,

Erlik çırayı ıga beret.
 Onoñ arı altın stolgo oturıp,
 Aştıñ bajın amzap içet,
 Alaymanañ amzap ciyt,
 Oos izip, kalay kelet,
 Oygor kuuçın kuuçındap,
 Ozogızın oygozot,
 Erin izip, kalay kelet,
 Ermen kuuçın kuuçındap,
 Ertegizin elteret.
 Kargan ene-adazıla kuuçındajıp,
 Kara cañıs sıynıla
 Altın-Çeçekle kuuçındajıp,
 Ajanıp-cırgap oturgılay beret,
 Onoyıp ajanıp oturgança,
 Ak-Biydiñ baatırları
 "Caka-curtta Cüs-Kezer
 Cüs töö altın-mönün koştóp alan,
 Ak malın tal ortozın aydap alan,
 Arka-conın tal ortozın aydap alan,
 Kara cañıs sıynın
 Boyı cetir kelet", dep cetiret.
 Onı ukkan boyınça
 Ak-Biydiñ uulı,
 Altın-Koo baatır
 Caraş çırayı ıga beret,
 Caman çırayı kire tüjet.
 Er çırayı ıga beret,
 Erlik çırayı kire beret,
 Ters kara tartıla beret.
 Kırıs eder üni çok,
 Kıras eder közi çok.
 Eki baatırdı udura atandırat.
 "Cüs-Kezer dep neme
 Altayıma kizerdeñ, kirbezin, - diyt,
 Meniñ altayıma bazardañ, baspazıñ -diyt.
 Bajın kezip, budına salarım,
 Budın kezip, bajına salarım,
 Ceezelü curtın cemirerim,
 Koozolu curtın kodorım", - dep.
 Eki baatır udura barıp,
 Cüs-Kezer baatırğa aydıp turat:
 "Altın-Koo baatır
 Curtıma meniñ kirbezin, - diyt,
 Ceezelü curtın cemirerim,

- * 1110 Erlik görünümü çıktı.
 Ondan sonra altın masaya oturup,
 Yemeğın iyisini yedi,
 Tatlı yemekten yedi,
 Ağız ısınıp, sarhoş oldu,
 1115 Bilge sözler söyleyip,
 Geçmişı uyandırdı,
 Dudak ısınıp, sarhoş oldu,
 Söz söyleyip, sohbet edip,
 Eskiği hatırlattı.
 1120 İhtiyar ana, babasıyla sohbet edip,
 Tek kız kardeşı
 Altın-Çeçek ile sohbet edip,
 Yemek yiyip, eğlenip oturdu,
 Böyle yemek yiyip dururken,
 1125 Ak-Biy'in bahadırları
 "Yurdun kıyısına Cüs-Kezer
 Yüz deveye altın, gümüş yüklemiş,
 Ak hayvanının tam yarısını sürüp getirmiş,
 Halkının tam yarısını alıp getirmiş,
 1130 Tek kız kardeşini
 Kendisi getirmiş" diye haber getirdiler.
 Onu duyar duymaz
 Ak-Biy'in oğlu
 Bahadır Altın-Koo'nun
 1135 Yüzünün güzelliği gitti,
 Yüzüne çirkinlik indi.
 Er görünümü gitti,
 Erlik görünümü geldi,
 Ters yüz oldu.
 1140 Hiç ses çıkarmadı,
 Gözünün ucuyla bile bakmadı.
 İki bahadırı karşı gönderdi.
 "Cüs-Kezer adlı şey
 Altayıma girmesin, dedi,
 1145 Benim yurduma ayak basmasın, dedi.
 Başını kesip, ayağına eklerim,
 Ayağını kesip, başına eklerim,
 Yosunlu yurdunu dağıtırım,
 Başaklı yurdunu yıkarım" dedi.
 1150 İki bahadır karşı gidip,
 Bahadır Cüs-Kezer'e şöyle dediler:
 "Bahadır Altın-Koo
 Benim yurduma girmesin, dedi,
 Yosunlu yurdunu dağıtırım,

- Koozolu curtın kodororım, - dep, 1155 Başaklı yurdunu yıkarım, diye,
 Bajın kezip, budına salarım, Başını kesip, ağayına eklerim,
 Meniñ altayıma Benim yurduma
 Kirerdeñ kirbezin, - dep aytkan, Sakın ha girmesin, diye söyledi,
 Onı aydıp keldis", - diyt. Onu söylemeye geldik", dedi.
 Onı ukkan Cüs-Kezer aydat: 1160 Onu işiten Cüs-Kezer şöyle dedi:
 "Oyto aylanıp, ceriske barzaas, "Tekrar dönüp, yerimize gidersek,
 Altın-Koo baatır Bahadır Altın-Koo
 Bisti kıynap öltürer bolor, - diyt. Bize zulmedip öldürür, dedi.
 Ak-Biydiñ altayına, mojet, Ak-Biy'in yurduna, bizi bırakın,
 Kinçektebey, kapşay öltürer bolor bo? 1165 Acımadan, bizi öldürür mü?
 Vse ravno teskeri baspazıs, Ne olursa olsun geri dönmeyiz,
 Bis baratan ulus", - diyt. Biz gideceğiz" dedi.
 Ak maldı aylanıp, arka-condı ebirip, Ak hayvanı dolaşıp, halkı gezip,
 Ak-Biydiñ altayına Ak-Biy'in yurduna
 Ak-Biydiñ örgöözine cetkilep kelet. 1170 Ak-Biy'in sarayına yetip geldi.
 Ak-Biydiñ at aylanbas ak örgöözin Ak-Biy'in atın etrafını dönemeyeceği
 ak sarayını
- Üç aylana tura beret. Üç defa dolaştılar.
 Cüs uul koltıkçılı, Hizmetçi yüz delikanlı
 Cüs kelin kojoñçılı Türkücü yüz gelin
 Erep-caynap, oturgılay beret. 1175 Yalvarıp durdular.
 Ol balanı alzın dep. O kızı alsın diye.
 Altın-Koo baatırdıñ kulagına Altın-Koo bahadırın kulağına
 Caynap turgan caynuzı da ugulbas, Yalvarmaları da duyulmadı,
 Kojoñdop turgan kojoñdorı da ugulbas. Söyledikleri türküler de duyulmadı.
 Cüs-Kezerdiñ albatızınıñ caynuzına, 1180 Cüs-Kezer'in halkının yalvarmasına,
 Cüs-Kezerdiñ albatızınıñ kojoñına Cüs-Kezer'in halkının türküsüne
 Çıdap bolboy cadala, Dayanamayıp,
 Kargan enezi çööçöygö arakınañ urala, İhtiyar anası kadehe içkiden
 doldurarak,
- Altın-Koo baatır uulına Bahadır oğlu Altın-Koo'ya
 Kojoñdop beret: 1185 Türkü söyledi:
 "Cüs-Kezerdeñ küünün körböyiñ, "Cüs-Kezer'in isteğini görmüyorsun,
 Cüs-Kezerdiñ albatınıñ küünün Cüs-Kezer'in halkının isteğini
 körböyziñ be? görmüyor musun?
 Cüs-Kezerdiñ albatı küünün körböyiñ, Cüs-Kezer'in halkının isteğini
 görmüyorsun,
- Cüs-Kezer baatırdıñ Cüs-Kezer bahadırın
 Kara cañıs sıynı küünün körböyiñ, 1190 Tek kız kardeşinin isteğini
 görmüyor musun?
 Kargan ene-adañ küünün" İhtiyar ana, babanın isteğini
 körböyziñ be? görmüyor musun?
- Altın-Koonıñ ay kulagına Altın-Koo'nun ay gibi kulağına
 Eş-neme ugulbas bolot, Hiçbir şey duyulmaz oldu,
 Çat bolt cadala, Böylece dururlarken,

Altın kızıl çööçöygö,
 Aracan-korocon urala,
 Altın-Çeçek kara cañıs sıynı
 Altın-Koo agazınıñ
 Aldına otura tüjele kojoñdoy berdi:
 "Cüs-Kezerdiñ küünin körböyör,
 Cüs-Kezerdiñ
 Kara albatı küünin körböyzöör bö?
 Onıñ küünin körböyöör,
 Kara cañıs sıynı küünin körböyzöör bö?
 Onıñ küünin körböyöör,
 Kargan ene-adagardıñ küünin
 körböyzöör bö?
 Kargan ene-adagardıñ küünü körböyöör,
 Kara cañıs sıynı bar,
 Kojo çıkkın Altın-Çeçek,
 Meniñ küünin körböyzöör bö?" – dep.
 Kara cañıs sıynınıñ kojoñdogon kojoñı
 Altın-Koo baatırdıñ
 Cal cüregi caynada berdi,
 Et cüregin erey berdi,
 Sıynıdöön körölö,
 Altın-Koo baatır aydat:
 "Cüs-Kezerdiñ
 Ceezelü curtın cemireyin degen edim,
 Koozolu curtın kodoroyın degen edim.
 Kara cañıs sıynımdı,
 Seniñ küüniñdi kanay soodor.
 Seniñ küüniñdi soodor arga cok", deyle,
 Altın çööçöydö arakızın kolgo alıp,
 İçe-cuda salıp iydi.
 Onoñ arı
 Cüs-Kezerdiñ kudalap kelgen albatızın
 Ak örgöö tüşürüp,
 Arakı-çegendi urup, kündüley berdi.
 Onoñ arı cırgagılap,
 Togus cıldıñ toyın edip,
 On cıldıñ oyunın edip,
 Toy-cırgaldı edele,
 Cüs-Kezerdiñ albatızı
 Altayıdöön tokunap,

1195

1200

1205

1210

1215

1220

1225

1230

Altın kızıl kadehe
 Aracan, korocon içkisinden doldurarak,
 Tek kız kardeşi Altın-Çeçek
 Altın-Koo ağabeyinin
 Önüne oturup türkü söyledi:
 "Cüs-Kezer'in isteğini görmüyorsan,
 Cüs-Kezer'in
 Kara hakının isteğini de mi
 görmüyorsun?
 Onun isteğini görmüyorsan,
 Tek kız kardeşinin isteğini de mi
 görmüyorsun?
 Onun isteğin görmüyorsan,
 İhtiyar ana, babanın isteğini de
 mi görmüyorsun?
 İhtiyar ana, babanın isteğini
 görmüyorsan,
 Tek kız kardeşin var,
 Birlikte doğduğum Altın-Çeçek,
 Benim isteğimi görmüyorsun?" dedi.
 Tek kız kardeşinin söylediği türkü
 Altın-Koo bahadırın
 Yele gibi yüreğini sızlattı,
 Et yüreği eridi,
 Kız kardeşine doğru bakarak,
 Altın-Koo bahadır şöyle dedi:
 "Cüs-Kezer'in
 Yosunlu yurdunu dağıtayım demiştim,
 Başaklı yurdunu yıkayım demiştim.
 Tek kız kardeşimi,
 Senin gönlünü nasıl kırarım.
 Senin isteğini nasıl geri çeviririm"
 diyerek,
 Altın kadehdeki içkisini eline alıp,
 Bir yudumda içti.
 Ondan sonra
 Cüs-Kezer'in dünür gelen halkını
 Ak saraya indirip,
 İçki, çegen doldurup, hürmet etti.
 Ondan sonra şölen düzenleyip,
 Dokuz yıl boyunca toy yapıp,
 On yıl boyunca eğlenip,
 Toy, şölen yaparak,
 Cüs-Kezer'in halkı
 Rahatlayıp yurtlarına,

Amır-ençü cangılap cürgüley beret.
 Altın-Koo baatır
 Odorluga malın salıp,
 Odınduga conın salıp,
 Kürlemelü kür keçüler tudup,
 Saymalu say keçüler tudup turat.
 Mınañ ozo cerdeñ barar sutaldu,
 Suunañ barar sutaldu
 Ak-Biydiñ eki uulı
 Erlik-Biydiñ cerinde
 Er kemine cedip kalan,
 Erlik-abı örököndi
 Eki canınañ oturıp alıp,
 Eek sagalınañ tudup alıp,
 Eki canınañ alkanıla tajıgılap
 Amır berbey turgan emtir.
 "Kemirçegis katkalakta,
 Kemis cetkelekte,
 Caşta bisti kanay ekelgen,
 Turguza kara cañıs karındajıstı
 Ak-sur attu
 Altın-Koo baatırdı bar ekel,
 Erigip turus, oynoytonıs karındajısla"
 Erlik-abı örökön
 Al kamıgın cuup,
 Almıstarın tüymedip,
 Kündü-aylu altaydöön,
 Uç-karañuy oostöön
 Cuuga-çakka iyerge turat.
 Cüs-Kezerdiñ kara sıynı –
 Erlik-biydiñ onoy turganın
 Altın-Koonıñ abakayı –
 Sespes cerdeñ ses koyot,
 Bilbes cerdeñ bil koyot,
 Altın-Koo baatırğa,
 Eş-nökörine aydat:
 "Altı oroon cerinde,
 Erlik-biydiñ cerinde
 Mınañ ozo caş tuşta bargan
 Seniñ eki akañ
 Erlik-biydi amıratpay
 Kıynap turgan emtir,
 Altın-Koonı ekel dep,
 Erlik-biydi amıratpay turgan emtir.
 Erlik-biy al kamıktı cuup,

1235 Rahat, huzurlu döndüler.
 Altın-Koo bahadır
 Otlı yere hayvanını salıp,
 Odunlu yere halkını salıp,
 İşlemeli köprü geçitler yapıp,
 1240 Desenli taş geçitler yaptı.
 Bundan önce yere basınca ölen kaderli,
 Suya dokununca ölen kaderli
 Ak-Biy'in iki oğlu
 Erlik-Biy'in yerinde
 1245 Er çağına yetmişler,
 Erlik-abı efendinin
 İki yanına oturup,
 Sakalından tutup,
 İki yanından tokatlayıp
 1250 Rahat vermiyorlarmış.
 Kıkırdağımız sertleşmekteyken,
 Er çağına yetmek üzereyken,
 Genç yaşta bizi nasıl getirdin,
 Hemen tek kardeşimizi
 1255 Ak-sur atlı
 Altın-Koo bahadırı gidip getir,
 Sıkılıyorruz, kardeşimizle oynarız"
 Yüce Erlik-abı
 Bütün halkını toplayıp,
 1260 Şeytanlarını harekete geçirip,
 Güneşli, aylı Altay'a doğru
 Uçtaki karanlık ağza doğru
 Savaşmaya gönderdi.
 Cüs-Kezer'in tek kız kardeşi
 1265 Erlik-biy'in ne yapacağını
 Altın-Koo'nun eşi
 Sezilmez yerden sezdi,
 Bilinmez yerden bildi,
 Altın-Koo bahadıra
 1270 Eşine şöyle dedi:
 "Yer altı ülkesinde
 Erlik-biy'in yerinde
 Bundan önce, genç çağlarında ölen
 Senin iki ağabeyin
 1275 Erlik-biy'e rahat vermeyip
 Sıkıştırıp duruyorlarmış,
 Altın-Koo'yu getir diye,
 Erlik-biy'i huzursuz ediyorlarmış.
 Erlik-biy bütün halkını toplayıp,

Al çerüni cuup alıp,
 Seni cuulap apararga
 Cazan catkan emtir"
 Onoy catkança, ak tayga kırınañ
 Ak-sur adı sır celişle tüje kelet,
 Altın-çakıñ tözine tura tüjet.
 Altın-Koo baatır
 Ak örgöözin aç a tartıp,
 Attıñ çakızına bas kelip,
 Ak-sur attıñ
 Arka-moynın sıymay tudat.
 "Tirü cürzem- kanadım, - diyt,
 Ölüp kalzam – koyılkam, - diyt,
 Neni bildiñ, neni sestiñ?" – diyt.
 Ak-sur adı aydat:
 "Altı oroönniñ cerinde
 Eki karındajın turguza ekelzin dep,
 Erlik-biydi eki candap amıratpay turat.
 Erlik-biy al kamıktı cuup cat,
 Almistardı atandır cat,
 Seni cuularga" – dep.
 "Em kanaydar arga bar?"
 Ak-sur adı aydat:
 "Aydiñ ajar küninde
 Eki karındajınıñ söögine barıp,
 Sakıp al, - diyt.
 Aracannañ azıp al, - diyt,
 Alama-şikir kursaktañ beletep
 al, - diyt.
 Aydiñ ajar küninde barzañ,
 Eki akañ tünniñ ortozında
 Baskılap keler, - diyt,
 Kölötkösi körül keler,
 Keñirt-kañirt kuuçını ugul keler,
 Boylorı körülbes.
 Ol tujında
 Altın kañza tañkını azala,
 "Tañkı" dezeń, karındaştarıñ
 bas keler"
 Aydiñ ajar küninde,
 Tün ortozi cedip kelerde,
 Altın-Koo baatırdıñ
 Eki agazı baskılap keldi.
 Eki koldoñ tudup, ezendeşkileyt,
 Caak boydoñ okçojot,
 Carın boydoñ taptajat,
 Onoñ arı üçü boyı

1280 Bütün askerini toplayıp,
 Seninle savaşmak için
 Bir düzen kurmuş."
 Böylece yaşarken, ak dağın kırından
 Atı Ak-sur hızla koşarak indi,
 1285 Altın at direğinin dibinde durdu.
 Bahadır Altın-Koo
 Ak sarayı açıp,
 At direğine yürüyerek gelip,
 Ak-sur atın
 1290 Sırtını, boynunu sıvazladı.
 "Diriyken kanadım, dedi,
 Öldüğümde koyundaşım, dedi,
 Neyi bildin, niye sezdin?" dedi.
 Atı Ak-sur şöyle dedi:
 1295 "Yer altı ülkesinde
 İki kardeşin hemen getirsin diye,
 Erlik-biy'e iki yandan rahat vermiyormuş.
 Erlik-biy bütün halkını topladı,
 Şeytanlarını yola çıkardı,
 1300 Seninle savaşsınlar" diye.
 "Şimdi ne yapılacak?"
 Atı Ak-sur şöyle dedi:
 "Aydın batış gününde
 İki kardeşinin mezarına gidip,
 1305 Bekle, dedi.
 Aracan içkisinden hazırlayıp al, dedi,
 Meyva, yemiş yiyecekten
 hazırlayıp al, dedi.
 Aydın batış gününde gidersen,
 İki ağabeyin gecenin yarısında
 1310 Yürüyerek gelirler, dedi,
 Gölgeleleri görünerek gelirler,
 Kaba saba konuşmaları duyulur,
 Kendileri görünmez.
 İşte o zaman
 1315 Altın piponu yakarak,
 "Tütün" dersin, kardeşlerin sana
 doğru yürür."
 Aydın batış gününde,
 Gece yarısı yetip geldiğinde,
 Altın-Koo bahadırın
 1320 İki ağabeyi yürüyerek geldi.
 İki elle tutuşup, selâmlaştilar,
 Yanak yanağa öpüştiler,
 Omuz omuza sarıldılar,
 Ondandır üçü

*Kuuçındaşkılap, sümeleşkilep turat.
Çımalan-Koo lo Temene-Koo –
Ol eki baatır uuldiñ adı –
Altıı oroondı cuulap, amır
berbes bolot,*

*Altın-Koo baatır
Aylu-kündü altayga çık kelgenin
Uç karañuy oozına sakal cadıp,*

*Cuular bolup, kuuçındap alat.
Apargan aş-kursaginañ ajanıp,
Aracan-koroconın içkilep,
Üç karındaş kuuçındaıp,
Onoñ eki agazı*

*Altıı orongo cürgiley beret.
Altıı oronniñ cerine barıp,
Erlik-biydiñ eki canına oturala,
Eek sagalınañ tudup alıp,
Caak boyına tayıgılap turat:*

*"Kemirçegis katkalakta,
Kemiske cetkelekte,
Bisti kanay ekelgen ediñ
Erigip turus, turguza la
Altın-Koo karındajıstı ekel", - diyt.*

*Erlik-abı örökön
Al kamıgın cuup turat,
Almastarın, al çerüzin atandırıp,
Altın-Koonı barıp cuulap, ekeler dep,
Üstin oroondoון çıkarıp turat.
Altın-Koo baatır*

*Üç-karañuydiñ oozına sakıp alıp,
Erlik-biydiñ çık kelen çerüzin
Boo kırıp, üzüp cadar boldı.
Erlik-abı örökön*

Eş neme bolbosko cetken.

Aylu-kündü altayga

Çıgıp bargan çerüzin

Altın-Koo kırıp cadar,

Altıı oroon altayında

Çımalan-Koo lo temene-Koo

Amır berbes, cuulap turar.

Çat bol cadala, Erlik-abı örökön,

Bir kün aydıp turat:

1325 Konuşup, karşılıklı akıl danıştılar.
Çımalan-Koo ile Temene-Koo;
O iki bahadır delikanlının adı
Yer altı ülkesinde savaşıp, rahat
vermemişler,

Bahadır Altın-Koo
1330 Aylı, güneşli Altay'a çıkıp gelişini
Yer altına açılan deliğin ağzında
bekleyip,

Savaşmasını anlattı.
Getirdiği yiyeceklerden yiyip,
Aracan ile koroconu içip,
1335 Üç kardeş sohbet edip,
Ondan sonra iki ağabeyi
Yer altı ülkesine gittiler.

Yer altı ülkesine varıp,
Erlik-biy'in iki yanına oturarak,
1340 Sakalından tutup,
Yanaklarını tokatladılar:

"Kıkırdağımız sertleşmekteyken,
Er çağına yetmek üzereyken,
Bizi nasıl getirdin

1345 Canımız sıkılıyor, hemen
Kardeşimiz Altın-Koo'yu da getir"
dediler.

Yüce Erlik-abı
Bütün halkını topladı,
Şeytanlarını, bütün askerini yola çıkarıp,
1350 Altın-Koo ile savaşıp getirsinler diye,
Yeryüzüne doğru çıkardı.

Bahadır Altın-Koo
Yer altına açılan deliğin ağzında bekleyip,
Erlik-biy'in çıkan askerini
1355 Burada kırıp geçirdi.

Yüce Erlik-abı
Hiçbir şey anlamadı.
Aylı, güneşli Altay'a

Çıkan askerini
1360 Altın-Koo kırıp geçirirken,
Yer altı ülkesinde

Çımalan-Koo ile Temene-Koo
Rahat vermeyip, huzursuzluk çıkardılar.
Zaman böyle geçerken, yüce Erlik-abı
1365 Bir gün şöyle dedi:

"Uç oroonnıñ cerine çıgatam,
Uç-Kurbustannıñ altayına baratam,
Altın-Koonnıñ tınıñ suraytam", - dep.
Cazanıp cüret.

Bir kün Altın-Koonnıñ abakayı, 1370
Cüs-Kezerdiñ sıynı,
Altın-Koo baatırğa aydıp turat:
"E-e, çalda, - diyt,
Altı oronnıñ
Abı-Örökönı, Erlik-biy, 1375
Üstii oronnıñ cerine çıgarga
Cazan catkan emtir, - diyt.

Uç-Kurbustannañ
Seniñ tınıñdı surarga turgan emtir.
Erlik-abı örökön surarga turgan emtir. 1380
Erlik-abı örökön
Ozo cetse – onıñ mööri bolor, - diyt,
Sen ozo cetseñ – seniñ mööriñ bolor,
-diyt.

Kapşay beletenip,
Uç-Kurbustanga barar kerek", - diyt. 1385
Onço-mınça bolboy curup,
Ak-sur adı
Altın çakı tözine tura tüjip,
Altın-Koo baatırğa aydat:
"Altı oroon cerineñ 1390
Erlik-abı örökön cazan catkan emtir,
-diyt.

Uç-Kurbustannañ
Seniñ tınıñdı surarga bararga
catkan emtir.
Sen ozo cetseñ, - seniñ mööriñ bolor,
-diyt,
Ol ozo cetse, onıñ mööri bolor", 1395
-diyt.

Onı ukkan Altın-Koo baatır
Temdegi çok ak maldı tudala,
Südin saap alat.
Ak kıyranı ilip turat,
Aydıñ tolun küninde 1400
Üstii oroonnıñ altayına
Uç-Kurbustanga cedip barat.
Uç-Kurbustanga barıp,
Ak örgöözin üç aylanıp, mürgüp kelet,
Uç-Kurbustannıñ ay kaalgazı açıla 1405
beret.

"Gökyüzü ülkesine çıkacağım,
Uç-Kurbustan'ın Altay'ına varacağım,
Altın-Koo'nun canını isteyeceğim" dedi.
Hazırlandı.

Bir gün Altın-Koo'nun eşi
Cüs-Kezer'in kız kardeşi
Altın-Koo bahadıra şöyle dedi:
"Ee, garibim, dedi,
Yer altı ülkesinin
Yüce efendisi Erlik-biy,
Gökyüzü ülkesine çıkmak için
Hazırlanmış, dedi.
Uç-Kurbustan'dan
Senin canını isteyecekmiş.
Yüce Erlik-abı isteyecekmiş.
Yüce Erlik-abı
Erken gitse, onun zaferi olur, dedi,
Sen önce gitsen, senin zaferin
olur, dedi.

Hızla hazırlanıp,
Uç-Kurbustan'a gitmek gerek" dedi. 401
Çok zaman geçmedi,
Atı Ak-sur
Altın at direğinin dibinde durup,
Altın-Koo bahadıra şöyle dedi:
"Yer altı ülkesinden
Yüce Erlik-abı hazırlanmış, dedi.

Uç-Kurbustan'dan
Senin canını istemek için gidiyormuş.
Sen erken gitsen, senin zaferin
olur, dedi,
O erken gitse, onun zaferi olur" dedi.

Onu işiten bahadır Altın-Koo
Benzersiz ak atı tutarak,
Sütünü sağıp aldı.
Ak bezi bağladı,
Aydın dolunay gününde
Gökyüzü ülkesine
Uç-Kurbustan'a gitti.
Uç-Kurbustan'a varıp,
Ak sarayı üç defa dönüp, dua etti,
Uç-Kurbustan'ın kutsal kapısı
açıldı.

Altın-Koo baatır
 Kara kumduş börügin
 Koltık boygo kıstap tudup,
 Ak örgöö kirip kelip,
 Uç-Kurbustan aldına 1410
 Çögödöp, mürgüp oturup, aydınıp cüret:
 "Altı oroondo curtagan
 Abı slerge kelip catkan, - diyt,
 Meniñ tınıñ surap keletken
 Edim meniñ etkener, 1415
 Salımım meniñ cayaganaar
 Kara cañıs tınımdı
 Erlik-biyge berbeer dep,
 Erep, caynap otura beret.
 Uç-Kurbustan aydat: 1420
 "Sen tınıñdı bis ne berek,
 berbezis" – dep.
 "Ce, aysa, andıy bolzo, örökön, - diyt,
 Erlik-biy kızıl saptu kamçılu bolor,
 Kızıl-buurıl attu keler.
 Ol tuşta sler aydaar: 1425
 "Kızıl saptu kamçıñdı ber,
 Kızıl-buurıl adıñdı ber.
 Sege bis ay malta bereris,
 Kök buka bereris.
 Kök buka açınala, süskejin, 1430
 Cerdiñ ceti kadın cemire süzer,
 Altaydıñ altı kadın
 Añtara süzer, - dep aydaar.
 Kök bukaar arıp kelgen cerine
 Ay maltala eki müüstiñ 1435
 ortozına çapsaar,
 Er-iydezi onon tıñy berer,
 Eki-üç katap iydelü bolor" – dep aydaar"
 Onoy cakıyla, Ak-Biydiñ uulı,
 Ak-sur attu Altın-Koo baatır,
 Altaydıñ uulanıp, 1440
 Eles edip cana beret.
 Ança-mınça bolgon soñında,
 Altı oroonnıñ cerineñ
 Uç-karañuydıñ oozınañ
 Kızıl-buurıl attu, 1445
 Kızıl saptu kamçılu
 Erlik-biy çıgıp,
 Uç-Kurbustannıñ altayına cedip barat.
 Altayına bararda, Uç-Kurbustan,

Bahadır Altın-Koo
 Kara kunduz kürkünden borkünü
 Koltuğunun altına kıstırıp,
 Ak saraya girip,
 Uç-Kurbustan'ın önünde
 Eğilip, dua edip, şöyle konuştu:
 "Yer altı ülkesinde yaşayan
 Abı (Erlik) size geliyor, dedi.
 Benim ruhumu istemeye geliyor
 Benim vücudumu yarattınız,
 Kaderimi siz belirlediniz
 Tek ruhumu
 Erlik-biy'e vermeyin diye,
 İsrar edip, yalvardı.
 Uç-kurbustan şöyle dedi:
 "Senin ruhunu biz niçin verelim,
 vermeyiz" dedi.
 "Eh, öyleyse, efendim, dedi,
 Erlik-biy kızıl saplı kamçılıdır,
 Kızıl-buurıl atıyla gelir.
 O zaman siz şöyle deyin:
 'Kızıl saplı kamçını ver,
 Kızıl-buurıl atını ver.
 Biz sana ay gibi balta veririz,
 Gök boğa veririz.
 Gök boğa öfkelenip süstüğünde,
 Süsüp yerin yedi katını yıkar,
 Altay'ın altı katını
 Alt üst eder, deyin.
 Gök boğa yorulup geldiğinde
 Ay gibi baltayla iki boynuzunun
 ortasına vurursan,
 Onun gücü daha da artar,
 İki, üç kat daha güçlü olur' deyin."
 Böyle tembihleyerek, Ak-Biy'in oğlu,
 Ak-sur atlı bahadır Altın-Koo
 Altay'ına yönelip,
 Dönüp uzaklaştı.
 Bir süre geçtikten sonra,
 Yer altı ülkesinden
 Karanlığa açılan ağızdan
 Kızıl-buurıl atlı
 Kızıl saplı kamçılı
 Erlik-biy çıkıp,
 Uç-Kurbustan'ın yurduna geldi.
 Yurduna gelince, Uç-Kurbustan

"Caan kiji, caan örökön,
Kaydañ keldeer, örö oturaar,
-deerde,

"Caan da kiji bolzom,
Caan suraktu kelgem,
Örö kanay oturayın, - diyt.
"Ce ne suraktu keleneer
Komudalaar, nemeer aydaar" -dep,
Uç-Kurbustan

Aştıñ bajıñañ urup,
Altın stolın cıldırıp,
Aşpıla azırıp,
Aracanbıla kündülep turat.
Erlik-biy aydat:

"Ak-Biydiñ eki uulı,
Çımalan-Koo lo Temene-Koo,
Altı oroondo catkan boyıma
Amır berbes boldı,
Üze cuulap, kırıy, üzüp cadat.
Aylu-kündü altayda
Altın-Koonı ekeler dep,
Almıstarımdı ıgarzaam,
Altın-Koo baatır
Uç-karañuy oozına sakıp alıp,

Al çerümdi, al kamıgımdı
Boo üze kırıp cadat.
Amır çok bolbosto,
Slerge Altın-Koonıñ tınıñ
Surap kelgen edim" – dep kuuçıñdap
turat.

"Ce caan kijiniñ cañıs surağın
Berbeyiñce bolbos, bereris.
Caan baatırdıñ tınıñ al catkanaarda,
Slerdeñ bis bir neme surap cadıs.
Sler onı biske berereer be?" diyt.
Erlik-biy aydat: "Berbey aa" – dep.

Uç-Kurbustan aydat:
"Sler biske
Kızıl saptu kamçaar berer,
Kızıl-buurıl adaar berer,
Bis slerge ay malta bereris,
Kök buka bereris.

1450 "Ulu kişi, yüce efendi,
Nereden geldiniz, yukarı oturun,
deyince,

"Ulu kişi olsam,
Önemli istekle geldim,
Yukarı nasıl oturayım" dedi.

1455 "Nasıl bir istekle geldiniz
Şikâyetinizi, isteğınızı söyleyin" diye,
Uç-Kurbustan

Yemeğın iyisinden doldurup,
Altın masayı donatıp,
Yemekle doyurup,
Aracanla hürmet gösterdi.
Erlik-biy şöyle dedi:

"Ak-Biy'in iki oğlu
Çımalan-Koo ile Temene-Koo,
Yer altı ülkesinde yaşayan bana
Huzur vermez oldu,
Sürekli kırıp geçirdiler.

1465 Aylı, güneşli Altay'daki
Altın-Koo'yu getirin diye,
Şeytanlarımı çıkarsam,
Bahadır Altın-Koo
Yer altı ülkesinin ağzındaki

delikte bekleyip,
Bütün askerimi, bütün halkımı
Burada kırıp geçirdi.
Rahata eremeyince,
Sizden Altın-Koo'nun ruhunu
İstemeye geldim" diye anlattı.

"Eh, ulu kişinin tek isteğini
Vermeyince olmaz, veririz.
Büyük bahadırın ruhunu almadan,
Sizden bir isteğimiz var.
Siz onu bize verir misiniz?" dedi.
Erlik-biy şöyle dedi: "Vermem
smi aa" dedi.

1485 Uç-Kurbustan şöyle dedi:
"Siz bize
Kızıl saplı kamçınızı verin,
Kızıl-buurıl atınızı verin,
Biz size ay gibi balta veririz,
Gök boğa veririz.

*Kök buka açınala süskejin,
Altaydın altı kadın aıntara süzer,
Cerdin ceti kadın cemire süzer,
Ary bergen cerine
Ay maltala eki müüstiñ ortozına
çapsaar,
Er-iydezi ogo kirer, onoñ tıñır,*

*Kança kat küçtü bolor" – dep.
Onı ugala, Erlik-biy aydat:
"Caan baatırdın tının ber catkanaarda,
Berbeyinçe bolbos"
Kızıl-buurıl adın,
Kızıl saptu kamçızın
Uç-Kurbustanga tabıstırıp beret.
Erlik-biy örökön*

*Kök bukazın minip alıp,
Ay maltazın aç beline kıstanıp alıp,
Tömön catkan teñistöön tujip
Uç-karañuy oozın köstöp, canıp,
Örö tınıp kojoñdogondo,
Altı oroongo torgulat,
Tömön tınıp kojoñdogondo,
Üstii oroongo torgulat.
"Altın-Koo belen bolor,
Altı oroongo cedip keler", - dep,
Em süüngen kel cadat.
Cerdin tal ortozına cetpey,
Kök bukazı*

*Kögüs boyı kök köbük ajınat,
Ködön boyı kök çıçkak ajınat,
Tilin altı kulaş uştyla,
Soluktap, bas albay cat.
Erlik-biy örökön
Kök bukanañ tujüre kaliyt,
Aç belineñ ay maltazın uşta tartat,
"Eki müüstiñ ortozına çapsa,
Kök bukanıñ
Er-iydezi kireten cok po?" – dep,
Eki müüstiñ ortozına çabarda,
Kök bukanıñ bajı
Eki başka carıla berdi,
Kök buka ogırıp, ölö berdi.*

1490 Gök boğa öfkelenip süstüğünde,
Süsüp, Altay'ın altı katını alt üst eder,
Süsüp, yerin yedi katını dağıtır,
Yorulduğu zaman
Ay gibi baltayla iki boynuzunun
ortasına vursan,
1495 Gücünü tekrar kazanır, daha
güçlü olur,
Kaç kat güçlü olur" dedi.
Onu duyunca, Erlik-biy şöyle dedi:
"Büyük bahadırın ruhunu verecekseniz,
Vermeyince olmaz"
1500 Kızıl-buurıl atını,
Kızıl saplı kamçısını
Uç-Kurbustan'a verdi.
Yüce Erlik-biy
Gök boğasına binip,
1505 Ay gibi baltasını ince beline kıstırıp,
Aşağıdaki denize doğru inip,
Yer altı deliğinin ağzına yönelip, dönüp,
Yukarı soluyup türkü söylediğinde,
Yer altı ülkesi yankılandı,
1510 Aşağı soluyup türkü söylediğinde,
Gökyüzü ülkesi yankılandı.
"Altın-Koo hazır olur,
Yer altı ülkesine gelir" diye,
Sevinçle yol aldı.
1515 Yerin tam ortasına yetmemişti ki,
Gök boğasının
Göğsünden gök köpük aştı,
Kıçından gök dışkı aştı,
Dilini altı kulaç sarkıttı,
1520 Soluk soluğa kalıp, yürüyemedi,
Yüce Erlik-biy
Sıçrayıp gök boğasından indi,
İnce belinden ay gibi baltasını çekti,
"İki boynuzunun ortasına vurulduğunda,
1525 Gök boğanın
Gücü tekrar girecekti, değil mi?" diye,
İki boynuzunun ortasına vurunca,
Gök boğanın başı
İki yana yarıldı,
1530 Gök boğa böğürüp, ölüverdi.

Uç-Kurbustanga tögündetkenin
Erlik-biy cañı la bildi.
Açu-koron kıyırat:
"Emdi katap ayılıska kirişpelik,

Ejigisti açpaylık,
Boy-boyıs körüşpeylik,
Kuu baştı men bileyin,
Kuykalu baştı sen bil", - dep tükürele,
Altı oroongo kalıy beren.
Onoñ lo arı
Erlik-biy le Uç-Kurbustan
Ayıl-curtına kirişpes bolup,
Adı-colın adaşpas bolup,
Eki başka bargan.
Aylu-kündü altaydöön
Üstii oroonnıñ cerindöön
Erlik çıkpas cañdu boldı,
Altı oroonnıñ cerindöön
Uç-Kurbustan tüşpes boldı.

Uç-Kurbustan'ın kendisini kandırdığını
Erlik-biy daha yeni anladı.
Acı acı bağırdı:
"Bundan sonra birbirimizin evine
girmeyelim,
1535 Kapımızı açmayalım,
Birbirimizle görüşmeyelim,
Yaşlılar benim olsun,
Gençlerse senin" diye tükürerek,
Yer altına indi.
1540 Ondan sonra
Erlik-biy ile Uç-Kurbustan
Birbirlerinin evine girmez olup,
Adlarını anmaz olup,
İkiye ayrıldılar.
1545 Ayı, güneşli Altay'a
Gökyüzü ülkesine
Erlik çıkmaz oldu,
Yer altı ülkesine
Uç-Kurbustan inmez oldu.

ÜÇ KULAKTU AY KARA AT

Budımınañ bazarda,
 Murdımdınañ tınarda,
 Ak-carıktıñ kaanı boltır,
 Albatınıñ biyi boltır. 5
 Ak talaydıñ kajında,
 Ak tayganiñ buurında
 Eldep-curtap catkan boltır.
 Üç kulaktu ay kara attu
 Altın-kaan abışka 10
 Üç Kara-Tas uuldu boltır.
 Cuulap kelgendi candırbaytan,
 Cuuga boyı barbaytan,
 Artık alıp, küç külük
 Catkan boltır. 15
 Cabagaça mal ölböy,
 Caş balaça el ölböy,
 Malına mal kojulıp,
 Eline el kojulıp,
 Catkan boltır. 20
 Ança catkança,
 Altın-kaan
 Ak malın körörgö,
 Albatızın cakırğa tergene bertir.
 Er cepsüün cepsen cat,
 Cerdeñ ala ködürin cat,
 Kat kuyagin katan cat,
 Kan saadagin salın cat.
 Azıragan baldarına
 Aydıp cat: 30
 "Bu bargan colımda
 Meni üç cılga saktagar – diyt. –
 Üç cılga saktap,
 Canbay kalzam,
 At üstineñ aşkanım bolor,
 Aştap-suulap salgar" – diyt.
 Ezen-salam aydıjala,
 Üç kulaktu ay karanıñ sırtına
 Sol ayagin üzeñgizine baskança,
 Minip alıp, atana berdi. 40
 Ay taygazin aş bardı,
 Agın suuzın keç bardı.
 Ak malın körzö,
 Cabagaça mal ölböytir,

Ayağımla yürürken,
 Burnumla solurken,
 Yeryüzünün kağanığmış,
 Halkın beyiymiş.
 Ak ırmağın kıyısında
 Ak dağın böğründe
 İlli, yurtlu yaşamış.
 Üç kulaklı ay kara atlı
 İhtiyar Altın-kaan
 Üç Kara-Tas oğulluymuş.
 Savaşmaya geleni döndürmez,
 Kendisi savaşa gitmez,
 Çok güçlü alp, pehlivan
 Olarak yaşamış.
 Hayvanının içinden tay bile ölmeyip,
 Halkının içinden çocuk bile ölmeyip,
 Hayvanına hayvan eklenip,
 Halkına halk eklenip,
 Böylece yaşamış.
 Böyle yaşarken,
 Altın-kaan
 Ak hayvanına bakmak için,
 Halkına emredip toplamış.
 Er silahlarını takındı,
 Baştan aşağı donandı,
 Kat kat zırhını giyindi,
 Sadağını astı.
 Büyüttüğü çocuklarına
 Şöyle dedi: 30
 "Bu çıktığım yolumda
 Beni üç yıl bekleyin, dedi.
 Üç yıl bekleyip,
 Dönmezsem,
 At üstünden yıkılmışım (ölmüşüm) demektir,
 Ölü yemeğimi yiyip, için" dedi.
 Selamlaşıp, vedalaşarak,
 Üç kulaklı ay karanın sırtına
 Sol ayağını üzengiye basarak,
 Binip, atlandı.
 Ay dağını aşip gitti,
 Akarsuyunu geçip gitti.
 Ak hayvanına baktı ki,
 Hayvanın içinden tay bile ölmemiş,

Caş balaça el ölböytir.

45

Halkının içinden küçük çocuk
bile *ölmemiş*.

*Ak cazı kuba çöline cürüp iydi,
Ay kara cijına tartıla berdi.*

Altın-kaan kör tur catsa,

Üç üyege çıgara öçöşkön

Altın-Çarka, Kümüş-Çarka –

Eki karındaş

Añdap-kuştap cürten boltır.

Alar cür cadala,

Altın-kaandı kör aldılar.

“Aga – deştiler,

Üç üyege öçöşkön,

Üç kulaktu ay kara attu

Altın-kaan mında boltır” – deşti.

Anı añtararga

Agastıñ koyugına,

Ayrı cikke

Köölönip tartıla berdiler.

Ok caaların

Ayrı kolgo alıp iddiler.

Şertep turup, ok uyazın bojódıp,

Añtarıp bojóot iddiler.

Salgan söögi tuu bolup,

Akkan kanı suu bolup cada bardı.

Üç kulaktu ay kara at

Turup berip, bışkırap iydi,

Tus tumanı cayıl iydi,

Tün karaçkı bolo berdi.

Kañrada kiştép iydi,

Kaya bajı tögüle berdi.

Kıygırıp uğuşpas,

Karmalajıp tabışpas karaçkı boldı.

Üç kulaktu ay kara at

Boyıñın tının ala, kaçá berdi.

Altın-Çarka Ak-bos atka artıldı,

Kümüş-Çarka Kök-bos atka artıldı,

Üç kulaktu ay kara attı

Toñ colımınañ sürüje berdiler.

“Üç kulaktu ay kara attıñ

Bajın eñiltpezek,

Uçı-tübi çiy bolor,

Altın-kaandı

Öltürgenine-öltürbeenine

Tüñey bolor” – deştiler.

Üç kulaktu ay kara at cogol bardı.

50

55

60

65

70

75

80

85

Ak, düz çölüne at sürdü,
Ay gibi kara ormanına girdi.

Altın-kaan baktı ki,

Üç nesil boyunca düşmanlık eden

Altın-Çarka, Kümüş-Çarka

İki kardeş

Avlanıp geziyorlarmış.

Onlar böylece giderken,

Altın-kaan'ı gördüler.

“Ağa, dediler,

Üç nesil boyunca düşmanımız olan,

Üç kulaklı ay kara atlı

Altın-kaan buradaymış” dediler.

Onu yıkmak için

Ağacın kovuğuna

Bir vadiye

Çekilip saklandılar.

Oklarını, yaylarını

Ellerine aldılar.

Dua edip, oklarını yuvasından salıp,

Yıkmak için attılar.

Cesedi dağ gibi oldu,

Akan kanı nehir gibi oldu.

Üç kulaklı ay kara at

Durup, pışkırdı,

Tuz gibi sis yayıldı,

Gece karanlığı çöktü.

Acı acı kişnedi,

Kayalar yıkıldı.

Bağrılsa duyulmaz,

Tırmalansa bulunmaz gece oldu.

Üç kulaklı ay kara at

Kendi canını alıp kaçtı.

Altın-Çarka Ak-bos atına bindi,

Kümüş-Çarka Kök-bos atına bindi,

Üç kulaklı ay kara atı

Yeni izinden takip ettiler.

“Üç kulaklı ay kara atın

Başını kesip, öldürmezsek,

Sonu kötü olur,

Altın-kaan'ı

Öldürüp öldürmemişsin

Aynı şey” dediler.

Üç kulaklı ay kara at yok oldu.

Teñeree çıkkanı çok,
Cerge kazılıp kirgeni çok.
Altın-Çarka la Kümüş-Çarka
Anı tappay kaldılar.
(Ol tuştan oyto kelelik,
Adabıstıñ curtına).
Üç cıl ert baadı.
Üç cıl ertken soondo
Üç uulı:
"Adabıstıñ aytkan tilin
Büdürer kerek" – deşti.
Altın-kaan
At üstineñ aşkan dep,
Ajın-suuzın içtiler.
Cat catkan soondo
Kiçü uulı Kara-Tas
Kire gele, kül cat,
Çıga bara, ıylap cat.
Aań karındaştarı mını körüp:
"Bistiñ kiçü karındajıbis
Nerek köñül cat?" – diyť.
Bir kün kiçü karındaş
Ayda berdi açalarına:
"Açalar – diyť,
Aydatan sözim bar bolgon – diyť,
Aydalbaannań ala
Ay ertti – diyť,
Ermekteyten ermegim bar bolgon – diyť,
Ermektelbey, cıl ertti" – diyť.
Açaları turup ayttı:
"A kuday, karındaş – diyť,
Aydatań söziń bar bolzo,
Aymaktı cuup, aydaziń ba?
Ermekteyten ermegiń bar bolzo,
Eldi cuup, ermekteyiń be?
Biske aytpaganda,
Kemge aydatan? – diyť. –
Caraza, sös bolgoy,
Carabaza,
Salkın al bargay" diyť.
"Açalar – dedi, -
Adamnıń curtı cursıy berdi,
Enemniń ceri cersiy berdi.
Mınań barbazam,
Malıma mal da kojulbas – diyť, -

90 Göge çıkmış değil,
 Kazıp yere girmiş değil.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
 Onu bulamadılar.
 (Oradan geri gelelim,
 95 Atamızın yurduna).
 Üç yıl geçip gitti.
 Üç yıl geçtikten sonra
 Üç oğlu:
 "Babamızın sözlerini
 100 Yerine getirmek gerek" dediler.
 Altın-kaan
 At üstünden yıkılmıştır diye,
 Ölü yemeğini yiyip içtiler.
 Böyle yaşayıp dururlarken
 105 Küçük oğlu Kara-Tas
 İçeri girip, güldü,
 Dışarı çıkıp, ağladı.
 Kardeşleri ona doğru bakıp:
 "Bizim küçük kardeşimiz
 110 Niçin kızılırsun?" dediler.
 Bir gün küçük kardeş
 Ağabeylerine şöyle dedi:
 "Ağabeylerim, dedi,
 115 Söyleyecek sözüm var, dedi,
 Söylenmediğinden beri
 Ay geçti, dedi,
 Anlatacaklarım var, dedi,
 Anlatılmayalı yıl geçti" dedi.
 Ağabeyleri şöyle dediler:
 120 "Hay Allah, kardeş, dediler,
 Söyleyecek sözün varsa,
 Aymağı toplayıp mı söyleyeceksin?
 Anlatacağın varsa,
 Halkı toplayıp mı anlatacaksın?
 125 Bize söyleyemediğini,
 Kime söyleyeceksin? dedi.
 Yarasa, söz olur,
 Yaramasa,
 Rüzgâr alıp gider" dedi.
 130 "Ağabeylerim, dedi,
 Babamın yurdu dağıldı,
 Anamın yeri bozuldu.
 Buradan gitmezsem,
 Hayvanıma hayvan eklenmez, dedi,

*Elime el kojulbas – diyt. –
 Kös körbös, kulak ukpas cerge
 Köçüp baradım” – dedi.
 Eki açazı:
 “A kuday, karındaş – diyt,
 Baratandı tutpazıs,
 Barbastı kıcırbazıs” diyt.
 Ol bolgon soondo
 Üç karındaş adazınıñ
 Ak malın aydap,
 Albatızın cuunadıp alıp,
 Ülejerge, böljerge tur koydılar.
 Kargan maldı caan karındajı al cat,
 Orton caştunı orton karındaş al cat,
 Caş maldı, caş eldi
 Kiçü karındaşka berdiler.
 Maldı, condı
 Üç ülüške salıp,
 Bölip iydiler.
 Ülejp aldılar.
 Eki açaları kiçü karındaştı
 Bir aylık cerge uzat cadılar.
 Ak malın aydap cürüp iydiler.
 Bir aylık cerge cetire uzadıp,
 Ezen-amır aydıjp,
 Canarga turular.
 Eki açaları aydat:
 “Karındaş – deştiler, -
 Ada curtına kal catkan
 Bis açalarıñ, canıp,
 Albatıbstı cakıp,
 Ak malıstı körölik – deştiler. –
 Baratan cerge bar – deştiler. –
 Amır-ençü catsañ,
 Kaçan- kaçan tuştajarı” – deştiler.
 Eki karındaş-açaları
 Burılıp candılar.
 Kiçü karındajı
 Malın süre berdi anañ arı.
 Kança öy bardı bolbogoy
 (Maa aydarga iltam,
 Aa bararga ıraak),
 Ol bar cattan soondo
 Caş mal, caş uulandar
 Çıdaş albay bardı.*

135

140

145

150

155

160

165

170

175

Halkıma halk eklenmez, dedi.
 Göz görmez, kulak duymaz yere
 Göçüp gideceğim” dedi.
 İki ağabeyi:
 “Hay Allah, kardeş, dediler,
 Gideni tutmayız,
 Gitmeyeni davet etmeyiz” dediler.
 Bunlar olduktan sonra
 Üç kardeş babalarının
 Ak hayvanlarını sürüp,
 Halkını toplayıp,
 Paylaşıp, bölüşmek için hazırladılar.
 Yaşlı hayvanı büyük kardeşi aldı,
 Orta yaşlı hayvanı ortanca kardeş aldı,
 Genç hayvanı, genç halkı
 Küçük kardeşe verdiler.
 Hayvanı, halkı
 Üç paya ayırıp,
 Böldüler.
 Paylaşıp aldılar.
 İki ağabeyi küçük kardeşi
 Bir aylık yere kadar uğurladılar.
 Ak hayvanını sürüp götürdüler.
 Bir aylık yere kadar uğurlayıp,
 Veda sözleri söyleyip,
 Dönmeye hazırlandılar.
 İki ağabeyi şöyle dedi:
 “Kardeş, dediler,
 Baba yurdunda kalan
 Biz ağabeylerin dönüp,
 Halkımızı yönetip,
 Ak hayvanımıza bakalım, dediler.
 Gideceğin yere git, dediler.
 Rahat, huzurlu yaşarsan,
 Bir zaman karşılaşırsız” dediler.
 İki ağabeyi
 Dönüp gittiler.
 Küçük kardeş
 Hayvanını sürdü oradan ileri.
 Kaç gün geçti bilinmez
 (Benim için söylemek kolay,
 Oraya gitmekse uzak),
 O böylece gittikten sonra
 Genç hayvanlar, genç delikanlılar
 Dayanamadılar.

409

Kara-Tas ayttı
 Altın-Sabar alğanına:
 "Maldı, eldi
 Būgün tınandırır kerek" – dedi.
 Tınandırıp turup, körzö,
 İçkeri barar colında –
 Bilbey turular:
 Ta tayka tur cat,
 Ta bulut tur cat.
 Kalığınañ cuup alıp,
 Surap cat:
 "Tıgı tayka ba, bulut pa?"
 Kalığı –
 Kajızı "tayka" diyt,
 Kajızı "bulut" diyt.
 "Altın-Sabar alğan kijim,
 Körzön: tayka ba, bulut pa?" – diyt.
 Altın-Sabar alğanı
 Ayçıktu torko pladın
 Oñ karmanınañ alıp,
 Közin arlan alıp körzö,
 Tayka tur cat.
 "Tayka" – dedi.
 Kara-Tas ayttı:
 "Mında maldı, eldi
 Bir kün tınan iyeldiler.
 Men barıp kör keleyin
 Ol cerdi" – diyt.
 Kara-kula adına mindi,
 Çıga berdi körörgö.
 Barıp kör turzak,
 Caagan kardıy,
 Saagan sütti,
 Kijı catpagan cer boltır.
 Aa çıkkın ağajı
 Kopşop koygon oktıy boltır,
 Aañ bütken ceri
 Bilüp koygon bilüdiy boltır,
 Taykanıñ aldınça akkan suu –
 Ak talay boltır.
 Tıñ carap bardı cer.
 "Adaminañ cer bolzın! – diyt,
 Adaminañ suu bolzın! – diyt. –
 Meeñ cadatan cer,
 Meeñ içeten suu

180 Kara-Tas konuştu
 Eşi Altın-Sabar'a
 "Hayvanı, halkı
 Bugün dinlendirmek gerek" dedi.
 Dinlendirirken baktı ki,
 185 Gideceği yol tarafında
 Anlayamadıkları bir şey var:
 Ya bir dağ duruyor,
 Ya bir bulut duruyor.
 Halkının içinden toplayıp,
 190 Sordu:
 "Şu görünen dağ mı, bulut mu?"
 Halkından
 Kimisi "dağ" dedi,
 Kimisi "bulut" dedi.
 195 "Evlendiğim eşim Altın-Sabar
 Baksana bu dağ mı, bulut mu?" dedi.
 Eşi Altın-Sabar
 Ay desenli ipek örtüsünü
 Sağ cebinden çıkarıp,
 200 Gözüne sürüp baktı ki,
 Bir dağ duruyor.
 "Dağ" dedi.
 Kara-Tas şöyle dedi:
 "Burada hayvanı, halkı
 205 Bir gün dinlendirin.
 Ben gidip bakıp geleyim
 O yere" dedi.
 Atı Kara-kula'ya bindi,
 Bakmak için atını koşturdu.
 210 Gidip baktı ki,
 Yağan kar gibi,
 Sağılan süt gibi,
 İnsan yaşamayan yermiş.
 Orada büyüyen ağacı
 215 Yontulmuş ok gibiymiş.
 Oradaki yer
 Bilenmiş bileği gibiymiş,
 Dağın altından akan su
 Ak ırmak gibiymiş.
 220 Bu yeri çok beğendi.
 "Babamın yurdu olsun! dedi,
 Babamın ırmağı olsun! dedi.
 Benim yaşayacağım yer,
 Benim içeceğim su

Bu boluptır" – diyt.
Ak taykaniñ kırına çıga kelip,
Küler kañzazına tañkı as cat.
Tañkılap alıp,
Kogın kara taşka kak cat.
"Bu tuşka altın örgöö salar" – diyt. 230
Anaň
Kara-kulazına minip alıp,
Candra kelip,
Altın-Sabar alğanına ayttı:
"Ce – dedi, 235
Meeñ cadatan cer
Anda boltır" – dedi.
Albatızın baştap alıp,
Ak malın süre berdi.
Ak taykaga, ak talayga cede gele, 240
Odinduga el catırat,
Okpurluga mal sür cat.
Bayağı
Küler kañzazınıñ kogın
Kakkan cerine 245
Altın örgöö turguzıp,
Eldep-curtap cada berdi.
As cattı ba, köp cattı ba,
Ay cattı ba, cıl cattı ba –
Anı bis bilbezis. 250
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka –
Ceekeñ çıkkın eki karındaş
Cedip keldiler.
Kara-Taska ayttılar alar:
"Bistiñ cadatan cerge 255
Sen, Kara-Tas,
Kemneñ surap, kel cattıñ?
Çakşılap canatsañ,
Can – diyt, - kaçıp,
Canbazañ, 260
Kanıñdı cayarıs" – diyt.
Kara-Tazım bolzo
Örö körüp, öksöp turdı,
Tömön körüp, sıktap turdı.
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka – 265
Eki karındaş ayttı:
"Ay bajında barbazañ,
Alton muñ çerü
Sür keleris – diyt – cuulap.

Buymuş" dedi.
 Ak dağın kırına çıkıp,
 Bronz piposuna tütün doldurdu.
 Piposunu içip,
 Dibini kara taş döktü.
 "Burada altın sarayı yapmalı" dedi.
 Sonra
 Atı Kara-kula'ya binip,
 Geri dönüp,
 Eşi Altın-Sabar'a şöyle dedi:
 "Evet, dedi,
 Benim yaşayacağım yer
 Orasıymış" dedi.
 Halkını alıp,
 Ak hayvanını sürdü.
 Ak dağa, ak denize gelerek yetip,
 Odunlu yere halkını yerleştirdi,
 Otlı yere hayvanını sürdü.
 Daha önceden
 Bronz piposunun külünü
 Döktüğü yere
 Altın saray yaptırdı,
 Illi, halklı yaşadı.
 Az mı yaşadı, çok mu yaşadı,
 Bir ay mı yaşadı, bir yıl mı yaşadı,
 Onu biz bilmeyiz.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
 Şeytandan olmuş iki kardeş
 Yetip geldiler.
 Kara-Tas'a şöyle dediler:
 "Bizim yaşadığımız yere
 Sen, Kara-Tas
 Kimden izin alıp, geldin?
 İyilikle dönersen,
 Dön dediler, kaçıp,
 Dönmezsen,
 Kanını dökeriz" dediler.
 Kara-Tas'ım ise
 Yukarı bakıp, iç çekti,
 Aşağı bakıp, inledi.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
 İki kardeş şöyle dediler:
 "Bir ay içinde gitmezsen,
 Altmış bin askerle
 Savaşıp, kovmaya geliriz, dediler.

Bozogom bar castanarziñ,
B... s... arlarzın" – diyt.
Ayda gele,
Sala berdiler.
Kara-Tazım artıp kalıp, ıylap turdı:
Kara cuu bas kelze,
Kabırgamnañ kabarı çok,
Tujımnañ tudarı çok.
(Bolujar kiji
Cok dep turbay baza)"
Kalaktap-sıktap cürdi.
Anıyda cat kalgan soondo
Ay boldı ba, çok po,
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
Alton muñ çerüdi
Sür kelbey kayttı.
"Çakşılap bararziñ ba? – diyt,
Ayla, kabıjarziñ ba? – diyt. –
Külük bolzoñ,
Kürejerziñ be" – diyt.
Kara-Tas:
"Cada ölgönçö,
Baza ölöyin" – dep,
Kürentikke çıgıp,
Cuulap kelgen alıptarla
Kabıja berdi.
Kabıjalbay, kaptığış cat,
Katap turup, tuduş cat.
Tudujalbay toptogış cat,
Katap turup, tuduş cat
Kazır maldıy tişteş turat,
Kayra-büge bazış cat,
Emdik maldıy tebinış cat.
Ulu tayka koskolo berdi,
Korum tañı tögöl cat,
Ulu talay ajın turu,
Saylu bükke suu tol cat.
Üç toluktı altın örgöözi
Üç aylanıp,
Ordına kelip ornık cat,
Otto askan çöygöni üç aylanıp,
Toozını kalbay, toozıp cat.
Kança öy kabıştılar bolbogoy,
Kara-Tazımnañ
Ceñneñ tudarı astay berdi,

270 Kapımıza kul olursun,
 B.. s... temizlersin" dediler.
 Böyle diyerek,
 Dönüp gittiler.
 Kara-Tas'ım öylece kalıp, ağladı:
 275 Kara savaş gelse,
 Kaburgamı kavrayacak yok,
 Döşümü tutacak yok.
 (Yardım edecek
 Kimse yok)"
 280 Âh çekip, inledi.
 Bir süre böyle yaşadıktan sonra
 Bir ay geçti mi, geçmedi mi,
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
 Altmış bin askeri
 285 Sürüp geldiler.
 "İylilikle gidecek misin? dediler,
 Yoksa savaşacak mısın? dediler.
 Pehlivansan,
 Güreşir misin?" dediler.
 290 Kara-Tas
 "Her gün ölmektense,
 Bir gün öleyim" deyip,
 Çadırın önüne çıkıp,
 Savaşmaya gelen alplarla
 295 Kapaştı.
 Kapaşıp durdular,
 Çarpışıp durdular.
 Tutuşup durdular,
 Tekrar kalkıp, tutuştu
 300 Hırçın at gibi ısırıldı,
 İleri geri yürüdü,
 Vahşi at gibi tepindi.
 Ulu dağ yıkıldı,
 Yığın taşları döküldü,
 305 Ulu ırmak kıyısından aştı,
 Taşlı bük su doldu.
 Üç köşeli altın sarayı
 Üç kez dönüp,
 Gelip yerine yerleşti,
 310 Ateşteki çaydanlığı üç kez dönüp,
 İsi bile kalmadan, temizlendi.
 Ne kadar kapaştılar bilinmez,
 Kara-Tas'ımın
 Yenden tutması azaldı,

Cer tudarı köptöy keldi.
Cakadañ tudarı astap cat,
Caza tudarı köptöp cat.
Aydarda
Altın-Sabar – alğan kijizi –
Üy kebin çeçip iydi,
Alıp cakşı bolup kiyin aldı.
Kara-Tastı ayırıp alıp,
Sol canına
İyde sal koyıp,
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka alıptarla

Boyı kabıja berdi.
Ol küreş turganda,
Alton muñ çerüdi
Kandıy-kandıy neme
Kır kel cat.
Eki müüske ilip al cat,
Kan teñeree birkap cat.
Anañ tüşkende,
İyt calaar kan kalbayt,
İnek citaar söök kalbayt.

Alton muñ çerüdi kırıp iyip,
Altın-Sabarla kabış catkan
Alıptarga cedip kelip,
Eki müüske ilip alıp,
Kan teñeree çigara birkadı.
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka –
Eki karındaş
Altan-ceten tayga ajıra uça berdi.
Çarçak köstü kök buka
Onçozın ceñdi.
Altın-Sabar aru çaş
Kıygırıp turbay kayttı:
"Bistiñ kabırgabıstañ kapkan – diyt,
Tujıbıstañ tutkan – diyt. –
Üstindegi meniñ Ülgenim be?
Cayagan meniñ Cayuçım ba?
Cazagan meniñ teñerim be?
Ajar çakta ada boldıñ,
Erter çakta ene boldıñ" – diyt.
Ol buka talay örlöp,

315 Yeri tutması çoğaldı.
Yakadan tutması azaldı,
Yanlış tutması çoğaldı.
Bunlar olurken
Evlendiği eşi Altın-Sabar
320 Kadın elbiselerini çıkardı,
Alp elbiselerini giyindi.
Kara-Tas'ı ayırıp,
Sol yanında
Onu sağlama alıp,
Altın-Çarka ve Kümüş-Çarka
325 alplarla

Kendisi kapıştı.
O güreşirken,
Altmış bin askeri
Türlü şekilde
330 Kırıp geçirdi.
İki boynuz ildi,
Han göge çıkardı.
Oradan indiğinde,
İt yalayacak kan kalmamıştı,
İneğin koklayacağı kemik
335 kalmamıştı.

Altmış bin askeri kırıp,
Altın-Sabar'la kapışan
Alpların yanına gelip,
İki boynuz ılıp,
340 Han göge çıkardı.
Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
İki kardeş
Altmış, yetmiş dağın ötesine uçtu.
Büyük, yuvarlak gözlü gök boğa
345 Hepsini yendi.
Genç gelin Altın-Sabar
Şöyle bağırdı:
"Bizim kaburgamızı kavrayan, dedi,
Döşümüzü tutan, dedi.
350 Gökyüzündeki Ülgen'im mi?
Beni yaratan Yaraticım mı?
Benim göğümü yaratan mı?
Aşmış çağda ata oldun,
Geçmiş çağda ana oldun" dedi.
355 O boğa ırmak yukarı çıkıp,

Kün çıgijına çıga berdi.
 Altın-Sabar üşkürüp,
 Tın alın cat,
 Sığırıp,
 Cel alın cat.
 Kara-Tastı turguzıp alıp:
 "Kaşığıy la – diyt, -
 Biske boluşkan
 Çarçak köstü kök bukadı
 Barıp kışır – diyt. –
 Beri kelip,
 Ak kolıbıstañ aş içsin dep,
 Calın – diyt, mürğü" – diyt.
 Kara-Tas turup,
 Talay örlöp bara berdi.
 Barıp, körüp iyze.
 Çarçak köstü kök buka
 Kiji deze, türsüni cok,
 Kiyik deze, tügi cok,
 Kandıy-kandıy korkuştu neme.
 Körüp alıp, korkıp baadı.
 Sanan turu:
 "Bu – diyt,
 Alton muñ çerü öltürgen,
 Meni, cañıs kijini,
 Ne de etpey, öltür koyor" – diyt.
 Korkıp, candıra çaba berdi.
 Kaya bağıp, körüp iyze,
 Çarçak köstü kök buka
 Tamannañ tamanga
 Teep kleet eejire.
 Kara-Tas adın
 Kamçı üstine kamçılöp cat.
 Kaçıp kelele,
 At çakızına at ta buulabay,
 Üyine kiydire cügürdi.
 Çarçak köstü kök buka
 Eejire takıldadıp,
 Kirnestee çıgıp keldi.
 Ejikteñ kirerge
 Ejikteñ kamagına batpay, tur kaldı.
 Altın-Sabar suradı:
 "Keldi be?" – diyt.
 "Ce kaçırıp,
 Minañ kaçırıp,

Gün doğusuna çıktı.
 Altın-Sabar iç çekip,
 Nefes aldı,
 Islık çalıp,
 Rüzgârı soludu.
 Kara-Tas'ı çağırıp:
 "Hemen, çabucak, dedi,
 Bize yardım eden
 İri gözlü gök boğayı
 Gidip getir, dedi.
 Buraya gelip,
 Ak elimizden aş içsin diye,
 Baş eğip, dua et" dedi.
 Kara-Tas kalkıp,
 Irmak yukarı gitti.
 Gidip, baktı ki,
 İri gözlü gök boğa
 İnsan desen, (insan) görünüşü yok,
 Geyik desen, tüyü yok,
 Ne kadar korkunç bir şey.
 Görünce, korkup kaçtı.
 İçinden düşündü:
 "Bu, dedi,
 Altmış bin askeri öldüren,
 Beni, yalnız insanı,
 Öldürmez mi hiç" dedi.
 Korkup, geri dönüp kaçtı.
 Geriye baktığında, gördü ki,
 İri gözlü gök boğa
 Dört nala koşup
 Peşinden yeri teperek geliyor.
 Kara-Tas atına
 Kamçı üstüne kamçı vurdu.
 Kaçıp gelerek,
 At direğine atını bağlamadan,
 Doğruca evine koştu.
 İri gözlü gök boğa
 Peşinden gelip,
 Kapının önüne geldi.
 Kapıdan girmek istediye de,
 Kapıdan sığamayıp kaldı.
 Altın-Sabar şöyle sordu:
 "Geldi mi?" dedi.
 "Eh kaçıp,
 Bundan kaçıp,

Mınañ tınım alıp 400
 Eejirip ekeldim" – diyt.
 "Alıby alıpsın diyt,
 Alıgıñıñ caanı tıñ – diyt. –
 Ol biske boluşkan – diyt.
 Seni kanayıp iyer dep caziñ? – diyt. – 405
 Bar" – diyt.
 Ağaş çaraa
 Arakı ur berdi toltıra.
 "Kıçır – diyt, -
 Mına arakını 410
 Tudup alıp kolıña:
 Ajar çakta ada boldıñ dep ayt – diyt, -
 Erter çakta ene boldıñ dep ayt – diyt. –
 Üstindegi Ülgenim be?
 Cayagan Cayuçım ba? 415
 Cazagan teñerim be? dep ayt – diyt. –
 Kara-Tas arakılı çıksa,
 Çarçak köstü kök buka
 Kırneste de turu.
 Altın-Sabardıñ aytkanın ayttı. 420
 Arakızın bererge turarda,
 Çaraada arakı
 Çok bolo berdi.
 Tögüp iygen deze,
 Cerde suu çok, 425
 İçip iydi deze,
 Murdına cuuktatkan çok.
 Aydarda üyge kirip,
 Ağaş çaraa toltıra
 Ekinçizin ur aldı. 430
 Ol ok sözibile çık cat:
 "Kara cuuga bastırgan bisti
 Kabırgabıstañ kapkan – diyt,
 Tujıbıstañ tutkañ – diyt. –
 Ak kolımnañ aş iç" – diyt. 435
 Körüp turza,
 Bayağı kök buka
 Kiçürüp, kiçürüp,
 Koydoñ kiçü bol bartır.
 Arakızın murdına cetirgelekte, 440
 Buun tartıp içip iydi.
 Kir keldi üyine.
 Kara-Tas üçinçizin
 Baza ur berdi çaraa toltıra.

Bundan canımı kurtarıp
 Peşime takıp getirdim" dedi.
 Alp gibi alpmışsın, dedi,
 Oldukça alkmışsın, dedi.
 O bize yardım etti, dedi.
 Seni niçin öldürsün? dedi.
 Git" dedi.
 Ağaş mataraya
 İçki doldurup verdi.
 "Çağır" dedi.
 Buradaki içkiyi
 Eline tutuşturdu:
 Aşmış çağda ata oldun, dedi,
 Geçmiş çağda ana oldun diye
 söyle, dedi.
 Üstteki Ülgen'im misin?
 Yaratan Yaratıcı'm mısın?
 Donatan göğüm müsün? diye söyle,
 dedi.
 Kara-Tas içkiyle çıktığında,
 İri gözlü gök boğa 415
 Kapının önünde duruyordu.
 Altın-Sabar'ın söylediklerini söyledi.
 İçkisini verirken,
 Ağaş mataradaki rakı
 Yok oluverdi.
 Dökmüş olsa,
 Yerde su yok,
 İçti dese,
 Burnuna yaklaştırmış değil.
 Böylece eve girip,
 Ağaş matarayı ağzına kadar
 İkinci kez doldurdu.
 O şöyle söyleyerek çıktı:
 "Bizi kara savaştan kurtaran
 "Kaburgamızdan kavrayan, dedi,
 Döşümüzden tutan, dedi.
 Ak elimden aş iç" dedi.
 Baktı ki,
 Biraz önceki gök boğa
 Küçülüp, küçülüp,
 Tavşandan küçük olmuş.
 Rakıyı burnuna yaklaştırmış,
 Boğulur gibi çekip içti.
 Gelip evine girdi.
 Kara-Tas üçüncü kez
 Tekrar ağaş mataraya doldurdu.

Ur bererde,
 Kara-Tas caa
 Bajın cañday berdi.
 Kara-Tas bilbey cat anı.
 Altın-Sabar çaş ettü
 Töjöktö cattır.
 Ol bilip aldı.
 "Aa, örökön
 Ayak candır cat saa" – diyt.
 Kara-Tas içip iyip,
 Baza sal berdi.
 Bayağı kök buka
 Bajın töjök caa cañdı.
 Altın-Sabar ayttı:
 "Maa bererge turu" – diyt.
 Altın-Sabar iç ok iydi.
 Ak stoldoñ aş cip cadılar,
 Aracannıñ katuun
 Tartıp cadılar.
 Ereen-baraan tñjüp,
 Ezir bardılar.
 Kara-Tas uktay berdi.
 Altın-Sabar, çaş ettü kiji,
 Baza ezirip, uktay berdi.
 Ol tušta
 Çarçak köstü kök buka
 Cañı tuugan çaş baladı
 Oñ murdına tartıp aldı,
 Kadrandap al baadı.
 Adazı-enezi ezirik,
 Eldi-kündi bilbey,
 Cat kaldılar.
 Tün ortozında
 Ezirigi ayrıl kaltır.
 Altın-Sabar uygunıp,
 Koynınañ balazın
 Karmap körzö – cok.
 Töjöktöñ cıgıl kaldı ba dep,
 Cerdeñ karmap körzö – cok.
 Kara-Tastı uyguza berdi.
 "Bala kayda?" – diyt.
 "Men kaydañ bileyin – diyt –
 Koynıñdagı balañdı sen bilbegeñde?"
 Ekü ot taap alıp,
 Körüp izyeler,

445 Doldurduğunda
 Kara-Tas'a doğru
 Başını eğdi.
 Kara-Tas bir şey anlamadı.
 Altın-Sabar çocuğuyla
 450 Yatakta yatıyormuş.
 O zaman anladı.
 "Aa, efendim
 Sana kâse sunuyor" dedi.
 Kara-Tas içip,
 455 Tekrar geri verdi.
 Önceki gök boğa
 Başını yatağa çevirdi.
 Altın-Sabar şöyle dedi:
 "Bana da veriyor" dedi.
 460 Altın-Sabar içti.
 Ak masadan yemek yediler,
 Aracan içkisinin sertini
 İçip durdular.
 Kendilerinden geçip,
 465 Sarhoş oldular.
 Kara-Tas uyudu.
 Küçük çocuklu kadın Altın-Sabar
 O da sarhoş olup, uyudu.
 O zaman
 470 İri gözlü gök boğa
 Yeni doğmuş küçük çocuğu
 Çekip burnunun sağ tarafına aldı,
 Çalıp gitti.
 Annesi, babası sarhoş,
 475 Hiçbir şey sezmeden,
 Yatıp kaldılar.
 Gecenin yarısında
 Sarhoşluktan kurtuldular.
 Altın-Sabar uyanıp,
 480 Koynundaki yavrusunu
 Yoklayıp baktı ki, yok.
 Yataktan mı düştü diye,
 Yeri yokladı ki, yok.
 Kara-Tas'ı uyandırdı.
 485 "Çocuk nerede?" dedi.
 Ben nereden bileyim, dedi.
 Koynundaki çocuğu bilmiyorsun da?"
 İkisi ateş bulup,
 İlyce baktılar ki,

Kök buka da çok,
Bala da çok.
Bilip iydiler:
Baladı uurdap apardı dep.
Sıktaja berdiler.
Aydarda
Kara-Tas la Altın-Sabar
Bala çok art kaldılar.
(Alar kalzındar.)
Çarçak köstü kök buka deze
Baladı apar alıp,
Ak taykanın üstine
Al çık alıp,
Azray berbey kayttı.
Kança öy azradı bolbogoy,
Ol bala
Bir kono, bir cajap cat,
Eki kono, eki cajap cat.
Altı-ceti çaşka
Cet kelgen soondo
Oçoktıy kara taştı
Kan teñereee ıgıara bırkap cat,
Oyto tüş kleetkende,
Meşik çilep,
Kaap alıp cat kolına.
Ol tuştan
Çarçak köstü kök buka
Korko berdi.
"Bu bala – diyt,
Oynop turup,
Bu taygadañ cıgılza,
Kıygak söögi de kalbas mıñıñ,
Üze sogup barar" – diyt.
Kara taştı cuup alıp,
Kaştap saldı taygadaı.
Şıbee cazap berdi.
Emdi korkıbay tur koydı mıñañ.
Bala on çaştı ertip,
On birge kir baadı.
Çarçak köstü kök buka
Turup bere, silkin iydi,
Kök buka kebi cogol baadı,
Üç kulaktı ay kara at
Bolo berdi.
Balaga aydat:

490

495

500

505

510

515

520

525

530

Gök boğa da yok,
Çocuk da yok.
Şimdi olanı anladılar:
Çocuğu çalıp götürdüğünü.
Âh çekip durdular.
Böylece
Kara-Tas ile Altın-Sabar
Çocuksuz kaldılar.
(Onlar kalsınlar)
İri gözlü gök boğaysa
Çocuğu götürüp,
Ak dağın üstüne
Alıp çıkarak,
Onu besledi.
Ne kadar besledi bilinmez,
O çocuk
Bir günde, bir yaş büyüdü,
İki günde, iki yaş büyüdü.
Altı, yedi yaşa
Yettikten sonra
Ocak gibi kara taş
Han göğre çıkardı,
Tekrar indiğinde,
Top gibi,
Eline aldı.
O zaman
İri gözlü gök boğa
Korkuverdi.
"Bu çocuk, dedi,
Oynayıp dururken,
Bu dağdan yıkılsa,
Kırılmamış kemiği kalmaz bunun,
Bütün vücudu parçalanır" dedi.
Kara taşı toplayıp,
Dağın etrafını çevirdi.
Kale yaptı.
Şimdi bundan korktu.
Çocuk on yaşını geçip,
On birine girdi.
İri gözlü gök boğa
Durduğu yerde silkindi,
Gök boğa görünüşü yok oldu,
Üç kulaklı ay kara at
Oluverdi.
Çocuğa şöyle dedi:

417

"Balam, - diyt, -
 Maa min bolor
 Çağıñ bar ba?" – diyt.
 On bir çaştı bala
 Cügür keldi,
 Er tiskinineñ kaptı,
 Eer kajınañ kabinayın deze,
 Kolu cetpedi.
 Ol tuştı
 Üç kulaktu ay kara at
 Eki tizezin bıgılıp,
 Çögödöp iydi.
 Balaçak
 Sol ayagın üzeñee bazıp,
 Oñ ayagın arta salıp,
 Minip iydi attı.
 Üç kulaktu ay kara at
 Baas bar cat.
 Kılınbas kılıgın kılın cat,
 Balaçaktı buubay çılap
 Uudıp cat.
 Ayında ayttı:
 "Balam – diyt, -
 Seniñ adıñ – diyt,
 Üç kulaktu ay kara attı
 Kan-Toodıy bolzın" – diyt.
 Balanı
 Kat kuyakla katandırat,
 Kan saadagın salındırat,
 Er cepsüün cepsendiret.
 Aań soondo aydıp turat:
 "Men seni azırap aldım – diyt,
 Eem-caqşımñıñ,
 Seni abajıññıñ
 Söögin cuudırarga.
 Aylı-kündü ak carkta
 Beş sabarlu er tuup,
 Altın-kaan abajıñça
 Er çok bolgon – diyt, -
 Tört tuygaktu at tuup,
 Üç kulaktu ay kara atça
 At bolgon çok – diyt. –
 Abajıññıñ ölgönnöñ ala
 Alton cıl ertti – diyt. –
 Akkan kanı suu bolup catsa da,

535 "Yavrum, dedi,
 Bana binecek
 Gücün var mı?" dedi.
 On bir yaşındaki çocuk
 Koşarak geldi,
 540 Er dizgininden kaptı,
 Eyer kaşından tutayım dese,
 Eli yetmedi.
 O zaman
 Üç kulaklı ay kara at
 545 İki dizini eğip,
 Çöktü.
 Çocukcağız
 Sol ayağını üzengiye basıp,
 Sağ ayağını atıp,
 550 Ata bindi.
 Üç kulaklı ay kara at
 Yürümeye başladı.
 Göstermediği hünerlerini gösterdi,
 Çocuğu beşik gibi
 555 Salladı.
 Sonunda şöyle dedi:
 "Yavrum, dedi,
 Senin adın, dedi,
 Üç kulaklı ay kara atlı
 560 Kan-Toodıy olsun" dedi.
 Çocuğa
 Kat kat zırh giydirdi,
 Han sadağını taktırdı,
 Er silahlarını donattı.
 565 En sonunda şöyle dedi:
 "Ben seni büyüttüm, dedi,
 Sahibimin,
 Senin dedenin
 Cesedini gömdürmek için.
 570 Aylı, güneşli ak dünyada
 Beş parmaklı er doğmamıştır,
 Deden Altın-kaan gibi
 Er yok, dedi,
 Dört toynaklı at doğmamıştır,
 575 Üç kulaklı ay kara at gibi
 At yok dedi.
 Dedenin ölmesinden itibaren
 Altmış yıl geçti, dedi.
 Akan kanı ırmak gibi olsa da,

Kaçar kanı tartılğalak,
 Karak caji artılğalak,
 Bögünü le ölgön kiji çilep
 Cat cat – diyt. –
 Balaçagım – diyt, -
 Abajınnıñ al al” – diyt.
 Abajınnıñ söögi car
 Eki cüre berdiler.
 Bar cadıp, balazına
 Ermek ayt turat:
 “Balam, - diyt, -
 Bistiñ bar cattan colıbısta
 Kandıy-kandıy alıp tuştaza,
 Ne dep aytpaktañ,
 Ol dep aysın,
 Udra sös aytpay,
 Unçukpay, ödö ber” – diyt.
 Bar oturgan soondo
 Çandıy baştu,
 Çarkadıy köstü
 Bir alıp tuştadı.
 “Ogo – dedi,
 Üç kulaktu ay kara at,
 Seni körböğönnöñ
 Alton cıl bol baadı.
 Kayda cürdiñ?” – diyt.
 “Ce – diyt,
 Eem-cakşım cokto,
 Eezi cok mal bolup
 Calañda la cürdim” – diyt.
 “Bu balanı
 Kanıy apar caziñ?” – diyt.
 “Eem-cakşımniñ nuçigin
 Azrap alıp,
 Abajagınıñ söögin cuudırarga
 Apar cadım” – diyt.
 Ol alıp ayttı:
 Kara-Tastañ tuugan,
 Baltırgannañ baş bütken,
 Komurgaydañ kol bütken – diyt,
 Minañ nemezi bolor dep,
 Tört ayagın cobodıp,
 Apar caziñ?” – diyt.
 Kan-Toodıydıñ
 Toglok cüregi tuylap keldi,

580 Yüzünün kanı henüz çekilmemişti,
 Gözünün yaşı henüz kurumamıştı,
 Bugün ölmüş insan gibi
 Yatıyor, dedi.
 Yavrucuğum, dedi,
 585 Dedeni al” dedi.
 Dedesinin cesedine doğru
 İkisi gittiler.
 Giderken, yavrusuna
 Şöyle dedi:
 590 “Yavrum, dedi,
 Bizim gittiğimiz yolumuzda
 Nasıl bir alp rastlasa da,
 Ne derse desin,
 Dediğiyle kalsın,
 595 Karşılık vermeden,
 Ses çıkarmadan, geç git” dedi.
 Böylece giderken
 Tekne gibi başlı,
 Fincan gibi gözlü
 600 Bir alp rastladı.
 “Ona, dedi,
 Üç kulaklı ay kara at,
 Seni görmeyeli
 Altmış yıl geçip gitti.
 605 Neredeydin?” dedi.
 “Eh, dedi,
 Sahipsiz kalınca,
 Sahipsiz at olarak kalıp
 Otlakta dolaştım” dedi.
 610 “Bu çocuğu
 Nereye götürüyorsun?” dedi.
 Sahibimin torununu
 Büyütüp;
 Dedesinin cesedini gömdürmek için
 615 Götürüyorum” dedi.
 O alp şöyle dedi:
 Kara-Tas’tan doğan,
 Melek otundan baş çıkar,
 Sazlıktan kol çıkar, dedi,
 620 Bunun neyi olur diye,
 Dört ayağını yorup,
 Götürüyorsun?” dedi.
 Kan-Toodıy’ın
 Yuvarlak yüreği coştı,

Bulan kolu sırlap keldi.
 "Aja tokto – diyt, -
 Men saa
 Baltırgannañ baş bütkeni,
 Komurgaydañ kol bütkeni
 Bererim" – diyt.
 Anıyda la turgança,
 Birüzi bir cana,
 Birüzi bir cana,
 Kandır-kondır neme tüşti.
 Adı kaya bağıp körzö,
 Kan-Toodiy koştıoy cortup,
 Alıptıñ bajın
 Keze sogup iyttir
 Kılıjıbıla.
 Boyı bir cana,
 Baji bir cana,
 Toglon catkan emtir.
 Üç kulaktı ay kara at aydat:
 "Men saa
 Kem tuştaza, ol tuştazın,
 Ne dep aytpaktañ,
 Ol dep aysın,
 Berişpe, tabarba
 Debey kayttım" – diyt.
 Kan-Toodiy ayttı:
 "Kemge
 Komurgaydañ kol büdet,
 Baltırgannañ baş büdet –
 Ol alzın" – diyt.
 Onoñ arı bar catsa,
 Baza bir alıp tuştadı.
 Ak-bos attu emtir.
 "Ogo – diyt,
 Üç kulaktı ay kara at
 Nacım, - diyt,
 Seni uzak körbödim – diyt. –
 Kandıy barıp oturziñ?"- diyt.
 "Ce, - diyt,
 Eem-cakşımnıñ nuçigajın
 Azırap alıp,
 Abajagınıñ söögin cuudırarga
 Apar cadım" – diyt.
 "Ce cakşı, cakşı, nacım, - diyt,
 Azrap alğanın cakşı – diyt. –
 Altın-kaan

625 Geyik (ayağı) gibi elini kaldırdı.
 "Hey, dur bakalım, dedi,
 Ben sana
 Melek otundan çıkan başı
 Sazlıktan çıkan kolu
 630 Gösteririm" dedi.
 Böylece dururken,
 Birisi bir yana,
 Birisi bir yana,
 Bir şey düştü.
 635 Atı geriye dönüp baktı ki,
 Kan-Toodiy atını koşturup,
 Alpın başını
 Vurup kesmiş
 Kılıcıyla.
 640 Kendisi bir yana,
 Başı bir yana
 Yuvarlanmış.
 Üç kulaklı ay kara at şöyle dedi:
 "Ben sana
 Kim rastlarsa rastlasın
 645 Ne derse desin
 Dediğiyle kalsın,
 Tartışma, kavga etme
 Dememiş miydim" dedi.
 Kan-Toodiy şöyle dedi:
 650 "Kime
 Sazdan el çıkar,
 Melek otundan baş çıkar
 O alsın" dedi.
 Oradan ileri giderken,
 655 Bir alp daha rastladı.
 Ak boz atlıymış.
 "Ona, dedi,
 Üç kulaklı ay kara at
 Dostum, dedi,
 660 Seni uzun süre görmedim, dedi.
 Nasılsın?" dedi.
 "Eh, dedi;
 Sahibimin torununu
 Besleyip, büyütüp,
 665 Dedesinin cesedini gömdürmek için
 Götürüyorum" dedi.
 "Evet güzel, güzel, dostum, dedi,
 Besleyip büyütmen iyi, dedi.
 Altın-kaan

Ayrılışpas nacım bolgon, 670
 Ölgönnöñ ala
 Alton cıl erti – diyt. –
 Üçinçizin barıp körüp,
 Emdi can cadım – diyt. –
 Salgan söögi tuu bolup, 675
 Akkan kanı suu bolup cadırı – diyt. –
 Kaçar kanı tartılğalak,
 Karak caji artılğalak,
 Bügüngi le ölgön kiji çilep
 Cat cat – diyt. – 680
 Apar, apar, nacım, - diyt,
 Aparıp, söögin cuudır” – diyt.
 Ezendejip alıp,
 Ayrılıjıp bardılar,
 Cede, cede, cet bardılar. 685
 Ay kara cışka kir barıp,
 Altın-kaan abışka
 Attırıp ölgön cerge
 Cet bardılar.
 Altın-kaan abışka 690
 Attırgan cerde
 Salgan söögi tuu bolup,
 Akkan kanı suu bolup cadırı.
 Kaçar kanı tartılğalak,
 Karak caji artılğalak, 695
 Bügün le ölgön kiji çilep
 Cat cattan boltır.
 Üç kulaktu ay kara at
 Oñ tumçugın bışkır iydi,
 Togus tajuur aracan tüşti, 700
 Sol tumçugın bışkır iydi,
 Aş-kursak cayrap tüşti.
 “Balam, - dedi,
 Altın kayırçak caza – dedi. –
 Ak sinniñ bajına 705
 Al çıgıp,
 Cuup salalık” dedi.
 Kan-Toodiy
 Altın kayırçık cazap iydi,
 Abışkanı aa salıp, 710
 Ak sinniñ bajına
 Al çıgıp,
 Cuup iydiler.
 Abışkanı cuup iygen soñında

Ayrılmaz dostumdu,
 Öldüğünden beri
 Altmış yıl geçti, dedi.
 Üçüncü kez gidip bakıp,
 Şimdi dönüyorum, dedi.
 Bırakılan cesedi dağ olup,
 Akan kanı ırmak olmuş duruyor, dedi.
 Yanağının kanı henüz çekilmemiş,
 Gözünün yaşı henüz kurumamış,
 Bugün ölmüş insan gibi
 Öylece yatıyor, dedi. 680
 Götür, götür, dostum, dedi.
 Götürüp cesedini gömdür” dedi.
 Vedalaşıp,
 Ayrıldılar,
 Gide, gide vardılar. 685
 Karanlık ormana girip,
 İhtiyar Altın-kaan’ın
 Ölüsünün bırakıldığı yere
 Varıp yettiler. 421
 İhtiyar Altın-kaan
 Bırakıldığı yerde
 Cesedi dağ gibi,
 Kanı ırmak gibi olmuş yatıyordu.
 Yanağının kanı henüz çekilmemiş,
 Gözünün yaşı henüz kurumamış,
 Bugün ölmüş insan gibi
 Öylece yatıyormuş.
 Üç kulaklı ay kara at
 Sağ burun deliğinden pışkırdı,
 Dokuz matara aracan içkisi düştü,
 Sol burun deliğinden pışkırdı,
 Yiyecek yemek donandı.
 “Yavrum, dedi,
 Altın tabut yap, dedi.
 Ak dağın başına
 Alıp çıkararak,
 Gömelim” dedi.
 Kan-Toodiy
 Altın tabutu yaptı,
 Dedesini ona yerleştirip,
 Ak dağın başına
 Alıp çıkarıp,
 Gömdüler.
 Dedeyi gömdükten sonra

Üç kulaktı ay kara at ayttı: 715
 "Balam, - diyt. –
 Abajıñnıñ alkıjın
 Alıp al – diyt.-
 Cuup salgan söögin
 Üç oroy bas kel – diyt, - mürgüp" 720

Kan-Toodiy
 Bir oroy bas keldi,
 Aajıkka cetire
 Çögö berdi cerge.
 Ekinçi oroy bas keldi, 725
 Tizege cetire çögö berdi.
 At anı körüp, toktottı.
 "Balam, - dedi,
 Bolor – dedi. –
 Üçünçizin başkoyzoñ 730
 Cer ene seni ködürbes,
 Cer aldına tüşkedi
 Bolorıñ – dedi. –
 Em canalık, balam" diyt.

Kan-Toodiy aydıp turat: 735
 "Bozokoy canbazım – diyt. –
 Meni nege bodop turuñ? – diyt. –
 Öç karibas, çöp çiribes.
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka –
 Eki kaannıñ kalıñ curtın kaspayınça, 740
 Ulu curtın üspeyinçe,
 Canbazım" – diyt.

Adı aydat:
 "Alardıñ adın
 Adabas neme adazın! 745
 Kızazar da alardıñ kanı çok,
 Kiyılıp ta ölör tını çok.
 Aa barzañ,
 Tuulgan boyıñ
 Tuulbagandiy bolorziñ, 750
 Öskön boyıñ
 Öspögöndiy bolorziñ" – diyt.
 Attıñ sözün ukpay saldı Kan-Toodiy.
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka curtın köstöp

Saldıra berdi. 755

Üç kulaklı ay kara at şöyle dedi:
 "Yavrum, dedi.
 Dedenin duasını
 Et, dedi.
 Cesedi gömdükten sonra
 Ayağınla basıp üç çukur kaz gel
 dedi, dua edip." 715
 Kan-Toodiy
 Ayağıyla basıp bir çukur yapıp geldi,
 Aşık kemiğine kadar
 Yere battı.
 İkinci çukuru basıp geldi,
 Dizine kadar yere battı.
 At onu görüp durdurdu.
 "Yavrum, dedi,
 Tamam, dedi.
 Üçüncüsünü de yaparsan
 Yer ana seni kaldırmaz,
 Yer altına inmiş gibi
 Olursun, dedi.
 Şimdi dönelim, yavrum" dedi.
 Kan-Toodiy şöyle dedi:
 "Boş dönmem, dedi.
 Beni ne sanıyorsun? dedi.
 Öc dinmez, çöp çürümez.
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
 İki kağanın sık yurdunu dağıtmayınca,
 Ulu yurdunu kırıp geçirmeyince,
 Dönmem" dedi.
 Atı şöyle dedi:
 "Onların adını
 Mel'unlar ansın!
 Onların kızarıp akacak kanı yok,
 Kesilip öldürülecek canı yok.
 Oraya gidersen,
 Doğmuştun
 Doğmamış gibi olursun,
 Büyümüşün
 Büyümemiş gibi olursun" dedi.
 Atın sözünü dinlemedi Kan-Toodiy
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 yurduna yönelip,
 Hızla koştu. 755

Üç kulaktu ay kara at
Altın suluktu
Tüp azuuna tišten alıp,
Tuura taştalıp,
Üy caar kaçtı.
Kan-Toodiy bozokoy bolboy,
Mingen adınıñ
Caan uuzın cara tarttı,
Kulak töskö toktot saldı,
Cazı budın cara soktı,
Cabagaça edi üzüldi.
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka curtına

Saldır cür le kaldı.
Üç kulaktu ay kara at
Baza ok ayttı.
"İçim cin, tıjım tuulak,
Boyımınñ tınıñ boyıma açu.
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
Curtına kelzebis,
Er tiskinimdi
At çakığa buulaba,
Meni boş sal" – diyt.
Kan-Toodiy
At çakızına cede gele,
Üç kulaktı ay karanı
Bektep bolzo buulap koydı
kaçpazın dep.
Altın-Çarka ejigin
Kayra salıp, kir baadı.
Kir barza, kör iyze,
Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
Altın stolgo oturıp,
Aş salıp, kursaktan cadılar.
Eküdiñ eki koldorı
Çaganaktañ ala kara kan,
Eki buttarı
Tizedeñ ala kara cin.
Kan-Toodiy kire gele,
Cal cüregi calıp,
Ejikke cölönip turdu.
Eki alıp
Kılçañ bagıp körbödi,
Kın edip ün salbadı.
Eküdiñ birüzi
Ejikteñ cıgara körzö,

760

765

770

775

780

785

790

795

Üç kulaklı ay kara at
Altın gemi
Azı dışıyle ısırıp,
Doğruca fırlatıp,
Eve doğru kaçtı.
Kan-Toodiy boş durmayıp,
Bindiği atının
Büyük ağzını çekip yardı,
Kulağının dibine gelince durdu,
Ayağına kamçı vurdu,
Tay kadar eti koptu.
Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
yurduna

Hızla gitti.
Üç kulaklı ay kara at
Tekrar konuştu.
"İçim irin, dışıñ dökülmüş deri
Kendi canım kendime acı veriyor.
Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
Yurduna geldiğimizde,
Er dizginimi
At direğine bağlama,
Beni serbest bırak" dedi.
Kan-Toodiy
Yetip at direğine geldiğinde,
Üç kulaklı ay karayı
Kaçmasın diye sıkıca bağladı.

Altın-Çarka'nın kapısını
Çekip açarak içeri girdi.
Girdiğinde baktı ki,
Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
Altın masaya oturup,
Yemek koymuş, yiyorlardı.
İkisinin iki eli
Dirseklerinden itibaren kara kan,
İki ayakları
Dizlerinden itibaren kara kandı.
Kan-Toodiy gelip içeri girince,
Yele gibi yüreği çarpıp,
Kapıya yaslandı.
İki alp
Göz ucuyla bile bakmadı,
Küçük bir ses bile çıkarmadı.
İkisinden birisi
Kapıdan dışarı baktı ki,

Üç üyege çıgara öçöşkön
 Üç kulaktu ay kara at
 At buuzı at çakıda,
 Buulalu turup cat.
 Eki alıp
 Ajan catkan kursağın taştap,
 Üç kulaktu ay kara attıñ
 Bajın eñilterge
 Çıgara cügürdiler.
 Kan-saadagın tartıp,
 Adarga köstöy berdiler.
 Üç kulaktu ay kara at
 Çıčkere, çıčkere kelerde,
 Kıldıñ çıčke bolo berdi.
 Ok bajınañ ot çarçap cat,
 Caa tutkanañ suu korlop cat,
 Tıngan tınnañ ış cayıl cat,
 Körgön köstön sır cayıl cat.
 Birizi moynın köstöp,
 Birizi kuyrugın köstöp,
 Ertengi tartkan oktorın
 Eñirde bojottılar,
 Eñirde tartkan oktorın
 Ertende bojottılar.
 Moynın köstöp atkanı
 At tiskinin üze attı,
 Kuyrugın köstöp atkanı
 Kuyruk uçın bürte attı.
 Üç kulaktu ay kara at
 Bojon alıp,
 Tura bere, bıskırıp iydi,
 Tus tumandı cayıp iydi,
 Kañrada kıştep iydi,
 Korum taştı tüzürüp iydi.
 Tün karaçkı tüzürüp iyip,
 Teep cürüp kaldı.
 Eki karındaş attarına minip,
 Üç kulaktu ay karanı
 Sürüjip cürüp iydiler.
 (Mındağı alıp kanıy barzın?
 "Ertengi kadar kadık- diyt,
 Keçkide ciir kursak" – diyt.
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
 Kursağın ciy berdi,
 Aracanın içe berdi).

800 Üç nesil boyunca kin güttükleri
 Üç kulaklı ay kara at
 At bağlanan direkte
 Bağlı duruyor.
 İki alp
 805 Yedikleri yemeği bırakıp,
 Üç kulaklı ay kara atın
 Başını eğmek için
 Koşarak çıktılar.
 Han sadaklarını çekip,
 810 Atmak için nişan aldılar.
 Üç kulaklı ay kara at
 İnceldi, inceldi sonunda,
 Kıldan daha ince oluverdi.
 Ok başından ateş saçıldı,
 815 Yay tutulan yerden su fışkırdı,
 Solunan nefesten duman çıktı,
 Bakan gözden sır yayıldı.
 Birisi boynunu nişan alıp,
 Birisi kuyruğunu nişan alıp,
 820 Sabah çektikleri oklarını
 Akşam bıraktılar,
 Akşam çektikleri oklarını
 Sabah bıraktılar.
 Boynunu nişan alıp atan
 825 Atın dizginini vurdu,
 Kuyruğunu nişan alıp atan
 Kuyruk ucunu sıyırdı.
 Üç kulaklı ay kara at
 Serbest kalıp,
 830 Durdu, pışkırdı,
 Tuz gibi dumanı yaydı,
 Acı acı kışnedi,
 Büyük taşları düşürdü.
 Gece karanlığını düşürüp,
 835 Tepip koştu.
 İki kardeş atlarına binip,
 Üç kulaklı ay karayı
 Peşinden kovaladılar.
 (Buradaki alp ne yapsın?
 840 "Yarınki katılacak katık, dedi,
 Akşam yenilecek yemek" dedi.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 Yemeğini yedi,
 Aracan içkilerini içti.)

Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
 Üç kulaktu ay kara attıñ
 Bajın eñiltip alarga
 Altay törin altı aylanıp,
 Cerdiñ tözin ceti aylanıp,
 Sürüp oturlar.
 Üç kulaktu ay kara at
 Ozolop barbayt,
 Bular da cet albayt.
 Anıyda kaçıp barıp,
 Ezen cüret:
 "Kayran-daa küüçim! – diyt. –
 Kan-Toodiy aludı azrap alıp,
 Üren küçim üzüle berdi – diyt,
 Kalgan küçim kagıla berdi" – diyt.
 Bar cattan colında
 Ak tayka körün cat közine.
 Aań üstinde
 Kesmek tayka körün cat.
 Üç kulaktu ay kara ezenet:
 "Oydık cerge söögim salgança,
 Kajat cerge salayın" – diyt.
 Eek tijin tiştep turdı,
 Eki közin çıırçımdı,
 Tayganı köstöp cügür cat.
 Ak tayka dep körgöni
 At cakşızı boltır,
 Kesmek tayka dep körgöni
 Alıp cakşızı boltır.
 Ol alıp ayttı:
 "Nedeñ korkıp cügür caziñ?
 Nedeñ ürküdiñ?
 Seni körüp turgannañ ala
 Altı ay erte berdi" – diyt.
 Körzö,
 Teñereeñ teegi,
 Cer eneniñ kindigi –
 Ak-çaldar attu
 Kan-Biley alıp
 Tur catkan boltır.
 Üç kulaktu ay kara at
 Nedeñ korkıganın aydıp oturdı:
 "Alu baladı azrap alıp,
 Eem-cakşım –
 Abajağınñ söögün cuudırarga
 apargam – diyt. –

845 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka
 Üç kulaklı ay kara atın
 Başını eğmek için
 Altay yurdunu altı kez dönüp,
 Yerin merkezini yedi kez dönüp,
 850 Kovalayıp durdular.
 Üç kulaklı ay kara at
 Çok hızlı gitmese de,
 Bunlar da yetişemedi.
 Böylece kaçarak giderken,
 855 Şöyle düşündü:
 "Âh, âh gücüm! dedi.
 Ahmak Kan-Toodiy'ı büyütmekten
 Gücüm azaldı, dedi,
 Kalan gücüm de bitti" dedi.
 860 Gideceğin yolunda
 Gözüne ak dağ görünür.
 Onun üstünde
 Küt dağ göründü.
 Üç kulaklı ay kara selamlaştı:
 865 "Cesedim çukurda kalmaktansa,
 Tepeye bırakayım" dedi.
 Çenesindeki dişini ısırıldı,
 İki gözünü yumdu,
 Dağa doğru koştu.
 870 Ak dağ diye gördüğü
 At iyisiymiş,
 Kesmek? dağı diye gördüğü
 Alp iyisiymiş.
 O alp şöyle dedi:
 875 "Neden korkup koşuyorsun?
 Neden ürkütün?
 Seni gördüğümden beri
 Altı ay geçti" dedi.
 Baktı ki,
 880 Göğün direği,
 Yer ananın göbeği
 Ak-çaldar atlı
 Alp Kan-Biley
 Duruyormuş.
 885 Üç kulaklı ay kara at
 Neden korktuğunu anlattı:
 "Masum çocuğu büyütüp,
 Sahibim olan
 Dedesinin cesedini gömdürmek
 için götürdüm, dedi.

*Alu bala Kan-Toodiy üç üyege
öçöşkön*

*Altın-Çarka la Kümüş-Çarka alıptarga
Bajım aray eñiltpedi – diyt. –
Alardañ kaçıp, cüredim, - diyt,
tınımdı alıp”*

“Aydarda – dedi, -

Sen tokto – dedi. –

Suudiñ süzügin iç – dedi, -

Kurç ölöñ bajın kaap,

Tınan – diyt, - barıp.

Altı künniñ turkunına

Ok tartarım – diyt. –

Altı kün ertip,

Cetiñi künde

Bu tuşka

Oyto keleriñ – diyt. –

Altı künde kelzeñ,

Aynık kalıp, cadarziñ – diyt. –

Men – diyt,

Şertep adarım – diyt. –

Aktu bolzo, alar artsın,

Karalu bolzo,

Etteñ caman kes barzın,

Enneñ caman cırt barzın” – diyt.

Ak-çaldar attu

Kan-Biley alıp

Altı künniñ turkunına

Ok tartıp, şertedi:

“Kara curtın kazıp iy – diyt,

Ulu curtın üzüp iy – diyt,

Biyik ölöñdi keze al bar – diyt,

Cabis ölöñdi bürte al bar – diyt. –

Altın-Çarka la Kümüş-Çarka

Eki alıptar aktu bolzo,

Artıp talzın, - diyt,

Karalu bolzo,

Etteñ caman kes bar,

Enneñ caman cırt bar” – diyt.

Altı küñge ok tart cat,

Ok bajınañ ot çarçal cat,

Caa tutkannañ suu korlop cat,

Tingan tınnañ ış cayıl cat,

890

*Masum çocuk Kan-Toodiy üç
nesil kin güden*

*Altın-Çarka ve Kümüş-Çarka alplara
Az kalsın başımı kestirecekti, dedi.*

*Onlardan kaçıp geldim, dedi,
canımı kurtarıp.”*

“O halde, dedi,

895

Sen dur, dedi.

Süzülmüş suyu iç, dedi,

Keskin otun başını yiyip,

Dinlen, dedi, gidip

Altı gün boyunca

900

Ok çekeceğim, dedi.

Altı gün geçip,

Yedinci günde

Bu vakitte

Tekrar gelirsın, dedi.

905

Altı günde gelsen,

Aklın başından çıkıp, yatarsın, dedi.

Ben, dedi,

And içiyorum, dedi.

Suçsuzlarsa onlar kalsın,

910

Suçlularsa,

Etin kötüsünü kessin,

Kötü omuzdan kussun” dedi.

Ak-çaldar atlı

Alp Kan-Biley

915

Altı gün boyunca

Ok çekip, and içti:

“Kara yurdunu dağıt, dedi,

Ulu yurdunu parçala, dedi,

Uzun otu keserek git, dedi,

920

Kısa otu ezerek git, dedi.

Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka

İki alp suçsuzsa

Sağ kalsınlar, dedi,

Suçlularsa,

925

Etin kötüsünü kes,

Kötü omuzdan kus” dedi.

Altı gün boyunca ok çekti,

Ok başından ateş çıktı

Yay tutulan yerden su fışkırdı,

930

Solunan nefesten duman yayıldı,

Körgön köstön sır cayıl cat.
 Altı kün ertkende,
 Ogın bojet iydi.
 Atkan ogı
 Kemediy ker cılan bolup, 935
 Ayu çılap aaktap,
 Aç börüdiy ulup, uça berdi.
 Altın-Çarka la Kümüş-Çarkanıñ
 Kalıñ curtın kazıp iydi,
 Ulu curtın üzüp iydi, 940
 Boylorınıñ kür köksineñ
 Ödüp uça berdi.
 Üç kulaktu ay kara at
 Meñdegenineñ ulam
 Altınçı künde 945
 Kelip catkan boltır.
 Oktıñ celpüüne aldırıp,
 Aynıp kalıp,
 Üç künniñ bajında aayıldı.
 Aayıl kelgen soondo 950
 Ak-çaldar attu Kan-Biley surap otur:
 "Bu cürgen corıgıñda
 Olcodo-opkordo,
 Kıyına tüş kalğan
 Caş baladıñ tabijin 955
 Kayda-kayda uktıñ ba? – diyt. –
 Kiçü cajında,
 Üç caştı tujunda,
 Kürentikte oynop catkan
 Kıs ardamdı 960
 Cel-salkın kapkan,
 Uçurıp aparala,
 Cogoltıp koygon.
 Anı bedrep cürüm – diyt. –
 Altı cıga çıgara 965
 Tappay cadım" – diyt.
 Üç kulaktu ay kara at
 Aydıp turbay kayttı:
 "Bu cürgen corıgımda 970
 Andıy neme de körgödiy
 Kün bolgon cok maa.
 Boyımniñ la tınımdı
 Kaşıp cürdim diyt.
 Mınañ arı körö cürerim,

Gören gözden sır yayıldı.
 Altı gün geçtikten sonra,
 Okunu saldı.
 Attığı oku
 Gemi gibi büyük bir yılan olup,
 Ayı gibi böğürüp,
 Aç kurt gibi uluyup, uçuverdi.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 Sık yurdunu dağıttı,
 Ulu yurdunu parçaladı,
 Kendilerininse geniş göğüslerini
 Geçip, uçarak gitti.
 Üç kulaklı ay kara at
 Acele ettiği için
 Altıncı günde
 Gelmiş.
 Kendini okun rüzgarına kaptırıp,
 Akli başından çıkıp,
 Ancak üç gün sonra ayıldı.
 Ayıldıktan sonra 427
 Ak-çaldar atlı Kan-Biley sordu:
 "Yaptığın yolculukta
 Esarette,
 Zülme uğramış
 Küçük çocuğun sesini
 Hiçbir yerde duydun mu? dedi.
 Küçük yaşta,
 Daha üç yaşındayken,
 Çadırın önünde oynarken
 Kız çocuğumu
 Yel, rüzgâr kaptı,
 Uçurup götürerek,
 Yok etti.
 Onu arıyorum, dedi.
 Altı yıl geçti
 Bulamadım" dedi.
 Üç kulaklı ay kara at
 Şöyle söyledi:
 "Bu yolculuğumda
 Öyle bir şey gördüğüm
 Hiçbir günüm olmadı.
 Kendi canımı
 Kaşıp ancak kurtardım.
 Bundan sonra bakarak olurum,

Kayda-kayda aysa,
 Tuştagadiy bolor"
 Ol tuşta
 Ak-çaldar attu Kan-Biley
 Aydıp turbay kanayttı:
 "Meen atkan ogımınñ
 Colımınañ bar – dedi. –
 Biyik ölöñdi keze bargan,
 Cabis ölöñdi bürte al bargan,
 Ol lo oktıñ colımınañ barzan,
 Altın-Çarka la Kümüş-Çarka
 Curtına cet bararziñ" – diyt.
 Üç kulaktı ay kara at
 Ezen-salam aydala,
 Çıga berdi.
 Ok colımınañ bar oturzak,
 Cer aldınañ ceti şulmuş
 Ceton aylık sarı isker
 Cer cayap koytır.
 Uçın orop cortoyın deze,
 Tuji-caji ert bargadiy
 (Karıp bargadiy),
 Çike çıgayın deze,
 Ceton ayga cüskediy.
 Ezen-sanat turala:
 "Orop barıp, cajımdı ertiskeñçe,
 Çike ok çıgayın, - dep,
 Ceton ayga kıynalayın" – dep,
 Sarı iskerge kalıp iydi.
 Kire sekirele, çok boldı,
 Eki kulagı la körün baadı.
 Onoñ ańdap alıp,
 Cüze berdi iskerimineñ.
 (Kança öy cüsti bolbogoy,
 Maa aydarga ıltam bolzo,
 Aa bararga çak öñröp cat.)
 Orto colgo cetskende,
 Üren küçi üzül baadı,
 Üye-söği bojop baadı.
 Anañ arı baratan
 Çak çok bolup baadı.
 Aydarda,
 Köörön kamıştı
 Tijimineñ cula tartıp,
 Aldına töjönip alıp,

975 Herhangi bir yerde,
 Belki rastlar."
 O zaman
 Ak-çaldar atlı Kan-Biley
 Şöyle dedi:
 980 "Benim attığım okumun
 Yolundan git, dedi.
 Uzun otu kesip giden,
 Kısa otu parçalayıp giden,
 O okumun yolundan gidersen,
 985 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 Yurduna varırsın" dedi.
 Üç kulaklı ay kara at
 Selam söyleyip, vedalaşarak
 Çıktı.
 990 Okun yolundan gidersek,
 Yer altından yedi şeytan
 Yetmiş aylık sarı sazla
 Bir yer yapmışlar.
 Koşup kenarını geçeyim dese,
 995 Yıllar geçer
 (Yaşlanırsın)
 Kısa yoldan geçeyim desen,
 Yetmiş ay geçer.
 Düşünüp durarak:
 1000 "Dolanıp, ömrümü geçirmektense,
 Kısa yoldan gideyim, deyip,
 Yetmiş yıl sıkıntı çekeyim" deyip,
 Sarı sazlığa daldı.
 1005 Sıçrayıp girerek, görünmez oldu,
 İki kulağı
 Sonra avlanıp,
 Yüzüverdi sazlığında.
 (Ne kadar yüzdü bilinmez,
 Benim için söylemek kolay olsa da,
 1010 Onun gücü tükendi.)
 Yolun ortasına yettiğinde,
 Gücü iyice tükendi,
 Vücudunda hâl kalmadı.
 Oradan ileriye gidecek
 1015 Gücü kalmadı.
 En sonunda,
 Yumuşak kamışı
 Dişiyle koparıp,
 Altına döşek yaptı,

Cat salıp,
 Calbagınañ tınana berdi.
 Ol tınanıp, cat catsa,
 Ugup turza,
 Kıs balanıñ sıgıdı ugul cat:
 "Teñereen teegi – diyt,
 Cerdiñ bolzo kindigi – diyt,
 Ak-çaldar attu – diyt, -
 Kan-Biley abaama
 Kandıy la kıyal et saldım? – diyt. –
 On beş cılga cıgara, diyt,
 Meni kanayıp bedrebeyt?" – diyt.
 Üç kulaktu ay kara at
 Anı ugup, kör catsa,
 Teñerideñ tartmağı çok,
 Cerdeñ deze şidüü çok,
 Teñeri mınañ cerdiñ ortozında
 Örgöö tur cat.
 Anı körölö,
 Üç kulaktu ay kara at
 Üç munduldu,
 Üç kubuldu,
 Kara çımın bol aldı.
 Uçup, örgöögö çıga berdi.
 Tıñdap turza,
 Kan-Bileydiñ kızı
 Ondo oturgan boltır.
 Candra tüş kele,
 Baza katap
 Üç kulaktu ay kara bolup,
 Kapşagay la anañ arı
 Iskerimineñ cüze berdi.
 Kañça öy cüsti bolbogoy,
 Sarı iskerdi
 Keçip cıgıp iydik.
 Keçip cıgıp alala,
 Tap berip cügürerge sanandı,
 Eki tizezi bıgılat,
 Cer tiştene cıgıldı.
 "Kayran-daa küşim! – diyt,
 Bir aludı azrap alıp,
 Bu minayda kıynaldım" – diyt.
 Kurç ölön bağı
 Kaydañ tuştıgay dep,
 Suu süzügi

1020 Yatıp,
 Uzanıp dinlendi.
 O böylece yatıp dinlenirken,
 Duydu ki,
 Bir kız çocuğunun ağlaması duyuluyor:
 1025 "Göğün direği, dedi,
 Yerinse göbeği, dedi,
 Ak-çaldar atlı, dedi,
 Kan-Biley babama
 Nasıl da kötülük ettim? dedi.
 1030 On beş yıl boyunca, dedi,
 Nasıl olur da beni aramaz?" dedi.
 Üç kulaklı ay kara at
 Bunu iştirip, baktı ki,
 Göge bağlı değil,
 1035 Yere direkli değil,
 Gökke yerin arasında
 Bir saray duruyor.
 Onu görünce,
 Üç kulaklı ay kara at
 1040 Üç kez döndü,
 Üç kez değişti,
 Kara sinek oldu.
 Uçup, saraya çıktı.
 Dinleyip durdu ki,
 1045 Kan-Biley'in kızı
 Orada oturuyormuş.
 Geri dönüp gelerek
 Tekrar
 Üç kulaklı ay kara olup,
 1050 Hızla oradan ileri
 Sazlığın içinden yüzüverdi.
 Ne kadar yüzdü bilinmez,
 Sarı sazlığı
 Geçip çıktık.
 1055 Geçip çıkarak,
 Hızla çıkmayı düşündü,
 İki dizi eğildi,
 Yere yıkıldı.
 "Âh, âh gücüm! dedi,
 1060 Bir ahmağı büyütüp,
 Burada daraldım" dedi.
 Keskin otun başı
 Nereden rastlar diye,
 Suyun süzölmüşü

Kayda uçuragay dep,
 Barıp oturza,
 Ayrı suu ağıp keldi.
 Aa kirip, cat alıp, cununa berdi.
 Sarı iskerge tartıl salgan
 Kiri-balkajı cunul cat.
 Kara sañıstañ kara bolup
 Kaynap cat suu.
 Cunup alıp, barıp oturza,
 Baygıdañ sını ceñil boldı.
 Otop, suu içip cüret.
 Aştaganın toyguzıp aldı,
 Emdi küçim kirdi mine dep,
 Cügür körzö,
 Tört ayağı çugula tüjet.
 Tap berip cügüre berdi,
 Tuygak tabıjı çugula berdi.
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka curtına
 Kıydire saldı.
 Kir bararza,
 Kan-Toodıy maktan cüret:
 "Altın-Çarka la Kümüş-Çarkanıñ
 Kalığın kırıp saldım – diyt,
 Curtın buzup saldım – diyt. –
 Etteñ caman et kes saldım – diyt,
 Enneñ caman üs saldım – diyt,
 (Kan-Bileydiñ atkan oğı
 Etken kerekti boyına alınat).
 Artıp kalgan ak maldı
 Cuunat cüret, tayaktı.
 Bir maldı tudup, min cat,
 Mal ködür albay, cıgıl cat,
 Ekinçi maldı tutkanda,
 Cıga bazıp ok iy cat.
 Onoydo kıynalıp cürgen çakta
 Üç kulaktu kara attı körüp aldı.
 "Oh! – dedi,
 Erlüde adım,
 Ençilüde nacım keldi" – diyt.
 Er tiskindi kaap,
 Adına minip iydi.
 Altın-Çarka la Kümüş-Çarkanıñ
 Ak malıñ aydaarga ezen cat.
 Üç kulaktu kara at aydıp turdı:
 "Ceektiñ malı saa mal bolbos,

1065 Nereden denk gelir diye,
 Gidip dururken,
 Bir su akıp geldi.
 Ona girip, yatıp, yıkandı.
 Sarı bataklıkta üstüne sinmiş
 1070 Kiri, çamuru yıkadı.
 Kara sakızdan kara olup
 Su öylece fokurdadı.
 Yıkanıp giderken,
 Bedeni öncekiden daha hafif oldu.
 1075 Otlanıp, su içip gitti.
 Açlığını doyurdu,
 Şimdi gücüm yerine geldi diye,
 Koşturup baktı ki,
 Dört ayağı şahlandı.
 1080 Hızla koşup gitti,
 Toynaklarının sesi yankılandı.
 Altın-çarka ile Kümüş-Çarka'nın yurduna
 Girdi.
 Girdiğinde,
 1085 Kan-Toodıy kendi kendine övünüyordu:
 "Altın-Çarka ile Kümüş-Çarkanıñ
 Halkını kırıp geçirdim, dedi,
 Yurdunu dağıtıp attım, dedi.
 Etin kötüsünü kestim, dedi.
 1090 Kötü omuzdan yağ kustum, dedi.
 (Kan-Biley'in attığı okunun
 Yaptığı işleri üstüne alındı.)
 Geriye kalan ak hayvanı
 Sopayla topladı.
 1095 Bir hayvanı tutup bindi,
 Hayvan kaldıramayıp yıkıldı.
 İkinci atı tuttu,
 O da öyle yıkıldı.
 Böylece uğraşıp dururken
 1100 Üç kulaklı kara atı gördü.
 "Oh! dedi,
 Er iken atım,
 Miraslık dostum geldi" dedi.
 Er dizginini kapıp,
 1105 Atına bindi.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 Ak hayvanını sürmek istedi.
 Üç kulaklı kara at şöyle dedi:
 "Şeytanın malı sana mal olmaz

Arı taştā – diyt. –
 Kapşagay la barıp,
 Cer aldında ceti şulmustıñ
 Kara curtın kazala,
 Ulu curtın üzele,
 Kan-Bileydiñ kızın –
 Altın-Kıldığa balanı –
 Ayrıp alak” – diyt.
 Cerdi cara bıçıp iydi,
 Cer aldına tüje berdi.
 Ceti kara şulmustıñ
 Kara curtın kaza berdi.
 Cabagaça mal artıspayt,
 Caş balaça el artıspayt.
 Ceti şulmustıñ curtın üzele,
 Altın-Kıldığanıñ tının bedreyt.
 Altın-Kıldığa kısıtın tını
 Togus toglok baştın kolında emtir.
 “Anı barıp alar kerek” – diyt.
 Togus toglok baştın
 Curtına cet barza,
 Eki toglok baş
 Çıga togolonot,
 Kire togolonot.
 Ceti toglok başla
 Ermekteş cadılar:
 “Üç kulaktu ay kara at
 Caman at dep cazaar ba?
 Anı mingen alıp
 Caman er dep cazaar ba?
 Altın-Kıldığa tının –
 Ayçıktu pladın –
 Aa berer kerek” – diyt.
 Eküzi berer deş cadılar,
 Cetüzi bir de neme aytpaydılar.
 Çık la cadılar,
 Aylanıp la cadılar.
 Aydarda Kan-Toodıy
 Toglok baştardı keze berdi.
 Cetüzin kezele,
 Eküzineñ surayt:

1110 Onu uzaklaştı, dedi.
 Hemen gidip,
 Yer altındaki yedi şeytanın
 Kara yurdunu dağıtıp,
 Ulu yurdunu parçalayıp,
 1115 Kan-Biley’in kızını
 Genç kız Altın-Kıldığa’yı
 Kurtarıp alalım” dedi.
 Yeri parçalayıp yardı,
 Yer altına indi.
 1120 Yedi kara şeytanın
 Kara yurdunu dağıttı.
 Tay kadar bile hayvan bırakmadı,
 Küçük çocuk kadar bile halk bırakmadı.
 Yedi şeytanın yurdunu dağıtıp,
 1125 Altın-Kıldığa’nın canını aradı.
 Genç kız Altın-Kıldığa’nın canı
 Togus toglok baş’ın* elindeymiş,
 “Gidip onu almak gerek” dedi.
 Togus toglok baş’ın
 1130 Yurduna vardığında,
 İki yuvarlak baş
 Çıkıp yuvarlandı,
 Girip yuvarlandı.
 Yedi yuvarlak başla
 1135 Konuşuyorlardı:
 “Üç kulaklı ay kara ata
 Kötü at denilir mi?
 Ona binen alpa
 Kötü er denilir mi?
 1140 Altın-Kıldığa’nın canını
 Ay desenli örtüyü
 Ona vermek gerek” dediler.
 İkisi verelim dediler,
 Yedisi bir şey söylemediler.
 1145 Çıktılar,
 Dönüp durdular
 En sonunda Kan-Toodıy
 Yuvarlak başları kesiverdi.
 Yedisini keserek,
 1150 İkisine sordu:

"Altın-Kıldığınañ
Ayçıktu pladın bererzeer be?" – dep.

Eki toglok baş
Arı beri togolonojıp,
Kaydañ-kaydañ taap alıp,
Ayçıktu plattı akkelip, berip iydiler.
Kan-Toodiy plattı al alıp,
Oñ karmanga sal alıp,
Kalğan eki toglok baştıñ
Baştarın baza ok kezip iydi.
Candıra burılıp,
Bayagı iskerge kelze,
İsker çok bol kaltır,
Tügeze kur kaltır,
"Mına bu örgöödi
Kamçıla añtara sok" – dep,
At ayt cat Kan-Toodiyga.
Añtar iyeze, bayagı kıs
Cük le tındı cattı.
Ayçıktu torko pladın tart berdiler,

Arçın ölonimineñ alastayt,
Ak sütünimeñ cunat.
Atın –Kıldığa kıs
Üşkürip, tın alınıp cat,
Sığırip, cel alınıp cat.
Kan-Toodiy alıp
Ay kara attıñ calınañ
Bir kılğan kıl culup,
Arı-beri ekçep,
Baza bir ay kara
At edip iydi.
Eeriniñ kajınañ
Bir takpay con alıp,
Arı-beri ekçep iydi,
Altın eer edip iydi.
Eki at edip alıp,
Eki alıp bololo çıga berdiler.
Eki alıp barıp cattan soñında,
Ak çaldar attu Kan-Biley
Kızın taap alğanın bilip alıp,
Eki aylık cerge
Bar kalıp, saktap cattır.
Cet bargandarda,
Kan-Biley olordı

"Altın-Kıldığa'nın
Ay desenli örtüsünü verecek misiniz?"
dedi.

İki yuvarlak baş
İleri geri yuvarlanıp,
Bir yerlerden bulup,
Ay desenli örtüyü getirip verdiler.
Kan-Toodiy örtüyü alıp,
Sağ cebine koyup,
Kalan iki yuvarlak başın
Başlarını da kesti.
Geri dönüp,
Önceki sazlığa geldiğinde,
Sazlık yok olmuş,
Tamamen kuruyup kalmış,
"Buradaki bu sarayı
Kamçınla yık" diye,
Atı Kan-Toodiy'a söyledi.
Yıktığında, önceki kız
Yarı canlı yatıyordu.
Ay desenli ipek örtüyü çekip
verdiler,

Ardıç otumla alasladı,
Ak sütünle yıkadı.
Genç kız Altın-Kıldığa
İç çekip, nefes aldı,
Islık çalıp, içine rüzgâr çekti.
Kan-Toodiy alıp
Ay kara atın yelesinden
Bir tutam kıl yolup,
İleri geri sallayıp,
Tekrar bir ay kara
At yaptı.
Eyerinin kaşından
Bir tutam yonga alıp,
İleri geri salladı,
Altın eyer yaptı.
İki at yapıp,
İki alp olarak yola çıktılar.
İki alp böyle gittikten sonra,
Ak-çaldar atlı Kan-Biley
Kızının bulunduğunu sezip,
İki aylık yerde
Durup, beklemiş.
Onlar vardığında,
Kan-Biley onları

Udura utkıp alıp,
 Kuday çılap körüp,
 Aparıp cadı.
 Boyınıñ cerinde Kan-Biley
 Taykaa teñdep et tuurap saltır,
 Talayga teñdep
 Arakı as saltır.
 Saktap turgan boltır.
 Balazın cetirip bargan soñında
 Balazın tapkanın sügünçizine
 Albatızın cuunada berbey kayttı.
 Raagına at iyip cat,
 Cuugına kiji iyip cat.
 Altın şańı kagıl cat,
 Alıptıñ curtı tigrep cat,
 Kümüş şańı kagıl cat,
 Külüktiñ curtı tigrep cat.
 Ezirijip,
 Ereen-baraan tüje berdiler.
 Aştıñ tatuun cip,
 Arakıdın açuun içip cadılar.
 Ak-çaldar attu Kan-Biley
 Aydıp oturbay kayttı:
 "Aa, baldarım,- diyt,
 Sabır bıçiger sabırıgar,
 Kagazıgar körüger – diyt. –
 Cayuçıdañ cayağanaar bir boldı ba?
 Carın katka bıçılğanar bir bolzın?"
 – diyt.
 Sabır bıçigin sabır tursalar,
 Ak kagastarın kör tursalar,
 Cayuçıdañ birge cayağan boltır,
 Carın katka birge bıçılğan boltır,
 Cadar orındarı bir boltır,
 Küygen ottarı bir boltır.
 Birizi alıp, birizi bartan boltır.
 Baza katap
 Taykaa teñdep et tuuradılar,
 Talayga teñdep arakı cuudılar.
 Kan-Biley alıp
 Kalıgına carlay berdi:
 "Kara cañıs kızımñıñ – diyt,-
 Ulu toyın toylorogo,
 Ulu cırgalın cırgaarga keliger" – diyt.
 Raagızına at iy cat,
 Cuugına kiji iy cat.

1195 Karşılayıp,
 Tanrı gibi bakıp,
 Alıp götürdü.
 Kendi yurdunda Kan-Biley
 Dağ gibi et doğramış,
 1200 Denize denk
 İçki hazırlamış.
 Öylece bekliyormuş.
 Çocuğu geldikten sonra
 Çocuğunun sevincinden
 1205 Halkını topladı.
 Uzaktakine at gönderdi,
 Yakındakine insan gönderdi.
 Altın takılar takıldı,
 Alpın yurdu gürüldedi.
 1210 Gümüş takılar takıldı,
 Pehlivanın yurdu gürüldedi.
 Sarhoş olup,
 Sağa sola yıkıldılar.
 Yemeğin lezzetlisini yiyip,
 1215 İçkinin sertini içtiler.
 Ak-çaldar atlı Kan-Biley
 Şöyle konuştu:
 "Aa, yavrularım, dedi,
 Kutsal kitabınızı okuyun,
 1220 Kağdınıza bakın, dedi.
 Yaratıcı sizi eş mi yaratmış?
 Kürek kemiğine bir mi yazılmışsınız?"
 dedi.
 Kutsal kitaplarını açıp okusalar,
 Ak kağıtlarını tutup baksalar ki,
 1225 Yaratıcı onları bir yaratmış,
 Kürek kemiğine bir yazılmışlar,
 Yatacak yatakları birmiş,
 Yanan ateşleri birmiş.
 Birisi alacak, diğeri ona varacakmış.
 1230 Yeniden
 Dağa denk et doğradılar,
 Deniz gibi içki yığdılar.
 Alp Kan-Biley
 Halkına duyurdu:
 1235 "Tek kızımın, dedi,
 Ulu düğününü yapmak için,
 Ulu şölenini tertiplemek için gelin" dedi.
 Uzaktakine at gönderdi,
 Yakındakine insan gönderdi.

Baza katap toylojo berdi,
 Baza katap cırgaja berdi.
 Altın şaňı kagıla berdi,
 Alıptıñ curtı tigrey berdi.
 Kümüş şaňı kagıla berdi,
 Külüktiñ curtı tigrey berdi.
 Cay ertkenin
 Cardınañ cañmır ötkönineñ bil cat,
 Kış ertkenin iyinine
 Kırı kalgannañ bil cat.
 Altı cılga içije berdiler,
 Ceti cılga cırgajıp oturdılar.
 Kazan-kamış kañray berdi,
 Caman iyttten bolgojin
 Kuyruktarı barbayganga
 Semirip alıp,
 Ca-at salıp, bapıldajıp
 Ürer bolo berdiler.
 Caman kijiler bolgojin
 Kulaktarı kızargança
 İçip alıp,
 Ca-at salıp, çaçtajar cañdu
 Bolo berdiler.
 Cakşı kijiler ayt oturlar:
 "Kaannıñ ajın – diyt, -
 Bis karıgança da içsek,
 Tügenbes – diyt. –
 Biydiñ ajın – diyt,
 Bis ölgönçö dö içsek, tügenbes
 – diyt. –
 Cerlü kiji ceribiske,
 Suulu kiji suubiske
 Canaldar" – deştiler.
 Altı cıldıñ turkunında,
 Albatı tarap bargan kiyninde
 Kan-Toodıy alıp
 Kiji al salganına
 Bulgana berdi içinde.
 "Bu kaattı men
 Ne alıp aldım – diyt, - mıñı?"
 Minañ kaçıp bararga dep ezene berdi.
 Altın-Kıldıga anı bil cat –

1240 Tekrar düğün yaptı,
 Tekrar şölen yaptı.
 Altın takılar takıldı,
 Alpın yurdu çoştı.
 Gümüş takılar takıldı,
 1245 Pehlivanın yurdu çoştı.
 Yaz mevsiminin geçtiğini
 Omzuna işleyen yağmurdan bildi,
 Kış mevsiminin geçtiğini omzunun
 Kurumasından bildi.
 1250 Altı yıl boyunca içtiler,
 Yedi yıl boyunca şölen düzenlediler.
 Kazanlar şingırdadı,
 Kötü itlerin
 Kuyrukları dikleşinceye kadar
 1255 Semirip,
 Yatarak havlayıp
 Ürüyüp durdular.
 Kötü insanlar ise
 Kulakları kızarana dek
 1260 İçip,
 Gürültü yapıp, dağıtıcı
 Oldular.
 İyi insanlar oturup şöyle dediler:
 "Kağanın yemeğini, dediler,
 1265 Biz yaşlanana kadar da yesek,
 Tükenmez, dediler.
 Beyin yemeğini, dediler,
 Biz ölene kadar da yesek tükenmez,
 dediler.
 Yurtlu insan yurduna,
 1270 Sulu insan suyuna
 Dönelim" dediler.
 Altı yılın sonunda,
 Halk dağılıp gittikten sonra
 Alp Kan-Toodıy
 1275 Evlendiğine
 İçten içe pişman oldu.
 "Bu kadını ben
 Ne diye aldım bunu , dedi?"
 Buradan kaçıp gitmeyi düşündü.
 1280 Altın-Kıldıga bunu sezdi

Bulgal catkanın.
Bir kün adazınañ suray berdi:
"Aba, - dedi,
Meeñ suragan nemeni
Bererziñ be?" – diyt. 1285
"A-a kunday, balam,- diyt,
Saa berbegende,
Baza kemge bereyin? – diyt. –
Sege bir de neme açu emes" – diyt.
"Teñeriniñ ıyığı – 1290
Ak-çaldar adındañ bereriñ be?" – diyt.
"Al, balam", - diyt.
"Alkı üstinde
Tındu kılıjındañ bererziñ be?" – diyt.
"Al ok, balam", - diyt. 1295
Kan-Toodıy bir kün keçkide
Tünde kaçarga ezenip,
Ay kara adın
Eer-conogın salıp,
Tergep, buulap koydı. 1300
Altın-Kıldığa tuyka
Teñeriniñ ıyığı –
Ak-çaldar attı
Eer-conogın salıp,
Buulap ok koydı. 1305
Kan-Toodıy tünde
Kiji ayagı seerip,
Kiji uyuktagan kiyninde
Çıgıp alıp,
Ay karanı minip alıp, 1310
Oldop-soldop kamçı kagıp,
Cüre berdi kaçıp.
Altın-Kıldığa alganı
Ak-çaldarga minip alıp,
Alkı üstinde 1315
Tındu kılıjın alıp alıp,
Kan-Toodıy ejire süre berdi.
Raak ta kaçırbağı.
Ay kara atka cediş baadı.
Kan-Toodıy alıp 1320
Kaya bagıp körüp izye,
Altın-Kıldığa kaçırıp,
Cetirip keltir eejirije.
"O-oh kaat, - diyt,

Pişman olduğunu.
 Bir gün babasına şöyle sordu:
 "Baba, dedi,
 Benim istediğim şeyi
 Verir misin?" dedi. 1285
 "Aa tanrım, yavrum, dedi,
 Sana vermeyim de,
 Başka kime vereyim? dedi.
 Senin için hiçbir şey dert değil" dedi.
 "Göğün kutsal emaneti
 Atın Ak-çaldar'ı verir misin?" dedi.
 "Al, yavrum" dedi.
 "Emanetin üstündeki
 Canlı kılıcını da verir misin?" dedi.
 "Onu da al, yavrum" dedi. 1295
 Kan-Toodıy bir gün akşam vakti
 Gece kaçmayı düşünüp,
 Ay kara atınının
 Eyer keçesini yerleştirip,
 Yola hazırlayıp, bağladı. 1300
 Altın-Kıldığa gizlice
 Göğün kutsal emaneti
 Ak-çaldar atın
 Eyer keçesini yerleştirip,
 Bağladı. 1305
 Kan-Toodıy gece vakti
 İnsan ayağını uzatıp,
 İnsan uyuduktan sonra
 Çıkıp,
 Ay karasına binip,
 Sağlı sollu kamçılıyıp,
 Kaçıp gitti. 1310
 Altın-Kıldığa aldığı
 Ak-çaldar'a binip,
 Emanetin üstündeki
 Canlı kılıcı da alıp,
 Kan-Toodıy'ı takip etti.
 Uzağa da kaçırmadı.
 Ay kara ata yetiştı.
 Alp Kan-Toodıy
 Geriye dönüp baktı ki,
 Altın-Kıldığa iz sürüp
 Takip edip yetişmiş.
 "Oof kadın, dedi, 1320

*Sen kaniy kel cazıñ? – diyt. –
Men seni – diyt, –
Katan-Culaaga apar bereyin” – diyt.
Katan-Culaaga cede gele, ayttı:*

*“Katımdı saa
Akel berdim – diyt. –
Alatan bolzoñ, al – diyt, –
Albazañ,
Kızıl tınıñ kıy bararım,
Kızıl kaniñ tök bararım” – diyt.
Katan-Culaa ayttı:
“Cayuçıdañ cayılbaganda,
Carın katka bazılbaganda,
Ülgenneñ cayalıp,
Üyge bıçılbaganda,
Men anı kanay alatom? – diyt. –
Kerek çok – diyt – ol maa”
Kan-Toodiy açına berdi.
“Alar bolzoñ, al – diyt, –
Albas bolzoñ,
Kızıl tınıñ kıyıp iyerim,
Kızıl kaniñ tök iyerim” – diyt.
Katan-Culaanın
Kecegezin keze tuttı,
Kürentikke al çıga berdi.
Katan-Culaa ayttı:
“Tokto – diyt,
Catkan alıptı kakpaytan” – diyt.
Örgöögö kirip,
Kat kuyagın katap cat,
Er cepsüün cepsen cat.
Kürentikke çıgıp, kabıja berdiler.
Kabıjalbay kaptıgıja berdiler,
Katap turup kabıjıp cat,
Kazır maldıy tebıjıp cat,
Kayra-büge tartıjıp cat,
Emdik maldıy tışteş cat,
Ege-büge tartıjıp cat.
Ulu tayka koskolo berdi,
Saylu бүкке suu tol cat.
Üç toluktu altın örgöö
Üç aylanıp,
Ordına kelip ornıgıp cat,
Otko askan küler çöygön
Üç aylanıp,*

1325 *Sen nasıl geldin? dedi.
Ben seni, dedi,
Katan-Cuula’ya götürüp vereyim” dedi.
Katan-Cuula’ya yetip gelerek, şöyle
dedi:*

1330 *“Kadınımı sana
Getirip verdim, dedi.
Alacaksan al, dedi,
Almazsan,
Kızıl canına kıyarım,
Kızıl kanını dökerim” dedi.*

1335 *Katan-Culaa şöyle dedi:
“Yaratıcıdan bir yaratılmayınca,
Kürek kemiğine bir yazılmayınca,
Ülgen’den yaratılıp,
Bir evde yazılmayınca,
Ben onu nasıl alacağım? dedi.
O bana gerek yok” dedi.
Kan-Toodiy öfkeleni.
“Alacaksan al, dedi,
Almayacaksan,*

1345 *Kızıl canına kıyarım,
Kızıl kanını dökerim” dedi.
Katan-Culaa’nın
Saç örgüsünden tuttu,
Alıp çadırın önüne çıkardı.*

1350 *Katan-Culaa şöyle dedi:
“Dur, dedi,
Silahsız alpla vuruşma” dedi.
Saraya girip,
Kat kat zırhını giyindi,
Er silahını kuşandı.*

1355 *Kapının önüne çıkıp, kapıştılar.
Şiddetle mücadele ettiler,
Defalarca kapıştılar,
Azgın at gibi tepıştılar,
Eğilip, бүкүлүп çekiştiler,
Vahşi hayvan gibi birbirlerini ısırdılar,
Eğilip, бүкүлүп çekiştiler.
Ulu dağ göçtü,
Taşlı бүке su doldu.*

1365 *Üç köşeli altın saray
Üç kez dönüp,
Yerine gelip yerleşti,
Ateşe asılan bronz çaydanlık
Üç kez dönüp,*

Toozını kalbay, toozip cat.
Ekı alıptıñ kabıjına
Üürölü aldı
Üürizin tappay, tozo berdi,
Uyalu kuş
Uyazın tappay, uça berdi.
Ay altı alıja berdiler,
Cıl ceti kürejip oturlar.
Cay ertkenin cardınañ
Cañmır ötkönnöñ bile berdi,
Kış ertkeniñ kiynineñ
Kıru kalgannañ bile berdi.
Anayda kürejip oturgança,
Kan-Toodıy alıptıñ
Ceñneñ kabarı astay berdi,
Cer tayanarı köptöy berdi,
Cakadañ kabarı astay berdi,
Caza tudarı köptöy berdi.
Omırtkızın oyo tut cat,
Kabırgazın kayra tut cat.
Argazı üzüle bergende,
Üç kulaktı ay kara attañ surandı:
"Adım cakşı,- diyt,
Bir bolujıñ
Bergeyimineñ?" – diyt.
Üç kulaktı ay kara at
Kıñ edip unçukpadı,
Kılçañ bağıp körbödi.
Küüni kalıp kalgan
Ay kara at
Boluş berbey salarda:
"Altın-Kıldıga algan kijim, - diyt,
Bir bolujıñ
Bergeyimineñ?" – diyt.
Altın-Kıldıga aytpay kayttı:
"Men seeñ algan kijıñ
Neerek boltom? – diyt. –
Men Katan-Culaañ
Katı bolboy" – diyt.
Bolujar kiji çok bol baadı.
Katan-Culaa
Baltır edin cara tudup,
Baş terezine oroorgo cattan çakta
Altın-Kıldıga
Adazınıñ altı üyelü

1370 İsi bile kalmadan, temizlendi.
İki alpin kapişmasından
Sürölü hayvan
Sürüsünü bulamayıp, kayboldu,
Yuvalı kuş
1375 Yuvasını bulamayıp, uçtu.
Altı ay boyunca kapiştılar,
Yedi yıl boyunca güreştiler.
Yaz mevsiminin geçtiğini omzundan
Yağmur işlediğinde anladı,
1380 Kış mevsiminin geçtiğini arkasından
Kırağı düştüğünden anladı.
Böylece güreşip dururken,
Alp Kan-Todıy'ın
Yenden kapması azaldı,
1385 Yere dayanması arttı,
Yakadan kapması azaldı,
Yanlış tutması arttı.
Tutup omurgasını oydu,
Tutup kaburgasını büktü.
1390 Gücü iyice azaldığında,
Üç kulaklı ay kara attan yardım istedi:
"İyi atım, dedi,
Bir yardımını
Vermeyecek misin?" dedi.
1395 Üç kulaklı ay kara at
En ufak bir ses bile çıkarmadı,
Gözünün ucuyla bile bakmadı.
Gönlü soğuyan
Ay kara at
Yardım vermeyince:
"Evlendiğim eşim Altın-Kıldıga, dedi,
Bir yardımını
Vermeyecek misin?" dedi.
Altın-Kıldıga şöyle dedi:
1405 "Ben senin aldığın eşin
Nereden oluyorum? dedi.
Ben Katan-Culaa'nın
Eşiyim" dedi.
Yardım edecek kişi çıkmadı.
1410 Katan-Culaa
Baldırının etini parçalayıp,
Başına saracakken
Altın-Kıldıga
Babasının altı boğumlu

Tındu kılıjın uştıp alıp,
 Katan-Culaadı tuda berdi,
 Altı cerdeñ kezip iydi.
 Altın-Kıldıga Kan-Toodıydıñ
 Oyo tudulgan cerlerin
 Oymozi çok edip,
 Emdep-tomdoy berdi.
 Cara tutkan cerlerin
 Cazıp, büdüre berdi.
 Ulu emle emdep cat,
 Ulu tomlo tom Dop cat.
 Ekü emdi ermektejiş,
 Birizi: "alğan cajiş" – diyt,
 Birizi: "bargan kijim" – diyt.
 Ekü
 Oñ iynige taptajıp,
 Oñ caaktañ okşojıp,
 Eki atka minip alıp,
 Ada curtın köstöp sala berdiler.
 (Emdi Kan-Toodıy
 Kara-Tas adazına bar cat, canıp).
 Ada curtın tanıy berdi,
 Aymak curtı kala berdi,
 Ene curtın tanıy berdi,
 Eldiñ curtı kala berdi.
 Ceri curtına cet barza,
 Kara-Tas adazınıñ
 Kara curtın kas bartır,
 Ulu curtın üs bartır.
 Bayağı
 Altın-Çarka la Kümüş-Çarkadañ
 Eki uul tuulıp,
 Kara-Tastıñ curtın
 Kelip cuulap bartır.
 Otıñ ordın-külin küzüp turza,
 Kara taşka bazıp salgan
 Alakança ak kagas çıktı.
 Ak kagasta çiy saltır:
 "Kağan-kağan meeñ uulım
 Kan-Toodıy cet kelze,
 Meeñ colım coldobozın,
 Meeñ adım adabazın.
 Kızarar da alardıñ kandarı çok,
 Kiyılar da alardıñ tındarı çok.
 Kan-Toodıy uulım

1415 Canlı kılıcını çekip,
 Katan-Culaa'yı tuttu,
 Altı yerden kesti.
 Altın-Kıldıga Kan-Toodıy'ın
 (Vücudunun) Oyulmuş yerlerinin
 1420 Oyukluğunu yok edip,
 İlâç sürüp, tedavi etti.
 (Vücudunun) Yarılmış yerlerini
 iyileştirip, birleştirdi.
 Ulu ilaçla emledi,
 1425 Ulu ilaçla tedavi etti.
 İkisi şimdi sohbe başlayıp,
 Birisi: "aldığım eşim" dedi,
 Birisi: "vardığım eşim" dedi.
 İkisi
 1430 Sağ omuzdan vuruşup,
 Sağ yanaktan öpüşüp,
 İki ata binip,
 Ata yurtlarına yöneldiler.
 (Şimdi Kan-Toodıy
 1435 Dönüp babası Kara-Tas'a gitti.)
 Ata yurdunu tanıdı,
 Başka yurtlar geride kaldı,
 Ana yurdunu tanıdı,
 Elin yurdu geride kaldı.
 1440 Yerine yurduna yetip vardığında,
 Babası Kara-Tas'ın
 Kara yurdu dağıtılmış,
 Ulu yurdu parçalanmış.
 Önceki
 1445 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 İki oğlu doğup,
 Kara-Tas'ın yurduna
 Gelip savaşımlar.
 Onun ateşinin külünü dağıttığında,
 1450 Kara taşla yapıştırılmış
 Avuç içi kadar ak kağıt çıktı.
 Ak kağıda şunlar yazılmış:
 "Bir gün benim oğlum
 Kan-Toodıy yetip gelse,
 1455 Benim yolumdan gitmesin,
 Benim adıma anmasın.
 Onların kızaracak kanı yok,
 Onların kiyılıp akacak kanı yok.
 Oğlum Kan-Toodıy

Aalinda amır catsın" – diyt.
 Anı kıçırالا,
 Toglok cüregi tuylap cürdi,
 Bulan kolu sırlap turdı.
 "Mal çok kaniyda
 Catsın dep çiygen? – diyt. –
 Çöp çiribes,
 Öç karibas.
 Baratam" – dedi.
 Altın-Kıldığa – alğan kijizin
 Ala barayın deze, carabayt,
 Artızayın deze,
 Kunuk barar.
 Aydarda Kan-Toodiy
 Cayuçızına çık bardı.
 "Men cangança, men kelgençe, -diyt, -
 Altın-Kıldığa
 Erikpes oyun cazaarga
 Üç aru kıs ber" – dep surap cat.
 Cayuçızı uga gele,
 Teñerideñ üç cıldıs
 Üzüp alıp, al berdi.
 Arı beri, ekçep iyerde,
 Üç aru kıs bolo berdi.
 "Küçime küç kojulzin,
 Oyıma oy kojulzin,
 Bir ayak ayran ber" – dedi.
 Bir ayak ayran urup berdi.
 Bir ayak ayrandı içip iyerde,
 Tatu tadıdı.
 "Baza ber" dedi.
 Baza birüdi berdi.
 Baza suradı.
 Togus ayakka cetire içti.
 Onınçı ayagın sura bererde,
 Çayuçızı
 Oñ kolin ködürdi,
 "Küçingge küç kojulgan,
 Oyiña oy kojulgan,
 Em bolor" – dedi.
 Arı-beri ekçep iydi,
 Üç aru kıstı
 Kan-Toodiy alıp,
 Altın cüstük edele,
 Oñ karmanga sugup aldı,

* 1460 Evinde huzurla yaşasın" dedi.
 Onu okuyunca,
 Yuvarlak yüreği hızla çarptı,
 Uzun kolu titredi.
 "Nasıl olur da hayvansız
 1465 Yaşasın diye yazmış? dedi.
 Çöp çürümez,
 Öc dinmez.
 Gideceğim" dedi.
 Evlendiği eşi Altın-Kıldığa'yı
 1470 Yanına alayım dese, uygun değil,
 Bırakayım dese,
 Hüzünlü gidecek.
 Sonunda Kan-Toodiy
 Gidip yaratıcısına çıktı.
 1475 "Ben dönüp gelene kadar, dedi,
 Altın-Kıldığa'ya
 Üzüntü vermez oyun tertiplemek için
 Üç saf kız ver" dedi.
 Onu işiten yaratıcısı
 1480 Gökten üç yıldızı
 Söküp verdi.
 İleri geri sallayınca,
 Üç saf kız oluverdi.
 "Gücüme güç eklensin,
 1485 Aklıma akıl eklensin,
 Bir kâse ayran ver" dedi.
 Bir kâse ayranı doldurup verdi.
 Bir kâse ayranı içince,
 Tadını çok beğendi.
 1490 "Tekrar ver" dedi.
 Tekrar bir daha verdi.
 Tekrar istedi.
 Dokuzuncu kâseye kadar içti.
 Onuncu kâseyi istediğinde,
 1495 Yaratıcısı
 Sağ elini kaldırdı,
 "Gücüne güç ekleyen,
 Aklına akıl ekleyen,
 İlaçtır" dedi.
 1500 İleri geri salladı,
 Üç saf kıza
 Kan-Toodiy alıp,
 Altın yüzük yaparak,
 Sağ cebine soktu,

Oyto candıra gele,
 Altın-Kıldığa ayttı:
 "Men cangança,
 Erikpes oyun cazap,
 Oynogor" – dedi.
 Tört kıs bolup,
 Oynop cada kaldılar.
 Kan-Toodiy deze
 Kat kuyagın katan alıp,
 Kan-saadagın salın alıp,
 Koo-kuyagın kiyyin alıp,
 Kümüş saadagın salın alıp,
 Er cepsüün cepsen alıp,
 Cerdeñ ala ködürilip,
 Çıga berbey kayttı.
 Adına minip, atanıp iydi.
 Üç kulaktu ay kara at
 Tap berip,
 Cügürp cat deze,
 Kanat celi bildirbey cat.
 Ol bar turganda,
 Bir cerde
 At tuygaktıñ çoñı tüş kaltır.
 Körölö,
 Ay karanı koştıoy bastır kördi.
 Ay kara attıñ çoñı
 Bir ölü ajın cat.
 Barıp salıp, ezen turbay kayttı:
 "Aylu-kündü ak carıkta
 Tört tuygaktu, üç kulaktu
 Ay kara atça
 At cok dep sanangam – diyt. –
 Adamınañ at boltır! – diyt. –
 Beş sabarlu er tuup,
 Altın-kaanniñ ceeni
 Kan-Toodıydıy er
 Cok bolor dep sanangam – diyt. –
 Adamınañ er boltır!" – diyt.
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka
 Curtına cet barza,
 Kara curtın kas saltır.
 Cañı çıkkın çaş arda
 Kabırgazı katkalak,
 Kal cuurı tıñıgalak – mında cürü.

Kan-Toodiy suray berdi:

1505 Tekrar geri gelince,
 Altın-Kıldığa'ya şöyle dedi:
 "Ben dönene kadar
 Üzüntü vermez oyun tertipleyip,
 Oynayın" dedi.

1510 Dört kız olup,
 Oynayıp kaldılar.
 Kan-Toodiy ise
 Kat kat zırhını kuşanıp,
 Han sadağını yüklenip,
 1515 Sağlam zırhını giyininip,
 Gümüş zırhını yüklenip,
 Er silahlarını donanıp,
 Yerden yükselip,
 Hızla çıktı.

1520 Atına binip yola çıktı.
 Üç kulaklı ay kara at
 Atını maħmuzlayıp,
 Koşturduğunda,
 Kanadının yeli anlaşılmadı.

1525 O gidip dururken,
 Bir yerde
 Atın toynağının izi kalmış.
 Baktı,
 Ay karayı iz boyunca koşturdu.

1530 Ay kara atın izi
 Bir karış derine indi.
 Giderken şöyle düşündü:
 "Aylı, güneşli aydınlık dünyada
 Dört toynaklı, üç kulaklı
 1535 Ay kara at gibi
 At yoktur diye düşünüyorum, dedi.
 Babamdan kalan atmış" dedi.
 Beş parmaklı er doğup,
 Altın kağanın torunu

1540 Kan-Toodiy gibi er
 Yoktur diye düşünüyorum, dedi.
 Babamdan kalan ermiş!" dedi.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 Yetip yurduna vardığında,
 1545 Kara yurt dağıtılmış.
 Yeni doğmuş küçük çocuğun
 Kaburgası sertleşmek üzereymiş,
 Eti, kanı dolmak üzere, burada
 yaşıyormuş.
 Kan-Toodiy şöyle sordu:

"Meniñ kabırgamnañ kaap cattan, 1550
 Tujumınañ tudup cattan –
 Ne degenniñ kaldığı
 Bolorziñ?" diyt.
 Ne kijiniñ üreni
 Bolorziñ?" – diyt. 1555
 Aydarda,
 Ayda berbey kayttı ol bala:
 "Cañılarınmdı aytsam,
 Aysa bilbeziñ – diyt. –
 Ozogılarımdı ayt bereyin – diyt. – 1560
 Aylu-kündü ak-carıkta,
 (Ugatan bideñ?)
 Altın-kaan abışka boltır – diyt, -
 Kışu Kara-Tastañ çıkkın
 Üç kulaktı ay kara attu 1565
 Kan-Toodiy bolgon – diyt. –
 Kan-Toodıydañ çıkkın – diyt,
 Kamagında üç ülgülü
 Kuyrugında beş sabarlu
 Cıldıs çookır attu 1570
 Kan-Şoñcılai men bolorım" – diyt.
 "O-o, - dedi Kan-Toodiy,
 Meeñ balam boltırziñ" – diyt.
 Tars etire ööp aldı,
 Oñ iyinge taptajıp, 1575
 Oñ caaktañ okşoştılar.
 Bu tuşta
 Kara-Tas adazı,
 Altın-Sabar enezi
 Bazıp keldiler. 1580
 Kan-Toodiy uulıa,
 Kan-Şoñcılai ceenile
 Ezen-salam surajıp,
 Oñ koldoñ tuduştılar,
 Oñ caaktañ okşoştılar. 1585
 Altın-Çarka, Kümüş-Çarka curtınañ

 Ak-malın, albatı-conın
 Ayırıp aldılar.
 Kan-Şoñcılai emdi
 Adazına – Kan-Toodiyga –
 aytpay kayttı: 1590

"Benim kaburgamdan kapan,
 Göğsümden tutan
 Hangi halktan
 Olursun?" dedi.
 Kimin tohumu
 Olursun?" dedi.
 Sonuçta,
 Şöyle dedi o çocuk:
 "Yeni şeyleri söylesem,
 Belki bilemezsin, dedi.
 Eskileri anlatayım, dedi.
 Aylı, güneşli aydınlık dünyada,
 (Duymuş muydun?)
 İhtiyar Altın-kaan varmış, dedi,
 Küçük Kara-Tas'tan doğan
 Üç kulaklı ay kara atlı
 Kan-Toodiy varmış dedi.
 Kan-Toodiy'dan doğan dedi,
 Alnında üç yıldızlı
 Kuyruğunda beşparmaklı
 Yıldız benekli atlı
 Kan-Şoñcılai benim işte" dedi.
 "Oo, dedi Kan-Toodiy
 Benim çocuğummuşsun" dedi.
 Hızla kucakladı,
 Sağ omuzdan vuruşup,
 Sağ yanaktan öpüştüler.
 İşte o zaman
 Babası Kara-Tas,
 Annesi Altın-Sabar
 Yürüyüp geldiler.
 Oğlu Kan-Toodiy'la
 Torunu Kan-Şoñcılai'la
 Hâl hatır soruşup,
 Sağ elle tokalaştılar,
 Sağ yanaktan öpüştüler.
 Altın-Çarka ile Kümüş-Çarka'nın
 yurdundan
 Ak hayvanını, halkını, tebaasını
 Ayırıp aldılar.
 Şimdi Kan-Şoñcılai
 Babası kan-Toodiy'a şöyle dedi:

"Meeñ baratam col
Mınañ arı raak – dedi.-
Boyım kiji alarga baradım – diyt –
Altan teñeri ol canında
Attu-çaptu artık alıp
Kan-Ötküldiñ
Aru kızına baradım – diyt – alarga.

Sen can – dedi. –
Boyıbıstıñ ceriske
Ak maldı ayda,
Albatıdı sür" – dedi.
Anıyde ermektejip iyip,
Adazı Kan-Toodıy
Ak malın ayday berdi,
Albatızın süre berdi
Boyınıñ curtına.
Ulı Kan-Şoñcılaj
Kan-Ötküldiñ aru kızın
Alarga bardı.
Ol bar cattan colıbısta
Altı kırılı ces tayka tur cat.
Altı kırılı ces taykaga
Kandıy-kandıy neme
Altı alıptı tarbalap,
Capşıra buulap koytır.
Altı alıp kıygırıp turlar:
"Artık alıp, küç külük,
Kelip,
Bistiñ tınıbıstı kıyıp bar,
Emeze bisti bojudıp bar,
Bisti kıyında artıspa" – diyt.
Kamagında üç ülgülü
Kan-Şoñcılaj
Cıldıs çookır attu
Alıptarga barıp,
Onçozın bojottı.
Alıptar alkadı:
"Arkaña seniñ ay çalızın,
Köksiñe seniñ kün çalızın,
Amadap bargan ceriñneñ
Kuru canbay cür – diyt. –
Kabırğañnañ kabarga,
Tujiñnañ tudarga
Kojo barıjalık" – diyt.

"Benim gideceğim yol
Buradan uzakta, dedi.
Ben evlenmeye gidiyorum, dedi.
Altmış göğün öte yanında
Anlı şanlı alp
Kan-Ötkül'ün
Saf kızıyla evlenmeye gidiyorum,
dedi.

Sen dön, dedi.
Kendi yurdumuza
Ak hayvanı sür,
Halkı götür" dedi.
Böylece konuşup,
Babası Kan-Toodıy
Ak hayvanını sürdü,
Halkını götürdü
Kendi yurduna.
Oğlu Kan-Şoñcılaj
Kan-Ötkül'ün saf kızını
Almaya gitti.
Onun gittiği yolunda
Altı köşeli bakır dağ durdu.
Altı köşeli bakır dağda
Bilinmez bir şey
Altı alıp sıkıştırıp,
Hepsini birbirine bağlamış.
Altı alp bağırıp duruyordu:
"Yiğit alp, güçlü pehlivan,
Gelip,
Bizim canımıza kıy,
Ya da bizi serbest bırak,
Bizi böyle azapta bırakma" dedi.
Alnında üç yıldızlı
Kan-Şoñcılaj
Yıldız benekli atıyla
Alplara varıp,
Hepsini serbest bıraktı.
Alplar ona dua etti:
"Senin sırtına ay ışıсын
Senin göğsüne güneş ışıсын,
Maksatlı gittiğin yerden
Elin boş dönme, dedi.
Kaburganı kavramak için,
Döşünden tutmak için
Birlikte gidelim" dedi.

Kan-Şoñcılây ayttı:
"Cerlû kiji cerine
Saylu kiji suuzına,
Boyıgardıñ curtıgarga
Canıp, cadıgar" – dep,
Onçozın boıottı.
Boıy anañ arı bardı.
Anañ arı bar oturzak,
Togus kırılı mis tayka tur cat.
Toguzon alıp buuda tur cat.
Toguzon alıp kıygırdı:
"Kamagında üç ülgülü,
Kuyrugında beş sabarlı
Cıldıs çookır attı
Artık alıp, küç külük,
Aru tınıbıstı alıp iy bar,
Emeze bisti boıodıp iy bar.
Kan-Ötküldiñ elçizine
Bu taykaga tarbaladıp koyıp,
Ölüp, üzütke kojulbay cadık,
Kaborto cajibıstı
Buuda ertis braadık" – diyt.
Olordiñ açulanganın
Kıygırğanın ugup,
Kan-Şoñcılây barıp,
Toguzon alıptı boıottı.
Toguzon alıp baza alkadı:
"Arkaña seniñ ay çalızın,
Köksiñe seniñ kün çalızın,
Kaçırganga cedip cür,
Kaçkannañ özüp cür" – dep.
Olordiñ alkıjın al alıp,
Onoñ arı içkeri bardıbıs.
Ol barıp oturganda,
Altı kulaş kuyruktu
Ot calgındıy kızıl tülkü
Cügürıp çıktı,
Aldınañ tuura col kezıp.
Kan-Şoñcılây alıp
Adın bura tartıp,
Tülküdi sürerge sanandı.
Cıldıs çookır attañ
Til çıkpay kayttı:
"Eem-cakşı – dedi, - Kan-Şoñcılây,
Altı alıptı boıottıñ – diyt,

1635 Kan-Şoñcılây şöyle dedi:
 "Yerli kişi yerine
 Taşlı kişi suyuna
 Hepiniz yurdunuza
 Dönüp, hayatınızı yaşayın" deyip,
 1640 Hepsini serbest bıraktı.
 Kendisi oradan ileri gitti.
 Oradan ileri gitsek,
 Dokuz köşeli buz dağ durdu.
 Doksan alp bağda duruyordu.
 1645 Doksan alp bağdırdı:
 "Alnında üç yıldızlı
 Kuyruğunda beş parmaklı
 Yıldız benekli atlı
 Yiğit alp, güçlü pehlivan,
 1650 Saf canımızı al,
 Ya da bizi serbest bırak.
 Kan-Ötkül'ün elçisi
 Bu dağda bizi sıkıştırıp koydu,
 Ölüp, ruhlara karışmak üzere olduk,
 1655 Canımızın yarısını
 Bağda geçirdik" dedi.
 Onların acılanmasını
 Bağrıslarını işitip,
 Kan-Şoñcılây işitip,
 1660 Doksan alıp serbest bıraktı.
 Doksan alp da ona hayır dua etti:
 "Senin sırtına ay ışısin,
 Senin göğsüne güneş ışısin,
 Amacına ulaş,
 1665 Hep en önde ol" dediler.
 Onların hayır duasını alıp,
 Oradan ileri gittik.
 O böylece gidip dururken,
 Altı kulaş kuyruklu
 1670 Ateş alevi gibi kızıl tilki
 Koşup çıktı,
 Önünden doğruca yol boyunca geçti.
 Alp Kan-Şoñcılây
 Atını geri çevirip,
 1675 Tilkiyi kovalamayı düşündü.
 Yıldız benekli at
 Şöyle dedi:
 "İyi sahibim Kan-Şoñcılây, dedi,
 Altı alıp serbest bıraktın, dedi,

Toguzon alıptı boıottıñ – diyt. –
 Bu tülküdi kaçırzañ,
 Ol alıptardıñ ordına
 Boyıñ tüjerziñ – diyt.
 Ol alıptar ordına
 Boyıñdı tarbalap koyor” – diyt.
 Ol tuşta tülküdi sürbey,
 Kan-Ötküldiñ curtına
 Kıydire saldı.
 Kir barıp, kör turzak,
 Bay kijiniñ çakızı tur cat,
 Alton at anda buulaptır.
 Attı atka buulagan emtir.
 Kan-Şoñcılay at buulayırga
 Cer tappay cüret.
 Alton kulaktu kazanda
 Alıptardıñ başları
 Kaynap cattan boltır.
 Kör turzak, bir alıp
 Uzun edüüş cazap altır,
 Bir alıptıñ bajın
 Sayıp al cat,
 Çıgarıp, kör cat,
 Ekinçi alıptıñ bajın
 Çıgara tartıp cat,
 Candara taştap iyet.
 Kör turzak,
 Boyınıñ la abazı –
 Üç kulaktu ay kara attu
 Kan-Toodiy
 Cer aldınça
 Ozo cet kalgan boltır,
 Balazınıñ – Kan-Şoñcıladyñ –
 Bajın bedrep turgan emtir,
 Kazanga kirgen bolbozın dep.
 Kan-Şoñcılay abazın körölö,
 Cıldıs çookır adınıñ er tiskinin
 Abazınıñ kolınıñ
 Karızına tuştadı.
 Attardı tut – dedi, mında,
 Men Kan-Ötküldiñ curtına kiredim”
 – diyt.
 Kan-Ötküldiñ kaalkı ejigin kayra saldı,
 Bozogodı altap, kir bardı.
 Körzök,
 Ceti baştu Celbegen
 Bozogodo tuura cat cat.

1680 Doksan alıp serbest bıraktın, dedi.
 Bu tilkiyi kaçırırsan,
 O alpların yerine
 Kendin düşersin, dedi.
 O alpların yerine
 1685 Kendini sıkıştırırın” dedi.
 O zaman tilkiyi sürmeyip,
 Kan-Ötkül’ün yurduna
 Koşturdu.
 Gidip girip, görsek ki,
 1690 Bir bayın at direği duruyor,
 Ona altmış at bağlanmış.
 At ata bağlanmış imiş.
 Kan-Şoñcılay at bağlamak için
 Yer bulamadı.
 1695 Altmış kulplu kazanda
 Alpların başları
 Kaynayıp duruyormuş.
 Baksak ki, bir alp
 Uzun bir karmacı almış,
 1700 Bir alpın başına
 Saplamış,
 Çıkarıp, baktı,
 İkinci alpın başını da
 Çekip çıkardı,
 1705 Sonra geri attı.
 Baksak ki,
 Kendi babası
 Üç kulaklı ay kara atlı
 Kan-Toodiy
 1710 Yer altından
 Çıkıp gelmiş,
 Çocuğu Kan-Şoñcılay’ın
 Başını arıyormuş,
 Kazana girmiş midir diye,
 1715 Kan-Şoñcılay babasını görünce,
 Yıldız benekli atının dizginini
 Babasının kolunun
 Dirseğine sıkıştırdı.
 Atları burada tut, dedi,
 1720 Ben Kan-Ötkül’ün yurduna
 gireceğim” dedi.
 Kan-Ötkül’ün kanatlı kapısını açtı,
 Eşiği adımlayıp, girdi.
 Baksak ki,
 Yedi başlı Celbegen
 1725 Eşikte boydan boya yatıyor.

"Kan-Ötküldiñ aru kızın
Men albazam, kem alzın?" – diyt.
Kaylap cadırı.
Kan-Şoñcılaj kir braadıp,
Sol ayagın tepsey bastı,
Celbegen açuzına çıdabay,
Kalaktap-sıktap, çıga cügürdi.
Sıñar köstü
Sur-kara attu,
Carım çaştu
Ceek balazı
Kızıl torkonı
Bajına buulaptır,
Cajıl torko beline buulaptır,
Tör töjөktө cadırı.
"Kan-Ötküldiñ aru kızı
Meniyi bolor – diyt, -
Men albazam, kem alzın?" – diyt.
Kan-Şoñcılaj bara gele,
Sıñar köstü
Sur-kara attu,
Carım çaştu ceek balazın
Kecegezin keze tuttı,
Omırtkazin oyo tuttı,
Ekü kabıja berdiler.
Ejikteñ çıgarga bol albay,
Altın örgöödi añtara teep,
Kürentikke çıga berdiler.
Andağı oturğan alıptar
Korkıp, kaçа berdiler.
Altı cılga alıja berdiler,
Ceti cılga küreje berdiler.
Üç kulaktu ay kara at körzö,
Ceek balazı
Kızarar da kanı çok,
Kıyılar da tını çok.
Aañ tını sıñar köstü
Sur-kara atta boltır.
Anı bilip alıp,
Ay kara at la
Cıldıs çookır at
Sıñar köstü
Sur-kara attı
Süre berdiler – tın alarga.

1730

1735

1740

1745

1750

1755

1760

1765

"Kan-Ötkül'ün saf kızını
Ben almasam, kim alsın?" diye
Destan söylüyordu.
Kan-Şoñcılaj içeri girip,
Sol ayağını basarak ezdi,
Celbegen acıya dayanamayıp,
Âhlayıp, inleyerek, çıkıp koştu.
Tek gözlü
Sur-kara atlı,
Yarım yaşındaki
Şeytan yavrusu
Kızıl ipeği
Başına bağlamış,
Yeşil ipeği başına bağlamış,*
Baş köşedeki yatakta yatıyordu.
"Kan-Ötkül'ün saf kızı
Benim olacak, dedi.
Ben almazsam, kim alsın?" dedi.
Kan-Şoñcılaj gelerek,
Tek gözlü
Sur-kara atlı
Yarım yaşlı şeytan yavrusunun
Saç örgüsünü koparırcasına tuttu,
Omurgasını oyarcasına sıktı,
İkisi kapaştılar.
Kapıdan çıkamayıp,
Altın sarayı yıkıp,
Kapının önüne çıktılar.
Orada oturan alplar
Korkup, kaçtılar.
Altı yıl boyunca kapaştılar,
Yedi yıl boyunca güreştiler.
Üç kulaklı ay kara at baktı ki,
Şeytanın yavrusunun
Kızarıp akan kanı yok,
Kıyılıp öldürülecek canı yok.
Onun canı tek gözlü
Sur-kara attaymış.
Onu bilip,
Ay kara atla
Yıldız benekli at
Tek gözlü
Sur-kara atı
Canı almak için kovaladılar.

445

* Bayat Türklerinde geleneklere göre evlenen erkek başına kırmızı, beline ise yeşil kuşak bağlar.

Altay törin altı aylanıp,
 Cerdiñ tözin ceti aylanıp,
 Bular da aa cet albayt,
 Sur-kara at ta ozoloboy cat.
 Cer üsti tar bolup,
 Cer aldına түş bardı
 Sur-kara at.
 Üç kulaktu ay kara at
 Kan-Toodıya ayttı:
 "Cer kindikte saktap tur – diyt. –
 Cer aldında tar bolzo,
 Cer üstine ııgar – diyt. –
 Almas bolot kılıjıñ
 Kurç tut – diyt,
 Ay kesme cıdañdı
 Belen tut – diyt. –
 Sur-kara ık klaatsa,
 Bajın kes, boyın say" – diyt.
 Eki at Sur-kara attı eejire
 Tüjüp bardılar cer aldına.
 Cer aldında Sur-kara attı
 Ceti aylana cıraja berdiler.
 Cer aldı tar bolo berdi,
 Cer kindikke tartıla berdi.
 Kan-Toodıy kör turza,
 Üç kulaktu ay kara at
 Çıgara saldı,
 Anı eejire
 Cıldıs ıookır ııgara saldı.
 "Çıktı ba?" – dep,
 Suradılar Kan-Toodıydañ.
 "Körbödim – diyt. –
 Cüzime
 Cel-salkın la bildirgen – diyt,
 Baza neme körbödim" – diyt.
 Üç kulaktu ay kara at ayttı:
 "Onızı ol bolgon" – diyt.
 Üç kulaktu ay kara at la
 Cıldıs ıookır at
 Anañ arı sürüp bardılar.
 Cer üstin baza aylana carıştı.
 Sur-kara atka
 Küç kele berdi,
 Ay teñiske tartıla berdi.
 Ay teñiske tartıl barıp,

1770 Altay'ın üstünü altı kez dolaşıp,
 Yerin merkezini yedi kez dolaşsalar da,
 Bunlar ona yetişemedi,
 Sur-kara at da çok öne geçemedi.
 Yerin üstü dar gelip,
 1775 Yer altına indi
 Sur-kara at.
 Üç kulaklı ay kara at
 Kan-Toodıy'a şöyle dedi:
 "Yerin göbeğinde bekle, dedi.
 1780 Yer altı dar gelirse,
 Yerin üstüne çıkar, dedi.
 Elmas gibi keskin ıelik kılıcını
 Keskin tut, dedi,
 Ay gibi kargını
 1785 Hazır tut, dedi.
 Sur-kara ıkıp gelirse,
 Başını kes, boynuna sapla" dedi.
 İki at Sur-kara atı takip ederek
 Yer altına indiler.
 1790 Yer altında Sur-kara atı
 Yedi kez dolanıp kovaladılar.
 Yer altı dar oluverdi,
 Yerin göbeğine çekildi.
 Kan-Toodıy baktı ki,
 1795 Üç kulaklı ay kara at
 Çıktı,
 Onun peşinden
 Yıldız benekli at çıktı.
 "Çıktı mı?" diye,
 1800 Kan-Toodıy'a sordular.
 "Görmedim, dedi.
 Yüzüme
 Bir rüzgâr vurdu, dedi,
 Başka bir şey görmedim" dedi.
 1805 Üç kulaklı ay kara at şöyle dedi:
 "İşte o oydu" dedi.
 Üç kulaklı ay kara atla
 Yıldız benekli at
 Onun peşine düştüler.
 1810 Yer üstünde tekrar yarıştılar.
 Sur-kara at
 Zorlanmaya başladı,
 Ay gibi denize çekildi.
 Ay gibi denize çekilip,

<i>Tur bere, silkin iydi,</i>	1815	Durduğu yerde silkindi,
<i>Uuzı toñkul</i>		Küt ağızlı
<i>Kök çorton bolup iydi,</i>		Boz turna balığına dönüştü,
<i>Ay teñiske çoñup iydi.</i>		Ay gibi denize daldı.
<i>Üç kulaktı ay kara at</i>		Üç kulaklı ay kara at
<i>Tur bere, silkin iydi,</i>	1820	Durduğu yerde silkindi,
<i>Altın kanarlu ak çabak bolup,</i>		Altın yüzgeçli ak çabak* olup,
<i>Ay teñiske çoñup ok iydi.</i>		Ay gibi denize daldı.
<i>Cayık tübin caykay berdiler,</i>		Suyun dibini salladılar,
<i>Teñis tübin teñzey berdiler.</i>		Denizin dibini dalgalandırdılar.
<i>Kança öy suu içinde sürdi bolbogoy,</i>	1825	Suyun içinde ne kadar zaman geçti
		bilinmez,
<i>Altın kanarlu ak çabak</i>		Altın yüzgeçli ak çabak
<i>Uuzı toñul kök çortongo cedijip,</i>		Küt ağızlı turna balığına yetişip,
<i>Çoñ edine tijin</i>		Lop etine dişini
<i>Badırıp iydi.</i>		Batırdı.
<i>Sur-kara attı</i>	1830	Sur-kara atı
<i>Teñisteñ çıgara al çıktı.</i>		Alıp denizden çıkardı.
<i>Anda attar bol baadı.</i>		Orada atlar vardı.
<i>Sur-kara attı çoñ etteñ</i>		Sur-kara atı lop etinden
<i>Cıldıs çookır at</i>		Yıldız benekli at
<i>Baza tiştep koydı.</i>	1835	Tekrar ısırdı.
<i>Bir attı eki at</i>		Bir atı iki at
<i>Teep, tiştep turgança,</i>		Tepip, ısırırken
<i>Kan-Toodıy cede gele,</i>		Kan-Toodıy yetip gelerek
<i>Sıñar köstü</i>		Tek gözlü
<i>Sur-kara attıñ</i>	1840	Sur-kara atın
<i>Bajın keze çaptı.</i>		Vurup başını kesti.
<i>Üç kulaktı ay kara at ayttı:</i>		Üç kulaklı ay kara at şöyle dedi:
<i>“Eeziniñ tını adınıñ ayagınıñ</i>		“Sahibinin canı atının ayağının
<i>Kuş karazında” – diyti.</i>		Toynağında” dedi.
<i>Tuygaktıñ karazın kezip iyerde,</i>	1845	Toynağın karasını kesince,
<i>Eki sarı kumduz çıktı.</i>		İki sarı kunduz çıktı.
<i>Biriziniñ moynın tolgop iydiler,</i>		Birisinin boynunu kıvırdılar,
<i>Sur-kara at öl baadı,</i>		Sur-kara at öldü,
<i>Canıp kel cadala,</i>		Dönüp gelerek,
<i>Kalğan kumdustiñ moynın</i>	1850	Kalan kunduzun boyununu
<i>Burıp iydiler.</i>		Burdular.
<i>Ol tušta</i>		İşte o zaman
<i>Kara cer kaltırıp kaldı,</i>		Kara yer titredi,
<i>Kan teñereem silkin kaldı.</i>		Han göğüm silkindi.
<i>Sıñar köstü</i>	1855	Tek gözlü

* Çabak: Daha çok tatlı suda bulunan bir tür balık

Sur-kara attu,
 Carım çaştı
 Ceek balazın
 Kan-Şoñcılay
 Taşka kağıp iytir.
 İyt calaarga kan kalbaytır,

 İnek cıtaarga söök kalbaytır.

 Kan-Toodıy emdi
 Kan-Ötkülge kiydire saldı.
 "Kızıñdı
 Bererziñ be, berbeziñ be? – diyt. –
 Bereten bolzoñ,
 Bereriñ ayt – diyt,
 Berbes bolzoñ,
 Saa bu kün kalgançı bolor,
 Kızıl tının kıyarım – diyt,
 Kıymat kanın çaçarım" – diyt.
 Ol tuştı Kan-Ötkül
 Aru kızına
 As tonın camındırdı,
 Kiş tonın kiyindirdi.
 Taykaa teñdep et tuurattırdı,
 Talayga teñdep aş astırdı.
 Ulu toyn toyloy berdiler,
 Ulu cırgalın cırgay berdiler.
 Toy ödüp turarda,
 Kan-Toodıy aydıp tur uulına:
 "Men – diyt, - balam,
 Canıp, toy tergeyin,
 Sen sooñdo canarızın – diyt. –
 Kiji ceri kiylü – dedi. –
 Kiyik edi uulu dedi. –
 Uzak catpay mında,
 Ejire canıgar – dedi. –
 Mındağı cerdiñ malı
 Bistiñ cerge carabas,
 Mal berze, alba,
 Kayın adañnıñ
 Alkajın la alıp,
 Caygayzın" – dedi.
 Üç kulaktu ay karanı minip iydi,
 Oyto burıp, cana berdi.
 Ol barıp, can oturarda,
 Altı kulaş kuyruktu

Sur-kara atlı
 Yarım yaşlı
 Şeytanın yavrusunu
 Kan-Şoñcılay
 Taşa vurmuş.
 1860 İtin yalayacağı kadar bile kan
 kalmamış,
 İneğin koklayacağı kadar bile
 kemik kalmamış.

 Şimdi Kan-Toodıy
 Kan-Ötkül'e saldırdı.
 1865 "Kızını
 Verecek misin, vermeyecek misin? dedi.
 Vereceksen,
 Vereceğini söyle, dedi,
 Vermezsen,
 1870 Bu yaşayacağın son günün olur,
 Kızıl canına kıyarım, dedi,
 Çok kanını saçarım" dedi.
 O zaman Kan-Ötkül
 Saf kızına
 1875 As kürkünden paltosunu örttü,
 Samur kürkünden paltosunu giydirdi.
 Dağ gibi et doğrattı,
 Deniz gibi içki kaydattı.
 Ulu toynunu yaptılar.
 1880 Ulu şölenini düzenlediler.
 Düşün bittiğinde,
 Kan-Toodıy oğluna şöyle dedi:
 "Ben dedi, yavrum,
 Dönüp, toy hazırlayayım,
 1885 Sen sonra dönersin, dedi.
 Bu insanın yeri kirli, dedi.
 Geyiğinin eti kötü, dedi.
 Burada fazla kalma,
 Peşimden dön, dedi.
 1890 Bu yerin atı
 Bizim yerimize yaramaz,
 At verse de, alma,
 Kayın babanın
 Duasını alıp,
 1895 Dönersin" dedi.
 Üç kulaklı ay karaya bindi,
 Dönüp gitti.
 O yolda giderken,
 Altı kulaş kuyruklu

Ot calkındıy kızıl tülkü
 Carıja berdi Kan-Toodıydı.
 Üç kulaktu ay kara attañ ün çıktı:
 "Eem-cakşı, Kan-Toodıy, - diyt, -
 Bu ot kelip kamılza,
 Eküdiñ – diyt – kogınıbıs kalbas,
 Küyerik – diyt. –
 Ot carıjıp cedip,
 Kuyrugıma kamılza,
 Meniñ edime açınba,
 Kuyrugımdı kezip tujür – diyt. –
 Ol tuşta ödüp çıgarık" – diyt.
 Ol ot carış kelip,
 Kuyrukka kamıldı.
 Kan-Toodıy
 Almas bolot kılıjın alıp,
 Ay karanıñ kuyrugın keze soktı.
 Kuyruk küyüp cat kaldı.
 Anda ödüp çıktılar.
 Kan-Toodıy
 Ceri-curtına cedele,
 Ulu toy tergey berdi.
 Kan-Şoñcılay adazı deze
 Kayın adazınıñ curtına cür cadala,
 Ayrı suu keçeke,
 Kañkıldada ağaş kagıp cürdi.
 Ceektiñ kaldığı –
 Kögüs-Mergenniñ uulı
 Cer aldınañ ıgara saldı.
 "Bistiñ cerde – diyt, -
 Kandıy neme kel kalıp,
 Kañkıldada ağaş kagıp,
 Cartıldada kıygırıp cürü?" – diyt.
 Kan-Şoñcılay ayttı:
 "Men" – dedi.
 "Ne degenniñ kaldığı ediñ?
 Ne degenniñ üreni sen?"
 – dep suray berdi.
 Kan-Şoñcılay ayttı:
 "Aylı-kündü ak carıkta
 Artık alıp, küş külük,
 Üç kulaktu ay kara attu
 Kan-Toodıy bolgon – diyt, -
 Kan-Toodıydañ tuulğan
 Kamagında üç ülgülü
 Cıldıs çookır attu

1900 Ateş alevi gibi kızıl tilki
 Takip etti Kan-Toodıy'ı.
 Üç kulaklı ay kara attan ses çıktı:
 "İyi sahibim, Kan-Toodıy, dedi.
 Bu ateş gelip yansa,
 1905 İkimizin de közü kalmaz,
 Yanarız, dedi.
 Ateş peşimizden gelip,
 Kuyruğuma yapışsa,
 Benim etime acıma,
 1910 Kuyruğumu kesip düşür, dedi.
 O zaman kurtuluruz" dedi.
 O ateş peşlerinden gelip,
 Kuyruğu sardı.
 Kan-Toodıy
 1915 Elmas gibi keskin çelik kılıcını alıp,
 Ay karanın kuyruğunu kesti.
 Kuyruk yanıp kaldı.
 Böylece kurtuldular.
 Kan-Toodıy
 1920 Yurduna yettiğinde,
 Ulu toyu hazırladı.
 Kan-Şoñcılay babasıysa
 Kayın babasının yurdunda yaşayıp,
 Kollu ırmaklar geçerek,
 1925 Ağaçları çatırdattı.
 Şeytanın halkından
 Kögüs-Mergen'in oğlu
 Yer altından çıktı.
 "Bizim yerimize, dedi,
 1930 Nasıl bir şey gelip,
 Ağaçları çıtırdatıp,,
 Yüksek sesle bağıırıyor?" dedi.
 Kan-Şoñcılay konuştu:
 "Ben" dedi.
 1935 "Hangi halktansın?
 Kimlerin soyundansın?
 diye sordu.
 Kan-Şoñcılay şöyle dedi:
 "Aylı,güneşli aydınlık dünyada
 Yiğit alp, güçlü pehlivan,
 1940 Üç kulaklı ay kara atlı
 Kan-Toodıy var, dedi,
 Kan-Toodıy'dan doğan
 Alnında üç yıldızla
 Yıldız benekli atlı

Kan-Şoñcılay
Men bolotom" dedi.
"Nedeñ arı kelip,
Tabış et caazıñ
Bistiñ cerde?" – dep suradı.
"Oynop" – diyt.
Ceektiñ uulı calındı:
"Ce bazagıda mindağı cerde
Kañkıldada açaş kakpa,
Cartıldada kıygırıp cürbe – diyt. –
Can, kunday, mınañ – diyt. –
Bistiñ cerde
Eeşçiler, kuunçılar köp – dedi. –
Cetker çıkpazın" – diyt.
Kan-Şoñcılay burıl gele,
Kayın adazına
Kan-Ötkülge – ayttı:
"Ceri-curtım sanay berdim,
Suulu kiji suuna,
Suum sanap supsupay berdim.
Meni candır" – diyt.
"A-a kunday, balam, - dedi, -
Canayın tegendi tutpazım – diyt, -
Canbaska turgandı kaçırbazım" – diyt.
Ak malınañ
Mal üleş berdi –
Albaydır,
Albatızınañ el bergende –
Albaydır.
"Ceektiñ malı, eli
Bistiñ cerge carabas – diyt. –
Alkijiñ la ber" – dedi.
Kan-Ötkül ayttı:
"Aldıgardañ ay çalızın,
Köksigerdeñ kün çalızın,
Caba konup,
Cakşı curtagar – dedi. –
Meeñ alkijim slerge
Ol bolzın" – dedi.
Kan-Şoñcılay alğan kıstı
Cıldıs çookır adına
Uçaştırıp alıp,
Cana berbey kanayttı.
Cede, cede, cede berdik,

1945 *Kan-Şoñcılay*
Benim" dedi.
"Niçin buraya gelip,
Gürültü çıkarıyorsun
Bizim yerimizde?" diye sordu.
1950 *"Oynuyorum" dedi.*
Şeytanın oğlu yalakalandı:
"Bir daha burada
Ağaçları çatırdatma,
Bağırıp dolaşma, dedi.
1955 *Hemen buradan dön, dedi.*
Bizim yerimizde
Şeytanlar, yaratıklar çok, dedi.
Mel'un çıkmasın" dedi.
Kan-Şoñcılay dönüp gelerek,
1960 *Kayın babasına*
Kan-Ötkül'e şöyle dedi:
"Yerli kişi yerine, dedi,
Yerimi, yurdumu özledim,
Sulu kişi suyuna,
1965 *Suyumdan içmeyi özledim.*
Beni dönder" dedi.
"Hay Allah, yavrum, dedi,
Döneyim diyeni tutmam, dedi,
Dönmeyeni kaçırmam" dedi.
1970 *Ak hayvanından*
Hayvan bölüp verdi.
Almadı,
Halkından halk verince
Almadı.
1975 *"Şeytanın hayvanı, halkı*
Bizim yerimize yaramaz, dedi.
Yalnızca dua et" dedi.
Kan-Ötkül şöyle dedi:
"Önünüzden ay ışısın,
1980 *Göğsünüzden güneş ışısın,*
Hoşça gidip,
İyi yaşayın, dedi.
Benim duam size
Bu olsun" dedi.
1985 *Kan-Şoñcılay aldığı kızı*
Yıldız benekli atının
Terkisine alıp,
Dönüp gitti.
Yete, yete yettik,

Ceri-curtin tanıy berdi,
 Aymak curtı kala berdi,
 Ada curtin tanıy berdi.
 Cet kelzek,
 Kan-Toodiy adabıs
 Taykaa teñdep et tuuragan,
 Talayga teñdep aş salgan,
 Sakıp catkan boltır.
 Kir kelze buubayda
 Bir çaş bala cat cat.
 "Kıs bala ba, uul bala ba?"
 - dep suradı.
 "Kıs balazı" – dejerde, unçukpadı.

Toylojorgo tur koydılar.
 Raagina at iydiler,
 Cuugızına kiji iydiler,
 Eldi, condı cuunat alıp,
 Ulu toyın toyloy berdiler,
 Ulu cırgalın cırgay berdiler.
 Altın şańkı kagıla berdi,
 Alıp curtı tigrey berdi,
 Kümüş şańkı kagıla berdi,
 Külük curtı tigrey berdi.
 Ay altı içiş berdiler,
 Cıl ceti cırgay berdiler.
 Kan-Şoñcılay arakıdañ
 Ayrılgalak çakta,
 Ejigine kelip,
 Açuun-açuun kiji kıygırdı:
 "Kamagında üç ülgülü,
 Kuyrugında beş sabarlu
 Cıldıs çookır attu
 Kan-Şoñcılay üyde be?" – diyt.
 "Üyde" – deşti.
 "Üyde bolzo,
 Kapşagay la çıksın" – diyt.
 Kan-Şoñcılay tışkarı çıksa,
 Kiji deze, türsüni cok,
 Kiyik deze, tügi cok,
 Bir neme tur cat.
 Kör turza,
 Cer aldınañ çıkkan

1990 Yerini, yurdunu tanıdı,
 Başka yurtlar geride kaldı,
 Ata yurdunu tanıdı.
 Yetip gelsek,
 Kan-Toodiy atamız

1995 Dağ gibi et doğramış,
 Deniz gibi içki kaynatmış,
 Bekleyip duruyormuş.
 Girdi ki beşikte
 Bir küçük çocuk yatıyor.

2000 "Kız çocuğu mu, erkek çocuğu
 mu?" diye sordu.
 "Kız çocuğu" dediklerinde, ses
 çıkarmadı.
 Düğün yapmaya koyuldular.
 Uzaktakine at gönderdiler,
 Yakındakine insan gönderdiler,

2005 Halkı, milleti toplatıp,
 Ulu toyu yaptılar,
 Ulu şölende eğlendiler.

2010 Altın saç örgüleri takıldı,
 Alpın yurdu gürüldedi,
 Gümüş saç örgüleri takıldı,
 Pehlivanın yurdu gürüldedi.
 Altı ay içtiler,
 Yedi yıl eğlendiler.
 Kan-Şoñcılay içkiden

2015 Ayılmak üzereyken,
 Kapısına gelip,
 Birisi acı acı bağırdı:
 "Alnında üç yıldızlı,
 Kuyruğunda beş parmaklı
 Yıldız benekli atlı
 Kan-Şoñcılay evde mi?" dedi.
 "Evde" dediler.
 "Evdeyse,
 Hemen dışarı çıksın" dedi.

2025 Kan-Şoñcılay dışarı çıktığında,
 İnsan desen, insan görünüşü yok,
 Geyik desen, tüyü yok,
 Garip bir şey duruyordu.
 Baktı ki,

2030 Yer altından çıkan

Toguzon ayrı müüstü
 Ceek cılan boltır.
 "Men ne kerek boldım?" dedi
 Kan-Şoñcılای.
 "Sen ne kerek boldıñ?
 Ulu taybajıñnıñ
 Ak-kaan biydiñ – curtın
 Kara cuu bazarga keldi.
 Uçar kuş üç üyege
 Cügürp cetpes cerdeñ
 Meni saa,
 Artık alıp, küç külük dep,
 Kapşıgay la kelip,
 Kabırgamnañ kapsın dep,
 Tujımnañ tutsın dep, iye berdi.
 Meeñ eñzeme otur" dedi.
 Kan-Şoñcılای uga kele,
 Kat kuyagın katandı,
 Kan-saadagın artındı,
 Çıga cügüre,
 Ceek cılanıñ
 Toguzon ayrı müüziniñ
 Ortozına oturıp iydi.
 Ceek cılan uça berdi.
 Ol bar catkan soondo,
 Orto colgo cetkende,
 Ceek cılan aytı:
 "U-u, tañma,
 Sööginnin uurın! – diyt. –
 Tūrçe le tüşseñ – diyt,
 Eñzemdi tınandırıp alayın" – diyt.
 Kan-Şoñcılای
 Tüjeri çok boldı.
 Aydarda ceek cılan
 Cerdi cara sogolo,
 Cer aldına çögö berdi.
 Kan-Şoñcılای art kalıp,
 Cazı budın cara sogunıp,
 Cazulu çaçın culunıp,
 Kalaktap turdı.
 "Alıbı alıp min – diyt, -
 Aluum tıñ caan boltır – diyt. -
 Emdi kaniy bararım – diyt – men?
 Erlüde adım bolzo,
 Eñçilüde ercinem bolzo,

Doksan çatal boynuzu olan
 Şeytan yılanmış.
 "Ben ne yaptım?" dedi
 Kan-Şoñcılای
 "Sen ne yaptın?
 Ulu dedenin
 Ak-kaan beyin yurdunu
 Basmaya kara düşman geldi.
 Üç nesil boyunca kuş uça
 Çıkıp gelemeyeceği yerden
 Beni sana
 Yiğit alp, güçlü pehlivan diye,
 Çabucak gelip,
 Kabırgamdan tutsun diye,
 Döşümnden tutsun diye gönderdi.
 Benim enseme otur" dedi.
 Kan-Şoñcılای bunları duyunca,
 Kat kat zırhını giyindi,
 Han sadağını takındı,
 Çıkıp koşarak,
 Şeytan yılanın
 Doksan çatal boynuzunun
 Ortasına oturdu.
 Şeytan yılan uçuverdi.
 O böylece giderken,
 Yolun ortasına yettiğinde,
 Şeytan yılan şöyle dedi:
 "Oof, mel'un,
 Kemiklerin ne kadar da ağır! dedi.
 Hemen insan, dedi,
 Ensemi dinlendireyim" dedi.
 Kan-Şoñcılای'ın
 İnecek durumu yoktu.
 Sonunda şeytan yılan
 Düşüp yeri yararak,
 Yer altına battı.
 Kan-Şoñcılای öylece kalıp,
 Ayaklarını dövüp,
 Süslü saçını yolup,
 İnleyip durdu.
 "Alplığı almış dedi,
 Ahmaklığım çokmuş, dedi.
 Şimdi nasıl gideceğim, dedi?
 Er çağımdaki atım olsa,
 Miras kalan kıymetli atım olsa,

Mınayda kalbas edim” – diyt.
Anıyda üşkürüp,
Ezenip turgança,
Küüley-şuulay salkın kaktı,
Şır-mar cañmır caadı.
Kün çıgıjı canınañ
Kamagında üç ülgülü,
Kuyrugında beş sabarlu
Cıldıs çookır at uçup kelip,
Kan-Şoñcıladyñ aldına
Tört ayağı çuga tüştı.
“Erlüde adım – dedi,
Ençilüde ercinem” – dedi.
Caagıçağın sıymap turdı,
Arkazına minip turdı.
Ak-kaan taybajınıñ
Curtın köstöp saldırap iydi.
Cet barzak,
Cuulap kelgen cuuçıldı
Keden ala küñnegeştü,
Kendir bolzo çürmeştü
Kıs ardazı
Cuulap koyıp, bazıp cür.
Kan-Şoñcılaj suradı:
“Bistiñ tujibistañ turgan,
Kabırgabistañ kapkan
Kandıy alıp bolorziñ? – dedi. –
Ne degenniñ kaldıgı? – diyt,
Ne degenniñ üreni?” – diyt.
Ol bala aydıp tur:
“Aylu-kündü ak carıkta
Artık alıp, küç külük,
Üç kulaktu ay kara attu
Kan-Toodiy bolgon – diyt. –
Kan-Toodiydiñ kıs ardazı
Men bolorım” – diyt.
“A-a kalak, sıynımdı tanıbadım” diyt

Kan-Şoñcılaj.
Oñ koldoñ tudujıp,
Oñ caaktañ okşoştılar.
Kıs ardazı ayttı:
“Emdi – diyt, - aça,
Uçar kuş
Üç üyege çigara

2080

2085

2090

2095

2100

2105

2110

2115

Böyle kalmazdım” dedi.
 Böylece iç çekip,
 Düşünüp dururken,
 Uğultuyla bir rüzgâr çıkıttı,
 Şarıl şarıl bir yağmur yağdı.
 Gün doğusu tarafından
 Alnında üç yıldızlı,
 Kuyruğunda beş parmaklı
 Yıldız benekli at uçarak gelip,
 Kan-Şoñcılaj’ın önüne
 Dört ayağı yere batıp indi.
 “Er çağımda atım, dedi,
 Miras kalan kıymetli atım” dedi.
 Yanağından sıvazladı,
 Sirtına bindi.
 Dedesi Ak-kaan’ın
 Yurduna doğru hızla koşturdu.
 Yetip varsak,
 Savaşmaya gelen düşmanı
 Baştan ayağı keten giysili,
 Kendir perçemli
 Kız çocuğu
 Savaşmaya gelmiş.
 Kan-Şoñcılaj şöyle sordu:
 “Bizim göğsümüzden tutan,
 Kaburgamızdan kavrayan
 Hangi alpsın? dedi.
 Kimin halkındansın? dedi,
 Kimin soyundansın?” dedi.
 O çocuk şöyle dedi:
 “Aylı, güneşli aydınlık dünyada
 Yiğit alp, güçlü pehlivan,
 Üç kulaklı ay kara atlı
 Kan-Toodiy var, dedi.
 Kan-Toodiy’in kız çocuğu
 Ben olurum” dedi.
 “Aa vah, kız kardeşimi
 tanımadım” dedi.
 Kan-Şoñcılaj.
 Sağ elle tokalaşıp,
 Sağ yanaktan öpüştüler.
 Kız çocuğu şöyle dedi:
 “Şimdi, ağabey, dedi,
 Uçan kuşun
 Üç nesil boyunca

Uçup cetpes cerde,
 Cügürük añ
 Ceti üyege çigara
 Cügürüp cetpes cerde
 Cet kaldım- diyt. –
 Emdi mınañ canzam,
 Karıp bararım – diyt.
 Ak-kaannıñ cerine
 Meni ber sal” – diyt.
 “A-a kудay, sıynım – diyt,
 Maa arakı la çıksın – diyt. –
 Berip salbay” – diyt.
 Ak-kaan taybajınıñ curtında
 Ajın içip,
 Ulu toydı toylojo berdi,
 Ulu cırgaldı cırgaja berdi.
 Ay altı toylodılar,
 Cıl ceti cırgadılar.
 Kazan-kamış kañray berdi,
 Kalık ulus tarkay berdi.
 Kan-Şoñcılay
 Arakıdañ ayrılğan soondo
 Ceri-suuna canarga tergendı.
 Ak-kaan taybajı
 Kan-Şoñcılayga ayttı:
 “Maa kir, balam,
 Ulu alkıjım
 Saa bereyin” – dedi.
 Kan-Şoñcılay:
 “Cakşı, cakşı” – dedi.
 Kir baadı taybajına.
 Taybajı alkay berbey kayttı:
 “Mınañ arı
 Mingen adın cıldıs çookır
 Ak-bos at bolzın – diyt. –
 Kan-Şoñcılay seen adıñ
 Ak-kaan biy bolzın” – diyt.
 Ak köbük talayınañ
 Bir ayak suu berdi.
 “Aak catkan talayıña
 Urup iy – diyt, -
 Ak suu aksın” – diyt.
 Agajınañ
 Bir takpay berdi.
 “Agajına taştap iy – diyt, -
 Ak ağaş bolzın” – diyt.

2120 Uçup sonuna yetemeyeceği yerde,
 İyi koşucu hayvanın
 Yedi nesil boyunca
 Koşup sonuna yetemeyeceği yerde
 Yetip kaldım, dedi.
 2125 Şimdi buradan dönersem,
 Yaşlanırım, dedi.
 Ak-kaan’ın yerine
 Beni (gelin) gönder” dedi.
 “Ah tanrım, kız kardeşim, dedi,
 2130 Bana içki de hazırlansın, dedi.
 Verip gönderin” dedi.
 Dedesi Ak-kaan’ın yurdunda
 Yemeğini yiyip,
 Ulu düğünü yaptılar,
 2135 Ulu şölenni tertitlediler.
 Altı ay düğün yaptılar,
 Yedi yıl şölende eğlendiler.
 Kazanlar şingirdadı,
 Halk dağıldı.
 2140 Kan-Şoñcılay
 İçkiden ayıldıktan sonra
 Yerine, suyuna dönmek için hazırlandı.
 Dedesi Ak-kaan
 Kan-Şoñcılay’a şöyle dedi:
 2145 “Benim evime gir, yavrum,
 Ulu alkışımı
 Sana vereyim” dedi.
 Kan-Şoñcılay:
 “Güzel, güzel” dedi.
 2150 Dedesinin evine girdi.
 Dedesi onu alkadı:
 “Bundan sonra
 Bindığın atın yıldız benekli
 Ak-bos at olsun, dedi.
 2155 Senin adın Kan-Şoñcılay
 Ak-kaan bey olsun” dedi.
 Ak köpüklü ırmağından
 Bir kâse su verdi.
 “Akıp duran ırmağına
 2160 Dök bunu, dedi,
 Ak su aksın” dedi.
 Ağacından
 Bir yonga verdi.
 “Ağaçlığına bırak, dedi,
 2165 Ak ağaç olsun” dedi.

Ölönineñ

Bir töstük ölön berdi.

"Calañıña apar, çaçıp iy – diyt,

Tügeze ak ölön össin – diyt.

Altın şaňıñ

Kagıp turzın – diyt,

Kümüş şaňıñ

Küñrep turzın – diyt. –

Cuu dep cuu kütpe – diyt, -

Çak dep çak kütpe – diyt. –

Ak sağıştı,

Alçak kılıktı bol – dedi. –

Cabagaça mal ölbözin,

Caş balaça el ölbözin,

Eldep-curtap cat" – dedi.

Ol arı bardı,

Men beri keldim.

Ol tus cip, tun bardı,

Men ökpö cip, örlön keldim.

Ol ayrı ağaška minip,

Agıp sala berdi,

Men ak koyongo minip,

Can keldim.

Çörçök tügendi.

2170

2175

2180

2185

Otundan

Bir tutam ot verdi.

"Otlağına götürüp, saç, dedi,

Tamamında ak ot büyüsün, dedi.

Altın takılar

Takılsın

Gümüş takılar

Şangırdasın, dedi.

Düşmanlık isteme, dedi,

Bela arama, dedi.

Ak düşünceli,

Mütevazi huylı ol, dedi.

Hayvanından tay bile ölmesin,

Halkından çocuk bile ölmesin,

Halklı, tebaalı yaşa" dedi.

O ileri gitti,

Ben beri geldim.

O tuz yiyip, aşağı gitti,

Ben ciğer yiyip, yukarı geldim.

O dallı ağaca binip,

Akıp gitti,

Ben ak tavşana binip,

Dönüp geldim.

Destan tükendi.

YER VE ŞAHİS ADLARI DİZİNİ
KAYNAKÇA

Yer ve Şahıs Adları Dizini

A

Ak-Bökö, 23, 77, 78, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 141, 146, 147, 157, 164, 172, 174, 176, 177, 194, 207, 209, 213, 215, 225, 226, 232, 320

Ak-kaan, 21, 22, 24, 25, 30, 33, 43, 44, 45, 46, 225, 262, 263, 264, 265, 267, 271, 272, 274, 276, 452, 453, 454

Ak-Koo, 25, 236, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259

Altay, 15, 18, 20, 22, 32, 33, 38, 42, 47, 50, 53, 54, 56, 58, 62, 67, 68, 70, 71, 77, 78, 80, 86, 88, 94, 100, 101, 110, 125, 127, 129, 130, 134, 137, 139, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 156, 158, 166, 168, 170, 171, 185, 187, 192, 193, 194, 195, 196, 201, 207, 211, 212, 213, 216, 220, 225, 226, 231, 232, 233, 235, 238, 240, 244, 247, 253, 255, 256, 258, 260, 262, 266, 267, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 289, 295, 303, 309, 310, 311, 312, 314, 316, 318, 319, 322, 323, 325, 326, 327, 329, 331, 332, 333, 337, 338, 349, 353, 361, 363, 364, 370, 371, 375, 377, 380, 384, 388, 393, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 425, 446

Altın-Çarka, 29, 407, 408, 411, 412, 413, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 430, 438, 440, 441

Altın-Çeçek, 28, 393, 394, 395, 397

Altın-kaan, 29, 219, 406, 407, 408, 418, 420, 421, 441

Altın-Kıldığa, 30, 431, 432, 434, 435, 437, 438, 439, 440

Altın-Sırğa, 26, 68, 75, 76, 92, 93, 94, 103, 110, 114, 115, 116, 123, 167, 178, 201, 202, 207, 233, 234, 262, 265, 276, 278, 279, 282, 283, 284, 296, 297, 306, 307, 317, 318

Altın-Tana, 26, 50, 52, 53, 56, 281, 282, 283, 284, 285, 289, 290, 322, 327, 340, 345, 353, 357, 361

Altın-Targa, 27, 370, 372, 374, 375, 376

Altın-Topçı, 23, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111, 125, 126, 127, 128, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 166, 170, 171, 172, 177, 178, 180, 181, 195, 197, 198, 209, 223, 234, 238, 255

Ar-Aspak, 21, 32, 33, 43, 44, 46, 47

Ayana, 27, 322

Caraa-Çeçen, 24, 25, 125, 129, 130, 131, 132, 133, 136, 141, 146, 147, 148, 149, 158, 162, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 178, 180, 185, 187, 188, 189, 190, 200, 210, 216, 218, 219, 220, 225, 232, 234, 235, 238, 252, 253

C

Ceñis-biy, 50, 51, 52, 62

Cepten-kaan, 26, 27, 323, 325, 326, 327, 330, 331, 332, 333, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 351, 352, 353, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 362

Cüs-Kezer, 28, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 391, 392, 395, 396, 397, 398, 401

Eki-Toş, 26, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 299, 300, 303, 304, 305, 306

Er-Bökö, 23, 68, 75, 94, 103, 108, 109, 110, 114, 115, 118, 123, 167, 202, 207, 233, 234, 235, 236

Ereldey-kaan, 22

Erke-Koo, 17, 18, 21, 22, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 66, 67, 138

Erlık, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 93, 142, 143, 144, 147, 150, 151, 152, 158, 159, 161, 162, 164, 166, 172, 181, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 200, 213, 221, 233, 260, 283, 294, 365, 393, 395, 402, 405

Ermen-Çeçen, 24, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 141, 146, 147, 148, 149, 156, 172, 173, 174, 175, 176, 180, 181, 194, 195, 197, 209, 210, 211, 212, 213, 216, 232, 236, 252, 258

Kalcu-Mize, 28, 383, 387, 388, 389, 391, 392

Kaldan-kaan, 26, 27, 322, 323, 327, 330, 338, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 357, 364, 365, 366

Kan-Biley, 29, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433

Kan-Mergen, 25, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 204, 205, 206, 208, 209, 216, 227, 228, 229, 230, 232, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259

Kan-Ötkül, 30, 442, 443, 444, 445, 448, 450

Kan-Şoñcılaj, 30, 441, 442, 443, 444, 445, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454

Kan-Toodiy, 29, 30, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 425, 426, 430, 431, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 446, 447, 448, 449, 451, 453

Kara-Mökö, 22, 41, 46, 47, 53, 56, 57, 58, 63

Karatı-kaan, 25, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 276, 277, 279, 280

Kas-Mañday, 68, 71, 72, 73, 93, 94, 95, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 123, 204, 205, 206

Katan-Cuula, 30, 436

Katan-Kökşin, 25, 26, 31, 261, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 315, 316, 317, 318, 319, 321

Katan-Kuuçın, 25, 261, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272

Katan-Mergen, 19, 25, 26, 31, 261, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320

Kebezen, 17

Kemerovskiy, 20

Ker-Calañ, 51

Kögüdey-Mergen, 21, 22, 35, 36, 37, 39, 59, 60, 61, 62

Köögön-Ergey, 51

Koo-Şilti, 26, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318

Korkobi, 18

Kümüş-Çarka, 29, 407, 408, 411, 412,

413, 422, 423, 424, 425, 426, 427,
428, 430, 438, 440, 441

M

Mayma, 17, 18

Metin Ergün, 15

Moñis-kaan, 22, 23, 25, 68, 69, 70,
71, 73, 74, 77, 78, 79, 90, 91, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 103, 105, 107, 108,
109, 110, 111, 112, 113, 115, 116,
117, 118, 121, 122, 123, 126, 128,
130, 136, 167, 171, 174, 177, 178,
180, 227, 247, 254, 255

O

Ongüday, 20

Ö

Ölöştöy, 18, 22, 23, 24, 31, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81,
82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91,
92, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
110, 111, 112, 113, 116, 117, 118,
119, 123, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 130, 131, 132, 133, 134, 135,
141, 147, 150, 160, 162, 164, 165,
178, 181, 182, 200, 206, 207, 223,
224, 227, 233, 234, 235, 245, 247,
255, 259

S

Sarazan, 17

Sarı Sarbanak, 54

Surazakov, 20

Ş

Şebalin, 18

Şibee-Kuyak, 23, 86

Şiñci-Sarı, 22, 47, 48, 49

Şulmus-Kara, 24

Şulmus-Şunı, 20, 26, 27, 31, 322,
323, 325, 326, 327, 328, 329, 330,
331, 332, 333, 334, 335, 336, 337,
338, 339, 340, 341, 342, 345, 346,
347, 348, 350, 351, 353, 354, 355,
356, 357, 358, 359, 360, 361, 362,
363, 364, 366, 367, 368, 369

T

Tarlan-Koo, 22, 50, 51, 52, 62

Temene-Koo, 26, 27, 323, 324, 326,
327, 333, 334, 360, 361, 362, 363,
364, 366, 367, 369, 400, 403

Temir-Bökö, 23, 78, 79, 93, 177, 179,
241, 242, 257, 391

Temir-Kize, 21, 37, 38, 39, 41, 43

Temir-Şibe, 46

Togus-Süme, 236, 246, 247, 249,
251, 255, 256

Tuba, 17

Ü

Üç-Kurbustan, 26, 27, 28, 150, 163,
270, 285, 296, 333, 336, 337, 362,
363, 364, 370, 371, 372, 373, 374,
375, 390

Ülgen, 49, 57, 63, 413, 415, 436

Kaynakça

Altay Baatırlar, Gorno Altay, c.I, 1958; c.II, 1959; c.III, 1960; c.IV, 1964; c.V, 1966; c.VI, 1968; c.VII, 1972; c.VIII, 1974; c.IX, 1977; c.X, 1980; c.XI, 1983; c.XII, 1995, c. XIII, 2004.

Altay Kep-Kuuçındar, haz. E.E. Yamayeva-İ.B. Şincin, Gorno-Altaysk, 1994.

Altay Literatura, Gorno Altay, 1955.

BASKAKOV, N. A, Altay Folklor i Literatura, Moskova, 1948.

_____, Dialekt Çernevih Tatar, Moskova, 1965.

_____, TOŞÇAKOVA, T. M. , Oyrotsko-Russkiy Slovar, Moskova, 1947

Cañar, haz. İ.B. Şincin, Gorno-Altaysk, 1997

DİLEK, Figen Güner, Altay Türkçesinde Fiil, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

ERGÜN, Metin, Alıp-Manaş, Konya, 1997

462 İNAN, Abdülkadir Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara, 1954.

_____, Makaleler İncelemeler, c.I, Ankara, 1991.

KALKIN, A.G. Ay Sologoy lo Kün Sologoy, Gorno-Altaysk, 1989.

KENESBAYOĞLU, İ. K. ve d., Kazak Türkçesi Sözlüğü, çev. Hasan Oraltay ve d., İstanbul, 1984.

KUÇIYAK, P. V. , Alıp-Manaş, Oyrot-Tura, 1940.

_____, - GARF, A. , Skazki Altaya, Novosibirsk, 1937

NASKALI, Emine Gürsoy, Maaday-Kara, İstanbul, 1999.

MUYTIYEVA, V. A.- ÇOÇKINA, M. P. , Altay Can, Gorno Altay, 1996.

ÖGEL, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, c. I, Ankara, 1993.

ÖZDEM, Ragıp Hulusi, Altay Türklerinin Atasözleri, Halk Bilgisi I, ?, 1928.

ÖZKAN, İsa, Yusuf Bey-Ahmet Bey "Bozoğlan" Destanı, Ankara, 1989.

ÖZKAN, Fatma, Altın Arıç Destanı, Ankara, 1997

POTAPOV, L. P. , Altayskiy Şamanizm, Leningrad, 1991.

PUHOV, İ. V. "Altayski Narodny Geroicheski Epos" Maaday-Kara, Moskova, 1973, s. 8-61.

RADLOFF, Wilhelm, Sibiry'a'dan, Çev. Ahmet Temir, İstanbul, 1994.

Rusça-Türkçe Sözlük, haz. E.M. Mustafayev-V.G. Şerbinin, İstanbul, 1989.

SURAZAKOV, S. S. , Altay Folklor, Gorno Altay, 1975.

_____, Altayski Geroicheski Epos, Moskova, 1985.

_____, Kayçı N. Ulagaşev, Gorno Altay, 1961

_____, Etapı Razivatiya Altayskogo Geroyçesko Eposa, Doktorskoy Dissertatsiya, Moskova, 1973.

_____, N.K. Yalatov i ego skazanie "Olengir" Gorno-Altaysk, 1965.

_____, Altay Literatura, Gorno Altay, 1995.

ŞİNCİN, İ. B. , Skazitel A.G. Kalkin, Gorno Altay, 1987

UKAÇINA, K. E. , Altay Tabışkaktar, Gorno Altay, 1981.

ULAGAŞEV, N. U. , Altay Çörçöktör, Oyrot-Tura, 1939.

_____, Alıp-Manaş, Gorno Altay, 1985.

_____, Çörçöktör, Oyrot-Tura, 1941

VERBİTSKY, V.İ. Slovar Altayskogo i Aladagskogo Nareçiy Tyurskogo Yazıka, Kazan, 1870.

VERBİTSKY, V. İ. ve d. Grammatika Altayskgo Yazıka, Kazan, 1869.

YALATOV N.K., Çaŋkır Tuulardıñ Çörçöktöri, Gorno-Altaysk, 1993.

YALATOV N.K., At-Nerelü Altay Kay Çörçök Kayçı N.K. Yalatov, C.I, Gorno-Altaysk, 1997

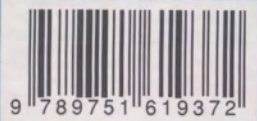
YAMAYEVA, E. - ŞİNCİN, İ. B. , Altay Kep-Kuuçındar, Gorno Altay, 1994.

_____,UKAÇINA,K. E. , Altay Alkıştar, Gorno Altay, 1993.

YILDIZ, Naciye, Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tesbit ve Tahliller, Ankara, 1995.

YUDAHİN, K. K. Kırgız Sözlüğü, 2 cilt, çev. Abdullah Taymaz, Ankara, 1988.

ISBN 975 - 16 - 1937 - 2

9 789751 619372

Fiyatı: 27,00 YTL.